

Brandeis University
Library

*As for the wise, their
body alone perishes in
this world – Rashi*

Graham class
1877

PHILOSOPHIÆ
LEIBNITIANÆ
ET
WOLFIANÆ
VSVS
IN
THEOLOGIA,
PER
PRÆCIPVA FIDEI CAPITA.
TOMVS SECVNDVS.

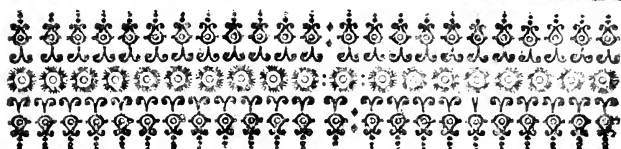
VBI
DOCTRINA DE PRÆDESTINATIONE
VBERIVS EXPLICATVR,

AVCTORE
ISRAELE THEOPH. CANZIO,
LOG. & METAPH. PROF. P. O. IN VNI-
VERS. TVBING.

FRANCOVRTI & LIPSIAE,
IN OFFICINA BERGERIANA.
A. MDCCXXXIX.

Rare Books

177

PRÆFATIO.

Veteri more receptum est. ut librorum Auctores, prævio discursu, lectorem edoceant, quid se maxime affectos arbitrentur: ego, dum hæc in lucem exire publicam patior, magis haberem in promptu, quid non præstiterim, nec præstare potuerim, ob varios rerum externarum concursus, enarrare, quàm quid præstiterim? Quænam illa sint impedimenta, differete pluribus, & à mea pietate, & ab hoc loco alienum est.

Doctrinam de electione ac reprobatione fui persecutus, subjunctis aliis quibusdam, in varia Theologiæ capita, meditationibus, exsiccato, multorum, ni fallor, dubiorum, quæ Philosophiæ perversus usus gignit, fonte. Demonstratum ivi, objectivas, liceat voce technica uti, rationes DEo fuisse, æternis ab hinc spatiis, quum eligeret, reprobaretque, cordi. Cave tamen credas, me ita ratiocinari:

nati: *objectiva eligendi rationes spectantur*
 GENERATIM: *fides ergo ex earum numero est*
 SPECIATIM. Falleret profecto ratiocinium,
 non minus ac illud: *Anglus est gente, Eboracensis Eques: ERGO Rex.* Hanc igitur viam
 inveni, ut, *quantum intersit, inter destinationem*
ad GLORIAM & GRATIAM, rationes utrobique
ab objecto desumas, præstruentem, ostenderem. Sed non addo plura, præfari libet, non
 dicta repetere: non gloriari, quod in gloriam,
 sed lectorem monere. Legatur attente secunda
 parte §. 52. ad finem capitis de SS. Triade. Cæ-
 terà, non cuivis tantùm Lectori copiam facio
 dissentiendi; (id enim juris vel me tacente
 habet) sed animum quoque æquissimum
 spondeo, si exstiterit, qui hæc omnia dam-
 naverit publice: idque non facio callide, ut
 adversarium nactus libellus tanto magis cele-
 bretur: sed animo simplici, candido, veri-
 tatis amante. In rem Ecclesiæ vertat DEUS,
 quæ vera sunt, quæ haud sunt, pro
 non dictis habentor.

INDEX.

Capitum, argumentorumque præcipuorum.

CAP. I.

De Caussis diffensionum circa res sacras.
ubi agitur.

De veritate sacra, & quidem an ulla sit? §. 1-3. quid sit? §. 4. quotuplex? §. cit. quis observationis usus §. cit. causæ dissensionis circa veritatem sacram duplicis generis §. 5. §. 6, primi generis est animi nostri abyssus. an talis existat? §. 7. 8. 9. 10. removetur dubium §. 11. probatur abyssus ex ratione §. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. seqq. quomodo mentis abyssus faciat ad tot dissensiones fovendas? §. 26. 31. unde amor erga sacra hereditaria? §. 32-38. regula circa animi motus explicabiles & inexplicabiles. qua utrinque & fanaticismus & rationalismus cavetur §. 39. 42. cur omnes sectæ in sua persistant opinione §. 43. alterum causarum genus §. 45-47. officium ecclesiæ circa illud §. 48. removetur dubia §. 49. 52. alterum dubium de via examinis §. 53. in cujus solutione agitur de discrimine fidei publicæ & privatæ §. 56-58. inde colligitur, an Ecclesiæ protestantes fidem publicam unire vel commutare debeant §. 59. recensentur sententiæ §. 60. an error fundamenti expers unioni obstet §. 62. dubium §. 61. removetur §. 63. 64. 65. 66. cur pax non colatur

tur § 67. 68. 69. logomachia hanc litem involventes §. 70. 72. reliquæ causæ dissensus in religione §. 73. sc. externa institutio, hinc agitur §. 74. de gentium ad salutem pædagogia. §. 74 - 77. An facienti, quod in se est, DEUS gratiam deneget. §. 78. 79. 80. 81. dubium removetur §. 82. 85. aliud dubium §. 86. aliud à metu Pelagianismi sumtum §. 88. nova causa dissensionum circa sacra §. 91 - ad finem,

CAP. II.

De primo, pro rationibus objectivis, argumento.

Introitus §. 96. facilis est doctrina de prædestinatione, §. 97. 98. contra Scepticus quidam difficultatem mirifice extollit. §. 99. 100. fucata, subdola modestia ejus §. 101. Votum. §. 102. pertinet quæstio de rationibus objectivis ad Philosophiam §. 103. definitio possibilium. §. 104. genetica alia. §. 105. definitio Voluntatis. §. 106. inde eliciuntur perfectiones divinæ voluntatis §. 107. 108. 109. 110. 111. An aliquid ob divinam voluntatem? inde sequitur §. 112. 113. est hæc quæstio fundamen sententiæ nostræ de prædestinatione §. 114. negandi rationes superiores §. 115. - 118. refutatur propterea Kingii sententia §. 119 - 121. dubium solvitur §. 121 - 24. res spectantur vel singulæ seorsum, vel ordinatæ §. 125. - 27. quod est fundamentum voluntatis divinæ antecedentis

dentis & consequentis. §. 128. probatur distinctio ulterius. §. 129. nexus utriusque voluntatis §. 131. 132. An sapientissimus ea possit SERIO velle, quæ non futura certissime præsentit? §. 133. dubia §. 194. seq. aliud solvitur dubium §. 137. 138. seq. Systema quid? §. 141. plura possibiliâ ab æterno §. 142. amor erga ea divinus proportionatus §. 143. Sed Systemata illa limitata §. 144. 145. seq. corollaria §. 146. à quo pendeat status eorum limitatus generatim §. 147. speciatiim §. 148. seq. actio rerum limitatarum est limitum vicissitudo §. 156. seq. duo in illa spectanda §. 158. seq. simile quoddam §. 160. seq. dubium solvitur §. 162. unde deciditur, quomodo actiones rerum conditarum à Deo pendeant? §. 163. de concursu Dei §. 165. dubium solvitur §. 165. aliud §. 165. 166. 167. Sceptici cujusdam dubium. §. 169. responsio §. 171. alius speciosius §. 172. seq. responsio §. 174. De concursu Dei ad actiones malas §. 175. seq. ad actiones liberas §. 177. uti notio libertatis evolvitur §. 178. seq. quomodo liberi homines ab æterno in Systemate fuerint considerati? nexus liberæ actionis cum pœna æternus, §. 185. Clarius §. 187. removeretur dubium §. 189. an divina gratia indignum, determinari à Systemate? §. 196. seq. invictum argumentum, quod illud non sit indignum DEO §. 194. probatur rationibus ab imis principiis prædeun-

tibus §. 106. Propior accessus ad materiam de rationibus objectivis § 198. seq. Argumentum ipsum princeps §. 202. dubia remouentur §. 208. seq. Dissidentis cuiusdam discursus allegatur §. 211. respondetur §. 213. reliqua auctoris verba expenduntur §. 214. responsio alterius § 215. seq. nostra. §. 217. Quod omniscientia rebus nullam afferat necessitatem peculiari ratione illustratur §. 218. applicatur §. 219. vindicatur §. 220. seq. quomodo Deus malum velit? §. 224. seqq. ratio permissi peccati §. 225. seq. vindicatur §. 228. seq. definitio rationum objectivarum §. 238. seq. Sapientia, potentia, sanctitas DEI necessario inferunt rationes objectivas §. 241. ultima argumenti propositi vis §. 241.

CAP. III. pag. 163.

De argumento pro rationibus objectivis à sapientia, sanctitate petito.

Introitus §. 242. observatio singularis §. 243. seq. Quod apud nos, & quomodo aliquid iustum, idem quoque ea ratione apud Creatorem iustum est, quæ observatio notioni iustitiæ evolvendæ inservit. ratio §. 246. applicatio §. 247. probatur ab absurdo §. 248. aliter scepticismo porta aperitur §. 249. seq. elicitur inde argumentum pro electione minime absoluta §. 255. solvitur dubium §. 256. excutiuntur aliæ iustitiæ notiones §. 258. sed spuria hæc est. §. 259. 259. seq.

260. seq. Scepticismo ansam præbens, §. 261. ut nescire nequeamus, numquid fides ad exsequutionem Decreti pertineat? urgetur §. 263. seq. nam si DEus in formando decreto objectum non respicit, tum nec in exsequendo, cum alterum altero non sit indignius. Argumentum denique nectitur ex Dei justitia pro rationibus eligendi objectivis. §. 273. explicatur §. 274. seq. ἀνακεφαλáιωσις §. 275. seq. Alia justitiæ notia. §. 280. seq. applicatur §. 282. removetur dubium §. 283. respondetur verbis alienis §. 286. sed nostris verbis illud dubium plena efficacia proponitur §. 287. solvitur §. 288. 289. seq. cum formula concordia §. 291. explanatur sententia nostra ulterius §. 292. seq. quomodo non resistere in nostra potestate naturali sit? §. 294. an absurdi quid ex nostra decisione fluat? §. 296. seq. dubium proponitur §. 301. solvitur §. 302. solutio formatur ex primis axiomatis §. 303. seq. novum dubium submovetur §. 307. Capacitas rerum, in qua τὸ suum quarumque ponitur quotuplex? §. 308. est fundamentum justitiæ div. suum cuique tribuentis §. 309. quotuplex justitia §. 310. seq. Si igitur electio justa, tum facta ob fidem §. 312. seq. Probatur idem ex notione sapientiæ, §. 315. quam spuriam aliqui tradunt §. 316. ut patet ex primis philosophiæ fundamentis §. 317. vera notio §. 318. co-

rollarium §. 319. usus in doctrina de electione § 320. absurditas sententiæ oppositæ. §. 321. Notio sanctitatis spuria §. 322. examinatur §. 324. seq. resolvitur ultra absurda inde derivanda § 330. vera ejus sanctitatis notio §. 328. examinatur §. 329. applicatur ad electionem §. 330. seq. An nostra sententia *βαθος* excludat? § 333. Argumentum, pro rationibus objectivis, porro petitur à principio rationis sufficientis §. 333. quod stabilitur §. 334. quid sit determinata ratio §. 335. seq. Inde canon: determinatus eventus, determinatam postulat rationem. §. 337. applicatur Canon §. 338. seq. Sola DEI æquipollens voluntas non est ratio eligendi determinata § 341. probatur ulterius §. 342. seq. removetur objectio §. 344. 345. - 351. ultimum argumentum §. 352.

CAPITIS III. Sectio II.

Qua Virorum doctissimorum dubia diluuntur.

Occasio dicendorum § 354 355. an rationes objectivæ Pelagianismo faveant? §. 356. seq. an Semipelagianismo? quid sit in electione *βαθος*? 366. exemplo declaratur §. 367. 368. verbisque ipsorum Dissidentium §. 369. ipsa personarum Trinitas, quæ *βαθος* est, rationes objectivas habet §. 372. Termini *βαθος* utrinque §. 374. Ostenditur inde electionem rationi-

tionibus objectivis solutam excludere *βαθός*.
 §. 375. & contradictioni obnoxiam §. 376.
 seq. removetur dubium. §. 377. Electio abso-
 luta *βαθός* expers. §. 379. probatur §. 380. 381.
 seq. removetur dubium §. 383. an, si electio
 in fide suscepta, *βαθός* cesset? §. 385. negatur
 quodam simili. 386. *βαθός* locum habet in
 electione ad gratiam, non ad gloriam §. 387.
 ratione statûs publici in objecto systemate
 §. 388. ratione singulorum hominum §. 390.
βαθός igitur solummodo locum habet in ra-
 tionibus objectivis §. 391. removetur dubium
 §. 392. confirmatur responsio §. 393. novo ar-
 gumento probatur §. 395. seq. de obligatione
 credendi reprobatorum §. 397. urgetur illa §. 398.
 dubium adversus illam proponitur §. 399. re-
 spondetur 400. Continuaturs responsio §. 401.
 402. An *βαθός* rationum objectivarum, quæ
 immensæ sunt, libertati hominis inimicum?
 §. 403. An & quales *εὐδαιμόνια* DEI rationes sui
 habeat? §. 404. seq. dubium removetur §. 407.
 Verba Dissidentis §. 409. respondetur §. 410.
 seq. Electio absoluta evertit axioma philosophi-
 cum geometricæ necessitatis §. 411. 412. quid
 idea clara, quid distincta? 413. seq. obscuram
 esse eorum electionis ideam, qui hanc absolu-
 tam volunt §. 415. seq. dubium §. 417. Gene-
 ralia de electione ac decretis philosophia
 docet

docet §. 418. probatur testimonio dissentientium §. 419. An scriptura docet electionem in fide factam? §. 420. probatur §. 421. dubium §. 422. §. 423. solvitur §. 424 seq. novum dubium §. 427. seq. Verba Dissidentis sequentia examinantur §. 427. an Canon: intentio finis, prior mediis, electioni absolutæ faveat? §. 430 31. novum dubium §. 432. solvitur. allegantur in eam rem verba Viri summi §. 433 434. expenditur Cardinalis Albani sententia §. 435 436. Verba Dissidentis §. 437. expenduntur §. 438. explicatur oraculum Actor. 13. v. 48. Reliqua dubia Viri doctissimi §. 442. omne DEI sapiens consilium. rationes objectivas præstruit §. 443. 444. ratio determinata electionis semper est objectiva. §. 445. dubium removeretur §. 446. aliter cæco casu electi essemus §. 447. 448. aliud pro objectivis rationibus argumentum §. 449 450. dubium §. 451. Verba Dissidentis §. 452. responsio §. 453. *Beatus* in sola electione ad gratiam, non ad gloriam §. 454 455. Verba Dissidentis §. 456. cum responsione. Dubium novum §. 458. quod homo se ipsum non discernat, responsio §. 459. seq. fidei & operum dispar ratio in electione §. 462. proponitur dubium solvitur §. 463. Novum dubium discutitur §. 464. iterum aliud §. 465. quis gratiam DEI determinet in nobis §. 466. 467. seq. dubium

INDEX.

bium §. 470. solvitur. aliud §. 472. illustratur exemplo §. 472. seqq. dubium §. 474. aliud §. 475. nova demonstratio veritatis homines determinare gratiam. §. 476. dubium. §. 476. An eo dogmate DEO gloria eripiatur §. 478. seq. Verba Dissidentis §. 480. 481. responderetur §. 482. 483. Postrema Dissidentis verba §. 484. responderetur §. 485. seq. Dubium subtile ac speciosum §. 489. responsio §. 490. explanatur ulterius §. 491. quid in conversione ad hominem pertineat? §. 493. probatur quæstionis decisio §. 494. seq. gradus gratiæ §. 497. seq. à cognitione veritatis diviniæ pendent §. 500. cui resisti potest §. 501. an omnis attentio mentis ad verbum proficiscatur à verbo? §. 502. dubium removetur §. 503. 504. ortus novæ in anima vitæ describitur §. 505. radicatur in mentis abyssu §. 506. hinc in enarrabilia, quæ pius sentit §. 506. quomodo in ipsa tentatione nova vita præsto esse possit? §. 508. Postrema Dissidentis verba expenduntur §. 509. Observationes de electione generales §. 510. 511. fulcra contrariæ sententiæ §. 512. sublata §. 513. dubium §. 514. solvitur & declaratur ulterius §. 515. seq. in doctrina de concursu distinguenda libera actio à lubente. §. 517. seq. an DEUS concurrat ad actionem individuum

duam? §. 519. quid de præcursu sentiendum?
§. 520.

Causa futuri ab æterno peccati.

Introitus §. 523. Dubium §. 524. ipsa verba
Dissentientium §. 525. seq. præparatio ad di-
scursûs examen §. 529. Prætruuntur ergo de-
finitiones aliquot §. 530. seq. corollar. §. 535.
seq. determinantur res ex se ipsis, non à DEi
potentia §. 542. seq. Quæ in ontologia vera, non
fiunt falsa per Theologiam naturalem §. 550.
seq. quid, quotuplex malum? §. 552. 553. 554.
Bonum non pendet à DEi voluntate, sed po-
tentia. §. 557. ergo non vult malum §. 559. dubi-
um §. 560. responsio §. 561. &c. urgetur dubium
§. 563. ratio rerum quæ futurarum duplex §. 566.
certo sensu nonnullæ res ab æterno futuræ
absque divina voluntate. §. 567. seq. unde ma-
lum fit futurum §. 572. non à DEi voluntate,
quod illustratur simili §. 573. seq. removetur
dubium contra simile §. 576. corollaria inde
§. 577. seq. Leibnitii de hac re sententia §. 580.
581. iudicium de ea §. 582. applicatio §. 584.
seq. Sequitur tandem responsio ad argumen-
tum Tvivissi §. 588. seq. dubium contra respon-
sionem proponitur §. 596. solvitur §. 597. 598.
seq. novum dubium §. 602. respondetur §. 603.
seq. probatur exemplo DEi actionum, aliud

esse necessarium, aliud determinatum §. 607 - 609. seq. an sapientia libertatem DEi sufflaminet? §. 613. seq. corollarium §. 614, applicatur ad libertatem humanam §. 618. seq. probatur ex argumentis certis §. 621. seq. necessitas duplex §. 622. motus corporum omnes hypothetice necessarii §. 625. seq. Sed actiones mentis nostræ nec absolute nec hypothetice necessariae. §. 629. 630. seq. differentia motuum & mentis actionum, etsi utrobique locum habeat sufficiens ratio §. 632. 633. applicatio ad doctrinam de prædestinatione. §. 634. dubia expediuntur, & solvuntur, probaturque, aliud esse permittere peccatum, aliud idem velle. §. 636. - ad finem.

Optimus mundus particularis gratia expertus.

Occasio dicendorum §. 630. Adversarii dubium. §. 654. solvitur. §. 55. - 56. Dissidentis ulterior rariocinatio §. 659. solvitur Leibnitii verbis §. 660. ex quibus intelligitur misericordia DEi universalis §. 661. Sequentia Viri illustri verba §. 662. 663. Differentia mundi optimi Leibnitiani, & Reformati. §. 664. consuetaria §. 665. 665. distincta differentiarum illarum enumeratio §. 667. Dissidentes quidem optimum mundum adstruunt §. 668. sed non eo sensu, quo nos, §. 670. - 676. monstratur per partes
sensûs

sensûs utriusque discrimen §. 677 . 670. corollarium §. 681. differentia Leibnitianæ sententiæ & Reformatæ ulterior. 694. 695. in Leibnitiano optimo Systemate locum habet gratia universalis §. 697 701. quomodo DEus salutem reprobis velit §. 702. 703. dubium §. 704. aliud §. 705. probatur porro Leibnitium tueri gratiam universalem §. 706. seq. dubium §. 709. quomodo differat gratia *ut possis, ut velis, ut efficias?* §. 710. Cur alter resistat gratiæ alter non §. 712. responsio Viri illustris §. cit. & 713. seq. duo dubia §. 715. respondetur usque ad finem capituli.

INDEX Capitulum II. Partis.

- I. De Theologia. p. 398.
- II. De æternitate DEI. p. 423.
- III. De SS. Triade. p. 441.
- IV. De immortalitate animæ. p. 469.
- V. De Ecclesia. p. 502.
- VI. De cultu imaginum. p. 525.
- VII. De necessaria animi præsentia in rebus sacris. p. 536.
- VIII. De vita æterna. p. 555.
- IX. De pœnis æternis. p. 560.
- X. De ratione studiorum in universum. p. 563.

Σ. Θ.

P. I. DOGMATICA.
DE
PRÆDESTINATIONE.

CAP. I.

CUR IN TANTA VERITATIS LUCE, SINT, QUI
ALIENIGRES AB EA
EXSISTANT.

§. I.

QUæ Religionem spectat, sacra veritas, cum infinita dubiorum sit distracta multitudo, aliis in ea pernegantibus, quod alii summo studio confirmant; quoniam idem, eodem modo, eodemque tempore non potest simul & esse verum & falsum, ejusmodi est, ut ubique Terrarum lucere nequeat.

§. 2.

Sed & suprema DEI benignitas, & omnium historiarum testimonia loquuntur, nunquam sacrum istud pignus, ex omni omnino hominum genere, ita fuisse ablatum, ut, præter vanam opinionem, remanserit nihil. Itaque sicuti non micat ubique locorum; §. 1. ita nec nullibi, nec omnium adspectui subtrahenda est.

A

§. 3.

§. 3.

Datur igitur religiosa veritas, non ab omnibus quidem agnita, sed à quibusdam tamen certe, vel purior, vel interpolata, plus, minus, pro genio, educatione, præjudiciisque eorum, qui eâ sibi divinitus concessa gaudent.

§. 4.

Cum veritas omnis suo charactere, *qui in harmonia cum principio cognoscendi ponitur*, radiet; Quî fit, ut, qui puriora dogmata vel sacra cominus intuentur, exactisque aliquando eorum demonstrationibus & alliciuntur & confunduntur, vel certe, si mens non læva, aut aliunde obstaculis expedita sit, convinci possunt, nunquam veterum doctrinarum, etiam si quando momentum trahant, argumentis commoveantur? Id tale est, ut hoc capite nonnihil examinis mereatur.

Principium cognoscendi triplex: *Divina revelatio*, scriptis Prophetarum Apostolorumque exposita: *Ratio recta*, quæ definitionibus fecundis, varie inter se comparatis, & hinc inde, ad hos illosve casus, applicatis, nititur: Denique *Experientia*, quæ sensuum adminiculo, recte affectorum, singularium veritatum observationes suppeditat. Prædestinationis doctrina exprimitur duobus fontibus, suo modo, quem infra commonstrabimus, derivanda est. Cæterum in tot sententiarum, de criterio veritatis, proditarum, divortio; cum alii *evidentiam* ponant cum Cartesio Philof. patt. 1. §. 36. alii cum Epicuro *sensationem, notionem, & affectionem*; Alii *rectam regularum logicarum applicationem*, cum Leibnitio: Quantum ad sacra, alii veritatis divinæ examen in gustu quodam sancto, non

non explicando, alii in convenientia cum S. Codice quærant; quæ egomet combinanda arbitror; altero enim tibi soli, altero & tibi & aliis satisfacis: Alii in auctoritate Antistitis cujusdam sacrorum supremi certam se invenire veritatem putent: Rationes ego meas ita subduco:

Veritas una eademque, pro disciplinarum varietate, varie, ex diversis velut lateribus, spectari potest. Primo quidem veritas metaphysice considerata, i. e. prout ea cadit in omne id, quod concipi potest, & vera res est; cum non nisi id concipere possimus, quod non involvit contradictionem, ponitur in determinabilitate, sit venia voci, *cujusdam rei per suam definitionem, que concipi potest*. Hinc quod non concipi potest, id nec definitionem habet, nec adeo normam veritatis metaphysicam. v. g. Circulus quadratus. Contra Spiritus S. v. g. *Vera est Persona*, metaphysico sensu; in quem scilicet personæ definitio, nullam involvens contradictionem, cadit. *Vera est*, hęc significatû, Cornelii Actor. 10. pietas, in quam, quidquid pietatis notio complectitur, quadrat.

Physice verum est, eoque non sensûs ludibrium, aut phantasma, id omne, quod sufficientem in naturæ cursu rationem habet, ideoque per naturæ ordinem determinatur. Ita, qui Sauli visus est, nescio, quis Spiritus, larvatus Samuel existit, non verus Propheta: Neque enim ejusmodi Phænomenon per malignæ mulieris fascinum naturæ cursui ita innecti potuit, ut beata ex cælo anima reapte revocaretur. Ad singularem vero DEI operationem, quò minùs recurras, sanctitas Numinis obstat, quæ improborum mo-

liminibus aquam non suffundit, nec manum præbet. Sic Petrus, ex quo primum vinculis solutus fuit, secum constituere non poterat, utrum, quod sentiat, revera sibi eveniat, an id duntaxat per quietem obtingere videatur? Actor. 12. v. 9. Non enim propter aliam rationem somni, quibus afficimur, phænomena, phantasmatum loco habemus, quam, quia cum naturæ cursu, diurnis cogitationibus obversato, non cohæreere, ac sine nexu, jam hoc, jam illud menti offerre, animadvertimus. Cum igitur repente Petri liberatio, cum diurnis perceptionibus, quibus se vinctum persenserat, nullo pacto conveniret; mirum non est, divum virum de suo ipsius statu certi quidquam statuere non potuisse.

Theologicæ verum est, quidquid per Christi verbum pariter, ac exemplum, determinatur. *Verum*, Theologico sensu, *dogma*, quod ad Christi verbum, mentiri nescium, Joh. 17. v. 17. accommodatur. Veritas in occulto Psal. 51. v. 8, quæ ad Christi, Servatoris, perfectissimam imaginem est expressa.

Veritas Logica in ideis simplicibus, metaphysicæ magnopere cognata, est notionum, quæ ut partes ideam componunt totam, determinabilitas per se mutuo, ut nulla alteri repugnet, nec alia aliam expellat. Ita cogitatio de natura perfectissima haud efficta, sed vera est; Neque enim eam ingreditur ulla idea, partis locum tenens, cum cæteris non componenda. Id quod probatum est in Tract. de Jurisprud. Theologiæ C. I. S. I. §. 42. In Transubstantiationis idea nulla inest veritas, ejus generis, de quo loquimur: Occur-

runt enim notiones inimicis conflictantes cornibus: Nimirum cogitatio Corporis Christi ex pane oriundi hîc & nunc: nec tamen hic & nunc ex pane elicitî, sed nati ex Maria Virgine. Item, cogitatio Corporis Christi cœlo devecti, & in locum destructæ panis substantiæ surrogati: & tamen non surrogati; sed per transubstantiationem, i. e. mutationem formati. Alterutra hic locum habet pugna: partiales igitur ideæ semet mutuo destruentes, totam ideam veram esse non sinit.

Velim eodem loco habeatur, quam Viri Doctissimi comminiscuntur, prædestinatio ex mera DEI *éudoxiæ* manans, nec tamen non eadem, uti volunt, sapientissima. *Eudoxiæ* ex mere arbitrio, nulla habita objecti, de quo statuitur, conditione, agenda destinat: At vero electio sapiens, quia est sapiens, suum cuique tribuit, ideo rem deligit, quia, ob certam conformitatem, hoc ipsi d. betur. Delectus proin mere arbitrarius nullam objecti rationem habet, idem vero, quâ sapiens, habet; Sunt igitur hæ notiones contrariæ. Quam vellem hoc considerarent Viri Summa pietatis & eruditionis gloria incluti, inque iis maxime celeberrimus Hottingerus.

Veritas logica in iudiciis est determinabilitas (liceat enim hac voce, quamvis minus latina, uti:) prædicati per suum subjectum. Vid. Wolff. Log. Lat. §. 524. p. 397.

Veritas Logica in consequentiis observatur, quoties per alteram propositionem altera determinatur. Quodsi Christus non surrexerit, nec mortuos vitæ restitutum iri, Paulus docet I. Cor. 15. Duas vides hîc enuntiationes, quarum prior

determinat posteriorem; cùm ex recuperata Sospitatoris vita mortis debellandæ spes & nobis affulgeat. Veritas igitur inest in nexu, quo copulantur ambæ, etiã si utraque, seorsim spectata, erroris plena sit. Qui à decreto DEI, sine præviis in objecto rationibus, electionem derivat, is immensum DEI intellectum ab hoc negotio arceat: Habes hîc enunciationum binionem, in quo alteram altera determinat. Cur, in decernendo, intellectui opus est? ut, quid maxime, & quam ob causam, destinandum sit, cognoscatur: Itaque qui decretum DEI ex una & mera *εὐδοξία* iudicant, vel intellectum isthoc quidem negotio exesse jubent, vel rationes electioni prævias, ab objecto sumtas, quas intellectus perspicere, & eâ causa voluntati prælucere debet, vel inviti concedunt.

Veritas ethica est signorum, v. g. *sermonis, aut scripture*, determinabilitas per animi destinationem: Quum id scribimus, loquimur, vel præ nobis ferimus generatim, cui animi consilium respondet. Veritas ethica fuit, quam Paulus agitabat, qui se certo tempore ad Corinthios venturum 1. Cor. 16. v. 5. 7. confirmabat: Nam tamen si eventus, aliunde impeditus, non responderit: 2. Cor. 1. v. 15. ex animi tamen sententia fidem Paulus fecit illis, fore, ut, si per Macedoniam iret, illos inviseret. 2. Cor. 1. v. 17. Sed expendamus, quæso, annon contraria ratio sit, quæ tantopere vexata est, famosæ opinionis: Potestne quisquam publicis documentis significandum curare: *velle se complures sempiterna mactatos felicitate*, quorum tamen partem non exiguam,

arcano

arcano quodam consilio, nec utquam prodendo, nisi, executione facta, æternis plagis discruciamdam meditatur? An in ejusmodi negotio inest veritas ethica? Annon satius fuisset, nihil boni significasse, quàm, asseveratione factâ, alia omnia destinasse animo? Nulli igitur sapienti hæc est affingenda agendi ratio.

Veritas moralis est signorum, quibus animi destinatio patefieri solet, v. g. sermonis, seu scripturæ &c. conformatio ad obligationem, quâ teneris: Si, quam dedisti, fidem, præstas: Si quæ ex officio loquenda, silentio non involvis: si promisso, quo te adstringis alteri, steteris, &c. quibus omnibus veritas talis continetur.

Fieri potest, ut in eadem actione & veritas insit, & falsitas; at non eodem modo. Negabant Ægyptiacæ obstetrices, se uxoribus hebræis auxilio venire, parturientibus; Exod. I. v. 19. quæ falsitas logica erat, generis secundi; interim, quod ad obligationem, *Homimbus non magis obtemperandi quàm DEO* Actor. 5. v. 29. comparata fuit: Exod. I. v. 17. in actionem isthanc moralis veritas cecidit, remuneranda à DEO Exod. I. v. 20.

Quorsum hæc, in, de prædestinatione, discursu? ut intelligas, nihil tibi præsidii in eo situm pro tuenda voluntate, quam vocas, signi, & beneplaciti: *Fortè. inquis, in eadem actione veritas & falsitas concurrunt, hæc innocens, illa multo sanctissima: Voluntatem signi falsitas quadam logica afficit, sed innoxia, sed suspecta minime; nec enim obligatur DEUS à quoquam, ut arcanum, de quorundam reproborum interitu, consilium, premature*

exponat. At, pace tua dixerim, nunquam falsitas logica admittenda est, nisi, quando utraque veritas, & logica, & moralis, conservari simul non potest; ut vel exemplo Ægyptiacarum obstetricum cognoscitur, quæ eo redactæ fuerunt, ut aut fidem DEO detrectare, aut illo quidem prætextu uti deberent, vitam suam, quæ cum salute Ebræarum conjuncta erat, incolumem præstituræ. Veritas enim logica morali subjicitur: *sermocinandi facultas*, quâ pollemus, quamque logica veritas exornat, est propter societatem, ex qua moralis veritas judicatur: *Non societas propter sermonem.* Sed fac in his, ad tuam sententiam applicandis, periculum, profecto senties, nullam DEO necessitatem impositam, ut aliud præ se ferat, aliud arcana agitet destinatione: Vanum igitur præsidium, quod causam nihil juvat. His ita disputatis è diverticulo redeundum est in viam.

§. 5.

Causarum, quæ homines, in tam fulgida Veritatis luce, opinionibus tamen suis alligatos tenent, genus est duplex: Aliud ex ipsis hominibus scaturit; aliud ex ipsius veritatis amplectendæ sive intrinseca, sive extrinseca difficultate.

§. 6.

Prima, quæ ex ipso homine petenda est, ad errorem, non obstante veritatis lumine, oculis obvio, obstinate, vel, ut micus loquar, firmo animo sectandum, causa oritur ex immensa animi abyssu, seu fundo, quo continetur perceptio-num infinite velut parvarum, i. e. ad quas non major mentis existit attentio, ac volitantis pulvisculi,

visculi, in dimetiendo monte; vel, ac exigui hortuli, in æstimando globo hoc terraqueo, incredibilis multitudo, quâ homines inexplicabili impetu in aliquid feruntur, & nescio quem instinctum sentiunt, ut omnia, quæ ex adversa parte, distinctis, certissimisque rationibus firmata, collocataque sunt, parvi instar momenti, aut ponderis habeant. (a)

(a) In hanc observationem, quæ, quantum & in Physicis, & Psychologia utilitatis habeat, dici vix potest, inciderunt Viri doctissimi, occasione incomparabilis inventi, calculi infinitesimalis, de quo, perpende, si placet, sequentia verba, in otio Hannover: p. 19. *Analysis speciosa, sive ars inveniendi mathematica mira augmenta accepit, opera imprimis mea, & aliquot amicorum, qui novam quandam à me propositam litteraliter calculandi rationem in usum transtulerunt, qua ratione suppleta sunt ea, quæ Cartesius ipse fatebatur in sua Analysis deesse. Nam novam excogitavi formam in calculo exprimendi motuum progressus infinite parvos, & ipsa progressuum rudimenta, quæ sunt infinite parva. Cum enim motus, quippe qui in tempore sit, sit, ut linea ordinaria, oportet ut impetus, tanquam initium motus instantaneum sit, ut linea infinite parva, seu infinitesima; At conatus (e. g. gravitas, aut vis recedendi à centro:) cum infinitis demum repetitionibus constituent impetum, erit quantitas infinitesimæ parva. Has notiones infiniti ubi traduxi in calculum geometricum, inventæ sunt solutiones Physico mathematicorum, quæ hæctenus in potestate non esse videbantur, nunc autem parvè facilius calculo infinitesimali, quia natura ubique aliquid infiniti voluit, ut vestigia ostendat Auctoris im-*

mensi. paulo inferius, p. 22. *Et Marchio Hospitalius, qui peculiarem librum de hac nova Analysis infinitesimali nuper in gallia edidit, agnoscit, in-*

cepisse me, ubi omnes alii desierant, & hoc calculi genere perfringi quodammodo parietem, qui Phisicam separat à Mathefi. Et jam ars inveniendi eo provecta est, ut appareat, nihil invium fore, ubi sufficientia sunt data, modo homines sibi ipsis non desint.

§. 7.

Primo explorandum est, numquid tanta perceptionum non animadversarum in mente existat abyssus: Deinde docendum, quomodo illa faciat ad homines in opinibus suis retinendos. Illud fieri potest rationibus & ex scriptura petendis, & ex sana facultate ratiocinandi.

§. 8.

Plura contingere in animo, quàm ea tantum, quorum nos imbuimur conscientia, vel ex oraculo Jeremiæ Cap. 17. v. 9. 10. cognoscitur, ubi *mens hominis tam ferocia exsultans, quam metu fracta ac dejecta representatur*, additurque, *neminem esse, qui, præter DEUM, tantam possit perscrutari abyssum*. Si vix pervestigari mens hominis potest, si à DEO discesseris, sequitur, plura in nobis evenire, quàm quorum sensu afficiamur claro: Aliter enim, si nihil in tenebricosa mentis abyssu accideret, quam cujus conscientia tangimur, nihil remaneret nobis prevestigandum; sed quælibet cogitatio, quam animadvertimus, omnem mentis ambitum emetiretur; quod est contra disertæ citati oraculi verba.

§. 9.

Si, qui omnia fecerunt, quæcunque dictavit conscientia, in diligentissima, ad hanc illibatam conservandam, cura, nondum tamen justî, aut, ex omni parte, puri habentur: Teste Paulo 1. Cor.

Cor. 4. v. 4. Perspicuum est, plura mala in animo contingere, quam quorum nos percellimur sensu: si plura mala, cur non & bona? Id quod ad primos gratiæ appulsus, nec non animum incolentis inexplicabiles impetus intelligendos quodammodo, peraccommodatum est. De quibus suo loco.

§. 10.

Quoties, quæso, nostros ipsorum animi finis & anfractuofus flexus excutere, & quantum, per imbecillitatem humanam, fieri potest, perpetrare jubemur? Paulus suis graviter injungit, ne officio, quod ad explorandum se ipsum pertinet, Corinthii desint. v. 2. Cor. 13. v. 5. *An id futurum fuisse existimas, si nulla animi latibula, nullæ perceptiones occultæ, ex quibus majores, quorum sensu afficimur, veluti componuntur, vel nobis non advertentibus in mente existerent?* Non est igitur alienum, credere, dari in animo perceptiones infinite exiguas, ex quarum vario concursu, ut claræ cogitationes, quas sentimus, oriuntur, effectum sit. (b)

(b) Faciunt huc verba Inventoris calculi infinitesimalis. *Memoir, inséré dans l'Histoire des Sçavans p. 337. 338. 339. 340. eh Il y a en chaque substance des traces de tout ce, qui lui est arrivé, & de tout ce, qui lui arrivera: mais cette multitude infinie des perceptions nous empeche de les distinguer - - l'Ame, toute simple qu'elle est, a toujours un sentiment composé de plusieurs perceptions a la fois; ce qui opere autant pour notre but, que si elle étoit composée de pièces, comme une machine. Car chaque perception precedente a del'influence sur les suivantes, conformément à une loi d'ordre, qui est dans les perceptions comme dans les mouvemens. - - les Perceptions qui se trou-*

vent ensemble dans une même ame en même tems enveloppant une multitude véritablement infinie de petits sentimens indistinguables, que la suite doit développer, il ne faut point s'étonner de la variété infinie de ce, qui en doit résulter avec le tems. Tout cela n'est qu'une conséquence représentative de l'ame, qui doit exprimer ce qui se passe, & même ce qui se passera dans son Corps, & en quelque façon dans tous les autres. &c.

§. II.

Cave credas, quum res ita se habeat, fore, ut compositione quadam, materiæ characterem ostensura, mens, materiæ omnis experta, afficiatur: Nam quantum abest, ut tua de Sole v. g. cogitatio, ad instar corporis cujusdam, composita sit, si resolvi in alias ideas partiales potest, v. g. in notionem *stellæ fixæ* hujus Vorticis, *calidæ, lucidæ, mortificibus viribus præditæ*: Tantum abest, ut mens tua tanquam ex partibus nonnullis coaluerit: tametsi infinitas complectatur expressiones, repræsentationes, inclinationes arcanas, nifus debiliores, relationes & similia, ex quibus tandem complicata quadam notio formatur, quæ ex profunda animi scaturigine in apicem prodit, i. e. suæ præsentis sensum excitat.

§. 12.

Audiamus nunc argumenta, quæ porrigit sana ratiocinandi facultas. Notabiles corporum quorumvis motus, ideoque & hujus, quod nostra regit anima, infinite parvis ex motibus oriri, notârunt illi, qui calculi infinite simialis usum in Physica & alibi ostenderunt, §. 6. not. (a) Atqui operationes animæ & corporis nostri sunt consentaneæ: Ut igitur his perceptiones illius ex æquo,
non

non nisi per infinitesimalem calculum, æstimandæ, respondeant, rationi conforme est.

§. 13.

Si in abyſſo animi non sopitæ jacent innumeræ perceptiones, propensiones, niſus, &c. non ſemper discernenda à nobis ipsis: Quæ ratio, quaſo eſt, ut, eodem v. g. ſermone audito à duobus, alter vehementiſſime commoveatur, alter affectuum quoddam frigus ſentiat? Annon, cum extrinſeca cauſa eadem ſit, & ex æquo afficiat utrumque, discriminis rationem in anima quaerere nos oportet: Quod in alterius mente priſtinæ cujuſdam offenſionis veſtigia impreſſa jacebant, quæ præſentium verborum perceptione renovata ſunt, in alterius vero anima non item. Sunt igitur complura in nobis, non animadverſa, niſi occaſio quædam, extrinſecus oblata, ex profundo ea evehat, & luci velut exponat, i. e. efficiat, ut à mente hîc & nunc diſcernantur.

§. 14.

Argumenti hujus utilitas permagna eſt in alleganda ratione illius reſiſtendi conatûs, quo quidam, nefanda malitiâ, cœleſtem verbi divini vim eludunt. Si non attendendi ad res graviores, inde à multis retro annis, aſſuetudinem conciliaſti; ſi deſultoriæ non nihil levitatis ex parentibus traxiſti, quâ rem, niſi jucunditate ſuperficiaria alliciat, prætervoles; ſi imprudentis educationis errore infinitis perceptionibus affectus fuiſti, quæ delicata eorum omnium ſaſtidia pepererunt, in quibus nihil ineſt, quod blandiri ſenſibus poſſit: an mirum eſt, tot propenſionum, niſuum, conſuetudinum, præjudiciorum, aliarumque conditionum non à te ipſo
animad-

animadversarum, confluxu, verbi efficaciam impediri? An, cui vix momenti spatium serio adtendis, ejicere animo potest, multis retro annis collectam, infinitarum perceptionum multitudinem?

§. 15.

Tanta ut veritas ulterius comprobetur, cogitemus de linguarum notitia, & agendi matura prudentia, multo rerum ac diuturno usu, & innumeris antehac exercitationibus, comparata. An tu una cogitatione distincte recordaris omnium vocabulorum, quæ & vernacula, & Philologia omnis, inde à pueritia, te docuit, & quorum ne tu numerum inibis unquam? *Sæpe integri spatii anni, vel & biennii vocabuli rarioris memoria te non subit, cuius tamen vestigium in profunda mentis abyssu ductum est, datâ prima quaque ansâ, renovandum.* Mens igitur facultatem, vix discernendam, per omne illud silentii tempus, habuit, suo tempore vocem revocandi & pronunciandi ore.

§. 16.

Quid dicamus de prudentia in agendo, multis olim observationibus, longo annorum decursu, sensim comparata? Cum ad negotium Vir prudens tractandum accedit, quot quæso similium casuum, olim observatorum, perceptiones concurrunt, ad explicandam operis difficultatem, quot habitus, quot agendi non discernendæ dexteritates, quot complicatæ historiarum, legum, regularum politicarum notiones, de quibus tamen omnibus distincte non cogitat, ubi in exsequendo opere prudens laborat. Sæpe non exercitato negotii cujusdam tractandi rationes quævis distincte exponuntur, nec tamen non sequitur eventus patum prosper,

esper, nec tamen res non male succedit, bene successura, sin exercitatus rem expediendam suscepisset. Quid illud quæso est, quod præstat, ut exercitato res prospere eveniat, patum exercitato non item? Certe nihil, de quo distincte exercitatus cogitat, aut cujus clara conscientia imbutus est. Aliter rem alteri exposuit, (fidum quippe Magistrum tantisper fingo:) Fuit igitur in exercitato, nescio quid singulare, quod negotium aggressurus vel ipse alteri declarare non potest: i. e. datur plurimum in anima, ad quod non advertimus distincte, nec semper possumus.

§. 17.

Ex hoc argumento, quantum intersit inter Theoriam & praxin, luculenter cognoscitur. *Theoria est multitudo perceptionum, de quibus distinctius cogitare, & quas proin aliis declarare licet.* Datur enim theoria quoque de rebus agendis, qualis in legum naturalium notitia ponitur. At *praxis complexus est perceptionum, & veluti experientiarum, dexteritatum, quibus nemo affici potest, nisi id agat, cujus vult sensu uti*, quæ igitur ejusmodi sunt, ut animum vel non advertentem, sensim paulatimque subeant, nec aliis explicari possint.

§. 18.

Quæ animabus vestigia unquam impressa, eadem deleri nunquam, Vir summus pridem observavit: Id quod ad animæ immortalitatem rigoroſe demonstrandam, plurimum valet: (c) Intel-
ligitur: proinde, cum infinitis perceptionibus mens quotidie afficiatur, eas in abyſſo mentis immensa repostas, varietatem efficere infinitam.

(c) Thomas d'Aquin a déjà dit, que les ames des Animaux

maux sont indivisibles, D'où il s'ensuit, qu'elles sont incorruptibles. Apparemment qu'il n'a pas voulu s'expliquer plus ouvertement, & s'est contenté d'avoir posé le fondement. On peut poser, que tout cela pourroit etce, mais avec fort peu de consolation, car quoique nos âmes & celles des autres animaux demeurent, elles ne se resouviennent plus du passé. Mais je suis d'un autre sentiment; J'avoue qu'après la mort nous ne nous suovenons pas d'abord de ce, que nous avons été, ce qui n'est ni propre ni bienseant à la nature e crois cependant, que ce, qui est une fois arrivé à une ame, lui est éternellement imprimé, quoique cela ne nous revienne pas toute la fois à memoire de n.ême que nous savons plusieurs choses, dont nous ne nous resouvenons pas toujours, à moins que quelque chose n'y donne occasion, & nous n'y fusse penser. Car qui peut se souvenir de toutes choses. Mais par ce qu'il ne se fait rien en vain dans la nature, & que rien ne s'y perd, mais que tout tend à sa perfection & à sa maturité, de même chaque image, que nôtre ame recoit, deviendra enfin un tout avec les choses, qui sont à l'avenir, de sorte, que nous pourrons tout voir, comme dans un miroir, & en tirer ce que nous trouverons plus propre à notre contentement: D'où s'ensuit, que plus nous aurons de vertu, & fait de bonnes œuvres, nous en aurons plus de joie & de contentement. Nous devons donc conclure de là, que nous devons être à présent contents, par ce qu'à le bien prendre, tout ce qui arrive, est si bien disposé, que nous ne le pourrions pas mieux faire, quand même nous serions fort intelligents à ces sortes de matieres.

§. 19.

Sed superest Viri cujusdam summi argumentum adcuratum, pro ea, quam tuemur sententia, heic inferendum verbotenus: *Præsentiam vero perceptionum plurimarum, quales supra dixi, obscura-*

ruminanimo, facile sequentibus tibi exemplis persuadebo. Fac subtilissimum serici filum ante oculos extendi tuos: an illius perceptionem habes, & colorem agnoscis? Fingamus esse cœruleum. Fac, aliud proponi filum, idemque flavum esse: agnoscis filum & colorem ejus. Idem accidet, si mille offerantur cœrulea, & flava mille. Jam intertexe illa mutuo sibi, & denuo offer oculis telam: quid agnoscis? clare viridem, sed obscure cœruleum, & flavum, colores.

§. 20.

Non metuo, ne quis dicat, se colores cœruleum, & flavum plane non percipere, & viridem ex nescio, quo nibilo, derivet. Accipe aliud non dissimile. Novimus illustris Newtoni, magno cum scientiarum luctu nuper defuncti, industria, solare lumen nihil aliud esse, quam radiorum in sese heterogeneorum & inalterabilium mixturam, quorum alii rubrum, alii flavum, viridem alii, alii cœruleum colores exhibent. Dum igitur album solis lumen percipis, nihil nisi confusos hosce colores percipis, sed percipis confusos, igitur singulos seorsum non agnoscis; percipis autem omnes, constat enim experimento, differre albedinem luminis solaris ordinariam ab ea, qua videtur, si quam speciem radiorum (colorem v. g. flavum exhibentium) intercipias.

§. 21.

Quidquid igitur de commercio corporis & animi sentias, habes in sensatione luminis perceptiones colorum, quarum tibi seorsum conscius non es, & habes tamen: Habes igitur perceptiones, quas dixi, obscuras. Ut hoc strictius edisserere liceat, statuamus ante oculos ex optica Newtoni L. I. P. II. Tab. IV. figuram 16. in qua O. F. ☉ radium solarem compo-

fitum per foramen in valva illabentem in conclave obscuratum, A. C. B. Prisma trigonum vitreum, lineæ ϕ p. ϕ q. \mathcal{E} c. radios luminis refractos ac divergentes, M. N. lentem vitream; ϕ X. q X. radios iterum cœuntes, D. G. E. Prisma secundum. X Tradium solarem denuo collectum. K. H. I. Prisma tertium, \mathcal{E} Y. T. Y. S. \mathcal{E} c. radios denuo refractos \mathcal{E} divergentes representant. Excipe charta alba lumen Solis inter x \mathcal{E} y s, apparebit albidum, quale sub dio conspicitur. Quæro, an in hac lucis specie colorem rubrum percipias? negabis sine dubio, Te clare illum percipere, ut ejus tibi conscius esse possis, ex sensatione immediata. Nam sine Newtono fortassis neuter nostrum ejus præsentiam vel conjectâisset. Quodsi igitur colorem rubrum hîc percepisti, percepisti obscure. Sed percepisti. Id ita infero:

§. 22.

Tene, si placet, chartam eodem in loco, donec ego lentem M. N. in partibus p. q. r. \mathcal{E} s. obtexero, \mathcal{E} radios ϕ p. ϕ q. ϕ c. ϕ s. cumque illis violaceum, indicum, viridem, flavum colores impediero, ne per lentem M. N. transire cum radiis p. t. possint. Videbis in charta tua non album amplius, sed rubrum lumen. Unde rubor? non ego effeci, ut rubrum aliquid accederet, quod antea non adfuerit: Quidquid rubri nunc est, ante adfuit; \mathcal{E} quemcunque nunc in te motum aut perceptionem excitant hi radii, etiam ante excitârunt; sunt enim per Newtoni dogma inalterabiles. Percepisti igitur \mathcal{E} antea, sed non distinxisti, ob aliarum perceptionum cum hacce mixturam.

§. 23.

Atque sic exemplis disco, dari perceptiones
magno

magno numero obscuras, quarum sigillatim nobis conscii non sumus, donec ab aliis, quibus permista sunt, segregentur, & quasi ex illis evolvantur. Similia de omnibus dici sensibus possunt. Statue te in medio centum oratorum in ambitu circuli equalibus intervallis distributorum, & voce altâ, sed equali, sermones habentium: Percipies omnium voces, nulla enim ratio est, cur alteram magis, quàm alteram percipias; & nihil tamen intelliges; percipies igitur obscure. Fac, ut unus eorum utatur tubo stentoreo, & reliqui pergant, ut antea; vel impone reliquis silentium, aut jube, ut submisse admodum loquantur, centesimus vero pergat, altâ, ut prius, voce; percipies clare, quæ dicet; neque tamen in primo casu reliquorum in aures tuas actio, minuitur, neque in secundo augetur actio centesimi. Duplici igitur modio, quod prius obscure perceperas, evolvi potest, ut clare illud sentias.

§. 24

Neque extraordinarii hi casus sunt, aut fictitii solum. Quoties accidit, ut de nocte percipiamus claros sonos, quos interdum, ob aliorum presentiam, percepimus quidem non minus verè, sed ita obscure, ut dignosci aut intelligi articulate voces à confuso strepitu undique irruente non potuerint? Nolo plura cumulare exempla rei; namque hæc pro speciminibus sufficiunt: Si quis autem velit, ut per exempla evincam, totidem & tales præcise adesse, quales supra supposui, id omnino fieri non potest. Necesse igitur est hac in parte, ut generali argumento fidas. Id si bonum est, sufficit scopo &c.

§. 25.

Huc usque Vir laude mea superior. Possent

his addi : Si radiorum, ex observatione Newtoni, diversi coloris, confusa afficimur perceptione, qua illi nobis repræsentantur ut una albedo ; & vero v. g. radii rubedine tincti confusam illam notionem suâ actione ingredientes, iterum aliis partibus constant, ex quibus sua rubedo coalescit ; nam & rubedinis notionem in complura debere resolvi, naturalium rerum curiosi pridem observârunt : Sequitur tandem, exiguarum perceptionum multitudinem, (nam & eorum, quibus rubor efficitur, radiorum simile est iudicium) nullo numero posse determinari, atque tam exiles perceptiones partiales notionem totalem, cuius solius conscii evadimus, ingredi, ut, sive adessent, sive abessent, nulla nobis varietas in perceptione totali adpareret, i. e. dari perceptiones *infinite parvas* in animo, quas à se invicem discernere nequaquam licet, idque per definitionem calculi infinitesimalis.

(d) *Infinite parva magnitudo ea est, quæ adeo exigua pars rei alterius existit, ut cum hac comparari nequeat. Sic Terræ Diameter respectu Solis distantiae, multo magis stellarum fixarum, individui puncti rationem habet : quoniam primus stellarum motus talis adpariturus esset, si vel maxime terra talis esset, qualis cum stellarum distantia comparata videtur.*

§. 26.

Confirmata, quam de animæ abisso tradimus, sententia, facile est adjudicandum, quantum hæc res ad muniendos, in erroribus suis, adversus veritatem, homines valeat. Fac esse, qui ab incunabilis errorem cum lacte velut materno suxerit, qui in eo educatus adoleverit, qui in
numeras

numeras admonitiones de eo tuendo acceperit à parentibus, propinquis, curatoribus, amicis, sacerdotum ministris, vicinis &c. (sic enim fieri solet plerumque; quivis religionem, quam hæreditariam habet, putat optimam, & posteris instillandam) Quot inclinationibus, affectibus, propensionibusque ad errorem mordicus tenendum, oppellendam putas ejusmodi mentem? Cum in animo nihil contingat, nihil eum percellat, quod non quædam relinquat vestigia, æternùm duratura, §. 18. & revocanda, quavis oblata occasione; §. 15. sequitur, ut primum ex familiari colloquio, vel scripti, pro contraria veritate concinnati, lectione, veritatis radii animum intrare occipiant, mentem ab eis iri aversum, eos adducturam in suspicionem, nec aliter intuituram, quam dogma ejusmodi, quod fugiendum, quod vel à Te, vel doctioribus confutandum, nec ullo modo tolerandum sit, obstans, nescio, cui sensui in contrariam partem trahenti, i. e. tot collectorum, pro errore tuendo, nisuum, multitudini seu abyssis,

§. 27.

Inde fit, ut ad meditandam doctrinam, hæreditario errori contrariam, primo accedas cum inexplicabili erroneæ conscientiæ instinctu, Nam cum innumeratum perceptionum, à primo inde rationis usu collectarum, vis te in eam inducat opinionem, gratum DEO cultum præstari, si, quidquid tuis placitis adversum est, destruat, modisque omnibus, quorum compos fieri potes, imminuatur, eradiceturque: Profecto ad opinioni tuæ repugnantem veritatem, conscientiæ laborantis impulsu, non advertes, non meditaberis

ris integram cum omni momento : ne te error invitum occupet, abstrahas mentem ab ea, quo potest fieri, modo. Non igitur mirabimur, te in tuo errore permanurum.

§. 28.

Quod si tamen veritas de primo tuæ contumaciæ gradu dejecerit Te, nondum vel illa triumphabit, vel Tu ei fidem habebis. Fingo, prima de statione te depulsum, ut veritatem præjudiciis contrariam cum omnibus argumentis ponderaveris, & facta tui erroris veritatisque comparatione, hanc illo judicaveris potiorem : Habebis illum veritatis progredientis conatum pro telo Satanæ, pro fascinantis hæreseos dubio, accusabis tuam solvendæ difficultatis impotentiam, consulēs, quos habes pro doctioribus, ut, in extricando ex laqueis animo, ferant auxilium.

§. 29.

Illi variis errorum tuorum pigmentis glaucoma objicient, ratiociniis, in Ecclesia usurpari solitis, offundent tenebras, non solvent dubium, sed oculis, vario discursu, vel imprudentes ipsi, eripient ; mentem à cardine quæstionis ad accessoria avertent, problema, veritatis novo ortu, facile solutu factum, intricabunt denuo, & nihil intactum relinquent, quod ad Te, in errore confirmandum, pertinebit,

§. 30.

Si tanto judicii acumine pollebis, ut obiectas datarum responsionum, i. e. veritatis obscurationum, nebulas, perspicaciâ trajeceris, ut nondum satisfactum ex temet ipso senseris, secundum consecuta gradum veritas remotissima adhuc à triumpho

triumpho erit. Tum enim vasta perceptionum in errorem tendentium, & ante hac paulatim collectarum, abyssus, aciem demum suam adversus veritatis agnitam demonstrationem instruet: Erit, nescies quod, pondus proclivitatis, non obstante certissimo veritatis argumento, in contrariam regionem propendentis. Cognosces veritatem, eâdemque tangeris, sed noles eam sequi, propter nescio, quam inexplicabilem animi convictionem.

§. 31.

Dices: *Non est audienda ratio, que semper sacra veritati (rectius, tuo errori) oggannit: Non possum equidem me his exsolvere dubiis; Sum tamen aliunde ita affectus, ut iis obtemperare nolim. Tentabunt me hæc dubia, non autem occupabunt, aut in suas partes pertrahent.* Amas igitur errorem, neque causam amandi distincte evolvis, aut evolvere potes. Quidquid in contrarium dicitur, rationis perverſæ titulô, à te dehonestabitur. Causaberis, pluris esse faciendam fidem, quam rationem; simplicem animi ad sacra applicationem magis DEO adprobari, quam speciosissimis nixam ratiociniis scientiam; de rebus divinis non esse disputandum, sed credendum, non interpolatô animi candore; amitti, non attingi veritatem longomentorum in utramque partem examine. Itatandem Fanaticismi semina spargis, & omni errori, submoto examine, latam aperis portam. (e)

(e) *Elegantissime eruditorum nonnemo: Il n'y a rien de si extravagant, que de voir aujourd'hui des Auteurs, traiter la raison en pedante incommode, qui gête tous les plaisirs de la vie. Le Maréchal de Hoquincourt disant, qu'en certaines choses, sur tout en matiere de bravoure, & en matiere de foy*

il ne falloit point de raiſon ; Le Pere Canoy Jeſuite, qui ſe trouva à table, y applaudit fort. *Vous dites bien, Monſieur, point de raiſon, point de raiſon, c' eſt encor ma deuiſe, point de raiſon, elle ne fait, que des heretiques.*

§. 32.

Quæ ratio eſt amoris erga propinquos, parentes, liberos, fratres, ſorores, affines &c. ea etiam eſſe ſolet propenſionis in hæreditaria ſacra, quorum amorem propter ſtudium in illos concepimus, & à quibus religio in nos profecta. Amamus eos, *qui neceſſarii ſunt, quia ſunt* ; ſi vel maxime malos, & aliis jure perſoſos eſſe cognoverimus. Cauſſamur : *Labe ſunt infecti, ſed tamen noſtri.* Putamus igitur, quantum illis decedat, nobis derogari, quia ſint noſtri, à nobis procreati, imaginem referentes noſtram, nomen propagaturi, vitam noſtram in ſe ipsis, nobis hinc migrantibus, ac dudum defunctis, conſervaturi.

§. 33.

Hæc animi diſpoſitio totam mentis abyſſum velideo maxime pervadit, & emetitur, quod eadem anima nunquam à ſe diſſidere ipſa, nunquam à ſe exulare, i. e. ſe non amare poteſt. Non ineſt tamen culpa, cùm à conditore ingenerata ſit. Si tamen limites migret, ſola obſcurarum perceptionum immenſa mole in amorem erga propinquos prona, non formatâ diſtinctâ cogitatione, *propinquos ob DEI præceptum diligendos, ideoque in caſu collisionis, hunc ſc. DEUM, anteponendum illis* ; Matth. 10. v. 37. Si ita SUOS Parentes, liberos, judicet, ut, quod magis SUUM eſt, (cœleſte Numen) poſthabeat, ſcœlere pro-

fecto

fecto se gravi obstringit, non purganda vastissimo instinctuum occultorum, & fortium, id faciendi, oceanô.

§. 34.

Nam quantacunque illorum impulsuum multitudo sit, est tamen à multis, immo infinitis olim perceptionibus extrinsecus adscita. Adest omnino semper nullo numero determinanda in animo vis instinctuum; Sed non directâ fuisset, v. g. in propinquos, nisi eos NOSTROS esse, mente penitus olim infixum esset. Quare filii, quem amissum putas, sin ignotum temere offendas, nullius caperis amore. Fieri ergo potest, ut illa vis aliorum dirigatur, nec purgandi causam relinquat ei, qui modum, in ea sequenda, excefferit.

§. 35.

Sed vide, quantopere amoris in sacra hæreditaria conditio illius sit simillima. Si quis reprehenderit tuos propinquos, pietas non sinit, & recte quidem, an, qui objurgatione utitur, vera dicat, inquirere: *non cogitas*, cur dicat, *sed cupis*, nunquam fuisse dictum; Bene tu quidem, sed minus tuto idem facis circa sacra. Potest fieri, ut quæ TUA putas, reapse tua non sint, sed aliena; SOLA enim ad te spectat VERITAS: cum ex altera parte de propinquis, quod TUI sint, semper possis esse certissimus.

§. 36.

Inde efficitur, ut nunquam cum plena animi æquitate, aut tranquillitate ad argumenta veritatis advertas, quæ tuum errorem invadit. Amor, quo minus ea ita tractes, examinesque, uti citra partium studia fuisses facturus, perpetuo obstat.

Quid ? an fas est, id impeti dubiorum telis, quod summa pietate veneror, quod inde ab incunabulis maximi feci, in quod amandum toto pondere propendeo ? At, inquis, me talia agitasse animo, non sensi unquam, ne nunc quidem. Verùm, si tu in errore verferis, veritatemque comitem ac Ducem pars altera habeat, quo occultior ille instinctus, eo periculosior est ; Sed adest tamen, aliter tu aurem veritati præbiturus esses.

§. 37.

Tantisper dabo, veritatem in tertium gradum proferre pedes ; Fingam, te agnita veritatis tuæ religioni contrariæ luce, & sensim posse minuere amorem in errores hæreditarios, nondum victoria parata erit veritati. *Obstat utilitas, obstat nominis fama, obstat opportunitas multiplex, quo minus mutatos animi instinctus, uti intellecta veritas jubet, secteris. Non erit è re tua familiari, fordium ad existimationem, & minus accommodatum ad vitæ jucundæ præsidia, profiteri alienam fidem, te in horas mutabilem, te doctrinæ repudiatæ non satis gnarum, immo te hæreticum pronuntiabunt.*

§. 38.

Quid Tu facias ? Ecce novum occurrit vacillantis fidei columen. Que ultrrocitroque dispartantur, forte non tantum momenti aut ponderis trahunt, ac vulgo ab iis venditatur, quorum interest, confirmari homines in acceptis à Majoribus doctrinis ; salutem utrumque docentes procul dubio consecuti sunt ; protervum & improbum est, vita aeternæ spem denegare dissentientibus ; ad eandem Cœlestem Hierosolymam ex latere non uno prabetur accessus.

Recte

Recte tu quidem, & modeste de iis, qui bonâ velut fide errant; *Sed numquid Tu es eodem loco?* Annon satius est, veritatem etiam quamlibet, saluti non, nisi malitiose negetur, noxiam, profiteri; quàm, eâ silentio involutâ, litare suo commodo, honori, nec non opportunitatibus.

§. 39.

Cùm tantum discrimen ab inexplicabili quodam affectu illis immineat, qui versantur in errore, ut eô, tanquam irrevocabili torrente, abripiantur; antequam dicamus, quæ præterea homines in suis erroribus, frustra illabente veritatis lumine, detineant: dicendum erit, quid in rebus ad sacra, tum nostra, tum aliena, pertinentibus requirat officium. Primo quidem facere non possum, quin dicam, omnem inexplicabilem, pro sacris tuendis, animi motum, habere plurimum suspicionis, **NISI RATIONEM EXPLICABILEM AFFERRE POSSIS; QUARE HUC POTIUS TENDAT, QUAM ILLUC.**

§. 40.

Inexplicabiles igitur animi *impetus rebus sacris non expulsos volo*, quos in veritate non minus, immo plus necessarios arbitror, quam in cæteris negotiis omnibus; Sed eo maxime consilium spectat præsens, *amoris ex infinitis percepti- onibus coorti vim requiri*, eandemque in se nullis unquam verbis, nulla oratione satis declarandam, nihilominus talem, *ut, quare in hac potius dogmata, aut sacra, feratur, quàm alia quævis, explicatio possit allegari ratio.* (f)

(f) Expendamus verba Viri subacto pollentis iudicio: Les raisons de nôtre persuasion sont de deux sortes

fortes, les unes sont explicables, les autres inexplicables. Celles, que j'appelle explicables, peuvent être proposées aux autres par un raisonnement distinct; mais les raisons inexplicables consistent uniquement dans nôtre conscience ou perception, & dans une expérience de sentiment intérieur, dans lequel on ne sçauroit faire entrer les autres, si l'on ne trouve moyen, de leur faire les mêmes choses, de la même façon. Par exemple, on ne sçauroit toujours dire aux autres ce, qu'on trouve agreable ou degoutant dans une personne, dans un tableau, dans un sonnet, dans un ragout, ce pour cela qu'on dit, qu'il ne faut pas disputer des goûts. C'est par la même raison, qu'on ne sçauroit faire comprendre à un aveugle né, ce que c'est que la couleur. Or ceux qui disent trouver en eux une lumière divine intérieure, ou bien un rayon, qui leur fait sentir quelque vérité, se fondent en raisons inexplicables. Et je vois, que non seulement les Protestans, mais encore des Catholiques Romains employent ce rayon: car outre les motifs de croiance ou de crédibilité, (comme ils les appellent,) c'est à dire, outre les raisons explicables de nôtre foi, qui ne sont qu'un amas d'argumens de differens degrez de force, & qui ne peuvent fonder tous ensemble, qu'une foi humaine, ils demandent une lumière de la grace du ciel, qui fasse une entière conviction, & forme ce qu'on appelle la foi divine: de sorte, que ceux, qui se fondent sur cette lumière, ne peuvent demander d'autre examen à ceux, qui se fondent sur une lumière contraire, que celui de la propre conscience d'un chacun. scavoir s'il dit vrai & s'il sent effectivement la lumière, dont il se vante.

Mais comme cette lumière intérieure prétendue est sujette à caution, & que l'examen de conscience sur ce sujet est assez difficile, je voudrois que Mons. N. eût traité exactement ce point important, en nous expliquant les marques intérieures de la lumière divine, qui la distingue de l'illusion, comme

me l'or se reconnoit à la couleur, au poids, & à d'autres marques sensibles.

En attendant cet éclaircissement, venons aux raisons explicables, aussi n'est ce que par elles qu'on peut persuader les autres. Ces raisons sont generales ou particulieres. Les raisons generales peuvent être appellées des prejugués, que Tertullien, parlant en Juris-Consulte, appelloit de prescriptions. Les raisons particulieres se peuvent comprendre sous le nom de discussion : Car tant que ces prejugués ne donnent que ce qui fait presumer, ou que les Juris-Consultes appellent une presumption, ils peuvent être effacez par une preuve contraire; & tant qu'ils ne donnent qu'une grande apparence, il se peut que la discussion particuliere fournisse des raisons ou apparences contraires plus fortes, &c. *Alibi hæc ulterius illustrat* : Je confesse, que les motifs inexplicables sont suspects naturellement, & qu'on doit s'en défier : cependant je fais voir, que les Theologiens de l'Eglise Romaine s'en servent, lors qu'ils veulent, que la conviction qui vient du mouvement interieur du Saint Esprit, fait la foi divine, au lieu que les raisons explicables ne la rendent qu'humaine & ne donnent qu'une vray-semblance : ainsi ils sont tous reduits à chercher les marques interieures du mouvement du Saint Esprit. Si Monsieur N. croit, qu'il n'y a point de telle marque (comme il paroît par ses paroles) comment peut on sauver cette conviction ou certitude, qui doit se rencontrer dans la foi divine, d'autant plus, qu'il y a bien de gens, qui croient sans en sçavoir des raisons.

§. 41.

Da igitur operam, ut, quare occulta isthæc animi vis in hæc potius dogmata feratur, quàm in alia quæcunque, per idonea argumenta demonstrare omnibus possis. *Quibus rebus efficietur, ut ex rationum explicabilium rectitudine non expli-*

explicabilium veritatem, à *Fanaticismo alienam*; & *vicissim*, ex rationum inexplicabilium impetu, explicabilium vitam, à *sterili theoria abhorrentem*, *sis judicaturus*. Quæ duo si segregentur, cæli trames deseritur, &, sive sinistrorsum, sive dextrorsum, calcantur devia.

§. 42.

Si contrariam agendi viam inieris; si fidem ex solo sensu interno, nulla idonea scientia, derivaveris; si sententiam oppugnantibus tuam tanquam arietem opposueris conscientiam inexpugnabilem, sed rationibus destitutam; equidem non nego, fieri posse, ut puriori doctrinæ, per natalium fortunam, à pueritia traditus, magnam capias ex illa constantia utilitatem; quia à veritate in affectum proficiscitur favor: Sed illa quidem constantia, vividissimus ille sensus talis est, ut si nativitatis infelici sorte in errorem ab infantia incidisses, non minori contumacia eidem insisteres, inhæreres, nulla forte avocandus inde efficacia: Non igitur bona est illa animi affectio, quia non foret in omni casu; **VIRTUS QUÆCUNQUE EST, NON EXTRINSECARUM DEMUM RERUM CONCURSU EST.**

§. 43.

Nam nulla alia causa quarumvis sectarum, vel pestilentium, affectas suæ fidei non sine obstinatione maxima agglutinat, quam inexplicabiles quidem conscientia impulsus (quis enim omnes hypocritas censeat, ex dissentientium numero) quibus se non minus convictos sentiunt, quam sunt sanctissimi veritatis Cultores. Aut igitur sacrae veritatis character ex privato cujusvis sensu me-

tiendus,

tiendus, quorum alter subinde alteri è diametro oppositus est ; tum in partes velut discerpta complures, non consentanea, non conformis ; sed multiplex, & contraria veritas erit : Aut concedendum, illum quidem lydium lapidem, citra cautionem, nullius esse usus,

§. 44.

Itaque sancta quædam diffidentia ad inexplicabiles illos animi motus afferenda est, dum distinctis ratiociniis, & argumentorum pondere gravi exploratum habeas, quod à veritate non abluant, sed amice cum ea conspirent.

§. 45.

Inter causas, (nam redeundum est eò, unde sumus digressi) quibus suis perpetuo mancipantur erroribus, miseri mortales, non obtinet postremum locum, quæ tamen ex priori nata, studium scil. in contrariis doctrinis superficialium, mancum, desultorium. Non dico de plebe rudi, cui ad salutem sufficit, absque dogmatum adversorum operoso examine, soli scripturæ operam navare, missâ, quæ & suscipi non potest à quolibet, (g) hæreses examinandi curâ. Etiam si veritatis cum erroribus compositæ cognitio magis exsplendescat, & summum conscendat, cæteris paribus, convictionis gradum : Loquor tantum de iis, queis, tanquam Ecclesiæ luminibus, id negotii datum intelligitur, ut adversariorum opiniones penitus exploratas habeant, facta utrorumque dogmatum comparatione, iudicium solidum, & iis, qui forte passim ex vulgo dubiis tentantur, certissimam laturi opem.

(g) Verissima sunt sequentia Viri Docti verba : Com

me j' aime la sincerité , je n' accorderay pas seulement, qu' on ne scauroit charger toutes les personnes sans distinction, du soiu d' examiner les controverses; Mais je diray le plus, que parmi les Sçavans même il y en a bien peu, qui s' y puissent prendre, comme il faut pour s' assurer de la verité sur des matieres épineuses. Il paroît même, que nous n' avons pas le moyen de decouvrir la verité à l' égard de certaines questions relevées. Quel qu' un dira, qu' il n' est pas nécessaire, de decider toutes les controverses. Mais on peut repliquer, qu' il y en a au moins quelques unes, dont la decision est nécessaire, & il sera toujours très difficile au peuple de les examiner à fonds: donc le peuple a besoin d' une marque claire & infaillible, qui soit à la portée de tout le Monde. Il y a deux réponses, qu' on peut opposer à la force de cet argument. La premiere est, qu' il suffit, que les hommes croient la verité sur quelques points necessaires, quoique ces hommes peut-être ne sont pas arrivés à la connoissance de la verité par des raisons explicables assez fortes, & qu' ils ne soyent pas servis d' un préjugé infaillible, ni y d' une discussion exacte. Effectivement il y a peu de Chrétiens, qui entrent bien avant dans les preuves de la verité du Christanisme, & il semble, que c' est assez, que les Sçavans voient bien les avantages de notre foy sur les autres Religions, il y aura toujours bien de gens, qui seront obligés de croire leur Pasteur sur la parole. Heureux sont ceux à qui Dieu a donné de Maitres eclairez, ou qu' il a voulu toucher au moins interieurement au defaut du Ministère d' un bon Maitre exterieur,

§. 46.

At illi desunt officio plerumque suo. Videas Dissentientium libros vel vetari prorsus : (cum, mea quidem sententia, vel periculosissimi maxime respiciendi essent; neque enim quisquam periculosus liber est, nisi sit speciosus idem; cum nemini imponere soleant palpabiles errores) vel obiter

obiter legi, vel accurate lectos, in quibus persuadendi vis inest, dissimulari, vel non dissimulatos certe quidem contemni, perinde ac si uno dissulari spiritu possent, quæcunque iis continentur; vel denique non contentis, verùm tacitâ æstimatis cogitatione, publice denegari assensum, qui privatim solet præberi, An mirum est, si in tanta veritatis luce homines adhuc plures caligent?

§. 47.

Non est ea agendi ratio ingenua, aut veræ sapientiæ regulis consentanea. Non sufficit, genuina esse imbutum religione, & veritatem cognosci; Oportet præterea eam saltem ab eruditis cognosci ut veritatem. Parum est, nosse, *quid credendum?* cum plebe; injungitur Docto *plus ultra*, ut intelligat, *cur hoc credendum?* Non est spernendum, suæ religionis fundamenta eruere; sed maxime laudandum, dissentientium etiam rationes omnes peruestigare; cùm nostrorum sacrorum cognitio satis accurata non sit, nisi cum alienis contendatur, quô fit, ut *sophismatum, effugiorum, variorumque interpretamentorum depulsione, veritas subtilitate limata, ab omnium quaquaversus errorum confixio, invasionem, data occasione, minaturo, adcuratè segregetur.* Nul- lum enim, quod speciem habet, solvi dubium potest, quin novam solutio veritatem pariat.

§. 48.

Ecclesia societas est, cujus membra alia aliis sua præstare officia debent. Ephes. 4. v. 16. Uti

non esse omnes, aut fabros, aut cæmentarios, aut scriuarios, in Republica conducit; uti in sacrò DEI cœtu, alii Apostoli, alii Prophetæ, alii Diaconi, constituebantur à DEO; nec omnibus obeundis vel unus par, aut capax est: Ita, queis per muneris rationem vacat, quibus & præsidia, & limati iudicii dotes, forte & naturâ obtigerunt, in id incumbant, oportet, ut lites de sacris omnes pervolvant, examinent, ut, si quid vel erroris deprehensum sit in doctrina publica, reliquos moneant; quo jure Reformatores usos novimus cuncti: Vel si aliunde pericula immineant, populusque reddatur dubius, vel veritas cum offendiculo publice impugnetur, præsto sint, qui omnia diluere, & conturbatos plebis animos, non fabulis, non tricis, non artibus & fraude, sed idoneis argumentis, divinam fidem instillantibus, tranquillare possint.

§. 49.

Duobus maxime dubiis, quæ tradimus, obnubilari possent. *Alterum est, qui veritatem jam possideant, ulteriori cura merito exsolvendos; cum semel à benignitate DEI in nos divini luminis splendor profectus sit, non esse cur de eo dubitemus, cur moveamur aliorum scriptis in partem contrariam, posse ea contemni, vel saltim perstringi abiter. De veritate tibi gratulor, sed consilium eâ non defensâ otiose fruendi improbo. Non est ea primo grati animi significatio. Deinde, quotus quisque eorum, qui aliis adstipulantur sacris, est, quin idem caussetur, quod Tu? Possessione veritatis fruor; non est cur me dissentientium motus habeant sollicitum. Tempora mutantur, variant*

tiant ingenia, semper nova veritatis, ad novos casus, adplicatione opus est: Licet veritas eadem sit continuo. Tu, si de adversariorum sententiis securus, ea facis, quæ illi faciunt, habes quidem veritatem, & agnoscis, sed non UT VERITATEM. Fieri potest, ut, cum ignores, cur habeas, paulatim ejus penes Te pretium minuatur, & ingruente extrinsecus errorum nebula, contagium pestis vel te non repugnantem occupet. Quæ causa est, cur omnes Ecclesiæ sint corruptæ, quotquot sunt corruptæ:

§. 50.

Tu, nisi continuo adtentus sis, & ad veritatem, & ad ea, quæ agitantur in partem contrariam, studium ejus frigescet, jucunditatis, quæ allicit, sensus stupefiet, tandemque habebis, ut in ædibus, thesaurum ignotum. Contra, quò pluribus dubiis par es solvendis, quò diligentiorém adversarum opinionum comparationem instituis, eò plures veritatis perceptiones in animi abyssu radicanur, difficilius, à vi quantumvis magna, evellendæ, Minores in animo perceptiones, de quibus §. 25. veritatis tujuslibet tale fundamentum sunt, quale præbet plantis fibrillarum in radice incredibilis multitudo; quo plures fibrillæ se solo insinuant, eo planta firmior, eo ventorum impulsui excipiendo, eludendo, capacior. Sed similis veritatum cognitionis ratio, quas, si non tribus quatuorve argumentis intellectas, mente complecteris; si innumeris, adversus quælibet dubia, perceptionibus, eas persensisti; si ex omni circum latere, quò adspectari potest, distinxisti verum: Num putas minoretti

vim in mente futuram, aut saltim æqualem ei, quæ tenui nititur notitia ?

§. 51.

Sed multi, inquis, in utramque partem disputare omnia possunt, qui & in adversariorum castris, si non transfugas, certe tamen exploratores egerunt diuturnos, nec tamen iidem certa confirmati fide; sed dubii semper, sed sceptici, sed partium quarumvis, i. e. nullarum. Verum accipe responsum: Non ex quolibet ligno fit Mercurius, quod singulis passim controversiarum studium male evenit, non sic evenit universis: Inde & naturalium dotium præstantiam, & consilii, DEO serviendi, candorem, & præsidiorum ad litteras pertinentiam fortunam, facultatemque requiri, nemo est qui nesciet.

§. 52.

Verfantur sæpe eruditi in veritatibus desultoriè, frequenter cognitionis latissime patentem amplitudinem magis, quam soliditatem, & inde pendulam assensûs firmitatem, respiciunt, quâ deficiente, controversiarum studia convincendi vim per animum diffundere non possunt. Fieri & solet, ut, dum animus historiæ litterariæ amore distrahitur nimium, nec non mediocri præditus judicio, litibus sacris ponderandis operam navat, aut non sentiat veritatem divinam, aut scepticismo, ob litium decidendarum incapacitatem, laborate occipiat. Vitium igitur illud non est examinis religionum, sed potius examinantium minus dextre.

§. 53.

Alerum dubium, quod nostræ sententiæ imminet, hoc potissimum innuit : *Non operoso examine uti divinam credendi vim ; sed Spiritûs S. cœlo demissi potenti afflatû ; viam disputationis longam ; difficilem , impeditam ; experientia verò brevem, & efficacem ; Illam paucissimis , hanc omnibus calcandam : Hanc igitur illi anteponendam. (b)*

(b) Hoc dubium mirifice urget celebris Auctor: Car qu'il faut conclure de cela est, que les Mysteres de l'Évangile étans d'un ordre surnaturel ne peuvent point & ne doivent point être assujétis aux regles de la lumiere naturelle. Ils ne sont pas faits pour être à l'épreuve des Disputes Philosophiques : leur grandeur, leur sublimité ne leur permet pas de la subir. Il seroit contre la Nature des choses qu'ils sortissent victorieux d'un tel combat : Leur caractere essentiel est d'être un objet de foi & non pas un objet de science. Ils ne seroient plus des Mysteres, si la Raison en pouvoit resoudre toutes les difficultés, & ainsi au lieu de trouver étrange que quelcun avoue que la Philosophie peut les attaquer, mais non repousser l'attaque, on devoit se scandaliser, si quelcun disoit le contraire. - - - Le Philosophe Celse se moqua de la conduite des Chrétiens, qui ne voulant, disoit il, ni écouter vos raisons, ni vous en donner de ce qu'ils croyent, se contentent de vous dire : N'examinez point, Croyez seulement - - - Ce passage de S. Paul: Nous cheminons par foi & non pas par vüe, suffiroit seul à nous convaincre que de Philôsope à Philosophe. Il n'y a rien à gagner pour celui qui entreprend, ou de prouver les Mysteres de la Religion chrétienne, ou de se tenir sur la defensive. Car voici en quoi different la foi d'un chrétien, & la science du Philosophe: cette foi produit une certitude achevée, mais son objet demeure toujours inevident : La science u

contraire produit tout ensemble l'evidence de l'objet, & la pleine certitude de la persuasion, &c.

§. 54.

Primo quidem opponenda non sunt, quæ amico consensu sibi mutuo respondent. Fides, tametsi à Spiritu S. sic animis instillata facultas; tamen, ordinariam si regulam spectes, quam DEUS in ea hominibus ingeneranda sequitur, divina vis mentem non complectitur, nisi auditâ doctrinâ veritatis, Rom. 10. v. 17. quæ, cum non morigeris tantum, facilesque præbentibus aures, destinata sit; sed omnibus diversissimi ingenii mortalibus, quorum alii veritatem non nisi accurate investigatam, alii probabilibus suffultam argumentis, alii denique nude propositam amplectuntur: Facile judicatur, præter vim Spiritus animos commoventis, requiri doctrinam cœlestem suis radiis adversus objectas nebulas, emicantem, in quibus divina operatio, ex qua fides prodit, agendi habeat initium, fontem, & originem.

§. 55.

Uti non sequitur: *Sunt passim in Republica, qui suapte nisu, nec metu ulla, nec coactione impulsæ, vitam agunt in civitate, honesto homine, & obsequioso cive, dignam; ut, si tales non existerent pauci, nec tot legum plaustris, nec litium dirigendarum formulis, cautionibusque, nec causarum Patronis, sapius quam diutissime contentiones Civium protrahentibus, nec judiciorum solemnitate, opus foret: Ergo abrogari legum pandectæ, dimitti componendarum litium arbitri, disputationes de legum vero sensu tolli, tot actionum, exceptionum, appellationum, restitutionis in integrum, reciprocationum, &c. genera proscribi,*

proscr. bi, & à republica eliminari possunt : Ita non minus sequentium propositionum nexus deficit : Videre licet homines dociles in divini verbi audientia, non renitentes efficacia eius, quâ hic & nunc tanguntur, facile ad fidem per cœlestes in gratia præsidis vires disponendos, non examine veritatum prolixo, non disputationibus acutis, non argumentorum demonstrantium longius exporrecta serie, convincendos : ergo non opus est doctrine typo publico, ab erroribus, sollicitâ curâ, purgando, adversus hostes veritatis, omnesque, quotquot ei tenebras offundere possunt, fraudes, sophismata, commenta, defendendo, vel, facta cum erroribus contrariis comparatione, ut contraria juxta se posita magis elucescant, illustrando, tuendo, roborando.

§. 56.

Nimirum latius patet fides Ecclesie publica, quæ præscripto credendorum, ex S. Codice solo depromendorum, typo continetur, quam fides hujus aut illius hominis privati. Sæpè fides Christiani privata sine diuturna exploratione rerum credendarum impetratur. Numquam verò sine pugnis litterariis, sine decertationibus eruditis, stabiliri fides publica potest. Ratio est in promptu, & obiter tacta §. 54. Fides, quæ creditur, seu publica, proposita est omnibus diversissimi ingenii, nunc tenuis, nunc mediocris, nunc boni, nunc summi ; eademque opposita est, tanquam Ecclesie tessera, seu vexillum, alienorum sacrorum patronis, molientibus varia, conquestentibus nunquam ; ideoque veritatem hanc publicam ex omni parte oportet esse exactam, disputatione limatam,

adversus sophismata muniendam, munitam : Fides verò, quâ creditur, eademque privata est uni tantum separati hominis, qui suo interdum sensu abundat Rom. 14. v. 5. Sine periculo majori, quique crebrò doctrinæ normam publicam vel integram non cognovit, ob educationis, officii, ordinis tenuitatem; vel si cognovit, certe tamen disputando defendere nec potest, nec debet. §. 57.

Publica fides ad omnium, tam Ecclesie membrorum, quam hostium, est attemperanda capta, ut, qui proficere in cognitione sacra cupiunt, judicandi facultate præstantissimâ præditi, haud impediuntur, offendanturque, erroribus fidei publicæ deprehensis : Privata fides, sæpe valde exigua, & non nisi summe necessaria sacramentorum rerum notitia nititur, erroribus commixta, qui si nec tollant fiduciam in Servatorem, nec malitiose, vel, repugnante conscientia, foveantur, tolerandi sunt. (i)

(i) Non male in eam rem Gisbert. Voetius : *Diverſa quæſtio eſt : An errores Eccleſiam occupantes ſint pernicioſæ hæreſes? ab illa : An in communionẽ iſtius Eccleſiæ aliquos adhuc ſibi ſervet DEUS? eosque mirabili modo ad ſalutem perducatur, ab iſtis corruptelis præſervando. & p. 522. aliud eſt pronuntiare aliquid de errore absolute, in ſe, objective conſiderato, & aliud, de errore velate, & ſubjectivo, b. e. de errantibus. Non enim paritas erroris eſt in omnibus. Ratione enim ſubjecti extenſive, intenſive & περιεχομένης admodum variat. Nimirum his verbis Auctor ſignificare videtur, aliam eſſe rationem fidei publicæ, aliam private, Illam ab Eccleſia nulla unquam recipi corruptam debere; hanc sæpe erroribus graviffimis, ſalvâ ſalute, obnubilari.*

§. 58.

Errores fidei publicæ, etiam ab intervertenda salutis æternæ spe paulo remotiores, i. e. fundamentum non attingentes proxime, toti Ecclesiæ imputantur; quoniam *fides publica omnibus propo- sita est*, non uni, aut alteri, ideoque etiam Doctis, §. 56. de quibus recta nos ratio conjicere jubet: *Posse eos errorem, præsertim à veriorum Sacrorum Propugnatoribus toties detectum, & exprobratum, videre, pro officio monere ceteros, ideoque dare operam, ut emendanda corrigantur, publicò omnium consensû.* At enim vero fidei privatæ errores imprudenter admissi intelliguntur, & ob donorum infinitam verietatem, quæ se in singulis exterit, non à singulis tam facili negotio exuendi. Illic *inter tot hominum myriades aliquot existere intelliguntur acutissimi*, quorum iudicio reliqui, si mens non læva sit, sapere, & errores deponere possint? Hic *unus homo deponendis erroribus quibusvis impar esse cognoscitur.*

§. 59.

Quare uti in Ecclesiæ, quatenus sociatæ, officio esse intelligitur, abjurare errores, qui jam pridem recepti, & pro veritatibus venditati sunt; §. 58. sic multo minus licet, ut ullus sacer cœtus publice adprobet errores, & suas veluti faciat prudens, sciens & volens, eas doctrinas, quas adhuc damnavit. Nam etsi non omnes Reipublicæ Christianæ Cives erroribus publicis capiantur, aut inducantur in discrimen; cum major semper pars aliis rebus vacare soleat, ac literarum, & Religionis studio, contenta doctrinis

maxime necessariis : Tamen, si vel unus & alter in quoddam per eos conjiceretur salutis periculum, vel in progressu pietatis impediretur, vel conscientia angoribus, errorum culpa publicorum, divexaretur, vel, quo minus sacrae cognitionis majora caperet incrementa, retardaretur, id satis causset foret, ad proscribenda falsa dogmata, quæ quorundam *ὀικοδομήν* passim sufflaminarent, eademque operâ ipsam DEI obscurarent gloriam.

At enim, inquis, difficile est allegare exempla hominum, qui culpa erroris, v. g. circa gratiam, pietatis, vel salutis damnum, aut saltem decrementum fecerint. Sed nec tu nominare eos potes, Socinianorum doctrinis qui perierint. An igitur eæ publice adprobandæ? Non facio æqualem hujus erroris cum Socini mendaciis causam, sed respondeo duntaxat ad argumenti tui, ac dubii potissimum nervum. Difficile dictu est, quid sæpe errores publicæ doctrinæ in hujus aut illius animo efficiant. Sæpe homines, quibus credendi difficultatibus, ob Ecclesiæ sententias, laborent, palam non præ se ferunt; sæpe vel imprudentes illis in vero DEI cultu impediuntur, ut exemplo Iconolatrarum, (tacebo errores cæteros) constat; Frequenter etiam desultoria rerum sacrarum meditatio, quâ plurimi Christiani utuntur, & superficialia publicorum dogmatum notitia præstat, ut errores se animis non insinuent. Illius verò negligentia fiduciâ, errores cooptare aliorum publicos, eosdemque consulto, auctoritate pariter publica, adprobare, tantandem esset, perinde ac si quis debili stomacho, cibos protinus ejecturo, præditus, venenum aliquoties caperet,

caperet, spe fretus fore, ut stomachi infirmitas, & laxitas nimia, veneni vim sit superatura,

§. 60.

Forte ab illis, quæ fidem publicam aliquot Ecclesiarum distinguunt, & ex alterutra parte erroribus infecta sunt, Auditorum utrorumque mens sensim avertenda, forte disputationes, super iis rebus, summorum Magistratum jussu, prohibenda, forte illa utriusque discipline publica discrimina memoria Auditorum, æterno silentio, eripienda, ut eo facilius differentium dogmatum impetretur conciliatio?

Si omnes eodem forent exornati ingenio, si vix ultra Catechismum sapiendi facultas competeret cunctis, si denique Adversarii ab exprobrandis erroribus, ex alterutra parte inventis, (inter negantes enim & agentes, oportet alterutros errare) utrobique vero involutis pactò silentio, mentem & manum abstinerent; tum spes foret, ut id consilium exoptato coronaretur eventu. Sed cum litium, auctoritate publica, sopitarum, quæ cum fidei fulcro aliquantisper cohærent, sive remotius, sive propius, memoria vel animos invito- rum subire possit; cum, qui iudicio acriori elucent, institutâ rerum sacrarum profundâ meditatione, continuo in controversias, silentio publico pressas, incidere queant, earum decisionem, ad firmandam NB. crescentem privatam fidem, desideraturi: profecto error dissimulari non potest, qui profectus in fide privata facturo obstat, qui cum cæteris veritatibus combinari non potest.

§. 61.

Et quid, quæso, de eo casu dicemus, quò contingeret, ut errores publica tolerantia admitti-
 clam

clam propagarentur à suis basiatoribus? An Hispanica foret adhibenda inquisitio, ut non tolerantes cogerentur? Quid si ex libris olim scriptis cives priscas lites addiscerent, & argumentis, pro alterutra parte, se in ullam trahi paterentur? *Sunt, inquis, & hi tolerandi.* Quid, si in errorem igitur nunc receptum pauci incidant, & variis inde divexentur scrupulis, fiducia in Servatorem plenæ derogaturis? *An contrarium docendi sunt?* Atqui, hoc sectas est renovare, hoc antiqua refricare vulnera; terra contentionis sic denuo reciprocatur, quæque sunt interdictæ, disputationes reviviscunt. Scrupulis qui vexatus est, & iis exsolutus, deprædicabit factum, veritatem, quâ convaluit, extollet, seque obstrictum putabit, ad omnes, contra simile periculum, muniendos. Sic nunquam cessabunt motus interni, quique antehac extraneis erroribus nati, nunc domesticis, ac civitate velut donatis, coorientur.

§. 62.

Cum fides publica omnibus proposita intelligatur, etiam iis, qui consequentiarum consequentias providere possunt; non videtur error gravis, licet fundamenti expers, ab ullo cœtu, publico consensu, admittendus, & à sciente ac volente introducendus, (de eo enim, quod imprudenter fieri solet, quæstio non agitur) ne scilicet, qui sunt erectionis indolis, plus quotidie in sacris profecturæ, factô in cognitione, uti præceptum est, Col. 1. v. 2. progressu, errorum illorum occursum conturbentur, vel male cohærens publicæ doctrinæ systema clandestino ludibrio exagitent, ad nefandam confugientes hypocrisin,

pocrisin, vel non solum doctrinæ hiatus rideant, verùm quoque ex erroribus, cum systemate publico connexis, argumentum capiant, etiã præstructas graviores veritates negandi, & animum paulatim adpellendi ad scepticismum.

§. 63.

Judicantur hinc verba Viri celeberrimi: *Fundamentalia (fidei) clara (sint) popularia, à Scholæ triticis, salebrisque aliena. Ratio evidens; cùm enim Religio ad omnes ex æquo pertineat, nec minus sit vulgi, quàm Doctorum, immo magis vulgi, quàm Doctorum, sane quidquid vulgi captum excedit, eo ipso pro fundamentalis, seu necessario, habendum non est. Religio certe à Scholasticis arguitur ita differt, ut nihil magis, à plebeis, & ad plebeios data scriptura. Christus gratias agit, quod hæc sapientibus abscondita infantulis revelentur, Paulusque non multos sapientes inter Corinthios fuisse asserit. Unde & idem sedulo monet, quanto studio cœlestis doctrina à mundana Philosophia distinguenda sit. Igitur in simplicitate fides est, ut verba Hilarii adscribamus &c.*

§. 64.

Si per Scholæ triticas, salebrasque intelligatur Fidei publicæ accuratior determinatio, ambiguis dissentientium sermonibus opposita; ne, sub iisdem verbis, alienissimi sensus occultentur, veritatem profligantes maxime salutarem; quò, exempli causa, consiliò vocabula *persona, ὁμοιοις*, ac voluntatis divinæ variæ denominationes inventæ sunt: Nego sane, doctrinas fundamentum attingentes à Scholæ triticis alienas esse posse aut debere. Sin alio sensu vocem, *salebrarum*, capias, nostræ

nostræ sententiæ non officitur. Post, velim, observetur, in nullius propemodum veritatis cognitione incrementa capi posse, nisi ejus idea sensim subtilior, & captu vulgi talis, quod obiter de rebus valde divinis cogitat, longe superior evaserit. Quid enim est, *cognitionis facere profectus*? Certe nihil, nisi rerum, quas generatim, minus determinata cogitatione, & superficiali conceptu, es complexus, *notiones acquirere explicatiores*, quibus non solum rem, sed & ejus rationem, immo sæpe rationis rationem perspicis, vel certe quidem specialiores rei condiciones intelligis: Quo quid autem cognoscitur distinctius, quo specialius, eo est à sensu plebis communi remotius, eo ipsi subtilius videtur. Quod si igitur talis subtilitas repudianda est, in nulla profecto cognitione gradum licet promovere. Quod, quàm sit absurdum, nemini non perspicuum esse potest.

§. 68.

Accedit præterea, quod & ex vulgo videre liceat homines non stupidissimos, sed acri præditos judicandi, & res quaslibet meditandi facultate. Itaque horum, in adoptandis publicæ fidei dogmatibus maxime habenda est ratio, ne in eis examinandis dubia deprehendant, certam animi *πληροφορίαν* sufflaminantia, ne errores, quos publice vel adprobatos, vel non decisos esse placet, amplectantur, iisdemque, si non initio privatæ fidei, certe tamen in progressu, occupari, vacillare incipiant, & ea omnia amittere, quorum ante scientiam certam sunt consecuti. Id enim fieri posse exemplo Galatarum patet. Epist. 5. v. 4.

Reliqua,

Reliqua, quæ celebris scriptor subjungit, nos non magnopere tangunt. *A plebejis ad plebejos*, fateor, data est, & *profecta Scriptura*; Sed eo sane consilio, ut eam scrutemur, Joh. 5. v. 39. quod sine consideratione veritatum nexûs, sine improbatione errorum oppositorum, fieri non potest. Religionem simplicibus, apertis, candidisque hominibus à Christo olim propositam, non fastuosis Hypocritis, sapientiâ, Christi doctrinis contraria, superbientibus, certum & exploratum est: Sed inde non consequitur, nefas esse, pro instruendis omnium animis, fidei publicæ adcuratorem typum proponere, quam ut omnes ex vulgo stupidi, negligentisque, quorum semper major pars esse solet, penitus, vel primo obtutu intelligant. Quæ fidei publicæ adcurator additur determinatio, qui in ea caventur errores, proficientibus forte demum noxii, iidem in gratiam prudentiorum, & ad adversariorum commenta declinanda, quibus passim profecturi circumveniri possent, cavendi sunt, non ut simplices & candidi, errorum ignari, temere excludantur. Cæterum uti vulgus rude servari debet, ita & peritiores omnes: Est igitur fides publica non ad unos illos, sed ad omnes accommodanda.

§. 66.

Verum, qui ita ratiocinantur, utot verbis celebratissimi Scriptoris, quanquam nihil dicunt, quod non sit certissimum, imo & momentosissimum, tamen confundunt id, quod ad parandam salutem necessarium fuit, cum eo quod est cognitum necessarium. Quæ duo tamen quam maxime inter se differre, vel sola infantium, surdorum, mente captorum, denique
PATRIBUS

*Patrum in V. T. exempla docere possunt. Res si-
militudine à cibopetita non parum illustratur: Quis
enim nescit, innumera ad ciborum coctionem &
distributionem requiri, quæ tamen cognosci esse, ut
quis nutriatur, nemo dixerit? Similia quidem ple-
rumque illustrent, sæpe tamen aliquid limi velut
secum vehunt, quo rei repræsentandæ facies im-
mutatur, casum non integrum exprimunt, omissis
nonnullis, quæ ad formandam notionem inte-
gram, adhuc desiderantur, nisi forte accuratius
proponantur, ut ex omni parte illustrandæ rei
respondeant.*

§. 67.

Itaque, quod sentio, dicam. Fides, quæ cre-
ditur, publica, toti cuidam sacræ societati, i. e.
Eclesiæ §. 56. proposita intelligitur; quam potissi-
mam nostræ doctrinæ conditionem, datum ab
Adversario simile non exprimit. Quod si vero
simile ita formetur, ut & hujus conditionis ima-
ginem quandam referat; patebit, ex nostris par-
tibus stare veritatem. Quis nescit, tametsi pri-
vati omnes non indigeant scientia eorum, quæ ad
concoctionem, & distributionem cibi in ventri-
culo requiruntur, tamen membra Reipublicæ
ut sociata, ut universa, hominibus opus ha-
bere, qui eam rem calleant, i. e. Medicis, quò
tandem difficultate concoctionis laborantibus
venire possint auxilio, adpetitum cibi amissum
revocare, & quæ adhuc impedita fuerant, felici
restituere conatu. Quod si non fiat, sed incul-
ta, neglecta, immo proscrip̄ta maneat recta me-
dendi ars & disciplina; profecto efficietur, ut
multi cibum capere non possint in civitate, qui, si
melius

melius salutis publicæ provisum fuisset, capere potuissent. Facilis est applicatio. Sæpe pii vere credunt, plano in verbum obsequio, sine notitia veritatum limatarum, quibus errores subdoli removentur; id perinde est, ac si cibo feliciter uterentur, sine stomachi incommodo: Quod si autem de quibusdam ulterioribus notitiis solliciti in errores incidant, publica doctrina ad probandos, iisdemque angantur & conturbentur, id ejusmodi est, ac si quis in civitate ex morbo gravi decumberet, à difficultate concoquendi nato, & tamen medicina publice esset prohibita, nec cuiquam Medico, i. e. prudentiori Christiano, integrum foret, ægritudinem curandam suspicere. Adde, quod longe maximum est, quòd in cognitione veritatum proficere debeamus, in cibo capiendo non item, quod ad notitiam sacrorum augendam sine meditatione caussarum salutis non perveniri possit, possit autem cibus concoqui, etiamsi in ignorantia caussarum concoctionis subsistas. Vide, quantopere istis similibus non recte formatis, diffidendum sit.

§. 68.

Sed, queso, cur Ecclesiam Ecclesia damnet, cur fratrum binio, iisdem adibus gaudentium, ita agat, ut ab altero alter expellatur, cur non colimus pacem, cur inmutua bella prorumpimus & dissidia? Ecclesiam ab Ecclesia nude damnari, turpissimum est: Nulla enim datur Ecclesia tam impura, modo vera adhuc sit, quin suos sibi fideles in ea conservet DEUS. Ne igitur & boni passim latentes contemnantur, semper cavendum est. At Ecclesiam, quatenus aliquo fidei publicæ notabili erro-

rore distingui solet, improbari, ita ut alterius vera professio illibata ab istis erroribus servetur, culpæ nihil habet. Damnatur error, non damnantur errantes. §. 57. not.* Non Auditores, nisi qui in errore consulto persistant; sed potius docendi ratio.

§. 69.

Non cujusvis erroris fundamentum credendi attingentis negatio est hæresis, (k) sed conjuncta cum obstinatione dogma falsum tuendi, nulla habita persuasionis in contrarium partem ratione ulla. Atqui vix millesimus quisque ex dissentientibus, animadversa erroris turpitudine, eam nihilominus consecratur; Itaque nec hæreseos quoque postulatur illi, quos in fidei fundamentum impingere dicimus, dum plerique bona fide errant. Non igitur tantum ab omni Ecclesiarum dissensu, per se considerato, dependet discrimen; nisi alii alios, sacrorum differentium naturâ id non exigente, divexent, sedibus exturbent, contumeliis proscindant, virus calumniarum scripseris dispergant, adeoque crimina admittant, ex dissensu per se non nata, sed committenda etiam, si ejusdem Ecclesiæ focii fuissent, æquali affectu incensâ,

(k) Bene Vir celebris : Les opinions ne sont pas volontaires, & on ne s'en défait pas, quand on veut; c'est pour quoi (absolument parlant) elles ne se commettent pas; suffit qu'on soit docile, & porté sincèrement à faire les diligences, dont on est capable à proportion de sa profession. C'est pour cela, que ceux qui ont juré de suivre certaines doctrines, & ont depuis changé de sentiment, (comme cela arrive assez souvent) ne sont pas tenus par leurs sermens, — — — L' Hérésie formelle n'est pas damnable

nable que par ce qu' alors la véritable droiture de la volonté manque, & par conséquent l' amour de Dieu, qui enferme cette obéissance filiale. La foy est morte sans la charité, qui supplée au défaut de la connoissance : ainsi suivant ces principes tout s'y réduit. *Voluntarias esse opiniones, equidem sine ulla cautione dicere nolim. Si DEI legem consideres, vix ullus error, qui gravior est, & fundamentum attingit, reperiri solet, quin, debita circumspectione adhibitâ, potuisset evitari. Nam vel olim, quâdam incuria, vel segnitie, vel verbi divini desultoria lectione, & auditu peccatum est : vel etiamnum delinquitur, omisâ attentione debita, & legitimo examine : Sed cum DEUS delicta piorum, Christi intuitu, condonet, veniam quoque dar errorum fidei evitabilium, qui hac vice quidem tales sunt, ut etiam si evitari potuissent, tamen hac vice ab errantibus non animadvertantur. Itaque & nos, propter infinitam ingeniorum varietatem, multo minus judicare possumus, si ne error quispiam à dissentiente consulto defensus, intelligatne is deviationem à veritate, annon ? Nihil tutius est, quam hæreseos judicium circa errantes suspendere, & eo notare non nisi eos, quos manifeste contumaces, in dogmate fidei fulcro imminente cognovimus, & ita quidem, ut rectiora edoctos, nec tamen veritati palmam deferentes istos quidem esse, evidentissime adpareat, quod raro fieri solet. Vid. Osiandr. Theol. acroamat. Exercit. X. & XI. item Rechenberg in append. Libr. Symbol. dissert. III. de hæresi & hæreticis.*

§. 70.

Cum hæreseos igitur nota non facile ulli cœtui, nisi sub conditione, quæ §. 69. indicata, inuri debeat : *Cur igitur in mutua dissentientes Ecclesiæ, præsertim quæ in aliquibus tantum differunt, oscula non rursus, cur non coalescunt pro-*

pius, cur, si hinc temeraria hæreseos suspicio accenda, Fratres se mutuo non agnoscunt? Annon omnium est consensu exploratum, ac indubium, Fratres esse, quos hæresis funesta non alienat. Si Fratres sunt, qui uno afflantur Spiritu ad veram pietatem colendam, in quocunque tandem cœtu DEO serviant, quibuscunque adstipulentur sacris; si fratres sunt, quos, licet error fundamentum plus minus labefactans, nec tamen everrens, dirimat, illi tamen, non agnito errore, sincero DEI, divinarumque rerum studio teneantur, indignique sint, quibus hæreseos maculam affingamus: §. 69. Dubium non est, Duas illustres Ecclesias fraterno copulatas vinculo. Quod si vero fraternæ necessitudinis nexum ex adoptata eadem publica fide metiaris: Non video, cur tantopere fratres esse velis, qui eandem fidei publicam professionem, ut amplectantur, nulla ratione videntur obstricti, idque ex §. 61. seqq.

§. 71.

Si ulla unquam controversia Logomachiis fuit referta, certe hæc, de qua loquimur, casum similem est experta. *Suadetur magno fervore tolerantia, urgetur pax Ecclesie, provocantur boni omnes, ut pro viribus, quas à DEO datas habent, ad eum scopum contendant.* Quasi vero vel, quod intendi debet, non pridem à bonis quibusque præstitum fuisset: vel quod ab iis non præstari potest, publicæ Christianorum rei inserviret. *Quam, quæso, pacem anquiris? Ut fidem dissentientes publicam deserant, desertam aeterno involvant silentio?* Sed quomodo id fieri possit, ex §. 60, ipse velim iudices: vel, *ut se mutuo pro*
fratribus

fratribus agnoscant, ab inurenda hereseos nota abstineant? Atqui in officio id esse, & fuisse primum, forte nemo dissentientium, certa ratione, negat: ex §. 69. *vel ut divisi cœtus pro se mutuo orent, quævis Christiane pietatis officia præsent?* Sed id vinculum æternum est omnium, quo obligantur omnibus, nullo vel capitali errore solvendum: *Vel an eam pacem desideras, ut mysteria fidei promiscue cuilibet, nullo differentium dogmatum habito respectu, præbeantur?* Tum, pro Ministrorum varietate, jam hæc doctrina in sacris personabit auditoriis, jam novo, diverse affecto adventante, altera; tum conscientia civium mitificè ultro citroque agitata erit, pro præconum judicio, ex §. 61.

§. 72.

Cæterum in iisdem ædibus fratrum, sensu, quo dixi §. 69. præstantissimus binio habitare potest, ut alter alterum, æquo animo toleret, amet foveat, observetque irenicum illud: Sic veniam petimusque damusque vicissim: Sed suas tamen sibi res fratrum uterque, in separatis ædium locis, habeat, quod alter altero paulo accuratiori œconomix studeat, & ab omnibus iis abstineat, quæ sibi, aut posterorum valetudini nocere, ac detrimentum afferre possunt. Non erit tum, quantalibet sit fraterna necessitudo, locorum, quæ ambo in ædibus distincta incolunt, suadenda commutatio; non consulta communio rerum, ad œconomiam utriusque diversam, pertinentium; nulla hîc justa querela; *Alterum, qui rerum communiori intercedat, nimis esse avarum, justo iniquiorem, parum curare ea, quæ ad pacem*

inter fratres conciliandam, pertineant: Nam quamlibet suas ille res seorsum sibi habeat; ex eo tamen nondum intelligitur, fraternis cur officiis, si cætero paria sint, dicatur deesse. Ecclesia DEI Domus est: 1. Tim. 3. quam, *si ita placet*, duæ fratrum familiæ occupant: quantum etsi altera alteram, in œconomia, sine ullo rei familiaris, dispendio gubernanda, vincat; Etsi passim lites orientur ministrorum, sibi met mutuo, ut fieri assoler, vel detrahentium, vel exprobrantium; vid. Genes. 13. v. 7. 8. id malum tamen non ejusmodi est, ut fatius sit, *ambarum res familiares confundi, quàm levius subire incommodum.*

§. 73.

Dixi hæc de publica Ecclesiarum fide pauca strictim, ut adpareret, quam sollicito examine cuius cœtui facto, opus sit, ad muniendam contra errores publicam doctrinam, quamque neglectus ejus rei fatalis sit, & ad obfirmandos in erroribus deviantes quam maxime valeat: Nunc ex longa digressionem, eo redeundum, unde excurrimus.

§. 74.

Inter causas, quibus sacris veritatis repugnans error in animis hominum perpetuum triumphum canit, nonnullæ extrinsecus errantibus imminet, & in melioris sanctiorisque disciplinæ penuria collocaræ sunt. Hic enim locus erat alter ex propositis, §. 5. Quis vices gentium, sanctioris Christi doctrinæ expertum, non dolet? Quis arduas non agnoscit difficultates, queis ab amplectenda veritate avocantur? Occæcata ab incunabulis mens, nullis veræ sapientiæ præceptis, nullis

nullis bonorum exemplis, nullis institutis, præfidiisque salutis circumseptis, quam ægre ad frugem redit, melioribusque se patitur formari vitæ regulis?

§. 75.

Neque tamen, quod difficillimum est, continuo habendum impossibile. Nam quin gentes juris naturæ lumen, qua par est, diligentia, securitæ, pædagogiam gratiæ potuissent invenire, mihi quidem non dubitandum videtur. Longum foret, hic varias enarrare sententias, & in latissimos historiæ litterariæ campos excurrere: Itaque pro instituto celebris Mathematici sententiam de hac re, forte non ineptam, allegabo.

§. 76.

Verba, cum quibus tamen non ex omni parte facio, ita habent: *Credibile est, Ethnicos in mortali peccato non morientes; i. e. non in statu hostilitatis erga DEum, seu, voluntatis nocendi universo, eos neque cælo, neque inferno deputari, sed ut fiant ex hostibus non solum non hostes, sed & amici & socii, id puræ gratiæ est per Christum. Pelagianum ergò non est statuere: Ethnicos propriis viribus posse infernum effugere, posse vero cælum adipisci, id Pelagianum est. Et ita facile tolluntur difficultates de Ethnicis à bonis quibusdam Viris motæ; Nam & Vasquez Jesuita credidit actu amoris DEI super omnia in Ethnico, posse aliquem salvari sine Christo, quod falsum; imo nec datur amor DEI super omnia sine Christo, quia amare DEum supra se nemo potest, nisi, qui intelligit hoc ipsum & sibi esse summum bonum: hoc vero nemo intelligit, nisi Christianus.*

§. 77.

Quod si tamen, quod non credo, fingamus in ullo Ethrico fuisse amorem DEI super omnia, an salvatus? Ego arbitror: sed naturæ viribus nego hoc in homine fieri posse, potentia, ut sic dicam, hypothetica, non absolutâ. Qui DEum timet super omnia, is vitat infernum, qui DEum amat, habet cælum. DEum timere potest aliquis viribus naturæ, amare non nisi gratiâ per Christum. Caterùm illud credibile est in iis, qui per naturam resipiscunt à peccato mortali, sufficere hoc quidem ad vitandam æternam pœnam, sed non ad vitandam maximam quandam temporalem, quam sibi ipsi inferent consolatione Christi carentes. Sed hoc etsi probabile, tamen maxime dubium, an ulla possit esse extra Christum hostilitatis abolitio.

§. 78.

Mea facio verba Hulsemanni de Auxiliis gratiæ p. III. §. VIII. DEus quidem totidem verbis non promisit se bene utentibus lumine naturali semper subventurum prædicatione Verbi: Rom. 9. v. 18. 25. Miseretur, cujus vult, ubi ò vult opponitur omni prætensionis & apparentiæ operum, qua videri poterant induxisse DEum ad misericordiam. (Fidei nunquam opponitur voluntas DEI) &c. Promisit tamen, se daturum lumine naturæ verum quærentibus media perveniendi ad gloriam. Rom. 2. v. 7. 10. Tolerantia & lenitas DEI erga peccatores in generalitate, agit eos ad pœnitentiam. ἀγείν non nudam intentionem

intentionem agentis, sed etiam motum ordinatum ad poenitentiam, vel ad scopum significat. Rom. 8. v. 14. Gal. 5. v. 18. 1. Cor. 12. v. 2. Job. 10. v. 16. quæ media citra prædicationem, alia non sunt. Rom. 10. v. 12. 13. 14. Promittendo utaque gloriam non morosis contemtoribus veri justique, promisit etiam media adæquata obtinende ejus gloriæ. Actor. 17. v. 30. Ignorantia tempora dissimulavit, - - - fidem offerens omnibus (Ubi πισίην παρὰ χρόν πᾶσιν, non significat asserere veritatem futuri iudicii per Christum; sed ex natura phraseos, oblationem facultatis credendi, & collationem ipsius fidei, saltem media regenerationis non respiciuntur.

§. 79.

Mea quidem sententiâ facienti Ethnico, quod in se est, non denegat DEUS παιδαγωγίαν. Patent Supremo Numini complures viæ, nunquam satis excogitandæ, quibus ad salutem revocare potest eos, qui suam illi fidem, in dextro luminis naturalis usu, adprobant. Possunt fata ita dirigi, ut in Christianos homines incidat, qui naturæ instinctui, & prælucenti luminî obtemperat, sacris post Christi initiaudus, refingendus. Quod ob Commercia, quæ in omnes mundi partes professos Christi Sacra Mercatores trahunt, fieri facile potest. Taceo instituta Daniæ, Jesuitarum, &c quibus destinato consilio id agitur, ut gentes tenebris obvolatæ verioris disciplinæ luminibus collustrentur.

§. 80.

Possunt præterea sacri codices mirâ DEI providentiâ in manus venire hominis bene affecti, qui

nihil adhuc de Servatore perspectum habuit. Non desunt complura ejusmodi exempla in Itinerariis. *Potest DEus extra ordinem singulari nutu eum, qui rationis, naturâ indite, ductum secutus, querere Numen aliquod Supremum, Actor. 17. v. 27. instituit, percellere illapsis cœlestibus gratiæ præcipuæ, in exemplum non pertrahendæ, radiis.* Nam quod Abrahamo evenire potuit, homini idololatricis superstitionibus contaminato, id, quin simili rerum concursu, fieri denuo possit, nullus equidem dubito. Quid enim præcipui habuit Abraham præ aliis gentibus, aut quid meruit, præ hodiernis, ut tanta in ipsum conferrentur beneficia, si à solo naturalis luminis recte usu discesseris, qui nec ipse tamen aliam, quàm occasionis puræ rationem habet. (1)

(1) Bene scriptor supra laudatus: *Illud exercitium ingenii ad inquirendam naturam & voluntatem DEI, & propositum conformandi mores ad æquitatem naturalem, vel aliam quamcunque normam meliorem, & perfectiorem, si appareat, (quale propositum concedimus in nonnullis Ethnicis fuisse) non est causa inductiva, aut ullo modo causans revelationem mysterii redemptionis, & reliquorum beneficiorum, per missionem præconii: Sed est tantum dispositio requisita in subjecto passivo, quod à cæteris pereuntibus sola misericordia DEI discernitur. 1. Cor. 4. v. 7. De auxiliis gratiæ p. 110. §. VI.*

§. 81.

Poffet singulari modo, qui naturalis honestatis stadio ducitur, Verbi divini præconem nancisci, ut Evnucho Reginæ Candazes obtigit Philippus, Actor. 8. v. 27. Potest Cornelio mitti Petrus; Actor. 10. v. 19. Potest per quietem Macedonis

cedonis imago arcessere Paulum : Veni & juva nos. Actor. 16. v. 9. Quæ, uti facta olim, præter Judæorum omnium expectationem fuit; ita fieri adhuc posse unum alterumve, (in delectu enim hujus aut illius sapientia DEI impetium tenet) multa suadent, quæ mox commemorabimus.

§. 82.

Et quid de cæteris, quæ nunc occurrunt, viis dicam, quibus DEUS Christi meritorum participes reddere potest homines, ad lumen naturæ animum & facta, quoad fieri potest, componentes. *Si ineffabili ratione fidem in infantibus, sine auditu verbi, quod ceteroquin necessarium est, ut quid maxime, Rom. 10. v. 17. operatur, etsi usu rationis careant, etsi, quid in se rerum agatur, ne sentiant quidem ipsi : quidni DEUS Ethnicos lecto nunc emortuali affixos, & agentes animam, dummodo luminis naturalis quamlibet debili radio excitati respuerint antehac, fidei dono mastrare, Spiritu suo cœlesti augere, & ad æterna gaudia præparare possit ? Qui sine verbi expresso auditu unum facere & potest, & consultum judicat, is & sine eodem agere poterit alterum, Et quidquid difficultatis posteriori divino instituto objeceris, objici & poterit priori. Non est, cur dicas, *infantes Sacro Christi fonte non sine maxima abluu efficacia, quod gratia presidium non obtingat hominibus extra Ecclesie degentibus pomœria : Quid enim, num tu infantibus, qui sine sacri fontis usu, nullâ suâ, vel parentum culpa, morte occupantur præmaturâ, salutem denegas æternam ?**

Numquid

Namquid absque gratiæ adminiculo , non spreto, non contempto, sed justo citius erepto, perituros existimas, & ad æternas plagas relegandos? Absit, ut quisquam nostrum id sentiat: Potest igitur DEUS sine ordinariis viis plura agere, quæ omni captu humano superiora sunt.

§. 83.

At exim, si primitia, inquis, sacra, & massa erit; Si sacra radix est, erit & ramus. Quod, Paulo alibi interpretante; I. Cor. 7. v. 14. significat, infantes Christianorum, jure præsidiorum gratiæ uti: cum sint federe parentum comprehensi: Sed longe diversa est populorum extra Ecclesiam viventium conditio. Si gratiæ fedus non ad omnes pertinere sentias, habet illud quidem dubium nonnihil speciei: Sed cum tamen arcanum DEI consilium à voluntate signi, quæ ad Christianos omnes pertinet, verbo DEI utentes, sit distinctissimum: Unde, quæso, nosti, istam DEI occultam destinationem non meditari quorundam Ethnicorum, lumine naturali utentium, favorem? Quod occultum est, nec negari à Te, nec affirmari potest. Non habet igitur causam dissentiendi.

§. 84.

Quodsi contra fedus gratiæ ad cunctos spectare mortales arbitreris, quod si neminem ab eo exclusum putes: Miror, te plus tribuere conjunctioni infantum, sine Sancto Lavacro decedentium, cum suis Parentibus, quàm illi quidem unioni, quâ fedus gratiæ omnes omnino mortales Servatori, & Capiti Christo, sociatos, æternis
retro

retro spatium, voluit, An, si Sospitator omnium Caput, & causæ Patronus est, id non operetur tantum, quantum efficitur, quum Parentes Christiani prolem sanctam, i. e. jure utendi gratiæ præsiidiis instructam, præstant? An ex parentibus Christianis majus gratiæ adipiscendæ jus nascetur, quam ex Capite Christo, cui omnes per fedus gratiæ juncti? Fateor, me non intelligere, quomodo hæc cum veritate conciliari queant.

§. 85.

Ne dicas, *modos revocandi ad gratiæ subsidia*, §. 78. seqq. *indicatos, arguere tantum, quid à DEO præstari possit, non quid expectandum sit etiamnum*: Non contemnenda enim argumenta prostant, quibus, si attendere placuerit, docerimur, *velle etiam eos restituendi modos, DEUM, nec solum iis efficiendis, potentiâ sua, esse parem.*

§. 86.

Magni momenti est, quod Gentium Doctor affirmat, *gentes honestatis turpitudinisque naturalis scientia imbutas, non solum, sprete priori, posteriorem ultero secutas, verum etiam calculum suum iis adjecisse, quos similia factitantes animadverterint.* Rom. 1. v. 32. *Propterea omnem omnino hominem ἀναπολόγητον existere, nec quidquam invenire, quò sua palliare peccata possit.* c. 2. v. 1. Ex quo oraculo argumentum capitale deduci potest: Qui suis donis male utentes nihil prætexere possunt, quo malitiam suam culpa vacuum ostendant, iidem, si recte donis usi fuissent, viam iniissent, quâ isthanc DEI exprobrationem potuissent declinare,

clinare, ideoque favori divino, licet immerito, non obstitissent. Nam si eadem infelicitas maneat cum male utentem, tum bene; nulla profecto causa est, quare DEUS perversum usum, præ dextra administratione, tantopere reprehendat.

§. 87.

Forte occurrit tritum illud: *Malum est ex quolibet defectu, bonum ex integra causa: Nec sequitur: qui malis operibus iram DEI incurrat, eundem præclare susceptis conciliaturum DEI favorem; Pluris enim est gratiam comparare divinam, quam indignationem ejus provocare.* Sed non intelligis vim ratiocinii §. 86. propositi. Primo enim nec bene, nec male facta, rigorose loquendo, vel salutem, vel perniciem maturant sempiternam, sed fides, quæ non resistendo *allabenti animam efficaciam concipitur*; nulla nostra collatâ vel tantilla operâ, sed fidei vacuitas, quæ *divinis viribus, mentem occupaturis, obicem ponendo, conservatur, augeturque.* Cum igitur gentes nullis luminibus oblectari possint, nisi naturalibus, & omnis fidei vacuitas ad morosam ejusmodi malitiam reteratur; perspicuum est, ubi notitia naturalis, datâ operâ, non negligatur, supprimaturque, spem affuigere, ut DEUS fidem, notitiam naturalem non conculcantibus, sit perbenigno affectu præbiturus.

§. 88.

Quidquid DEUS agit, sapienter agit, & juste, i. e. ut SUUM cuique tribuat. Itaque in fidei penuria non relinquit, nisi eos, ad quos, tanquam

SUA

SUA ejusmodi egestas deploranda pertinet. Cum autem illam fidei penuriam de quibusdam tollat, de aliis non item; oportet rationem dari, quare habeatur delectus. Illa non potest esse mera DEI *εὐδοκία* à justitia separabilis: quare in eo sita ratio erit, quod quilibet accipiat, justo DEI judicio, quod SUUM est, alter fidem, alter fidei vacuitatem. Sed à peccatis in se consideratis non oritur, id quod SUUM cujusque, i. e. conveniens judicamus: Aliter omnes ex æquo fide carerent, quod omnes ex æquo violarunt legem: Itaque convenientia, quâ ad alterum fidei egestas, tanquam SUA, ad alterum ejusdem facultas, seu SUA, pertinet, ponitur in certo peccandi statu, quo destinata gratia repellitur. Nulla vero Ethnicorum opportunitas est, quam Luminis naturæ, quod si igitur huic non repugnant, in fidei oblatae spem venire intelliguntur. Per 7° SUUM non intelligitur ratio meriti, aut causæ, aut conditionis sine qua non, &c. Sed nuda qualiscunque convenientia, ut ex verbis Hulfemanni patet, §. 78. quo significatu hæc accepta volumus.

§. 89.

Ex Pelagianismo, inquis, hæc sententia si non multum, certe tamen nonnihil trahit. Quid Pelagius docuerit? ex questionibus facti est, quibus ego, ob instituti rationem, immisceri nolum. Si tamen vera ejus ad nos pervenit sententia, quam nonnisi ex Adversariorum testimonio cognitam habemus, tum in revocando ad frugem divinam homine, vel omnia, vel multum, vel certe aliquan-

aliquantum tribuit viribus Natura : Sed nos Ethnicis fide ornandis , eorumque luminibus infitis , nec omnia , nec multum , nec parum , immo nec tantillum *adscribimus* , non relicta , nisi mera quadam convenientiâ , quæ in recto donorum usu ponitur , & se , si exemplis uti liceat , fidei ad eventum habet , ut v. g. Adami somnus ad Evam condendam se habuit olim. §. 90.

Novi eos , qui Naturæ lumen ad impetrandam salutem æternam valere contendunt , meo argumento , uti , quod §. 86. propositum est ; Sed cum id faciant longe alio , ac eomet , consilio ; cum & vim ejus nimis extendant , & illi dubio , de quo §. 87. dictum , expositi sint : arbitror , meam causam , ab eorum lite suspecta , esse multo distinctissimam. Non sequitur : *in lumine naturali vim salutis æternam inesse , si eo recte adhibito , DEUS ex suis viribus , hominem bene animatum . cœlesti fide exornat* : Id potius consequitur , *lumen natura non suffecturum , aliter DEI fidem operantis auxilio non opus foret*. Ut nulla propositionum connexio harum est : *Homo adiente verbum audiens fidem concipiet : Ergo audiendo ad fidem quid contulit ; cùm audientiam in sua potestate habeat* : Sic & sequentium propositionum nexus hiat : *Homo extra Ecclesiæ limites constitutus , interno conscientia à natura ingenerata præconi aures præbet , nec quidquam admittit , quod à ratione alienum esse novit , venit igitur in spem recipiendi , per immensam DEI gratiam , fidem : Ergo suis viribus ad tantum opus perficiendum idoneus existit*.

§. 91.

Semet ex errorum laqueis extricatum ire, difficultatis plurimum habere, nec tamen profus impossibile, hæctenus, non Christianorum duntaxat, sed Ethnicorum quoque exemplo, demonstratum est, quò ipsò effeci, ut intelligeretur eadem operâ, quæ causæ homines in suis erroribus obfirmant? Unum superest adhuc, quod, antequam ad sequentia proferamus pedem, breviter exponendum est.

§. 92.

Suis homines erroribus maxime alligantur ob arduum lites, quæ Ecclesias dirimunt integras, penitus examinandi, sive impedimentum, sive summam difficultatem. Nulla potest controversia intelligendo velut exhaustiri, maxime si graviores de rebus divinis quæstiones attigerit, nisi Metaphysicæ adminiculo, non barbaræ illius, *totæ vocum*, nihil, vel obscure significantium monstris hirsutæ, sed accuratæ, *summa omnium scientiarum principia tradentis*, nisi linguarum cognitione, quibus scriptus sacer codex, nisi librorum in utramque partem prostantium copiâ & fide, *nisi temporis, perturbatione vacantis*, opportunitate sis instructus: Atqui hæc ne in millesimam quidem quamque Auditorum partem vel cadunt, vel cadere possunt: mirum igitur non est, detineri in suo quemvis cœtu, non commotum alterius Ecclesiæ argumentorum ponderibus. Sed cum tamen nulla tam subtilis, præsertim de gratia & electione, contentio oborta sit unquam, quin curatius de rebus divinis meditantur, vel

mediocris perspicaciæ, homini occurrat, eundemque sollicitum, anxiumque & ancipitem tenere possit: existimo quidem, nisi fiducia in Christum minuatur, posse Christianum decisione litis vera tantisper, salva æternorum gaudiorum explorata spe, superfedere; *beatos tamen illos Auditores prædico, qui in talem Doctrinam Ecclesie sue inciderunt, cui ex omni latere à gravibus est erroribus cautum, ut nihil vel initio, vel progressu fidei ex doctrina publica occurrat, quod remoram injicere, & pietatis cursum turbare possit.*

§. 93.

Nec omnes Eruditi tales sunt, ut examinandis litibus sufficiant, qui vel sibi præcipuis quibusdam impedimentis obliquantur, §. 52. vel communi labe, (m) quâ omnes homines plus, minus, infirmantur, retardati, ad rem disputationi obnoxiam, accuratius expendendam, languescunt.

(m) Labem illam verbis admirandi Scriptoris malo describere, quam meis: *Nos omnes, inquit, quodammodo pueri sumus, qui sæpe audita credunt, atque instar psittaci imitantur; Ita nos sæpe aut fortiter cogitata. Nihil facilius, quam demonstrationum suarummet oblivisci. Qui decreverunt peccare, surgentem conscientiam præscientes, aliorum versa cogitatione, deprimunt, dum adhuc dubitant, verentes, ne calculus subductus aliud ipsis persuadeat. Prorsus ut malus Paterfamilias, qui horret suas ipse rationes subducere, ne intelligat, quantum debeat, ac quietem sibi præsentem turbet.*

Hinc adparet esse aliquam in nobis artem affectuum regendorum, à nullo tamen mortalium traditam. Nam aliud est dicere affectus regendos esse, aliud præscribere normas rationi. Seu demonstrationes justæ atque utilis dare; aliud regulas quasdam phycas præscribere,

scribere, quibus in nostros, & quod perinde est, aliorum affectus, possimus, quod volumus, uti aliud tradere scientiam musicam, aliud digitos instrumento assecefacere. Ad hanc igitur artem obtinendam, opus erit, ne nimis forti & parva, aut inepta imaginatione iudicio noceamus; Sed ita nos componamus, ut possimus omittere cogitationem aliquam, quando volumus. Possimus autem omnium priorum oblivisci, dum sæpe rejicimus.

§. 94.

Si sæpe ex aliis audita, quæ & eorum exemplis confirmantur, vividissimis tandem ideis repræsentamus, & non advertentes sensim ea imitandi assuetudinem contrahimus. §. 93. not. * facile exputari potest, quomodo etiam eruditi, qui erroribus nonnullis, de divinis rebus, à teneris unguiculis imbuti sunt, certissimis contrariæ veritatis rationibus parum commoveantur, quarum quippe in animo excitati motus debiliores sunt, quam ut diu radicatæ consuetudini derogare queant. Sed illam tamen quantumcunque in errores propensionem, cum in nobis simulacrum reperitur artis regendorum affectuum: §. 93. not. * non quidem coram hominibus, quibus propter infinitam propensionum varietatem iudicium competere nequit, nisi adsint rationes palpabiles; sed coram DEO voluntariam iudicari, supra dictum est. §. 92.

§. 95.

Præclare nobiscum agitur, si omnes animi anfractuosis recessus perreptamus, inquisituri, quibus modis ad aliquid credendum adducti simus; si dissentientium rationes non minori studio expendamus, ac nostras ipsorum; Si denique,

adhibitis perpetuo precibus flagrantissimis, quæ
 omni negotio præstruendæ sunt nihil temere ad-
 probemus, nihil damnemus, nihil negligamus,
 nihil justò impensius amemus, nisi habeamus ra-
 tiones, claras, evidentes, certas, &
 ubi fuerit opus, & aliis
 explicabiles.

CAP. II.

PRIMUM ARGUMENTUM PRO RATIONIBUS, IN
 DIVINA ELECTIONE OBJECTIVIS.

§. 96.

CUM argumentum, nisi me omnia fallunt, in-
 superabile ex primis omnium scientiarum
 veritatibus derivari possit; præmittenda ju-
 dicavi ea, quæ superiori capite exposita sunt, spe-
 lactatus, fore, ut Viri Doctissimi, quorum sen-
 tentiam examinandam suscipio, meditationes has
 qualescunque, illustris Eruditi sententiam illu-
 strantes, non obiter, non desultorie sint expen-
 suri, sed ad singula adversuri animum, ne, ut in
 hoc ipso negotio factum est, quod in sequentibus,
 si DEO placebit, commonstrabitur, quod præci-
 puum pondus habet, tanquam res minoris mo-
 menti, sicco transeat pedes.

§. 97.

Quæ de divina sive reprobatione, sive electi-
 one, æternis retro spatiis, agitata dici possunt,
 talia videntur, ut pro tractandi methodo, quam
 quisque adhibet, jam magnopere facilia sint, jam
 vero longe difficillima. Felicem judico, qui no-
 dum

dum in scirpo non quærit, nec rem expeditam, cum manifestissimis veritatibus consentientem, impeditiô argutiarum cumulô, intricat.

§. 98.

Facilem, si mens non læva sit, hanc judicavit doctrinam Vir celebris, cujus verba dabo gallica : *Je crois aisement, que le bon Cardinal Sfondrati n' étoit pas assez meditatif pour soudre Nondum prædestinationis. A mon avis ce noeud est autant que resolu, & si les hommes se donnent la gêne làdessus, c' est qu' ils manquent de bonnes definitions, & que par consequent ils ne remarquent point, en quoy consiste la veritable difference entre le necessaire & le contingent. Je voudrois qu' il fut aussi aisé de delivrer les hommes de la sievre maligne, ou de quelque autre grande maladie, qu' il est aisé de les delivrer des difficultés, qu' ils se forgent sur la prædestination.*

§. 99.

At vero diverse sensit alius quispiam non minoris famæ Scriptor : O profondeur des richesses & de la Sapience, & de la connoissance de Dieu, s' écrit St. Paul Rom. II. Tous les Chrétiens doivent trouver là un arrêt definitif prononcé en dernier ressort & sans apel, touchant les disputes de la Grace ; ou plutôt, ils doivent apprendre par cette conduite de Saint Paul ne jamais disputer sur la prædestination, & à opposer du premier coup cette barriere à toutes les subtilités de l' esprit humain, soit qu' elles s' offrent d' elles-mêmes pendant qu' on medite ce grand sujet, soit qu' un autre homme nous les propose. Le plus court

Et le meilleur est d'opposer d'abord cette forte digue aux inondations des raisonnemens, Et de considérer cette sentence définitive de S. Paul, comme ces rochers inébranlables au milieu des ondes, contre lesquels les vagues les plus enflées ont beau s'élançer; elles écument, elles batent inutilement, elles ne font, que se rompre. Tous les traits, qu'on décochera contre un tel bouclier, auront le sort de ceux de Priam :

Sic fatus Senior, telumque imbellè sine ictu
Conjecit : taucto quod protinus ære repulsum.
Et summo clypei nequicquam umbone pependit.

§. 100.

C'est donc ainsi que l'on doit agir dans cette dispute, quand elle se passe de Chrétien à Chrétien. Que si l'on trouve à propos de donner quelque occupation à l'Esprit, on doit pour le moins sonner la retraite un peu de bonne heure Et se remettre derrière la digue dont je parle. Si Arminius avoit fait cela toutes les fois que sa raison lui suggeroit des difficultés contre la prédestination, ou toutes les fois qu'il se voioit appelé à répondre à des Disputans, il auroit tenu une conduite parfaitement sage Et apostolique, Et il auroit employé comme il falloit les lumières de son Esprit. S'il trouvoit des duretés dans la doctrine ordinaire, s'il se trouvoit soulagé en adoptant une méthode moins rigide, il pouvoit se mettre au large pour son usage particulier; Mais il devoit jouir de cette commodité en silence, je veux dire, sans attaquer les droits de la possession, puis qu'il ne les pouvoit attaquer sans que des tempêtes perilleuses s'excitassent dans l'Eglise. Son silence lui eut épargné à lui même bien de maux; Il eut très bien fait, de se souvenir d'un vieux Apologue. Sed

Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, invidiæque.

§. 101.

Auctoris, quæ heic vides, verba fucatae modestiæ suspicionem habentia docent, quam non consultum sit, in materia præsentî, nimium affectare ignorantiam, eâdemque Empæctis occasionem præbere, eandem tecum cantilenam modulandi, sed mente diversissimâ pariter, ac ad ludibrium totius spectante Religionis. Quo sensu equidem in Electione Sædros credam, suspiciam, venerer, suo loco dicetur; sed non puto id ita extendendum, ut, sub modestiæ pallio, nobis absurda, repugnantia, & maxime dissentanea obtrudantur. Tacebo, Paulum ad Romanos capite undecimo de longe diversâ doctrina differere, ac ei quidem à celebri auctore affingitur, quod ostendere, nondum hujus loci est.

§. 102.

Facimus igitur cum illo Auctore, quem §. 98. loquentem facimus, ejusdem consilium secuti, in explicanda tam vexata quæstione, fecundas accuratasque præmittemus definitiones, nullum difficultius vocabulum adhibitori, cui non determinatum, quoad fieri potest & debet, alligaverimus significatum. Ita, speramus, futurum est, ut nostræ sententiæ veritas sole clariores sit sparsura radios. Qui nos ab æterno Filio suo inferendos per fidem sciebat, DEUS, largiatur ad id institutum sui Spiritus potentem gratiam, ut nihil, nisi quod cum veritate, in qua potissimum DEI gloria ponitur, conjunctum est, calamo mandemus.

§. 103.

Cùm Electio, decretorum DEI, de quibus generatim Theologia præcipit naturalis, peculiarem classem constituat, conditionibus ex Theologia Christiana singularibus demum determinandam; ut, *quod Christi in eligendo habeatur ratio, quod efficacia Spiritus S. destinata exsequutioni det, quod fides in Servatorem concepta intercurret;* quæ, & ejusmodi sola, ac omnia ex sacris demum litteris deciduntur, reliquis interim, quæ ad decreta generatim spectanda pertinent, ex naturali lumine, per S. Codicem tamen post augendo, pervestigandis: Quæstio de obiectivis decretorum DEI rationibus ad naturalem Theologiam referri poterit, ideoque, sin accuratius solvenda sit, combinari, cum primis, uti dictum §. 96. veritatibus.

§. 104.

Faciemus ejus rei initium. Contradictio obversatur, *quoties de eodem subjecto, uno tempore, eodemque respectu, idem prædicatum & affirmatur, & negatur.* Possibile hinc dicitur, (n) definitione, quam vocant, nominali, id omne, quod deâ, contradictioni haud obnoxia, potest intelligi.

(n) Celebris Auctoris verba in hanc rem ita habent: *Universalis eruditorum omnium hic consensus est, accuratâ locutione, illud omne, & solum, esse & dici possibile, quod nullam in sese repugnantiam (contradictionem) involvit; cujus prædicata essentialia sibi mutuo non contradicunt; in cujus ideam non ingrediuntur duo aut plura, quorum alterum ait, negat alterum eodem modo. Ridiculus forem, si Auctores allegare susciperem, nemo est Methaphysicus, quin ita possibilitatem definiat. Neque refragor ego definiti-*

oni tanquam nominali, quæ criterium exhibeat possibilitatis, proprium illud, & perpetuum, reciprocum & infallibile.

§. 105.

Quoniam vero præterea possibile, quod præstari à quoquam, aut exhiberi haud posset, nullum esse intelligitur; prima enim ejus notio tanquam rei possibilis, complecteretur quod præstari possit, nec tamen non eodem tempore, quod non præstari possit: Sequitur, non dari quidquam possibile, cui non respondeant vires, quibus præstari possit. Definitione igitur genetica *illud possibile vocatur, cui exhibendo vires alicujus causse existentis sufficient.* (o)

(o) Ita porro citatus Auctor. Si realem hoc sensu definitionem arbitraris, ut originem possibilitatis animo exhibeat, fateor, aliam mihi definitionem arripere. Ita enim possibile illud voco, cui præstando vires alicujus causse existentis sufficient. - - - Arbitror hanc semitam esse, qua medius ire inter duo extrema possim. Transeo Scholasticos ex uno, Cartesium ex altero latere. Illi quidem cum ad solam prædicatorum non repugnantiam attenderent, facile animadvertunt, concipi eam posse, etiam si nihil præsupponas: Adcoque & ipsum illud, quod in possibilibus concipimus tanquam non repugnans ab alio omni independens rati sunt: Cartesius vero cum & essentiis necessariam sui rationem aliquam esse pervideret, DEO illas rectissime subjecit, nisi quod voluntatem miscuit intellectui, potentie & essentia, &c. In eo Cartesius errasse videtur, quod omne possibile ab æquipollenti divino derivavit arbitrio. Nam Part. I. Epist. 104. ita disserit. In DEO unum idemque est velle & cognoscere; ita ut hoc ipso, quod aliquid velit, ideo cognoscat, & ideo tantum talis res est vera. Non sunt hæc, nimia subtilitate in auras abiturâ, noranda Philosophorum speculati-

nes; Sed, uti in progressu commemorabitur, in has subtilitates, primo obrutu contemnendas, resolvuntur errores circa electionem palpabiles, qui nunquam funditus extirpabuntur; nisi cum primis veritatibus purior doctrina connexa sit.

§. 106.

Voluntas generatim, in quam & electio, h. l. expendenda, cadit, est *promittitudo applicandi vires ad præstandum bonum pro mensura bonitatis illi adjudicate*. Qua definitione præmissa facilis est. *Voluntatis divinæ notio & explicatio*. Nimirum *Voluntas divina est perfectissima promittitudo applicandi vires ad præstandum bonum omne, pro mensura bonitatis, quæ in illo vera nec adparens est.* (p)

(p) Sequor h. l. definitiones Viri celeberrimi: Si conatus vocabulum, inquit, displicet, dic promittitudinem applicandi activitatem suam ad producendum bonum pro mensura bonitatis illi adjudicate. Ita habes definitionem generalem. Vis Specialem Voluntatis divinæ? Dic perfectissimam promittitudinem; dic bonum omne; dic pro mensura bonitatis in illo veræ. Ita distingues voluntatem DEI à cæteris, distingues autem perfectionibus. Ita decet; adeoque licet. Licet; adeoque oportet.

§. 107.

Ex hac definitione singulæ voluntatis DEI perfectiones distinctius possunt, cum Viris doctis, (q) evolvi. *Perfectio est consensus possibilium, de quibus §. 104. Cognitio v. g. solidior decet intellectum cujusvis; itaque cum eo consentit; est ergo ob hanc causam perfectionis digna titulo. Quæ sunt igitur voluntatis divinæ perfectiones? perfectissimam enim promittitudinem agnoscimus ex §. 106. Perfectio est, ut haud quidquam velimus,*

mus, nisi quod cum digniorum bonorum representatione consentiat: Deus proin perfectissima ornatus voluntate nihil adprobat, nisi quod immensa vis intellectus conveniens judicat. Perfectio est *μετρίωτατα*, ut pro causæ merito amorem temperemus, nec nimis ardentem, nec justo frigidius in bonum feramur ullum: consentit igitur voluntas DEI cum gradu bonorum, quæ deligit, omnium, servat proportionem, ut ita loquar, amandi.

(9) Quæ heic dicimus ex doctissimorum Virorum scriptis, non operosè allegandis, desumpta sunt.

§. 108.

Nova Voluntatis cujusvis perfectio occurrit, quæ in eo vertitur, ut decretum decreto consentiat: Gaudet igitur DEUS perfectissima voluntate, ut nunquam quidquam destinet, aut destinare possit, cujus ipsum posthæc pœniteat. Hæc est invicta divinæ Voluntatis constantia, quæ tantum abest, ut rationibus eligendi objectivis, quod Adversarii putant, inimica sit, ut potius sine iis consistere nequeat. Si DEUS vellet unquam, cujus ipsum pœnitere posset, tum causæ, quam nunc rejiceret, adprobasset vero olim, merita antehac incognita fuissent, quod cum immensa DEI perspicacia consentire non potest, ideoque infirmitatem à DEO removendam prodit.

§. 109.

In definitione Voluntatis divinæ mentio quoque facta est §. 106. promittitudinis ad OMNE bonum connitentis, quæ sequentibus secunda ideis est: Nullum excogitari bonum potest, in quod DĒI nōn voluntas feratur, quod contra sit
in

in Spiritibus conditis, quorum nemo bona quævis vel intelligit, vel adpetere potest. Quod si omnia simul præstari non possunt, (sæpe enim unô exhibitô, alterum hîc & nunc excluditur, ut si æstatem nobis indulget, hyemem Antipodibus relinqui, necesse est) ex omnibus tantum facit, quantum fieri hîc & nunc, rerum concursus permittit.

§. II. O.

Si DEI porto voluntas in omne bonum tendit, uno conatu in id exporrigitur. Si repetitis actionibus propenderet in bonum, tum non consequeretur omne. In actionibus enim adpetendi singulis boni quid præteriretur, finitæ igitur essent. Atqui quantælibet finitæ actiones non efficiunt vim proprie infinitam. Patet id ex definitionibus finiti, & infiniti, *quorum illud determinari potest, hoc nullo pacto potest.* Confer in unum res finitas, quot, & quantas volueris, emerget multitudo plurium, quarum singulæ determinari possunt, ideoque etiam multitudo universa; non autem emerget res una, quæ determinari nequeat, i. e. infinita. Itaque DEUS uno conatu omnia vult, non est in ipso decretorum, aliorum aliis succedentium multitudo, nullus ordo, qui series est succedentium, tempus adpetendi nullum, quod successionem arguit, sed unô, æternis abhinc spatiis, decretô, destinata omnia, quæ determinari nequeunt.

§. III.

Denique definitione §. 106. cautum est, ne quis alia, quam vera bona, DEUM adpetere posse, credat.

credat. In eo radicatur divina sanctitas. Sanctitas voluntatis est, quâ DEUS bonum non solum OMNE, sed & SOLUM adpetit. Itaque quod non est bonum, non adprobat. Sed malum bono maxime oppositum est, igitur id improbat. Finge, id à DEO non fieri, tum ejus voluntas non tendet in omne bonum VERUM, non præto foret maximus divinæ voluntatis cum bono omni consensus, id quod argueret, DEUM in-irmitate quâdam laborantem, i. e. NON DEUM, contra §. 104. esse.

§. 112.

Audivimus quid sit, & adpelleretur possibile? §. 9. 10. Diximus, quæ & qualis sit divina voluntas, nunc, quid de objecto hujus sententium, intelligitur facile. *Bonum est, quod parit perfectionem, perfectionem diximus possibilium consensionem*; §. 107. Eo igitur ex fonte bonum scaturit quodvis, ex quo manat, quidquid possibile est. Atqui possibile propterea est, quod in præstando vires existunt, eademque divinæ. §. 105. & not. * Cave igitur credas, quidquam bonum aliunde esse, quàm ob causam eandem.

§. 113.

DEUS necessario existit, nec existere non potest, quod tanquam aliunde certum ac indubium, hic probare nolo, sufficit præstruere. Quæ veritas, si ita sese habet, consequitur, etiam DEI vires tales esse, ut quidquid præstare possint, necessario POSSINT; non dico, PRÆSTENT. Cum igitur possibilis ea ipsa sint, quibus exhibendis

bendis divinæ vires idoneæ sunt? cognoscitur, quæcunque possibilis sint, necessario talia esse.

§. 114.

Voluntatis divinæ est conditio, seu indoles diversa. Tendit ea quidem in bonum omne; §. 107. Sed, quia sæpe bonum alterum ab altero excluditur, §. 109. ut simul omne exhiberi nequeat, libero nisu majus anteponit minori. Potentiam si spectas, etiam minus eligi potuisset, Sapientiam vero si consideres, non quidem DEUS non POTEST, sed non VULT eligere, nisi, quod est majus. In eo sita est divina Libertas. Quæ igitur à libera DEI voluntate pendent, ejusmodi sunt, ut alio rerum coorto concursu, & NON ESSE potuissent.

§. 115.

Possibilia quævis, cum sint necessario talia; per §. 113. contra, quidquid divina voluntas ex possibilibus eligit, certo sensu, & non eligi potuisset: §. 114. Manifesta veritas est, non esse quidquam possibile, quia DEUS vult, sed vicissim, hanc ob causam velle quidpiam DEUM, quod possibile sit. (r) Nam illa sunt necessaria; quæ vero DEUS vult, adpeti contigit.

(r) Sic brevissime profligatur Cartesii & Poireti sententia, quæ, ut infra patebit, gravissimi erroris, circa divinam electionem nituntur. Cartesii verba in Epist. Tom. II. 104. p. 341. hæc sunt: *Metaphysicas tamen questiones in mea physica attinam, præsertim vero hanc, veritates nempe mathematicas, quas æternas appellas, fuisse à DEO stabilitas, non secus, ac reliquas creaturas.* Revera

de DEO loquuntur tanquam de Jove aut Saturno aliquo, illum que Stygi & fato subjiciunt, qui dicunt has veritates ab illo independentes (sed aliud est ab arbitrio DEI mero pendere, aliud prorsus à DEO non pendere, prius de veritatibus æternis falsum est, non posterius) - - - Objicietur forsitan tibi, quod si hæc veritates à DEO posite essent, tum DEUS posset, ut & Rex, leges suas mutare; ad quod respondendum est, ita esse, si quidem voluntas ejus mutari possit. At voluntas ejus, inquis, libera est; Ita sane. Sed potentia ejus est incomprehensibilis; & generatim licet asserere, DEUM posse omnia illa facere quæ comprehendere possumus; male enim quis putaret imaginationem nostram juxta cum ejus potentia extendi. Nescio, quam vim posteriora habeant verba, ad solvendum dubium, à libera DEI voluntate mutandi veritates, desumptum. Respondere ea videntur, quæ aliena sunt, nec quidquam ad rhombum faciunt. Nam in eo robur est: Si veritates æternæ à libera Dei voluntate pendent, tum eadem libertate, qua sunt stabilitæ, revocari, & contrariæ substitui possunt. Huic argumento Poirer occursum ait: Cogitat. Rat. L. III. c. 10. §. 5. edit. Anno 1575. DEUS horum omnium respectu concipiendus est, ut, postquam veritates illæ ideales, &c. ad tempus usque præsens duraverunt, potuerint deinceps immutari, aliæque vel nullæ prorsus statui, adeo, ut quæ jam sunt veritates, non sint ex se immutabiles, sed ex placito DEI: Nec enim habemus causam suspicandi DEUM illas statuentem, ad tempus eas statuisse, siquidem placeat ipsi suum ipsius placitum. - - - Pergit paulo inferius: Veritates, de quibus agitur, & relative ad Deum & relative ad se ipsas considerari possunt. Hoc respectu nihil sunt, nihil etiam habent, quò sint, id quod sint, quò ab aliis distinguantur, quo durent magis vel minus &c. At quando considerantur in respectu ad DEUM, ex hypothesi nempe, quod placuit DEO statuere, esse aliquas veritates, vel res, quæ ipsum aliæ minus, aliæ magis, aliæ maxime representarent: Tunc

realisatis,

realitatis, immutabilitatis, constantis & semper continuaturæ durationis fundamentum in DEO habent (Respondet his argutiis Vir celeberrimus: *Primum Poireri Argumentum non videtur stringere. Si enim beneplacitum ab initio fuit de constitutione essentiarum temporaria, elapsâ epochâ, possunt desinere aut destrui, ut beneplacitum unum non ad-versetur alteri. Distingue enim tempora & concordabunt beneplacita. Ita cultum DEUS Leviticum statuit. Secundum stringit, sed supposito, DEUM non agere, nisi ex rationibus sapiente dignis. Viderit itaque Vir doctus, annon, ubi absurda sue sententiæ imputabilia declinare satagit, tacite in nostra transeat castra, qui tuemur indifferentiam aliquam DEI respectu creaturarum, sed sapientem, & nunquam sine ratione statuentem.*

§: 116.

Nisi gravissimum divinæ electionis dogma purius cum subtili hac, de origine possibilium, disputatione, instituto accuratiori examine, connexum inveniretur, quod obiter rem intuenti non potest non videri magnopere mirandum, certe nunquam egomet animum ad has remotas à sensibus decertationes appulissim. Sed quum res ita sese habeat, veniam me consecuturum spero, ubi aliud adhuc argumentum præstruxero.

§. 117.

Possibilia, si à DEI quidem mero pendent arbitrio, aut ad certum definitumque statuta tempus intelligi debent, aut per sempiterna antrosum retrorsumque durandi spatia. Sin illud placeat; quod hodie verum est, quod hodie fieri potest, aliquando erit falsum, aliquando impossibile: Sin istud videatur; quæro, unde cognoscatur, non mutatum iri, quæ possibilia sunt? Si

rationem

rationem à sapientia DEI petitam, itabilem, falli
nesciam, allegaveris, tum eam non referes ad me-
rum DEI arbitrium, ne eadem quæstio infinitis
recurrat vicibus: Itaque ratio illa in sapientissi-
mo DEI consilio, & immensa potentia radicabi-
tur; id quod nos contendimus. Sin autem nul-
lam sempiternæ durationis, quâ possibile affici-
endum putas, rationem artuleris, non es utique
sine argumento audiendus.

§. 117.

Quam possibilem originem in DEI potentia §. 106.
quasi venerantur, eandem & bonitas, omnis, quæ
tandem cunque cogitari potest, agnoscit. ex §. 113.
Quemadmodum igitur haud quidquam possi-
bile est, quoniam DEUS vult; Sed contra
possibile præstruitur, in quod voluntas DEI
tendit: ita similis erit bonitatis ratio, ut ea à
Voluntate DEI non demum oriatur, sed potentia
potius divinæ, quatenus perfectiones distribuendas
curat, i. e. æterno amoris, eidemque necessario,
per §. 114. nativitatem debeat suam.

§. 119.

DEUS igitur volendo non facit bonum, sed
ab alia necessaria DEI virtute jamjam præstructum,
invenit. *Quidquid vult, quoniam bonum est,
vult; nec ullum bonum ideo existit, quod in ipsum
DEI voluntas fertur. Eligit DEUS rem, quod à po-
tentia ejus perfectio exhiberi potest; neque præsta-
tur cujusquam rei perfectio, propterea solum, quod
DEUS eligit. Qualis, quæso, esset ille delectus, cui
non subjiceretur multitudo possibilium deligendorum?*
Qualis voluntas, quæ non versaretur circa bonum?

Sed qui volendo bonitatem demum efficit, is eligenda non habuit, quæ eligeret, cum ea demum eligendo faceret. Qua sententiâ, nescio, an quidquam stultius, vel ineptius, vel certe magis præposterum excogitari possit.

§. 120.

Qui volendo demum bonum facit, non objectum invenit, is intellectu, ad discernenda bonorum momenta, præclaro modo, superfedere potest. Intellectus voluntati præluceat. Cur? ut, quæ proposita sunt delecturæ voluntati causarum momenta, bene distinguantur, &, omnibus probe ponderatis, voluntas habeat, in quod præ cæteris, cum omnia simul haberi non possint, §. 110. sese inclinet. Finge, voluntatem suo delectu bona efficere; quid opus est intellectu? Nam ante quidem, quam voluntas eligit, nihil esse boni putas, postea vero, quam delectus institutus est; quomodo potest intellectus præluceat? Non præire intellectus lumen potest voluntatem diligentem, si ante eam nihil est, quod bonitatis titulum mereatur. Sequetur tum intellectus, non prælucebit.

§. 121.

Falsissima igitur sententia est doctissimi Angli, qui in contraria omnia hinc abiit. (s) Verba hæc sunt: *Certum est, Voluntatem divinam tam bonitatem, quam sapientiam suam hinc, ut in omnibus, comites habuisse, ab ipsa vero immediate est, quod res placent DEO, i. e. BONÆ SUNT. Multa enim bonitati ejus & sapientie congrua non sunt, quia NOLUIT, & dum nollet aliquid, bonum esse non potest. item: Totæ creaturarum bonitas voluntati divine debetur, & ab ea pendet: in se enim nec bonæ, nec malæ concipi poterant,*
cum

cum nihil ante actum voluntatis diuinæ fuissent, nec minus quoad DEum ipsum à bonitate aliena, donec volendo, ut existerent, actu eo electivo & bonas sibi constituisset, & inter se congruere veritate voluntatis fuisset.

(s) Kingius de origine mali pag. 156. edit. Brehmenf.

§. 122.

Dum negat Auctor, utor verbis alienis, DEum quidquam in rebus creandis vidisse, quod ei persuaderet, ut ita, & non aliter conderet, si id de conceptu diuino ante creationem intelligat, nihil aliud dicere putandus est, quam DEum non debuisse naturæ suæ. h. e. sapientia, iustitiæ, & bonitati convenienter agere, à qua sententia Virum hunc alienissimum esse, certo sum persuasus. Quod autem monet, solam voluntatem DEI, causam esse bonitatis, quæ in creatis appareat; id quidem verissimum est, si de causa communicata hujus bonitatis ipsi sermo sit, quia tum idem dicit, quod præter Doctores Ecclesiæ primitivæ Theologi Sanctiores cum nostratibus affirmant, Supremum Numen ex libera voluntate Unversum hoc condidisse,

§. 123.

Meam facio hanc responzionem, si à prima ejus parte discesseris. Voluntatem causam omnium bonorum esse, quæ & quatenus existunt, tam verum est, quam quod verissimum. Sed quod ab ea pendeat, ut res esse POSSINT; quòd ante ejus decretum nihil boni prævisum fuerit, cujus, ceu adhuc possibilis, ideâ, voluntas inducta potuerit esse ad eligendum, id quidem est, quod etiam atque etiam negamus. Cæterum priora non videntur profiteri sententiam Angli. Affirmat Censor, si DEus in rebus condendis nihil viderit, quod ei persuaderet, ut ita potius, quam aliter crearet; quam hoc de conceptu diuino ante creationem intelligatur, sensum fore hunc,

DEum non debuisse natura sua agere conformiter. At facile hunc ictum declinabit Angelus. Conceptum de rebus divinum, ante mundi primordia formatum repræsentare res ut indifferentes, hinc si vel maxime DEUS aliter ageret, tum vel ipsam voluntatem eligendo res bonas & sapientes reddituram (1)

(t) Expendantur Verba Kingii p. 142. *Intellectus, inquit, seu ratio repræsentat id, quod in rebus est, nec fingit, quod in iis non invenit: Cum igitur res ante determinationem hujus potentia, respectu ejus indifferenter se habere ponuntur, nec aliud præ alio juvare, aut ledere, si intellectus rite officio fungatur, indifferentiam hanc repræsentabit, nec aliud præ alio amplectendum esse pronuntiabit*

§. 124.

Sed si, inquis, neque, quod possibile est, neque ulla ejus bonitas à DEI arbitrio pendet, dabitur aliquid, quod originem in DEO nullam agnoscat, quod sit DEO æquale, quod sit nulla ratione Numini velut obnoxium. Verum enim vero, si ita calculos subducis tuos, non advertisti animum, ad ea, quæ superioribus paginis dixi. Quidquid est, vel cogitari potest; suam ad DEUM refert originem. Itaque & bonitas, quæ possibilis est, universa. Sed aliud est à mero DEI arbitrio eam derivare, aliud à potentia, & benignitate. Prius confutatum est, §. 122. seq. posterius demonstramus ipsi. §. 119. Non igitur quaestio est: An rerum bonitas à DEO pendeat; id quod largimur omnes: Sed à quânam virtute pendeat, potentiâne ejus, an ab æquipollenti arbitrio?

§. 125.

Stabilita igitur sub initium veritate: DEum volendo res bonas non efficere, sed potius easdem velle, quod bonas cognoscat, §. 120. seqq. nunc electionis divinæ

divinæ

divinæ naturam propius consideraturis porro dicendum est, *quales, & quanta res ille bonæ sint, quas destinandas possit suscipere?* Nimirum antea omninò, quàm DEUS quidquam, voluntatis petenti nuru, ex possibilium numero in existentium Theatrum juberet prodire, non poterat ullum ei negotium futurum aliter obversari, quàm eò modò, quo tum possibile erat; i. e. eo modo, quò æterna ipsius potentia id præstare, cum nondum existeret, potuit.

§. 126.

Sed & id omni caret dubitatione, quòd, sicuti, quidquid possibile est, necessario est, per §. 115. ita necessario quoque, ante Mundi initia, res non potuerint non eâ DEO facie, eò habitu, adparere, quò erant tum possibles. Haud igitur pependit à mero DEI decreto, quâ illæ naturâ, quâ indole intellectui sisterentur, & per potentix vim præstabiles essent.

§. 127.

Quod, cum ita esse, *primis*, iisdemque evidentissimis *veritatibus*, §. 116. edoceamur, rem ultra cogitantibus occurrit, duabus *potissimum* rationibus *res ab aeterno fuisse, generatim loquendo*, possibles, *ideoque* tanquam tales, DEO, quum nondum quidquam condiderat, *distinctissime obversatas*. Vel enim res ut singulæ *considerari*, ideoque pro perfectionis modulo adprobari potuerunt; Vel ut se invicem certo respiciunt nexu, *prout adcertum ordinem, ad harmoniam, seriem, concentum admirandum*, quum nondum è nihilo emicuerint, fuerunt revocabiles.

§. 128.

Ex considerationes sunt ejusmodi, ut locum habere debeant, si ab omni adhuc decreto DEI mentis cogitationem tuæ averteris longissimè. Idque per §. 120. Sunt, & erant igitur res & singulæ *possibiles*, extra nexum cum aliis ullum, extra dispositionem aliarum cum aliis spectatæ, & redactæ in certas classes, *ordines*, quibus fit, ut, quare res una sic potius, nec aliter, affecta præstari per divinam potentiam potuerit, subinde ratio inveniat in altera. Neque adhuc DEI voluntas, res talis, vel talis exhiberi ut potuerit, *quidquam tum contulisse censenda est.* §. 127.

§. 129.

Cùm DEUS nunquam non sua feratur voluntate in omne bonum, quodcumque cogitari potest, §. 107. sequitur, eum singula quoque, extra nexum cum cæteris spectata, adprobare, juxta proportionem, qua unum quodque vel majus intelligitur esse, vel minus. Recte enim Vir celebris: *Placet DEO NB. non sub conditione, sed simpliciter, quidquid bonum est: placet autem proportionate, prout unumquodque majus est, aut minus. Hæc prima voluntatis consideratio est, ex ipsa bonitatis idea pendens, quæ nullum excludit bonum à divina adprobatione; quæ unum quodque bonum in se ipso, singulatim, & seorsum spectat, ut bonum est; quæ NB. solum malum, à beneplacito DEI exulare jubet.*

§. 130.

Quando eadem divina voluntas, (non enim est, nec esse potest multiplex, ex §. 111.) Sapientiâ comite, ferri intelligitur in res, in bona, quæ præstari à divinis Viribus possunt, certo ordine, harmoniâ,

moniâ , ornatû §. 128. *digesta* ; facile cognoscimus, alia ab aliis excludi, *cum incerto rerum ordine quodlibet cui libet adaptari nequeat*. Multa igitur bona in Systemate præstari nequeunt, quæ exhiberi possunt, extra illud, ut in se, & seorsum respiciuntur. Fieri potest, ut à corporibus corpora in cælo attrabantur, quæ celebris Angli sententia fuit, affluentibus nimirum perpetuo extraordinariæ divinæ potentiæ viribus, suppleantibusque naturæ cursum hiantem : In hoc autem systemate, si salva quidem rerum omnium ordinatio consistere debuit, exhiberi id non potuit, quoniam pulsu potius, quam tractu, natura, ciendos motus esse, dicitur. *Potuisse in hac etiam rerum serie, quæ Nero Caesar ex Caesaribus oriundus, summo fuit positus imperio, & voluptatum facultate exquisitissimarum auctus, donis tamen suis rectius uti, & auctoritatis suæ longe optimos fructus longe lateque expansos ire, ita mihi persuasum est, quàm quod maxime ex §. 78. C. I.* Sed non nisi in alio systemate præstari à DEO potuisset, ut, quod Tyrannus in nostro POTUIT, id etiam VELIT, *si forte ex aliis fuisset procreatus parentibus, Christiana amplexis sacra; si Caesar cum tanta agendi quævis licentia non esset creatus; si forte perpetuo Apostolum habuisset monitorem; si ab at tandem omnia concurrissent, quæ NOLENTIS etiam obsequium poterant elicere. Quæ si exstitissent, systema præsens variatum, i. e. non amplius HOC mansisset.*

§. 131.

Quidquid boni possibile est, id præstare possunt divinæ vires, §. 113. sed quævis tamen, i. e.

omnia & singula unâ exhiberi, quod se mutuo excludunt, §. 131. in Systemate nequeunt. Eadem igitur divina voluntas, prout spectatur tanquam approbans, juxta suam quodvis proportionem, §. 130. omnia & singula bona seorsum, dicitur ANTECEDENS; Sed quoties illa ipsa spectatur, ceu talis, quæ cum singulis sepe bona semet excludant: §. 131. tantum ex iis omnibus & singulis decernat, quantum in Systemate decerni potest, quantum ordo possibilium bonorum maximus, præstantissimusque permittit, vocatur CONSEQUENS.

§. 132.

Sensum hic habes vexatæ distinctionis, de qua scripta in utramque partem librorum volumina nos fere opprimunt. Si tamen hæc tibi distinctio infesta videatur, & inimica, quæso, expendas, & accurate tecum constituas, prius, quam condemnantem tuleris sententiam, an contineat nonnihil, quod divinis perfectionibus indignum sit, nec ne? Primo observabis, non affingi à nobis DEO voluntatem, aliam aliis contrariam; quâ igitur es animi æquitate, ab hac exprobratione posthæc, si placuerit, abstinebis. Dixi primo Eandem voluntatem duplici modo spectari: §. 131. Sed IDEM quod est, ne à se quidem DISTINCTUM, ne dicam, sibi OPPOSITUM est. Ut huic tuo dubio ex omni parte satis fiat, quantum per ea, de quibus §. 35. seqq. C. I. dixi, potest, adverte animum, si lubet, ad sequentia.

§. 133.

Aut DEUS ea bona, quæ ob rationem systematis, quo excluduntur, decerni nequeunt, approbat,

bat, aut non adprobat. Si prius, fundatus est duplex ille ejusdem divinæ voluntatis respectus, §. 131. ideoque distinctio illa haudquaquam damnanda. §. cit. Quod si vero, ea non adprobati à DEO dixeris: *tum primo DEI voluntas non est perfectissima, quæ non tendit in OMNE bonum; contra §. 110. præterea DEUS suammet ipsius potentiam, quatenus perfectiones exhibere potest, improbavit. Cur? quæcunque bona possibilis sunt, bona & possibilis sunt propter divinam potentiam, uti supra forte, his nondum visis, concessisti. §. 113. Quod si DEUS igitur ea bona, quæ decerni nequeunt, haud approbat, tum suam ipsius potentiam quatenus hæc præstare potest, non adprobat, quod absurdum tolerari non debet.*

§. 134.

Ponderentur, velim, porro sequentia: *Voluntas antecedens se ad consequentem habet, ut causa ad effectum. An, quod eò nexu copulata, contraria sibi mutuo esse potuit? DEUS tantum decernit boni, quantum maximus, præstantissimisque bonorum possibilium ordo permittit, ideo, quod omnia & singula, extra nexum adhuc spectata, adprobat. Nisi voluntate antecedente tenderet in bona omnia, & singula, non ex voluntate consequenti provisum esset, ut tantum ex illis eligeretur, quantum eorum pugna permitteret. Voluntas igitur consequens intelligitur propter antecedentem esse, nec illi locus posset esse, nisi præparatus ab HAC (u)*

(u) Pertinent huc verba Scriptoris eruditi: *Precipua antecedentis voluntatis effectus est, ipsa consequens voluntas*

voluntas, quæ nihil aliud est, quam decretum generale & finale, ex omnibus antecedentibus inclinationibus singularibus, & particularibus resultans. Id extra dubium est mihi, si potuisset major, sine absurditate aliunde nascitura, effectus obtineri, quam in voluntate consequente decernitur, voluntatem antecedentem, quoad partem, sine urgente incommodo neglectam, non futuram fuisse seriam Ille meâ sententiâ vult serio, qui facit non impeditus, non ille, qui, non impeditus licet, non facit tamen,

§. 135.

In hac igitur distinctione recte intelligenda, etiam atque etiam rogo, ut revocetur ad animum, **CONSEQUENTEM VOLUNTATEM ORIRI EX ANTECEDENTE.** Cur *voluntate* DEUS *consequente* hanc bonorum seriem, multitudinemque, nec pauciora distinavit? quia voluntate antecedenti adprobat omnia & singula, ideoque, quum in ordinem redacta nonnulla excluduntur, §. 131. saltem tot sunt, & tanta electa, quot & quanta potuerunt combinari, *non igitur* pauciora decerni, *voluntas illa antecedens, ad omnia, & extra nexum locata, tendens, permisit.* Sed cur non plura decreta? quia, ut sæpe dixi, alia aliis excluduntur; §. 131. quod, si ita se non haberet, una *voluntate antecedente* destinarentur omnia, nec in subsidium veluti vocanda *consequens* foret.

§. 136.

Oro Viros eruditissimos, aliter sentientes, immo *obsecro*, & obtestor, ut hæc considerent, perinde ac si, omnium adhuc litium ignari, ex machina quadam profiliissent, tum vero constituent, *num*
quid-

quidquam in his sit, quod cum DEI virtutibus conciliari nequeat? Annon omnia ejusmodi sint, ut, sine ulla cum perfectionibus divinis pugna, possint consistere? Scio, quæ hic eruditissimis viris, quò minus idem videatur, obstant. Si, inquit, (x) quæ non futura erunt ex decreto, voluntas DEI adprobat, ideoque præstari, cæteris paribus, cupit, sine DEUS suo, quem propositum habet, excidit, ac Sapientissimus sciens & volens, appetit, quæ non secutura multo ante certissime cognovit: quo quid potest esse absurdus?

(x) Vid. Windelinus Theol. Christ. L.I. c. 19, fol. 313; Molinæi Anatom. c. 5. th. 3. p. 23.

§. 137.

Sapientissimus sæpe nonnulla serio vult, quæ tamen non eventura certissime præsentit, si scilicet per se solum non steterit, ut adprobata eveniant; sed potius eorum complementa, ex certo ordine, prudenter non mutando, pendeant. Si mirum id videtur, de Christi exemplo cogita, qui, calicem propinandum declinari, humillime voluit; Matth. 26, v. 42. tamen si eò se potandum ipse exploratissime prædixisset. Luc. 18, v. 31. seqq. His & aliis responsionibus, quæso, diutius, quam forte adhuc factum, meditando insiste, nullus dubito, fore, ut tibi nostra tandem doctrina verior adparitura sit. Nam Christum voluntate tantum, nescio qua, externæ significationis, non seriâ animi sententia, ut Calix transfret, rogasse Patrem, ipse, spero, temere non dixeris. (x)

(x) Refero huc verba ex Jurisprud. Theol. p. 207.
§. 72. An sapiens in finem tendit, quo se privatum iri certissime novit? Quid est finem intendere?

dere? Bonum, quod ames, tantum curare promovendum, quantum PER TE fieri potest. Si igitur per te solum istud non steterit, sæpe intendis, quò excidis, finem. Et sapientissimus multa fieri optat; quæ non eveniunt, sufficit, eum facere ad ea consequenda, quantum in se est. Distingue igitur inter fines. Finis qui per te solum impetrabilis est, non intenditur, cum à te sapiente non futurus certissime prævidetur: at vero qui per te solum obtineri non debet, sed aliorum quoque officio adjunctus est, eum tu sapientissime intendere, nec tamen non amittere potes.

§. 138.

Eam ipsam ob causam, pergis, quod quadam Sapientissimus, ob certum ordinem, prudenter non mutandum, haud congrue præstanda præagit, non tendet in ea volendo, ne minus ordinato adpetitu videatur adprobasse dissentanea, Side ultima ac decretoria propensione, quam nos vocamus voluntatem consequentem, tibi sermo sit, affirmo omnia, quæ dicis, sed salva manente mea causa. Sed cum decretoria hac propensio sapientissimi non aliunde, quam ex antecedentibus inclinationibus in bona singula, ac separata, cooriatur; id quod demonstravi: §. 134. 135. non est, cur putes, bona, quæ ob ordinem prætermitti debuerunt, prorsus nullo unquam respectu fuisse DEO cordi. Nisi enim separata cordi fuissent omnia, & singula, immo non futura; non essent omnino tot & tanta præstua, quanta per systematis rationem exhiberi potuerunt, per §. 136. quantaque revera evenisse cognovimus.

§. 139.

Finge tantisper, ea quæ nec olim evenerunt, nec evenient unquam, haud quaquam se adprobasse DEO, i. e. bonorum non futurorum, eorundem-
que

que duntaxat possibilem, nec ex eo numero proditorum tempore ullo, nullam fuisse habitam à Deo rationem: Sane nulla poterit allegari ratio determinata, quare ea bona, quæ ex possibilem numero existere iussit DEUS, *nec plura sint, nec pauciora?* §. 136. Si dixeris: *Nostrum non esse has rimari DEI vias, satis esse, credi, quod ita placuerit Numini:* Urgeo: Certe quidem id consequitur: *Si bona nunquam futura DEO non sunt cordi ullo respectu; Potuis sine gloria detrimento exhibere pauciora;* cum subinde ea, quæ non fiunt, ex tua mente æstima-
 manda non sint, *nullumque veluti jus habeant, à divina benignitate exigendi, ut in rerum conditarum Theatro sistantur.* Atqui dubium non est quin, si pauciora fuissent exhibitæ, imminutis divinæ benignitatis speciminibus, etiam gloriæ detrimentum fuisset faciendum.

§. 140.

Si eorum, quæ nunquam existitura, Voluntas DEI rationem non habet, tum nec bona erunt, ideoque sola DEI destinatio, quâ quædam existere jubentur, bonitatis rationem iis addet. Ita res bona erit, quia DEUS vult, non vicissim rem ille volet, quia bonam cognoscit. Quod est contra §. 120, 123. Si vero tamen ea, quæ nullo sunt futura tempore, bonitate quadam exornata dixerit, profecto jus veluti quoddam habebunt, exigendi, ut à voluntate DEI amentur; ne causa sit, suspicandi, non in omne possibile bonum *divinam voluntatem ferri, contra §. 107. Ne dicas quæso: Nemini quidem competit in DEUM juris, ipsius arbitrio metienda iura omnia: Non enim, si DEUS bona omnia adprobat,*
 amat,

*amat, alium neminem amat, adprobatque, nisi se-
ipsum meti. e. suam ipsius potentiam, ex § 113. prop-
ter quam solam bonum est, quidquid omnino est.
Non alieno juri satisfacit; Sed illi, quò sibi metipsi
obstringitur,*

§. 141.

*Voluntas, inquis, antecedens est dissentiens à con-
sequenti, eidemque opposita, iniqua & infesta, de-
struit hæc, quod illa adstruxit, negat hæc facienda,
quæ illa vehementer fieri optat. Molinæus l. c. n. 8.
Advertas velim ad definitiones §. 134. propositas,
Eandem d. xi voluntatem DEI, diverso considera-
tam respectu, jam omnia bona adprobare; tùm.
quia omnia per systematis rationem præstari ne-
queant, decernere, quantum ex OMNIBUS ad-
probatis exhiberi queat. An id est contraria DEO
affingere desideria, annon alterum altero paritur?
§. 135. an ea opposita & semet destruente dicis,
quorum ex alio aliud gignitur? Apage igitur istas
objurgationes. An, electos iræ obnoxios per na-
turam esse, credis, ex Ephes. 2. v. 3. Atqui idem
posset Paulo opponi, quod huic Tu sententiæ oppo-
suiisti, odisse DEUM homines, ut iræ filios, & non odis-
se, ut electos; alterutrum igitur falsum esse, vel quod
natura sint legis violatores, vel quod sint electi, pugnan-
tia ea esse, nec de DEO posse affirmari. Si respon-
deris: Ira olim filios, dignosque odio, alio nunc fato-
rum, i. e. gratiæ præstantis ordine collocatos, damnari
non amplius; Eandem rem, (Electum) ut extra gra-
tiæ Systema & æconomiam spectetur, odio, ut in ea
positam, amore dignam, diverso respectu, non
variã evadere: idem tibi responsum esto. Eadem*

res,

res, si extra systema spectetur, DEO probata esse potest, in formando autem systemate, cui adaptari nequit, quid obstat, quo minus prætermittatur?

§. 142.

Sed antecedens, regeis, voluntas minus est determinata, incerta, suspensa à conditionibus, & mutabilis in peremptoriam, &c. Atqui tendit in bona possibilium omnia, siue futura, siue non existura unquam. Si anceps hæreret in optione, si secum constituere non posset, utrum sit adprobandum, tum quidem, consilii inops, minus determinata foret. Sed aliter rem semet habere dixi. §. 134. Quid? quod vel ideo etiam quam maxime determinata existat, quod ex se gignat conatum, præstantissimum pariter ac maximum, bonorum, quæ combinati possunt, ordinem exhibendi, §. 138. qui ita determinatus est, ut quidquam aliud maxime. An, quod certum quid discupit, determinato modo non discupit? Incerta, inquis: isthac voluntas est. Quonam in negotio? Numquid in amando? Atqui adprobat certissime omnia bona, etiam præstanda unquam. per. §. 134. 135. Forte in effectu, quoniam, in quæ feruntur, futura non sunt. Atqui effectus est, consequens voluntas, quæ elicienda certissime. Vide, si placet §. 135. 136. Sed in iis tamen, ut videtur, incerta est antecedens voluntas, si quæ appetuntur, non futura sunt. Itaque denuo velim observes, voluntatem DEI certissime ferri, in unumquodque, etiam non futurum, bonum; Sed, uti dictum §. 107. promensura illius bonitatis, quâ resplendet. Cum igitur non futura proportione bonitatis minora sunt

sunt futuris, à quibus excluduntur: aliter ipsa excludentia forent non exclusa: ideo tendit in ea nunquam existitura, juxta mensuram bonitatis, ita, ut ea certissime adprobet, quæ bona, quæ excludenda autem, prætermittat. Amat igitur omnia certissime, sed amore, qui pretio respondet.

§. 143.

Beatus non est, qui desideriorum non existit compos; Infelix est, qui votis excidit: At voluntas antecedens in ea tendit, quæ nunquam consequitur. Atqui voluntas antecedens effectui potitur longe maximo, qui impetrari potest, ut oriatur voluntas consequens, quæ fit, ut obtineatur, IN GRATIAM ANTECEDENTIS, quidquid ex omnibus possibilibus impetrari poterat. An id infelicis argumentum est? vid. §. 135. Ratio tamen, instas, systematis multa fieri prohibet, quæ DEUS optat: Est igitur illorum ratione infelix. Non est illorum ratione infelix; nam etsi non futura sint, compensantur tamen per futura præstantiora: Etsi voluntas ea appetat, quæ non futura, tamen non, quæ sunt haud futura, appetit, eatenus enim sunt bona minora, ideoque ex ratione systematis præstantiorum, his postponenda. Qui igitur amore ducitur boni; tanquam futuri, quod non futurum est, is infelix habetur, non, qui unumquodque vult, secundum bonitatis mensuram, adeoque etiam, qui bonum non futurum, i. e. minus §. 142. quidem adprobat, sed non qua est minus, qua futurorum numero exemptum. Ita distincte ratio voluntatis intelligitur antecedentis, quæ sine imprudentia tendere potest in non existitura. Nimirum, quæ futurorum numero eximuntur,

tur, comparata cum eventuris, ad hæc se habent. ut
 minora bona, collisa cum majoribus. Nullus
 cogitari Spiritus potest, id quod propria imbuti
 conscientia sentiemus, quin, propositis duobus bo-
 nis, altero minori, altero majori, sed alterutro tan-
 tum impetrabili hîc & nunc, utrumque sit adpro-
 baturus, & si extra hanc mutux pugnæ schesin fo-
 rent, electurus ambo. Sed, si id fieri non potest, de-
 cernit certe quidem majus. Quod igitur decretô
 neglexit, id æstimavit, id adprobavit tamen, scil. qua
 bonum, contrâ qua minus, qua sequius, post-
 posuit. quâ bonum minus est, eatenus est *limita-
 tum*. Limes est absentia ulterioris in bonitate gra-
 dûs; ist hæc absentia est NIHIL: mirum igitur esse non
 debet, bonum, quâ nihilo circumscribitur, non appeti,
 Interim id non obstat, quò minus secundum
 reliqua, quibus vere bonum est, nobis ad-
 probetur, & si rerum concursus permittat, eliga-
 tur absque omni dubio, DEUS est Spiritus idem
 que summus. Bona non futura minora sunt, re-
 spectu futurorum, quæ majora. §. 141. *Quem-
 admodum igitur ultra limites, quibus ex nihilo bo-
 num quodque circumscribitur, amare non potest, ante-
 ponendo minus majori, non existiturum futuro: Sic
 nec non amare potest, que sunt intra limites,
 vere bona, præstantia, licet melioribus cessura, quod
 fieret, sin eorum plane nullus, nec mensuram qui-
 dem pretii, quod habent, æquans, foveretur amor.
 Itaque singula, sive futura, sive non futura bona, pro
 suo quodvis modulo, DEO placent, i. e. datur omnia
 no voluntas DEI antecedens. (y)*

(9) Quæ generatim heic ex evidentissimis Philosophiæ placitis afferuntur, ad omnes casus specialiores facillime possunt applicari. Salus v. g. hominis in æternas incurfuri plagas, bonum est, sed *non futurum*; quò autem respectu *non futurum* intelligitur, eodem cogitatur *ut minus*, quod majori colliso, & exclusuro postponitur scilicet *gratiæ ordini ad finem salutis per stratam viam ducenti, propter pereuntem, qui viam negligit, non temere, vel toties mutando.* Satius enim est, i. e. minus malum, perire aliquos, trahitis ad cœlestia ferentis contentores, quam eos beari nullo ordine, per saltum, intermittendo eam, quæ inter se ac supremum scopum emittenda erant, quæ res exiguæ DEI sapientiæ, ad finem per media connitentis, documentum esset. Servari reprobam *privatim* interest; Teneri ordinem ad salutem perveniendi, interest *publice*. Bonum privatam, si concurrat, publico cedit, tanquam *majori minus*. Per rationem igitur Systematis, uti generatim monebam, §. 130. bonum reprobi privatam non impetratur, sed intenditur tamen, ut ex §. 133. 134. 139. 140. seq. luculenter cognoscitur. Quod nisi ita esset, nullus ordo publice fuisset constitutus ad salutem perveniendi. Iniqua igitur in hanc doctrinam, utinam nec in DEUM, acerrimi Scriptoris verba sunt: *Misericordiam proprie dictam* (misericordia hoc intellecta sensu vobis est amor miserorum proprie dictus) *nemo DEO tribuit, nisi quem illius DEI pudeat* παρ' ὧν ἐκ ἐνὶ παραδόξῳ ἢ ἰσοπῆς ἀποσκίασμα Jacob. 1 v 17. *Anilem* (absit blasphemia dicto) *ejusmodi querulamque misericordiam, qua tanquam carioso quodam fulcro ægram labantemque suam fidem Adversarii infeliciter sustentant, nemo divina sapientia, immutabilitate, potentia, beatitudine non indignissimam existimat, nisi cui nullus sit divinitatis sensus.* Doleo eo usque esse perventum, ut alteri alterorum publicam doctrinam horrendis criminationibus lacessant, quæ res cum offensione alterorum gravi non potest non esse conjuncta.

§. 144.

Expeditis, quæ nostræ distinctioni §. 131. opponi solent, dubiis, reliquum est, ut ad ea progrediamur, circa quæ Voluntas ab æterno occupata fuit, quæque illi velut substrata intelliguntur. Nimirum antequam voluntatis, vel præviæ, vel consequentis §. 131. nutu, quidquam DEUS adprobare cognoscitur, jam præsto fuisse quædam cogitanda sunt, *bona quidem, sed possibile adhuc*, in quæ beneplacitum Numinis ferretur. Neque enim possible à voluntatis decreto pendent, sed aliunde suum derivare ortum, ex §. 115. constat. Eorum potest, quæ à DEI potentia præstari poterant, i. e. quæ possible jam tum erant, §. 105. duplex institui consideratio potest, §. 127. vel, ut spectentur tanquam singula, *extra nexum, vel ut in certis digesta ordines obversentur.*

§. 145.

In certis digesta ordines systematis rationem possible nanciscuntur. Possible igitur fuit, ut, si vel maxime voluntatis destinatio non intervenisset, certis seriebus, & secundum durationem, quod *res rebus succederent*, & secundum spatia, quod *alia juxta alias cum ratione sufficienti collocarentur*, antequam nonnihil existebat, complura exhiberentur. Systema vero rerum, sive jam præstitarum, sive præstandarum adhuc, sive possibile, sive existentium, ita definiti solet: *Systema est multitudo rerum inter se connexarum ita, ut subinde alteram altera determinet, i. e. rationem in se contineat, quare altera tali præcise modo sit affecta, nec alio potius quocunque.* Ita respublica quælibet vocari systema potest, quod singulorum civium, qua talium, acti-

ones determinantur per mutuam omnium utilitatem publicam, sæpe etiam singulorum ob singulos, in præstandis civium officiis, in rebus contrahendis, emendo, locando, vendendo, in observandis legibus, &c. Machina hæc mundi corporea, quam DEI benignitate incolimus, admiramur, Systema recte vocatur, quod in ea causarum efficientium, effectuumque, perpetuam cernimus ordinationem, quæ fit, ut ratio motuum corporis unius per se subinde ab altero possit. Suda cœli frigidiorque aura, spiranti ex septentrione vento: ventus, colliquefactis forte (plures enim causæ esse possunt) nivibus in ea ora, aëris hîc & illic æquilibrium tollentibus; colliquefactæ nives, temperatiori auræ; aura temperatior, adpropinquanti Phœbo; Solis accessus, legibus motuum per innumeras causas, judice Keplero, executioni dandis, suam debet originem. (2)

(2) Celebris Auctor Systema h. m. definit: Systema dicimus multitudinem rerum inter sese connexarum, h. e. quarum altera determinationes suas nanciscitur ex determinationibus alterius, ita ut secundum communem aliquam legem, (formulam vel canonem) natura earum rerum convenientem ratio unius reddi possit ex altera. - - Rationem unius ex altero dari tum agnosco, quando ex priori intelligi potest, quare hoc vel illud in posteriori deprehendatur. Hic sensus est, cum à Philosopho poscimus, nihil sine ratione dicat; volumus enim, ut ea alleget rerum phenomena, quantitatem, vires, ordinem, successiones, ex quibus intelligi possit dicti cum natura rerum consonantia, & quare hoc, tale, tantum asserat, explicari. Ita rationem expensorum & residui Numularius reddit, si facta percenseat, ex quibus intelligi possit, quomodo venerit, ut tantundem præcise, neque pauciora, neque plura supersint? Hinc musicam systema dicimus, ubi plura canendi

nendi instrumenta, vel plures ejusdem instrumenti cantus, & eorum partes ita mutuo temperata sunt, ut antecedentes consequentesque soni secundum certum aliquem canonem, (qui stylum, thema, tonum principalem &c. complectitur) mutuo sibi respondeant. Quo illæ determinationes consentiunt in varietate exquisitius, singulorumque inter se tonorum disharmoniam quoque feliciter ad consonantiam combinatione artificiosa reducunt, eo plus systematis agnosci videas. Si cessent ista, confusum quidem clamorem, murmura, susurros puerorum crepitacula, aut stridorem; Systema vero, harmoniam, aut consonantiam nos interpretamur.

§. 140.

Id porro extra dubium esse debet, per immensas DEI vires, infinitis retro intervallis, stetit etiam, non UNUM possibilem rerum ordinem, non unam seriem præstari, sed complures, sed innumerabiles. Docet id combinationum regula in Arithmeticis. Licet numerorum dispositiones ex mero combinantis arbitrio pendeant, nec in altera monade rationem cernere liceat, quare alteram sic combinemus; tamen si hujus v. g. corporeæ mundi machinæ saltim octo vel decem globos Planeticos consideraveris, intelliges, salvo manente, rerum, quæ in iis fiunt, ordine, si non omni, tamen secundum maximam partem, innumeris fere modis eos disponi posse. (a) Ex quo intelligitur, plura posse rerum systemata exhiberi, quanquam altero alterum perfectius. Etenim, quum cogites variato situ Planetas locatos, ipsa hæc forte totalia corpora (sic enim vocant) nullo amplius nexu se respicient, quæque incomparabilis Kepplerus demonstravit, cessatura forsitan essent; Sed in ipsis planetis tamen innumeri rerum ordines manere integri:

Systema igitur prodiret, sed hęc, quod videmus stabilitum, paulo imperfectius.

(a) Vel Ludimagistris nota combinationis regula docet, unius numeri monades tot modis combinari posse, quot emergere possunt, quando is per antecedentis numeri varietates combinandi multiplicatur. Binarii monades bis variari sic potest: Ternarii igitur sexies; nam binario multiplicatus ternarius sex exhibet. Horrenda multitudo modorum combinandi lepidis passim inventis occasionem præbuit. v. g. Verfus sequentes salvo & metro, & sensu 39916800, vicibus combinandos,

Lex, Rex Grex, res, spes, rus, thus, sal, sol,
(bona) lux, laus.

Mars, mors, fors, Fraus, Fex, Styx, Nex, Crux,
Pus (mala) vis, lis.

§. 147.

Omne possibilium rerum systema Voluntas divina adprobat, sed pro mensura bonitatis, quæ in unoquoque perspicitur. ex §. 106. Major mensura majorem adprobationem, minor minorem *alliciu*, etiamsi adhuc nullus inter systemata à voluntate DEI delectus institutus sit. Pertinent huc verba Auctoris cel. brati: *Il n'y a rien de si beau, ni de si satisfaisant, que d'avoir une véritable connoissance du Systeme de l'univers, non seulement à l'égard des corps, mais encore à l'égard des substances en general, & surtout à l'égard de la nature divine, & celle de nôtre ame en general.* (b)

(b) Quorsum hæc cognitio valeat, alibi indicatur: *Qui DEum vult super omnia amare, cognoscat ejus pulchritudinem (ex systemate operum ejus) præ aliis rebus necesse est. Pulchritudo alicujus hominis, exempli gratia, ut cognoscatur, non sufficit contemplari ejus digitum, nec omnes ejus articulos ad poros usque & crines contemplari necesse est, sed itū quasi oculi*

totus obeundus est. Ita DEI opus aliquod contueri non sufficit, nec omnia ejus opera perlustrasse necesse aut possibile est; sed sufficit ideam quandam in univ. sum sibi de eo solidam formasse, esse nimirum ens sapientissimum, &c.

§. 148.

Non posse vel extra systema ullum, vel in eo, præter DEUM, dari aliud infinitum, facile sequenti ratiocinio evincitur. Res infinita est, quæ exornatur omnibus perfectionibus, quæ cogitari possunt. Finge, duas infinitas, pluresve, esse possibiles: Adpella, si placet, alteram A. B. vero alteram. Aut omnia, quæ in B. invenire licet, sunt in A. & vicissim; tum B. & A. distincta non erunt; quoniam eademum indicamus differre, in quorum uno est, quod alterum non habet: A. igitur & B. res una erit, his diversis tantum literis signata: Aut vero in A. invenietur, quò B. caret; & vicissim quæro: num quod in A. reperiatur, perfectio sit, an imperfectio ideoque an illa, aut hæc à B. absit. Si in A. perfectio est, quæ desideratur in B. tum hoc non erit infinitum, per definitionem: Contra si in A. imperfectio cernatur, quæ B. non sit contaminatum, tum A. non erit infinitum, quippe quod perfectiones omnes, nullamque imperfectionem habet.

§. 149.

Itaque duo infinita possibile non sunt. Cumque solus DEUS eo honore fulgeat, perspicuum est, præter DEUM, quacunque possibile sint, esse tantum finita, esse certis cancellis perfectionum præstabilia, nec per ipsam DEI potentiam ultra naturam finitam evahi posse, quantum abest, ut DEUM DEUS creet. §. 148. Possibilia igitur

extra DEUM ex duplici velut situ intueri possumus: Vel ut sunt possibilis, quæ DEI potentia certis donare perfectionibus potest, si vel maxime nullus discernendi voluntatis divinæ nutus accederet: vel ut sunt necessario limitata, i. e. quibusdam tantum, non omnibus, per §. 148. perfectionibus adhibenda à DEO. Si hæc justo subtiliora, peritaque longius videantur, memento, his veritatibus primis, sed simul sumtis, nisi dogma purius de divina electione, quas sine hanc materiam exposituri neglexerimus; semper relinquemus Adversariis rimulas elabendi.(c)

(c) Paradoxum est, quod prodidit Vir celebris. *Sentio omnem scientiam, quanto magis est speculativa, tanto magis esse practicam; Id est, tanto quemque ad praxin esse aptiorem, quanto rem, quæ ipsi tractanda est, melius, & profundius consideravit. Idem etiam de Juridicis censeo.*

§. 150.

*Impossibilibus igitur, præter DEUM, alterum est res, alterum rei defectus, §. 149. Si quæras: cur hæc res sit possibilis, ratio petitur à Dei potentia; §. 105. Si porro roges: cur in re sit defectus? i. e. cur perfectionibus non omnibus donari queat? §. 148. ratio de sumitur non à Dei potentia, sed ex ipsa rei natura, quæ est finita. Itaque priori respectu res pendent à DEO, non posteriori. Originem habet id quod est, non id, quod deficit. Atqui rerum limites, quid sunt, quam ulteriorum perfectionum defectus. *Defectum res habet, quoniam Deus esse nequit, §. 149. non quia à Deo est. Nam, ut monui, à DEO est, quod revera est, non, quod non est.**

§. 151.

Habes igitur causam generatim, *cur, quæ præter DEUM possibilis, finita esse debeant?* §. 149. 150. Nondum vero illud sufficit, oportet quoque rationem adesse, quamobrem, cum res quibusdam solum perfectionibus, si non sit DEUS, exornata esse possit, HIS, *determinato modo, perfectionibus translucere queat, nec vero paucioribus, pluribusve?* Ad hoc curate animus appellendus. Non arbitror hic recurrendum ad merum *Dei arbitrium, à sapientia ratione in objecto disjunctum.* Meâ igitur sententiâ determinata ratio, quare HI *determinati rerum limites* cooriantur, nec plures, nec pauciores, pendet ex nexu systematum, quibus res cogitari possunt insertæ. Mens Pauli Apostoli finita fuit; id habuit ex se, si ab omni systemate considerando discesseris. §. 150. *Sed cur paulo amplioribus profanæ notitiæ finibus, quàm cæteri quidem Apostoli, conspicua fuit?* Non dubitamus, quin respondendum sit: *quia Gamalielis disciplina, ac præceptis imbuta, in Scholis Phariseorum studiose ad litteras formata, & in factorum serie tali collocata fuerit, quæ mentis finitæ capacitatem ampliaverit, finesque protulerit ultra.*

§. 152.

Similis est responsio, si quando de fide in Christum concepta quæreretur. *Cur eo delatus est Paulus, ut mentis suæ veluti fimbrias auro fidei distinctas dilataverit, cum innumeri Ethnici potuissent quidem recto rationis lumine, tanquam pedagogo, ad gratiam duci,* §. 173. G. I. non autem voluerint? Respondet Servator: *Matth. 12. v. 21. Mala tibi,*

inquiens pestis, Chorazin! imminet, mala, Bethsaida!
*Quod si tot illustribus factis Tyrus & Sydon illuminate
 fuissent, in cinere & cilicio resipuissent. Nimirum in
 ea casuum serie positus erat Paulus, qua erat futu-
 rum, quod factum est, vel potius, quâ non restitui-
 rus erat, cum in alia rerum factorumque ordinatione,
 in mera forte bene ratione utendi potentia substitui-
 set. Multi quidem in felicissimo factorum concur-
 su, quæ ad eliciendam, imo inferendam resipiscen-
 tiam sufficiunt, non obtemperant, quod exemplo
 Bethsaidæ constat; Nemo tamen, qui obsecundat,
 non est in gratiæ tali ordine constitutus, quin gene-
 randa pietati idoneus sit.*

§. 153.

Cæterorum omnium, quibus res coarctantur,
 determinatorum limitum, non dispar est iudicium.
*Corporum quorumvis movendi vires mutua eorum in se
 actione, &, prout vocant, reactione, nunc expan-
 di, nunc limitari apud Mathematicos, ac Physicos gnaros
 hodie pervulgatum est. In Societatibus iterum decre-
 menta & augmenta opum pendere vel ab aliorum
 sapientia, vel imprudentia, sive æquitate, sive op-
 portunitate, sive importunitate temporum, sive
 malitiæ illecebris, fomentisque, sive earum anti-
 doto, Philosophiæ practicæ præceptis, prudenter
 instillatis, Politicorum nemo est, qui nesciat.*
**QUICQUID IGITUR RERUM DETERMINA-
 TOS FINES HABET, ILLOS IN SYSTEMATE
 A REBUS CONNEXIS HABET.**

§. 154.

Iterum monendum iudico, quæcunque heic
 de rebus præter DEUM possibilibus tradam, de eorum
 limitibus, queis circumscriptas perfectiones habent,
 de

de mutua eorum determinatione, &c. ea omnia esse ejusmodi, ut à Decreto DEI plane non pendeant, sed se hōc habitura modo forent, si vel maxime DEO placuisset, condendi consilium dimittere, & in æternitate profundo silentio involutâ manere occultum. *Neque enim possible à DEI voluntate oriuntur*, per §. 115. *nec eorum limitatio generalis*, ex §. 149. *nec individua*, quippe à Systematis ratione profecta, id quod ex §. 152. 153. cognoscitur.

§. 155.

Cum nonnisi ejusmodi res possibile sint, i. e. per DEI potentiam præstari queant, *quæ limitibus*, quia finitæ, §. 149. *quæque determinatis limitibus*, quia Systemati insertæ cogitantur, §. 151. clausæ sunt; sequitur, eō momentō, quō æternis abhinc spatiis, nihil adhuc à voluntate decretum concipitur, potuisse ea, quæ DEUS præstare poterat, universa & singula, tanquam limitibus, quos habent, perpetuo variantia exhiberi, i. e. res ita possibile fuisse, *ut vel ampliores, vel contractiores limites referrent*, jam hos jam alios suarum perfectionum cancellos, jam pauciores, jam plures defectus. Illa limitum variatio, vel variabilitas, modus est, ipsum vero illud, quod secundum limites variabile, est res, cui modus inest.

§. 156.

Actio rerum, siue possibile sint, siue existant, si à DEO solo, qui limitibus caret, discesseris, est successio seu vicissitudo limitum aliorum alios sequentiam. Duplex actionum genus constituitur; *Alterum*
cogie

cogitationis, *alterum motûs*. Illa rerum, quas Spirituum voce adpellamus, hic earum, quæ vocantur corpora. *Utraque autem in successione limitum aliorum alios excipientium ponitur. Motus v. g. existit, quum vires agendi adhuc per alia corpora, quæ retardabant, carceribus velut soluta, nunc liberantur & effervescent, quo ipso adhuc contracti limites nunc dilatati utique variantur.* Vim enim motricem, i. e. nisum & conatum agendi perpetuum à natura corpori tributum, ex Dynamics rudimentis, hodie compertum est. Ille nisus movendi ejusmodi est, ut subinde vim suam exferere nitatur, nisi æquales ab altero resistendo vires opponantur. (d)

(d) Or de toutes les notions différentes de l'étendue & de ses modifications, je trouve celle de la force la plus intelligible, & la plus propre à l'expliquer la nature du corps. Il semble que la substance corporelle a deux forces, sçavoir la force passive, c'est à dire, la résistance à l'égard de la matiere, qui est commune à tous (car l'impenetrabilité n'est autre chose que la résistance generale de la matiere) & puis la force active à l'égard de la forme spécifique, qui est variable selon les especes. Car il faut sçavoir, que tout Corps fait effort d'agir au dehors; & agiroit notablement, si les efforts contraires des ambians ne l'en empechoient. C'est ee, que nos Modernes n'ont pas assez connu. Ils s'imaginent qu'un corps pourroit être dans un parfait repos sans aucun effort, faute d'avoir entendu ce que c'est que la substance corporelle; Car à mon avis (au moins naturellement) la substance ne sçautoit être sans actions, ce qui détruit encor l'inaction, que les Sociniens attribuent aux ames separeez.

C'est

C'est par ce moyen qu'on connoit la distinction de la substance du corps d'avec son étendue; *Et que rien n'empêche que la substance d'un même corps ne puisse être appliquée à plusieurs lieux.* Mais si la substance du corps n'étoit autre chose que l'étendue avec ses modifications ou figures, il semble qu'il auroit autant de corps qu'il y a de lieux ou d'étendues, qu'il occupe. Cependant je n'ay garde d'accuser Messieurs les Cartesiens d'être contraires à ce qui est de foy, & je loue les efforts, qu'ils ont pour se sauver de cette difficulté; mais comme on y trouve beaucoup de peine, j'aime mieux me tenir à la voye la plus seure, d'autant que je la trouve la plus raisonnable d'ailleurs; Je crois aussi que plusieurs habiles Modernes ont quitté les principes de leur predecesseurs, parce que la, personne ne les a expliqué d'une manière assez intelligible selon leur portée, & que ceux qui ont combattu pour la verité ordinairement ont mal defenduë, en niant ce qu'ils ne devoient pas nier, sçavoir que tout se fait mechaniquement, car par là ils s'exposent au mepris, comme ils vouloient rendre raisons des particularitez de la Nature par des formes, qualitez, facultez, sympathies, &c.

§. 157.

Cogitationum, quibus Spiritum quemvis affectum, domestica cognovimus experientia, ea pariter ratio est, ut in variatione limitum, quibus capacitas mentis circumscribitur, sita sit. Quum in nobis cogitationes aliæ aliis succedunt, & ex abyssu §. 26. C. I. animi prodeunt, id perinde est, ac si fax lucida jam in has oras suos exporrigeret radios, jam aliorum gestata, in alias. Sed illa vicissitudo sine limitum luminis mutatione intelligi nequit. Quod si de Supremo Numine DEI verbum meditatus cogitas, aliarum rerum memoria cum sensu afficiens non potest simul animum subire tuum: Est igitur his

terminis, notionum, quarum conscientiam tangeris, series clausa, nec adhuc aliis; Cum primum vero mens cogitando aliorum vertitur, pristina idearum series finitur, relinquens successuram. Itaque & cogitationes in varia determinatione capacitatis animi positæ sunt, quæ est limitum vicissitudo.

§. 158.

Uti in rebus; §. 149. Sic & in earum actionibus duo adtendenti obversabuntur. *Primo* quidem *occurrit vis agendi ipsa*, non cogitando adhuc, *an*, & *quibus* limitibus definita sit: *Tum se objiciunt limites, cancelli, modi*, quibus actiones afficiuntur, restringuntur, determinantur. *Vis agendi est illa præstantia*, quæ aliquid in rerum natura ponit, quæ divinæ potentiæ, cui originem debet est documentum, quæque est dos divinitus concessa. *Dispat est ratio modorum*, qui actiones determinant, & quibus efficitur, ut actio tantum consequatur, non plus, non magis, ut huc exporrigatur, non illuc.

§. 159.

Explorata Veritas est, vires agendi, queis res pollent, non futuras possibles, nisi existeret potentia DEI, §. 105. quare dubium esse nequit ACTIO- NES RERUM OMNIUM PENDERE A DEO. At vero cum rerum limites, potentiæ DEI originem non debeant? §. 145. etiam hoc perspectum esse debet, modos, cancellos, fines, quibus actiones concluduntur, determinari in systemate per ipsam rerum mutuam connexionem §. 151. seq. non per efficaciam DEI.

§. 160.

Non est, cur id mirum videatur, nam quod in rebus finitum est, absentia perfectionis ulterioris est, nec à DEO proficiscitur, sed ex nihilo quod res finita in sinu gestat, relictum fuit. Dabo, gravissimam veritatem illustraturus, petiti: ex naturæ cursu simile. Navis ponderosa, onerata mercibus, vultæ molis, crassa, iners, flumine fertur magno, ita ut omnis motûs vires à sola aqua proficiscantur, nec iners illa moles vel tantillum ad se promovendam conferre possit. Itaque ingentis machinæ motus soli fluvio acceptus referri debet. Sed ut motus tamen sit determinato modo hic nec alius, tardus, lentus, nec velocior, expeditiorque, id non ab aqua, sed ipsius navis inertia profectum est. Si alterius materiæ, si levior existeret, motûs etiam majorem celeritatem foret consecutura. Vires igitur motûs, quo machina fertur, à flumine sunt, determinatio autem motûs, est ab ipsa machinæ constructa fabrica.

§. 161.

Vires agendi sic omnes, si possibiles sunt, per solam DEI efficaciam sunt, si determinate, tales vel tales sunt, id ex eo habent, quòd circumscribuntur nihilo, i. e. ex se ipsis. In DEO omnes vivimus, movemur, & sumus, non minus ac flumine navigia vehuntur. Unum discrimen interjacet, quod ad propositum tamen infirmandum haud quidquam facit. Ipsius aquæ actiones finitæ, variabiles, inconstantes sunt, hinc vis undarum: hinc navium pericula, ut verè dici possit, non omnes quidem, sed aliquas tamen motuum navis determinationes ab aqua esse.

esse. At si concipiatur tranquilla, si non exundans, si æquali motu labens, quidquid in machinæ, *secundo flumine vecta*, motibus, determinabitur, *id omne*, non ab aqua, *sed ab ipsa navi erit*. Sed cum DEI actio UNA sit potentissimo nutu efficiens omnia, §. 110. haud metuendum est, ne, sicuti finitæ res à finitis, sic nos à DEO determinemur. Vide, si placet, §. 150. 151.

§. 161.

At enim, inquis, virium agendi mensura. etiam quæ finita, quæ determinata à DEO est, qui rebus. quas potentiâ præstat possibles, jam hæc dona, jam alia, jam pauciores, jam plures erogare perfectiones potest. Sed si DEUS aliam rebus perfectionum mensuram largitur, in alio istam systemate largitur, in quo ipsæ res, quæ finitæ, ad hanc mensuram se mutuo restringunt. Nam & fieri potest, ut navis velociori motu à flumine rapiatur, si levetur, quæ onusta est, mercibus, si nova ratione fabricetur, prætermisissis, quæ plumbeo ac inertipondere, impedimentum attulerint navigationi. Sed eo casu non amplius sunt eadem rerum combinationes, idem ordo. Itaque alios rerum fines, *quæ tales*, DEI potentia, non positivo, liceat ita loqui, virium affluxu, efficit, quàm potius, novum systema decernendo, admittit. Quæ ratio est unius rerum possibilium ordinis, ea etiam cæcerarum serierum omnium. In nullo systemate rerum modi, aut fines sunt, quia à DEO sunt, sed quia res finitæ sunt, & nihilo circumscribuntur. §. 150. Permittuntur igitur definiti rerum termini, non à DEO rebus inferuntur.

§. 163.

His ita disputatis, intelligitur, *rerum actiones pendere non alio sensu à DEO posse, quam secundum vires agendi, quæ aliquid in rerum natura ponunt, non vero secundum limites, qui ulteriores facultates negant. Determinatio actionis, quâ fit, ut huc valeat, nec illuc, ut tantum efficiat, nec majus, ut hoc finito tempore suscipiatur, nec perpetuo, &c. est actionum limes, quem non ex DEI potentia, sed ex nihilo res habet, quo circumscribitur, §. 150. itaque DEUS actiones rerum non determinat.*
§. 159.

§. 164.

Hinc intelligitur primo, quomodo possibile, sempiternis abhinc spatiis, fuerit, *ut ad rerum, quæ exhiberi poterant, actiones DEUS potuerit concurrere, & ad illas nunc revera conditas sua se virtute appliceret?* Nimirum summus rerum omnium Arbitrarius ad vires agendi in rebus concurrat, non ad earum limites; ad ipsum agendi nisum, non; quâ hoc potius, quam alio quovis termino velut coarctatus est. Vim agendi DEUS sustentat, non restringit aut determinat; concurrat ad individuum actionem, in omni enim individua vires agendi semet exerunt, cum actio sine viribus sit nulla, at non concurrat ad eam qua limitatam, i. e. huc potius, quam aliorsum exporrectam. Id enim à Systemate rerum finitarum pendet, quo in combinatione plurimum alterum alteri terminos figit. Vid. §. 151.

§. 165.

Quantæ difficultates, his observatis, superentur, mox in progressu discursus patebit. Antequam vero eò perveniatur, sunt quædam è medio auferenda dubia, iis forte concurrentia, qui alio παιδείας ἰσόπῳ, paulo intricatiori, ab incunabulis innutriti sunt. *Prima causa est*, inquit, *primum movens in omni actione; ideo secunda non potest movere, nisi moveatur (à prima) nec agere, nisi acta ab eadem; alioqui erit principium sui motus, & sic non amplius esset causa secunda.* Vera omnino loqueris. *Opera DEI agere non possunt, nisi animata, i. e. viribus agendi prædita à DEO, aliter essent à Numine supremo non pendentia; Sed actiones determinare non est agere; verùm illud ab agendo differt, ut à corpore figura. Actio, qua vim significat, à DEO est, determinatio, seu directio actionis, non est actio, sed ejus finis, quò ita figuratur, ut ultra non possit.* Et si aqua prima motus, quò navis agitur, causa sit, tamen gradus celeritatis in motu non nisi à Machinæ inertia pendet, à qua actio omnis limitatur. *Tribus potissimum modis res determinantur. Virium gradu, ut majora non possint, quam ordinatio ambientium permittit. §. 151. Tempore, ut non diutius agere, quam àuratione succedentia sinit: loco, ut non latius excurrere queant, quam circumstantia cedunt.* Ad locum pertinet virium directio, quæ tendit versus locum minoris resistentiæ, (qua voce vulgo utuntur.) Quidquid autem horum est, non viribus agendi, sed limitibus earum adscribendum est. Itaque hæc DEUS non determinat. §. 150. 163.

§. 166.

Ubi datur concursus simultaneus, dissentientes instant, ibi DEUS operatur quidem cum creatura, sed non in ea; & causa prima, & secunda sunt cause partiales, & sociæ ejusdem actionis, quomodo duo equi trahentes currum, & sic una quæque adhibet proprium & peculiarem influxum; quem habet à se ipsa, ita ut in influendo non dependeat ex influxu alterius cause; tanquam à causa efficiente licet effectus dependeat ab utraque. Hoc verò non potest salvare dependentiam causæ secundæ in agendo.

§. 167.

Largitur DEUS agendi vires (e) solus, eademque omnes, per 159. §. itaque etiam id quod in actione præstans, eximium; & verè est; operatur in rebus; solus, nec, quod absit! tantum cum illis. Duo equi, (hoc enim simile adhibitum est) diversis utuntur intrahendo currum agendi viribus, id quod de conditore; ac ejus, quod format, opere nequaquam dici potest; quidquid virium agendi est, à solo DEO est. Quod si igitur; DEUM unà cum suo opere concurrere, eò significatu intelligatur, perinde ac si alias in effectum vires DEUS, alias in eundem res ab ipso condita conferret; nullus dubito, quin DEUS non concurrat solum; sed vires agendi omnes, prævio conatu; rebus tribuat. Quomodo enim res ad id, ut vires agendi fortiatur, conferre quidquam potest? Haberet enim sic vires, antequam haberet. At si phrasis illa, DEUM unà cum suo opere ad edendas concurrere actiones, hanc potissimum interpretationem habeat: Vires agendi OMNES esse à SOLO DEO, sed earum determinati-

nem, pendere ab aliarum rerum, in Systemate plus, minus agendi viribus donatarum nexu, quod in actione bonum est DEO ferri acceptum, quod limes est, rebus ipsis, ideoque non actionem, sed ejus determinationem à rebus conditis esse; non video, quare quisquam rebus denegare audeat, quod ex finita natura, i. e. ex nihilo, non habere non possunt. §. 161. 165. seqq.

(e) Quid per vim agendi intelligam §. 158. pluribus exposui. Ne vero vis agendi pro mera operandi facultate, quæ in nuda conditione ponitur, ut & quod in quiete concipitur, agere possit, habeatur; profiteor facere me cum verbis in Actis Eruditor. Ao. 1694. p. 112. *Vis activa inter facultatem agendi actionemque ipsam media est, & conatum involvit, atque ita per se ipsam in operationem fertur, (quod affirmari de facultate nuda nequit) nec auxiliis eger, sed sola sublatione impeditenti. Quod exemplis corporis gravis suspensi funem sustinentem intendentis, aut arcus tensi illustrari potest; Esi enim gravitas, & vis elastica mechanicè explicari possint, debeantque ex ætheris motu; ultima tamen ratio motus in materia, est VIS IN CREATIONE IMPRESSA, quæ in unoquoque corpore inest, sed ipso conflictu corporum, varie in natura limitatur, & coercetur. Et hanc agendi virtutem omni substantiæ inesse ajo, semperque aliquam ex ea actionem nasci; adeoque nec ipsam substantiam corpoream (non minus quam spiritualem) ab agendo cessare unquam. Quod illi non satis percepisse videntur, qui essentiam ejus in sola extensione, vel etiam impenetrabilitate collocaverant, & corpus omnimodo quiescens concipere sibi sunt visi. Durandus solam agendi facultatem à DEO rebus concessam affirmavit, quâ ipsæ post, non conferente DEO quidquam, actiones edent suas. Quæ sententia falsissima est. Primo enim non mera facultas rebus, sed & agendi vis, conatus & nisus datus est, tum vero in omni actione.*

actione individua DEUS, continuâ condendi actione, vires illas rebus conservat, ut nec hic nec illic agant sine DEO, licet res ipsæ actionibus suis modos ponant, limites figant, ac determinent. §. 165.

§. 168.

Quod ex se indifferens ad plures actus, ad agendum & non agendum, necesse est ut ad agendum ab alio determinetur; quia, quod est in potentia, non potest reduci in actum nisi ab aliquo, quod sit in actu; Sed omnis causa secunda, & præcipue voluntas hominis est talis. E. necesse est ut ab aliquo alio principio & externo determinetur ad agendum, quod non potest aliud esse, quam ipse DEUS. Sunt verba dissentientium. Dixi jam aliquoties, determinari, i. e. limitibus, modisque ratione graduum, temporis, & locorum circumscribi, §. 165. rerum actiones, ob conditionem Systematis, cui intelliguntur insertæ, ex se ipsis. §. 159. NB. Determinatio non est actio, sed actionis limitatio, §. 165. quæ, quâ talis est, à DEO non est. §. 150. Eorum quæ libertate prædita agunt, quæ conditio sit, à quo, & quomodo determinentur in agendo? paulo inferius exponendum erit. (f)

(f) Huc pertinent verba Scriptoris famâ florentis: *Non immorabor concursui; concursus enim ad actiones præsupponit antecedentem voluntatis determinationem. Ipsa autem determinatio quidquid sit de sono vocabuli, formaliter spectata non est actio, sed materialiter saltem, ut est appetitus. Adeoque N. de determinatione ipsa objectio non est formidabilis.*

§. 169.

Videntur his opponi posse, quæ famosus Scrip-
tor aliis in simili fere causa opposuit. Les Missio-
naires ne tireroient pas beaucoup de profit de leur
doctrine touchant la necessité du concours de Dieu,
car les Philosophes qu'ils tacheroient de convertir,
leur repondroient que ce concours est inutile, pour
vu que chaque corps aiant un principe de legereté ou
de pesanteur, se place de lui même dans le lieu qui lui
convient, & que les autres vertus interieures de la
matiere font produire suffisamment à chaque porti-
on du Monde ce de quoi elle est capable. - - Car s'
il n'y avoit aucun partie du monde, qui fût contre
sa nature, mais chacune fût au lieu & en la qualité
ou elle doit être selon la nature, sans avoir besoin d'
aucun changement ni d'aucune transposition, &
sans avoir eu affaire des le commencement, je ne sai
quel, ni en quoi est l'ouvrage de la providence, ou
de quoi c'est que Dieu à été Pere, ni Createur, ni
Ouvrier: Car en un Camp il ne seroit point de besoin
d'homme, qui entendit bien l'art de dresser & or-
donner les batailles; si chaque souldard de lui même
savoit & entendoit son rang, & son lieu & sa place,
- - Sans que je vous en avertisse, vous apercevrez
très bien, que les Philosophes Chinois peuvent fai-
re usage de ces idées de Plutarque pour embarasser
les Missionnaires. A quoi bon cette Intelligence, leur
peuvent ils dire, que vous faites concourir avec le
feu pour bruler les bois, & pour s'eloigner de la
terre? La chaleur, la legereté du feu ne suffisent
elles pas à ceux deux effets? N'est ce pas le propre
de corps legers, de monter, & des corps pesans de
descendre. Si vous voules qu'ils aient besoin d'
une

une cause externe pour tendre actuellement ou vers la circonférence, ou vers le centre par les lignes droites, otez leur la legereté & la pesanteur intérieure & naturelle, que vous leur donnez.

§. 170.

Sententiæ, quæ vires rebus à DEO inditas esse, easdemque tum naturales, docet, hæc & ejusmodi dubia obstare putat Auctor. Quod si quis autem in Cartesianorum castra transire, & vim agendi omnem à DEO repetere velit, solâ impulsus recipiendi facultate rebus relictâ, ex altera parte, hanc opinionem his verbis arietat: S'il étoit possible qu'une matiere destituée de qualités existât, - - il le seroit encore plus, qu'elle existât avec diferenter: plus les êtres sont imparfaits, plus sont ils indignes, qu'on leur attribue l'existence. - Voions le jeu de cette nouvelle batterie. Cum Cartesio non sentimus, si de præsentis opinionis quæstio sit, quare nec nobis respondendi officium injunctum esse videtur.

§. 171.

Ad eo vero, quæ §. 169. obversa sunt, facilis ex antecedentibus parata est responsio. Quæ sunt in rebus omnibus agendi vires, eas non habent ex se ipsis, sed ex DEO, §. 167. quæ uti perpetuo conservandæ; cum earum existendi secundum momentum, (g) non magis DEI operatione carere possit, quam primum: Ita etiam omnes rerum actiones, quæ in rerum natura aliquid ponunt, à supremo Arbitro pendere intelliguntur. *Simile igitur ab Imperatore desumptum*, quô, si sua se sponte milites in acie disponerent, opus non foret ordinate *ab insurto alienum est*. Nam si eadem Imperatoris cujuscumque, quæ DEI præstantia foret; si non solum militibus agend

vim tribuisset, verum quoque inter multas acies
possibiles dispositiones, elegisset talem, quâ
cognovisset, futurum ut viribus milites suis sic or-
dinentur; Quis tam potenti pariter ac sapienti Duci
non imputaret, quidquid boni à militibus præstitum
foret? Atqui cum tali Imperatore DEum contem-
dendum, læpenumero commonefeci.

(g) Res à DEo omni tempore pendere debet. *Conti-
nuanda quippe existentia*, (licet cum Philosophis
loqui) *non minus DEI efficacia indiget, quam incoan-
da*. Aliter vel Deus in *continuanda* ea postmodum
necessario ageret, ideoque actionem suam operi in
futurum deberet; quod absurdum & libertati di-
vinæ inimicum: Vel res *continuanda*, capto initio
primum quidem *contingenti*, procedente tempore,
sic necessaria evaderet, veluti duobus binionibus
quaternionem effici necesse est, quippe quod nec
à DEO mutari potest; Sed id nemo sanus dixerit.
Omni igitur tempore res à DEO pendet, quæcun-
que pendet.

§. 172.

Sed occurritur heic nobis dubio speciosissimo,
cujus difficultas videtur esse longe maxima: Votre
Ame a été créée: Il faut donc qu'à chaque moment
Dieu lui renouvelle l'existence; car la conservation
des creatures est une creation continuelle. Qui vous
a dit que ce matin Dieu n'a pas laissé retomber dans
le neant l'ame qu'il avoit continué de créer, jusques
alors depuis le premier moment de votre vie? Qui
vous a dit qu'il n'y a point créé une autre ame mo-
difiée comme étoit la votre. Cette nouvelle ame
est celle, une vous avez presentement, &c. Reli-
qua prolixiora huc redeunt.

§. 173.

*Deus opera sua conservans, singulis velut mo-
mento*

mentis, ea denuo condit, §. 171. not. *. non uti nos formamus ideas rerum generales, parum determinatas, non consideratis individuis quibusdam conditionibus; Sed opera Numen sua cum omnibus qua ea circumstant, quæque ab eis pendent omni temporis articulo efficit, creat, & existere jubet, Itaque quæcunque opera DEI faciunt, solus in eis DEUS facit. Nec plus illa prestare poterunt, quam illo momento potuerunt, quo primo ex numero possibilium emicabant. At qui eo momentò omnes actiones rerum à DEO determinata fuerunt. Si porro, fatentibus Philosophis, expertes culpa fuissent Angeli, si primo statim temporis ictu, quo conditi sunt, cum peccati adpetitum existissent; Sequitur, cum conservare idem sit, ac perpetua efficacia rem eandem condere non minus culpa vacuum esse, quidquid hodie labe infectum est, quoniam singulis momentis idem sit, quod factum est primo, quum existere inciperet. Itaque vel DEUS ad actiones non concurrat, vel qui agendo male agunt, culpa liberandi sunt. Si dicamus, conditi primo divina opera, altero momento DEUM ad conditorum actiones una cum ipsis concurrere: Vanum id est. Nam uno momento opera DEI cum omnibus actionibus condita debent intelligi, quæcunque in illa $\sigma\upsilon\gamma\mu\eta\ \chi\rho\acute{o}\nu\varsigma$ patrari potuerint. Aliter illud primum condendi momentum res parum determinatas instar conceptuum logicorum, exhibuisset, quæ secundo demum momento determinate fuissent ex se ipsis.

§. 174.

Has & similes argutias declinaturi præstruximus ea, quæ §. 150. & seqq. exposita sunt. Ordine

nisi temporis, certe tamen rationis, (h) *præ* à DEO res ipsæ conduntur, quam illarum modi. Modi enim sunt limites actionum; quis autem non videt, cogitari antea res debere, quam de limitibus idea animum subire possit? Cum primum res existere semel cœpit, altero momentô, eâ actione à DEO conservatur, quæ prioris momenti statui respondeat, postulantibus id sapientiæ legibus, ut res talis conservetur, qualem limites, quos ex se aut aliis in Systemate habet, §. 150. 151. quique divino operi modum ponunt, esse deposcunt. Ad omnes igitur argutias evitandas, id conducit, observasse, *determinationem, quâ talem, non esse actionem, sed actionis modum, quem à DEO pendere, ut affirmes, nec necessarium, nec DEO dignum est. Determinatur res per hoc, ut tot & tantas, perfectiones habeat, nec plures, ut tamdiu agat, nec ditius, ut hoc loco, nec alibi; §. 165.* Sed id omne arguit imperfectionem. Quod si enim res infinita foret, si omnibus, quæ cogitari possunt, perfectionibus exornaretur, si, *uno verbo* existeret DEUS; non eo modo ageret, i. e. nullos variaret perfectionum limites §. 156. non sic aut aliter, non hîc & nunc solum, non certo virium gradu ageret, sed potius immenso nutu efficeret omnia. Sed id fieri non posse, sæpe declaratum.

(h) Dicam hic breviter & evoluto conceptu, *quid ordo temporis sit, quid ordo rationis.* Temporis ordo veram successionem rerum, actionumve, semet invicem excipientium, refert; *Ordo rationis vero* sche-

scabies est eorum, quæ uno quidem temporis momento sunt, quorum tamen alterum alterius rationem continet, ut ex illo intelligatur, quare hoc sit? Sic mediocritas ingenii intelligi nequit absque idea ingenii ipsius, est igitur hoc prius ordine rationis. Similis debet esse virtutum DEI consideratio.

Ab æterno DEUS non minus omnia potuit, ac omnia decrevit; tamen possible, quæ per DEI potentiam præstari queunt, decreto anteriora sunt, non temporis, sed rationis ordine, quia intelligi nequit, cur DÆUS quiddam destinare potuerit, nisi præstruas, id fuisse bonum, & possibile §. 119. seqq.

§. 175.

Eâdem viâ innocentia divinæ ad mala concurrentis actionis intelligitur. Determinatio omnis modus est actionis, non actio ipsa. §. 165. seqq. Malum vero, cuiuscunque generis est determinatio actionis sive in violationem legis, sive quarundam rerum detrimenta. Illud in genere morum, hoc in naturæ cursu. Itaque malum proprie non actio est, sed actionis vitium, ad quod ne tantillum DEUS sive confert, sive conferre potest. §. 173. Si, cur hic rerum ordo, in quo se ad mala res determinata certissime præsentiebantur, delectum sui à DEO elicere potuerit? quæras: Primo velim scias, nos adhuc versari in meditatione rerum, prout æternis abhinc spatiis esse potuerunt, electionique DEI prævia fuerunt: nondum vero de voluntatis agere decreto, quod infra demum contemplabimur. Post generatim nosse sufficit, eam illius rei causam esse, quæ intelligi debet, quum Princeps imperium iusta hæreditate ad se perueniens, occupandum statuit, et si, quosdam rebelles pœnam duros,

sagacitate falli nescia, prævideat. Utilitas enim publica præfertur commodo privato, i. e. impunitati NB. libere rebellium.

§. 177.

Hactenus; quæ, æternis abhinc intervallis, per DEI potentiam præstari potuerint, ideoque possibilia fuerint, declarantes, *quomodo non solum omnia & singula seorsum considerata, sed etiam in ordines systematis redacta exhiberi potuerint, quomodo isthac limitata esse oportuerit, itemque, quòd à potentia DEI rerum limites, seu determinationes quales, non pendeant, nec pendere possint, eamque ob rationem mala quidem permittantur, non inferantur ab eadem DEI efficacia: §. 175.* nunc porro videndum est, *an, si ab omni adhuc DEI discesseris decreto, per divinam potentiam potuerint præstari agentia libertate prædita?*

§. 178.

In *Libertatis ratione* rectius extricanda quinque momentorum concursus obversantur. Primum est *immunitas à necessitate geometrica.* Necessitas geometrica vero ejusmodi est, *ut si rem aliter esse cogitaturus sis, contradictione impediaris* Spatium tribus comprehensum lineis Triangulum esse, adeo necessarium est, *ut si rem aliter concipias, Triangulum non sit amplius futurum, quod est.* *Posse autem à potentia DEI res præstari, jam hoc agentes jam illud, ita ut si aliter agerent, aut agere, cogitentur, nulla contradictione intriceris, extra omne dubium est, quidquid spinozæ delirium regerat.*

§. 179.

§ 179.

Altera necessitas est mechanica, quæ res non agunt, sed aguntur, ut rota horologii, (i) ut Planeta vorticum, gyroc, ut maris ætus pendens à Luna. Ejusmodi necessitas non potest variata cogitari nisi DEUM à πὸ μὴχωνῆς arcessas, & actionem naturâ superiorem ab illo immittam statuas. Uti etiam in artificiis horologiorum opificis manus desideratur, si rotarum motu pulsus, aliunde non impediri, variari debeant. Potuisse DEUM ab æterno præstare, ut res sint, quæ ex se ipsis, non aliunde perpetuo actæ, agerent, nemo negat, nisi qui DEUM ipsum negat.

(i) Ipsa tamen materia, cujus partes mechanismo agi cognovimus, viribus agenda pollet, *sed qua ille impelluntur*, hæc carceribus velut clausæ, & majoribus obsessæ sunt. *Les mecaniques mêmes supposent la consideration de la force. Et il se trouvera que rien n'est plus propre, que la force dans les phenomenes des corps à donner de l'ouverture pour la consideration des causes Spirituelles. Les forces naturelles des corps sont toutes soumises aux loix, & les forces naturelles des Esprits sont toutes soumises aux loix morales. Les premieres suivent l'ordre des causes efficientes; & les secondes suivent l'ordre de causes finales.*

§. 180.

Tertia necessitas moralis est, quum res, quæ quidem agi, neque agitur per innumeratos & inexplicabiles motus, §. 10. ex suo ipsius fundo elicitos ita in aliquid fertur, ut aliorum ferri nequeat. Sic bruta ruunt fame stimulata in pabulum, sic affectuum mancipia vident meliora, probantque, sed deteriora sequuntur. Possè iterum per potentiam DEI (nondum enim de voluntate DEI, aut præscientia falli nescia

nescia sermo est, de quibus infra dicitur, solam intuemur Numinis efficaciam) præstari res, quæ suas ipsarum actiones moderari, impetus inexplicabiles cohibere, & affectuum regimine uti queant, quis inficiari audeat? Neque enim audiendus foret, nisi commonstraret, contradictionem involvi, *dicam clarius*, meo more, potentiam DEI sibi ipsi contrariam fore, si quod ejusmodi agens posset repræsentare. Nam ideo fieri nequit, ut idem, eodem tempore & respectu sit ac non sit, quod eo modo potentia DEI efficere quid posset, nec tamen non id simul destruere, inque contrarium moliri partem.

§. 181.

Præter immunitatem ab hac triplici necessitate, *libertatis idea comprehenditur* facultas judicandi. Bruta enim libertate propterea arbitramur destituta, quod illa quidem prærogativa carens. Cum in nobismet ipsis, *dari talem facultatem*, sentiamus, profecto etiam possibilis cognoscitur, i. e. per potentiam DEI præstabilis. *Quidquid autem DEUS in tempore potuit, ab æterno potuit. Accedit* denique quinto ad *Libertatem*, ut is, *qui libere agit, sui conscientia imbuatur*. Ea enim, quæ in somno perpetrantur, tamen si cum facultas judicandi non cessaverit: libere tamen facta, cæteris paribus, nisi diurnis actionibus præbita sit occasio, non creduntur.

§. 182.

His libertatis idea omnino continetur. Nam ut, *qui libere agit, sine consilio, sine scopo, absque causa agere dicatur, non est magnopere postulandum*

stulandum: Cùm, si vel maxime ejusmodi casus existere posset, tamen exploratissimum sit, multa judicari libere, imo præclarissima libertate acta, quæ circumspicte, quæ consulto, quæ non sine deliberatâ causa, suscepta sunt. Itaque plus libertatis notione non comprehenditur, quam quintuplex illud momentum.

§. 181.

Cum igitur, qui agendi libertate pollerent, æternis abhinc spatiis, possibiles fuisse cognoscantur, absque ullius divinæ voluntatis arbitrio, nutu, aut destinatione, intelligitur potro, plures potuisse à DEO factorum series effici, in quarum altera liberi agentes facultate sua hoc ratione, in altera vero aliter, erant usuri, §. 130. in omnibus tamen Systematis potentiam agendi & non agendi, de qua dictum. §. 179. retenturi. v. g. Erat eventuum ordo possibilis ab æterno, quem A. vocabo, in quo Titius DEO obsequia detrectaturus erat: Sed & præstari poterat alia rerum dispositio, quam vocabo B. in qua IDEM, (laxiori sensu) quæ Numini debetur, obedientiam erat præstiturus, NON quod in A. obsecundare non potuerit, aut quod in B. obtemperare coactus fuerit, vel, si mavis, necessitate tertii generis §. 179. inductus; Sed quod in A. potuerit quidem, non autem voluerit, In B. contra voluerit pariter potueritque obsequi.

§. 183.

An ejusmodi res per DEI efficaciam præstari ab æterno potuerint, non est cuiquam dubitandum. Quod si impossibiles fuissent, ideo fuissent, quod in ejusmodi exhibendis, de quibus §. 182. DEUS cum
DEO

DEO, i.e. secum ipso fuisset collisus, uti §. 179. exposui. Atqui nemo sane unquam demonstraverit, ob talem causam, fieri ejusmodi quid, cujus mentio §. 182. facta, haudquaquam potuisse. Nam de eo nondum quæritur, *utrum præter Numinis efficaciam alia forte quæpiam virtus, live omniscientia, siue voluntas intercurrat, quæ obstat, quo minus agens liberum, ab eterno, exhiberi potuerit.*

§. 184.

Si fieri potuit, ut in ordine factorum A. Titius libertate abusus, morem non gereret suo Conditori; tum in eodem ordine eventuum A. non solum possibile, sed & necessarium fuit, ut hanc liberam Titii malitiam, sequeretur pœna. Nam uti series eventuum A. non imposuit Titio necessitatem primi, secundi aut tertii generis, §. 177. 178. 179. ut obedientiæ limites migraret; sic DEO etiam, hoc Systema eligenti, nihil obstat, quo minus præstare possit pœnam.

§. 185.

Diversa tamen est conditio Systematis A. & Systematis B. ratione nexûs, ibi cum pœna, hic cum merito. Nam quemadmodum in Ordine A. Titius etiam obsequi potuisset, nec DEUS debebat efficere eventuum sortem, quâ etiam obsequi vellet; contra in Systemate B. & potentia obsequendi, quæ in omni serie à DEO esse intelligitur, §. 167. & favor systematis, quo voluntas quoque Titii elicitur, DEUM auctorem habet: ita manifestum est, pœnas merito infligi, præmia vero si quæ forte obveniunt, nullò meritò obsequentis ordinari. (k)

(k) Di-

(k) Dices : Si Titius in A. crimen admittens ordini B. insertus fuisset, ejus obedientia non emersisset : itaque in A. vel pœnam non meretur, vel in B. meruisset præmium, si ibi eum collocari contigisset. Pœnam in retur, qui facultatem habet non peccandi, sive à se, sive aliunde tributam, & ea male utitur : ac non meretur præmium, qui & facultatem, & voluntatem obediendi illis addidit, quibus debet sua studia. Navis v. g. de quo simili §. 160. dictum, si deviat, inertia culpam habet, non, quæ motum confert, aqua ; Sed si in portum felix defertur, sola aquæ vis effecit, quidquid boni effectum est. Vis aliud simile, non à corporibus, sed Spiritibus petitum ? accipe : Qui donata in bonos usus pecunia male utitur, pœna dignus est : non vero præmio, qui eadem utitur bene. Hisce ter sententiam, de Titio in A. male, in B. rectius donatis, à DEO acceptis, usuro.

§. 186.

Potuit præterea, interventu divinæ potentia, ab æterno fieri, ut veniæ delictorum in uno alterove rerum possibilium Systemate offerretur iis, qui obedientiam in eo ipso Systemate detrectaturi erant, quam gerere poterant. Non est impossibile, aut contradictione impeditum, cogitare, respici posse veniam in hoc eventuum ordine ab omnibus, posse verò quoque eandem acceptari, plus, minus, profatorum opportunitate, ita ut, etsi nonnullis minores opportunitates Systema præbere possit, tamen tales præbeat, ut, suo modo, veniæ possint fieri compotes, id quod concedi debet ex §. 78. 79.

§. 187.

Dicam clarius : Fac, Systema A. ejusmodi esse, ut oblatam veniam §. 186. omnes respuant, comitentur verò eandem habere divinam quandam vim in hac Systematis ora majorem, sive talem, quæ nec olim

nec nunc magnopere, ut spiraret, impedita sit, *in altera verò ora multum depulsa, ideoque per rationem Systematis debilior.* Fac porro, hâc divina vi effici posse, ut eorum, qui omnes in A. gratiam respue-
runt, posthâc nonnulli eam repudiare nolint. For-
ma tibi præter hâc rei ideam talem, *ut S, qui in Sy-*
stematis A. parte a. respuunt divinam vim, ad-
applicandæ veniæ causâ, afflantem, in sua tamen
potestate habeant, se viribus non subducere. Uti
v. g. penes te, ex natura est, vehementer sitientem,
ore patulo, exortam pluviam excipere, vel non ex-
cipere. Quò simili Spiritus S. utitur, Psalm. 81.
v. 11. Aut, si nec id propter Pelagianismi metum
placet, cogita, *naturali impetu allabenti efficacie, pro*
venia adplicanda, non posse quidem non morose resi-
sti; Sed tamen etiam, naturæ motu, nuntium
de venia, viribusque cœlestibus, adente audiri, pon-
derari, ut efficacia in mente repræsentata, se, divino
ibi instinctu, expandere possit, quod facere non po-
test, nec audita, nec meditata, Rom. 10. v. 17.

§. 188.

An id vel Deo impossibile vel indignum judi-
cas? Nondum loquor de eo, an ita DEUS de-
creverit? Equidem id nec alienum à DEI poten-
tia, nec Sapientia arbitror; quatum illa, possibilia ut
separata & singula præstare potest, *hec, nimirum*
sapientia, possibilia, quâ redacta in ordinem,
vel Systema. Non repugnat Potentiæ; *quod*
fieri per potentiam non potest, ideo fieri nequit, quoniam
eadem divina potentia, idem simul agendo, S non a-
gendo, sibi ipsi opposita intelligitur. §. 183. Sed, squæso,
an quidquam §. 186. 187. dixi, quod ejusmodi foret,
ut,

ut, si divina id potentia præstare posset, eo ipso etiam se destrueret? An quidquam propofui, quod ferrea contradictionis lege impediretur? Minime gentium. Itaque fieri possunt, potentia intuitu, quæ dixi. §. 186. 187.

§. 189.

*Fortè iis, §. 186. 187. quo minus fiant, aut fieri concipique possint, sapientia obstat? Sapientia DEi vias optimas sequitur ad summum scopum, qui in fulgidissima DEi gloria ponitur. Fortè gloria detrahitur, si quidquam in Systematis A membro esse intelligitur, cur adplicanda venia efficacia ipsum penetraverit, aut non penetraverit? Atqui id, cur alterum Systematis membrum, præ altero oblata venia viribus commoveatur, totum à DEO est. Si quid male actum, à Systematis membro, si quid præclare, ab ejusdem Arbitro, id profectum cognoscitur. Dixi hoc latius §. 185. & not. ** An, quæ sitim extinxit, pluvialis aqua, & beneficium expletæ necessitatis, ex te est, aut esse potuit, quoniam tu os non cohibuisti? Quis ita ratiocinetur? An si fides ex auditu verbi ad tento suspenditur, ejus efficacia tibi tribuenda? perinde ac si Terræ, solis lumen interdiu fulgens, acceptum deberet referri, ideo quod partem à sole noctu averfam, interdiu obvertit.

§. 190.

Sed determinatur tamen, inquis, in ejusmodi systemate efficacia DEi, in applicandam veniam tendens, à Systematis membro, id, quod DEi gloria indignum. Licet per hanc explicationem §. 168. non ipsa DEi efficacia à Systematis membro pendeat, pendet tamen effectus. In promptu est responsio. Pendet

effectus à Systematis incola, non qua est effectus, sed qua est in hoc, nec alio potius quovis. Non pendet effectus ab eo, sed limitatio hujus, quâ fit, ut hoc tempore, hoc loco, in hoc individuo applicatus fuerit, hos autem respectus ad limitationes rerum, non res ipsas pertinere dixi §. 165, DEO itaque non esse adscribendos. ex §. 150. patet.

§. 191.

Dicam ingenue quid de tuo dubio sentiam; Quemadmodum enim ultima Dissidentium fundamenta in hoc reposita sunt: *Indignum gloriâ Numinis esse, DEi gratiam efficaciamque determinari ab aliis; ipsum potius DEum determinare, à quo omnis rerum actio pendeat*: Sic etiam atque etiam & precibus ardentibus DEum, & Viros Doctissimos, quorum est hic sensus, rogo, velint illius auxilio tandem adtendere sequentibus. Non est indignum ut Systematis membra gratiam determinent, & efficaciam Numinis; ut DEus determinet, longe ipso indignissimum foret. Quid est determinare, quæso? actionem circumscribere limitibus, graduum, durationis, loci. ex §. 165.

§. 192.

Obsecro nunc & obtestor, ut expendas, constituasque: numquid satius sit docere, *efficaciam DEi in se, antequam cum rebus communicata intelligitur, limitibus circumscriptam*; an vero credere, *quod ea finibus coarctetur, quia res, quæ non possunt non esse finite*, §. 169. Et in Systema redigenda, finito modulo eam excipientes, in, & ex se demum *efficaciam*

efficaciam DEI circumscribant ? Spero fore, ut potestius mecum cooptes. Atqui eo ipso concedis, determinati divinam, pro applicanda venia, efficaciam, vel à publico Systematis statu, vel à privatis membrorum moribus, vel, quod egomet, sentio, ab utroque.

§. 193.

Hæres nunc anceps inter utrumque; Lux enim subito illapsa admiratione nos dubios tenet, primo obtutu, ut ambiguum nobis sit, vera nobis obtin-gant, an somnia. Diutius igitur huic veritati infi-stendum est. Immensa DEI potentia, rebus, quæ cogitari possunt, omnibus præstandis, cumulatissime sufficit & idonea est. Id mecum non negas ex §. 105. Eadem est ratio voluntatis, quæ immensa promittu-dine illam laudatam potentiam applicare conniti-tur ad bonum OMNE, sed pro MENSURA boni-tatis, quæ in illo VERA est, nec ad parens. §. 106. *Qua nunc ex causa fit, ut ab Actore infinito opus prodeat finitum, i. e. determinatum, tale, vel tale, modis his affectum, nec aliis, limitibus clausum gradûs, durationis, loci ? §. 165. An DEUS suam ipsius efficaciam determinavit, i. e. terminis circumsepsit, restrinxit, coarctavit ? Cave id dicas. Itaque nulla ejus rei esse ratio potest, quàm quia res, quæ necessario finitæ sunt, & in systemate, finium amplitudinem, & angustiam mutuo sibi ponunt, finita capacitate vim DEI infinitam exceperunt. GRATIOSA IGITUR DEI EFFICACIA, NON A DEO, SED A RE-BUS, AD QUAS EMANAT, DETERMI-NATUR,*

§. 194.

Duobus id porro argumentis evinco. *Quæratio est, limitandæ ac determinandæ DEI efficaciacia, pro applicanda venia, in membro Systematis privato, ea etiam erit limitandæ ejusdem, in statu Systematis publico: utrumque enim est finitum; à finito autem, nec ab infinito, illa limitatio proficiscitur per §. 193. Atqui privati membri conditio sæpe obstat, quo minus largior impertiatur mensura Ebr, 5. v. 12. Ergo. Si neges illud, si, vel hoc ipsum à DEO pependisse, acriter affirmes, nimirum ut majorem Hebræi cognitionem, qua potuissent Magistrorum similes esse, non consequerentur: Cogita hominem jam emendatæ per DEI efficaciam mentis. Quæ ratio est, cur sæpe gratiæ limites in illo dilatentur, est ne penes DEUM?* Atqui Christus ait: **HABENTI dabitur, non quia DEUS mere VULT, sed quia propter HABENTEM vult, est igitur ratio; cur HABEAT? IN DEO SOLO; Sed cur TANTUM, nec MINUS HABEAT, in habente.** Id adeo verum est, ut aliter nulla Christi verbis veritas constet. Simile est iudicium illius: **NON HABENTI ADIMETUR.** Limitatæ gratiæ, quæ limitata est, ratio, ad ipsum non habentem refertur. Itaque haud dispar conditio est status in Systemate publici,

§. 195.

Si, cur talia rerum Systemata ab æterno possibile fuerint, ad quorum nonnullas oras, largiores, pro applicanda venia vires, aliquam post rerum successionem, non amplius penetrare possint? quæras? Ratio non ex mera DEI eudoxiæ peti potest; Aliter enim suam

DEUS efficaciam limitaret ipse, quod ipso indignissimum : Sed à Systemate, à mutuo rerum inter se nexu, qui, pœnarum dignitate, gratiam circumscribit, & ab hac ora arcet.

§. 196.

Numquid adhuc hæc displicent tibi? Progrediar ulterius. Dic, quæso, si placet, quomodo, DEUM esse infinitum, probari possit? *An ex operibus immensa ejus efficacia patet?* Rom. I. Atqui opera ejus sunt finita, quæ potest finitum argumento esse infiniti? *Ex nihilo, inquis, condita DEI sunt opera quævis, quod immense potentie indicium est.* Est utique, ratione modi, quo existere jussit, non ratione objecti; quod autem immensum est, omni ratione est. Nisi opus igitur infinitum sit, infinitæ potentie specimine cares. *Non potest, pergis, infinitum opus condi, DEUS enim DEUM efficeret contra,* §. 148. *limitandum igitur opus est, manente infinita, quæ opus parit, efficacia.* Sed si Deus pauciora condidisset, quàm condita sunt, an ex minori specimine vires immensas æque collegisses, atque ex majori? *Voluntas DEI mihi tum suffecisset:* Sed de eo jamjam non quæritur, verùm, an tu immensas, ex minori specimine divinorum operum, DEI vires conjicere potuisses, etiamsi habuisses perspectum *majora à DEO præstari posse?* Puto te eas conjicere non potuisse. Recte enim fuisses ratiocinatus: *Si ratio limitationis, qua opus afficitur, à DEO est, vel hic noluit majora, perfectioraque præstare, vel non potuit. Illud arguit deesse sibi ipsi, hoc indicat impotentiam.* Itaque nihil superest, quam decernere, *tanta à DEO opera præstari, quanta per finitam eorum*

naturam, & Systematis conditionem, cui inferenda sunt, exhiberi queunt. Efficacia igitur DEI non limitatur ab ipso DEO, quæ est ejus actio, sed ab operibus, quatenus in iis terminatur. Opera DEI his modis sunt affecta, nec ulterioribus, non quia DEUS mere voluit, sed quia illorum finita natura non aliter permisit; non quæ si efficacia Numinis circumscripta sit, sed quia circumscripta capacitate à rebus accipiatur.

§. 197.

Nulla igitur DEI efficacia, nec ea, quæ RES ipsas exhibere potest, nec altera quæ ad applicandam rebus delictorum veniam pertinet, determinatur, nisi à rebus ipsis, & earum Systemate, quo sunt ordinatæ. Cessat proin illud dubium, totius sententiæ adversæ basis & fundamentum, de quo §. 190. Inde porro sequitur, & per DEI potentiam, & per sapientiam ab æterno fieri potuisse, ut ejusmodi rerum ordo, quem §. 185. 186. 187. Signo A. notavi, præstaretur, ideoque membra Systematis, non mera DEI évdoxiæ, sed vel ob statum privatum, in Systematis ora felici, vel ob statum publicum, in ora parùm felici, efficaciam DEI, ex se ipsa non limitandam, determinarent, minuerent, excluderent, non secundum vires ipsas, quæ semper immensæ manent, sed secundum earum expressa vestigia; cum semper recipiens recipiat, non juxta conditionem imprimantis, sed modum capacitatis suæ,

§. 198.

Propius nunc ad institutum de rationibus electionis objectivis accedam. Dantur igitur ab æterno, si à divino decreto adhuc discesseris, *possibilia & separata,*

separata, & redacta in ordinem. §. 105. 145. In illa fertur voluntas antecedens, in hac consequens. §. 131. Ordines rerum pariter præstari possunt innumeris, A. B. C. D. &c. &c. Fac esse posse in Systemata A. duo membrorum ratione & libertate, quam etiam possibilem probavi, §. 177. seqq. *prædictorum genera, quorum* utrumque aliquid ex naturæ ordinariis viribus possit, non quo efficaciam DEI admittat, nec quo obstacula ejus removeat, multo minus, quò eam attrahat, *sed ejusmodi quid, quo positò,* vires DEI pro applicanda delictorum venia, SIBI IPSIS ADITUM PARENT, v. g. *audire, & meditari nuntium* de illa efficacia, §. 187. *recte uti paedagogia luminis nature.* §. 79. C. I. Forma porro ideam Systematis A. talem, ut *alterum* membrorum genus, *quod* pro gratia *facere potest,* facere nolit, alterum vero velit, *quamquam* si alterius systematis B. C. D. &c. partes forent, *forte & velint,* & possent ambo *membrorum genera.* §. 182. In Systemate A. propter membrorum duplex genus, cogites porro velim, præmia & pœnas mereri posse, quamquam diverso utrumque nexu. §. 183. Tum, si id cogites, quis, quæso, ordo rationis, de quo §. 174. not. * erit inter mores, & remunerationem? An remuneratio propter mores erit, vel num mores erunt propter diversam remunerationem. §. 199.

Si contingeret Systema A. eligi à sapiente, tale prout est in omni suorum possibilium ordine; nam si vel unum duarum duntaxat rerum possibilium ordi-

dinem inversum concipias, & variatum, ideoque v. g. mores malos bonosque, propterea à sapiente destinari fingas, quod consilium plectendi & benefaciendi foveat; non amplius idem Systema A. sed B, vel C. &c. cogitabis; nos autem ex hypothese A. ratiocinamur. *Si contingat igitur, A. deligi à sapiente, & in existentium Theatro sisti;* an electionis rationes, tum quâ totum Systema. tum quâ remunerationem duplicis membrorum generis spectat, non à bonitate Systematis petentur, annon à malis bonisque membrorum moribus? Puto posterius à nemine mortalium negatum iri,

§. 200.

Considerantibus naturam DEI, quæ omnes perfectiones complectitur, facillime patebit, *nullum à DEO Systema A. B. C. &c. eligi posse, in quo ex innumeris rebus, vel tantum duarum sit ordo præposterus, i. e. talis, in quo, quod prius esse debet, posterius sit, & vicissim.* Jam si concipias mores membrorum alicujus Systematis, signatos littera a. remunerationem vero littera b. Quæto, ab omni abhuc decreto DEI animum avertens, quippe quod ad rerum possibilium possibiles ordines formandos nihil pertinet: §. 115. Num præstantior est ordo a. & b. an vero inversus: b. & a? Existimo iterum priorem ab omnibus accommodatiorem judicatum iri, quia ex malis moribus intelligitur pœna, non ex pœna mali mores. *Mores sunt antecedens, pœna consequens.* Inter plura igitur Systemata A. B. C. D. &c, Sapientissimus illud certissime eligit, in quo est ordo a-b. non hæc series b-a.

§. 201.

Sit ita sane, inquis, esto, id nobis videri minus ordinatum, potest interim aliarum rerum Systematis, A. in quo est b-a, harmonia, pulcritudo, & nobilitas compensare, quod nobis videtur præposterum. Neutiquam sane. Si DEUS pœnam & præmium decernit sine laude & vituperio, suam actionem limitat ipse, contra §. 196. ideoque benignitatem pœnis restringit, & restringendam decernit, nondum id postulante finitarum rerum; possibilium, & earum Systematis, capacitate & modulo, quod quam sit DEO indignum, frequentius dixi. §. 192. 193. 194. 157. &c.

§. 202.

Quoniam igitur Systemati A. de quo præcipue §. 189. *nihil omnino*, nec potentia DEI, §. 187. nec sapientia §. 188. seq. obstat, quia nullum Systema decerni potest in quo sit, b-a. Sed semper requiritur a-b. §. 200, 201. Cum porro Voluntas divina *res possibilis*, non faciat, sed factas *inveniat*; §. 115. ac denique Systema nullum nec A. nec B. variari possit, nisi aliud C. aut D. evadat; contra hypothesin, qua electum A. tantisper ponimus; §. 199. quia duplex ejusmodi hominum genus existere ipso usu condocemur, quos A. continere docuimus: §. 198. Sequitur tandem esse electum A. pœnas & præmia propter obsequium vel inobedientiam decreta, æternumque voluntatis consilium, quod per potentissimum FIAT executioni datum est, hoc tetendisse.

§. 203.

Hoc est Achilleum, & invictum, longa ratiociniorum nec hiante serie connexorum pro nostra sententia argumentum. Quod possibile est, quod præstari per DEUM potest, *in id decretum DEI*, sapienti instituto delectu, tendit uti possibile est, nec quidquam mutat, aut mutare potest. Sed Liberos in Systemate homines, §. 177 187. 179. Sed pœnas NONNISI OB INOBEDIENTIAM, PRÆMIA. OB FIDEM, §. 199. 200. demonstravi esse POSSIBILIA: ERGO DEUS ELIGIT OB FIDEM, REPROBAT OB INOBEDIENTIAM.

§. 204.

Quid quæso in longa hac demonstratione, vel DEO indignum, vel à ratione alienum, vel ulli divinæ perfectioni, ratione ulla infestum aut iniquum? Non facio plura decreta, NB. *ne ordine rationis quidem alia aliis anteriora*, §. 192. not. * & *posteriora*, Sed UNAM PERFECTISSIMAM DESTINATIONEM TENDENTEM IN OMNE POSSIBILE BONUM SYSTEMATIS A. SED PROUT POSSIBILE EST, QUO ORDINE EST. Quod igitur ab æterno possibile erat, id existere jussit in tempore, DEI Decretum, ideoque confirmavit; *que porro ratione unum quodvis erat, ea ratione nutus DEI id prodire in lucem voluit*. Si unum non erat possibile nisi propter alterum, tum unum propter alterum condi voluit. Si in HOC Systemate, HAC mensura, HOC modo, HOC limite possibile fuit, accessit quoque divina voluntas, & hoc modo, hac mensura, voluit.

§. 205.

In nullo Systemate ab æterno per Sapientiam DEI possibilis erat SALTUS, i. e. *occupatio finium non permeatis interjacentibus viis*. Quod si is possibilis foret, Systema vel, quod est, esse desineret, vel certe quidem disjiceretur in partes. Id quod ex definitione Systematis §. 145. patet. Atque, ut ad præmia aditus pateat sine obedientia & merito, (generali sensu) vel in pœnas incurtus præbatur sine malignitate, saltus est; cum boni & mali mores ad finem pœnarum, præmiorumque viam sternant: Sole igitur clarior veritas est: Hunc saltum in nullo fuisse Systemate, *æternis abhinc spatiis*, possibilem.

§. 206.

Cum vero Decretum Dei ex numero possibilium in existentium Theatra ut prodirent, destinare non possit, nisi possible; §. 204. *manifestissimum est, DEUM non decernere nisi præmia propter obedientiam, pœnas ob delicta*. Quantæ adhibeantur machinæ, ut hæc veritas subruatur, non admodum nescio. Videamus, quomodo objectæ nubes ex demonstratis, dissipari queant?

§. 207.

Profecta est, inquis, electio ex mera DEI eudoxiæ: Recte! Sed respondes tibi vero ipsi, addendo: Sapienti. Si eudoxiæ sapiens est, profecto cuique *verum* in Systemate possibilium decernit, quod suum est, i. e. quod ex ipsius natura fieri potest, non quod vult; aliter res essent possibile, quia DEUS sic vellent, non vicissim: contra §. 115. Sed cum fieri non possit, ut ordo inter merita & præmia tollatur,

tollatur, §. 205. Sapiens *εὐδοξία* eligit propter meritum.

§. 208.

*Ipsa, pergis, Systemata ab æterno possibilis geometricæ necessaria sunt, ex defin. *. 177. Nam si aliter ea, vel impossibilia cogites, contradictione impedieris. Cumque nihil Decretum addat nisi complementum, magis ferrea electionis necessitas emerget, quam in impugnata his meditationibus sententia. Inde non saltem res finita, sed ipse etiam infinitus DEUS irrevocabili fato Systematum tam necessariorum subjectus & obnoxius erit. Ita supralapsarius eris, (hem barbaram vocem) in summo gradu.*

§. 209.

Egregium scilicet ratiocinatore! Quasi vero in ipsis Systematis, ab æterno per DEI potentiam præstabilibus, agentium non comprehenderetur libertas §. 117. 187. seq. Itaque nihil aliud tuo dubio significas, quam *gemetrica necessitate necessarium fuisse, ut ab æterno potuerint esse homines liberi, facultate agendi & non agendi pollentes. Auditum admissi risum tenebis, amici! Quis hoc unquam negare, præter te, ausit, qui, ex divino decreto in actiones liberas, & ex præscientia, fatum aliquod immigrare, arbitraris. Et quomodo potest DEUS fato Systematum, quæ adpellasti, esse alligatus? An, cui innumerarum est proposita rerum optio, qualem esse DEUM dixi §. 199. non esse liber cognoscitur? An is est fato adstrictus, cui necessario, plura eligenti proposita sunt? An ideo est necessitate inductus, quia necessarium est, ut multa possit, si placeat, destinare? Vides vocabulorum lusu te esse deceptum.*

§. 216.

*Intentio finis præcedere debet destinationem medi-
 orum (verba tua sunt) At salus est finis, Christus est
 medium. Ergo prius concipi debet destinari salus ele-
 ctis, quam Christus, plane, uti intentio sanandi ægrum
 præcedere debet Medici inquisitionem. Valet canon
 de finibus tantum particularibus, de actio-
 nibus rerum finitarum, quem, ne in DEUM
 transferas, cavendum est. Unum, summum DEUS
 finem intendit, amplissimum, maximum, qui est
 ejus GLORIA, ad quam unâ latissima viâ contendit,
 i. e. destinatione operum omnium, quotquot, salvâ
 sapientiâ, decerni possunt. Atqui in illis operibus,
 priorem ordine, agentium obedientiam esse, quàm
 adjudicandam salutem, imo hæc transponi non pos-
 se, §. 205. fuit commonstratum. Porro expende
 responsum sequentem. Finis destinatio, quam
 anterior ratio determinat a postulat, utique cogitatio-
 nem adminiculorum antecedit; non vero antecedit
 quando nulla præstet est singularis ratio, quare hic potius,
 quam alius sit quicumque decernendus finis. Cape ve-
 ritatem ex tuo ipsius simili. Valetudinem recupe-
 randam, nondum susceptâ de Medico cogitatione,
 decernis, quia eam ratio determinata, i. e. conser-
 vatio tui ipsius, lege injuncta, requirit. Sed si plu-
 res existant ægri, non destinās hujus aut illius dun-
 taxat salutem, neglectâ, sine singulari causa, cæ-
 terorum, nisi sint vel remotiores, vel indigniores.
 Quare ubi nulla plane finis destinatio, ibi ea nec ad-
 miniculorum præcurrere potest cogitationem. Om-
 nes peccatores ægri, itaque sine singulari causa
 aut nullorum salutem DEUS efficit, aut omni-*

um. Neutrum dici potest, ideoque ratio quædam anterior desideratur, ex ægrorum in Systematè conditionibus petita, quæ intentionem finis ad hos potius dirigat, quàm ad alios quosvis.

§. 211.

Acriter hæc & alia nonnulli dissentientium opæ pugnant, argumento à præscientia DEI ducto, verba hîc allegamus, suo loco plura, in eam rem dicturi: *Ex adversariorum fide consequitur, DEUM creasse homines, ut haberet, quos æternum condemnaret. Nonne enim DEUM ab æterno infallibiliter cognovisse æteris, tales homines, si producerentur, peccaturos? Nonne DEUM credis immutabili quodam decreto hominum plurimos æternis pœnis prius addixisse, quam crearet? Ergo unum est idemque creare infallibiliter peccaturos, & immutabiliter puniendos, atque creare, ut habeas, quos æternum condemnes. Quoties infallibiliter cognoscis, quæ tuam actionem consequutura sunt, ut si maxime quidem insanias, alium finem actionibus tuis proponere per voluntatis immutabilem naturam potes, quam quem infallibiliter nosse tibi videris tuas actiones consequutura. Ut adeo velle ea, quæ certissime nôris te non impetraturum, manifestissima contradictio sit. Ergo proximus finis creatis & lapsis impetrentis Dei esse ex illorum fide alius non potest, quam ut tales sint, quales & infallibiliter præcivit futuros, & immutabiliter damnavit.*

§. 212.

Fundamentum responsionis ad hæc jactum est §. 137. 138. seq. *Non est unum idemque: creare certissime peccaturos, & eventum falli nescio, puniendos, atque illud: creare, ut habeas, quos*

quos æternum condemnes. Vehementer errat, ne quid gravius dicam, qui ita concludit. Ratio est in promptu. Magistratus humanus iuste aliquando extremo supplicio afficit, ad ultimum vitæ halitum usque, resipiscentiæ vacuitatem, verbis factisque, manifeste prodentes, quos itaque certissime æternum damnandos præsentit; nec tamen sequitur; ideo maleficos Magistratus pœnam dedisse, ut ille haberet, in quo rigorem iustitiæ comprobaret. Abrahamo innumerabilis posterorum multitudo promissa fuit, Gen. 15. v. 5. nec tam pius Vir ignorare potuit, sed certissima potius sagacitate præfagire, inter tot posteros fore etiam condemnandos: Quis autem inde colligat, ideo Abrahamum generasse Isaacum, ut haberet quosdam posteros, pœnis æternis addicendos? Dicis: Patriarchæ posteris, sorte reprobandi, pios ita propinquitate attingebant, ut Abrahamus, eorum pœnas impediturus, vel plane ab Isaac generando abstinere, & sic nec eos generare debuisset, qui pii futuri erant; vel permittere debebat, generato Isaac, ut & tales nascerentur, qui maligni existerent. Sed idem tibi dictum, ac responsum esto. Impii sæpe ex piis procreantur & vicissim, ita, ut, si DEUS vel unum ex genealogia tolleret, rupta esset descendentium linea, ideoque nec illi nasci possent, quos electio æterna statuit DEO cõsiliandos.

§. 213.

Æternam & infallibilem, uti rerum omnium, ita ipsius quoque mali præscientiam DEO recte Adversariis tribuunt. Sed si æterna sit, si infallibilis, nisi contradictoria simul vera esse possint, earum rerum sit oportet, quæ undecumque necessario futuræ sunt. Ex quo cõ-

sequitur, si DEUS ab æterno, & quidem infallibiliter noverat, primos v. g. parentes esse lapsuros, aut fallere DEUM suam cognitionem potuisse, aut non potuisse non peccare primos parentes. Quanta enim futuri mali præscientia divina infallibilitas & æternitas est: tantam quoque oportet esse futuri mali necessitatem. Illa itaque præscientia aut nullum habet fundamentum: aut in certo quodam & necessario causarum cum hoc effectu nexu omne præscientia divina fundamentum ponendum. Si neges præscientia divina certum existisse fundamentum: cum fundamento præscientia ipsam quoque præscientiam non poteris non tollere. Uti enim scientia, præscientia non est, nisi rerum ex suis causis cognitio.

§. 214.

Dabo primum Viri eruditissimi responsionem ad hæc verba: Actionum liberarum contingentiam tuemur in sensu diviso, non composito, adeoque dicimus quidem, quod actiones libere possint peragi & non peragi, ut non hoc dicimus, quod, dum sunt, etiam possint non esse, quæ vox utique non hominis sed bovis foret. -- Judicet Vir acutissimus an ex infallibilitate hac hypothetica quidquam contra bonitatem, sanctitatem &c. divinam possit proferri. -- Respondemus DEUM absolute esse omniscium, adeoque etiam futura contingentia prænosse, cum Theologis Adversarii contra Socinianos probamus 2. Omnes actiones dum sunt, necessario esse, adeoque etiam hypothetice necessariis præsciri, ab infinito DEI intellectu, supra observavimus. Neque etiam 3. diffitemur, has ipsas actiones liberas ratione sua existentie, & quæ materiale suum spectatas, à divino decreto, ut futura omnia pendere. Uti autem, verba Adversarii recito, rerum ex nihilo productio in rebus ipsis nihil mutat, quam quod, quales ante possibiles, deinde futura erant.

jam actu existant; Ita decretum in rebus possibilibus, contingentibus, liberis, nihil mutat, quam quod, quales ante possibles, contingentes, libera tantum erant, jam futura sint.

§. 215.

Denique, pergit, posito non concesso, naturam causarum secundarum, ut est adiaphoros, objici divino intellectui, nosque hinc speciale præscientie divine fundamentum allegare non posse, plus tamen exinde non consequeretur, quam nos præscita hujus libera determinationis libera, ut talis, quam uti possibilem scientia simplicis intelligentie cen eius obiectum, non autem visionis, qua cum simul est, prior rem esse, licet ejus causa non sit, non negamus, ætiologiam specialem dare non posse; adeoque quoad hoc punctum ad ἐποχήν confugere, & finitos intellectus nostri limites imperfectionemque debere agnoscere.

§. 216.

Respondebo etiam meo mote. Necessitas hypothetica dicitur illa, qua eo ipso, dum res esse cogitantur, aut futura concipiuntur, non possunt non esse, aut futurorum numero exēta. Quia DEUS igitur etiam libere futura præsentit, eo ipso cogitantur ex libertatis ἀδικροπία prodisse, & sic, nec aliter eventura, quod, dum cogitamus factum, non potest simul cogitari non factum. Hoc sensu est res libere futura, necessaria hypotheticæ. Interim hac necessitate non obstante, certum est, dum res libere futura cogitetur, potuisse tamen, sensu diviso, ut loqui amant, etiam non fieri, hanc ipsam ob causam quod libere futura est. Hæc adeo plana sunt,

ut mirum sit, potuisse unquam mortales nodum in scirpo quærere. Sed qui à juventute certis ideis imbuti sunt, hypothesi inservientibus, non facile eas deponunt.

§. 217.

Nullam rebus ex aeterno DEI, eodemque perfectissimo, omnium futurorum præfagio necessitatem immittere, simili adeo perspicuo declarari potest, ut, qui affectibus non sunt occupati, dissentire amplius nequeant. Sunt aliquando Principum conclavia, speculis quaquaversum parieti adplicatis, sic exornata, ut nihil in ipsis fieri possit, quin id specula accuratissime repræsentent. Finge in illis locis illustres personas saltando exerceri, ludere chartis, capere cibum vel, si placet, sacris etiam meditandis operam dare, nihil tam agipoterit, quod specula non depingant. Sed, an, quia certissime, quoniam actione falli nescia, quoniam distinctissime libere facta repræsentant, hæc necessaria, hæc fato exposita, hæc non mutanda fuerunt? Quis eam opinionem non pronuntiet falsam?

§. 218.

Atqui similis est DEI præscientia, eo maxime respectu, quò necessitatem rebus imponere dicitur. Specula, quæ in conclavi fiunt, repræsentant: Deus immensâ scientiâ, quæ agentur in Mundo, similiter. Specula actiones patrandas in hypocausto præstruunt: DEI præfagium non minus arguit res prævias scitu possibiles. Si præfagium DEI rebus necessitatem ponit, imponent etiam specula. Ob quam rationem, res in mundo necessarias evadere, contendis, nimirum, quod ita certa prævideantur, ut falli præscensio nequeat:

queat: Ob eandem rationem, quæ in Conclavi suscipientur, fato subjecta erunt, neque enim aliter fieri possunt, quam repræsentanda sunt. Aliter specula non essent specula.

§. 219.

Quidquid hîc discriminis potueris indicare, id omne à comparationis tertio, à quo solo vim declarandi sumimus, alienum erit. Achilleum tibi videtur toties jam inculcatum illud: (1) *Si immensa est rerum omnium divina præsentio, res aliter evenire non potest, ac quidem præsentitur. Nam si aliter agi, si diverso modo suscipi, si libere patrarî posset, DEI scientia posset falli, decipi, quo nihil unquam cogitari absurdius, vel scelestius potest. Accipe responzionem. Si, quæ in conclavibus, speculorum serie circumspendentibus, fiunt, aliter agi, diverso modo suscipi, libere expediri possent, tum specula essent fallacia, eo ipso dum nos proba, dum præstantia adesse fingimus, Specula igitur possent esse non specula, ac dum repræsentant, non repræsentare: Quo quid potest esse absurdius. Auditum admissi, risum teneatis, Amici! O egregias ratiocinationes, quibus vel infantibus, dum vix ære lavantur, imponere non liceat. (1)*

(1) Vide, quantô hoc dubium studiô exaggeret famosus Scriptor. La consideration de la prescience de Dieu nous fournit un argument, pour prouver, que l'homme est un Agent necessaire. La prescience de Dieu suppose, que toutes les choses futures existeront dans un tel tems, dans un tel ordre, & avec de telles circonstances, & non pas autrement, Car si quelque'une de choses futures étoit contingente ou incertaine, ou dependoit de la liberté de l'homme; e'est à dire, pouvoit arriver ou n'arri-

ver pas; Dieu ne pourroit pas prévoir qu'elle existera certainement; puis qu'il implique contradiction qu'on puisse connoître une chose comme certaine, lors qu'elle n'est pas certaine; & Dieu lui même pourroit seulement diviner l'existence de cette chose. Mais si la préscience divine suppose l'existence certaine de toutes choses futures, elle suppose aussi leur existence nécessaire. Car Dieu ne peut prévoir leur existence certaine que de l'une ou de l'autre de ceux deux manieres: ou parce que cette existence est l'effet de son decret, ou parce qu'elle depend de ses propres causes. S'il prévoit leur existence, parce qu'elle est l'effet de son decret, son decret rendra cette existence nécessaire; puis qu'il implique contradiction qu'un Etre tout puissant decrette une chose & qu'elle n'arrive pas necessairement. S'il prévoit cette existence, parce qu'elle depend de ses propres causes, elle n'est pas moins nécessaire: parce que les causes, & les effets aians une relation & une dependance nécessaire entre elles, il n'implique pas moins contradiction, que les causes ne produisent pas leur effets, qu'il implique qu'un événement que Dieu a decreté, n'arrive pas. Cicero: quid est tandem quod casu fieri aut forte fortuna putemus? Nihil enim est tam contrarium rationi & constantiæ, quam fortuna; ut mihi ne in DEUM cadere videatur, ut sciat, quid casu & fortuito futurum sit. Si enim scit, certe illud eveniet. Si certe eveniet, nulla est fortuna.

§. 220.

Non effugio locus: *Præfensionem DEI potenti decreto res futuras statuere, ideoque aliter non fieri posse, quàm statuta sint: id quod etiam urget Auctor notâ anteced. allegatus: Sed specula res aliunde jam certas, nec à se stabilitas, representare. Nam decretum DEI in res tendit, condendas non aliter, AC unq̄ destinationem (ordine rationis §. 174. §. not. *)*
 possi-

possibiles erant. §. 203. 204. Cum igitur demonstraverim, §. 177. 187. seq. *ab omni divina destinatione mentem avertendo, possibiles fuisse, qui liberrime essent acturi: profecto decretum nihil in iis rebus mutat, sed addit tantum aliquid, quod eos tanquam possibiles, & liberos in sua natura confirmat, scilicet complementum, i. e. ut existant. Tantum proinde abest, ut Decretum rebus præscitis, quarum libertas possibilis erat, novam legem necessitatis decernendo imposuerit, quantum abest, ut specula rebus libere factis, quas repræsentant, repræsentando derogare, & fatum substituere potuerint.*

§. 221.

Forte animum subit illud: *Præsentire DEum futura quoque, dum nondum existant, à se ipsis vero repræsentari non nisi præsentia. Illa, dum adhuc futura præsciuntur certissime, determinari aliunde, antequam existant; aliter proin fieri non posse: à speculis vero repræsentari res tantum illo momento, quo existiterint, adeoque quo ex se ipsis determinatæ sint, antequam igitur se ipsas ita determinaverint potuisse aliter existere. Atqui DEO etiam ab æterno omnia præsentia fuerunt, non minus ac speculo ea, quæ in conclavi libere geruntur: atque etiam (ordine rationis §. 174. not. *) res antea liberæ, ac ex ἀδίαφορίᾳ libere prodeuntes intelligi debent quam quidem à DEO præsciri potuerunt. Scientia enim sciendo objectum non facit, sed factum invenit. Simillima ergo & præsentionis, & repræsentantis speculi, secundum ea, læst conditio, in quibus rerum necessitas sita esse putatur.*

§. 222.

Una adhuc restat difficultas: *Si enim*, inquis, *tot rerum nummi possibiliã sunt obversata Systemata ab eterno*, quod nos supra docuimus, *cur tale ex iis jussis existere, cum quo una existituri erant, & maligni, & miserrimi; Cur non aliud prodire in lucem voluit, in quo omnes erant, & probi, & felicissimi? Ex eo intelligitur, DEUM non duci rationibus objectivis, sed voluisse tantum unum ex possibilibus rerum ordinem, quia voluerit, inque eo ipso nobis esse acquiescendum, etiamsi nonnullorum peccata in hoc Systemate, & una cum Systemate decreverit. Quidquidem DEUS facit, justum est, quoniam nihil cuiquam debet, quàm sibi metipso.*

§. 223.

Priora in hoc discursu nullo nexu logico cohererent, posteriora autem verba sunt ejusmodi, ut ambiguo significato sint fecunda. Si ex eo, quod Systema rerum DEUS elegerit, *in quo una futuri erant & scelesti & infelices, conicere instituas, Decretum DEI non sequi conditiones eligendorum, i. e. non respicere rationes objectivas*, magnopere quidem falleris. Nam hoc Systema DEUS non propterea elegit, ut meræ suæ obsecundaret voluntati, omnibus rationibus, quæ à Systemate petuntur ipso, & ejus incolis, vel miseris, vel felicibus, soluta; Sed, quoniam voluntate antecedente, omne bonum, etiam quod non existet, ideoque in alio tantum Systemate futurum erat, adprobat, §. 132. 133. 134. seqq. quod cum omne, non ob impotentiam DEI, sed rerum finitas naturas, se mutuo excludentes, §. 130. 192. 193. &c. impetrari nequeat, effi-

efficitur, ut saltem DEUS boni tantum præstandum decernat, quantum per finita admittitur. vid. omnino §. 196. *Ideoque DEUS improbitatem & miseriam nonnullorum haud vult, sed potius tanquam Systemati adhaerescens vitium permittit, haud improbaturus, si, ut libere factum est: ita eodem modo non fuisset futurum, magnopere adprobaturus, si evitato libere malo, Systema nostrum A. quod malum habet, cæteris bonis omnibus retentis repræsentatum fuisset ut B. tanquam tale, quod plane malo omnicaruisset.* §. 224.

Sed, quoniam id à nobis libere non est factum, ut malum evitaremus, præscientia Dei tale Systema, quale B. esse diximus §. 223. repræsentare non potuit; cum res non faciat, sed res factas tantum, uti sunt, intelligat. §. 221. Ut id evidentius ob oculos poni possit, cogitemus, Principem jure hæreditario occupare posse regnum ingens, sed tale in quo post, & propter hujus Principis occupationem sint quidem continuo insurrecturi invidi & rebelles, mortem & supplicia merituri. Cogitemus porro, Principem certissime præsentire, quid circa rebelles futurum sit? Fingamus, potuisse etiam exiguum terræ tractum sibi eodem jure vindicare, quò à se occupatò, tamen nulli rebelles ibi locorum, ideoque nulli supplicio digni fuissent existituri; Formemus ideam porro facti talem, ut Princeps tractum exiguum vindicaturus, qui fratri secundum genito adjudicatus fuit, majus regnum cedere, vel, majori cooptatò, Fratri exiguam hæreditatis portionem, i. e. terræ illum tractum, in quo nulli rebelles existituri sunt, relinquere deberet,

§. 225.

Quid hoc casu putamus futurum? An Princeps primum genitus, ad quem majoris imperii hæreditas pertinet, ejus occupationem propterea dimittere debet, quod se exorto Rege, & malignos, & miseros fore intelligit? *An ob hanc causam exiguo tractu obligatur acquiescere? Minime gentium.* Itaque nec culpa in ipsum potest transferri, licet fecerit aliquid, ex quo peccata secutura, & pœnas, cognoverit certissime. Non enim, occupato regno, maligni necessario & coacti seditionem excitant, turbasque movent, non propter malignorum immunitatem, commoditatemque privatam, Principi jus publicum amittendum esse, quisquam unquam dixerit. Sed & nemo de isthoc Principe ea suspicabitur, quæ de DEO conjicit dubium, ab Adversariis §. 222. allatum.

§. 226.

Annon in Principem rebelles injurii forent, si suspicarentur, *ideo hoc regnum amplius, nec potius exiguum illum Terra tractum à Principe electum, ut ipsi essent maligni & miseri?* Annon male judicarent, si ita persuasi essent, non respici à Principe bonum publicum, i. e. rationes objectivas, non decretam ab eo pœnam ob delictum, sed potius primum ejus consilium, nisi potestatem legibus omnibus humanis solutam, in perdendis his, ceteris vero conservandis, non aliud quidquam spectasse? *Acquiescendum sibi in eo, quod ita voluerit Princeps, & occupato hoc majori imperio, se, Rebelles condemnare.* Annon errarent, si hac mente essent, non decerni à Principe præmia propter præclare facta, nisi enim Princeps malum quoque vellet, non futurum fuisse,

ut hoc imperium, in quo se rebelles utique futuros præfenserit, elegisset? Facilis est ad DEum applicatio levi vocabulorum DEI, & Principis commutatione.

§. 227.

Quidquid contra hoc simile, vel potius exemplum, Dissidentes regesserint, id erit omne à tertio comparationis alienum. Sed eo manifestissime ostenditur, electionem a rationibus objectivis non esse solutam. Posteriora §. 222. verba, quæ Adversarii de justitia pronuntiarunt, sequenti capite excutientur, si DEO fuerit visum. Interim de his plura vide in Jurisprud. Theolog. S. II. C. III. quæ hîc prolixè non repetenda sunt. Videamus quæ porro Antagonistæ objiciant.

§. 228.

Quod si Deus mundum eum, in quo hunc malorum ordinem cum omnibus antecedentibus & consequentibus accuratissime ab eterno perspexit, tanquam optimum, elegit, decrevit, produxit: nihil velle potest ab iis diversum, quæ ad hunc optimum mundum pertinent. Ergo nuge sunt & febricitantium somnia, quæ Lutherani, plenis buccis, proflatisque naribus, de universali sua misericordia, redemptione, gratia, inepte garrunt. Eo ipso enim, quo DEus hunc mundum optimum elegit, decrevit, produxit, solos illos salvos non potest non velle, qui soli in hoc mundo tanquam salutis in Christo per Spiritum S. participes representabantur; neque eorum ullum velle potuit non damnatum, qui tanquam extra Christum propter peccata sua damnati non minimam hujus mundi optimi partem constituent.

§. 229.

Quanto laboret tam acris discursus consequentia hiatu, ex iis, quæ §. 223. 224. &c. dixi, luculenter constabit. Non sequitur omnino; *Quod si Deus hunc mundum se dignissimum, & sua gloria, accuratissime ab aeterno perspexit, decrevit, & suo tempore fabricavit: nihil velle eorum potest, quæ in hoc non fiunt.* Quæcunque de voluntate antecedenti §. 131, 132. 133. seqq. proposita sunt, posse eam quoque ferri, immo non posse non ferri, in ea, quæ futurorum numero exenta sunt, satis superque has Auctoris sententias confutant, & *velut æquant solo.* Patet etiam Principis, cujus §. 224. seq. mentionem feci, exemplo, sapientissimum & futurarum rerum callidissimum conjectorem ea magnopere velle, quæ nunquam futura sunt, §. 137. Constat Magistratûs, maleficum, ad mortis usque ultimum articulum in malitia persistentem, supplicio tamen afficientis exemplo, *optari etiam, quæ certissime tamen non futura videas,* imo, quæ ex tuo facto mala consequantur, non tamen tibi imputari.

§. 230.

Princeps, quem §. 224. regna occupantem sua feci, novit, se Rege exorto, futuros rebelles, & id ita exploratum habere cogitatur, quam quod exploratissimum. Sed an propterea, quæ non futura præsentit, i. e. rebellium obsequia, non voluisse censendus est, quia, non obstante sua præsentione, aliquid facit, ex quo seditio consequutura est; Haud quaquam sane! Non igitur rationi admodum consentanea, quæ in partem contrariam dicuntur.

§. 231.

Infinitam Lutherani Deo & bonitatem & Sanctitatem tribuunt. Quod infinitum vero sit, id non posse non tale esse in omni sua extensione, protensione, & intentione iidem monent. Ergo Lutherani impie laesa divina, uti bonitatis, ita etiam sanctitatis rei sunt. Nam contra ea, quae divina sanctitatis propria esse statuerunt, tuentur, Deum neque omnia bona appetere, neque sola, neque summo studio mala adversari: cum non omnibus iis bonis homines malet, quibus beatas mentes frui novimus. Cumque Deum malum permisisse largiantur, non potuit non velle, quod permisit, &c.

§. 232.

Etiam hæc elabendi rimulæ obstructæ sunt. Infinitus Deus est, sed secundum perfectiones, omnes. Quando benignitas omnibus bona tribuenda suadet, tum sapienter suadet, sapientia vero non admittit saltum. §. 201. Itaque non sequitur, Deum neque omnia bona appetere, neque sola, neque summo studio mala adversari: cum non omnibus bonis homines malet, quibus beatas mentes frui novimus, & permittat malum. Nam, quod ad primum attinet, æterna gaudia Deus destinare iis nondum potest, qui vias intermedias nondum vel sunt ementi, vel emetiri detrectarunt. §. 205. quia eo casu non esset sapientissime Benignissimus. Quod ad alterum spectat, dixi, quæ sit sapientissima permitti in hoc Systemate mali ratio? §. 225. 226. seq. Ex quo cognoscitur, nefas esse, si quis existimet, Deum summo studio mala non adversari, quod malum permiserit. Quum enim permisit, ob rationem publicam permisit, quam etiam Princeps secutus est, §. 225. quæque privatæ rationi, hominis privati ultro contractam miser-

riano

riam impediendi, nec postponi sapienter potuit, nec etiam debuit, nisi deesse DEUS voluerit sibi ipsi, tanquam Regi, tanquam summo Civitatis supremæ, quâ omnes Spiritus finiti continentur, Rectori.

§. 233.

Addam tantum adhuc pauca, quæ Adversarius regerit, cætera suo loco examinaturus. *Quomodo Deus permittere potest, ut reprobis in æternum & Deum blasphement, & puniantur, nisi hæc reproborum mala velit? Sin vero, quomodo consulere tuæ fidei possis? Si nescis ex te ipso, te edocebo. Adhibe solam illam distinctionem, quam de bonitate supra adhibuisti, & salva erunt omnia: Scilicet & Deus mala sancte velle potest, quoties reliquarum perfectionum interest, ea Deum velle, quoties sine emergenti quodam absurdo, ut tua illa absurditate hîc abutar, DEO mala velle non licet. Hinc longe rectius & accuratius quidem Adversarii DEI Sanctitatem per sui amorem explicant. Cum enim per naturalem sui amorem DEUS non possit non velle, quæ optima sunt: Sanctissime hunc mundum voluit, quia optimus est; licet ad optimi hujus mundi naturam mala pertineant.*

§. 234.

DEUS mala velle haud injuria posse, quoties aliarum perfectionum interest, ut ea velit, falsissimum est, & in eorum sententia, quos Auctor confutandos sumit, & maxime, si solam rei veritatem spectes, Quid Voluntas divina sit, §. 106. declaravi. Nec metuo, fore, qui istam definitionem cum ratione improbent. Voluntas tendit in omne bonum, quia est perfectissima, & in solum bonum, quoniam est: sancta §. 110. Sed cur, inquis, mala fiunt, an sine voluntate

untate Dei quicquam evenire potest: Quoties ad hæc est responsum? Permittit DEUS mala, non vult. Expende quæ dixi §. 220. Nam si divina perspicacia, hoc, quod incolimus, malo infectum Systema, non amplius ut A. sed ut B. cognovisset, in quo malum, quod libere factum, eadem libertate fuisset evitatum; non est dubitandum, quin elegisset B. Sed retentis reliquis \bar{q} A. perfectionibus. Itaque Deus proprie non vult, sed permittit mala.

§. 235.

Forte existimas, *perinde esse, sive quis Deum mala voluisse, sive permisisse, dixerit; nam qui velit antecedens, velle etiam consequens, jam vero permissionem divinam certissime mala sequi.* Antecedens est, quò positò, non potest non succedere consequens. Ac posita permissione divinâ, non tamen Potoplastus necessario legem violavit, potuisset, etiam non §. 225. violare. Quare permissio, & mali ortus, proprie loquendo, *antecedentis & consequentis ordine non continentur.* Nunc argutari, more tuo, cœptas. *Si Deus ab æterno permittenda mala statuit, mala quoque necessario sequi debuerunt; permittere enim non dicimur, quæ ex se non eventura sunt.* Ubicumque est permissio, *ibi res permittenda necessario præstruitur.* Misces denuo, ut frequens tibi est, sensum divisum compositumque, Dum res utique permittenda cogitatur, eo ipso futura cogitatur: Sed de eo haud quisquam quærit. *Hic quippe sensus compositus est id potius inte est, an id, quod permittendum erat, ita necessario evenerit, ut non evenire non potuerit, quæ est sensus divisus.* Ordine rationis §. 174. 201. * prius *debet*

debet intelligi ex ἀδίαφογία Agentem liberum determinasse, quod immensa DEI scientia viderit ab æterno, quàm quidem accedere ulla potuit permissio. Itaque ordine rationis permissio sequitur, prævisum vero malum antecedit. Nec verum est, Permissionem antecederis, mala autem consequentis Schesin induere.

§. 236.

Cæterum, qui Sanctitatem DEI per amorem sui interpretabantur (nam & hujus fecit Adversarius mentionem §. 233.) ambigue videntur esse locuti, Nam id vel sensum habet hunc, posse DEum quidvis sancte facere, etiam offendendo unam perfectionem; dummodo alteris consulatur; quem sensum Adversarius videtur innuisse: §. 233. Vel eo significatur, Deum amare se, & id, quod per potentiam, sapientiamque præstari potest, i. e. omne bonum possibile, nec quidquam pater aliud, i. e. nullum malum; tum quidem non dissentimus. Interim id ex sanctitate non consequitur, ut mala DEus sancte velit, adpetatque.

§. 237.

Feci aliquoties in superiori discursu rationum objectivarum mentionem, non explicato accurate vocabulo, sufficiebat tantisper idea clara, i. e. ex subiunctis haurienda exemplis, Nunc antequam ad reliqua accedamus, propositâ definitione, ideo distinctior exhibenda est. Ratio decreti Divini subjectiva est, quam querunt in sola voluntatis εὐδοξία, ac libertate, ut si, cur hoc nec aliud potius destinatum sit, queras, ratio afferri nulla possit, quàm hæc: Quam ita placuit. Ratio autem objectiva
desu-

desumitur ab eo quod decernendum est, ut, si cur HOC potius, quam ALIUD quodvis electum sit, scisciteris, ratio possit reddi, si non semper à Te, certe tamen à sapientissimo, talis, quod res decernenda hoc aut isto modo affecta, hanc nec aliam destinationem per sapientiam admittebat.

§. 238.

Ratio igitur subjectiva mere arbitraria est, potest Deus aliter decernendo facere ut aliter placeat, ecce rationem mutabilem! Objectiva vero ratio semper est necessaria. Nam si v. g. res decernenda bene affecta possibilis sit, efficere Deus nequit, ut non possit esse bene affecta. §. 115. Cur? Res possibilis dicitur, quoniam DEUS eam præstare potest potentia nutu, si impossibilem reddere quiret, sane hac ipsa potentia potentiam enervare posset. Quod nemini sano in mentem veniet.

§. 239.

Rationes porro, ut ex defin. §. 237. & 238. constat, cum *objectiva* tum *subjectiva* à DEO pendent, sed illæ à potentia, sapientia, sanctitate, quibus Dei perfectionibus res, quæ præter DEUM intelliguntur, possibiles, bonæ, & sanctæ exhiberi queunt: hæ nimirum *subjectiva* pendent ab UNA, & SOLA DEI voluntate. Ut primum huic sapientiam, potentiam, sanctitatem adjunxeris, vel imprudens, rationes *objectivas*, quas electioni prævias esse negas, concedes.

§. 240.

Sapientia, potentia, sanctitas DEI &c. sunt radices rerum, quæ sanctarum, bonarum, possibilium. Quod si igitur, ordine rationis,
L Sapientiam,

sapientiam, potentiam electioni prævias statueris, tum & eodem modo, res quæ hoc aut illo modo possibiles, quæ bonas, quæ sanctas, aut non sanctas &c. DEI decretum præcurrere docebis, cum alterum sine altero cogitari non possit. Et si res generatim ordine rationis, quæ hæc aut illa conditione possibiles spectantur, electionem antecedunt; antecedunt etiam conditiones rerum specialium, ut Petrum DEUS propter fidem, Judam propter ejus vacuitatem non minus eligat, ac totum rerum quarumvis Systema, quæ potentia, sapientia, sanctitatis specimen, electum est, nam hæc conditio Systema eligendum æque facit, ac fides Petrum.

§. 241.

Quod si igitur DEUS *sapienter, sancte, & juste* eligit; PROPTER RATIONES OBJECTIVAS ELIGIT, NON SOLUM GENERATIM RES UNIVERSAS, SED ET SPECIATIM SINGULAS, TANQUAM UNIVERSI PARTES, ADEOQUE PETRUM, PARTICULAM MUNDI, PROPTER RATIONEM, QUAM IN SE HABERE VISUS EST AB ÆTERNO.

CAP. III.

SECUNDUM ARGUMENTUM PRO RATIONIBUS OBJECTIVIS A DEI SANCTITATE, JUSTITIA, ET SAPIENTIA PETITUM.

§. 242.

QUONIAM ex notionibus perfectionum DEI ; quas vocant, prædicarum, pro objectivis electioni substratis rationibus, argumentum ducturū sumus ; methodus postulare videtur, illarum prius perfectionum exhibere ideas accuratiores.

§. 243.

Primo quidem facio cum verbis celebrati Scriptoris : *Genera & Species perfectionum licet intuitive cognoscere ; Ita bonitatem, sapientiam, justitiam, sanctitatem videor mihi concipere intuitive, dum præsto mihi sunt idea, vocibus illis designata. Sed infinitudinem concipere ita non licet. Quando adpetitum boni dico, respondet vocabulis idea, animo præsens, quæ præcise illis significatur : Cum adpetitum dico boni omnium, non possum mihi præsentem sistere ideam omnium, quemadmodum id possum circa adpetitus & bonitatis ideam. Si quid igitur in cognitione nostrâ intuitive comprehenditur, pertinet illud ad species perfectionum, nequaquam vero extendi debet ad ipsarum infinitudinem, quam solus intuitive DEUS cognoscit.*

§. 244.

Perexemia est hæc, nisi me omnia fallunt, observatio, quæ ad investigandas, ac dijudicandas perfectionum divinarum notiones valet, quæ & ca-

vetur, ne vel ex uno, vel ex altero latere, à recto veritatis tramite aberremus. Qui *nullam infinitæ perfectionum divinarum naturæ, quâ talis, rationem habent*, ii, quidquid DEUS agit, finito suo intellectu velut comprehendere gestiunt, & in Socinianorum placita circiter incurrunt. Contra, qui ne speciem & naturam quidem divinarum perfectionum nobis esse perspectam docent, umbratiles tantum, & uti vocant, analogicos conceptus de justitia, & sanctitate &c. formantibus, illi Sociniani nimium evehentes rationem è diametro oppositi eandem nimis deprimunt, immo sepeliunt, latam Scepticismo, vel non opinantes, aperturi portam.

§. 244.

Nimirum quidquid apud nos homines v.g. justum esse verè cognoscitur, id, si à solo limite justitiæ discesseris, *quò fit ut tantum in aliquibus justissimus, nec omnibus, nec omni tempore; nec omni loco* DEO etiam rectissime non solum potest, verum quoque debet tribui.

§. 245.

Quidquid præterea in nobis justum est HAC aut ILLA RATIONE, HOC ILLOVE MODO, id etiam in DEO justum esse intelligitur, EODEM MODO, RATIONE EADEM, dummodo prior cautio adhibeatur, ut ejus justitiæ in nobis observatæ notioni addamus ideam OMNITUDINIS, uti loquuntur, i. e. cogitemus, *justitiam DEI pertinere ad omnia, maxima & minima, omni tempore, omni loco.*

§. 146.

Hujus rei ratio est expedita & plana, Nam justitiæ,

stitiæ, quæ apud nos floret, igniculus, est pars immensi ignis, qui in DEO ardet, licet sit pars limitata, nec enim aliter pars esse posset. Ipsa justitia secundum speciem §. 244. considerata, seu definitionem, non minus in DEum cadere debet, quam in nos, quanquam secundum infinitam naturam nec cadat, nec cadere possit. *Quaratione nos justus sumus, si revera sumus, ea ratione etiam DEus justus erit*, licet in DEO id addatur, ut, sicuti nos in aliquibus, ita ille in omnibus justitiam comprobet suam.

§. 247.

Gravissima est hæc observatio, & Adversariorum *de electione, rationibus objectivis soluta, sententiam*, ut mox patebit, prorsus æquat solo: itaque sequentibus corroboranda est. Finge verum esse contrarium scil. *nos nullo modo ex nobis æstimare, vel judicare debere divinam justitiam*, nec secundum speciem, nec secundum naturam infinitam, fac, quod in nobis vere *secundum speciem justum est*, in DEO, positis iis omnibus, quæ tum nos circumstant, tamen justum non esse, cogita nostras justitiæ ideas, etiam secundum speciem, tantum analogicas, umbratiles, & velut depictas solum esse, ad DEI justitiam applicentur, posse igitur nos etiam in æstimanda justitiæ specie falli: Profecto idem metus imminebit, in judicandis omnibus DEI perfectionibus.

§. 248.

Nimirum, si apud nos vere bonum, honestumve est, *quod secundum eandem speciem in DEO nec bonum, nec honestum esse potest*, (de

infinita natura, (soli DEO tribuenda, non est quæstio, sed omnium consensus) tum etiam *apud nos*, certissime VERUM esse potest, quod, eâdem veritatis definitione ad DEUM translata, falsum est, *ita tandem presentissimam erit Scepticis in periculum universalis*. Nam si de rebus *justis, bonis, sanctis &c.*, quæ ad voluntatem pertinent, cui tanquam materia substernuntur, non habemus, nisi Analogicas definitiones, ad DEUM non applicandas, *secundum speciem*; tum & de rebus, circa quas intellectus occupatur, VERIS, *sapientibus*, alias, nisi umbratiles notiones, haud habebimus; FIERI IGITUR DEBET, UT NOBIS TANTUM VERUM VIDEATUR, QUOD PENES DEUM NON EST.

§. 249.

Itaque *bis duo* forte tantum *apud nos* quaternarium constituunt numerum, non apud DEUM; forte, DEUM esse colendum, umbratilis tantum veritas est, in DEI judicio longe aliter definienda. *At enim, inquis, sufficit nobis, habere exploratum, nostri esse officii, ut juxta hanc, licet analogicam justitiæ normam ac ideam actiones componamus nostras, & ipsam colamus Deum, si vel maxime olim multo aliter simus edocendi, etiam quoad perfectionum divinarum speciem.* Sed forte etiam hujus spei & tantum nobis concessa umbratilis notio. Nam DEI intellectus, si te audiam, non secundum infinitam naturam solùm, sed & ipsam speciem, diversus à nostro est, qui cum sit solus veritatum omnium theologiarum pariter atque Philosophicarum campus velut immensus, dubium profecto est, an inde veriores notiones in angustissi-

angustissimas capacitatis nostræ areas migraverint. *nam non migrasse, umbratilis nostra veritas docet.* Ubi autem veritatis theoria umbratilis, ibi etiam praxis officiorum, inde fluens, incerta.

§. 250.

Aut notiones, quas de divina formamus justitia, sanctitate, &c. ita analogicæ dicuntur, *ut inter ipsam definitionem ejus, qua nos, & alteram, quâ DEUS agit, aliquid interfit;* tum & diversa definitione continebitur divinus intellectus, & noster, nec sola discernetur uterque infinita natura, vera igitur serunt ea, quæ §. 249. dixi, *i. e. dubia erunt omnia,* ut in famosi Sceptici transeundum castra sit: Aut ideæ perfectionum DEI analogicæ nobis sunt hoc solum sensu, *ut nobis minus perspicacia, justitiæ competat, DEO autem infinita;* profecto habemus quod volumus. Quod in nostro foro vero justum ac à DEO injunctum est, *erit etiam in actionibus DEI,* nisi quod hæc infinitæ sint. Expendantur hæc verba, annon Scepticismum eidem fundamento superstruant, quo suam sententiam fulciunt, qui nos justiam DEI & secundum speciem cognoscere negant. Des Cartes nous fournit une autre raison de douter, lors qu'il dit dès entrée de ses meditations, & de ses Principes, que nous ne savons pas, si Dieu ne nous a point voulu créer de telle nature, que nous trompions toujours, même dans les choses qui nous paroissent les plus claires. Ce doute étoit digne d'un Philosophe, si celui, qui l'a proposé eut pris soin de le résoudre. - - Mais lors qu'il se porte pour le nouvel inventeur de la vérité avant commencé le Systême de sa Philosophie par le

doute & ayant proposé les raisons de ce doute : néanmoins incontinent après , comme si le chemin de la vérité lui avoit été montré du ciel, il cesse si absolument de douter, qu'il ne se met pas seulement à peine de résoudre les argumens, qui l'avoient obligé de douter. - - *Car si quelqu'un se persuade que l'homme est un animal formé de telle sorte par la nature, que ce qui paroît vray (l'idée de la justice de Dieu) soit faux, tout ce qu'on lui proposera contre cette opinion lui paroitra faux au véritable; s'il lui paroît faux, il le rejettera avec justice; s'il lui paroît véritable, se croyant de telle nature que ce qui lui paroît véritable est faux, il sera encore obligé de le rejeter comme faux. Ainsi il lui sera aisé de renverser toutes les raisons, qu'on pourra lui objecter contre son opinion; & l'on n'en pourra inventer aucune, qui ne tombe sous cette loi générale, que ce qui paroît le plus vray à l'homme est le plus faux.*

§. 251.

His ipsi armis, quibus nonnulli divina decreta rationibus objectivis solvere discipiunt, quæ in hoc posita sunt, ut affirmant, non idem nobis & DEO, non eadem ratione & modo, justum esse, etiam secundum justitiæ speciem, his, inquam, armis celeberrimus Scepticus ad prosternendam omnem morum disciplinam usus est. Verba ita habent : Passons à la Morale, il est evident, qu'on doit empêcher le mal si on le peut, & qu'on peche si on le permet, lors qu'on le peut empêcher. Cependant notre Theologie nous montre, que cela est faux : elle nous enseigne, que Dieu ne fait rien

qui

qui ne soit digne de ses perfections, lors qu'il souffre tous les desordres qui sont au monde, & qu'il lui étoit facile de prevenir. II. Il est evident qu'une creature qui n'existe point, ne sauroit être complice d'une action mauvaise. III. Et qu'il est injuste de la punir comme complice de cette action. Neanmoins nôtre doctrine du peché originel nous montre la fausseté de ces evidences. IV. Il est evident qu'il faut preferer l'honnête à l'utile, & que plus une cause est sainte, moins elle a liberté de postposer l'honnêteté à l'utilité. Cependant nos Theologiens nous disent que Dieu aiant à choisir entre un monde parfaitement bien réglé, & orné de toute vertu, un monde tel, que celui-ci, où le peché & le desordre dominant, à préféré celui-ci à celui-là, par ce qu'il y trouve mieux les interêts de sa gloire

§. 252.

Nunc rogo benev. Lectorem, velit attendere sequentibus. *Vous m'allez dire, qu'il ne faut point mesurer le devoir du Createur à l'un de nos devoirs* (Hoc ipsum affirmant decretorum sine rationibus ab electo petitis formatorum Doctores) Mais si vous le faites, vous tomberez dans le filet de vos Adversaires Sceptiques. C'est là où ils vous veulent. *Leur grand but est de prouver, que la nature absolue des choses nous est inconnue, & que nous n'en connoissons que certains rapports.* Nous ne savons pas, disent ils, si le sucre est doux en lui même, nous savons seulement, qu'il nous paroît doux quand on l'applique sur notre langue. Nous ne savons pas si cette action est honnête en elle même & par sa nature, nous

croions seulement qu'à l'égard d'un tel, par rapport à certaines circonstances elle a l'exterieur de l'honnêteté.

§. 253.

Voiez donc, *pergit auctor*, à quoi vous vous exposez en leur disant que les idées, que nous avons de la justice, & de l'honnêteté souffrent exception, & sont relatives. Songes encore que plus vous eleverez les droits de Dieu au privilege de n'agir pas selon nos idées plus vous ruinerez le seul moien qui vous reste de prouver, qu'il y a de corps: Ce moien est que Dieu ne nous trompe point, & qu'il le feroit, si le monde corporel n'existoit pas. Montrer un spectacle à tout un peuple sans qu'il se passât rien hors de l'Esprit, seroit une tromperie: distinguo, vous repondrat on, si un Prince le faisoit, *concedo*; Si Dieu le faisoit, *nego*. Car les droits de Dieu sont autres que ceux des Rois. Outre que si les exceptions que vous faites aux principes de morale sont fondées sur l'infinité incomprehensible de Dieu, je ne pourrai jamais m'assurer de rien. Car je ne pourrai jamais comprendre toute l'etendue des droits de Dieu. Je conclus en cette matiere, S'il y avoit une marque à laquelle on pût connoitre certainement la verité, ce seroit l'evidence: or l'evidence n'est pas une telle marque, puis qu'elle convient à des faussetez; donc.

§. 254.

Hinc intelligitur, quot, se ipsos oppugnandi, pariter & propemodum expugnandi, aditus, Scepticis illi præbeant, qui in Theologia naturali, vel unam duntaxat DEI perfectionem, e. g. justitiam, defi-

definitione & specie, non minus, quàm infinitâ naturâ, captu nostro superiorem, pronuntiant. Nam ex eadem ratione, quæ semper ab immensa DEI supra res cæteras eminentia desumitur, & ad ipsius speciei ignorantiam nimis extenditur, Scepticus omnem evertit Theologiam naturalem, nec quidquam in DEO tale cerni concedit, de quo liceat tuto ratiocinari, & aliquam saltem peruestigare veritatem. *Si una DEI perfectio, v. g. justitiæ indoles ignota est, ignota etiam erit, intellectus, sapientia &c. natura, secundem speciem, immo, ne corporis quidem extra nos existere, exploratum habere possumus, si ignota dicatur, etiam secundum speciem suam, DEI justitiæ.* §. 253.

§. 255.

Quod igitur in nobis justum æquum est, si vere est, cadit quoque in DEUM. Et ea quidem ratione cadit in DEUM, qua & de nobis pronuntiaripotest. Hinc axiomata sequentia: Justi sumus vera nec umbratili ratione, si pœnas propter delicta, nec præmia, nisi ob remunerandi capacitatem, seu ob virtutem ejus decernere nobis est constitutum: itaque & DEUS eâ ratione justa decernit, ut non eligat nisi ob rationem præviam in eligendo, nec reprobet, nisi ob scelera ad extremum usque continuanda, ideoque, quâ talia, prævisa in reprobando homine. Ne dicas: plurimum interest inter justitiæ DEI, quæ suprema rerum Domina, & inter nostram: nam id quidem concedo, si infinitum, quod est, spectemus in justitiâ; nego autem, quidquam interesse, si ipsam definitionem & speciem consideres. Nostra justitiæ, qua justitiæ, divina est simillima, quâ finita,
divi

utique inæqualis. Pulvisculus corporis rationem non minus habet, quàm immensa cœli spatia, etiamsi ea adeo non æquet, ut infinite parvus velut evanescat. Quæcunque definitio corporis complectitur, pulvisculo æque tribuenda sunt, ac vastissimis cœli auris non obstante ulla magnitudine. Similis est justitiæ ratio. Unâ regulâ cum DEI, tum nostra justitia estimatur. Quæ DEI justitia præcipua habet, illa non absorbent; quæ habet nostra, sed modò in infinitum augent & dilatant. Itaque si præmia decernimus ob virtutem, DEUS ob eandem causam idem faciet, sed additâ OMNITUDINE, ita loqui fas esto, ut præmia decernat OMNIBUS, OMNI LOCO, OMNI TEMPORE, ob rationem eandem.

§. 256.

Forfan in mentem venit, justitiam DEI, non ex eo tantum, quod infinitum habet, sed & ex aliis differre à nostra, quoniam inter nos alii alios demereri possint, & merita mire perfectâ, quæ justitiam alterius velut devinciant, non esse vero id divine justitiæ consentaneum, quam sibi obligare nemo unquam possit: Facere igitur DEUM omnia posse juste, nec minus pro lubitu, pœnas irrogare, & præmia destinare, nemine vel injuriam subituro, vel postulaturus. Facilis & solida suppetit responsio. Pendet ex ipsa justitiæ, quâ talis, notionem, ut justus esse nequeat nec DEUS nec homo, nisi mala & bona physica adjudicentur ob mores. Sed id ex infinita natura est, neminem meritò DEUM posse devincire. Non igitur alia est justitiæ notio in rebus divinis, alia in humanis, manet eadem secundum definitionem utrobique, sed quidquid discrimi-

nis circa meritorem naturam DEI justitiam à nostra dividit, id oritur ex eo quod infinita est.

§. 257.

Probabo id verbis alienis, sed à Viro doctissimo profectis: *Hoc imperfectionis est, in justitia rectoria humana quod inter opus & premium, inter merentem & remunerantem detur ejusmodi vinculum, ut ibi meritum proprie dictum, hic jus postulandi remunerationem queat locum suum invenire. pendet id ex eo (1.) quod præstari ab homine homini possint, quæ non antea debebat perfecte, in estimatione saltem civili; (2.) quod item vires agendi habeat, non illi debitas, à quo expectat remunerationem. Id igitur cum sit humanæ imperfectionis consecrarium: non pertinet ad notionem justitiæ in genere quam ad DEUM adplicare necessum est. Fons tamen illius, sed sine admixta imperfectione præsto est: Non jus postulandi à DEO remunerationem concedimus homini: Sed resultantem ex suo factò aptitudinem recipiendi majora. Cum enim DEUS uniguique tribuat pro gradu receptivitatis in illo obviæ: plura illi tribuere potest, qui concessis bene utitur, quàm qui male. Adest igitur in convenientiâ prius memoratâ passiva quadam capacitas, quæ, si illi ex parte remunerantis, similiter aliquid passivi (obligatio premiandi) respondeat, spectatur ut aliquid activi (jus postulandi premia) Passivum vero illud in præmiante non oritur ex idea justitiæ in genere, sed ex independentia, ut sic loquar, quadam agentis i. e. merentis; meritum enim, quod jus generat, debet oriri ex factò non perfecte debito: supplet etiam defectum promittentis in præmiante.*

trum de Deo valet. Igitur incommodum non est, si in ipsa justitiæ definitione illa etiam non involvantur. Hactenus verba Auctoris.

§. 258.

Excutiamus nunc varias justitiæ divinæ definitiones, à variis excogitatas, eo consilio, ut adpareat, num decretum Dei justum esse, nec tamen non rationes objectivas electioni prævias excludere possit? Actis Adversarius, magna victoriæ fiducia, sic pronunciat: *Tantum abest ut difficultatum nodos responsione sua expediaverit Paulus, ut potius eos longe impeditiores reddiderit. Cum enim ad divinum figuli arbitrium confugerit, nescivisse confendus, in hoc ipso omnem difficultatis propositæ cardinem versari. Sed longe facilius & felicius, uno quasi spiritu, si DEO placet, illi has difficultates disjiciunt: quando non ad figuli arbitrium, sed massæ tantum omnem malis causam pertinere affirmant. - - - Neque vero justitiæ divinæ quidquam ex hac sententiâ decedit. SIBI ENIM SOLI OMNIA DEBET. neque creaturis quidquam debet, nisi quod sapientissimo quidem, sed nobis impervestigabili consilio, creaturis destinavit.*

§. 259.

Adversarius proinde DEI justitiâ describit per promptitudinem tribuendi omnia, quæ, non aliis, sed sibi debet. Tolerabilem hæc definitio sensum habere potest, sed & monstra sententiarum ex ejusdem ambiguitate, recta viâ, possunt prodire. Id quod continuo ostendemus, dummodo, quæ hîc animum subierunt, celebris viri verba, prius recitaverim. *Mr. de Meaux dans son exposition fait voir que la doctrine du Concile de Trente peut avoir un sens tolerable. Voila qui va bien, & il seroit à suo haïter,*

haïter, que les autres Docteurs de son parti parlâssent toujours comme luy: *mais tout ce qui est tolerable, n'est pas véritable; & tout ce qui est véritable, n'est pas toujours nécessaire.* Il ne s'en suit pour cela, qu'on soit obligé de suivre les doctrines, qu'on peut excuser. Hæc ille nervose, ac solide.

§. 260.

Tolerandus definitionis sensus est, si dicas, *Deum nemini quidquam debere, quàm sibi, i. e. suæ sapientiæ, quæ nihil unquam facere, nisi cum ratione sufficienti, evitatoque saltu, §. 205. C. II. potest, suæ sanctitati, quæ à malis omnibus abhorret, quæ moralia sunt, suæ benignitati, quæ, pulso malo physico omni, bonum inferre conatur.* Sed si hic sensus sit, Adversarius nihil pro sua opinione lucrifacit. Nam, eo significato admisso, id recurrit, quod est *νεῖνομερον.* scil. *an Deus suæ sapientiæ debeat, decernere salutem individuo homini extra nexum; ideoque cum saltu, ita ut nullaratio determinata, decretum præcurrrens, suaserit, cur huic potius, quàm alii cuivis sit destinanda?* In quo ipso summa difficultas est, quam adversarii hac definitione sepelire magis, quam resolvere conati sunt.

§. 261.

Quod si autem definitionis vis in eo ponatur, ut credas ejus ductu, *Deum ea etiam juste peragere posse, quæ è diametro repugnant iis, quibus nos homines veram justiciam metimur; Si dicas, posse dari etiam secundum speciem diversam, §. 247. à nostra, in Deo justiciam, eandemque arguam,*

canam, & secundum speciem, & infinitam naturam, *impervestigabilem, sufficere nobis, quod quidquid DEus agat, sibi debeat, adeoque justum sit, tametsi iis omnibus officiis contrarium sit, quæ nos non possumus non vere justa pronunciare, credere, & sequi in omnibus humanis laudeque dignis negotiis: Quod si definitione datâ §. 258. hoc innuatur: Sententiarum monstra exinde profiliunt.*

§. 262.

Vide, quæ absurda debeas tuæ definitioni, §. 259. intellectæ sensu, quem indicavi §. 261. Nunc eò eris redactus, ut exploratum habere nequeas: **SINTNE AD MORTEM USQUE IN FIDE PERSISTENTESELECTI?** Quæro ex te, ut haud gravatim probes, eos, *qui cum fide hinc migrant, electos fuisse, ac servatum iri.* Respondes forte: *Id quidem testatur scriptura.* Verum enim vero Scripturâ *voluntatem duntaxat signi, non arcanam beneplaciti traditam,* tu ipse crebro doces, inculcas, profiteris. Sacræ litteræ nos officii tantum commonefaciunt, utor tuis responsionibus, non absconditam DEI circa electos intentionem produunt.

§. 263.

Instas: *diserte Christus significat: Matth. 28.v.9: Quicumque credit, servabitur.* Ego autem, hoc oraculo nihil probari, tuis distinctionibus ac hypothesibus evincam. Scil. *Quicumque electus credit, is servabitur. Omnis igitur electus credit, id significat oraculum, sed inde nondum conficitur, omnem ad finem usque credentem, esse electum.* Nunc
parum

parum ab indignatione aberis conquellurus: *perverti data opera, & destinato consilio sacra scripturam, quæ ubique locorum testetur, unum in ultimo mortis articulo constitutum, eundemque fide prædicum, in beatas illas evolare sedes.* Justas effundis querelas easque ut nobiscum effunderes, dedi operam consulto: nam illa quidem ratio interpretandi scripturam, quam tui operæ accusas, non nostra, sed tua est, En facti specimen!

§. 264.

Propositio Petri: 2. Ep. 3. v. 9. *Deus non vult quemquam perire, sed ut omnes salventur.* Soho verborum, ex quo, si cætera paria, sunt, genuinus sensus intelligitur, & quæ late patet, ac illa: *Quicumque credit, servabitur.* Potest enim æquæ pollentibus vocibus ita exprimi: *Nemo volente Deo perit.* Sed quemadmodum tui Doctores, hypothese ut in serviant, posteriorem propositionem limitant, addendo vocem (ELECTUS.) Ita & eodem jure eadem vox inferi potest propositioni primæ: ut hic sint duæ propositiones. *Quicumque electus credit, servabitur, &: Nemo electus, volente DEO perit.* Quidquid contra priorem interpretationem afferri potest, pugnat quoque adversus posteriorem. Quicumque, ratione prioris propositionis, se nobis adversarium præbet, in nostra castra transibit ratione posterioris, eadem respondendo nobis, quæ nos gratia accepturi mente, reponere illi possumus:

§. 265.

Esse autem adversarios nostros interpretationis hujus sive genuinae, sive spurie, utcumque placet, auctores, vel ex sequentibus cognoscitur. Cavendum est, celebris Commentator in hunc locum, 2. Petr. 3. v. 9. inquit, * *ne his verbis abutamur ad op-*

pugnandam doctrinam in pluribus scripturæ locis traditam, de electione particulari, h. e. qua non omnes in universum homines, sed aliquos tantum, -- Etenim Petrus non loquitur hîc de omnibus in universum hominibus, sed TANTUM DE OMNIBUS ELECTIS. Nulla propositio amplius tam latet verborum sono, quam non addita limitatione liceat restringere, coarctare, & variis circumscribere modis. Quidquid moliaris, nunquam ex sacris litteris probari poterit, si tua interpretatio sequenda, omnes ad extremum vitæ credentes iri servatum. Nam unde nosti, *arcanam Dei justitiam circa nonnullos credentes non statuisse aliter, non habere sibi præfixa, quæ nec pervestigari, nec comprehendendi debent aut possunt.*

* Piscator in h. 1.

§. 266.

Testor Deum, me non rixandi, verùm difficultatis, quam maximam in Adversariorum hypothese sentio, proponendæ consilio, motum, hæc talia tradere. Itaque reliqua etiam persequar. Dicent, *justitiam Dei non permittere, ut hominem sibi gratum, & fide Christo insertum, tanquam vitæ Arbori, Apoc. 22. æternis pœnis affligat, & in membro corporis Christi, ipsum Servatorem offendat, hæc esse dictu blasphemum, à Dei consilio, justitia, & sanctitate alienissimum.* Ad idem verbi longe gravissima, quibus rei indignitate adspingant ulterius. *Omnia quidem rectissime dicent, sed in nostra quidem, non ipsorum sententia.* Primo enim præstant, tanquam indubium, cujus examen demum instituimus: *Hominem in morte Christo insertum, id præberi Deo.* Unde hoc conjiciunt, aut augurati possu^o cilli, qui voluntatem *ciraca*

circæ electos arcanam esse, & nobis ignotam, ipsi ditantant? An ex scriptura cognoscere id possunt, quæ voluntatem tantum signi revelat, §. 261. & secundum ipsa oracula, pro voluntate beneplaciti pugnare visa, particulari significato circumscribi potest? §. 264. 265.

§. 267.

Quod vero argumentum à justitia desumunt; quâ fieri non possit, ut Christo per fidem inserti, dum fato cedunt, perire possint, id aut nostrum, aut plane nullum est. Nam si justitia Dei ea est, quâ nemini quidquam debet, quàm sibi si ab arbitrio divini siguli, non autem massæ subjacentis conditione pendet salutis vel pernicii aeterna origo; §. 256. cur Deus non possit fide præditum sempiternis afficere plagis; an massæ est sigulo propterea dicam scribere? Rom. 9. v. 21. An propter fidem Homini DEUS quidquam debet? atqui justum est, ut nemini quidquam debeat, cum & ipsa fides donum sit; quod æternæ salutis debitum constituere non potest. Annon est Twissii sententia, posse etiam innocentem hominem aeternis discrucari doloribus à DEO; & sine ullius injustitiæ macula? Quidquid enim Deus facit sibi debet; ideoque justum est:

§. 268.

A labyrintho infinitarum dubitationum proximè absumus; quod tandem filum præstabitur, inde evadendi? Dices: licet salus ad finem credenti non adjudicetur ex merito, nec justitiâ proprie dictâ suadente; tamen libera DEI ordinatio efficit, ut cuius credenti destinetur salus. Atqui libera DEI circa electos ordinatio arcana est, quomodo tu scire potes

ex te ipso, electionem pertinere ad omnes credentes? *Non creditis*, Servator respondet, Joh. 10. v. 26. *Nam non estis mea oves: Ergo quicumque credunt oves sunt.* Perinde ac si quis ratiocinaretur: *Non es ancicus, quia non es civis, ergo quicumque civis est, ancicus est.* Latius quippe fides patere potest, quam electio.

§. 269.

Si in formando DEUS decreto *objectum* non respicit, si à se solo pender, ne alieno videatur obnoxius, si nemini quidquam debet, quam sibi solitum & Deus manebit idem, manebit non variatus, in decreto exsequendo, non respiciet *objectum* fidei, ne à re creata determinetur, quod semper Adversarii st tuere nefas ducunt, non erit obnoxius fidei, non debet fidei quidquam, quam sibi hoc, ut fidem non respiciat, nec in exequendo decreto magis obnoxius videatur, quam in formando. Quidquid contra rationes *objectivas*, in formando decreto, attuleris, id omne valebit quoque contra easdem in exsequendo. Cur DEUS magis penderet in uno quam in altero? Cur *objectum* respiceret in uno, nec in altero? Ipsa, inquis, voluntas, in exsequendo, *objectorum naturam libere sequitur, ob ordinem, qui via rationem habet, ad consequendum scopum destinata salutis.* Atqui DEUS, si te audiam, nemini quidquam debet, quam sibi ipsi: An igitur exsequutionem finis, i. e. salutis, gratia adminiculis, v. g. fidei debere potest? Annon justum foret, si & sine fide servaret, ne fidei debere videatur consilii sui æterni expeditionem, quod non minus indignum DEO foret, ac si ipsum æternum consilium rationi *objectivæ*

objectivæ deberetur? Causaris forte, *alia indoles est voluntatis divinæ, quæ sui causam decreti habere nequit: alia vero rei volitæ (i. e. salutis) quæ non potest non contineri certâ causâ, i. e. (fide) Mitior, te potentiam DEI, quæ res volitas, ita enim loqueris, exsequitur, magis alligare rationibus objectivis, quam ipsam Numinis voluntatem, quæ circa destinandum versatur. An dignius DEO est, ipsius potentiam ab objectis & causis pendere, quam voluntatem? Ipsa potentia, inquis, non pendet à causa, sed objectum, quod per illam efficitur. Sed potentia tamen effectum non attingit, nisi moliatur per causas, an id non sordidum DEO? potentia non potest effectum sistere, nisi sistat causas: at voluntas si Te audiam: effectum velle, nec tamen vel prius causam. Si DEO posterius inglorium, multo magis prius. Regem per arma regni occupationem intendere, i. e. per causas, non tam vile & abjectum, quam per arma (causas) debere occupationem efficere. Gloriosius utique foret, rem volitam, tuis utor verbis, non minus absque causarum molimine sisti, atque voluntas sine illis discernit.*

§. 270.

Forte tibi succurrit illud: *DEus in exsequendo consilio LIBERE vult gratia adminiculis, i. e. fidei debere salutem: Sed id si affirmas, concedere videris, DEum suâ justitiâ, quâ sibi SOLI omnia debet, posse semet LIBERE abdicare. Si respondeas: id ipsum sibi debere DEum, ut per certa objecta, v. g. fidem, electionem exsequatur, cecidisti in castes meos: justitia igitur DEI hæc erit, ut, eo ipso, dum objectum quodvis pro ipsius convenientia tra-*

Etat, ad eoque idem, prout congruum ipsi est, æternis gaudiis auget, faciat, quod sibi debet, & ea omnia referet ad suam ipsius gloriam.

§. 271.

Itaque justitia DEI hoc ipsum sibi debet, ut unumquodque pro convenientia tractet, ut SUUM CUIQUE TRIBUAT. Non justum tantum est, conformitatem objectorum (fidei & salutis) respicere in exsequendo, sed æquum quoque erit eam sectari in discernendo, ne, si Deus in destinando nexum illum objectorum, (i. e. fidei & salutis) omittat, etiam in expeditione, consilii præterite possit, adeoque sibi ipsi desit; nam hoc agendi modo sibi DEum defuturum, paragrapho antecedenti concedebas.

§. 272.

His ita disputatis apparet, quomodo perfectiones divinæ, justitia, sanctitas &c. investigati debeant! Nimirum intuendo id, quod apud nos homines, intellectus, justitiæ, & sanctitatis &c. titulo ornatur, intelligitur, quid in DEO sanctum, justum & intellectui consentaneum, i. e. verum sit? Sin istum processum esse legitimum neges, fundamentum Theologiæ naturalis totum evertitur. Nam unde novimus, quæ penes nos div'cia sunt, contradictioni obnoxia etiam in rebus divinis esse, (*) nisi ex nobismet ipsis, quoniam fieri non posse sentimus, quantâ libet adhibita animi contentione, ut ideam formemus Circuli quadrati, Montis sine valle, lineæ sine longitudine? Contra, si dicas, ex nobis ipsis, quid in Deo sit, non æstimandum esse, posse

posse apud DEUM justum, verum esse, quod in nobis non sit; tum & contradictioni obnoxia in Deo vera esse possunt, quod forsitan nobis tantum ita videntur; quâ spongiâ omnis rerum scientia ex animis hominum delebitur, justâ succedere perpetuâ dubitandi de omnibus proclivitate. Quare nihil potest esse pestilentius.

(*) Hinc viri doctissimi rectissime contendebant singularibus disputationibus: *Contradictoria*, proprie loquendo, non posse credi. Neque, inquit non nemo eorum, *hæc res divinæ excipiendæ sunt: Etenim quacunque tandem de re agatur, sive magna sive parva; sive perfecta sive imperfecta; sive finita, sive infinita; sive divina, sive humana; perinde certum ac indubitatum est, ea, quæ se mutuo evertunt, simul stare non posse. Neque juvaret ad divinam omnipotentiam confugere. Nam quæ se mutuo evertunt, ut circulus quadratus &c. sunt meræ voces sensu vacuæ, mera absurditas, merum nihil, adeoque divinæ omnipotentia objectum esse nequeunt.* Hæc Vir celeberrimus. Quî autem, si quis Viro doctissimo obloqueretur? *Circulus quadratus forte apud nos homines tantum vox sensu vacua est, DEO contra non est; quis enim immensum illum intelligentiæ Oceanum exigua capacitatis nostræ situla metiatur? Intellectus divini similis ratio est, quæ justitiæ. Ut enim multa nobis vere contradictoria, quorum penes DEUM nulla est absurditas. Sine dubio responderet; ex nobis metipsis utique nos intelligere, quod Mons sine valle concursus idcarum sit, quorum altera alteram destruat; itaque similem pugnam DEI judicio obversari: Sed idem & nos respondemus. Ex nobismetipsis judicamus necessario, salvâ justitiâ, præmia sine virtutibus, & pœnas sine delictis, non posse decretas cogitari: hinc idem visum iri DEO. Non est elusio locus, Justitiæ DEI longe sublimior est nostrâ, quæ tribuere potest cuivis, quæ vult: Nam & de DEI perspicacia idem opponi posset. Perspicacia est longe*

sublimior nostra, igitur, quæ vobis voces sensu vacua, & contradictoria sunt, cum illis tanta intelligendi vis, sensum combinatum esse, pervidere potest.

§. 273.

Necessarium judicavi ut evolvendæ divinae justitiæ notioni diutius inhærerem, ne, si adversariorum definitionem non expugnatam relinquere, tamen si veram justitiæ ideam sobornassem, illi tamen omnia, quæ ego huic superstruxissem, eversum ire conarentur. Nunc ex præmissis justitiæ divinæ inexpugnabilis idea hæc erit: Justitiæ DEI est immensa promptitudo, quâ, suum cuique rei, per & præter se, possibili, tribuendo, gloriam sibi debitam maximam parat. Elicitur ex §. 270. hujus notionis veritas. Sed, eâ admittâ, fieri non potest, ut in decreto DEI æterno, ordine rationis, §. 174. non prævius sit respectus convenientiæ, nexûs, conditionis, quâ res possibles adhuc, & destinandæ distinguuntur.

§. 274.

Per 70 (SUUM) quod justitia DEI unicuique destinare intelligitur, non significatur, vel meritum, vel jus postulandi, vel eiusmodi quid, quod imperfectionem DEO adaspergeret: ex §. 277. sed nexus quispiam rerum in sua natura vel Systemate consideratarum, quo posito, æternis retro spatiis, nulli rei, ne possibili quidem, quidquam destinari potuit, nisi ratio adfuerit, in re ipsa, id decernendi. Quod igitur ælem rationem habet, ut sibi divina & sapiens benignitas, propter hunc nexum aliquid adjudicare quiverit, id habet SUUM quoddam: Contra quæ inter possible ab æterno

æterno Numini perspecta, ejusmodi visa sunt, ut non habuerint rationem, decreto prævia, cur hoc aut illud divina voluntas eis destinaret, ea non habent quidquam SUUM.

§. 275.

Illud (SUUM) cujusque rei ab æterno Numini obversatum præcurrit quidem Dei decretum, non autem ejus potentiam, sapientiam, benignitatem. Nam per potentiam res omnes præstari possunt, ideoque possibles evadunt, §. 105. per sapientiam ordinatæ & cum ratione sufficienti præstari possunt? Ergo ab illa habent, ut SINT RES, ab hac, ut illis sit quoddam SUUM, i. e. ratio quædam, vi cujus sic, nec aliter tractabiles sunt. Non igitur derogatur quidquam DEO, si justitia SUUM cuique rei ab æterno ut voluntas redderet, exegisse dicitur. Hoc enim ipso, quod DEUS non decreverit, nisi quod rei proprium erat, sibi ipsi debitam sapientiæ laudem parat, quippe quæ res ordinatas præstare potest, ut in illo, & ex illo ordine habere possint, quod SUUM est.

§. 276.

Hoc igitur est caput rei, fulcrum totius nostræ sententiæ. Potuit DEUS ab æterno, ante omne decretum, præstare Petrum, præstare ejus salutem. Sed & denuo, ante Numinis destinationem, nexus inter Petrum & salutem non erat, adeoque ille hanc SUAM non habebat, quamdiu adhuc DEUS obversabatur sine vinculo, per sapientiam præstabili, vel sine ratione sufficiente, qua ad sa-

litem idoneus exhiberi poterat: Itaque accedens DEI decretum, prævium Petrum, per sapientiam in nexu gratiæ, fidei & salutis constitui valentem, inveniebat, eundemque hoc respectu, in hoc ordine, hoc in nexu, eligebat.

§. 277.

Si alia tibi mens sedeat, si dixeris, potuisse, immo debuisse primo finem intendi i. e. salutem Petri, tum demum destinari adminicula, (finem enim esse priorem mediis: §. 210. invenies solutionem) profecto Petrus electus erit extra nexum omnium salute, i. e. nondum habebat in se possibilem rationem sufficientem, ex qua intelligi potuerit, cur ei fuerit destinata salus, ideoque non habebat adhuc salutem SUAM; electio proin illa non tribuit Petro SUUM, i. e. iusta non fuit, quod absit.

§. 278.

Unum restat effugium: Causaberis, dum finis, i. e. salus Petro decernatur, hunc habere eo ipso jam salutem SUAM, de adminiculis postea demum agitari consilium; justam igitur primam illam destinationem §. 275. esse posse. Sed jam obstructa illa elabendi janua, Res neque quæ sunt possibile §. 115. neque quæ sunt in certo nexu vel ordine locabiles, i. e. quatenus habent quidquam SUUM, à DEI decreto pendent, per §. 275. quod quippe præcurunt. Fieri igitur non potest, ut electio Petro quidquam adjudicet, quod adhuc extra ordinem consideratus nondum habet; aliter enim vel aliena decerneret, contra justitiam, §. 273. vel decernendo omne SUUM faceret, quod est contra §. 275. NON ENIM DEUS

DEUS DECERNENDO REM vel POSSIBILEM vel ORDINATE PRÆSTABILEM REDDIT: SED QUONIAM POSSIBILIS ET ORDINATE PRÆSTABILIS jam ante EST, ideoque decernit.

§. 279.

Obloquetis: *Uno momento (*) destinata ab æterno omnia; itaque licet salus ante nexum fidei, & sine hoc destinata sit, tamen eodem momento præsto fuit fidei concedenda divina cogitatio; non igitur Petro adjudicabatur, quod non erat SUUM.* Atqui de momentorum successione non est lis, fatemur omnes, *eam in æternitate esse nullam.* Sed de ordine rationis disquiritur, quem definivi, §. 174. not.* Petrus aliquid SUUM habere debet, quod sit ipsò decreto *anterius*, non temporis, aut morarum *successentium*, sed rationis ordine, quia intelligi nequit, cur DEUS salutem destinare possit, nisi præstruas, in Petro fuisse ab æterno possibilem nexum, ordinem, scilicet, quæ ad salutem referatur, quæ *non SUUM* efficiat, à quo destinatio DEI alliciatur, quæ nulla alia esse potest, nisi fides.

(*) Facio cum verbis Viri eruditi: *Non vacat nunc cumulare vagos diversorum de decretis. DEI particularibus conceptus. Viderit unusquisque, ut se ipsum intelligat. Mibi sic videtur, DEUS unico actu decernit omnia. Datur igitur unicum universale decretum. In decreto autem illo comprehenduntur præterita, præsentia, & futura omnia, non generice solum, sed specificè, & individualiter; naturalia, & moralia, & spiritualia; bonorum futuritio, & malorum permissio, moderatio, directio, impeditio, emendatio, punitio. Neque illa solum in sese spectata, sed in serie & consecutione tam naturali per causas & effectus, motiva, media, & fines, quam morali per merita & præmia,*
deme

demerita & penas (Itaque DEUS Petri salutem primo non decernit extra connexionem, nec secundo cogitat denum de expediendis adminiculis) *Unum igitur DEI decretum est idemque universale, hoc est, omnia in universum facta & fata creaturarum simul distinctissime complexum.*

§. 280.

Stat igitur sententia immota, insuperabilis, ac omni dubio major: *Si Electio justis de causis instituta fuerit, non potuisse eam non factam fuisse intuitu fidei.* Dabimus vero etiam justitiæ aliam notionem, ab eruditissimo Mathematico inventam, quæ non potest non adprobari, eo consilio, ut etiam ex illius indole demonstremus, electionem non posse rationibus objectivis, iisdemque præcurrentibus, prorsus solutam esse. Definitio ita habet: *Iustitiam igitur commodissime, ni fallor, definiemus caritatem sapientis, h. e. sequentem sapientia dictata.* Itaque quod *Carneades dixisse fertur, justitiam esse summam stultitiam, quia alienis utilitatibus consuli jubeat, neglectis propriis; ex ignorata ejus definitione natum est.*

§. 281.

Caritas est benevolentia universalis, & benevolentia amandi, sive diligendi habitus. Amare autem sive diligere est felicitate alterius delectari, vel quod eodem recidit, felicitatem alienam adsciscere in suam. Unde difficilis nodus solvitur, magni etiam in Theologia momenti, quomodo amor non mercenarius detur; qui sit à spe metuque & omni utilitatis respectu separatus: scil. quorum felicitas delectat, eorum felicitas nostram ingreditur, nam que delectant, per se expectantur. Et uti pulchrorum contemplatio ipsa jucunda

la est, pietæque tabula Raphaelis intelligentem afficit; nisi nullos census ferat; ita cum res pulchra simul etiam felicitatis est capax, transit affectus in verum amorem. . . . Quia autem sapientia caritatem dirigere debet, huius quoque definitione opus erit. Arbitror autem notionem communem optime satisfieri, si sapientiam nihil aliud esse dicamus, quam ipsam scientiam felicitatis. Ita rursus in felicitatis notionem revolvimur, quam explicare huius loci non est.

§. 282.

Aur igitur electio, sempiternis abhinc interval-
is à DEO suscepta, rationes habuit justas, aut non
justas: Non justas habuisse, nemo pius dixerit: Fuit
igitur justa ratio, quare v. g. Johannem Apostolum
DEUS præ Judæ, cæterisque Pharisæis ab æterno ad-
diceret salutem. Hoc autem, ex definitione justitiæ;
§. 280. significat, caritatem electionis, qua DEUS Jo-
hannem fuerit, præ reliquis, amplexus, fuisse sapien-
tem i. e. non sine ratione objectiva, merito volendi
casu, in Johannem latam. Sapientia versatur cir-
ca ordinem rerum, nexum, Schesin earum respiciens,
Voluntas igitur eligendi, si rationes justas præ-
vias habet, tum & sapientes caritati suæ eli-
genti præcurrentes invenit, i. e. ordinem,
Schesin, nexum, quem v. g. Johannes, ante de-
cretum, habuit ad salutem.

§. 283.

Quod, inquis, si ita est, pendebit electio æterna
ab electis, debet igitur his suum DEUS amorem eli-
gentem; cum tamen iustitia ejus nemini quidquam,
quam sibi debeat. Hæc jam in antecedentibus sunt
occupata, Non pendet DEUS ab objecto, si decreto
suo

suo præcurrentem ordinem in illo reperiat; *debet id sua sapientia*, ut in eligendo ordinis respectum non dimittat, quæ sapientia cum ejus caritate copulata justitiam parit. vid. §. 275. Nisi hæc semper ante oculos habuerimus, in ipsa luce caligabimus.

§. 284.

Quid igitur, pergis, homines ab æterno per DEI potentiam præstabiles alios ab aliis distinxit, ut hi ante decretum potuerint spectari, in quodam ordine, eligendi, reliqui vero extra istum ordinem, reprobandi? Qui factum est, ut si ordinem electioni prævium potuerint ingredi, ceteri extra illum substituerint? Vehementer exaggerat hanc difficultatem Vir doctus: Si clarius loqui ere sua esse existimarent, (intelligit eos, qui cum nobis faciunt) dicerent: Ante gratiam in peccatis omnes quidem mortuos esse naturâ, sed ex nostro arbitrio pendere, utrum velimus magis, an minus esse mortui. Solos regenerari, qui preparando, non resistendo minus mortui reliquis esse velint. Sed uti verè mortuorum alio alius nequit magis aut minus esse mortuus: Ita quamdiu in peccatis mortui sumus æqualiter mortui sumus. Non potest quis alio minus esse mortuus, nisi quatenus vivere incepit. Non voluntarie igitur resistere nemo potest, nisi qui jam vivat.

§. 285.

Putat igitur Vir doctus, uti in tempore nemo in peccatis mortuus se ipsum à cæteris, eadem infelicitate occupatis, distinguere, & ordinem gratiæ aut vitæ ingredi, vel saltem ejus occasionem dare potuerit: ita idem quoque verum ab æterno fuisse, nec potuisse propterea, ante decretum, alios in quodam gratiæ ordine inveniri, nisi voluntas divina ita destinaverit,

verit, solutam igitur rationibus objectivis necessario esse electionem. Respondebo prius Verbis eruditi scriptoris, quàm meam quidem sententiam expromsero.

§. 286.

Respondemus, quod in admittenda gratia etiam secundum nos nihil possit istius modi homo nondum regeneratus, ut ex hæcenus dictis luculenter adparet, morsque illius spiritualis satis id ostendit. Sed quod in respuenda quoque gratia nihil valeat, tam non sequitur, quam non ex phrasi, mortuum esse in peccatis, consequitur, irregeneratum non esse peccatorem, non esse maliosum, non valere in malo, cuius potius contrarium ex hac ipsa phrasi, nemine negaturo, clare constat. Aliud igitur est, mortuum esse in peccatis, aliud mortuum esse peccatis, seu bono non resistere, id non respuere, ei non adversari, neque adeo mors spiritualis ultra comparationis tertium est extendenda. Et quanquam homo convertendus omnipotente DEi virtute in vitam spiritualem resuscitetur: hæc tamen ordinata est, & nos probavimus, resistantiam non excludit.

§. 287.

Novi, quid hæc Adversarii regerant. Resistere posse gratia, immo necessario resisti, ultero concedunt: Sed cum omnes ex æquo, utpote mortui in sceleribus, resistent, qui sit, ut quidam obluetari desinant, ad frugem revocandi, cæteri obstrepere pergant, in luto malitia suæ relinquendi. Hujus discriminis rationem Adversarii anquirunt. Nam si in compluribus pietatis vis & efficacia non plantatur, quia resistent urgenti gratiæ stimulo; profecto in cæteris eadem plantabitur, quoniam haudquaquam resistunt.

runt. *Aut hi, ut non resisterent, in sua habuerunt potestate, aut non: Si prius; videntur momentum consequi, quæ Adversarius opposuit, §. 284. nimium habere nos in nostra potestate, utrum velimus mortui manere, nec ne? Si dicas, quos gratia triumphaverit, à DEO accepisse, nec ex se ipsis habuisse, ut non resisterent; manifestum est, primo eos qui resisterunt, tali gratiâ destitutos fuisse, ut non resisterent, DEUM igitur, cum potuerit, nec tamen dederit talem gratiam, eos noluisse servatos; Secundo, quia etiam, *ut non resistas*, à DEO est: sequitur, ubi hæc gratia, *ut non resistas*, sit, te non posse resistere: aliter gratiâ DEI, quæ facere potest, *ut non resistas*, pati tamen posset, *ut resisteres*, eamque eluderet, quod contradictioni obnoxium est.*

§. 288.

Hæc est præcipua difficultas, quâ nobis Adversarii occurrunt, quam dissimulare nolui, ne non satis candide hac in causa versari viderer. Meâ quidem sententiâ, si ideas recte eolveris, planâ omnia & expedita erunt. Homo & naturali impetu, & quadam ultro contracta morositate, *allabenti gratia, novam vitam accensura, non potest non oblitari.* Naturali instinctu non possum non in eâ ferri, quæ sensibus, & φιλαυσιᾶ blandiuntur, sive per DEI leges prohibita sint, sive minus. Omnis ille impetus, qui deliberatam mentis cogitationem præcurrit, naturalis est, & moroso opponitur. Jam vero inde ab infantia, tunc puerulorum, qui rationis usum pondum sunt con-

securi, tum nostro exemplo edocemur, ut hinc nos ab omnibus illis, quæcumque incunditates, existimationis, & πλεονεξίας appetitum vel extantibus deliquate cæpant. Cum igitur verbum Dei otiositatem rerum antehac gratarum, & fiducia in istis rebus collocandam nobis commendat, quarum gustu adhuc non fuimus capti; nos possumus non earum rerum cœlestium tædio affici.

§. 289.

Ad hanc naturalem, quæ cum rebus cœlestibus collidimur, pugnam, accedit alia, designato sæpe consilio, ac data opera ultero contraria. Agnoscimus meliora ex DEI verbo, & probamus; sed affectuum in contrariam partem rapentium vis obtemperare non finit. Vid. § 26. 27. 28. seqq. Ante rationis usum affectus nostros in res terrestres tamdiu necessario securi sumus, donec coortò intellectus lumine, eam consuetudinem concipiamus jamjam, quam maturescente rationis usu, deponere nolumus. (*)

(*) Ingeniosa sunt. quæ germanice tradit Scriptor non obscurus: Was bilffes einen Patienten, wann er gleich fület, daß er krank ist, wann er gleich begreiff, daß die Artzney wider seine Krankheit dienlich ist, wann er dabey einen Eckel für derselbigen hat, oder wann seine Krankheit so starck ist, daß sie die Artzney nicht bey ihm leydet; sonderñ ihn zwinget, sie wieder von sich zu brechen. Zu geschweigen, daß es noch schlimmer ist, wann er zwar die Medicin vor sich wohl verstehet, al' er sich durchaus beredet, er sey nicht der Patient, sondern er sey gesund, und der Medicus; der ihn curiren soll, sey krank. Dann es werden ja insgemein solche Patienten vor die gefährlichste gehalten, die ihre Krankheit nicht fülen. Nun haben

wir im vorigen Capitel gesagt, daß ein Mensch, der seine Begierden dampffen wolte, einen Vorsatz sich zu bessern, und eine rechtschaffene Attention mitbringen müsse, und daß ihm diese kein Mensch geben könne. Er selbst ist ja unmöglich geschickt dazu, indem es schwehr hergehet, daß er sich erkenne, daß das, was ihn beherrschet, böse sey. Weil das, was ihn beherrschet, böse ist, und seinen Verstand einnehmet, daß derselbe solches vor gut halt, wie will der Verstand die Kräfte kriegen, die sein herrschendes Wejen anzuseinden.

§. 290.

Cùm igitur homines & naturali §. 287. & morosò affectû, deliberatòque consilio non possint non affici ni gratiæ ponere obicem, non possint non abhorreere ab iis rebus, quæ divinæ sunt, & à naturali appetitu remotiores: quomodo tandem, si omnes ex æquo resistent, alii præ aliis revocantur ad frugem? Aut habent aliquid in potestate sua, tum ipsi semet discernunt; Aut non habent quidquam, tum ad solum arbitrium DEI referentur omnia, nec, quia omnes ex æquo obluçantur, in hominibus ratio discriminis erit, cur alter novâ vitâ angeatur, alter non?

§. 291.

Respondeo hîc cum formula concordia p. 67 I. Etsi utrumque tum Concionatoris plantare & rigare, tum Auditoris currere & velle, frustra omnino essent, neque conversio sequeretur, nisi Spiritus S. virtus & Operatio accederet, qui per verbum prædicatum & auditum corda illuminat, & convertit, ut homines verbo credere & assentiri possint: Tamen neque concionator, neque Auditor NB. de hac Spiritus S. gratia dubitare debent.

vent. Quin potius uterque certo sciat, Non si verbum DEI juxta mandatum & voluntatem DEI pure & sincere predicatum fuerit, & NB. HOMINES D'LI GENTER ET SERIO AUSCULTAVERINT ILLUDQUE MEDITATI FUERINT, certissime Dominum gratia sua presentem adesse, & largiri, ut paulo ante dictum, que homo aliàs suis propriis viribus, neque accipere neque dare potest.

§. 292.

*A recto usu adminiculorum pedagogicorum eripendit, ut alterum divinæ gratiæ vis novâ vitâ animare possit, alterum non possit. Una naturali tua potestate est, librum quem scripsimus legere, aut non legere; res eô tradidas meriti, aut non meditari; ex Præceptore de eorum recto sensu sciscitari, aut non sciscitari; meditationem per omnem vitam, quod facere debent, que artem profitentur, inhætere aut non inhætere negligentem, supinum, socordem, somnolentum esse: ita etiam tuarum, quas natura ingeneravit, *ut est, verbum DEI legere, audire, vel non legere & non audire, meditari, non meditari, per omnia vitæ tantum in studium illius serium incumbere, vel non incumbere. Hoc omnem tuam capacitatem exhaurit, quam ad novæ mentis instaurationem conferre potes.**

§. 293.

Quod si feceris, certissime institutum succedit, per §. 290. & ad novam vitam plantandam valebit. Non succedet, quia electus est, sed, quia te hoc facturum libere, divina sagacitas ab æterno presensit, ideo ab æterno, ob concipiendam inde fidem, electus es. Resistis quidem & naturæ impetu, & affectu moro-

so; quæ tibi verbum exponet, valde molesta ingrata, absurda, & rejectanea videbuntur: Sæpe etiam deliberato consilio, facies, quæ ab eo alienissima sunt; *Tu contra pugnam prosequere*, idem verbum in æstuantium affectuum undis subinde animo agita, Psal. 119. v. 11. *fecit sane, ut resistendi comatus sensim tranquillet, gratiam suam pandat, Spiritum S. largiatur, initium, progressum, & complementum novæ vitæ tecum communices, mansuro te in omni negotio patiente, immo viro refragante, ut modo dixi, si ab hoc solo discesseris, quod non nisi pedagagicum est, quod tu verbum recte tractaveris,*

§. 294.

Ex quo intelligitur, quid respondendum sit dubio §. 287. allato. Si per gratiam, quâ fit, *ut non resistas*, significetur, ejusmodi efficacia, *ut tumultuantes affectus & naturales, & adscititii compe-
scentur*; §. 288. 289. *perfecto ea à DEO est, quanta quanta est, sed per verbum*: §. 293. at inde non sequitur, gratiæ non posse resisti, per verbi neglectum. Quod si verò per gratiam, *quæ non resistitur*, innuas ejusmodi divinam vim, *quæ ad ipsam verbi lectionem rapiaris, quæ non possis non duci ad ipsius meditationem, quæ vel invito verbi divini sensus obversetur, tum vero animum pulset, intret, occupet, possessumque invictâ ratione, teneat: fateor, hoc sensu penes te ipsum esse, ut resistas, & non resistas, ejusmodi gratiam, ordinario cursu, (de singularibus DEI viis quæstio non est) quæ ad ipsam lectionem S. Codicis, ad ipsum auditum vel obtorto collo rapiaris, non dari, nec per sapientiam divinam dari posse. Solus igitur ille re-*
sistendi

sistendi conatus mortifer, & funestus est, ac discrimen credentium & non credentium parit, qui in neglectu adminiculorum gratiæ poni solet.

§. 295.

Nunc quæro quid in hac sententia sit, vel DEO indignum, vel homini nimis gloriosum? *An gratia peculiari quoque ad id egemus, ut audiamus, meditemurque verbum, annon insitum à natura est, ut res obvias possimus ponderare? Omnes, inquis, verbum tractant, præsertim Theologi, nec tamen omnes revocantur ad divinam frugem.* Atqui hæc etiam culpa ipsorum est. *Tractant utique, sed non dextere tractant. Sed ipsa tractatio, pergis, dextra à DEO est.* Si per dextram tractationem intelligas *sanctos gustus, quibus mens ex verbo aucta est: Hebr. 6. v. 5. concedo eam à DEO proficisci, sed absque meæ causæ detrimento: Sin per dextram tractationem significes intelligentiam clarissimorum de fide & officii Christianis agentium oraculorum, nego te esse audiendum; namque ejusmodi capacitatem in tractandis S. litteris naturæ viribus comparari posse, vel exemplo Theologorum impiorum agnoscitur. Hi igitur si verbum ad se adplicarunt, si, gratiæ prævenientis stimulos, quos ex pervestigato, suis viribus, quorundam oraculorum sensu, in animo habent, adhibita adtentione, ulterius progredi sine-
rent (nam non nisi in attento potest operari verbum, attentionem vero, cæteris paribus, in potestate nostra sitam novimus) si memoriam convictionum non supino neglectu dimitterent, nisi criticis potius, polemiciis, historicis*

verbi considerationibus indulgerent, quàm præctus; profecto verbum vim suam exfereret, securitâ certissime divinâ fruge: Sed tamen absque illorum auxilio vel minimo,

§. 296.

Non enim ex attentione, meditatione, lectione, quæ, si novæ vitæ locus concedendus sit, requiruntur, magis sequitur, nos illis internis animi contentibus vel tantillum ad cordis novi natales contulisse, quàm Moses ad illud divinæ potentæ specimen contulisse quidquam dicendus est, quum ex percussa baculo rupe elicienda sitientibus aqua fuit. Quidquid hinc meæ sententiæ §. 295. opposueris, probaturus: *derogari DEo gloriam, si, ad attentionem verbi meditationemque &c. debitam, gratia operetur*: id etiam opponi potest historiæ, quæ recenlet, *percussâ petrâ aquam secutam*. Animum subit: *vera si mea sententia esset, DEus determinaretur à verbi tractatione, quam nos suscipiemus*: Quid? si Scripturæ hostis tuum ratiocinium securus, *regere*ret? *Vera si de Mose narrata historia foret, tum DEus pependisset ex baculo Moysi, quod est longe absurdissimum*. Quidquid Empiricæ responderis, tibi esto responsum. Instas: *Stante hac sententia, eventus nova vita, ejusdemque cœlestis, ex naturali actione, lectionis, meditationis, quâ verbum tractatur, suspensus foret*. Sed audi Scripturæ hostem: *admissâ illâ de Mose historâ, divina eademque naturam supergressa benignitas & efficacia, quæ ad potandos faucescentes perennat, suspensa fuisset ex naturali motu manûs, quâ baculus petræ fuit allisus*. Pergis: *Quod si locus huic sententiæ datur, potest homo se ad novam vitam*

preparare, potest velle vivere: Sed cave ne simili acumine hostis illam historiam laceſſat: Quodſi vera eſſent, quæ de Moſe memoria prodita, poiuiſſet Moſes præparatorem adhibere, ac divina efficacia, baculi ſcæti, præbere aditum ad eliciendas aquas.

§. 297.

Simillima eſt utriuſque eventus ratio. Eadem efficacia DEI, quæ ex petra aquam elicit, mentem nobis indit novam. Sed quemadmodum Moſe non unâ agente, ſed præſente duntaxat, aqua fuit ex rupe ſaturire juſſa: Sic &, nobis non in ſocietatem operationis venientibus, nova plantatur vita: Sed ad præſentiam ſolum illius meditationis, attentionis, quâ circa verbum verſamur, in nobis DEUS accendit vires divinas. Nihil intereſt inter caſum utrumque, niſi quod divina operatio extra Moſen in rupe ſe prodiderit, illo percutiente, hîc vero eadem ſe manifeſtat in homine, ut primum hic verbum legit, & meditat. Sed hoc ejuſmodi eſt, ut ad eludendum comparationis tertium nihil faciat.

§. 298.

Pelagium ſapit, inquis, hæc ſententia; ſed fallite, §. 296 & 299. probavi. Id quod conſue credam, demonſtraveris, Moſen aliquid ad eliciendas ex petra aquas contuliſſe, quia rupem percufferit: Ut autem intelligas, quomodo divina efficacia omnis, quæcunque ad res conditas foras prodire ſolet, determinetur, i. e. his, illiſve limitibus circumſcribatur, non ex parte DEI, ſed ex parte ipſarum rerum, quas attingit; redeundum tibi erit in memoriam eorum, quæ §. 193. C. II, dicta ſunt. Nimirum tam in gratia quam in natura regno vires DEI in rebus

rebus determinantur, ac suis afficiuntur modis, per mutuos in Systemate nexus. DEUS suas vires, nisi sibi ipse contrarius fingatur, determinare nequit. §. 194. C. II. *Quod si igitur gratia in uno effectu astringat, in altero non, ejus rei ratio semper ab hominis genio gratiam limitante, arcessenda est.* §. 196.

§. 299.

Nemo est, quin, si pædagogiam secuturus esset, gratiæ posset fieri compos. §. 79. C. I. *Sed cum iter aliter lausorem opportunitatem habeat, ut v. g. Christiani respectu gentium; publica etiam ejus rei causa, à Systemate ipso, non sola DEI eudoxiæ, petita est, & in pœnarum necessitate, quæ bonum publicum poscit, ponitur. Itaque hæc necessitas gratiam DEI limitat. Sed similis etiam causa est, ubi in eadem gratiæ abundantia duo existunt, quorum alius gratia afficitur, alius non item. In altero enim non affecto major socordia, torpor intolerabilior, gravior negligentia gratiam & ejus cursum ita definitivisse intelligitur, ut plus ultra non migraverit, vid. hæc probata §. 195. seqq.*

§. 300.

Jam demum solvi illud dubium potest, quod §. 283. occurrit. Cum ab æterno in Systemate A. §. 107. electuro Numini obversatus fuerit hinc Johannes, libere pædagogia uti usus, illinc Judas libere eadem abusus; vel potius, ut omnem ambiguitatem effugiam, cum in Systemate A. potuerit à DEO præstari Johannes, qui & posset, & si Systema conderetur, vellet pædagogia uti; contra vero etiam exhiberi in eodem rerum ordine Judas, qui

qui quidem potest, sed, si conderetur Systema, nollet pædagogia bene uti: accessit DEI decretum, ac hoc Systema olim existentium numerò destinavit, ut itaque ab æterno nunc futurum fuerit, quod ante decretum duntaxat possibile erat. Sin igitur quæras, qui factum sit, ut alter ordinem salutis electionis prævium ingredi potuerit, alter non? Respondeo: uterque potuit sc. pædagogice, ut Moses elicere aquam ex petra. Si instes: cur alter voluerit, alter noluerit? Dico id esse ex ratione Systematis, ob rationem publicam, in gratiam proditoris, non mutandi. §. 225. seq. C. II. Ex Systemate enim libere Proditor, viso argento, occasionem arrispsit, deserendi Christum. Quamvis forte in alio rerum ordine, si v. g. ipsi Servator perpetuus monitor accubisset, si nunquam à se ad Pharisæos eum dimisisset, &c. potuisset fieri, ut etiam, quod noluit, voluisset. Sed quis tale Systema à DEO exigat, quod omnium voluntati eliciende at-temperatum sit? cum utique facultas pædagogicæ cumulatissime sufficiat.

§. 301.

Acri Adversarius, quæ §. anteed. dicuntur, sequentibus telis impugnat: *Quidquid in arbitrio hominis fuerit. quamobrem alius præ alio salutem consequatur, aut malum erit, aut indifferens, aut bonum. Sed cum neque malum esse possit à quo uno post universalem gratiam hominis solus perdet, neque etiam indifferens, ut sapienter Lutherus p. 73. demonstrat: nemo sana mentis illud, quod à nostro arbitrio præter gratiam ad nostram conversionem requiritur, non vere bonum existimaverit. Id igitur aut à gratia est, & sic sola*

gratia omnis in hominibus regenerandis aut non regenerandis discriminis causa est : aut à libero arbitrio aliquid boni à libero hominis in peccatis adhuc mortui arbitrio proficisci posse volunt, quo alii præ aliis conversionem, fidem, salutem consequantur.

§. 302.

In hoc discursu multa sunt ambigua. Primo id, *quamobrem alius præ alio salutem consequatur*, significare potest, *usum adminiculorum pedagogia, conferre ad salutem aliquid verè*, cum tamen is se duntaxat ad gratiam ac salutem habeat, uti baculus Moïsi petram percutientis, ad elicitam aquam. Vel, si mavis, *usus adminiculorum pedagogia* similis est, *ictibus, quibus terram feriebat Rex populi hebraei, 2 Reg. 13.* quos ictus victoria secuta, at non ex viribus eorum, sed naturam supergrediente efficacia DEI; tametsi ictus conditionis sine qua non fuisset secuta victoria, titulo adpellandi sunt. Quod si vero ea *phiais (alius præ alio salutem consequitur per aliquid quod in se habet)* denotet hoc, pendere ab hominibus gratiæ limitationem, ipsos mortales ex se habere aliquid, quò gratiæ affluentis instinctus determinent, definiant, MODIS circumscribant, ac distinguant; profecto absurdum non est, homines gratiam DEI limitare ac distinguere. Sicuti enim nulla limitatio, qua talis, à DEO est: §. 159. 160. 161. seqq. C. II. Si nec ea, qua vires divinæ, in plantando novo corde, determinantur. *Si, cur gratia aliter in melancholico, aliter in cholericò, aliter in sanguineo operetur, quæras, non suppetit responsio ulla quam hæc, quia unius cujusque temperamentum natura & indoles divinam efficaciam*

certis

certis modis affectit. Nam uti in organo Musico spirantis venti una eademque efficacia est, quæ demum tibiaturum diversa capacitate ita determinatur, ut diversi soni excitari possint: *ita una eademque gratia*, tum ratione totius mundi, tum singulorum respectu, *per illa objecta determinatur, quibus afficiendis cælo missa est.*

§. 303.

Ne hæc occasione tantum amœnæ similitudinis, ab organo petitiæ musico, in mentem mihi venisse credas; eorum veritatem ex imis philosophiæ fundamentis firmari commonstrabo. Quæritur *cur & in universa terra locorum regionumque, quantum ad gratiæ lumen, magna varietas sit: & in singulis, eodem gratiæ pulsu tactatis, effectûs discrimen ingens existat?* Ratio non potest alia esse, quod pauci observarunt, quam generalis, & ex ipsa rerum *natura limitata* pendens. **OMNIS DISTINCTIO REALIS ARGUIT ALTERUTRIUS, aut utriusque DISTINCTI NATURAM FINITAM.**

§. 304.

Sine finibus ac limitatione nulla potest cogitari res distincta. Nam &, quod à DEO distinctum est, per suos limites distinctum est, quos si nullos haberet, *esset ipse Deus*, nec ab eo diversum. Finitum est, quod aliquibus tantum perfectionibus ornatur; infinitum est, cui omnes competant, quotquot cogitari possunt. *Ab infinito igitur distinguitur finitum per fines.* *Post res ipsæ finita à se mutuo distant varietate limitum, quos alia HOÏ habent, alia ALIOS.* Nec quidquam potest ab alio esse diversum, nisi vel utrumque, vel alterutrum certe finitum sit. Vid. Jurisprud., Theol. §. 3; 1. C. I, S. I.

§. 305.

§. 305.

Cum igitur nulla rerum distinctio esse queat, nisi per, & propter earum limites & fines; §. 303. 304. cum propterea actio divina omnis infinita sit: sequitur, non posse eam ratione sui termini & effectus varie distingui, nisi o' res finitas, quarum capacitas cum naturalis, tum moralis diversa, operationem DEI immensam, ex se, & in se non distinctam, dividit & determinat, sed secundum effectus, & vestigia, ut alia ab aliis discerni possint.

§. 306.

Dicam pressus: Gratia illa, quæ in Mundo pro hominibus emendandis operatur, aut distincta in se est, antequam (ordine rationis §. 174. not. * terminum, quo destinata est, i. e. homines diversas indolis attingit; tum datur in DEO vis distincta in & per se, i. e. ex §. 304. limitata, finita; nam ubicunque una res non est altera, ibi intervenit *sive utriusque, sive ex altera parte*, limes, qui unâ ab altera separat. Aut vero gratia DEI tum demum distincta esse cœpat, quum terminum attingit, ejusque ob diversam capacitatem varios effectus peperit; tum habemus quod volumus: *distinguitur unus ab altero, respectu nove vite hinc acceptæ, illinc non acceptæ*, per & propter naturales suos limites, quibus uterque gratiam DEI excipit: dum alter *secordia, torpore gratie præsidiiis urgentibus modum ponit HUNC, alter ALIUM, tertius vero meditatione, attentione, assidua lectione verbi divini permittit, ut gratia animi fines intret*, suis, nec hominum viribus omnia ea efficiat, quæ requiruntur, quoties nova vita plantanda est.

§. 307.

Qui aliter sentiunt, DEum finitum & à se ipso distinctum faciunt. Si dicas: *unde illud quod aliis supina verbi tractatione obicem ponas? Habetne in sua potestate attendere, meditari? Quidni? vid. §. 282.* Instas: *ita demum proditur pestilentissima liberi arbitrii idololatria, damnata in Erasmo.* Apage illas argutias, quas jam contutavi. §. 296. item 302. Tantum abest ut hâc DEO sententia quidquam gloriæ detrahatur, vel ut ob eam ex rebus conditis pendeat, quantum abest, ut ex iis pendeat, *si una eademque ejus immensa potentia in fabricando mundo per varias res creatas, secundum effectus, varie determinata fuerit, nec potuerit distincta fuisse, antequam effectum attingeret.* Quod enim in prima creatione DEO non in gloriam, idem nec erit in instauratione facta per Christum.

§. 308.

Capacitatem rerum (passivo sensu) quas DEI operatio afficit, duplicem esse monui, §. 305. moralem, & physicam. Illa est quædam rerum *schesis comparata ad bonum publicum civitatis Dei universe*, de qua in Jurispr. Theol. C. II. S. I. *quâ Scheli efficitur, ut in quibusdam DEus operari possit, salvo bono publico, in quibusdam non possit, nisi violanda sit utilitas publica, quæ pœnas ingratas infligendas esse, dicitur, ablata majori pædagogicæ opportunitate.* (semper enim quædam opportunitas remanet etiam gentibus. vid. Cap. I. §. 79) Capacitas physica illa est, quâ DEus rem extra se non potest nisi finitam condere. §. 148. C. II. & in Systemate talibus præditam finibus, quos aliarum

coordinatarum rerum concursus permittit. §. 151.
C. II. EX HIS DUOBUS FONTIBUS OMNIS
GRATIÆ DISTINCTIO MANAT.

§. 309.

Illā capacitas rerum, æternis abhinc spatiis, ante decretum omne, DEO obversata, illud SUUM constituit, quod justitia decreti subsequenti non potuit non respicere, ideoque adhuc possibilibus tantum rebus destinare, quod SUUM erat, i. e. *quibus erant capaces*. Si igitur Decretum DEI justum est, rationes objectivas, (fidem & perfidiam) quibus capacitas salutis continetur, non potest non invenire prævias.

§. 310.

Mea sententiā justitia, definitione genetica, explicari potest ac debet per AMOREM UTILITATIS PUBLICÆ. Variat igitur justitia pro discrimine utilitatum publicarum. *Justum in civitate est, quod civitati publica conducit*, quod plerumque leges in ea definiunt. *Justum lege naturali dicitur quod ad bonum publicum ipsius generis humani UT SOCIAT* Iperinet. Namque *pacta servari, bellis non necessariis alias gentes non lacesse, amicitiam inter populos coli, interest totius generis humani*. quod maximam in hoc globo terra quo societatem constituit, cujus finis est publica omnium populorum pax & amicitia.

§. 311.

Justitia vero DEI est *perfectissimus & immensus amor utilitatis publicæ & maxime*, quæ ad societatem, quâ omnes spiritus in Cælo ac terra copulantur, (copulati vero, ex eodem proposito gloriæ divinæ scopo patet) *referenda est*. Hinc *justitia Christi est ius boni hujus publici à nobis per peccata violati,*

violari, amor, quatenus patiendo & agendo cumulatissime pensavit illud *detrimentum*, quod nos peccando intulimus Civitati divinæ.

§. 312.

Si itaque, quod Adversarii concedunt, electionis decretum non solum ut exsequendum, *sed &* ut formandum justum dici potest ac debet, i. e. amore boni publici conceptum, §. 310 tum in *Johannem* v. g. non potuit tendere, nisi prævia jam cognitione repræsentatum, ut publice utilem, qualis non spectari potuit sine fide. Nam ut fide destituti peccare, Rom. 14. v. 23. ideoque publica noxæ, esse intelligimur.

§. 313.

Si dixeris, Johannem demum AD fidem, non IN ea electum, fidem esse electionis decreto, ordine rationis, posteriorem: id perinde est, ac si palam præte ferres: *Johannem electum, AD utilitatem publicam non IN ea, decretum* igitur iptum, idque primum, non fuisse justum, quia potuerit cooptare hominem ut fide destitutum, i. e. ut adhuc publicam noxam, ideoque alterum duntaxat decretum, de exsequendo priori formatum, quò fidei exsequutio destinata sit, justum demum ac solum fuisse, quæ omnia ejusmodi sunt, ut cum divinæ justitiæ gloria conciliari nequeant.

§. 314.

Si DEUS eligere potest hominem UT adhuc fide destitutum, iam etiam cooptare ut adhuc publice damnosum: Sed qui publice damnosa eligit, justus non est, verum injustus; DEUS ergo, cum justus sit, in omni decreto, semper & perfectissime,

ctissime, non potest homini salutem destinare, nisi quæ spectatur, *tanquam publice utilis*, quod sine fide fieri requirit. Nullum hinc effugium patet, nisi, ut caufferis, *DEUM decernendo aliquid publice bonum posse præstare*; Sed id advertatur primis philosophiæ fundamentis, quæ dudum jeci. §. 120.

§. 315.

Pergimus ad sapientiam DEI, ostensuri, etiam ex ipsius notione non posse non rationes objectivas, i. e. fidem, electioni prævias, judicati. Sapientiæ ideam nonnulli talem formant, ut existiment, esse perfectionem divinam, quæ subordinet adminicula finibus, quos æquipollenti arbitrio sibi proposuerit. Quæ definitio, si probata est, triumphat utique Adversariorum sententia. *Omnis sapientia in æquipollentem DEI voluntatem resolvitur*, quæ poterit HOS aut ILLOS fines, *sane ulla ratione objectiva eligere*, tum demum sapientiæ interventu inquirere vias, quæ ad illos fines perducunt. Quod si igitur DEO visum fuerit, ALIOS fines, arbitrio liberrimo, destinare, ac NUNC quidem destinati sunt; sapiens posset esse DEI specimen, quod, HIS electis finibus, non est. *Sapientia igitur, stante hac definitione, nihil aliud est, quam promptitudo se attemperandi ad voluntatis arbitrium in deligendis finibus, ut hi certis adminiculis attingantur.*

§. 316.

Hæc sapientiæ notio multis modis spuria ac rejectanea est. Cui, si locus concedatur, primo sapiens aliquid erit, quia voluntas hos fines cæco casu (nondum enim hinc sapientia regnat) adprobat, quibus hæc adminicula prudenter inservire possunt; non autem vicissim voluntas hos fines ratos habebit, quia

quia & ipsi fines, non saltim adminicula, sapienter temperata cernuntur. Secundo: Qui sapientiam ita describit, ut fines ipsos ab æquipollenti arbitrio destinandos censeat, nec sapientia ullibi inserviat, nisi finium, per certa adminicula, exsequutioni: is fateatur, necesse est, posse DEUM, non offensa sapientia, etiam quoscunque scopos, vel sibi ipsi contrarios, præfigere, tum demum sapientissime his consequendis dispicere de mediorem opportunitate. Si id fieri posse neget, nec voluntatem æquipollentem credat in destinandis finibus; si cujus rei rationem in eo delectu habendam confirmet; habemus quod volumus, nimirum ipsi etiam finium destinationi sapientia præstruenda erit; itaque non hîc intercurrit æquipollens DEI arbitrium; itaque definitio allegata spuria est.

§. 317.

Consentiunt hæc ratiocinia cum primis philosophiæ axiomatis, quibus exploratum est, §. 120. seqq. non ideo quidquam bonitatis aut sapientiæ specimen esse, quod DEUS ita æquipollenti arbitrio velit, id quod hâc definitione admissa sequeretur; Sed ideo velle DEUM aliquid, quod sapientiæ & bonitatis specimen sit. Hæc adeo evidentiâ sunt, ut mirum lectoribus videri possit, quare tam sollicita opera injungantur; nec tamen non certum est, totum Systema electionis, objectivis rationibus soluta, nisi his sapientiæ ideis, si secundum ima spectetur fundamenta.

§. 318.

Sapientia igitur per me est summa DEI perfectio, quæ res, quàm fieri potest, accuratissime ordinat, per antecedentiâ, & consequentiâ, per mediâ & fines, ut semper ex alteris rebus ratio reddi

possit, quamobrem altera ita ordinata. Per sapientiam igitur fieri non potest, ut res extra omne Systema, §. 145. vel eligantur, vel in existentium Theatro sistantur.

§. 319.

Ex definitione hac intelligitur, *cum res in existendo tantum à voluntate pendeant, cetera vero ut* possibiles, ut vario ordine præstabiles *ante decretum DEO fuerint obversata*, prius aliquid debere, ut sapienter ordinatum, concipi, quam quidem destinatio divina accedat. *Nihil enim DEUS vult, nisi quod jam ante possibile & ordinatum est, illinc per potentiam, hinc per sapientiam.*

§. 320.

Quod cum ita sit, in formando electionis decreto Johannes v. g. non potuit aliter DEO obversari, quam in certo ad salutem ordine, qui solâ fide continetur. Si extra eum ordinem spectatus fuisset, quâ potuisset decretum esse sapiens? *Nam cum non solum decretum de salute exsequenda, sed & primo omnium adiutricanda sapiens esse, fatentibus adversariis, debeat, i. e. tale, quod versatum fuerit, circare, quâ jam in ordine locabiles: sane Johannes à DEO spectatus fuit tanquam in quodam salutis ordine, qui nullus alius esse potest, quam fides.*

§. 321.

Qui putant DEUM primo de eligendo Johanne consilium agitalle, tum (ordine rationis, non durationis) successisse alterum consilium de electione per Christum expedienda, *illi primum illud consilium à sapientia separant, factis, etiamsi verbis in*
omni

omni decreto semper sapientiam DEI deprædicent. Nam si vel maxime plura decreta statuas, cum tamen meo arbitrio, etiam ordine rationis, non nisi unicum sit; §. 279. not. * tamen etiam primum illud decretum sapientia vacuum esse non poterit; versabitur ergo circa eligendos, ut in ordine constitutos; nam sine ordine sapientiam fingere, est Montem sive valle concipere, quod procul omni dubio absurdum. Qui igitur DEO primum decreto, ut in ordine salutis positus, obversatus est, is sine dubio non AD fidem, sed IN fide est electus. Aliter sapientia tantum attingeret secundum decretum, non primum. uti §. 313.

§. 322.

Ad extremum etiam sanctitatis facienda mentio est. Sunt qui hanc DEI perfectionem ita explicant: *Sanctitas divina non est nisi absolutissimus amor, quò DEUS se ipsum, & perfectiones suas, constantissime prosequitur. Quod si igitur fieri posset, ut in æternis omnium creaturarum miseriis suo huic amori consuleret sanctissimum Numen, non posset tantum, sed deberet etiam velle æternas omnium creaturarum miseras.* Bona est hæc definitio, si recte intelligatur, sed ambiguo tamen sensu fecundam esse, vel ex eo corollario intelligitur, quod ex ea Auctor derivavit.

§. 323.

Primo quidem hæc definitione nulla traditur notio explicatio. Cum enim sanctitas amor adpellatur DEI erga suas ipsius perfectiones, ut intelligas, quid sanctitatis idea comprehendat, ulterius investigato opus est, quæ, & quales sint perfectiones illæ,

illæ, quas DEUS tantopere amat? Nam si id ignores, quodlibet etiam detestabile factum sanctissimum dici poterit, dummodo cui in mentem veniat, DEUM hoc fecisse, ut amorem sui significet.

§. 324.

Illi Auctores, quibus hæc definitio, ob hyperthesin absolutæ electionis arridet, reliquas DEI perfectiones ita describunt, ut tandem omnis perfectionum divinarum vis resolvatur in æquipollentem DEI voluntatem. En argumentum! Sanctus, inquit, Deus est, quia suas perfectiones constantissime amat §. 322. Quæ sunt perfectiones illæ adeo deamariæ? Sapientia, justitia, potentia. Quid est Sapientia, quæ se exonas, ut intelligam, quid DEUS tantopere amet? Sapientia, inquit, est virtus, quæ adminicula parat ad fines voluntate æquipollenti æsternatos. Sanctus igitur DEUS est, quum sapientiam ad se, i. e. eam virtutem, quæ exsequitur, quod voluntas æquipollens elegit. §. 315.

§. 325.

Quid est justitia DEI? Respondent illi: est perfectio, quæ DEUS sibi tribuit, quod debet, omnia autem sibi debet. §. 259. Non etiam ea sibi debet, quæ & nos alii aliis debemus, v. g. salutem meditari omnium? &c. Non. Unde igitur nôsti, qualia sint ea, quæ DEUS sibi debet? La DEUS sibi debet, quæ sunt in hoc mundo. Atqui sunt etiam mala. Nobis tantum sunt mala, DEO non sunt, sufficit DEUM velle fieri. Justitia igitur est ea virtus, quæ DEUS sibi omnia tribuit, quæ debet, i. e. quæcumque vult. Inde rursus intelligitur: Quid sanctitas sit? est amor harum perfectionum, v. g. sapientiæ, & justitiæ.

i. e. talium virtutum, quibus eligit quod vult, quibus facit, quod sibi debet, i. e. quod vult. Auditum admissi risum teneatis, amici!

§. 326.

Totus ergo perfectionum DEI moralium complexus, si hos Auctores audias est voluntas. Huic nihil præstentur, hanc nihil præcedit, nullum bonum, nullum malum, quidquid DEUS vult, bonum, quidquid averfatur eò ipsò malum fit. Etiam si in progressu aliter loquuntur, & methodo Principii non consentaneâ, ad veriorum sententiam postliminiò redeant: tamen illa sunt ejusmodi, ut substrata sint opinioni, de electione objectivis rationibus vacua, quam impugnamus.

§. 327.

Si divina sanctitas est amor Numinis erga eas perfectiones, quibus agere potest, & eligere, quod sibi debet, i. e. quod vult. §. 325. nihil tam scelestum cogitari poterit, quod non subitanea metamorphosi DEUS possit præstare sanctum. Quippe ultimum sanctitatis fundamentum resolvitur tandem in voluntatem. Sancta erit blasphemia, si DEUS velit, sanctum adulterium, furtum, reliqua, si DEUS velit. Non est, inquis, hac nostra mens, perinde ac si Deus ea, quæ sibi contraria sunt, volendo sancta reddere possit, largimur ultro, (*) Sancta etiam illa esse, quæ nullo pacto à DEI voluntate pendent. Ago gratias pro responsione, quam elicere volui. Num ex ea elucet, illas perfectiones, quas DEUS, ut sanctas, amat, multo aliter explicandas esse, & sollicitè cavendum, ne series definitionum talis struatur, quarum

ex omnia puncta in solam voluntatem cadant. Uti factum §. 324. 325. quod sæpe confutatum est.

(*) Solide eruditus Batavus : *Hæc quum ita sint, mirum est Viro cuidam erudito hoc dictum allubescere : A voluntate DEI non solum res ipsæ sunt ; verum etiam omnis rei modus, veritas, ordo, lex, bonitas, neque ulla objecti bonitas eam movere, vel isti præstrui potest. Certum equidem est voluntati DEI non posse mensuram aliquam, aut regulam poni, ab aliquo, quod extra DEum sit : id enim primitæ ipsius repugnat. Aliquid tamen concipi potest ac debet ex ipso DEO & intrinsicis ejus perfectionibus fluens, quod actui divinæ voluntatis præstruitur, nec ideo bonum sit, quia DEus id vult, sed quod DEus vult, quia bonum est ; v. g. amor DEI ut summi boni. Et præpostere res digerunt, qui sanctitatem DEI in eo duntaxat faciunt consistere, quod actiones ejus exacte cum ejus voluntate conveniant. Quæ voluntas, inquit, omnis etiam sanctitatis regula est. Ex adverso sanctitas DEI naturalis, ut voluntate ejus prior concipi debet : & potius voluntatis regula est, quam ad voluntatis regulam exigenda. Est enim ea DEI sanctitas perfectionum divinarum candidissima puritas, juxta quam ut perfectissima rationi conveniens est, Vult & operatur. Hac, quam impugnamus sententia discrimen omne inter moralia, quæ vocant, & positiva præcepta tollitur, & refoditur vetus Archelai paradoxum : τὸ δίκαιον εἶναι καὶ τὸ ἀίσιχρον ἔφ' ὅσιν ἀλλὰ νόμῳ.*

§. 328.

Divinam sanctitatem superioribus paginis diximus esse §. III. consummatissimam promptitudinem ad probandum non solum OMNE (in quo benignitas ponitur) sed & SOLUM bonum, ideoque improbandi, quod non bonum, i. e. quod mali indolem habet. Bonum vero & malum intelliguntur

tur ex notionibus illis, quibus & homines sani malum & bonum metiuntur. Id enim in evolvendis divinarum perfectionum ideis officii est. per §. 272.

§. 329.

Nunc dispiciamus, an hæc definitio non illa labe infecta sit, quam reprehendimus ipsi in aliis, §. 324. 325. i. e. an etiam in solam voluntatem æquipollentem possit resolvi? Non equidem puto. *Bonum*, ob cujus SOLIUS amorem Ter Sanctus in sacris DEUS vocatur, *est rerum*, quæ à DEO præstari possunt, *mutuus consensus*, ex §. 112. Sic bona physica sunt, quoniam cum nostra conservatione, *bona moralia*, quòd cum lege, seu ejus fundamento, i. e. publica utilitate consentiunt. Atqui nullum bonum à mera DEI & æqui pollenti voluntate pendet. §. 112. Itaque nec divina sanctitas voluntatem sequitur, verum præcedit. Recte igitur à suo describitur objecto.

§. 330.

Quod cum ita sit, evolutâ sanctitatis ideâ, examinabimus, *an electio æterna sancta esse possit*, & tamen à rationibus objectivis liberâ? Aut Deus eligendi Johannem præ Juda rationes habuit sanctas, aut non habuit: habuisse vel sanctas, vel sanctitati adversas, quin negaturus sis, nullus dubito: *habuit ergo*, quia ita placet, sanctas, & quoniam electio ad singularem Johannis personam relata est, habuit cœleste Numen sanctas rationes, quæ individuo nexu *Joannem respiciebant*, Quod si est, bonum fuit, in hoc singulari rerum *concurso*, in quo Johannes erat, eum præ Juda eligit. Nec ea bonitas potuit tantum decreto exsequendo subtrata esse,

esse, ne unum & solum hoc decretum sanctum sit, primum vero illud, quod ad destinandam salutem pertinebat, minus sanctum habeatur.

§. 331.

Omnis sanctitas præstruit bonum extra voluntatem, i. e. in objecto ejus. per §. 237. C. II. Jam vero vel ipsum primum DEI decretum pro destinanda Johanni salute sanctum esse debuit, quod conceditur: §. 330. itaque *aliquid* possibile bonum ab eterno in Johanne prævisum Voluntas DEI nunc electura invenit, & quidem tale bonum, quod in Juda non fuit, aliter in similibus casibus simile fuisset de utroque formatum decretum. Non est hîc effugio ulli locus, Si dixeris: *hâc stante sententiâ decretum Despendere à rebus extra se possibili- bus*, falleris; nam & illud ipsum bonum in Johanne ideo bonum erat, quia per DEI potentiam, sed in certo ordine, sapienter præstari poterat. Debebat igitur DEUS sibi, ut eligeret Johannem Sancte, i. e. nonnisi ideo, *quia in his singularibus conditionibus melius erat eligi, quam non eligi.*

§. 332.

Quando igitur voluntas SANCTE, i. e. nonnisi propter bonum eligit Johannem, *consentanea agit potentia & sapientia*, quibus bonum omne possibile est, tantum abest, ut à re extra se pendeat, *ut potius IPSARES*, quam ob bonum, i. e. sancte eligit, *ab ipso pendeat*, adeoque DEUS electionem talem in gratiam sui ipsius suscipiat.

§. 333.

Noli cogitare, *hac stante sententiâ non amplius Deus mansuram electionem, posse enim, eam sequendo, dari*

dari expeditam rationem, quare alter præ altero eligatur, quod fieri tamen posse Paulus negat, Rom. 9. & II. Nam aut id ipsum βᾶθος est, & omni humano captu superius: utrum electio divina sanctas habuerit rationes, nec ne? *tum sane non est posthæc amplius SANCTA vocanda electio, sed potius profitendum, ignorari à nobis, sanctene an secus, electissimus? esse in eo ipso mysterium: aut exploratum habemus, non destitui sanctis rationibus illud decretum; sane in eo βᾶθος non est quærendum, quòd aliquid boni in Johanne electioni prævium spectatum fuerit, id enim notio sanctitatis indicat; Sed Paulinum istud βᾶθος in alia sublimi administratione collocandum est,*

§. 334.

Ex axiomate sufficientis rationis alibi probatum est, *electioni non posse non præstructas fuisse rationes objectivas.* Quoniam vero doctissimi viri id silentio prætermiserunt, cum animum ad refutandam hanc nostram sententiam appellerent, cujus tamen robur non infimum in illo axiomate situm est: videntur hîc quædam de eo inferenda esse.

§. 335.

Ratio est id, *ex quo intelligitur, cur aliquid sit potius, quam non sit, sit hoc potius, quam alia natura præditum.* Sufficiens dicimus nonnihil, prout sæpe observatum est, quò positò, nihil amplius requiritur ad id, ut res intelligatur, vel fiat. Si quid sine ratione sufficienti posset fieri, tum & posset evenire partim, ut nec DEUS, ne dicam alii, intelligerent, quare eveniret; partim posset fieri ita, ut tamen plura requirerentur ad id, ut fieret. Quæ cum contradi-

tioni sint obnoxia; *manifestum est, nihil fieri sine sufficienti ratione.*

§. 336.

Determinare h. l. dicimus indicare differentiam, quâ aliud ab alio distat. Nam cum ea differre à se mutuo arbitremur, in quorum altero est, quod alterum non habet: Sequitur, non posse dari duas res, duos eventus, nedum plures, quorum alter sit alteri perfecte similis, ita ut in uno sint omnia ex æquo, quæcunque reperiuntur in altero. Nam tamen si dicas, posse tamen duas res perfecte esse similes, dummodo adhuc maneant numero distinctæ; tamen parum proficies. Nam ille numerus, quô duas res distingui fingis, vel est numerus numerans, i. e. idea abstracta, cui nihil ex objecto distinctionis respondet, ut, si decreta numeras divina, quæ tamen revera non nisi UNO continentur; ut si in mathematicis monadum possibilium subducis calculum, quæ tamen monades non sunt, nisi UNA, quæ radix est numeri sæpius cogitando repetita; tum sane non differunt res extra te, quæ revera plures essent, solo numero; sed potius ideæ tuæ varia successione multitudinem modorum cogitandi pariunt, in quibus tamen ipsis non omnia similia sunt, ut ex te ipso cognosces: vel numerus ille, quo duas res distingui posse putas, numeratus est, tum oportet quidpiam esse, quod in altera sit, in altera non sit. Si id neges, si nihil præsto esse dicas, quo aliam ab alia discernere possis; cur pro duabus venditas? nam quæ non discernimus, eo ipso quia non distinguimus, habemus pro uno. Numerus numeratus, i. e. qui ad res ipsas, vel nobis non cogitantibus distinctas,

applicatus est, distinctionis indicium eò ipsò esse non potest, quia applicatio illa ficta est, quamdiu in rebus ipsis nihil discernimus.

§. 337.

Valde subtilis est hic discursus, sed fundamentum tamen præbet axiomati gravissimo in materia de electione magnopere necessario. Determinata ratio ex præmissis nunc appellari debet illa, ex qua rei alicujus differentia à cæteris intelligitur. Quia non possunt esse duæ, nedum plures res, quin una continuo aliquid habeat, quod in altera deest, sequitur determinatas rerum rationes nos nondum perspectas habere quum cognovimus tantum, *cur duæ res sint, cur duo eventus existant*, non autem, *cur ita differant*.

§. 338.

Cum generatim nihil fiat absque sufficienti ratione, §. 335. sane rerum etiam differentia ipsæ rationibus certis continebuntur: i. e. per §. 337. **CUJUSLIBET EVENTUS DISTINCTI**, i. e. qui aliquid habet, quod in altero deest per §. 336. **DABITUR DETERMINATA RATIO**. i. e. talis, ex qua intelligatur, cur hanc differentiam habeat, per quam ab aliis distat.

§. 339.

Elegit Johannem DEUS, Judam reprobavit, *Distinctus hic eventus est, erit igitur in altero, quod alter non habet, per 336. & utriusque præsto esse debet ratio determinata, §. 338. si non à nobis, certe tamen à DEO cognoscenda. In eo adhuc unanimis omnium consensus est. De illo autem disputatur, sintne rationes illæ eligendi determinata, ab objecto eligendo petita, nec ne?*

§. 340.

Rationes objectivæ desumuntur ab eligendo §. 237. subjectivæ à mera *eligentis* *indonā.* §. cit. Objectivæ rationes semper arguunt potentiam, sapientiam ac justitiam eligentis: Nam quid est eligendus, quam talis homo, quem ab æterno potentia DEI & benignitas in certo factorum ordine collocare potuit, ut *non solum* valeret, *sed etiam* vellet pædagogiam sequi? quid est reprobandus, quam ejusmodi mortalis, quem eadem potentia, & benignitas, æternis retro spatiis, in variis quidem factorum ordinibus sistere potuisset, ubi & valuisset & voluisset pædagogiam sequi, *sed* sapienter *non nisi ei ordini inferere potuit*, in quo quidem valuisset pædagogiam sequi, NON autem ob morositatem voluit? Quoties igitur in eligendo sapientiæ, justitiæ mentio fit, tanquam rationis, ob quam illud decretum formatum, toties conceduntur rationes ab eligendo sumtæ. i. e. objectivæ. quod supra demonstratum. Cap. hoc toto.

§. 341.

Ut primum voluntas electura sapientiam & potentiam, justitiamque sequi dicitur, eo ipso significatur, voluntatem se attemperare ad id, quod illæ perfectiones ad hominem eligendum præstare sapienter, in certo ordine, possint, aut non possint. Quod in esset, plane DEUS posset in electione sapientia, & potentia carere. Hæ enim perfectiones decretum præcurrere, & ejus objectum constituere debent. Potentia *præstat*, ut homo possibilis ab æterno fuerit; Sapientia, ut in certo ordine locabilis, ex illa fertiatur aliquid, quod

SUUM

SUUM est; *Justitia curam gerit, ut hoc ipsi per decretum adjudicetur. Aut igitur potentia, sapientia, justitia electionem non precedunt, cum electio non habeat objectum, quod eligi potest; aut vero precedunt, cum, si DEUS sapienter, juste eligit, rationes objectivas in decreto respicit.* Sæpe hæc dixi, sed multo sæpius, quamvis sint summe necessaria, omittuntur.

§. 345.

Progrediamur nunc ad quæstionem principem, Oportet esse rationem determinatam, *cur evenerit, ut præ Juda fuerit electus Johannes.* §. 338. Si eam in sapientia & justitia quæstiverimus, cademus causâ; per §. 341. neque enim DEUS juste v. g. Johannem eligere potest, nisi tribuat eligendo quod SUUM est, i. e. salutem quæ conformitatem cum donando habeat, quæ conformitas non potest aliud quidquam esse, quam fides. Si vero eam determinatam rationem in sola DEI *éudoxiâ* seu voluntatis beneplacito quæstiverimus, *rationem quidem inveniemus electionis, sed non determinatam, quæ electio Johannis, à decreto circa Judam formato, differt.*

§. 343.

Quid est DEI *éudoxiâ*? *est summa DEI potestas hoc aut illud agendi, reprobandi hunc, eligendi illum.* Sed nos non quarimus, cur utrumque fieri possit. verùm potius, quæ sit ratio differentiæ alterius præ altero. *Éudoxiâ* perinde semet habet ad reprobandum & eligendum, opus igitur est ratione determinata, ut differentiam illam intelligas, quare DEI voluntas, quæ ad utrumque parata erat, in alterutram se partem moverit.

§. 344.

Voluntas in se considerata est indifferens,

i. e. vis minus determinata, nisi sapientia & reliquæ perfectiones eam ex æquilibrio prodire jubeant. Jam, *sape dixi*, quod minus determinatum est, ratio determinata cujusquam determinati eventus esse nequit, per 338. Si determinatam rationem extra DEI *εὐδοκίαν* in sapientia vel justitia inveniri putas, transis ad castra nostra, & electionis rationes objectivas admittis, quod intelligitur ex §. 341.

§. 103.

Voluntas, inquis, ipsa est vis determinandi, quod si igitur alium, præ alio eligit, ratio illius differentie singularis ulterior non inquirenda est. Adverte quæso ad vocum, quibus uteris, definitiones, *Difficultatem meam* non solvis, sed ob solvis. Dicis? ab ipsa voluntate electionem determinari. *Quid est determinare?* est constituere accuratius differentiam rei à re. *Quid est voluntas?* vis indifferens, agendi. & non agendi, eligendi hunc, eligendi illum. Jam quomodo potest id, quod indifferens est, constituere differentiam? Perinde est, quod respondisti, ac si id, quod adhuc nullum rerum differentia fontem in se haberet, tamen fontem illius discriminis haberet.

§. 346.

In eo vis posita est voluntatis, ut fontem differentiarum rerum in se habeat, ideoque possit discrepantia Johannis & Judæ fata decernere. Ambigue loqueris, *utrumque factum est à voluntate DEI*, sed utriusque differentia an etiam à tali voluntate oriri potuit, quæ per se indifferens, i. e. quæ utriusque differentiam in se non habet? *Solvit DEUS utrumque fatum, sed cur voluit utrumque differens?*

Id non potest esse à voluntate indifferente, accerserit oportet alia ratio, quæ εὐδοξία seu voluntati divinæ hoc factorum discrimen suaverit. (*)

(*) Pertinent huc verba celeberrimi Scriptoris: *Voluntatis essentia consistit in conatu agendi, igitur recte quidem ratio actionis repetitur ex voluntate. Cur hoc facio? quia habeo conatum id faciendi non impeditum, b. e. quoniam volo sermo. Sed cur volo? Cur habeo conatum hoc faciendi? An volo, quia volo? h. e. an habeo conatum faciendi, quia habeo? Volo, quia placet, inquis. Recte, & non recte, prout voci sensum tribuis. Volo, i. e. habeo conatum ambulandi, quia placet, i. e. quia videtur sub presentibus circumstantiis bonum. Concedo, te recte respondisse; allegasti enim rationem volendi ex representatione prævia, sic decet! Volo ambulare, b. e. habeo conatum ambulandi, quia placet, b. e. quia stat pro ratione voluntas, i. e. quia cum possim habere alios conatus, habeo hunc potius quàm alium. Quid dixisti? Non sc. e. rationem volendi audio, sed negationem rationis, & positionem tamen actionis tanquam ex ratione profluentis. Volo, quia volo? Volitio inquis, ipsa est ratio volitionis meæ. Patere ut aliquid requiram. Aut volitio, quæ ratio est, distincta est à volitione, cujus ratio est, ut adeo habeam volitionem A, & ejus rationem B hoc sensu: volo velle; hæc quero cur velis velle? An iterum quia vis, quousque? Aut eadem sibi ipsi volitio est ratio sui ipsius? hoc sensu: volo actionem hanc potius quàm istam; Volitio hæc mea procedit ex aliqua sui ratione, ex qua intelligi potest, cur sic totius velim, quam aliter; illa autem hujus meæ volitionis ratio est ipsa hæc mea volitio. Vereor, ut pauci accedant huic analysi, &c.*

s. 347.

Quæ in præcedenti nota proponuntur, facile applicari possunt ad DEUM. Voluntas DEI, & εὐδοξία ejus, vel decretum, habent se ut indifferens ad determinatum. Sit determinatum B. an potest rationem invenire

invenite in patrum determinato H. i. e. in voluntate? Vel an B. est ratio sui ipsius? i. e. An DEUS sic decernit, quia sic decernit? Atqui hoc non est rationem reddere, sed id repetere, cujus ratio reddenda est. Oportet vero nihil fiat, sine determinata ratione. per 338. Itaque si in sola DEI *εὐδοξία* subsistat, non datur electionis tam diversæ determinata ratio.

§. 348.

Novi, quid heic tibi succurrat? Una bipenni omnia hæc mea ratiocinia dissecare potes. *Relegas me ad Βάθος; nostrum non esse, curiosius scrutari vias DEI; rationes illius εὐδοξίας olim manifestandas; nec nos decere, ut præmatura temeritate consiliorum DEI causas per vestigemus: non obstringi te ad præbendam mihi responsionem, ea nimirum audacter sciscitatio, quæ in hac mortali vita nemo explorare queat.*

§. 349.

Atqui non scrutatus sum justo curiosius viarum DEI rationes, nec, ut mihi eas apertires, à te flagitavi; Sed, quoniam tu rationem IN SOLA DEI *εὐδοξία* temet invenisse credis, trahendo huc scripturæ oracula, quæ non trahenda sunt: dedi operam, ut tibi ostenderem, tuam rationem esse nullam, *quia non sit determinata, qualis esse deberet.* ex §. 338. Quocumque nimia curiositate delatus fui, Te Duce, delatus fui, perlequebat enim, ratione minus determinatâ Te præcuntem.

§. 108.

Hoc ipsum, inquis est, quod volo: Non habemus ulteriorem rationem electionis divine cognitam, quàm hanc minus determinatam, i. e. εὐδοξίαν. Sed an DEUS illam determinatam novit? Novit utique.
Atqui

Atqui clarissimæ de voluntate divina notiones, quas non possumus judicare falsas, §. 343. seq. satis nos docent, *tametsi determinata illa rationes eligendi adhuc obscurissima maneant*, non posse tamen eas in sola *ëudoxiæ* esse collocatas. per §. 346. seq. Id ad te oppugnandum sufficit. Non erat igitur causæ quidquam, cur semper meos ictus dissimulareres, qui revera ferierunt. Nam in sola *ëudoxiæ* actio eligendi à te quærenda est, quod si extra illam prodieris, ad sapientiam, justitiam, &c. causa cecidisti. §. 341. Sapientia enim & potentia electionis objectum constituunt. §. 340. ita ut electio sapientiam sequi nequeat, quin unà objectivas rationes inveniat præstructas,

§. 351.

Restat unicum effugium. *Posse tamen in sola DEI ëudoxiæ electionis rationem determinatam esse sitam. Nam quamvis clarissima ideæ nobis persuadere videantur, indifferentem voluntate solam non posse factorum Johannis & Judæ differentiam præstituerè; tamen adtribuendum nostræ imbecillitati. Suo demum tempore omnia revelanda. Solet tibi evenire, quod in æstu, mari accidit, ut ventus unam plagam ita exundet, ut alteram ex adversa relinquat siccam. Sceptici possunt tua responsione abuti. Nam si vel clarissimæ ideæ, quæ nos convincunt, in indifferenti divina voluntate sola non posse rationem esse differentię factorum, quæ Johanni & Judæ destinabantur ab eterno, tamen nos fallere possunt, ita, ut quod nobis contradictioni obnoxium videtur, verum sit, sc. minus determinatum, posse esse rationem determinati: tum profecto decipere nos etiam cla-*

rissimæ ideæ possunt, quibus persuademur, impossibilia esse, *quæ contradictionem involvant*, quibus erudimur, *bis duo esse quatuor*: forte in voluntate divina (ita enim Cartesius & Poiret judicant) longe aliter hæc determinata esse possunt, quamvis, quæ id fieri possit, rationi nostræ adversetur.

§. 352.

Cui responsioni si locus concedatur, nihil tam evidens, nihil tam perspicuum erit, de quo non suspicari liceat, *esse id forsitan in DEi voluntate aliter determinatum, videri duntaxat imbecilla nostra rationi ita, intimam naturam rerum esse nobis ignotam, suo tempore omnia aliter manifestanda.* Verum enim vero hanc respondendi viam, quæ tanta dubitandi occasio præbetur, ego nunquam inibo.

§. 353.

Claudo hoc caput observatione sequenti: Si sola *indoxia* ratio electionis est, *nec eam ordine rationis præcurrit consideratio hominis omni respectu tanquam qui creari, sibi, & inde iterum in salutis ordine ab æterno collocari potuit*: Tum plura decreta comminiscenda sunt his respectibus respondentia, si non ordine temporis, certe tamen ordine rationis sibi succedentia. Atqui unicum duntaxat dari, etiam hoc sensu, patet ex §. 205. §. 272. not. * hujus Cap. E. Quid? quod, si DEO hominem sine fide primum eligenti obversatum doceas, consiliis DEI abstractiones, sub diversis respectibus, diversis decretis, hominem tractandi, astinzeris, quod divina Majestate indignum est, *quæ omnia, omni respectu, & uno actu, destinat.*

SECTIO II.

QUA VIRORUM DOCTISSIMORUM DUBIA DILUUNTUR.

§. 354.

Clarissimus Hottingerus Tigurinus Professor, eruditione, modestiâ, pietate, iudicio inter multos alios insignis, hanc, quam tradidimus, de rationibus objectivis, electioni præviis, sententiam, nuper demum impugnavit, uno paragrafo illius dissertationis, quam de prædestinatione inscripsit, quæque Anno 1720. prodiit, respondente *Caffero*, assumente *Bullingero*, Ubi pag. 25. 26. verba hæc ita habent, à me hîc & recensenda integra, ne quædam eorum valori decedere videatur, & modeste, pro ut par est cum **TANTO VIRO** agere, examinanda.

§. 355.

Doctissimus Vir, inquit, ubi pelagiana et apientia prius hanc sententiam accusavit, *qui Philosophia Leibnitiana & Wolffiana usum* in Theologia obtinere voluit: pag. 418. scribit: Reformatos ubi videri *βαΐδος* Paulinum invenisse, sine ratione objectiva, (electioni prævia,) in sola DEI voluntate. At hoc *βαΐδος* non tantum non comprehenditur, sed ne concipi quidem posse, utpote quod ratione sufficienti eademque determinata careat. Quale *βαΐδος* Evangelico Lutheranis tribuere habet id rationem determinatam: concipi potest, comprehendere licet & intelligendo exhauriri non possit; obscurum quidem secundum rationes speciales, non verò universales. Hæc ille. Ita est, Reformati nullam rationem objectivam electioni præviam agnoscunt. Negant, DEUM in objecto eligendo, convertendo;

&c. prævidisse quicquam, quod eum moverit ad hunc ab alio distinguendum, & propter quod iste præ illo amari & eligi meruerit, sed causam electionis unicam esse DEI *ἰδοxίαν*. Cæterum DEO non defuisse rationes, cur hoc non alio modo ageret, nullo modo dubitamus. Verum cùm conceptus rei sit vel distinctus, solidus, realis: vel confusus, imaginarius, vagus & vanus: distinctus quidem ille est, qui rei ex principiis, ex quibus ea cognoscitur, responderet. Cùm autem de electione nihil nobis, nisi ex revelatione divina constet: revelatio vero nihil tradat de fide eligendorum prævisa: quin, quia eligendus erat homo in peccatis mortuus, iste ut planè ad fidem DEO habendam ineptus, imo ut rebellis DEO eligenti obversabatur: Denique cum DEus misereri possit cuius vult, etiam indigni: conceptus electionis, distinctus ille est, qui eam ab una DEI *ἰδοxίᾳ* derivat. Qui eam à prævisione fidei arcessit, locum habere nequit. Fides & bona opera Spiritu S. Act. 13, 48. Ephes. 1, 4. teste, decretum electionis ingrediuntur, non ut eam antecedant, & ut causa DEum ad hunc vel illum eligendum movens, sed ut electionis consequens, & ut fructus illius, ut beneficium à DEO eis destinatum, quos elegit. Elegit non eos qui crediderunt, sed ut crederent. Ait quidem V. D. huiusmodi *βάνος* ratione sufficienti & determinata carere. An verò quod DEI *ἰδοxίᾳ* liberrima & sapientissima voluntate nititur, ratione sufficienti & determinata caret? Afferit, decretum electionis ut ab Evangelico-Luthera- nis concipitur, obscurum esse secundum rationes speciales, non generales: Petrum exclusis aliis servari, quòd convenientius fuerit, id fieri ob fidem

hominis

hominis hinc & nunc, in his circumstantiis præ aliis collocati conceptam, quam cæteri neglexerint. Ac qui cum fides non alia sit nisi fides in Christum, quæ Ephes. 4. v. 5. una dicitur, nescio cur hæc electionis, & discretionis unius individui ab alio causa generalis, non specialis dicatur? Porro si hæc fides prævisa causa fuit electionis, cur Apostolus dicit, cognitionem qua DEUS novit quos, & cur hos, non alios servare velit, profunditatem esse imperscrutabilem? An consilium de singulis individuis, generale: vel consilium, cujus rationes evidentes sunt, imperscrutabile dici mereatur? Denique illa sive fides sive opera (eadem enim hætenus illius & horum ratio) quorum prævisio DEUM movisse dicitur, ut Petrum præ Juda eligeret, num à DEI beneficio, an à libera hominum voluntate, congrua dispositione, &c. manat? Si à DEI beneficio, nulla electionis dabitur ratio objectiva. Christi caro non sine objectiva ratione & tamen beneficium. Si hominis fœtus est, Pelagio & Semipelagianis applaudendum, rejiciendus Paulus, 1. Cor. 4. v. 7. negans, esse in homine quidpiam, quo unus ab alio in consilio & foro Divino discernatur: negans etiam quemquam habere in se aliquid, quod non acceperit, de quo gloriari possit, & propter quod ab alio discretus fuerit. Quod si verò scapham scapham appellare liceat, qui sibi fidem, opera &c. arrogat, quicumque illi sint, divitias DEI, plenam rationem cur DEUS alios amaret, alios odio habuerit reddentes, judiciorum Dei imperscrutabilitatem: media salutis ab hominis voluntate, dispositione, in aliis aliisque circumstantiis collocatione suspendentes, viarum DEI impenetrabilitatem tollunt: DEUM autem & à consilio & à

merito hominis, voluntatis suæ munere DEO prærogantis, præveniri. Et quia ab homine stabit, ut si non possit, saltem (ut) velit, ipse operetur, neque ex DEO, neque per DEUM, neque ad DEUM omnia erunt, sed salutis gloriæ ad hominem redibit: qui homo si nolit, omnia quæ DEUS faciet & volet, frustra erunt.

§. 356.

Primo Vir Doctissimus omnes illas sententias, quotquot rationes objectivas electioni prævias admittunt, odioso Pelagianæ sapientiæ titulo notat. Si quidquam Vir celeberrimus ex Pelagiana Hæresi afferre poterit, quod cum nostris consentiat placitis, cedemus arena. Quæ fuerit Pelagii sententia omnium nervosissime Augustinus, Pelagii Adversarius, cujus ego fidem, quippe cum Evangelicis hæreseos hujus postularus, sequi non obstrictus essem, docet sequentibus verbis.

§. 357.

Tria sunt ut scitis, quæ maxime adversus eos (Pelagianos) Catholica defendit Ecclesia; quorum unum est gratiam DEI non secundum merita nostra dari, quoniam DEI dona sunt, & DEI gratia etiam conferuntur merita universa justorum. Alterum est inquant acunque justitia sine qualibuscunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere. Tertium est obnoxium nasci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obstrictum, nisi reatus, qui generatione contrahitur, regeneratione solvatur. ()*

(*) Vid. Augustinus Libr. de dono persever. Cap. 2.

§. 358.

Primus igitur Pelagii error in opinione meriti; alter in perfecta sanctitatis arrogancia; extremus denique

que in culpa hereditaria negatione positus fuit. Nemo vero unquam audivit, propterea accusatum istum hominem erroris esse, quod in fide nos electos censuerit. Auxilio DEI ad virtutem Christianam colendam nos non indigere, deliravit Pelagius, de quo ita Augustinus: (*) *Quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est, qui hoc posse adjuvat; quod vero bene agimus vel loquimur vel cogitamus, nostrum est.* Item: *quod loqui possumus DEI est, quod vero bene vel male loquimur, nostrum est.* Hæc profecto ejusmodi sunt, ut nobis nullo pacto imputari queant, qui hominem in peccatis mortuum, cum sacro codice, tota mente pronuntiamus. Nam *adminicula pedagoga sequi aut non sequi posse, ut affirmes, non magis Pelagianum est, quam si doceas, suis hominem viribus posse pandectas juris civilis, aut codicem legere, & meditari.*

(*) Vid. August. Libr. de gratia Cap. 4.

§. 359.

Augustinus in libro de gratia, referente Norisio. (*) demonstrat, *Pelagium nominatenus Christi gratiam adstruere, neque illum à libero arbitrio, lege, doctrina evangelica, aut exemplo Christi distinguere, solam possibilitatem juxta hæreticam, non vero reapse virtutum actus donari; dari illam ex meritis, & ad hoc ut facilius tantum pravis suggestionibus resistamus; varia deinde testimonia, quæ ex editis abs se libellis Pelagius in gratia commendationem producit, Augustinus ventilat, quantumque fraudis subsit, exponit. &c.*

(*) Noris: Hist. Pel. p. 60. C. 15.

§. 360.

Nihil horum omnium ad nos pertinet. Et si vel unum ex Pelagio testimonium, vel ex antiquitate

documentum Vir celeberrimus allegare possit, quo in Iligatur, *damnatam in homine fuisse sententiam de obiectivis rationibus, electioni prævis, haud inviti erroris culpam gestabimus.* Aliud est operum merita æternæ electioni substernere, aliud fidem in Christum. Prius notatum in Pelagio est, haudquamquam posterius.

§. 361.

Celeberrimus Anglicus (*) errores Pelagii his verbis describit: *De gratia nec idem semper sensit nec dixit. Primitus omnia natura tribuebat. Postea à Catholicis convictus, mutato nomine, sententiam tamen non mutavit. Per gratiam enim potentiam nature, à DEO creata scil. rationalem voluntatem intellexit. Gratiam Christi nihil aliud esse voluit, quam doctrinam ejus & exemplum: omniaque virtutis officia ipsa etiam pœnitentia & ad DEUM conversionis primordia à nobis sine particulari auxilio divino impleri posse; adeo ut si gratia divina admittenda sit, inter utilia solummodo non autem necessaria numeranda esse. Liberum arbitrium eousque ampliavit, ut hominem sine peccato vivere posse, totique DEI legi ad amissim satisfacere censeret. Homines plerosque saltim, non gratie divine beneficio, sed propter operum suorum merita justificari, &c. &c.*

(*) Guilielm. Cave Hist. Litter. p. 244. edit. 1720.

§. 362.

Sed forte ex Semipelagianismo nostra aliquid sententia tradit. Forte ex quarta, octava, decima v-sexta parte Pelagiana est nostra doctrina. Quousque placeat Pelagianismi nomen significatu exportretum, equidem nescio. Interim, non, quo, tu sensu, vocabulo utaris, sed an ejus nominis impositio ex antiqui-

tate probari, & veritati afficta, errorem indicare possit maxime quæritur. Accipe, Vir celeberrime! calamo defuncti scriptoris, quocum & tibi olim pugna intercessit, sententiam eorum, qui fidem (rationem objectivam) electioni subternunt, atque tecum constitue, numquid aliquid trahat ex fece Pelagianismi?

§. 363.

Errores, inquit beatus Scriptor, in hac materia vitandi sunt. Pelagianismus, Sempelagianismus, Synergismus. Pelagiani concipiunt hominem in sui conversione tanquam sanum, & proinde viribus nature totum conversionis opus adscribunt. Sempelagiani, Massilienses dicti, ut egrotum, & saltem initium conversionis viribus nature tribuunt, quemadmodum homo egrotus, se quidem aliquo modo, sed languide, movere potest, & propterea aliorum ope indiget: quæ & Pontificiorum mens est. Synergista vero tanquam Semimortuum, unde initium quidem conversionis soli gratiæ, progressum vero viribus naturalibus per gratiam adiutis tribuunt. NB. Orthodoxi autem cum scriptura eum plane in peccato mortuum esse Ephes. 2. v. 1. adeoque ad ultimum usque fidei collata instans passive se habere, nec quicquam gratiæ ad sui conversionem cooperari docent. An, qui ita sentit, etiam si fidem (rationem objectivam) electioni præviã esse doceat, Pelagianismi odioso titulo notari potest?

§. 364.

Verba nostra citata à Viro summo hæc sunt: Scribit, Reformatos sibi videri Βάρος Paulinum invenisse sine ratione objectiva (electioni prævia) in sola DEI voluntate. At hoc Βάρος non tantum non comprehendit, sed ne concipi quidem posse, ut pote quod ratione

sufficiente, eademque determinata careat. Quale *Bàðes* Evangelico-Lutheranis tribuit? habet id rationem determinatam: concipi potest, comprehendilicet, & intelligendo exhauriri non possit.

§. 365.

Nihil optatius mihi potuisset obtingere, quam si Viro celebri visum fuisset, exponere, quo sensu illam meam *lã* *Bàðes* utramque partium distinctionem adprobare aut improbare consulsum sit? Quo facto, occasio ipsi nata fuisset, *Bàðes*, quod tantopere urgetur, cum sua sententia conferendi, ac inde judicandi, *utra doctrina, Evangelicorum, an Reformatorum, Bàðes* DEO dignius statuat, Apostolique oraculum rectius declaret? Quod, cum facere Vir Summus omiserit, meum est, quod *Bàðes* fictum aut verum sit, exponere paulo distinctius.

§. 366.

Bàðes procul omni dubio est veritas, quam exploratam habemus secundum questionem: AN SIT? nequaquam vero secundum questionem: QUOMODO. Id exemplo Trinitatis constat, in cujus doctrina *Bàðes* inesse, nemo Christianorum, si à sola Socinianorum impietate discesseris, negaverit unquam. Novimus QUOD SIT Personarum in una DEi natura Ternio, ignoramus autem QUOMODO? Quod si Sacro Sanctus ille Personarum Ternio cum axiomatico philosophico collideretur, quod non tantum physicæ, sed geometricæ etiam necessitatis veritate commendaretur; sane & ipsa quæstio: AN SIT? neganda foret, nec illud plane *Bàðes* esset hîc admittendum.

§. 367.

Nam etsi istud quidem mysterium omni nostra
ratione

ratione sublimius existat, non est tamen ejusmodi ut veritati manifestæ adversetur. *Aliæ veritas veritati esset contraria, & ipsa ἀσύσῳα non minus atque ἀκατάληπτα vera esse possent.* Ipsi celebres Viri, quorum sententiam hîc examino, negant, βᾶθος esse posse, cujus ideam, quo minus formes, saltim secundum quæstionem AN? contradictione impediaris. Verba cujusdā eruditissimi & modestissimi hæc sunt: §. 368.

Eateor plurima esse cum in natura, tum in revelatione, quæ perfecte non comprehendamus; Verum illa non statim ἀσύσῳα, seu contradictoria dicenda sunt. Omnia quidem contradictoria sunt incomprehensibilia; sed non vicissim omnia incomprehensibilia sunt contradictoria. Multa profecto comprehendi nequeunt, vel quod eorum natura capium nostrum superet, ut ea quæ pertinent ad infinitum; vel quod rem quidem sciamus, sed modum ignoremus; vel quod rerum causæ nos lateant: vel quod eas non satis expendimus; vel ob alia plura ejusmodi. Sed inter illa non semper repugnantiam videmus, tantum abest, ut promeris ἀσύσῳοις, seu contradictorius, haberi debeant.

§. 369.

Verbis hæc præcurrentibus dubium removet Vir Doctus: *Frustra hîc excipietur, rationem humanam in rebus ejusmodi audiendam non esse, sed fidei, quæ docet, subjiciendam. Nam (præterquam quod nunquam probabitur. NB. fidem ἀσύσῳα illa docere, siquidem scriptura verba alium sensum manifesto fundunt, ut ex natura rei & circumstantiis omnibus patet) certe si rationi credendum non sit, dum hæc ἀσύσῳα nobis indicat, dumque docet:*

illa stare non posse, multo minus ei credetur, in iis argumentis, que suadere videntur, rationi, his in rebus credendum non esse. Etenim multum abest, quominus argumenta illa æque evidentia sint, ac evidens est, αὐτὰρὰ credi non posse.

§. 370.

Itaque ex doctissimorum Dissidentium consensu ipso Βαΐδος, quod concipi nequit, i. e. quod contradictionis est involutum, nullum & fictitium jure merito habetur. Mea quidem sententia ipsum S. S. Trinitatis mysterium rationes in DEO ejusque infinita natura objectivas habet, forte aperiendas ubi in altera collocati fuerimus vita. Nempe ex immensa suæ Divinitatis oceano DEUS intelliget, cur eadem natura tribus personis sit distincta, idemque cernet rationes, quomodo non solum fieri possit, ut in una natura tres subsistant personarum characteres; sed QUOD etiam necessarium sit, nec plures, nec pauciores dari quam TRES. Quod si id DEUS non intelligeret, vel si nos certissime intelligeremus, id nunquam intelligi à quoquam posse; Personarum Ternio αὐτὰρὰ & contradictione implicatus foret, quod vel cogitatu nefas est.

§. 371.

Non pendet igitur, meò judiciò, Personarum Ternio à ratione tali, quam non possumus non minus determinatam agnoscere; qualis ratio v. g. est voluntas indifferens; curenim non plures aut pauciores personas illa præstaret, eam ipsam ob causam, quòd indifferens est? sed ab infinita DEI natura, quæ tali, quam sicuti ignoramus, quæ potissimum ratione pro numero personarum ternario determi-

nata

nata sit; in eo ipso enim latet mysterium: Ita tamen nec negandum est, latere in ea rationes, pro determinato trium personarum numero, omnino determinatas.

§. 372.

Cautum igitur est, ubi *βάθος* locum habet, ex uno latere, ne id involvatur contradictione, sed rationibus naturæ rerum consentaneis, i. e. objectivis, nobis secundum specialia ignotis, derivetur. Nam *quidquid idearum contradictione non impeditur, id est possibile, id potest secundum speciales possibles condiciones, easdemque determinatas, intelligi, si non à nobis, certe tamen à DEO.* Ex altero latere videndum est, ne quid esse *βάθος* credamus, quod ita apertum, ita manifestum est, ut cum primum ejus rationem allegaveris, **NIHIL AMPLIUS SUPERSIT ET SECUNDUM QUÆSTIONEM *ὅτι & διὰ* SECUNDUM GENERALIA ET SPECIALIA, QUOD EXPLICARI MEREATUR.**

§. 373.

Quibus ita præmissis, dispiciendum est: *an, quod Unn. Dissidentes pro βάθους habent, iis characteribus distinguatur, quos sinistrorsum ac dextrorsum requiri diximus?* §. 372. Affirmant viri docti, *solà DEI ἐὐδοκίᾳ, nec ullis rationibus objectivis electionis βάθος contineri*: Sed id contradictioni obnoxium esse, indicavi obiter. §. 347. Nunc ostendam idem curatius. Voluntas DEI est suprema perfectio, quæ sine differentia, *ad agendum & non agendum* parata est, ad decernendum hōc, & alio modo. *Quod si igitur divina circa Johannem desti-*

destinatio, quatenus differt à destinatione circa Judam, exclusis sapientiæ, & justitiæ respectibus, quippe qui hinc arceri debent, ne Adversarii caussa cadant, §. 340. 341. à voluntate DEI pendet, tum id, quod sine differentia ad agendum ac non agendum paratum concipitur, differentiam continet, cur potius agatur, quam non agatur, id quod est contradictorium. Illud igitur βᾶδος quod in sola DEI iudiciæ ponitur impossibile est, ideoque ex ipsa dissentientium decisione §. 369. non credendum.

§. 374.

*In decreto circa Johannem & Judam, si fatum utrinque adjudicatum spectes, ingens est differentia. Nec tamen non uterque Johannes & Judas simili conditione DEO eligenti est obversatus, nempe ut Rebellis uterque. Itaque DEUS simillimos dissimillimo modo tractavit. Aut igitur Veritas, i. e. consensus iudicii ac decreti cum rebus §. 357. not. *: in DEO non est veritas, i. e. decretum DEI potest dissimile esse circa res simillimas, quod est contradictioni obnoxium: aut veritas à decreto pendet, ut eo ipso, quia DEUS simillimos dissimili modo tractare vult, dissensus ille inter decretum & res obversatas tollatur, tum manifesto in Pireti castra transitur §. 115. not. *. quo ipso fundamentum Scepticismi jacitur, nam & contradictione implicata vera fieri possunt, dummodo DEUS velit. §. 351. Nihil igitur certi remanebit, cujus veritas non DEI voluntate, quæ βᾶδος est, possit mutari,*

§. 375.

Perfectio & bonitas est rerum inter se consens-
sus

sus. §. 249. Perfectissimus igitur DEUS est, quoniam non solum ejus *judicia* cum natura ipsius, & rebus possibilibus per ipsum, ab æterno *consentiunt*; sed quia etiam *decreta* ejus *conformantur* cum ipsius *exactissimo* *judicio*. DEUS ergo *fata* *Johannis* & *Juda* ab æterno *dispensaturus* *judicat*, utrumque ex æquo sempiternis pœnis dignum; *obversatur enim uterque DEO* ut *rebellis*. At *dissentit* ab hoc *judicio* *voluntas* *preferens* alteri alterum, sine cogitatione differentiæ in objecto; *perfectissimus* igitur *imperfectione* i.e. *dissensu* *judicii* & *voluntatis* *laborat*. *Quæ est contradictio, si hæc non est?* An hoc non est *comminisci* *circulum* *quadratum*, *Montem* *sine* *valle*, *nigram* *albedinem*, *album* *nigrorem*? *Utor* *verbis* *dissentientium*.

§. 376.

Pœna dignus est, quem DEUS punitum vult. Nam ut primum Christo inserti spectamur, pœna sublata intelligitur, nec DEUS velle cogitatur pœnam. Atqui primum DEO eligenti homo obversatur ut rebellis, pœna dignus, quem punire vult, & quidem extra Christum, quippe AD QUEM demum post eligitur, itaque in illa prima electione DEUS hominem extra Christum punire vult, & tamen extra Christum punire non vult. Quæ est contradictio, si hæc non est? *Diversus, inquis, respectus contradictionis umbram aufert. Ut rebellem punire vult, ut eligendum non vult.* Diversa video vocabula, non diversos respectus, aut significatus. Loquere cum ideis. Sic enim tui *Symmysta* jubent. (*) *Dicis, velle Deum pœnam, ut rebellem irrogandam, non autem ut eligendo. Quid est eligendum? est is, quem*
DEUS

DEus volet non punitum ob sua peccata. Substitutâ in vices tui verbi hâc definitione, hoc dixisti: *Deus ut rebelli vult pœnam irrogatam, non autem vult, quatenus volet non irrogari.* Auditum admissi risum tenetis, Amici! *Distingue tempora, inquis, & concordabit DEi via. Vult DEus rebellem, v. g. Iohannem, quem ab aeterno ut talem vidit, punitum factâ electione, non amplius vult.* Sed pace tua dixero, relinquis difficultatem, non auferis. Nam quomodo facta electione potuit noluisse, quod ante voluerat: An ita DEus in potestate voluntatem suam habet, ut repente absque ratione nolle possit, quod ante voluit? Aut an idem simul velle & nolle potest eodem respectu?

- Job. Alphons. Turretin. in dissert. an contrad. possint credi? §. 11. quem & supra §. 368. 369. citavi: *Ergo, ut aliquid proprie atque vere credere dicamur, non satis est, ut soni sensu vacui copulentur, eaque affirmemur, quæ nullam ideam in mente excitent. Oportet ut sciamus, quid dicamus; seu quod idem est, oportet, ut prolatis verbis ideæ quadam menti nostræ obversentur, quarum unam cum altera connectamus, ac de illa affirmemus: ut cum dicimus, parietem esse album, scimus quid sit paries, scimus quid sit albedo, ac proinde non voces tantum, sed res ipsas, seu ideas, de se in vicem vere ac proprie affirmamus.*

§. 377.

In eo, inquis, summa divina misericordia vis posita est, ut immerentes, qui pœna digni sunt, sua faciat dilectione dignos. Id perinde est, ac si diceres, quos ab aeterno noluit amare, eos posthac voluit, nulla alia causâ, quam quia voluit. *An igitur quidquam, pergis, DEum potuit movere, ut hominem eligeret? Nullum potuit meritum movere, concedo, nulla ratio objectiva, nego.* Omne meritum quidem

quidem est ratio objectiva; sed non omnis objectiva ratio meritum est. *Si DEUS hominem ob rationem objectivam eligit, movetur semetipso, i. e. us rebus quas eligendo, æternis retro spatiis, in certo salutis ordine, sapienter ingenerate potuit. Breviter: movet MERITUM Christi, cujus applicatio prævisa, hæc autem est DIVINA actio.*

§. 378.

Electio*n*is βάθρο*s* ex uno latere defectu laborare, & contradictione implicatum esse, si Dissidentium quidem more, in SOLA DEI εὐδοκί*a*, exclusis objectivis rationibus, ponatur, hæcenus commo*n*stratum est. Nunc ostendendum, *si hanc sententiam sequamur, PLANE βάθρο*s* omne tolli & in apertissimam resolvi causam.* Si nexum hujus βάθρο*s* i. e. electionis, quam Dissidentes docent, cum voluntate DEI ipsa consideraveris, contradictionis errore non potest exsolvi, quod causa minus determinata, (voluntas) determinati eventus ratio esse nequit. per §. 337. Si ipsam vero εὐδοκί*a*v in se, non ad tento illo nexu, respexeris; nulla clarior, nulla evidentior, nulla à βάθρο*s* quovis alienior ratio allegari potest, quam hæc: Ita DEUS VULT.

§. 379.

Miraris forte sententiæ meæ novitatem, eamque probatam videre discupis. Sed nihil facilius erit, quam tibi facere, quod satis est, eo ipso, quoniam DEI εὐδοκί*a* ratio sine βάθρο*s* est. Nemo mortalium existit, quin ex se ipso clarissime cognoscat, quid rerum in se agatur, *quum in aliquid volendo fertur.* Nemo est, quin præclare ex se ipso intelligat, quæ & quanta illa ratio sit: ITA REGI PLAC

CET. An, talibus de DEO pronuntiatis, obscurum esse putas, quid sit illud: SIC DEO VISUM est?

§. 380.

Nunc parum aberit, quin me sis ineptientem judicaturus, tacita animi cogitatione. Sed nondum TOTAM inspeximus LITEM. Regeres: *Non est in eo βᾶθος, quod ita visum DEO fuerit, Johannem eligere, præ Juda, quid enim sit, velle aliquid, aut eligere, nostra ipsorum edocemur conscientia; sed in eo impervestigabiles DEI viæ sunt. si quæras: CUR ITA PLACUERIT DEO, CUR IPSI ITA FUERIT VISUM?* Consilium profecto exsequeris meum, id ipsum respondendo, quod ut responderes, prioribus verbis operam dedi. Si βᾶθος divinæ Electionis est in illis rationibus positum, quibus voluntas commota elegit *si non referendum est ad ipsam εὐδοκίαν, sed ad ejus rationem: quæritur, numquid in ipsa voluntate illa ratio voluntatis, seu in ipsa εὐδοκίᾳ ratio εὐδοκίας sit, an vero EXTRINSECA voluntatem IN RE, quæ DEI voluntatem præcurrit?* si prius affirmes, βᾶθος ipsum tollitur. Namque nihil minus βᾶθος est, quam si quærenti, *cur aliquid factum?* respondere possis: *quia ita placuit.* Et urgenti: *Cur ita placuerit, iterum regeras: quia ita placuit.* Eo ipso enim exhauritur omnis rationum series, & attingitur ultima, non minus clarissima quam prior, utraque enim hæc est. PLACUIT. cur? quia placuit, cur hoc? quia PLACUIT. In eo autem, ut ad rationum ultimam pervenire seriem possis, nullius βᾶθος character quærendus.

per §. 273

§ 381.

autem causeris, βᾶθος rationes & impervestigabiles

gabiles vias esse EXTRA meram *εὐδοξίαν* quarendas, habeo quod volo. Si consideres eligentem voluntatem, & electum hominem; quæso, si ab *εὐδοξίᾳ* discesseris, quippe quæ sui ratio esse nequit, §. 380. quid extra *εὐδοξίαν* est, quod illius ratio esse possit, quàm ipse eligendus. Itaque *βᾶθος*, si quod est, in rationibus objectivis situm est. In sola *εὐδοξίᾳ* collocari nequit.

§. 382.

Præclare intelligo, quò effugiò usus sis? Dices, non diffitemur, rationes illas quæ *βᾶθος* efficiunt, extra voluntatem DEI in objectis forte quarandas; sed eo ipso, quod *βᾶθος* continentur, nobis sunt ignota, neque ideo ad fidem, vel ejusmodi rationem referenda. Hanc responsionem lubens amplector, eamque in semet meam verto. Primo enim ex manu tua extorsi maximum telum, quo advenus in eam pugnas: Si rationes eligendi objective fortiter futurum fuisset, ut DEUM aliquod extra se moverit. Hoc, inquam, telum nunc tibi non nec amplius metuis, ne, concessis rationibus objectivis, DEUS in eligendo, modis indignis, alium se perdeat. Secundo si rationes illæ voluntatis *εὐδοξίαν* præcurrentes, quæ *βᾶθος* constituunt, ignotæ tibi sunt: utrum erit, cavere, ne FIDEM inter eas esse affirmes, ita non minus date operam, ne FIDEM ex illarum numero esse neges. Nam quæcunque occulta sunt, ea in neutram partem definienda à quoquam sunt. Sicuti v. g. nec affirmandum mihi, nec negandum est, utrum Salomo Rex fuerit consecutus salutem? est enim quæstio ab UNO decidenda Numine, nobis non nec via nec solubilis: ita nec tibi negandum est, fi-

dem ex eis rationibus objectivis esse, quas concedis, & in quarum ignorantia $\beta\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ jacere existimas.

§. 383.

Ex his intelligitur, $\beta\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ quod in sola *εὐδοκίᾳ* quæritur, aut nullum esse, §. 379. aut contradictioni obnoxium, §. 373. 374. 375. 376. aut rationibus objectivis nixum, neque aliter veritatem $\beta\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ defendi posse, quàm si cum nostra facias sententia, quâ rationes objectivæ stabiliuntur.

§. 384.

At enim vero, inquis, si electio prævia fide formata est, quam in objectivis rationibus numerandam esse constat, tum $\beta\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ cessabit, nihil enim proclivius est, quam ut ex fide cognoscatur, quare homini ab æterno adjudicata sit salus? Vellem, ut hic ad meam respon- sionem Viri Doctissimi adcuratissime animum appellerent suum. Semper miratus fui, quare Auctores tam celebrati infinitam rationum seriem, quâ tanquam nullo tempore emetiendâ, electionis & salutis fundamentum continetur, ita ignotam statuerint, ut ne primum quidem ejus articulum, quem fides repræsentat, certam & exploratam electionis rationem esse, concedant. Quasi totum $\beta\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ tolleretur, si vel unus occultarum serierum articulus luci expositus foret. Neque enim OMNIA mihi ex viis DEI plana & pervia sunt, tametsi viarum CAPUT nōrim, & perspectum habeam, non aliter posse hominem sive ELIGI, sive SERVARI, nisi sit FIDE matatus. Infinita adhuc restant, in æterna demum vita cognitioni reservata, ut mox dicemus.

§. 385.

Illud mihi dubium, quod à divino $\beta\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma$ desumunt, quod ex ipsorum sententia tolleretur, si FIDES
etc.

electionis ratio foret, non aliter videtur formatum, ac si quis rerum naturalium curiosis scrutatoribus dicam scribere vellet, quoties ventirationem physicam in sublato aëris equilibrio positam esse scribunt. Nam cum Servator aliquod naturæ mysterium in eo versari prodiderit, Joh. 3. v. 8. & haud præ se tulerit obscure, ventorum quidem sibilo nostras tangi aures, origines vero eorum, & oras quorsum illi spirent, occultas esse: Possset eodem jure, quo Dissidentes nos, Physicos nonnemo contemtus, advertus Christi verba significati, reos agere, & his potissimū uti accusandi modis. Quæ optimus Sospitator naturæ βὰς Dei adscripsit, quæ non per vestiganda doctuit, eadem Physici, ex utraque fronte, rimari explorare, & tanquam ad calculos revocare non erubescunt. Ventirationes palpabiles assignant, cum Sospitator tamen dari ejusmodi negaveris.

§. 386.

Quidquid Viri Doctissimi & his Physicorum accusatoribus respondendum consulere, idem ipsis poterit responderi. Si dixerint, nondum esse exhaustos naturæ immensos thesauros, etiamsi vel una ac altera ratio naturalium φαινομένων allegari possit, meminerint, idem esse dictum sibi. *Qui fidem proximam electionis rationem perspectam habet, nondum viarum Dei emensus est latissime patentem amplitudinem. Quæ conditio est, naturæ regni, ea multo magis administrandæ gratiæ. Nondum βὰς Θεός sustulit, qui externam ejus superficiem agnoscit, ut qui pedum tibias cerneret hominis, vastissimâ corporis mole reliquâ, nubibus tecti, gloriari non possit, se magnitudinem ejus stupendam incognitamque totam perdidicisse.*

§. 246.

Dicam apertius, ac sine similitudinum colore, quid sentiam, *Scriptura nullum Bã'dos agnoscit in ipsa æterna electione, sed in accessu ad gratiam, quæ electioni fundamentum præbet. Non est obscurum, quam ob rationem eligamur; fidem enim decretum præcurrere, vel ipse Sacer Codex docet; Sed id impervestigabile, quomodo alii ad fidem perveniant, alii non perveniant? Exploratum est, æterna gaudia propter fidem decerni; quis vero rerum concursus requiratur, dum quis fidem concipiat, ingens Bã'dos est.*

§. 388.

Cum ratione status publici, quò singula hujus mundi ora continentur, tum respectu privatæ individuorum hominum conditionis, infinita rerum multitudo existit, quâ unus præ altero inducitur, ut, cum omnes possint, ad miniculis pædagogicæ is recte uti velit. Si statum hujus aut illius oræ publicum consideraveris, alius alio est infelicior, quorum factorum ratio, si, perfectæ analysi, examinanda foret, nulla perspicaciâ creatâ quantalibet ad finem pervenies unquam. Nam ut Evangelii doctrina ab uno populo migret, justo DEI consilio, ad alium, immensa rationum varietas confluit, à moribus Regum, à Consulentiùm suggestionibus, à peccatis familiæ, à subditorum erga DEI verbum ingrato animo, ab impunitate graviorum scelerum, à tricis, machinationibus, avaritia, & exactionibus eorum, qui rebus gerendis præsunt, à Majorum culpa in hos posteros prepara-

Preparata, & reservata Gen. 15. v. 16. Matth. 23. v. 35 à ruditate Auditorum pastorumque, erroribus sese opponere non valentium, ab hostium Ecclesie vexationibus moliminibusque, derivanda & petenda. §. 386.

Singule hæc causæ, infinitis partibus ad constituendam totam coeuntibus, subdividuntur; nam ad mores vel unius pravi Regis deformandos, quot illecebræ, quot machinæ concurrunt? Et ipsæ partes aliis porro infinite parvis rationibus conflantur, ut, quidquid est caussarum, tam funesto, auferendi Evangelii, ex ora una, eventui pariendo, inservientium, nullus creatus Spiritus, ne Angelus quidem, beatissimus quisque, satis exputare queat. Hoc Βάθος revera ex objectivarum rationum vastissima serie natum, magis non per vestiganda abyssi nomen meretur, quam sola illa εὐδοκία, à rationibus objectivis libera, quam ut primum audivisti, ad rationis finem pervenisti. ex §. 380.

§. 390.

Qui animum ad individuos homines appellit, causas expensurus, quare alter præ altero, in eadem statûs publici felicitate, fide animetur, alter vero non animetur, is haud minus viarum DEI Βάθος agnoscit. Ipsa primo mens hominis uniuscujusque abyssus est, §. 36. quâ ad voluntatem in hâs aut illas res eliciendam notiones minores infinitæ continentur. Temperamentum, educatio, exempla familiarium, caerorumque non ignotorum, studiorum rationes, vita vel nobilioris vel ignobilioris conditio, divitiarum affluxus, vel incipia, Religionis hereditarie indoles, vel depravata vel purior, Mini-

strorum quorum in sacris officium inservit affectui, fata peculiaria præter spem enata, aliæq; complura, prorata qualibet parte suum conferunt, ut homo vel unus adminicula pædagogicæ sequi vel nolit, vel velit. Sæpe vel una levis occasio initium facit redeundi ad fugem, i. e. verbo divino recte utendi, ut in te vim illius experiaris. Hæc & ejusmodi tantam βάθος constituunt, quantum nulla finita mens unquam intelligendo exhaustet.

§. 391.

Βάθος igitur nostrum, quod ponitur in rationibus obiectivis per immensum patentibus, verum & ingens est: Βάθος vero Dissidentium in mera DEI εὐδοξία, rationibus obiectivis libera, vel nullum est, vel contradictioni obnoxium, ex §. 383. Ultra pars veritatem Paulni βάθος præclarius tueri dicenda est? Non loquimur de βάθει, quod an sit, vel esse possit in equipollenti quadam voluntate nesciamus, sed de βάθει quod ex natura obiectorum prodire potest ac debet, quæ decernenti DEO obversata sunt ab æterno, & ejus voluntatem, ordine rationis, præcurrerunt.

§. 392.

At forte DEUS Johannem Apostolum sine ratione obiectiva, mera quadam εὐδοξία elegit, electum deinceps per rationum obiectivarum βάθος ingens ad salutem destinatum perducere decrevit. Forte non eligenti, sed electionis executionem statuenti DEO ejusmodi rationem infinitarum series est obversata. Ita procul dubio sentis, sed eo ipso ex prima electione βάθος omne tollitur. Nam si ad primam
electio-

electionem formandam nihil concurrat, quam hoc: **SIC VOLO, SIC PLACET**, Johannem eligere visum est, quia visum est, & quia visum est, visum est, sine serie rationem objectivarum: tum illud primum decretum *βᾶθ̄ος* omni caret, nihil enim est facilius conceptu, quam hoc, *voluisse aliquem, quia voluerit*, vid. §. 380. Tu igitur, si **PRIMO** decreto, de eligendis ad salutem hominibus, rationes objectivas subtrahis, *βᾶθ̄ος* omne auferis, ideoque es ejusdem culpæ arguendus, cujus nos reos agere discupiebas. Adverte igitur animum, si placet: Aut electionem præcurrunt objectivæ rationes, aut nullum est *βᾶθ̄ος*.

§. 393.

Infinita, inquis, hæc objectivarum rationum à nemine emetienda multitudo, hanciosam ob causam ab æterno destinata est, ut decretum DEI, merâ iudicis nixum, impervestigabili viâ, daretur exsequutioni; qui igitur in hac serie spectantur, necessario faciunt, ad quod per rationum illarum mare inducuntur, ideoque electionis primæ destinationem, modò falli nesciò, effectam præstant. Primo jam respondi, si rationum harum objectivarum oceanus vastus tantum referretur ad exsequutionem decreti, βᾶθ̄ος non foret in ipsa electione, sed in exsequutione tantum. Quod cum dici non possit, rationes hæ objectivæ etiam primum decretum, ordine rationis, antecedunt, ideoque eliguntur reprobanturque homines NON hanc ob causam, ut in tali serie posthæc existant, in qua vel ad mala vel bona necessario determinarentur, ac decretæ salutis, vel perniciæ præ-

luderent: Sed, quia in tali objectivarum rationum, eodemque infinito ordine occasionem sumturi prævidebantur, adminicula pædagogicæ vel respuendi, vel adhibendi, ideoque si dem (passivo sensu) recipiendi vel non recipiendi, propterea sunt primo statim decreto (si plura quidem essent) vel electi, vel reprobati.

§. 394.

Secundo observandum est: quantalibet sit illa rationum objectivarum, ad usum vel abusum præfidiorum pædagogicæ, præparantium, series ac multitudo; nunquam tamen libertas penitus tollitur. Inclinant modo, non imponunt necessitatem utendi, vel abutendi, suadent morali efficacia, non rapiunt tanquam viribus mechanicis, manente semper facultate, utendi, aut abutendi. Etiam si vel maxime male utaris, non ablata fuit bene utendi potentia. Considera §. 296.

§. 395.

Quod ni esset; haberent perituri nonnihil, quo se purgare possent, cujusmodi quid tamen præsto esse, & Christus Joh. 15. v. 22. & Paulus Rom. 2. v. 1. vehementer negant. Nam si dixeris, DEUM ab aeterno quosdam in massa corrupta relictos præteruisse? cum utique omnes DEO tanquam rebelles sint obversati; manere igitur à DEO desertos omni privato excusatione, quia peccatores fuerint prævisi, nequaquam id sufficiet. Neque enim propter SOLUM LEGIS contemptum præsum, sed & propter Evangelii neglectum, ab aeterno præteriti sunt, quicumque præteriti sunt.

Hinc

Hinc scriptura contemptoribus Evangelii, non tanquam peccatoribus in se, salutem denegat. v. g. Jo. 3. v. 19. Hinc *ob perfidiam* damnandi potius dicimur, quàm in Evangelium, *quam ob crimina*, quibus in legem injurii sumus. Quod Christus dilerte testatur. Marc. 16. v. 16.

§. 396.

Quodsi igitur ob Evangelii magis, quam Legis contemptum homini DEUS interitum minatur; *aut potuit homo recto pædagogia usu illud sequi, aut non potuit*: Si non potuisse affirmes, ἀναπολογησίαν tollis, à Christo confirmatam; §. 395. neque enim ἀναπολογησος esse potest, qui id, propter quod ἀναπόλογησος est, præstare nequaquam potuit; neque etiam licet ad justitiæ divinæ illam, Scepticis gratam, notionem confugere, quâ DEO omnia justa esse finguntur, quæ NOBIS injustissima sunt: vid. §. 251. seq. Aut vero potuit homo præsidia pædagogicæ debito adhibere modo, idque cum fructu; tum vera sunt quæ diximus. §. 394.

§. 397.

Si nondum hoc ratiocinio te compulsus putes, quanquam revera sis, addo aliud: *Aut, qui pereunt, obligatione credendi Evangelio tenentur, aut non tenentur; prius si dixeris: vel concedes, potuisse hominem recto pædagogia usû, id facere, quò posito DEUS SOLUS fidem ingenerat, vel dices: hominem ad falsa credenda obstrictum, quem DEUS ad assensum obliget huic propositioni: Christus pro me mortuus, cum tamen pro reprobis, juxta Te, non sit mortuus. Posterius si tibi placeat, esse scilicet credendi vinculo pereuntes exsolutos, tum nihil*

peru-

periculosius dictum à quoquam unquam est, quid, quod falsa judicentur verba Christi §. 395. citata.

§. 398.

Nusquam elaberis, habeo te difficultatibus obsessum undique. *Ad multa, inquis, multos obligari, quibus tamen præstandis non sufficiant; legis vinculo nos obstringi ad illa, quibus impares utique sumus; non igitur sequi, si ad fidem Evangelio habendam homo devinctus sit, posse eum aliquid facere, quò positò, DEUS fidem solus operetur.* Dispar est Evangelii ac legis, in eo, ubi par esse deberet, si dubium haberet vim, conditio. Possumus ad impossibilia legis, justâ ratione, à DEO obligari; quoniam in Protoplasto vires, quæ nobis fuerunt, perdidimus: Rom. 5. v. 12. Sed cum vires credendi reprobis nec in Adamo nec in se habuerit unquam, cum etiam ne destinatæ quidem unquam fuerint, non potest, justâ causâ, DEUS reprobo obligationem credendi imponere. Secundo inter causas, quare obsequium legi debitum impossibile ab homine DEUS exigit, est etiam hæc, quod homo aliquid facere potest, i. e. pædagogia ad gratiam uti, quâ posita, vires credendi, ideoque legi obsequendi in illum à solo DEO conferentur. Sed reprobis, si vera est Adversariorum sententia, ejusmodi quid facere nunquam potest. Nullius igitur momenti tuum dubium, cui ex omni parte satisfactum.

§. 399.

Atqui est, inquis, res salva. PRIMO qui non vocati, v. g. Ethnici, non obligati sunt ad credendum, quia non sunt vocati per verbum. SECUNDO nec omnes vocati tenentur credere absolute & immediata-

se, (hæc sunt tua verba) Christum pro se mortuum, sed mediate, mediantibus resipiscencia & fidei actibus, Si scilicet. VERECREDANT, aliàs falsum crederent, nam vocantur solum sitientes & onerati, i. e. resipiscentes Matth. 11. v. 28. Tertio licet fides iustifica exigatur, non tamen exigitur quoad omnes actus simul & semel exercendos. Sunt enim aliquot fidei actus. (1.) directus, (2.) reflexus. Directus est vel situs in assensu veritatum evangelicarum, utpote verarum de danda salute peccantibus; vel in fiducia, per quam Christum sufficientissimum Servatorem agnoscentes ad eum fugimus. (2.) Reflexus est, quo persuadeo, me vere credere. Jam fides præcipitur in Evangelio, quoad actum solummodo primum & secundum, antequam præcipitur quoad tertium, qui reflexus est. Nam Christus non revelatur, ut pro me in particulari mortuus, sed quantum in genere pro credentibus, unde eum demum cum ad eum confugio fiducialiter, & quam per actum reflexum cognosco me credere, debeo colligere, eum pro me esse mortuum. Id quod patet, quia ubi Apostoli fidei mentionem faciunt, nullam singularem applicationem memorant Matth. 16. v. 16. ita Paulus in genere tantum exigit *¶* *Esse pro se mortuum Dominum.* Rom. 10. v. 9. Ea est dependentia actuum fidei, ut ultimus non possit præcipi si primo locus non detur: Nec enim ille potest aut debet agnoscere, quod Christus sit pro se mortuus, qui in genere non credit, quod sit Filius Dei. Obligantur igitur credere, quod Christus pro se mortuus actu fidei reflexo & mediato, concedo: immediato & directo, nego. Vel in sensu composito, quatenus priores habent actus unam habet, non in sensu diviso, quatenus priores actus

non habet. Dedi verba Adversariorum prolixiora, ut nihil eorum derogarem efficaciz, & ut appareret, quanto labore opus sit veritatis vim declinaturus.

§. 400.

Omni fidei vim in eo positam esse, ut non solum credamus, *Christum esse Servatorem, oblata pro peccatis hostiâ, Deo facientem generatim quod satis est,* sed ut maxima cordis *πληροφορίᾳ* convicti simus, *mortem etiam PRO NOBIS eum subisse,* Adversarii forte non negant, nisi & Diabolum in societatem fide electorum, *aliquò modò,* velint pertrahere, quippe qui, æque ac reprobi, persuasum habet, *Christum vitam posuisse suam pro hominibus quibusdam in genere.* Quod cum ita sit, nec homines primo credere obligentur, nisi immediate, & directe, (liceat cum Dissidentibus loqui) hoc, *quod Christus generatim Sospitator existat,* crimina omnium, quos elegit, expians: *Sequitur eos majori ad credendum vinculo non teneri, quam eo, quo & Diabolus obstringitur,* cujus officium non minus est, ac nostrum, exploratissimum habere, *Jesus Nazarenus generatim pro credentibus semet obtulisse vitam.* Fateor, hoc modo non obligari quemquam ad credendum factum, ne Cacodæmonem quidem; Sed ita non satisficit illi difficultati, quæ §. 396 397. proposita, cui solvendæ Dissidentes hanc responsum excogitarunt. Nam si sub prima fidei initia nemo quisquam obstringitur credere, *Christum pro se mortuum, & vero in hoc solo salus omnis vertitur,* §. sup. quomodo pessunt homines ab excusationum facultate dejici, ideoque damnari,

nari, ob hanc causam, *quod non crediderint*? Aut excusatione destituti condemnantur, *quia non crediderunt*, Christum pro se mortuum, tum profecto peremptoria in ipsos sententia injusta pronounciatur, quia scilicet non crediderunt, quod nondum sub initium fidei ipsorum officii fuit: aut vero ipsis propterea æternæ plagæ addicuntur, quod non crediderunt, generatim *Christum pro credendis mortuum*; falsa hypothesis subternitur; *vix millesimus enim quisque percunctum Christianorum* hac historica fide caruit, nec tamen non ἀναπολόγητος dicendus est. Teste Christo §. 395. Ipse Diabolus hoc credit.

§. 401.

Si penitius animum ad illa Dissidentium effugia §. 376. appellamus, dici vix potest, *quantum aberrant à sapientia revelata*. Tuum est, eorum Pastores inquirunt, *credere Christum esse generatim servatorem, nondum autem tibi licet credere, ESSE TUUM, MORTUUM PRO TE, donec actum reflexum habeas*, (ita enim loquuntur) i. e. *donec credas iamjam*, quod credendum est. Quid est verbis ludere, si hoc non est? Pace tantorum Virorum dixerim, non enim credo, consulto eos desistere. Cum nemo ante reflexam, quam vocant, fidem scire possit, *Electus ne sit, nec ne?* Sequitur, etiam Electos sub initium instaurationis eo tantum obstringi, ut credant, *Christum pro credendis generatim mortuum*. Sed, quæso, quia hæc fides salutem nondum parit, §. 400. quæ via ineunda est, ut altera sequatur, hæc est hæc: *Credo pro me servatorem mortuum?* Auctores suasoresque illi sunt, *id non credendum*

dendum esse, dum actus accesserit reflexus, i. e. dum jam credas, id ipsum quod credendum est.

§. 402.

Cui methodo si pertinacius, quod futurum non suspicor, insitatur, *efficacia* quædam DEI gratiosa sola potens & fecunda à verbo DEI *sejuncta stabiliri debet.* Quod utrum à *Fanticismi* errore liberari possit, valde dubito. Nam cum, fatentibus illis, qui ita §. 399. respondent, *fides in Evangelio tantum illa præscripta sit sub initium*, quâ exploratum habemus, Christum esse credendum sospitatorum, non autem illa altera, qua credimus, Christum & pro nobis mortuum: profecto sola Evangelii ita docentis vis nos convincere non potest, etiam si electi simus, *Christum pro nobis in applicatione mortuum*, necessitatis igitur sunt aliæ vires, ab Evangelio distinctæ, i. e. cum eo non conjunctæ, & seorsum operantes, *quibus cum electo fides reflexa communicetur*, ut non credat falsum, si sibi persuadet, *Christum & pro se mortuum.* Dices: *ipsum Evangelium ex se ipso convincet in progressu fidei electos, ut credituri sint, Christum pro se mortuum.* Atqui, quamdiu veritatem illam, de Christo credentium Servatore, *fide reflexa*, nondum ad se applicarunt, non est in officio, sibi persuadere, *Christum pro se mortuum, ut autem applicent, ex Evangelio non habent, quippe quod non vult, ut eam adplices, nisi cum præsto est fides reflexa, i. e. adplicans.* Nisi igitur dixeris; adplicari illam veritatem ab Evangelio, antequam ab eodem appli-

applicetur, non est tutum affirmare, vim applicandi ex Evangelio profectam:

§. 403.

Demonstravi, homines quosvis pereuntes excusatione destitutos, §. 395. 396. propterea quod *Et ad illam fidem, Christum esse pro se mortuum, obstringantur.* §. 400. 401. 402. Nunc demum intelligitur, quod initio probandum suscepi. *βὰδ αὐτὸ ἐκεῖνο, §. 388. 389. 390. electionem præcurrens, §. 391. 392. idque ab æterno prævisum, libertati non esse inimicum, §. 393. ideoque manere DEO impervestigabilem viarum gloriam, & homini perituro contra eripi excusationis, vel tantum obiter speciose vel minimam materiam.* Ita non incidimus in Syllam, dum volumus vitare Charybdin. Ita medio inter extrema devia tramite incedimus. Ita tribuimus DEO, quod suum est, homini vero extorquemus, quod ad se injusto ansæ rapit, quodque extorqueri non possit, si DEUM *βὰδ αὐτὸ ἐκεῖνο* sequi diceremus, omni ratione objectiva vacuum. Nam homini cum Numine ferram contentionis reciprocaturo, aut Conditori dicam diemque scripturo, ut occurras, tutum non est, *talem justitia divina notionem formare*, quâ Scepticus non solum disciplinam morum, sed & omnes reliquas evertere veritates possit. vid. §. 251. 252. 253. 254.

§. 404.

Hactenus defendi ea, quæ de Evangelicorum *βὰδ αὐτὸ ἐκεῖνο* a me dicta sunt. Nunc examinanda erunt, quæ sequuntur, Celeberrimi Hottingeri verba: *Ita est, Reformati nullam rationem objectivam electionis præviam agnoscunt. Negant, DEUM in objecto eligendo, convertendo &c. prævidisse quidquam, quod eunt*

moverit, ad hunc ab alio distinguendum, & propter quod iste præ illo amari & eligi meruerit, sed causam electionis UNICAM fuisse DEi *εὐδοξίαν*. Caterum DEo non defuisse rationes, cur hoc non alio modo ageret, nullo modo dubitamus.

§. 405.

Pleraque in hoc discursu jam per antecedentia, occupata sunt. Unicam electionis rationem *εὐδοξίαν* esse non posse, probavi §. 373. seq. imo alibi pluries. Sin electionis ratio sola & unica ratio *εὐδοξία* est; quæro: utrum & illa *εὐδοξία* rationem habeat, an non? Si rationem habere negaveris, tota analysis rationum unâ titulâ exhausta est: Quærenti enim: *cur eligit?* Respondetur: quia DEO placuit: *Cur placuit?* quia placuit, hîc subsistis, & omne *βάθος* à te sublatum est. Si rationes *εὐδοξίας* dari concedas, quæro: *ubisint?* numquid in voluntate, an extra eam in objecto? Posterius negas: Ergo voluntas ratio *εὐδοξίας* est, sed quantopere id contradictione implicatum sit, ut voluntas, qua non est determinata, eliciat determinatam circa Johannem *εὐδοξίαν*, dixi §. 373. seq.

§. 406.

Vir celeberrimus scribit, *se non dubitare, quin rationes DEus habeat, cur hoc non alio modo agat, sed in eo videtur docere minus consentanea. Rationes objectivas rejicit; quæ igitur illæ rationes erunt, quibus inducta DEI voluntas HOC potius, quàm ALIO decernit modo? Non possunt allegari aliæ, quàm tales, quæ & ipsæ εὐδοξία nituntur. Sensus igitur orationis, qua utitur Vir Doctissimus hic est: DEus merâ εὐδοξία sua eligit, nec tamen non*

bujus

hujus eudoxias rationes habet, cur hoc nec aliò modo agat; sed illæ rationes sunt ipsa eudoxia ejus. Revera igitur DĒus rationes eudoxias habet, & non habet. Habet, quoniam ratio eudoxias est ipsa eudoxia: Habet non, eodem sensu, quia ratio rei non est repetitio ejus, cujus danda est ratio; Sed potius id, ex quo intelligitur cur id sit, cujus danda est ratio.

§. 335.

§. 407.

Rationes eudoxias illius toties commemorata possunt esse ab eudoxia distincta, nobis ignota, nec tamen oportet continuo esse objectivas. In eligente non nisi duò spectari possunt, voluntas eligens, res electa. Si ratio non sit, secundum te, in re electa, quomodo potest alia esse, quàm ipsa voluntas? Voluntas non distinguitur à se ipsa; quomodo igitur à voluntate distincta, nec tamen objectiva esse potest? Illa ratio, forte inquis, potest esse iusta, sapiens, ideoque à voluntatis eudoxia differens, nec tamen objectiva. Causa cecidero omni, si rationes illas sapientes, justas, &c. probaveris, nec tamen unà objectivas esse ostenderis. vid;

§. 141. §. 321. seq.

§. 408.

Addit Vir Excellentissimus: nihil movisse DĒum propter quod iste præ illo amari & eligi meruerit: Atqui nec nos meritum ullo sensu electioni prævium docemus; sed tantum FIDEM. Uti vero in declarando homine justo, aliud est excludere MERITA, aliud illinc arcere FIDEM: sic in electione etiàm, meritis exclusis, non sequitur, nullam haberi fidem à LEO rationem, Quæ utinam Viri eruditionis &

R 2

pietatis

pietatis gloria incluti non eodem loco haberent, ubi ratio electionis reddenda est.

§. 409.

*Verum cum conceptus, verba sunt eruditissimi Dn. Hottingeri, rei sit vel distinctus, solidus & realis: vel confusus, imaginarius, vagus & vanus: distinctus quidem ille est, qui rei principiis, ex quibus ea cognoscitur; respondet. Cum autem de electione nihil nobis, nisi ex divina revelatione constet: revelatio vero nihil tradat de fide eligendorum prævisa: quin, quia eligendus erat homo in peccatis, iste ut plane ad fidem DEo habendam ineptus, immo ut rebellis DEo eligenti obversabatur: Denique cum DEus misereri possit cujus vult, etiam indigni: conceptus electionis distinctus ille est, qui eam ab una DEI *ἐὐδοξία* derivat.*

§. 410.

Plura hæc argumenta cumulantur, quibus electionem SOLA DEI *ἐὐδοξία* nixam fuisse, exclusis rationibus objectivis, Vir celebris assertum ire cupit, quæ singula, sed paucis, examinanda. Primo quidem aliquantisper hæsitavi circa consilium summi viri, quod in *definiendis conceptibus distinctis & confusis est exsecutus*. Forte quia determinatas decrevi, de Petro eligendo potius, quàm reprobando, & vicissim de Juda reprobando potius, quàm eligendo, *rationes pestuivæ*: Vir Doct. existimat, illos conceptus esse parum distinctos & confusos. Pergratam mihi fecisset, si ejus opinionis allegasset argumenta.

§. 411.

Nam conceptus ille. quem de axiomate formamus: Oportet quemlibet eventum determinatum, habere rationem determinatam,

§. 338. *tam distinctus, tam solidus, tam realis* utor verbis ipsius, est, ut haud sciam, *an quidquam in omniscientiarum latitudine clarius & distinctius cogitari queat?* Jam vero si ipsi Viri celebres vehementer contendunt, rationis axiomata geometrica necessitate roborata, in sacris non esse resorbenda, destruenda, aut, articulorum fidei obtentu, neganda: quod si iidem istud quidem principium philosophiæ: *Nullum corpus potest esse omnibus præsto locis, tam clarum, tam distinctum* judicant, ut propter illud antiquam Ecclesiæ, *de Corporis Christi præsentia*, doctrinam mutaverint: cur non mihi liceat, contra eos agere ex canone longe certiori, *cujus evidentiam satis superque indicavi.*

§. 338. *An est obscurus, an confusus, an imaginarius ille conceptus?* Nequaquam sane. Atqui probatum à me est cit. loc. *collidi cum hac veritate invicta illam, de electione objectivis rationibus vacua, opinionem.* Quo igitur jure Dn. Dissidentes in Theologia, v. g. in doctrina de sancto illo epulo, philosophiæ placita fundamenti loco substernunt, non commoti ea ratione, *quod de S. Cæna nihil nobis, nisi ex revelatione divina constet:* eodem jure ego longe firmiora axiomata præstruxi, quorum impetu contrariam sententiam impugnaui.

§. 412.

Sæpe miratus fui, *quare Viri celeberrimi rationem tantò studio ex doctrina de electione exesse jubent, nihil nisi horrendum hæresos admittentes:* iidem tamen in quæstionibus de S. Christi epulo philosophia, non universalis tantum, sed etiam specialis, *i. e. physica præcepta, mirifice extollant.* De Sacra

cœna ratio humana ne tantillum quidem perspicuum habet; *ex adverso Theologia naturalis de voluntate ac decretis DEI multa tradit, quæ in revelatis, de electione, dogmatibus recurringunt.* Theologia naturalis præcipit generatim, *quæ DEI sit voluntas. Et quomodo decernere possit?* Sanctior Scripturæ disciplina illa generalia ulterius determinat, de Christo, de Spiritu S. de adminiculis gratiæ erudiens, quibus non solum electio continetur, sed & exsequutioni datur. Nescio igitur, *cur in materia, quam solus S. Codex docet, tantum valere hominis ratiocinandi facultas debeat?* in ea vero doctrina, quæ mixti fori est, ac de qua vel ipsa Theologia naturalis nos certos reddit, decreta DEI non posse non objectivis niti rationibus, exulem cogatur sanior philosophia agere. Quæcunque supra pro objectivis rationibus proposui, ex Theologia maxime naturali deprompta sunt,

§. 413.

Cum Vir Doctissimus distinctum rei conceptum per talem describat, *qui rei principis, ex quibus ea cognoscitur, respondet:* non possum, quin & meam de ideis distinctis sententiam declarem, forte Viro summo non improbandam, ex qua elucebit, *fuermine usus ideis obscuris, vanis, imaginariis, &c. nec ne?* Ideam claram voco *representationem rei in mente, quâ rem quidem à re distinguo, sed non nisi in obviis exemplis, quam & aliis non explicare possum, nisi per monstrata velut digito exempla.* Sic claram habemus RUBRI notionem coloris, quem quidem à rebus cæteris quibusvis discernimus sed non nisi in exemplis obviis. Quare si cæco, aut colorem non-

dum

dum conspicato explicari debeat, fieri id sine exemplo non potest. Contrà, si & aliis hominibus, exemplo coram non utentibus, quid res sit, per ejus partes, aut characteres, aperire possum, rei distincta animo obversatur idea. Rusticus igitur ideam rubri coloris claram; sed Newtonus, aut, qui ejus de coloribus theoriam intelligit, ejusdem distinctam animo volvit notionem.

§. 414.

Obscura igitur notio est, quare vel non integram ab aliis, vel prorsus non discerno. Sic obscura v. g. sapientiæ idea est, quum in quodam obvio exemplo sapiens dico, quod revera sapiens non est. Clara quidem ejus, sed non distincta notio, dum pro sapientiæ documento quidem habetur, quod revera est in hoc exemplo: interim autem id, propter quod sapientiæ specimen est, negatur, & pernegatur, i. e. dum sine debito ordine unum ad alterum dirigi fingitur.

§. 415.

Quis igitur nostrum habuit obscuras, aut confusas notiones? Vir celeberrime! Formas tibi ideam electionis sapientissima, sed talis, qua sine debito ordine salutis, Johannem destinaverit scopo attingendo, ad quem sine illo sapienter dirigi non potuit. Non est cur dicas: Electum tamen fuisse non sine adminiculis eterna salutis, sed AD ea, adminicula quoque definita esse, sed jam ELECTIS, pertinere illa igitur ad decretum executionis. Eo ipso enim concedis, sapientiam divinam primum electionis decretum duntaxat secutam esse, nec illud, ordine rationis, præcurrisse. Quod est absurdum. Non possum cogitare quidquam facientem DEUM, nec primo,

nec secundo, nec tertio unici decreti conceptu, nisi respectu omni sapientissime facientem, ne DEUM hominum more abstrakentem, ac de fine, ordine rationis, prius dispicientem, quàm de adminiculis, fingam. Illa hominum imbecillitas est, ut, tametsi non semper ordine durationis, certe tamen ordine rationis, vid. §. 174. not. *. prius finem, quàm adminicula curent: Alienum id est à DEO. vid. §. 279. not. *.

§. 416.

Uti ante decretum omne per DEI potentiam præstari poterat HOMO, §. 105. præstari poterat liberô arbitriô, §. 178. 179. 180. præstari poterat labilis, præstari poterat per gratiam revocabilis, in fide locabilis: Sic nulla ratio est, cur accedens decretum, alterum respectum fidei, quæ exhiberi potuit ab æterno hominibus, dimitteret, & eo more eligeret, quo mortales solent, qui finem prius destinant, quum nondum perspectum habent initio, quæ adminicula illi inserviant, ac eligenda sint. Viri igitur celeberrimi de electione conceptus, vel ex ipsius definitione, obscurus est, quia non respondet principiis, ex quibus electio dignoscenda.

§. 417.

Movebitur, inquis, DEUS re extra se, si hominem eligit, ut fide præditum. Non movetur re extra se, sed sua ipsius sapienti & gratiosa potentiâ, à qua sola, ante decretum omne, pendet, ut homo labilis cum fide præstari queat. Aliter si pronunties, DEUS etiam hominem impossibilem conditæ eligere deberet, ob eundem tuum metum, ne ipsum aliquid moveat, sc. natura hominum possibilis, quæ

quæ ad creandum inducat. Si huic meo argumento occursurus dicitis: *in eo non pendere DEUM à rebus extra se, si vel maxime rationes objectivas sequatur, nec alio, nisi hoc consilio, res possibiles decernat, quia possibiles sunt; id enim ipsum quod tales sint, à DEO esse; idem tibi responsum esto.* Vanus est metus, ne à re quaquam DEUS pendeat, si fidem ab æterno hominibus donabilem eligendo respicit, quidquid enim id rei est, per & propter ipsum est.

§. 418.

Nunc ad ea progrediemur, quibus Vir celeberrimus in sola DEI *évidence* rationibus objectivis opposita, fundatam electionem esse contendit. Primo *nihil nobis, inquit, de electione, nisi ex divina revelatione constat.* Consilium Viri summi eo sine dubio spectat, ut significet, male actum à me fuisse, cum canone philosophico, sententiam de electione, rationibus objectivis formata, stabiliverim. Sed jam responsum est. Primo canon ille de *determinati eventus ratione determinata*, quem adhibui, ejusmodi est, ut contrarium ejus contradictioni obnoxium sit. §. 346. seq. item §. 373. 374. 375. &c. hujus cap. *Quod si igitur, in revelatis eum doctrinis applicari, nefas est, quod si hæc, salva veritate, illi possunt adversari; tum in sacris contradictioni obnoxia credenda erunt. Quod à totius homani generis sensu abhorret.* Licet igitur, ejusmodi canones in revelatis adhibere, ut, *num contradictione impedita signa doceantur, nec ne?* cognosci possit.

§. 419.

Accedit huc ipsa Dissidentium auctoritas.

Quot, quæso, & quanta illi de divinis decretis, & eorum inter se ordine tradunt? quæ omnia certe non aliunde, quàm ex *Theologia naturali*, nec revelata, deprompta sunt. Quod igitur illi juris in se & suis statuunt, idem ut concedant reliquis, æquitas jubet ac justitia, *Theologia naturalis generalis de electione & voluntate DEI docet, Christiana vero specialia*: quæque in *Theologia naturali* falsa sunt, non possunt vera demum fieri per *Theologiam revelatam*. Si jam ipsò lumine naturali docemur, *DEum eligere haud quidquam posse absque rationibus objectivis*; id quod ex notionibus clarissimis ostendi: Cap. III. S. I. profecto non licet *Scripturam* ita interpretari, ac si negaret, quod per sanam rationem locum non habere non potest. Quid quod ipsi *Dn. Dissidentes in doctrina de S. Epulo*, quæ solis tamen ex sacris litteris constat, plurimum tribuant **RATIONI**.

§. 420.

Alterum, quod *Vir eruditissimus* addit, hoc est: *Scriptura nihil tradit de fide eligendorum prævisa*. Fateor ingenue, si quidquam mihi unquam à veritate abhorrrens visum fuerit, hanc mihi propositionem maxime eo numero habendam videri. Ego potius existimo, si pii *Mâjores Dn. Dissidentium*, specie quarundam metaphysicarum rationum, à necessitate, præscientia *DEI*, & ejus eminentia, nemini obnoxia, petitarum, quarum notionem non satis evolutas habuerunt, non fuissent occupati, ac rapti in transversum; neminem mortalium unquam dubitaturum fuisse, quin *S. Codex testetur, nos fide & electos, & salutem consequutu-*

ros esse. Tantum abest ut Scriptura de fide eligendorum prævisa nihil doceat. Itaque Dissidentes hac parte Scripturæ sensum refingunt ad Metaphysicam suam, definitionibus non undiquaque probatis suffultam, non ex sensu S. Codicis Metaphysicam suam emendant; Inferunt sensum Sacris, non eruunt. Ibimus in rem præsentem.

§. 421.

Quicumque IN Christo sunt electi, illi non sunt electi AD Christum, ideoque IN fide, neque AD fidem sunt vitæ æternæ destinati; Atqui omnes qui servantur, sunt in Christo, nec AD eum electi Ephes. 1. v. 4. E. Novi hoc oraculum scopum esse, in quem omnia Adversariorum tela collineant, itaque de hoc pauca dicenda sunt. Celebris Adversarii opinio circa hoc oraculum ita habet:

§. 422.

Eligi dicimur, in Christo non jam existentes, Ephes. 1. v. 4. quasi supplendum sit participium ὄντας; quia nemo potest esse in Christo, quin prius datus sit à Patre Christo, Joh. 17. v. 6. & per fidem & charitatem, ad quam eligimur, illi sit insitus; sed in Christo futuros, & per Christum redimendos, ut suppleatur infinitivus εἶναι, ut hic statuatur Christus primarium electionis exsequenda medium, & causa salutis, que per eam nobis destinatur, non causa decreti, per quod decernitur. Hanc esse Pauli mentem multa evincunt. (1.) Quia Paulus dicit nos eligi in Christo, non propter Christum; illud notat intuitum Christi in electione, tanquam medii subordinati, quod concedimus; hoc vero ejus causalitatem, quod dici nequit, nisi velimus medium prius intendi ipso fine.

§. 423.

§. 423.

Quia (2.) dicit nos eligi in Christo, ut simus sancti; Ergo non possumus spectari in Christo existentes antecedenter, ita enim jam essemus sancti, sed ut futuri consequenter. (3.) Paulus seipsum alibi interpretatur, quum ait: 1. Thess. 5. v. 9. DEum nos constituisse ad obtinendam salutem per Christum Ita eligi in Christo nihil aliud est, quam destinari ad salutem in Christo seu per Christum adipiscendam, ut Christus sit causa salutis, non electionis. Sic 2. Thess. 2. v. 13. dicimur electi ad salutem in sanctificatione Spiritus & fide veritatis, non ut sanctificatio sit causa salutis, cum sit ejus finis in hoc loco, sed ad salutem consequendam per sanctitatem & salutem.

§. 424.

Numquam cuiquam hæc oraculi interpretatio in mentem venisset, nisi antea jam hoc canone, sine stre adhibito ac applicato, quidam occupati fuissent, quem his verbis exprimere solent: Intentio finis (salutis) prior est mediis, (fide) Ita huic regulæ philosophiæ, quæ tamen sine cautione vera non est, tota interpretatio clarissimorum scripturæ testimoniorum, pro electione in fide facta, militantium, subjicitur, ut nullum tam evidens oraculum fundere Spiritus S. potuisset, quod illi non ad suam hypothesin revocare audeant. Causantur primo, non electos nos dici à Paulo PROPTER Christum, sed IN Christo duntaxat. Atqui, si vel maxime hac particula Gentium Doctor usus fuisset, profecto interserturi essent explicationem eandem, nos esse propter Christum electos, quia propter eum suscipiatur decreti exsequutio, prætexturi foverent, nos esse à DEO electos propter Christum, sed nobis

nobis demum destinandum, in quo nos simus post electionem futuri, quia nemo possit propter Christum eligi, nisi qui Christo demum à Patre donetur. Nulla profecto sagacitate potest excogitari tam clare significans oraculum, quod Christus electionis fundamentum sit, quin eludi iis distinctionibus facillime queat. Nescio igitur, quomodo Spiritus S. sermonem suum satis circumspecte potuisset munire, quin patuisset iisdem insidiis.

§. 425.

Adde, quod sæpissime in aliquo, notet propter aliquem Gen. 29. v. 18. Deut. 24. v. 16. Matth. 6. v. 7. & in hac ipsa Epistola Ephes. 3. v. 13. Perinde igitur est, ac si Paulus ita locutus fuisset, & eâ particulâ, quæ si extaret, vel fatentibus Adversariis, eorum sententia confutata foret. Errorem suum agniti videri volunt, si Paulus nos propter Christum electos affirmasset. Atqui usus est ea particula, quæ huic significatui exacte responderet.

§. 426.

Non obstat additamentum, nos in Christo eligi, ut simus sancti; ex quo conjiciunt, nos non potuisse eligi tanquam ab æterno in Servatore ante electionem existentes, quoniam alias nos electio jam sanctos, quippe in Christo, invenisset, non demum, ut tales efficeremur, destinasset. Nam si his argutiis locus foret, consequeretur, Christum ne impetranda quidem salutis à Patre destinatum esse. Ut primum enim ab æterno electis Christus donatus ita concipitur, ut hi in Christo sint, eo ipso jam salutem habent, itaque Christus non potest ingredi decretum salutis expediendæ. Si ob
hanc

hanc causam Servator non ingreditur *decretum* salutis destinandæ, quia, qui in Christo sunt, jam sancti sunt, sanctitas vero electionem demum sequitur: tum & ob eandem rationem Christus non potest ingredi *decretum salutis exsequenda*, quia, qui in Christo sunt, eò ipsò jam vitam & salutem habent, I. Joh. 5. v. 12. vita vero & salus decretum exsequutionis demum sequitur. Quidquid respondebunt Adversarii, ipsis erit responsum.

§. 427.

Dicent forte, *spectari ab aeterno electos in Servatore tanquam in Auctore Salutis, non tanquam eos, qui jam salutem sine eo habeant. Sed idem nos reponimus. Spectamur quidem in Christo tanquam causa non solum salutis, verum & electionis, sed non tanquam ii, qui sanctitatem, vel quatenus habent. Uti salus ab aeterno, fatentibus Adversariis, ordine rationis, POST Christum donatum futura demum concipitur; sic & sanctitas in electione prima post fidem existitura respicitur. Possumus ergo in Servatore primum eligi, nec tamen non eo consilio eligi, ut essemus demum sancti posthæc.*

§. 428.

Quod tertio loco §. 423. Adversarius scribit, *appellari nos electos in sanctificatione Spiritus, & veritate fidei, non ut sanctificatio illa sit causa salutis sed effectus, id nititur minus dextra vocabuli ἀγιασµῶν interpretatione, quippe quod hoc loco non significat fidei fructus, sed ejus causam, qua in donatione novarum virium credendi posita est. Hoc enim negotium ἀγιασµῶν titulo insigniri, patet ex sequentibus, ubi demum fidei fit mentio.*

Atqui

Atqui fides non sequitur, sed præcurrit illum *αἰγιασµὸν*, quem Dn. Dissidentes hîc intellectum vellent. Totum negotium salutis hac voce innuitur sæpius præsertim in N. T. v. g. Hebr. 10. v. 10. c. 13. v. 12. Ephes. 5. v. 26. ubi *αἰγιασµὸς* lavacro verbi præmittitur. Rom. 15. v. 17. alibi.

§. 429.

Stat igitur sententia, *Scripturam docere fidem eligendorum prævisam*. Pergit autem Vir inclutus: quia homo erat eligendus in peccatis mortuus; iste ut plane ad fidem Deo habendam ineptus, imo ut Rebellis DEO eligenti obversabatur. Sed facilis est responsio: Homo QUI in peccatis mortuus fuit, eligendus erat, sed non quatenus in peccatis mortuus fuit. Obversabatur DEO eligenti rebellis, sed in Christo conciliatus, legis violator, sed per fidem crimina nunc expiata detestans, obversabatur DEO suis, at non Christi meritis imputatis destitutus. Rem ita semet habere, probavi. §. 311. 312. 313. 314. seq.

§. 430.

Semper conceptus celebrium Virorum obliquat canon ille: Intentio finis est mediis prior, qui una cum doctrina de arbitrariis rerum, & prohibitu DEI mutandis naturis, quæ Poireti sententia est, §. 115. seq. C. II. S. I. universo Adversariorum Systemati natales dedit. Existimant, si DEUS hominem electum non rebellem respexisset, sed potius ut credentem, futurum fuisse, ut intentio finis, (salutis) posterior fide, i. e. adminiculis emerisset. Quare Christum non electionis causam, ut ita loquar, sed effectum esse pronuntiant. vid. §. 422.

Sed

Sed tuti potuissent esse ab hoc incommodo. *Universalis DEIFINIS*, quem sibi in sua ipsius gloria præfixum habet, est, ordine rationis, consiliò res omnes condendi, PRIOR. Ille est in omni Systemate *ultimum & primum*. In omni serie finis & initium, quod extremum nihil antecedit, nihil consequitur. Sed *aliam rationem est rerum* in Systemate *particularium*, quas, eo ipso, quia in Systemate aut serie quadam sunt, *plura antecedunt, plura consequuntur*. Intenduntur itaque à DEO, sed propter ea, quæ in Systemate prævia sunt. *Salus publica est universalis omnium prudentum Monarcharum scopus*, quo nihil prius habent nihil posterius, *cetera non intendunt, nisi per & propter ea, quibus cum salute publica connectuntur*. v. g. Intendunt pœnas, sed non nisi, quatenus pœnæ propter peccata, i. e. violationem boni publici compensandi, requiruntur: Similis intentio præmiorum. *Hac intentio particularis non est prior, sed posterior ea, re, per quam cum bono publico connectitur, i. e. perverfis aut probatis moribus.*

§. 431.

Ex canone igitur illo contra Viros celebres actio intentari potest. *Ultimum & primum in omni divina actione est salus publica civitatis divinæ, qua omnes Spiritus copulantur, seu gloria DEI.* In cæteris rebus particularibus DEUS nihil intendere potest, nisi res destinata nexum cum fine illo summo habeat. *Destinatio nexûs prior est, posterior particularis finis, qui connectitur.* v. g. *Salus hominis lapsi est finis particularis, qui non cohæret cum scopo illo principe, nisi per fidem;*

dem; aliter quilibet illi scopo supremo etiam in
exsequutione subordinari posset, quod ne ipsi qui-
 dem Adversarii concedunt. *Itaque intentio vin-*
culi illius, quo salus hominis cum gloria DEI
connectitur, i. e. fidei prior est, re connexâ,
i. e. salute. Quem igitur illi canonem nobis op-
 ponunt, eum nos rectius intellectum ipsis adver-
 sari ostendimus.

§. 432.

Sequitur nunc illud decantatissimum: *Si DE-*
us misereri potest, cuius vult, etiam indigni: concep-
tus electionis distinctus ille est, qui eam ab una DEI
îudoxiâ derivat. Hæc enim sunt verba celeberrimi
 Dn. Hottingeri. Sed quoties ad hæc responsum
 est? Primo causa nostra multo superior est eâ, quam
 defendere conantur Adversarii. Nos *îudoxiâ*
 DEI cum rationibus objectivis conjungimus, illi
 separant. Illud igitur oraculum nobis non de-
 rogat. Concedimus, *DEum misereri cuiuscuque*
velit, nullius autem vult misereri, nisi sapienter,
i. e. quia sapientia promptitudo est, res tractan-
di §. 318. seq. quoad fieri potest, ordinatissime,
 DEUS nemini misereri, nullum eligere potest, nisi
 in certo salutis ordine, qui nullus alius esse potest,
 quam fides. Nos *îudoxiâ* liberrimam hîc inter-
 currere, ultro fatemur: Illo igitur oraculo impug-
 nari non possumus. Adversariorum vero est, alle-
 gate scripturæ testimonium, in quo non solum
 divinæ *îudoxiæ*, sed etiam talis *îudoxiæ*, quæ sapien-
 tiam, i. e. rationes objectivas excludat, fiat men-
 tio. Quod si non faciunt, uti nec facere possunt,
 illud oraculum: *DEus miseretur cuius vult, quan-*

tum, quantum est, nobis inservit. Quis enim, *tametsi Deus sapientissime agat*, eum neget, agere liberrimo arbitrio? Sapientia non opponitur *evdokia*, aut libertati, sed potius cæco casui. Nec *evdokia* non conciliari potest cum rationibus objectivis, verum potius cum debito & coactione implacabilis existit.

§. 433.

Ne autem Vir celeberrimus ex verborum antecedentium vel consequentium nexu putet aliquid ipsius dogmati conforme elici posse, dabimus verba Doctoris cujusdam, fama per orbem noti, in hoc oraculum prodita, quæ ita habent: *DEUS beneficia gratiæ suæ extraordinariæ erogat, cuicumque vult, uti olim Judæis præ gentilibus fecit, & nunc gentilibus præ Judæis, & indurat, h. e. in peccatis suis & obdurato corde currere amplius in ultimum usque exitum sinit, rejicitque & privilegio gratiæ extraordinariæ & specialis privat, quemcumque vult, atque ita & voluntatem suam consequentem tum gratiosam & revocabilem, tum judicariam & punitivam exercet liberrime uti vult. Probat id Pharaonis exemplum, qui potentissimis & extraordinariæ gratiæ auxiliis mactus mandato divino obsequi poterat, & cum non obsequeretur, suæ indurationi relictus est, & Judæorum, qui ipso Domino salutem illis predicante, miraculisque maximis apud ipsos predicante & operante, utique credere potuissent, sed noluerunt. Matth. 23. v. 37.*

§. 434.

Neque Deus indurat evgyptiuxōs, Jacob. 1. v. 13. Sic enim Pharaon seipsum induravit. Exod. 7. v. 13. 14. c. 2. v. 19. 32. c. 9. v. 34. 1. Sam. 6. v. 6. Sic se indu-

rant homines ipsi 2.Reg. 17. v. 14. Psal. 95. vers. 8. Hebr. 3. v. 8. Sic & indurat homines Diabolus. Matth. 13. v. 41. Luc. 7. v. 12. 2. Cor. 4. v. 4. - - Sed saltem permissive. Jesai. 64. v. 17. Psal. 81. v. 13. ἀφελιξῶς, gratiam Spiritumque S. qui cor emollit, aufe-
rendo. Psal. 51. v. 13. Matth. 13. v. 12. ὑλιξῶς, me-
dia gratia offerendo, eventualiter in eorum reje-
ctionem. Sic miraculis Pharaonem Deus induravit.
Exod. 9. v. 12, nec dicitur Pharaonem indurasse, nisi
post sextam plagam, cum se ipse antea indurasse di-
catur. Exod. 7. v. 13. c. 8. v. 32. παρὰδολιξῶς in repro-
bum sensum dando. Rom. 1. v. 24. 26. Neminem au-
tem sic indurat Deus, nisi qui cumulatim peccatis hâ-
bitum peccandi contrahit, & semetipsum indurat.
Deus enim non deserit nisi deserentem, &c.

§. 435.

Quod restat his omnibus nihil aliud evincere vult
Paulus, quàm hoc: liberrimo justissimoque voluntatis
sua arbitrio Deum usum olim fuisse, ubi Judæos in pu-
pulum suum præ aliis populis elegerit, & nunc uti, ubi
Judæos rejiciat, gentiliam vero misereatur. Peculi-
aris est expositio, quam secundum Systema Molinia-
num, in hæc, quæ explanavimus, verba dedit Han-
nibal Albani, Romane Ecclesie Cardinalis, in thesi-
bus Romæ 1703. pro obtinendo Doctoris in Theologia
gradu defensis, ita autem ille.

§. 436.

Obtinent auxilia gratia salutarem effectum in or-
dine, ad quem Deus misericorditer illa nobis largiuntur,
quatenus ex infinitis vocationibus, quas Deus præ-
cognoscit possibles, extrahit illam vel illas, quibus
prævidet, nostrum liberum arbitrium non quidem sibi
soli relictum, sed motum & excitatum illis vocationi-

bus bene usurum, omittens illam, vel illas, quibus prævidet abusurum. In hoc sensu cujus vult miseretur. E converso propter rationes, quas ipse scit ex eodem cumulo extrahit vocationes, quibus prævidet hominem abusurum, omittens illam, vel illas, quibus prævidet bene usurum. Et hoc in sensu, quem vult, indurat. Cumque totum hoc negotium vocandi homines unis vel alteris vocationibus, unice pendeat à Deo, idcirco solus Deus est, qui prædestinatos discernit ab infelici reproborum massa, & rursus, cum tam una quam altera vocationes sint per se indifferentes ad utrumvis, subsistit in homine plena libertas indifferentia.

§. 437.

At, licet hoc Systema gratiæ liberum arbitrium cum prædestinatione absolutè ingeniosissime combinet, nimium tamen utrique cum largiatur, & de voluntate consequente textus noster agat, omnino & ista expositio repudianda est. Quod restat, repetimus & hic, Deum omnium hominum ex liberrimo & absoluto arbitrio misertum esse. Job. 3. v. 16. 1. Tim. 2. v. 4. neminem vero indurare velle, nisi qui semet ipsam indurat.

§. 438.

Sententia Eminentissimi Purpurati romani trahit utrinque aliquid ex erroribus è diametro oppositis, cæterum in ea tamen est aliquid veri, non temere prætermittendi. Primo deflectit, quia docet, à vocatione liberum arbitrium excitari, ideoque in partes hominis instaurandi venire, viribus non plene mortuis, sed languidis tantum & corripentibus. Secundo existimat Vir illustris ex infinitis hominem vocandi possibilibus institutis cooptare

cooptare DEum jam hoc, jam illud, jam aliud, quô hunc abufurum, jam aliud, quô illum bene ulurum præfagiat, liberrima & rationibus objectivis soluta voluntate. Primum à nobis evertitur, dum concedimus, nihil hominibus libertatis in feipfis emendandis convenire, quia mortui, i. e. viribus cunctis ad id præstandum non solum destituti, sed etiam pro contraria parte occupati sunt. vid. §. 296. 297. seq. De altero credimus, infinitos illos vocandi modos, his aut illis hominibus adjudicari, non sine ratione objectiva, ex Systematis publico statu. §. 308. vel privata hominum conditione, desumpta §. 302. Hoc est illud *βάθος*, quod generatim quidem justissimum esse intelligimus, speciatim autem cognoscendo nunquam exhauriemus. vid. §. 307. 308. 309.

§. 439.

Interim ea parte sententia illustris Viri calculum meretur, quâ ait, non defuisse DEO infinitos vocandi modos, ex quibus elegerit, prout visum fuerit, jam pro Titio hunc, jam pro Sempronio illum, cum tamen præsenferit, futurum, ut hanc vocationem Titius sit detrectaturus, Sempronius vero illam admissurus. Nullum enim est dubium, quin sæpe plures pereant, qui si in alio factorum ordine, in diversis vocandi opportunitatibus collocati fuissent, vitæ æternæ attigissent scopum. Id quod, si ab omnibus aliis discedam, Tyrionum exempla probant. Matth. 18. v. 21.

§. 440.

Pergit celeberrimus Dn. Hottingerus: *Fides & bona opera, Spiritu S. teste, Actor. 13. v. 48. Ephes. 1. v. 4. decretum electionis ingrediuntur, non ut eam*

antecedant, & ut causa Deum ad hunc vel illum eligendum movens, sed ut electionis consequens, & ut fructus illius: ut beneficium à Deo eis destinatum, quos elegit. Elegit non eos, qui crediderunt, sed ut crederent. Non levis admiratio animum subiit, postquam cognovi, Virum summum in probanda hac sententia, ad illud oraculum Ephes. I. v. 4. provocare, quod, si ullum aliud, doctrinam ejus destruit, ac solo æquat. Id quod ex antecedentibus §. 421. & seqq. intelligitur. Testimonium illud, nos IN Christo electos, significat, Vir celebris nos AD Servatorem electos contendit. Oraculum illud docet nos electos, quia IN Christo fuerimus, Vir clarissimus putat, nos electos UT in ipso posthæc essemus, non igitur consentanea verbis Apostolicis tradit.

§. 441.

Illud vero Pauli effatum Actor. I 3. v. 48. quoties à nostris est explicatum? Utinam Viri docti is adverterent, quæ in eam rem pridem dicta sunt. Existimant fidem esse electionis fructum, propterea quod Paulus eos tantum credidisse affirmet, quicunque ordinati fuerint. Sed pace tantorum Virorum, quos verâ, nec simulatâ animi sententiâ, plurimi facio, dicere liceat, *admitti ab eis*, sed bona fide, quis enim Viris optimis dolam imputet? *argumentandi vitium seu sophisma.* An sequitur: *Præstantissimo: sunt ingeniopræditi, QUOTQUOT Tiguro oriundi, ergo, QUIA Tiguro oriundi?* An justa est ratiocinandi ratio: *Omnes homines à Deo sunt, QUOTQUOT hanc terram incolunt: Ergo, QUIA hanc terram incolunt?* Quis has propositiones ullo nexu copulatas existimet? Atqui similes illæ

illæ Paulinæ sunt, ex quibus Viri celebres capiunt argumentum. Paulus pronuntiat : *Crediderunt, quotquot ordinati erant* : sed an inde sequitur ? *quia ordinati erant.* Minime vero ! Itaque nihil optatius evenire toti Ecclesiæ posset, quàm si Viri, revera doctissimi, hæc & ejusmodi lubrica ratiocinia, quibus ipsorum fides hac parte nititur, dimitterent, & firmiora nobiscum adoptarent.

§. 442.

Sane, si quidquam sensûs ambiguitate secundum interpretes judicant, hoc certe oraculum eorum numero est. Quare mirandum est, *potuisse tantum doctrinæ pondus incerti significatus testimonio superstrui.* ἱελαγμένοι potest eos denotare qui se ordini adminiculorum Pædagogicæ submiserunt. Hoc sensu : *Crediderunt, quotquot in ordine fuerunt collocati ad audiendum Pauli verbum.* Nam sine ordine Verbi audiendi nemo unquam credere potest. Rom. 10. v. 17. Est qui ita oraculum non sine maxima verisimilitudine interpretatur : τὸ, ἱελαγμένοι prorsus puto illud, εἰς ζωὴν αἰώνιον, construendum cum verbo ἐπίσευσαν, & locum sic reddendum : *Et crediderunt, quotquot convenerunt, in vitam æternam, quâ Judæi se indignos judicârunt.* ἱελαγμένοι, ponitur pro συνηγμένοι. nam hebr. 771 quod à LXX. Sæpe vertitur συνάγω & συναθροίω, convenio, congreco, quandoque ab eis vertitur ἰλιτομαί. Exod. 29. v. 53.

§. 443.

Quòcumque igitur modò hoc oraculum interpretemur, fixum semper firmumque manet, Adversariorum sententiam eò non probari. Quod si illud τῆλαγμένοι de æterna electione usur-

patum esse velis; non poteris sine Sophismatis errore affirmare, *fidem esse electionis fructum* §. 441. Perinde enim ratiocinareris, ac si cum Pontificiis ex Gal. §. v. 6. probare institueris, *fidem esse charitatis fructum*; hoc argumento: *credunt vere, quotique amore Dei, & aliorum quorumvis flagrant: ergo, quia flagrant, fides igitur amoris effectus est.* Si verò vocem *ἰσχυρότερος* eo sensu accipias, de quo §. 442. ex te ipso intelliges, quod ne speciem quidem tuæ sententiæ in illo reperias Pauli testimonio.

§. 444.

Reliqua quæ subjungit Vir celeberrimus, non argumenta, à me solvenda, sed suæ sententiæ declarationes sunt. *Fides & opera, ait, decretum electionis ingrediuntur, non ut eam antecedant, sed ut consequens, &c.* Hoc autem, quantopere à Sacra scriptura abhorreat, hætenus ostensum est. Nihil igitur superest, quam ut ad examen cæterorum progrediamur.

§. 445.

Verba Celeberrimi Viri sequentia ita habent: *Ait quidem V. R. hujusmodi βάρδος ratione sufficienti & determinata carere. An vero, quod DEI εὐδοξία liberrima, & sapientissima voluntate nititur, ratione sufficienti ac determinata caret.* Fateor, me credere, sed & probasse, §. 391. seqq. βάρδος illud, quod sola DEI εὐδοξία rationibus objectivis libera fundatur, vel nullum, vel contradictioni obnoxium esse. Nihil potest esse βάρδος, quam *rationum connexarum infinita multitudo, quam finitus intellectus emetiri non potest.* Sola εὐδοξία UNA tantum ratio est, ac si nihil accedat, minus determinata, βάρδος igitur esse non potest. Ille autem

rationum

rationum infinitarum concussus, quare alter fidem concipit, alter non concipit, ubi invenietur, quàm in eo ordine fatorum, cui eligendus ab æterno inferendus prævidebatur. Sunt igitur solæ objectivæ rationes id, quod possumus appellare βᾶδῶς.

§. 446.

Quærit Vir celeberrimus, an id possit carere determinata ratione, quod liberrima & sapientissima Dei voluntate nititur? Respondeo: Si rationes illæ sapientissimæ sunt, omnino determinatæ sunt, sed & objectivæ, quod Adversarii sententiam totam evertit. §. 320. 321. seq. Sapientem electionem statuere. nec tamen concedere rationes objectivas, tantundem significat, ac negare hominem factum, qui tamen est animans ratione præditum. Sapientia respicit ordinem adiumentorum & finium. Si igitur Johannes sapienter est electus ad finem salutis; num potuit DEUS, abstracta cogitatione, de scopo salutis cogitare, nec tamen unâ fidem, tanquam salutis adimniculum, propositam habere? Dicis: est utique Johannes AD medium salutis electus: non IN eo. Atqui id perinde est, ac si doceres, Johannem electum AD sapientem salutis executionem, non IN sapiente salutis destinatione. Quô, quid potest esse à veritate alienius?

§. 447.

Illi profecto habent obscuras sapientis electionis notiones, qui verbis quidem semper decreti sapientiam laudant ac deprædicant, re tamen vera, & si ad explicationem ventum sit, cum objectivis rationibus sapientiam ex electione tollunt.

Quod sinistra manu dare videntur, dextrâ dudum & suis, & aliorum oculis subtraxerunt. Itaque hic non potest esse, quod Viri celeberrimi volunt, *distinctus, solidus, ac realis electionis conceptus. Aut sapientia consilium destinandæ salutis, nec solum exsequendæ, præcurrit, aut non præcurrit. Si prius visum fuerit, tum Deo Johannes obversatur sapienter eligendus, i. e. in ordine salutis, quem fidem esse novimus: Si posterius tum non sapienter, sed casu Johannes electus, casu autem electum sapientia demum sequitur, per quam ad salutem consequendam, non discernendam, pervenit.*

§. 448.

Ex his etiam Vir inclutus perspicit, id quod mera *evdouxia*, sine rationibus objectivis, nititur, ratione determinata carere. Quid est *ratio determinata*? ex qua intelligitur, *non solum cur res sit, sed etiam cur ita ab aliis differat?* §. 446. *cur hoc discrimen habeat? evdouxia DEI* verò ejusmodi est, ut intelligam ex ea tantum, *cur res sit*, non, *cur hanc differentiam ab aliis habeat?* *Quid ita?* inquis. Accipe argumentum. Quærenti: *cur Johannes electus?* bene respondes: quia ita DEO placuit: Sed sciscitanti: *Cur præ Juda sit potius electus, quam reprobatus?* non dextre eandem responsionem repetis: quia ita DEO placuit. Nam similium quæstionum, non autem diversarum, datur una eademque responsio. Illa autem quæstio ab hac longissime discrepat.

§. 449.

Dicis : *Meum non est definire : cur præ Juda Johannes electus, datur distincta ratio eudoniæ sed illa me fugit, est enim βῆδος.* An & id ubi ignotum est, sitne ratio differentis circa Johannem & Judam decreti in objectis, an in solo eligente DEO? *Utrum vero perfectum habes, quod sit in solo DEO eligente? Si prius tibi obscurum & βῆδος, est, tum significas, βῆδος esse, & ignotum : num TUA, an MEA sententia vera sit?* Ego enim objectivas decreti rationes credo. Tu nescis, credendæne sint, nec ne? *Cur igitur adversus me disputas? Cur me impugnas? Quod si vero tibi exploratum est, rationem discriminis, quod est inter Johannem & Judam, in solo DEO eligente & volente sitam; recurrunt eæ difficultates, quas objeci. §. 436. Scilicet eidem eudoniæ non possunt diversa arridere, (eligere Johannem, reprobare Judam) si nihil in objecto discriminis sit, sed omnia diversa sint per ipsam.*

§. 450.

Casus est, quum res existere fingitur absque ratione. Contra id, quod §. 335. C. III. S. I. diximus. Ponamus A. & B. perfecte similia. Fac. displicere vehementer ambobus, ita ut si B. in A. locum, vel vicissim, A. in B. stationem substituantur, idem affectus improbandi, eadem indignitas displicendi utrobique maneat. Quod si cogites, incipere eudoniæ v. g. in A. continuatâ tibi B. improbatione, ratio eudoniæ illius non potest esse in A. quia ex hypotesi tibi B. perfecte simile cogitatur : nec ratio potest quaeri sine voluntate; cui utrumque ex æquo paulo ante displicuit,

displicuit, nec in *εὐδοκία* modo orta, nec enim illa potest ratio esse sui ortus: Ergo nata fuit *εὐδοκία* sine omni ratione, i. e. existit *εὐδοκία* cæcu casu, per def.

§. 451.

Atqui talem casum Adversarii fingunt. *Johannes & Judas* obversantur DEO ut ex æquo rebelles, i. e. odio dignissimi. Incipit autem *εὐδοκία* in Johanne. Quæritur: *qua ratio?* Non est illa ratio in *Johanne vel Juda*, fatentibus Adversariis, quæ perfecte vero similia sunt, non habent fundamentum differentię. Nec ratio est in voluntate, nam propterea quod paulo ante utrumque displicuit, non potest nunc alterutrum placere, cum utique similia in *εὐδοκία* manere dicantur. Nec denique ratio *εὐδοκίας* potest esse ipsa hæc *εὐδοκία*, cum aliās existeret, ordine nature, antequam existeret. Illud, utpote *εὐδοκία*, HOC, utpote ratio sui ipsius. Ergo casu cæco *Johannes est electus*, si quidem huic sententię præbeatur assensus.

§. 452.

Nulla demonstratio mathematica certior esse potest hęc ratiociniõ, nullus etiam patet è difficultate exitus. Non licet amplius ad *βάρδος* provocare, §. 449. clarissime enim cognoscimus, si electionis ratio in sola voluntate eligente quærat; nullam eam esse, & contradictioni obnoxium signamentum, §. 451. non autem ignotam, non arcanam, non absconditam. Quæ intelligimus plane nullam rationem habere, ea non possunt habere arcanam, nisi forte contradictioni obnoxia credas posse arcanam habere

habere rationem, *cur esse queant*, non obstante illa, quam intelligimus, idearum pugnâ. Qui in voluntate sola, *nec* vero objectis, rationem delectûs esse contendit, ille vel petit rationem ex voluntate qua est indifferens *adhuc*, i. e. quâ nullam differentiam in ordine ad objecta proposita habet: sed ut id rationem differentiarum objectorum habeat, quod non habere talem concipimus, non permittit axioma: *Idem non potest, simul esse, &c.* Vel desumit rationem à voluntate, quatenus est jam determinata, i. e. *quatenus jam eligit*, tum non reddit rationem, sed ludit vocabulis; quærimus enim cur elegerit; non potest autem voluntas elegerit, quia eligit, ne elegerit, antequam elegerit. *Non potest determinata esse*, quia determinata est, ne determinata fuerit, antequam determinata fuerit.

§. 453.

Quantis contradictionibus implicetur illa sententia de voluntate eligente sine rationibus objectivis, gravissime fuit ostensum. Adde adhuc unum. *DEus Johannem electurus, aut suam gloriam, eligendô hoc, propositam habuit, aut non habuit. Non habuisse sibi hanc prefixam, cave dicas: Habuit ergo præstitutum illum finem. Electio itaque Johannis habuit cum gloria divina nexum. Jam accipe decretorium argumentum: DEus eligendo Johannem, nexum electi cum sua gloria, reprobando Judam, nexum reprobati cum sua gloria, aut fecit, aut jam præcurrentem invenit. Si nexum illum, cum sua gloria, eligendo de-*

MUNO

nam fecit, tum res est bona ac DEo gloriosa, quia DEus vult, non autem vult, quia bona & sibi gloriosa est, contra canonem §. 120. Si verò nexum illum cum sua gloria in Johanne & Juda præstructum invenit, tum eligit, quia Johannes nexum habet cum sua gloria, tum reprobat, quia reprobatio coniungitur cum sua gloria, præsto igitur sunt rationes eligendi & reprobandi objectivæ.

§. 454.

Potuit, ais, DEus in omnibus iustitiæ suæ gloriā, quippe lapsis, comprobare, nexus igitur aderat peccatorum cum laude iustitiæ, Sed placuit tamen misericordiā gloriā cum aliquibus coniungere, statutō in cæteris iustitiæ documento. Nunc eodem ratiocinio arctius constringeris. Novum hunc Johannis cum gloria DEi, interveniente misericordiā, nexum, aut DEus eligendo fecit, aut præcurrentem electurus jam invenit. Si prius placeat, sequitur, bonum, & misericordiæ gloriosum aliquid esse, quia DEus velit, non autem velle DEum, quia jam bonum, & misericordiæ gloriosum sit, quod est contra §. 120. Si posterius arrideat, stabiliuntur rationes objectivæ, habuit enim Johannes præ Juda novum nexum cum misericordiā gloria, ob quem electus fuit, quique nullus alius esse potest, quā fides.

§. 455.

Postquam ex omni parte dubiis feci, quod satis est, progredior ad reliqua. Verba Viri celeberrimi sequentia hæc sunt. Afferit, decretum electionis, ut Evangelico-Lutheranis concipitur, obscurum esse secundum rationes speciales non generales :

Petrus

Petrum exclusis aliis servari, quod convenientius fuerit, id fieri ob fidem hominis hîc & nunc in his circumstantiis præ aliis collocati conceptam, quam ceteri neglexerint. Atqui cum fides non alia sit, nisi fides in Christum, quæ Ephes. 4. v. 5. UNA dicitur, nescio cur hæc electionis ac discretionis unius individui ab alio causa generalis non specialis dicatur?

§. 456.

Non recte assecutus est sensum allegatorum verborum Vir summus. Dixi supra §, 387. seqq. distinguendum esse inter electionem ad gloriam, cujus causa specialissima sola fides est; & inter destinationem ad gratiam, quâ βαΐδος continetur, §. 388. seqq. & cujus destinationis nullas rationes cognitæ habemus, quàm generalem, quæ ponitur in opportunitate factorum, quâ fit, ut, cum omnes quidem adminicula pædagogicæ habeant, ac sequi possint, tamen non omnes velint. Nam si quæras: *cur hic sit ad gloriam electus?* recte quidem, & specialissime responderetur: *quia fidem ab æterno concepturus providebatur.* Quod si vero roges, *quomodo factum fuerit, ut hic præ altero fidem conceperit?* Nulla alia, nisi generalis ratio afferri potest, quæ indicat, *alium præ alio, ob certum factorum ordinem, cui insertus fuerit, fidem omisisse, vel concepisse.* Sacet enim Codex docet, Matth. II. v. 21. complures ad meliorem mentem redituros fuisse, si eâdem, ac alii, opportunitate fuissent usi.

§. 457.

Hæc ratio generalis est, reliqua vero specialia immensum βαΐδος constituunt. Nam si investigare tibi constitutum foret, annon aliter fata contemperari,

temperari, ac res universi omnes, seu eventus huius mundi ita dirigi potuissent, ut v. g. *Incola Tyræ ac Sidonis resipuissent*; immensum tibi Mare infinitarum meditationum aperiretur, quod nulla limitata, qualis omnium est, qui non sunt DEUS, perspicaciâ exhaustire, & satis expendere posses unquam. Sufficit, DEUM, pensitatis his eventibus cunctis, quotquot, æternis retro spatiis, possibiles erant, divina rectitudine iudicasse, quod SATIUS sit rerum concursus TALES coordinare, quàm ALIOS gnosvis. Sufficit, nemini certam pædagogicæ ad salutem mensuram deesse, quam si in rem vertere velit, fidei concipiendæ potestas ei proposita sit.

§. 458.

Nunc facile exputari potest, quid de verbis Viri celeberrimi sequentibus iudicandum sit? *Cum fides non alia sit nisi fides in Christum, quæ Ephes. 4. v. 5. UNA dicitur, nescio, cur hæc electionis & discretionis unius individui ab alio causâ generalis, non specialis dicatur?* Fides igitur, meâ sententiâ, est causâ specialissima, quamobrem homo discernatur ad vitam æternam, sed non est ratio, quare idem discernatur ad gratiam. Immo vero, quia fides gratiæ pars præcipua est, non potest in ea latere ratio, cur homo gratiam in se sentiat efficientem. Una etiam, teste Paulo, fides manet, nec plures causæ salutis ex parte hominis, stante hæc sententia, finguntur. Sunt igitur omnia expedita, plana, & veritati consentanea, quæ diximus.

§. 459.

Videamus cætera. *Si hæc fides, inquit Vir summus,*

luminus, prævisa causa fuit electionis, cur Aposto-
 lus dicit, cognitionem, quâ DEUS novit, quos, &
 cur hos, non alios servare velit, profunditatem esse
 imperscrutabilem? An consilium de singulis indivi-
 duis, generale: vel consilium, cujus rationes evi-
 dentes sunt, imperscrutabile dici meretur? Fateor
 me nescire locum, ubi disertis verbis Apostolus
 significaverit, cognitionem, qua DEUS novit, quos,
 & cur hos, non alios servare velit, esse *βᾶθος* im-
 pervium. Judæorum quidem rejectionem, &
 adoptionem gentium *βᾶθος* esse, ex Rom. cap. 9.
 & 11. constat, sed non tale, cujus primam rati-
 onem nescimus, i. e. quæ primo sciscitanti: cur
 Judæi rejecti sint? dari potest, nempe à fidei
 vacuitate desumpta. vid. Rom. 11. v. 20. Fracti
 sunt, ait Vir divus, propter perfidiam. Ve-
 rum potius illud *βᾶθος* hoc sensu intelligendum
 est, quod infinita culparum succedentium pariter
 ac simul admissarum series, DEUM ad subtrahenda
 Judæis gratiam induxerit, quæ nunquam sa-
 tis à nobis pervestigari, aut constitui possit, præ-
 valuerintne ille rationes, nec ne? potuerintne gratiâ
 ulterius relinqui Judæis, nec ne? Semper re-
 mansura infinita, quæ ad decidendam questionem;
 necessaria sint; à Deo SOLO posse subduci calcu-
 lum; nostram capacitatem iusto angustiorem esse;
 quam ut hac omnia possimus definire; DEO fidem
 habendam, quod non sine gravi ratione fecerit,
 quæcunque fecit.

§. 460.

Et si vel maxime *βᾶθος* ullibi referretur ad
 voluntatem DEI, in conferenda salute, non tamen,
 illud excluderet cognitionem rationis, quæ vitam

æternam proxime attingit, i. e. fidem, *sed arceat potius notitiam rationum specialium, quibus ad ipsam fidem & gratiam, aditus præbetur, quæ rationes sua multitudine immensum βάθος constituunt.* §. 389. 390. &c. Itaque stat sua DEO impervestigabilium viarum gloria, nec tamen inde continuo sequitur, *electionem rationibus objectivis solutam.* Immo vero βάθος potius tolleretur, si omnia ad solam DEI *εὐδοκίαν*, rationibus ab electo petitis oppositam, revocarentur. Id quod §. 379. 380. 387. seq. commonstratum est.

§. 467.

Denique Vir celebris ultimam machinam, quâ nos subinde oppugnare solent, admovet, quæ his verbis describitur: *Illæ sive fides, sive opera (eadem enim hæcenus illius, & horum ratio) quorum prævisio DEUM movisse dicitur, ut Petrum præ Judæa eligeret, num à DEI beneficio, an à libera hominum voluntate, congrua dispositione &c. manat? Si à DEI beneficio, nulla electionis dabitur ratio objectiva. Si hominis fœtus est, Pelagio & Semipelagianis applaudendum, rejiciendus Paulus 1. Cor. 4. v. 7. negans esse in homine quidquam, quo unus ab alio in consilio & foro DEI discernatur: negans etiam quemquam habere in se aliquid, quod non acceperit, de quo gloriari possit, & propter quod ab alio discretus fuerit.*

§. 462.

Quo minus faciam cum Viro Doctissimo, affirmante, *eandem esse fidei & operum in electione rationem*, multa & gravia obstant argumenta. In electione *fides à DEO non respicitur ut opus, sed ut instrumentum recipiens merita Christi.* DEUS igitur

igitur ob fidem eligens nihil homini, sed filio suo, i. e. SIBI, & suæ gloriæ, electionis amorem tribuit, contra si propter opera eligeret, præsertim ea, quæ nonnulli à consensu arbitrii in gratiam excitantem profectâ dicunt, cum homine communicaret:

§. 463.

Ubi per fidem Christus sive ab æterno cogitatus, sive in tempore obvius est, ibi jura salutis, Joh. 14. v. 6: locum inveniunt. Si igitur electio justa est, tribuit credenti, i. e. Christo; Gal. 2: v. 20. (*credens enim & Servator sunt unus* Joh. 17: v. 21.) quod SUUM est, nempe salutem. At diversissima operum ratio, in quibus nulla sunt salutis jura. Nam cum imperfecta eò usque sint, dum ipsa salus conferrur, fieri non potest, ut ab æterno operum rationem electio habuerit, aut habere potuerit:

§. 464.

Quod in tempore DEUM inducere potuit, ut salutem adjudicaret, imputatâ Christi justitiâ, id & ab æterno inducere potuit, ut salus destinaretur: Atqui, fatentibus Adversariis, justî declaramur, à peccatorum culpâ absoluti, intervenientē fidei intuitu; in tempore; ergo eodem intuitu ab æterno potuimus eligi. Ratio nexus est hæc: si DEO inglorium est, fide ad eligendum quemquam moveri; ab æterno; ne scilicet pendere videatur à re ulla, tum etiam ad minuendum ejus honorem valet, in exsequenda salute respicere adminicula, v. g: fidem. Qui à nemine pendere potest, nullo tempore pendere potest, nec in consiliis, nec in consiliorum

expeditione. Dicitis: *Talem exsequenda salutis ordinem DEUS libero constituit arbitrio; non igitur ipso indignum est, illum sequi, i. e. respicere fidem.* Sed primo idem tibi esto responsum. Libere DEUS in destinanda salute fidem intuetur, nullus ergo hîc divinæ obnoxietatis metus. Secundo, si DEUS necessario talis est, qui à nemine, ne ullo unquam tempore, pendet, ideoque ob hanc causam fidem respicere electurus non potest, quomodo fingis, posse illum in exsequenda salute, semet abdicare ill *ἀνπεροχῆν*, quâ à nemine pendet, adeoque postliminiô sç fidei obnoxium, in expediunda salute, facere, qualem se præbere in destinanda noluit?

§. 465.

Fidei igitur & operum non est eadem ratio. §. 462. 463. 464. Quô præmissô respondemus ad argumentum. §. 461. *Fides, cujus prævisio DEUM induxit, ut Petrum præ Juda eligeret, est utique divinum beneficium: Sed inde non sequitur, quod Vir celeberrimus sequi putat, nullam dari electionis rationem objectivam. DEUS enim spectat in Petro, quod ei vel ipse ab æterno largiendum decrevit. Hem, ais, habeo te constrictum meis vinculis. Si DEUS fidem ipse conferendam decrevit, tum eam sine intuitu alterius cujusdam fidei destinavit, resolvuntur igitur omnia in decretum, objectis rationibus vacuum. Si quis illud affirmaret, ei conditionis conditiones, vel per infinitam seriem, fingenda forent.*

§. 466.

DEUS uno decreto, ut sæpe dixi, & fidem & salutem

salutem destinat, sed pro ratione capacitaris hominum, (mere passivo sensu,) quæ vel resistunt, vel non resistunt, i. e. quatenus adminicula pedagogie adhibent, vel non adhibent. Ut autem adhibere possint, in ipsorum potestate situm, sæpe dixi. §. 292. DEUS, cum ab æterno præfagiret, in hoc factorum possibilitium ordine, quem se dignissimum judicavit, futurum, ut alius adminicula pedagogie adhibeat, alius prætermittat, uterque arbitrio libero, ut & agere id, & non agere potuisset, in uno hujus ordinis homine fidem posse excitari vidit, in altero, non posse excitari ordinarie præsensit. Quod si igitur hunc ordinem existere jussit, profecto salutem non ob aliam rationem destinare potuit, nisi ob fidem, quam ipse in homine, non obliuato, accendi posse, ab æterno cognovit. Beneficium igitur fidei, quantum quantum est, à DEO est, nec tamen sequitur, nullas dari electionis rationes obiectivas.

§. 467.

Sed si DEUS, ais, salutem sub ordine fidei destinat, quo ordine ipsam destinat fidem? An datur ordinis ordo, vel conditionis conditio per infinitam seriem? Jam respondi, fidem ut consequare, & ut ab æterno in hoc eventum ordine consequi potueris, nil requirebatur, quam dexter adminiculorum pedagogie usus, qui viribus naturæ præstatur, nec ex Pelagianismo tamen vel tantillum limi trahit, per §. 360. 361. 362. seq. Hæc conditio ex TE est, nec ex operatione DEI, nisi forte de generali divino, ad omnes naturæ actiones concutso, sermo sit, cujus tamen, in plantanda nova vita, ratio habetur nulla.

§. 468.

Nunc ultimo impetu aggredieris hanc sententiam. *Si ex usu adminiculorum paedagogia pendet, ut DEUS fidem operari queat, homo discernit semetipsum, cum tamen Paulus neget in homine esse quidquam, quod alius ab alio in DEI foro discernatur.* Hæc jam in antecedentibus soluta sunt §. 302. 303. 304. seqq. Adde responsionem hanc. Quoniam omnis distinctio realis arguit rerum limites, qui, quia tales, à DEI efficacia non sunt, fieri haud potest, quin omnes res finite ex se ipsis discernantur, eo ipso quia fines habent, quia tales habent, nec alios. Advertamus, si placet, sequentibus.

§. 469.

An DEUS in bruto non minus novam Spiritus S. vitam accendere potest, ac in homine emendando? Forte me tibi ludibrio fore suspicaris, sed non est jam his locus. An recte tuam mentem sum affecutus, si nomine tuo respondeam? id fieri non posse, abhorreere à rerum natura, ut in bruto DEUS aequè operetur, ac in homine, quæ sancto, quæ pio. Sed jam liceat quærere: Quid hominem secundum hanc capacitatem nova vita à bruto discernit? Numquid sola DEI èudoxia, an si, DEUS vellet, etiam bestiae divini illius luminis ac sancti ardoris possent fieri participes? Profecto non est mihi metuendum, ne dicas, ex arbitrio DEI solo, rationibus objectivis soluto, pendere, ut bruta nequeant ad Christianam cognitionem pietatemque revocari; affirmabis potius, naturam bestiarum talem esse, quæ hanc operationem excludat,

limi-

limites natura brutorum, nisi bruta quidem non bruta fieri posse deliraverimus, ejusmodi esse, ut sint à gratia remotissimi; addes, rerum fines non permittere, ut dilatentur ad recipiendum Spiritum S. opus futurum esse in bestiis majori percipiendi capacitate, quæ intellectum pariat, quod si autem perceptionis eorum fines eoque amplificarentur, non amplius futura bruta, sed homines; Itaque homines à brutis, quæ plane nullius gratiæ consortia esse queunt, discerni per ipsam suam naturam, quæ limitatam, quæ his dotibus nec pluribus præditam.

§. 470.

Recte hæc omnia dicuntur & solide. Sed quæ ratio est integrarum classum, (hominum, brutorum) ea etiam est rerum in classibus individuarum, (hominum singulorum inter se mutuo) sicuti propterea DEUS in una rerum classe, (specie) operari sapienter nequit, quod in altera tamen potest, quia talem habet limitatam naturam, quæ aliter effici, salvâ hac specie, non potest: ita etiam in singulis unius classis rebus, v. g. individuis hominibus, ob hanc DEUS causam præstare sapienter non potest, quod in aliis individuis hominibus potest, quia in HOC eventuum ac factorum ordine, qui salvò hoc individuò mutari nequit, tales limites vel habent, vel sibi liberrime constituunt, ut eos gratia attingere nequeat. Uti discernuntur integræ classes suis ipsarum finibus, majorem DEI benignitatem efficaciamque non admittentibus, si ipsa species non mutanda sit: Sic distinguuntur etiam ejusdem speciei res singulæ per suos fines, qui non admittunt majorem gratiam,

am, nisi totus fatorum ordo mureret, quo ipso autem alia individua res emergeret. Nam *individuum est, in quo determinata cogitantur omnia, quæcunque cogitantur, & secundum ordinem temporis, & spatii.* Quod si igitur alius v. g. *temporis* ordo in individuo cogitatur, non amplius *idem*, sed *diversum*, animo repræsentatur. Quippe nullum dubium est, quin, si ego Abrahami temporibus natus fuisset, non *idem* essem homo *individuus*, atque nunc sum.

§. 471.

Quemadmodum igitur homines *individui* à cæteris *discernuntur* non merà *DEI* *evdoniæ*, sed quia *HIS* præcise *donis*, nec *ALIIS* *instructi*, quia *HOC* *tempore* nec *ALIO* *vivunt*, quia *HOC* *loco*, nec *ALIO* *morantur*, quia hoc fatorum ordine, nec *ALIO*, utuntur: Sic etiam gratiæ discrimen iisdem rationibus continetur; quippe ejus effectus & vestigia determinantur per conditiones *individuas* eorum, quos attingunt. Nam cum *Spiritus S.* in *ME* operans non distinctus sit *AB EO*, qui operatur in *Christianis* reliquis, profecto ab eodem *spiritu* non possunt pendere tot effectuum discrimina, quæ fines alterorum ab alteris distinguunt, oportet potius *differentias illas*, quæ tales, oriri à limitatione rerum.

§. 472.

Paulus utique ait 1. Cor. 12. *existunt donorum varietates, quas omnes idem impertit Spiritus.* Sed uti non sequitur: *Uno eodemque vento asslantur omnes in organo musico tibia: erga & ipsa tibiæ differentens capacitas vento originem debet:* Sic & nullo sunt nexu ligatæ propositiones hæ: *Idem Spiritus in*
regna

regno gratia omne bonum perficit, quodcumque perficitur: ergo rerum finitarum diversa capacitas, aeterna DEI praesensione representata, quae efficaciam DEI diversis modulis excipiendo varias ejus effectus parit, soli *hædoxiæ* DEI originem debet.

§. 473.

Pendet à DEO, inquis, capacitem rerum augere, minuere. Recte tu quidem suo sensu. Nam his verbis significas, posse DEUM his individuis alia substituere, aliis finibus circumscripta, quod nemo negat. Sed quæstio est, an, si DEUS individuum HOC tempore, HOC loco possibile, HIS donorum terminis, circumscribendum, existere jubeat, termini, per quos ab aliis rebus differt, à mero DEI lubitu pendeant, salvò tameneodem individuo? Non affirmabis quæstionem, ne contradictione impedita affirmes. Itaque intelligis, ut primum DEUS HUNC gratiæ ordinem, HANC administrationem & oeconomiam individuum, i. e. cum omnibus determinationibus HIS consideratam, existere jusserit, personarum, secundum gratiæ mensuram, distinctionem ortam fuisse ex rerum limitibus, sese mutuo definientibus, qui æterna retro representatione sic, nec aliter, possibiles DEO obversabantur, si eadem quidem individua series manere debuerit.

§. 474.

Ut hæc, quæ paulo subtiliora, & à sensibus remota sunt, non solum ulterius illustrentur, verum etiam probentur, exemplo Petri Apostoli utar. Quia tunc à Christo Salvatore discrevit? Cur non eadem immensa in Petrum gratia fuit à DEO collata, quæ Spiritatori à Patre tribuebatur? Sane in solvenda hæc

quæstione non recurris ad solam DEI *εὐδοκίαν*, quasi vero voluntas DEI indifferentis, *rationibus obiectivis soluta*, facere potuisset, ut, si modo fuisset visum, Petro idem gratiæ pondus obtigisset, quod Christo: provocas potius ad naturam ipsorum obiectorum, de quorum gratiæ differentia sermo est. Dicitis: *Si Petro tantum fuisset concessum ac Christo, Petrus desiisset esse Petrus, & exstitisset Θεᾶν-θρωπος*, quod ipsis rerum ideis ab æterno repræsentatis adversum sit. *Eundem enim non posse simul esse Petrum, & tamen non Petrum i. e. Θεᾶνθρωπον.* Itaque *discrimen gratiæ ex ipsa obiecti finita natura, quâ tali, resultat.*

§. 475.

Sed simile iudicium formari debet, ubi res finitæ comparantur inter se ipsas. *An Judas, si omnibus iis opportunitatibus internis, externis usus, si iisdem parentibus, eodem temperamento, iisdem donis instructus fuisset, quo fuerat Petrus, non venisset in spem salutis certissimam? Venisset ais, procul dubio.* Pendet igitur ab individuis Judæ conditionibus, ut gratia non eandem in ipso consecuta effectum fuerit, quem attingebat in Petro. *Cur ergo DEUS Judam non eidem factorum ordini inseruit, cui innexuit Petrum? Ratio est in promptu.* Quia Judas non amplius fuisset Judas, sed Petrus, si omnia fuissent in *illo*, quæ in *hoc*, idque per §. 336. Atqui, cum Petrus jam exstiterit, aliud ab eo individuum creandum fuit.

§. 476.

Unicum restat dubium. *Quare igitur DEUS non*

non alia, ac *Jude similia*, ex eorum numero, quæ æternis abhinc spatis *possibilia* erant, prodire in hoc existensium Systema jussit, quæ sua individuâ natura gratiam allabentem non exclusissent? Recurrit hîc eadem responsio, quæ dari solet de mali permissione generatim sciscitantibus, exposita §. 224. seqq. quorum velim remissos.

§. 477.

Si igitur, inquis, *contradictioni obnoxium est, cogitare Judam, alio eventum ordine collocatum, ne Judas sit non Judas, §. 476. sequitur geometricam peccandi necessitatem Judæ fuisse impositam.* His & ejusmodi argutiis solet doctrina de prædestinatione implicari. Sed nodum quærimus in scirpo. Si individui notionem formo, cogito rem ex omni parte, *ratione temporis, loci, actionum, &c. determinatam*; per §. 470. sensu composito igitur contradictioni obnoxium est, quod *ITA determinatum est, aliter determinatum cogitare. §. 216.* Sed, sensu diviso, nihil obstat, quo minus id ipsum facultate polluerit, se alter determinandi. Ita Judas libertate instructus erat utendi adminiculis pædagogicæ, *i. e.* rectius considerandi admonitiones Christi, quod si fecisset, *HOC* individuum *non mansisset* amplius, *QUOD*, rebus sic cadentibus, fuit, nempe improbum, *sed evasisset*, Christi efficacîâ, credens, *pium, DEO probatum.*

§. 478.

Si individua personarum conditiones gratiæ effectus non determinant, nec, ratione fructus, alium hominem ab alio discernunt, eadem gratiæ mensura

ia in contrariis personarum individuisque conditionibus, eundem effectum ex se pariet, v. g. Si Titius hâc gratiæ mensurâ non respiscit, tum nec eâdem respiscet Sempronius, licet refragantium affectuum minori tumultu sese opponat. *Atqui Christus negat id fieri, confirmans Matth. II. v. 21. Si eâdem gratiæ mensura Tyriis fuisset concessa, qua usa Betsaida, futurum fuisse, ut illi ad frugem redissent:* itaque personarum individua conditiones gratiæ divinæ limites ponunt, iisdemque alium ab alio distinguunt, quod Celeberrimus Hottingerus impugnare conatur.

§. 479.

Venit in mentem, Paulum dixisse: 1. Cor. 4. v. 7. *Quis te anteposuit?* Non igitur gratiæ discrimen inferri per conditiones personarum individuas; sed vicissim conditionibus personarum individuis discrimen addi à gratiâ. Hoc argumentum eadem fallacia nititur, qua sequens: navim commodam & expeditam nemo graviori & impeditiori anteposuit, quàm utriusque Fabet: ergo discrimen, quò illa citius, hæc ferius portum attiugit, *non infertur arti Fabricatoris per diversam materiam, sed potius vicissim materia discrimen illud additur ab arte.*

§. 480.

Gloria DEO nulla eripitur, tametsi ipsæ hominum naturæ, alia ab aliis, in respiciendis, aut admittendis gratiæ subsidiis pedagogicis, decernantur. Nam cum primo DEUS ex infinitis naturis, ab æterno possibilibus, iisdemque individuis, talem v. g. existere suo tempore jusserit, quæ alterâ, etiam expossibilem æternorum numero prodire jussâ, in eo præstantior

stantior est, ut pædagogix adminiculis non solum NB. (uti omnes) recte uti possit, sed & velit: omnis laus facta testaque ipsi *servatur*, quippe à quo pendet, ut unius præ altera prærogativa NB. existat. Secundo, cum & id Numini sit tribuendum, ut natura omnes ab æterno sint possibiles, ideoque ut etiam illarum prærogativa, ex natura ipsa fluens, fuerit ab æterno possibilis, profecto nihil DEo derogatur, quamvis gratia ejus à naturis determinatur, ideoque hæ, in adhibenda aut respicienda pædagogia, semet ipsæ discernant.

§. 481.

Nam uti non possunt non habere ex se ipsis, (quia limitatæ sunt) fines, aliæ aliis ampliores, v. g. majorem minoremve ad tendendi *promissitudinem ac voluntatem*: ita etiam fieri non potest, quin à se mutuo, ex se ipsis, & interventu illorum finium, *discernantur*, ideoque gratia allabenti differentiam contrarii eventus afferant. Neque enim res, ut in superioribus paginis dixi, à se aliter quam suis finibus, discerni possunt. Quod si omnes homines eadem donorum gradu ac numero præditi forent, nulla eorum amplius foret distinctio.

§. 482.

Recitabo nunc cætera à celeberrimo Viro profecta verba. *Quod si vero scapham scapham appellare licet, qui sibi fidem, opera Sc. arroganti, quicumque illi sint, divitias DEi: plenam rationem cur DEUS alios amavit, alios odio habuerit, reddentes, judiciorum DEi imperscrutabilitatem: media salutis ab hominis voluntate, dispositione, in aliis, aliisque circumstantiis colloca-*

collocatione suspendentes. viarum DEi impenetrabilitatem tollunt.

§. 483.

Respondebo verbis alienis: Consonat Dannenhauerus inquit? *Voluntas DEi arcana est vel revelata, vid. Lutherus T. III. lat. p. 189. Arcana (1.) in non revelato providentiæ divina generalis ductu, reductu, deductu, subductu (2.) in viis revelatis ipsis, in quibus multi adhuc recessus latent. Rom. 21. v. 33. conf. 1. Cor. 13. v. 12. Κατὰ τὸ Βάθος mysteriorum. Non diffitemur inquit Kœnigijs, esse quadam in mediæ salutis dispensatione inter æquales sæpe inæqualia, arcana & impervestigabili DEi judicio committenda. Rom. 11. v. 35. Ut adeo fallantur, qui nobis exprobrant, quasi in hoc argumento nullum Βάθος agnoscamus:*

§. 484.

In hac nostra sententiâ, quâ rationes objectivæ urgentur, SOLA, τῷ Βάθει posse esse locum, supra demonstravimus. Tantum igitur abest, ut viarum DEi impervestigabiles recessus negemus, ut potius ii, qui omnia ad solam, *objecto non motam, DEi εὐδοκίαν*, referunt, DEO gloriam non perscrutandæ sapientiæ, vel non opinantes, eripiant. Absit tamen, ut hanc consequentiam, ex eorum dogmatibus pro no alveo fluentem, invitis illis obrudamus, vel ex ea Viros optimos, doctissimosque ipsos metiamur. Maximum Βάθος, idque non revelatum, ponitur in aditu ad gratiam & fidem, qui aliis facillimus, aliis difficilior, aliis denique difficillimus præbetur, de quibus omnibus supra à me dictum.

§. 485.

DEum, ait Vir celeberrimus, volunt & à consilio, & à merito hominis, voluntatis suæ munere DEo præro-

prærogantis, præveniri. Exprobrationi huic locum non esse, ex iis cognoscitur, quæ disputata à me sunt in antecedentibus. DEUS nos proprie loquendo non eligit propter fidem, sed in fide. *Quare si non nisi credentes eligit, non prævenitur à credentibus; sed inducitur sui Filii divino merito, nobis ab æterno imputabili per fidem, i. e. movetur se ipso.* Ipse enim & Filius unum sunt. Joh. 10. v. 30. Qui autem per fidem inserti Christo, *etiam unum sunt cum Filio.* Joh. 17. v. 21. *Non eligitur fides, sed Christi meritum homini imputatum.* Non virtus hominis, sed infinita perfectio DEI, quatenus collata in hominem, totensu iudicio, intelligitur ab æterno. Non prævenimus DEUM eligentem, sed nos à DEO, NB. quatenus per ingeneratam fidem præventi, eligimur.

§. 486.

Postrema denique verba Viri celeberrimi hæc sunt. *Et quia per hominem stabit, ut, si non possit, saltem si velit, ipse operetur, neque ex DEO, neque per DEUM, neque ad DEUM, omnia erunt, sed salutis gloria ad hominem redibit, qui homo, si nolit, omnia quæ DEUS faciet & volet, frustra erunt.* Hæc verba significant, non satis affectum esse Virum Celeberrimum, ea, quæ, ad integram hanc sententiam pertinent, in superioribus etiam passim exposita.

§. 487.

Non possumus velle gratiam, à qua quippe semper, non natura tantum depravatæ instinctu, sed & moroso affectu, quanti, quanti sumus, abhorretus, possumus tamen adhibere adminicula pædagogicæ. Nec sub initium, nec in progressu,

nec

nec sub finem quidquam valemus ad impetrandam novam vitam, eo ipso quia exanimis sumus, in nostra tamen potestate situm est, respuere, aut sequi pædagogiam.

§. 488.

Mea facio verba ac sententiam summorum Virorum, quorum unus ita : *Non solum itaque homo nihil ad sui conversionem confert positive : Sed nec negative : quando enim, & quod morose ac perseveranter non repugnat, prævenienti motui divino, conversionem ejus intendenti & aggredienti, absentia repugnantia adscribenda venit, adeoque ejusdem prævenientis gratia beneficium est.* item alibi : *Verum est, Deum hos solos prædestinasse ad fidem, fideique perseverantiam, qui primos motus gratia ad conversionem moventis, non repudiârunt, quod per eosdem primos motus, seu prævenientem gratiam omittere poterant.*

§. 489.

Occurrit hîc dubium, cujus subtilitas forte Viros celeberrimos adhuc suspensostenet. Dicimus, posse nos gratia DEI resistere, resistendi vires, quippe malignas, proprias esse, sed facultatem non resistendi, etiam temperandi morosum affectum, proficisci à gratia præveniente, ita ut nemo morosam obluçtandi malitiam cohibeat, nisi idem sit à gratia præveniente comprehensus, gratiam vero prævenientem omnium Christianorum communem esse. Sed nunc quaeritur, an etiam primo gratiæ prævenientis allapsui resistere possumus, nec ne ? Posse ei à nobis resisti, certum vel ideoque est, quoniam Sacrarum litterarum periti profitentur, gratiam illam inevitabilem quidem esse, quippe sæpe repulsam semper

decer-

redeuntem, sed non talem, cui nemo obluētari queat, i. e. ejus effectum impedire, qui in præparatione ad ulteriorem gratiæ progressum ponitur.

§. 490.

Aut igitur id, ut primo gratiæ prævenientis allapsui non resistamus, in nostra situm est potestate, aut non est. Si est, cur diximus, à Deo pendere, ut non obluētemur morose? Si NON est, tum nova vita confertur operatione, cui absolute non potest resisti, i. e. operatione tali, quæ omnem resistendī malitiam, à capite instaurationis, ad calcem usque, ex se ipsa tollit; itaque ubi DEUS sic operari constituit, omnes effectus non possunt non sequi; ubi id non faciendum decrevit, homo primo gratiæ prævenientis allapsui resistat necesse est, adeoque effectus secuturos sufflaminer.

§. 491.

Si dicas: ipsam gratiam prævenientem præstare, ut ipsius primo allapsui nemo se opponat, tum vel omnes nova animabuntur vita, quia in omnibus omnis resistendī morositas, omnibus momentis per gratiam prævenientem, qua omnium est, tollitur: vel gratia illa sine rationibus objectivis, in ALIO resistendī motus comprimit; in alio non comprimit, quod adversarii volunt.

§. 492.

Fatendum igitur est, stare penès hominem, ut non resistat primo gratiæ prævenientis pulsui. Sed ne hoc in sinistram partem interpreteris, observes velim, alium esse illum motum, quò resistimus

U

primo

primo gratiæ prævenientis appulsui, *alium istum* quo resistimus gratiæ jam appulsæ, non dico: jam operanti, vel penetranti, quippe cui non possumus non omni modo & semper ponere obicem, illum motum *auferre*, penes nos est, *non vero* hunc.

§. 493.

Quid est gratia prævenientis *primus adpulsus*? Est verbi divini *adhuc vel plane ignorati* (ut apud gentes) *vel ab aliis oblati, eiusdemque non meditati,* primum præconium. Quid maxime significat, huic gratiæ non resistere? *Innuat ad oblatum extrinsecus verbum adtendere, nec aures nec mentem aliorum vertere, sed, uti in rebus naturalibus quoque possumus, esse presenti animo, nec aliorum cogitando evagari.* Ut primum hoc factum est, concipit animus gratiam prævenientem. Existimo hanc non resistendi facultatem homini concedendam, nisi puram impulsuum affluentium machinam *velimus illum adpellare.*

§. 494.

Postquam *concepta* est gratia præveniens, *i. e. attentione ad verbi primam propositionem,* una aut altera *veritas* qualicumque modo *cognita,* quidquid motuum morose aut naturaliter renitentium tollitur, id gratiæ prævenientis interventu tollitur. *Ebullunt v. g. affectus, tumultuantur adpeditus contra paucas veritates divini verbi agnitas, exserit se acedia naturalis,* quæcunque autem his suspiria, quæ preces, quæ desideria opponuntur, pro gratia, *i. e. pro efficacia,* illius qualiscunque cognitionis, impetranda, ea omnia oriuntur à gratia præveniente. Nisi enim

quas-

quasdam veritates de nostra ipsorum corruptione, ac necessaria medicina, perspectas haberemus nec novi cordis donum optaturi, nec pro eo impetrando precaturi, nec ullo ejus adpetitu essemus commovendi. Itaque *initium, progressus & finis* instaurationis à gratia est. Itaque etiam, quum non resistimus morosè, id verbo sane DEI debetur, à quo ad id fuimus excitati.

§. 495.

Nihil hinc ad hominem pertinet, nihil ex ipso est, nisi quod primum prædicato verbo voluerit aurem attentam præbere, ideoque quædam summa fidei capita de suo peccato, & oblato servatore, cognoscere. Ipsa deinde hæc notitia suis viribus efficaciam infert, dummodo Auditor veritatum non obliviscatur 1. Cor. 15. v. 2. Psal. 119. v. 11. nec negotiis hujus mundi, complures dies, sine ulla ejus recordatione, implicetur, nec memoriam ejus, per regulam phantasiæ, occasione perceptionis præsentium rerum, recurrentem, supina negligentia dimittat.

§. 496.

Nescio an quisquam Adversariorum hanc homini facultatem adjudicare audeat. Nam, *si homo ad verbum DEI, ea ratione, quâ ad res alias naturales, animum advertere nequit, sine vi ipsius verbi, tum verbum operabitur, antequam operabitur, vel certe operabitur efficaciâ à verbo distinctâ.* Nullum verbum in nobis unquam excitare ideas potest, nisi simus animo præsentis, id, ad quod non attendimus, nulla sui nos afficit cogitatione. *Verbum enim generatim est signum cogitationis alterius,*

rius, articulato lingua sono, expressum, vel litteris descriptum. Quod si ad signum non attendimus, quomodo cogitatio rei signatæ animum subire potest? In verbo DEI accedit ad illud signum mentis divina, de salute nostra, vis quædam incomparabilis, à Spiritu S. profecta. Est igitur non solum verbum, sed & divina præditum efficaciam.

§. 497.

Finge nunc, illam divinam Spiritus vim operari antequam homo attendat, (quod fieri deberet, si ipsa hæc vis & attentionem excitaret, ne attentio esset, antequam esset) tum illa efficacia, utpote à verbo sejuncta, operabitur. Nam si cum verbo conjuncta ageret, tum & verbum in partem actionis, suo modo, veniret, ad quod requiritur attentio: per §. 496. Atqui in prima verbi operatione nondum præsto est attentio, juxta Te, verum nunc demum per illam ipsam excitanda: efficacia igitur illa sine verbo ageret, quia attentionem non præstrueret, sed efficeret demum, Hoc autem figmentum proxime a Fanaticismo abest.

§. 498.

Nunc demum intelligitur, quomodo omnis quidem resistendi conatus excepto uno, §. 496. per gratiam prævenientem, & secuturos gradus tollatur, nec tamen DEI homines instauraturi consilium ab omnibus objecti, quod Spiritus S. sua operatione afficit, conditionibus, sejunctum, &c. In quo summa hujus doctrinæ difficultas omnium judicio sita,

§. 499.

Simul atque per attentionem cælestes aliquot veritates v.g. de nostro morbo, & Servatore solo Medi-

eo, cognitæ sunt, & assensus, & fiducia, & inde natum pietatis studium, reliquaque bona Spiritûs omnia, quotquot, & quanta sunt, ab eadem gratia præveniente, i. e. à cognitis veritatibus, pendent. Si quæsihero: *Cur Petrus necessarias aliquos de sua salute veritates cognoscat?* recte respondetur: *quia eas ex verbo adtente audito hausit.* Ebr. 3. v. 15. Sin ulterius rogavero? *Cur eis veritatibus præbet assensum?* solide regeritur: *quoniam isthac doctrina se ut veram homini adprobavit.* Rom. 10. v. 17. Joh. 6. v. 69.

§. 500.

Sciscitanti: *cur in Christo omnem aeternæ salutis fiduciam collocet, peccatorumque veniam suorum exploratissimam habet?* Dicendum: *quia generali de Christo, culpas expiante, propositioni assensum præbuit, eandemque veritatem ad se applicando, convictus fuit, & suas ipsius individuas culpas à Christo, oblatâ hostiâ, expiatas.* 1. Tim. 1. v. 15, 16. Quarenti: *cur tanto Christi amore flagret, ejusdemque impulsu, exactum præstet obsequium?* I. Joh. 5. v. 3. causâ aperitur hæc: *quia, à quo sua novit peccata erroresque condonatos, eundem non potest non amare.* Luc. 7. v. 47. Vides subinde alium gratiæ gradum ex alio sequi, nec intervenire quidquam, quod operationi divinæ non deberetur.

§. 501.

In progressu gratiæ, ut primum gratia præveniens concepta est, §. 493. ipsa attentio ad verbum DEI, quam non resistendi facultatem esse, suo modo, dixi, §. 493. iam à gratia præveniente est, jam non est, Non est, si, ob nullam aliam

causam moventem, verbo DEI attendo, quam ut id cognoscam, quo consilio & alias artes scientiasque addiscimus. Est autem illa attentio à gratia præveniente, si propterea animum adverto, ut qualicunque illa cognitione ulterius in meam salutem utar. Primo casu, gratia præveniens, quamvis continuata accedat adtentio, non parit posteriores gratiæ fructus: Sed casu posteriore. Quod si porro novæ collatæ gratiæ propter hanc causam sollicitius, ac diutius animo præsens sum, ut & ipsam possim ad confirmandam spem novæ vitæ adhibere, tum & illa attentio à gratia est, & propius iterum ad novam fidei vitam accedit, & sic deinceps.

§. 502.

Omnis veritatum de salute cognitio, quôcunque gradû, addit animo quendam divinum instinctum, cognitionis gradui respondentem magnitudine, quem omnis homo, adhibita animi præsentia, sentire potest Nam uti luminis ad oculos allapsus, sic & gratiæ instinctus sentitur per se ipsum, eô ipsô, quia instinctus est. Ipsa attentio ad hunc instinctum à gratia est, quia non esset illa, nisi hic sollicitasset. Alia ratio est attentionis primæ, de qua §. 439. & illius, §. 501. quæ saltem tendit, ut verbum, ceu alias naturales scientias, intelligam, non ut divinam ejus vim sentiam. Hæc enim attentio à viribus naturæ proficiscitur.

§. 503.

Quod si contigerit, ut homo arcanos gratiæ prævenientis instinctus tumultu pravorum affectuum interstrepat, caducarum rerum nimia cura comprimat, imo ipsum verbum sensim dimittat ex memoria, quod fieri potest; 1. Corinth. 15. vers. 2.

tum utique gratiæ resistitur, repercussâ in hominem totius perniciæ culpâ. Sed tantum abest, *inglorium DEO esse*, ut quidquam operetur, quod successu fructuque careat; quantum abest, ut ei ignominiosum sit, si solis radii, quorum agendi vim suo concursu sustentat, à densis cavernarum subterranearum muris, nullâ earum secutâ illuminatione, reflectantur. Uti enim ipsi limites rerum hoc poscunt, ita requirunt etiam exigui attentionis fines, ut gratiæ vis, *juxta sapientiam & ordinem*, animos impenetrabiles relinquat.

§. 504.

Ex his varia solvi dubia possunt. Primum potest peti ab exemplo Lydiæ, de qua testantur Acta cap. 16. v. 14. *DEum cor ejus aperuisse, ut verbo DEI adtenderet*; ex quo colligi posse videtur, ipsam quoque adtentionem ad verbum DEI gratiæ effectum esse. Verùm non est sermo de ea attentione, quæ verbo primum prædicato dedicatur, quam exposui §. 493. Nisi enim Lydia divini verbi famâ commota fuisset, locô illô publicô, ubi Paulus prædicabat, non comparuisset: Sed potius hîc mentio sit attentionis illius, quæ divina est §. 505.

§. 505.

Addunt, DEO volente, complurium animos ita induruisse, ut verbo præbere aures non potuerint; itaque & attentionem à DEO oriri, quâ verbum Christi primo excipimus: Sed, ut omittam attentionis esse genera aliquot, alterum naturale, alterum divinum, §. 501. certum est, mortales, quorum cor adeo pinguefactum, ipsos ejus miseræ auctores esse, quoniam gratiam sepe illapsam non animadvertend,

habitum non adtendendi, eadem spernendi, ita *contraxerunt*, ut posthæc imperium mentis tam improbæ capessere gratia nequeat, *accedente justâ DEI pœnâ*, qua gratia aufertur, & funesta illa animi propensio confirmatur. de quibus supra dictum.

§. 506.

Christi etiam testimonio cognitum, *Cacodæmonem obliquare animas*, ad quos verbi divini præconium dirigitur. Matth. 13. v. 19. Sed id non eo valet, ut plane non ullam relinquat adtendendi facultatem; aliter etiam impedire posset, quo minus Livium cum attentione legeres: Sed id modo consequitur, Diabolus ut varia sensibus impedimenta objiciendo, mentem ita distrahat, quò ipsa amplius adtendere nolit, cum tamen serium adtendendi propositum impedimenta dissipare possit.

§. 507.

Quum in homine, divinis viribus adtento, crebras gratia victorias à repetitis variisque resistendi conatibus reportavit, quoniam vestigia eorum, quorum conscientia afficimur, pleraque, imo, me iudice, omnia, in animo conservantur, colligitur tandem innumerabilium meditationum, notitiarum, sensuum, motuum instinctuumque multitudo; que omnia in abyssum animi descendunt, & occasione perceptionum præsentium, cum quibus aliquid commune habent, suo tempore reditura, si eoque augentur, ut hominem tandem, quâvis vera cognoscendi, bona adpetendi, exsequendique occasione, ad obsequium Sospitatori, sano bene merito, adprobandum instigent, ideoque for-

fortiora evadant, quam infiniti malorum instinctus, ex labe originaria, ad malum irritantes, & rapientes in partem contrariam; tum demum, novæ vitæ adhuc embryo, primùm nascitur, *variis posthac accessionibus ad magnitudinem divinam formandus*, Ephes. 4. v. 13. continua Christianæ pietatis exercitatione, & gratiæ præsidiorum strenuo usû.

§. 508.

Quam altas in animo radices agat fides, pietasque Christiana, hinc intelligitur. Nam uti planta, (huic enim DEI in anima opus comparat S. Scriptura e. g. Matth. 13. v. 32.) sustentatur radice minus conspicua, tellure obruta ac tecta: sic, *quæ ab homine pio profecta in oculos cadunt, fundantur minus conspicuis, & animi fundo comprehensis*. Sed, quemadmodum ipsa radix ab innumerabili tenuium fibrillarum multitudine initium capit; quæ variis recessibus per terram repunt: ita quoque datur in mente, pie Christiana, immensa abyssus *noticiarum, luminum, instinctuum, affectuum, olim sensim collectorum, nunc occasione præsentis exercitationis, & perceptionis, redeuntium, quæ abyssus alteri, per naturam ingeneratæ, de qua S. I. C. I. è diametro opposita Spiritûs vocabulo insignitur.*

§. 509.

Ex eadem ratione intelligitur, cur illa inenarrabilia dicantur, quæ mens fide in Servatorem imbuta in se experitur. *Sicuti enim nemo, quantum sit novæ vitæ, cognoscit, nisi qui iisdem innumeris affectibus luminibus, instinctibus & olim percussus est, &*

hodie percellitur: sic &, qua mente affectus sit is quem S. Spiritus animat, quos motus, quæ desideria, quam voluptatem sentiat: propter immensam animi abyssum, imperitis harum rerum explicari nequaquam potest. vid. 1. Cor. 2. v. 9.

§. 510.

Sæpe usu evenit, ut, quamvis Eruditus infinitas cum vocabulorum ex variis linguis, tum rerum & veritatum ideas animo complectatur, tamen vel ob animi, corporisque ægritudinem, vel ob aliam causam facile emergentem, in memoriam plerarumque rerum venire non possit. *Siquid ejusmodi hominibus, nova vita animatis, obtingit, ut, ob afflictionum vexantium gravitatem ac dolorem, infinitas illas in animi abyssu jacentes, olim collectas §. 507. convictiones, lumina, affectus, perceptiones, sentire confestim nequeant, si argumenta v. g. ex verbo DEI pro veritate hujus aut istius gravissimæ doctrinæ cognita, cum tanta efficacia, uti olim factum, vel non continuo succurrant, vel observata, non ex æquo dejectos animos percellant; tum incipit tristis quædam fidei imbecillitas, multis dubitationibus interpolata. Jacent quidem in animi abyssu omnia bona, quæ antehac præsto erant, sed non sentiuntur; non deleta sunt operationum Spiritus vestigia, sed uno tumultuario adspectu considerata, variata adparent, non sunt.*

§. 511.

Tandem, quid de postremis Viti celeerrimi verbis sentiendum, facile ex dictis cognoscitur. *Homo si nolit, omnia, quæ DEUS faciet & volet, frustra erunt.* Neque enim frustranea DEI opera in hominibus

nibus sunt, si hi, non attendendo ad illius verbum, gratiæ vires repellunt. Propositum est DEI verbum vel adtendentibus in odorem vitæ, vel negligentibus in odorem mortis. 2. Cor. 2. v. 16. *Non minus DEi gratia suo effectui potitur, si homo adtendit, quam si non adtendit. Illic secutâ resipientiâ, hinc, si ab omnibus discesseris, ἀναπολογησία.* Nam *etsi resipientiæ eventum gratia in omnibus intendat; tamen tantum abest, ut frustanea DEI operatio adpellari queat, quum nonnullos ob horrendam in tractando verbo incuriam penetrare non potest, quantum abest, ut solis fulgor effectui cassus dici mereatur, si cellas densis circum muris clausas collustrare nequit.* Quod alterum in regno gratiæ absurdum ac DEO inglorium foret, esset & alterum in regno naturæ, cum idem in utroque DEus imperet, Quæcunque dicentur adversus hoc simile, extra tertium comparationis erunt, & vim argumentandi ipsam non evertent.

§. 512.

Hæc sunt quæ de electione dicenda suscepi. Qui electionem objectivis rationibus solutam docent, doctrinæ suæ Systema solis DEI theoreticis perfectionibus, v. g. *independentiæ* (liceat ita loqui) *atærnæ præscientiæ rerum*, ac similibus, superstruunt, nullâ habitâ practicarum DEI perfectionum, v. g. *justitiæ, sapientiæ, bonitatis, ratione.* Quare & has practicas ita definiunt, ut à justitiâ, sapientiâ, bonitate hominum, non solum secundum infin. tam naturam, sed & secundum speciem, differre pronuntient, v. §. 247. seq.

§. 513.

Contra clarissimi Doctores, quos ab Arminio nomen traxisse constat, in alterum extremum latus excurrunt, doctrinam de electione sic perfectionibus DEI practicis, v. g. bonitati, justitiæ, inædificantes, *ut nullam immense DEI, ad res omnes futuras ac possibiles, pertinentis præsentionis, unâ consideranda, curam gerant.* Illinc nimium tribuitur dubiis metaphysicis, hinc dubiis moralibus. Media igitur via veritatis est, quæ ita DEUM in eligendo omniscium ac à nulla re pendentem judicat, ut & justus ac benignus eo sensu maneat, quò omnes spiritus finiti justitiam ac bonitatem discernunt. Vera est illa doctrina, quæ tale electionis Systema format, quod metaphysicis considerationibus faciendò quod satis est, non exponatur difficultatibus moralibus; & vicissim: quod moralia dubia solutorum, non implicetur gravioribus metaphysicis.

§. 514.

Potissima fulcra quibus suam Viri celeberrimi de electione doctrinam sustentant, *fundata sunt in divina rerum omnium scientia, quâ DEUS impediatur ea velle, quæ non futura certissime præsentit.* Inde colligunt, *salutem pereuntium DEUM noluisse, esse igitur gratiam DEI non ad omnes exporrectam, sed ad nonnullos duntaxat restrictam, cæteros omnes, nullò modò, nulla conditione, ad vitam æternam vocatos fuisse, eo ipso, quia DEUS cognitione, falli nesciâ, præsa-gierit, nunquam futurum, ut hi æternam consequantur felicitatem; neque enim sapientissimum, qualis*

qualis DEUS est, ea intendere posse, quorum eventus se videat certissime privatum iri.

§. 515.

Sed ad hæc & alia ejusmodi respondimus suo locò, v. g. §. 139. 140. seqq. *Sapientissimus etiam ea vult, quæ licet non eventura certissime prævidet, tamen ejusmodi sunt, ut ad ea consequenda fecerit, quantum sapienter debuit.* Sæpe numero non possunt non quædam esse bona, judicio sapientis, ideoque ab hoc adprobari necessario; quia tamen aliorum quoque officia injuncta adeo sunt, ut sapiens contra suam prudentiam faceret, si ea ipsa bona, quæ serio vult, ipse solus exsequeretur, sine determinatione alterius, ideoque futurorum numero insereret; efficitur omnino, ut bona illa, & non futura certissime prævideantur, & nihilominus à sapientissimo intendantur. *Intendere enim bonum generatim nihil aliud est, quam pro eo impetrando tantum facere, quantum per sapientiam licet.* Quod si igitur & aliorum officio bonum aliquod injunctum est, cui tamen hi desunt, & sapientissimus aliquid intendere, nec tamen id non evenire potest.

§. 516.

At enim, inquis, pendent à DEO omnia quæ sunt, quæ facta olim, & quæ futura sunt. Quod si v. g. salutem pereuntis reprobi intendit, cur ipse non præstat effectum? Quis resistet ejus voluntati? Rom. 9. v. 19. Quod si quidquam operatur, quis objiciet impedimenta? Esai. 43. v. 13. Consideras igitur DEUM tantum ut machinarum Artificem, promero fabricantis arbitrio agendarum, non ut Rectorem Civium, libertate præditorum, qui suâ voluntate

voluntate privatâ complures actiones determinant. A DEO utique omnia sunt, quæ & quatenus bona sunt, sive præterita, sive præsentia, sive futura, quæ NB. in rerum natura res sunt, non rerum modi, limites, seu determinationes. *Has enim Deum auctorem, cum ad NILIUM pertineant, non agnoscere, probavi §. 191. 192. 193. 194. 195. seq.* Modi enim rerum ac determinationes nascuntur generatim ex rebus ipsis, quia finitæ sunt, speciatim ex earum coordinatione, *quia in hoc temporis, loci, etc. ordine sunt.*

§. 517.

Cum igitur determinatio actionis, qua talis, non sit actio, sed ejusdem limitatio, multa determinata sunt, & determinabuntur olim, quæ à DEO non sunt. Oracula illa §. 516. citata non loquuntur de voluntate DEI, rerum libertatem absorbente, *aliter sibi met ipsi voluntas DEI resisteret, ac dum res liberas, i. e. facultate se ipsas varie limitandi præditas, condere veller, quoniam ipsa determinatura esset, libertatem volendo nollet:* Sed potius illa testimonia agunt de voluntate divina sapiente, quæ, dum in res fertur, *salvis earum naturis, à nulla vi, quantumvis maxima, quippe à se pendula, impediri potest.*

§. 518.

Itaque, si hominem verbo DEI adtendere nolentem DEUS extra ordinem revocaret ad adtendum, non ageret modo liberæ huic naturæ conformi. *Quamvis igitur attentionem velit, nec nolle possit, quippe quæ & publice & privatim, i. e. tam DEI gloriæ, quam hominis salutis conduce-*
ret;

ret; tamen, quia homo facere, quantum in se est, non vult, cùm DEUS illam negligentiam supplere, ac nolentem naturam, volentem prestare sapienter, nequeat; efficitur, ut tanquam sapientissimus aliquid intenderit, quod tamen non futurum prælagiit certissime, quia sapientia sua sit, ut id intentum bonum non à solo exhiberetur, i. e. ut attentio HÆC suo modo in potestate etiam hominis esset, quem extra ordinem, obtortô velut collô, ad intentionem verbo dicendam revocare, divinæ sapientiæ gloria indignum foret.

§. 119.

Simulatque hæc Doctissimis Viris respondentur, novalis, ut fieri solet, oritur de notione libertatis ac divini concursûs, quarum rerum explicatiores ideas superiori discursu exhibui. §. 165. seq. item §. 177. Nam cum celeberrimi Viri existiment, determinandarum actionum cum liberarum, tum naturalium rationem, non esse in rebus ipsis, aut earum mutua coordinatione, sed in sola voluntate DEI, quæ præviâ operatione omnia determinet; fieri non potest, quin libertatis notionem variatam sibi torment, ideoque actionem liberam cum lubente confundant. Negant hominem suæ actioni hos aut illos modos, limitesque figere posse; hanc potentiam DEO adscribunt, à quo determinatio proficiscatur; cum tamen rectius impotentia dicatur, quâ, quod infinitum, & cunctis limitibus destitutum, ideoque summa potentia præditum est; omnino caret. Quôcunque enim DEUS caret, illud, qua tale, imperfectionis numero habendum. Cum igitur illa potentia actionibus

limites

limites ponendi, à DEO non sit, nec ab ejus concursu pendeat, utpote imperfectio, facile judicatur, habere hominem capacitatem actiones suas jam sic circumscribendi, jam aliter, v. g. *attentionem ad has res dirigendi, atque etiam ad alias, i. e. competere homini libertatem, hoc agendi, aut istud, &c. non igitur in sola lubentia, si ita loqui fas est, libertatem querendam, cum multa lubenter, sed non libere, & multa libere, sed non lubenter agamus.*

§. 520.

Similis ratio est concursûs divini, qui tantum pertinet ad *vim agendi, non ad ejus modum, ad actionem ipsam, non ad ejus limitationem, ad actionem, quatenus aliquid in rerum natura ponit, non quatenus ulteriori efficaciam destituitur. Sed exploratissimum est, omnem actionem, quatenus ab alia distinguitur, esse circumscriptam nihilo; hoc enim, quia interjacet, aliud ab alio discernit: Itaque ex ipsis rebus, non ex DEI concursu est, quod jam ita agant, nec aliter, jam actionem suam huc exporrigant, nec aliorsum. Namque id, ut actio hoc loco, hoc tempore hoc gradu, in hoc nec aliud objectum feratur, est actionis finis, limes, modus; patet igitur eo usque concursum divinum non extendi.*

§. 521.

Quare porro cognoscitur, DEUM concurrere quidem ad actionem individuum, hoc loco, hoc tempore, hoc efficaciam gradu, susceptam, sed non quatenus *has individua, i. e. quatenus*

hoc loco, tempore, gradu, hoc limite circumscripta est. id enim habet actio ex fundo nihili, quo à potentissima DEI operatione, omnia in omnibus perficiente, distinguitur.

§. 522.

Si prævia igitur DEI ad actiones rerum pene trans determinatio intelligitur, de collatis, à Homine agendi viribus, & sustentata actione ipsa in se, certissimum est, talem dari, quascunque enim agendi vires res habent, à DEO habent, sine ulla sua in partem ventura operatione; aliter res possent operari antequam possent, quod est absurdum. Quod si autem præviam illam determinationem actionum, quibus res operosæ sunt, ita interpretemur, ut affirmemus, DEUM actionibus rerum limites ponere, nutu immediato, si ita loqui fas est, concursum extendi etiam ad actionum varietatem, *quà talem*, quippe quæ ex nihilo ortum trahit; fatendum est, talem determinationem in figmentis esse numerandam. Sed de his tandem factis dictum.

DE
CAUSSA FUTURI AB ÆTERNO
PECCATI,

SIVE
QUÆ CAUSSA, CUR PECCATUM
AB ÆTERNO FUERIT FUTURUM: DEI
NE VOLUNTAS AN RERUM CREATARUM
PRAVA CUPIDO.

§. 523.

CUM hujus decisio quaestionis magnopere cum antecedentibus connexa sit; ad quorum lucem uberiores non mediocriter facit: consentaneum instituto esse videtur, istam hoc loco prius, & continuo quidem superioribus adjunctam exhibere, quàm ad reliqua, ex Viri illustris judicio, persequenda, progrediamur.

§. 524.

Præcipua difficultas, quæ Virorum eruditissimorum animos, ne nobiscum faciant, obseptos tenet, præstatque, ut, quidquid fit boni malive, non necessario tantum; sed &, volente omnino Numine, fieri affirmant, hæc est: Fieri sine divina voluntate nihil potest: ne peccatum quidem unquam futurum fuisset, ac nunc reapse committeretur, nisi ita DEUS destinasset. Si absque divina voluntate futurum fuit: quæritur, quæ illius rerum statûs, quo futurum fuit, causâ existat: num Manichæorum quispiam DEUS? an fatum stoicum? an hominis voluntas. Cave concedas ambo priora: idcirco tertium si cooptas, hominis voluntatem divinâ & prior

rem

rem & ab eadem minus pendentem facies, propterea quod fieri quidquam potuit, quod, ut non contingeret, maximo DEUS contendit opere.

§. 525.

Partium à studio ut eo alienores judicemur, ipsa, si non grave Lectori est, dissentientium dabimus verba. Est, inter eos, qui ita ratiocinatur. (*) *Sed futura sunt per naturam suam futura, (scil. non à divina voluntate) sequitur, quod semper futura essent, nunquam (herent) presentia. Quæro igitur quæ causa sit, ut futura dicantur? Cum enim natura sua indifferentia sint (tam ad futuritionem, quam ad non futuritionem) requiritur causa, quæ determinet hanc indifferentiam, & ea ex pure possibilibus transire faciat in conditionem futurorum. Hujusmodi causa vel intra DEUM, vel extra DEUM.*

* Tuvillus, fol. 112. seq. c. 28. seq.

§. 526.

Extra Deum nihil occurrit, quod res mere possibile transire faciat in conditionem rerum futurarum. (ideoque nec Manichæorum malignus quispiam DEUS, nec brutum fatum hinc allegari fas est) Ratio est, quia transitus iste, sive migratio facta ab aeterno: nam ab aeterno futura erant, quacunque futura sunt, alioqui ne à DEO cognosci quidem potuerunt tanquam futura, idque ab aeterno. At ab aeterno DEO nota sunt, quacunque futura erant. Ergo transierunt jam ab aeterno ex conditione mere possibilium (qualia sunt naturâ suâ) in conditionem rerum futurarum.

§. 527.

Ab aeterno nihil fuit extra Deum, quod transitus istius causa fingi posset. Ergo intra Deum causa illa reperitur. At etiam intra Deum, nihil quod causa

esse possit, reperitur, prater scientiam & voluntatem. Scientia autem causa non est, cum prius sit esse cognoscibile in genere futuri, quam ut de facto cognoscatur tanquam futurum. Ergo scientia DEi per se considerata potius supponit futurum, quam facit.

§. 528.

Superest ergo, ut divina voluntas causa sit transitus, ut ex mere possibilibus evadant futura. Unde conficitur, quaecunque futura sunt, ex Dei voluntate habere, quod futura sint, quia sc. DEus decrevit, ut fiant. Haectenus ille, qui tanti hoc argumentum facit, ut omni solutione superius putet.

§. 529.

Ut huic dubio, ea, quâ par est, veritate satisfiat, res altius, & ab ovo velut repetenda erit, ut adpareat, responsiones nostras, cum ultimis cujuslibet scientiæ veritatis connexas, non mera effugia, non glaucomata, quæ objectam §. 525. 526. 527. 528. difficultatem obvolverent magis, quam resolverent, esse, sed firmissimis superstructa fundamentis dogmata, quæ sua se perspicuitate, suo veritatis caractere, commendent.

§. 530.

Distinctæ rerum, de quibus quæstio, notiones præmittendæ, non claræ solum, nedum obscuræ. Impossibile dicimus, etiam cum iis, qui in discutienda quæstione à nobis dissentiunt, quidquid notiones partiales habet, semet mutuo destruentes. Ei igitur efficiendo vel DEI potentia summa, ut ita dicam, impar est, quoniam secum ipsa collideretur, destructura, dum adstrueret, adstructura, dum destrueret.

§. 531.

Possibile igitur adpellari meretur, *cujus notiones partiales se non destrunt* mutuo, i. e. in quo efficiendo potentia DEI non colliditur secum ipsa.

§. 532.

Existere dicimus illud possibile, §. 531. quod completur, i. e. cui efficiendo uti divinæ vires adplicari possunt; ita nunc revera adplicantur. Non detrectabunt hactenus Dissidentibus his definitionibus calculum.

§. 533.

Futurum vocari debet, quodcunque ex possibile §. 531. statu, in statum existentium §. 532. transit. Futuratio est transeundi actus. Ratio illius actus est futuritionis fundamentum.

§. 534.

Distincta inter possibilia vides, si, quod alteri deest, alterum habet. Si enim A. perfectissime possidet, quod B. B. vero quod A. quomodo, aut quibus characteribus, cum omnes iidem sint, alterum, ab altero discernes?

§. 535.

Sequitur ex §. 534. inter duo distincta semper vel alterutrum, vel utrumque esse limitatum. Cum enim id nullis limitibus (uti DEUS est) circumscriptum adpellitur, quod habet, quidquid boni haberi potest; sane nihil ab eo distingui potest, nisi quod per §. 534. aliquo careat, quod tamen illud possidet, i. e. nisi sit limitatum.

§. 536.

Cum DEUM DEUS condere non possit; crearet enim à se pendentem, quia crearet; eundemque

ipsum non pendentem, quia crearet, ex hypothesi, DEUM; quæ manifesta repugnantia est: consequitur nihil DEUM præstare posse, extra se, i. e. nihil extra DEUM possibile, nisi quod à DEO distinctum i. e. quod innumera non habeat, quæ DEUS tamen possidet. §. 535.

§. 537.

Cum, quidquid est extra DEUM, limitatum sit, §. 536. oportet id omne, ea omnia habere limites, i. e. à se mutuo esse distincta: per §. 535. aliter essent UNUM quiddam, nec nisi UNUM, extra DEUM, possibile foret, quod nemo dixerit.

§. 538.

Extra DEUM nihil est possibile, nisi limitatum: per §. 537. Quod cum ita sit, nec DEUS sua possit præstare potentia, ut quidquam sit, extra se, non limitatum: §. 536. limites possibilium utique non pendent à DEI potentia.

§. 539.

Possibilia vocabimus res. Res igitur à DEI potentia habent, ut sint possibles, ut sint res; ex se ipsis vero, *ut sint* limitatæ. §. 538.

§. 540.

Omnes res §. 539. & singulæ, extra DEUM; tales aut tales à nobis appellantur, quia ab aliis distinctæ §. 534. sic & aliter: distinctæ vero res sunt, quia limitatæ sunt: §. 535. Itaque TALES ac TALES sunt, quia his illisve limitibus coarctatæ. Nihil hæcenus dixi, quod non omnis dissentientium chorus, mecum adprobare cogatur, nisi velit primis refragari veritatibus.

§. 541.

Sæpissime homines voce (determinari) utuntur,

tur, nec tamen aliam ejus notionem habent, aliamque ei adjungunt ideam, quam claram, i. e. quam in obvio exemplo cognoscitur: minime distinctam, quæ accurata, & ab exemplis particularibus mente sejuncta, continetur definitione.

§. 542.

Quin igitur definiamus vocabulum, in sequentibus adhibendum. Id nos determinamus, quod, quomodo ab aliis omnibus distinctum sit, accurate explicamus. Qui ergo rei ab aliis omnibus discrimen indicant, eandem determinant. Quousque aliquid, ad plenam ejus, à cæteris, distinctionem superest, eo usque determinatio manca, parum completa, aliquando præsentis instituto casu quodam sufficiens, sæpe non item,

§. 543.

Uti vero res sunt TALES, vel TALES ex se ipsis, non à DEI potentia, quod probatum: §. 540. ita quoque DETERMINANTUR ex se ipsis, non intercurrente hîc divina potentiâ, quæ nec facere potest ut res limitibus priventur, per §. 538. nec ut alios habeant, nam si, alios ut haberent, præstaret, non amplius TALES, sed ALIAS præstaret, quod est contra hypothefin, quâ unumquamque rem ut TALEM à DEO præstabilem consideramus.

§. 544.

Affectio rei, de qua §. 539. vocatur, quidquid, *posito hoc possibili, necessario ponitur unâ*, nec sequi non potest. Uti posito sole, ponitur lux. Modus rei vero dicitur ille, *qui aliarum demum rerum concursus in illâ adparet*, nec necessario inde consequitur. v. g. ut sol speculi caustici ope naves incendat,

§. 545.

Res omnes, quæ easdem affectiones §. 544. habent, eidem adscribuntur classi. Per affectiones igitur classes determinantur, i. e. aliæ classes ab aliis distinguuntur. §. 542.

§. 546.

Res ejusdem classis, diversis affectæ possunt esse modis. Id vel hominum exemplo omnium cognoscitur, qui rerum externarum, temporis, loci, parentum, gradûs in cognoscendi viribus concursu, à se mutuo distinguuntur, quæ omnia ad affectiones, accurate loquendo, non pertinent.

§. 547.

Liceat illam rei affectionem, quæ primo in re qualibet, si ut TALIS cogitanda sit, repræsentari debet, nominare essentiam TALEM.

§. 548,

Quia res quælibet per affectiones suas §. 544. & modos §. cit. illinc distinguitur à rebus alterius classis §. 545. hinc à rebus ejusdem classis, quæ sunt individux: Sequitur per affectiones & Modos, quæ TALES, rebus poni limites, ut tantum sint in hac classe, sint hæ, nec in eadem aliæ.

§. 549.

At enim vero, lucendi vis, inquit, solis affectio est, §. 544. nec tamen per hanc lucendi facultatem, seu potius, vim, sol dicitur limitatus, coarctatus, sed ornatus, matatus, ut quidquam maxime.

§. 550,

In viribus lucendi tria concurrunt, duo rerum nomine digna, tertium limitis titulum meretur, facitque, ut res sit TALIS, i. e. *lucendi vis*. Primum est

est

est *materia lucis*, quæcunque tandem sit, sive æther Cartesianus, sive alia quælibet res aut materia: Secundum in viribus lucendi est *motus ille celerissimus*, & hæc duo rerum nomine veniunt.

§. 551.

Tertium est directio motus secundum *lineam rectam*: quod si enim lucis materia, §. 550. per orbem in se agitatione sua rediret, si alia motus directione uteretur, quam secundum lineam rectam: profecto, quod Physici nōrunt, ac demonstrant, id oriri non posset, quod nos vocamus lucem. Itaque per limites suos res sunt **DISTINCTÆ TALES** vel **TALES**. Quem enim fugit, directionem motus, non motum, non rem, quæ aliquid in natura ponit, sed modum rei, sed limitem, qui res circumscribit, distinguit, **TALES** facit, esse; facit enim directio, ut motus, ex multis quaquaversum plagis, in quas ferri & tendere posset, unam sectetur, ab aliis distinctam, i. e. limitatam. per §. 534.

§. 552.

Ita se res habent in sola adhuc Ontologia spectatæ, sejuncta tantisper consideratione Theologiæ naturalis, quæ, quâ schesi DEum respiciant illæ, uberius postea docet, ac declarat, quomodo, & quas velit, sapienter deligat, efficiat potenter. Quæ vero in Theologia naturali traduntur, non destruunt ea, quæ docet Ontologia. Si quid in hac verum est, non incipit esse falsum in illa. Ut primum ex Ontologia demonstraveris, esse possibile ejusmodi homines, qui, dum agunt, etiam non agendi, (sensu non composito, sed diviso) facultate præditi sint: vel, quod tantundem significat, non esse destruentes ideas, nec secum collidi

ipsa, §. 530. potentiam DEI, quæ existere jubeat, hominem ejusmodi dono instructum; nihil tum ex Theologia naturali accedere poterit, quod ex possibili faciat impossibile, nec DEI proin voluntas, nec decretum præstabit, ut, si liber homo in existentium Theatrum prodire jubeatur, libere acturus, i.e. ita, ut, dum agit, & non agere potuisset, hæc libertas cesset, ideoque ob decretum immutabile ipsa actio immutabilis esse cœperet. Ipsum enim hoc Voluntas DEI decernit, ut actio libera fiat, uti possibilis est, nimirum, dum determinata §. 542. ratione suscipitur, ut etiam non suscipi potuisset.

§. 553.

Ex Ontologia adhuc, ad solvendum, quod §. 525. seqq. proponebatur, dubium, est, cur sequentia prius hoc loco addam, quam ad reliqua necessaria accessero. Cùm extra DEum nihil possibile sit, nisi limitatum, limitatio autem sit ulterioris perfectionis penuria, qua fit, ut res PLUS ULTRA, suis viribus, non exporrigatur: perspicuum est, res omnes extra DEum suis laborare imperfectionibus,

§. 554.

Generalis rerum omnium, quæ non sunt ipse DEus, imperfectio, & limitatio, malum appellari potest metaphysicum. Specialis vero limitatio & defectus, qui in rebus inest, speciale etiam meretur nomen.

§. 555.

Divinarum legum quarumvis fundamentum est divinæ civitatis, quâ omnes res intelligentes, sub DEO copulantur, bonum publicum. (*) *Detrimentum igitur, seu defectus huic illatus immenso bono publico, est malum morale.*

(*) demonstrarum hoc est in Jurisprudencia Civ. DEI
p. 266. seq.

§. 556.

Damnum, quod facit conservatio nostra, recte dicitur malum physicum: quod cum nihil sit nisi felicitatis nostræ contractior velut limitatio, defectus rerum, quæ statum perficere nostrum possent: simili ratione, uti §. 554. intelligitur, malum ejusmodi, qua tale, in limitatione positum.

§. 557.

Quorsum hæc omnia, tam proluxa ratiocinatione? Ut præstruamus ea, ἀποδείξει quaedam indubia, quæ removendæ §. 525. seqq. difficultati inserviunt. Jam enim in eo est, ut ad institutum accedamus propius.

§. 558.

DEus volendo bonum non facit, sed in id, aliunde præstructum, tendit. Hoc, si quidquam aliud, invicta ratiocinatione probavi? cap. I. de prædest: supra. *Bonum enim est possibile harmonicum*; uti vero possibile pendet à DEI potentia, quæ divina affectio necessaria est, ideoque tanquam necessaria radix, possibilium arborem necessariam protrudit: non vero pendet possibile à libera DEI voluntate, quæ sic, aliter, decernere potest: §. 530. ita quoque bonum omne, (non advertendo animum, existatne hætenus, annon?) quippe possibile harmonicum, necessario bonum est, non ob liberam DEI voluntatem, nec potest non esse.

§. 559.

Quod §. 558. si ita est, cum adhæc Voluntas DEI sit infinita promptitudo ad applicandi vires ad bonum §. 558. OMNE & SOLUM, ex §. 106. Cap. I. de prædest: nullo sane pacto voluntas DEI, in malum
ferri

ferri posse, intelligitur: aliter enim, aut divina non esset, quia non tenderet in bonum OMNE & SOLUM: aut adpetendo bonum faceret, quod per. § 558. fieri neutrquam potest.

§. 560.

Quando igitur malum futurum est, accurate loquendo, propter voluntatem DEI futurum non est.

§. 561.

Ergo, inquis, sive à Manichæorum DEO, sive ex se ipso futurum est. Falleris opinione terrena. Futurum est malum, quia cum illo cohæret, quod DEUS futurum vult. Atqui, instas, qui A. futurum cupit, quod cum B. connectitur, futurum quoque vult ð B.

§. 562.

Erras. Tum enim B. quod cum A. connectitur, unà cum A. futurum volumus, si B. sit cum A. NATURÆ SIMILIS. Sed si sit A. bonum, cum quo B. malum jungatur: qui A. futurum cupit, non continuo B. futurum VULT, sed futurum PERMITTIT, etiamsi B. ð A. sequatur.

§. 563.

Bella, pergis, excusatio. Nemo permittit malum, nisi velit permittere, id perinde est, ac si ipsum malum veller. Minime gentium. Velle DEUS nihil potest, nisi SEMETIPSUM. Cum vero malum generatim omne §. 554. à DEO non pendeat, §. 543. nec sit, quod ipse præstare potest, ideoque sit non possibile, sed possibilis defectus & limes, aliud quid, extra se, DEUS veller, si malum veller.

§. 564.

§. 564.

Quod DEUS efficere non potest, id nec velle: sed malum non efficit, verùm potius, una cum iis, quæ efficit, admittere cogitur, tanquam adhaerescens limitem: non igitur malum VULT, sed PERMITTIT.

§. 565.

At enim vero persistere adhuc difficultatem subinde putas. *Qui futurum vult unum, futurum quoque cupit alterum, quod cum illo coheret. Si DEUS, Protoplasti futuri ut fuerint ab æterno, voluntate sua SOLA est affecutus, tum EADEM quoque cupivit, ut deploranda illa futura esset defectio.*

§. 566.

Descendendum tandem est ad exempla particularia, propositionistæ hiatus ut appareat illustrius: quod antequam cum Viro illustri Leibnitio faciam, quædam annotanda videntur ad illud verbum §. 563. (SOLA voluntate, DEUM Protoplasti futuram destinasse existentiam.)

§. 567.

Eorum, quæ non mala sunt, ratio, quare ab æterno ex possibilium statu transferantur in statum futurorum, duplex est: alia *objectiva*, alia *formalis*. (liceat uti his vocabulis, barbarici aliàs obnoxiiis) Ratio *futuritionis* objectiva ex ipsis objectis, Voluntati divinæ obversantibus, prodit.

§. 568.

Futuritionem . sensu, quo §. 533, explicavi, nonnullæ res, ab æterno, sine divina voluntate, in se ipsis habuerunt, sc. OBJECTIVAM. Cum enim ab æterno res aliæ aliis optabiliores fuerint, ordo rerum alius alio præstantior; quæ præstantia, ut res gene-

generatim possibles omnes, non à DEI arbitrio seu decreto pependit, § 31. sed à divina potentia; ideo enim res possibles aliæ aliis ab aeterno optabiliores erant, quòd ab aeterno HIS, quàm illis perfectius exhibendis, potentia DEI sufficiens erat: ab aeterno etiam, ut olim existerent, à DEO exegerunt.

§. 569.

Quemadmodum vero sapiens divina voluntas in majorem rerum, præ aliis, excellentiam certissime vel ideo fertur, quoniam aliter prudens & sciens in tenuiora tenderet bona, quòd cum eo, qui non potest non esse longe perfectissimus, conciliari nequit: ita, cum major illa rerum præstantia divinam voluntatem præcurrat, §. 568. & in rebus locum habeat, non quia sic DEUS LIBERE VOLUIT, sed quia NECESSARIO POTUIT, fundamentum quoddam futuritionis, §. 533. res in se ipsis habent, si vel maxime à divina discesseris voluntate.

§. 570.

Illam ratio futuritionis potest appellari objectiva, quam pone sequitur formalis, quæ nulla alia est, quàm divina Voluntas. *Cur igitur rerum possibilium aliæ in futurarum statum ab aeterno transierint, aliæ non transierint*, formalis quidem ratio DEI decretum est; sed rationis hujus ratio in ipsorum objectorum majori præstantia, qua supra reliqua eminent, fundata est. Non igitur absque ulteriori ratione SOLA h. l. intervenit DEI voluntas: id quod ad illud dubium §. 325. seq. propositum meretur observari, quo quaesitum fuit: *qua causa ab aeterno fuerit, ut res aliæ futurae fuerint aliæ non item?*

§. 571,

Res innumeris potest illustrari similibus. Suffi-
traq

ciant nonnulla. Offerantur Regi, majestatem suam quam splendidissimis ædificiis comprobatur, palatiorum in charta delineationes aliquot, aliæ aliis præclariore; cum Rex in futuri ædificii magnificentiam, quæ obtineri potest, longe illustrissimam propendat: illa profecto delineatio futuritionis fundamentum habebit in se IPSA, non solum in Regis ARBITRIO, quæ alios ædificiorum typos admirabilitate antecellit, quæ plus artificii, plus commoditatis, plus amplitudinis ac nitore habet, quam typi cæteri, quæ, inquam, delineatio reliquas sciagraphias notabilii ratione vincit.

§. 572.

Ut futurum sit ejusmodi ædificium, decretum Regis accedat oportet; sed cur ipsum Regis decretum futurum fuerit, ratio in delineationis præstantia ponitur. Ipsa futuri ædificii idea, nihil conferente Regis arbitrio, sic determinata est, ut in futuritionis veniret spem & expectationem: quam spes expleri non potuerit, deficiente Regis nutu ac voluntate. Facilis est ad præsentem materiam adplicatio, si in Regis locum, DEUM, si in delineationis istius conditionem, æternam DEI, quam de præstantiori rerum ordine fovit, ideam cogitando obstitueris.

§. 573.

Sed nunc à rerum bonarum futuritione, §. 567: proposita, ad malarum, à diverticulo redibimus in viam. *An malum, inquis, sine divina voluntate potuit esse futurum? an à se ipso existit, vel an ab idea hominis, aeternis retro spatiis, DEO obversata? atqui, quicumque hominis ideam ab aeterno futuram esse*
jussit,

*justit, idem quoque futurum voluit, quidquid hominis
idea ab aeterno compledebatur, i. e. MALUM.*

§. 574.

An qui post miserandam Protoplasti defectio-
nem, hodie prolem generant Parentes, certissima
instructi scientia, futurum, ut malo sit infecta hæ-
reditario: dum gignendo præstant, soboles ut fu-
tura sit, etiam unà labem in prole volunt hæ-
reditariam? *An intendunt, ut unà cum prole hor-
rendum illud malum futurum sit? An ad ornamentum,
pulcritudinem, splendoremque matrimonii connatam
illam detestabilem culpam pertinere credunt? An
non solum volunt, ut sobolem, sed & ut vene-
natam sobolem procreent? Quis mentis omnino
sanæ dicat, intendi à parentibus non solum prolem,
generando, sed etiam lue illa contaminatam?*

§. 575.

Quod si à parentibus, cum quolibet, cui sanum
est sinciput, generaturis, culpam hæreditariam
INTENDI negas: Si dixeris *finem matrimonii pro-
lem esse; sed non ut venenatam*; Si contenderis
abhorrere ab illo malo pios parentes, dolere eas vi-
ces, ac, si alia ratione finis matrimonii impetrari
posset, lubentissimos labem illam evitatuos, & ejus
propagationem impedituros esse: facis recte me-
cum, quod ego volo. Permittunt sc. illud ma-
lum Parentes, non volunt, adhærescit præter finem
ei instituto, quod ob alias causas hîc & nunc omit-
ti sapienter non potest. Non volunt igitur futu-
ram culpam illam hæreditariam, prolem volunt
futuram, cui illa adhærescit.

§. 576.

§. 576.

Atqui similis est DEI conditio. Dum res FUTURAS destinat, non destinat eas ut malas, sed ut bonas, futuritio igitur mali non est ab ejus voluntate, sed ab ejus permissione. Quidquid pro Parente dixeris, pro DEO dictum erit.

§. 577.

Scio DEum omnium optimum esse, à parentibus contra pravis pravam procreari sobolem; Scio hodiernam prolem lue hæreditaria non posse non esse pollutam, potuisse vero Adamum, qui à DEO conditus est, ab arbore vetita manum abstinere: Sed vero novi quoque hæc esse extra comparationistertium, totum exemplum veritatem accuratissime representare, quam hoc capite delineatam volo: scil. QUI UNUM FUTURUM DESTINAT, NON CONTINUO FUTURUM DESTINARE ALTERUM, QUOD ILLO DEFINITO CERTISSIME SEQUITUR: quam veritatem Adversarius negavit. §. 552.

§. 578.

Quodsi igitur eventus, quem, certissima scientia, cum actione quadam mea connexum iri, præcipio ac præsentio, etsi actionem suscipiam, tamen propterea non confestim à me intenditur: si non intendere ea possum, quæ ex meo negotio evidentissime consecutura video; idque per invictum argumentum: §. 574. 575. tum & DEUS peccatum prævidere, post vero bona nonnulla destinare potest, quibus aliunde mala adhærescant, nec tamen continuo illa mala VELLE.

§. 579.

Nullum illustrius exemplum allegari poterit
 X
 quam

quam hoc, ad quod considerandum si animum appellere dignentur Dissidentibus, nullus dubito fore, ut veritatem ex nostra stantem parte sint agniture propius.

§. 580.

Si porro sapientissime non intendere ea potes, quæ ex tuo negotio consequutura, ratione falli nescia, præsentis; idque per §. 578. tum & vicissim sapientissime ea intendere potes, quæ tamen non eventura certissime prælagieris. Atqui duplicis hujus veritatis propositio opposita est, qua totum Dissidentium Systema, de necessitate peccati ex divina voluntate, ac de particulari gratia, nititur: lubrico igitur superstructum fundamento est.

§. 581.

Audiamus igitur illustrem Leibnitium negantem, ea omnia, imprimis mala, à nobis intendi, quæ ex nostro negotio consequutura, firmissima scientia, præcipimus: Pour ce qui est du peché ou du mal moral, quoiqu'il arrive aussi fort souvent, qu'il puisse servir de moyen pour obtenir un bien, ou pour empêcher un autre mal; *ce n'est pas pourtant cela, qui le rend un objet suffisant de la volonté divine, ou bien un objet légitime d'une volonté créée, il faut qu'il ne soit admis ou permis, qu'entant qu'il est regardé comme une suite certaine d'un devoir indispensable.*

§. 582.

Desorte que celui qui ne voudra point permettre le peché d'autrui, manqueroit lui même à ce qu'il doit; comme si un Officier, qui doit garder un poste important, le quittoit, sur tout dans un tems de

de danger, pour empêcher une querelle dans la ville entre deux soldats de la Garnison, prêts à s'entretuer.

§. 583.

Nihil his disertius, nihil verius, nihil ingeniosius dici poterat. An militum Præfectus suis opportunissimam, nec sine periculo deserendam stationem tuens, cædem gregariorum vult, qua alter alterum sustulit, inspectante è longinquo centurione, ex loco, quem deserere Exercitûs non est? Num, quia hic dimicatuos vidit, impedire potuit, nec tamen accurrit, ideoque futurum esse sivit, quod, ipso obluctante, non fuisset; optavit, voluit, desideravit cædem? Nonne hic distinguendum manifestissime est, inter Præfecti voluntatem ac permissionem? Nonne dicendum cædis futuriitionem à permittente Præfecto pependisse, non à volente?

§. 584.

Sed, quæ ratio est hujus ad malum relatæ futuriitionis, eadem profecto cæterarum omnium. Quæ distinctio ad explicatiores humani facti notiones pertinet; eadem etiam spectat ad profundiorẽ divinæ circa malum providentiæ cognitionem.

§. 585.

Quâ ratione malum velle potest, etsi ex sua consequatur actione non improvisum, DEUS; cum rerum determinationes quæ tales à rebus ipsis pendeant, non à DEO? §. 543. Quomodo malum intendere potest, cum malum non sit res, sed rei defectus; defectus vero non eget DEI potenti arbitrio, sed impotenti humana voluntate; per §. 539.

§. 586.

Qui malum scopi loco præfixum habere potest DEUS, cum v. g. continuata ad extremum usque habitum perfidia, ceu grande malum, in iis referri debeat, quæ faciunt hominem TALEM, i. e. distinctum à cæteris, reprobum, quorum omnium origo ex demonstratis §. 543. non à DEO, sed ab ipso homine petenda?

§. 587.

Quo pacto divina in malum ferri potest voluntas, cum malum in DEO non sit, §. 535. nihil autem velle DEUS potest, nisi quod sit divinum

§. 588.

Ita tandem ad illud à Twisso propositum §. 525. seqq. responderi dubium potest. Quæris, unde ille transitus, ab aeterno factus, quò malum ex possibilium ordine locatum fuerit in classem futurorum?

§. 589.

Accipe responsum: malum ex possibilium ordine in futurorum classem non transire à DEO iustum: Sed rebus bonis, transire eò iustis, adhærens, unà irrepsit. Transitus illius ratio non divina voluntas, per §. 578. sed permissio. §. 583. 584. permissio causa vero est Systematis, in quod irrepsit, ob compensantium bonorum infinitam multitudinem prærogativa: permissio causa, prudentissima cautio, ne majora mala admittenda sint, si hæc quæ obreperunt, excluderentur.

§. 590.

Imo vero, rigoroſe loquendo, cum malum sit non res, sed rei defectus, §. 554, id circo nec transitus ex possibilium numero in classem futurorum eidem

tribui potest: non enim, quando malum fit, idem ex possibilium conditione in statum futurorum transit, sed potius multa BONA QUÆ TRANSIRE DEBUISSENT, NON TRANSIERUNT, id enim malum est, quod bonorum cumulo derogat: non igitur quærendum: *cur transierit, in futurorum classem malum, sed cur non transierint, innumera bona?*

§. 591.

Atqui, celeberrime Twisse! DEUS est auctor eorum omnium, quæ transierunt, sc. bonorum, est Auctor ipsius transitûs: non transitûs autem actore haudquaquam egemus, cum non transire, sic non agere, quæ vero non aguntur, actore indigere. i. e. agendo non agi, manifestissima idearum repugnantia est §. 530.

§. 592.

In auras igitur tenues abit subtilis ille Dissidentis discursus §. 525. seq. Quid porro facilius est, quam reliquis in illo occurrere? Si de bonorum, ex possibilium numero, in classem futurorum, transitu, quæstio sit, habes rationem primò objectivam, ex ipsis rebus transire jubendis scaturientem, quod probavi: §. 568. 569. 570. habes deinde rationem formalem, quæ nulla est quam ipsissima DEI voluntas §. citat.

§. 593.

Si vero scisciteris: *cur mala transierint*: quæstionis tuæ vocabula te decipiunt sua ambiguitate: *malum* enim cum sit absentia boni, adesse debiti, non sunt ei prædicata, quæ rebus competunt, tribuenda, sed quæ cadunt in rerum nævos. GUR NON

TRANSIERINT MULTA BONA? quærendum tibi est, non, cur mala?

§. 593.

Atqui intelliges evidentissime, ad id, ut aliquid non fiat, *haudquaquam* requiri conditoris *potentiam*, sed rei conditæ impotentiam: *haudquaquam* actorem, sed in agendo deficientem: *haudquaquam* decretum operandi, quin potius decretum permittendi omissionem.

§. 594.

Uti vero non agere, quod debeas, agentium defectus & limes est; ita quoque agentes creati id habent ex se, non à DEO, eo ipso, quia limitati, ac à DEO distincti sunt. §. 543. Quære igitur futuri mali rationem in ipsis delinquentibus, nullo in DEI arbitrio. *Qui ex officio malum permittit*, uti militiæ præfectus, necessariæ invigilans custodiæ, conspectâ procul gregariorum binionis singulari decertatione, §. 581. 582. non est futuri mali ratio, sed suæ ipsius permissionis. Permittente enim hoc vel maxime, illi nebulones etiam non certare, suamque ipsorum conservationem (quantum, quæso, bonum?) potuissent procurare.

§. 595.

Uti absurdum est, inquis, *velle ut Trianguli idea*, quæ tribus spatium angulis terminat, quatuor describenda sit: ita non minus *absorum*, si putes, *DEUM præsentis*, quod conditum est, *Systematis ideam alteratam*, i. e. plurium bonorum ex possibilium ordine in futurorum classem transiui instructam voluisse: voluit itaque, quia hujus Mundi æterna in divino Numine delineatio plurium bonorum à possibilibus ad futura transitum ex-

clude-

cludebat, voluit, inquam, horum bonorum exclusionem, atque bonorum exclusio, seu penuria malum sit, voluit malum.

§. 596.

Falleris mīstifice. Uti, qui mensam sibi quadrangularem fabricandam proposuit animo alieniore p̄sthæ loco non permittente, talem triangularem mensam contentum esse, non magnopere insolens est, & inauditum; non enim ipsam trianguli ideam, hoc casu, cum repugnantia notionis, interpolatam cupivit; sed huic ideæ aliam, sc. quadrangularem statuit substituendam; ita DEUS, hujus deligens mundi ideam ab æterno; cum plura bona non exclusa voluit, queis præsens Systema caret, i. e. cum malum deletum intendebat, non hujus mundi delineationem, quippe variari nesciam, si mundus HIC manere debeat, turbatam voluit, sed aliam, i. e. quæ malum excluderet, illi subornatam: cum vero alia non daretur, hâc ita contentus fuit, ut tamen, quod includitur malum, nequaquam adprobaret.

§. 597.

Præfecto militiæ, quem Vir ill. Leibnitius finxit §. 581 duo sunt actionum velut objecti typi, vel eo tempore, ubi nondum quidquam agendum decrevit. Alter typus agendi militis gregarii cædem repræsentat, alter stationis, ob majus periculum non deferendæ, continuatam custodiam. Quod si igitur gregarii militis cædem declinatam optat, non id vult, ut primus agendi typus maneat, qui est, sc. includens cædem, & tamen ut cædes evi erur: Vellet enim hoc casu, ea, quæ se mutuo destruant. §. 530. Sed eo consilium præfecti tendit, ut primo typo, cæteris paribus, alter possit sustineri, qui cum

tamen majus utilitati publicæ detrimentum minetur, quàm primum agendi typus, cædem duntaxat privati exhibens, id circo illi agendi typo hunc sapientissime anteponit, ut tamen illam cædem improbet.

§. 598.

Quam vero absurdum foret ratiocinium, in accusando ejusmodi militiæ Præfecto, sequens? Elegit Præfectus ejusmodi agendi typum, qui futuram gregarii cædem certissime complectebatur: ergo cædem propter arcanas, gregariis non scrutandas, rationes, vult, adprobat. Item: Elegit Præfectus ejusmodi agendi typum, qui, quia HIC typus erat, cædem gregarii NECESSARIO continebat: ergo gregarius gregarium necessario cecidit.

§. 599.

Nihil sane hoc ratiocinio, seu potius sophismate potest effingi ineptius. Primus ille agendi typus, qui militis stragem continet, si HIC manere debeat, sensu composito, necessario gregarii mortem complectitur, sed NON TANQUAM NECESSARIO COMMITTENDAM: *est illa cædes in idea actionis necessario*, aliter non esset HÆC actio: *sed necessario est in illa idea tanquam cædes libere commissa, committenda*: non possumus concipere non futuram cædem, si Præfectus sua exacerbatos auctoritate non terreat; sed iidem nos non possumus non concipere cædem futuram LIBERE, i. e. ita, ut à militibus evitari potuerit, ut facultatem non agendi, dum alter alterum cecidit, retinuerint, *ut culpa proin magnitudo ex ipsis pendeat, non à permitte Præfecto.*

§. 600.

Perfacile est, hæc omnia, nominibus tantum (*Præfectus, milites gregarii*) cum vocabilis (*DEus, homines*) commutatis, ad DEum applicare, &, quâ ratione à peccato, etsi permiserit, vehementer abhorreat, commonstrare.

§. 601.

Novo forte obliquaris dubio, quod hoc est: *Qui unum facit, aut omittit, ex quo, tanquam naturali causa, alterum non sequi non potest, is alterum illud vult, aut si non vult, certe quidam alterum istud, propter causarum antecedentium, ex quibus nascitur, concatenatam seriem, necessario eveniet. Ut si ferreum globum ex declivitate demittas, in subeuntes impeturuentem, eisdemque nocentem, mali illius, ex naturalibus causis necessario orti, vel Auctores, vel certe occasio.*

§. 602.

Causa, quibus adducti milites, de quibus §. 581. singularem ingressi sunt decertationem; offensio gravis, æstus itæ, irritabilis indoles, instigantium commilitonum malitia, &c. &c. Sunt ejusmodi, ut illis admissis, malum nefanda necis non possit non oriri, quales cum DEus in hoc irrepere Systema permiserit, mali inde nati vim adprobasse intelligitur.

§. 603.

Equidem ex parte jam respondi, §. 574. Sed quia tamen nova quædam hîc intercurrunt, eorum hîc quoque solvendo habebō rationem. Uti primo illius cædis, de qua sæpe, militiæ Præfectus, licet permittat eventuram, nec auctor est, nec etiam occasio, futuræ quippe, si Præfectus multis inde lo-

Corum intervallis fuisset remotus : ita nec DEUS mali in mundo occasio , nedum causa est §. 598.

§. 604.

Quibus velim addas sequentia : In DEO potentiam fuisse , & Esavi olim non minus familiam Ecclesiae conspicuae honoribus ac praerogativis maectandi , quam posteros Jacobi , indubium ait Paulus Rom. 9. v. 11. Nemo dixerit , defuisse DEO facultatem Esavum cooptandi , postquam Jacobus electus erat.

§. 605.

Si quis ex eo , quod , uti omni DEI decretum , ita etiam illud de anteponendo Jacobo , immotum , inconcussum , & veluti ferreae sit constantiae , Rom. 11. v. 29. ratiocinetur , Jacobum non potuisse non praerferri Esavo , DEum decernendo , sibi ipsi necessitatem imposuisse , is Libertatem DEO in actionibus abjudicabit , illius veritatis immemor , DEum , dum ita egit , agendumve decrevit , habuisse tamen facultatem aliter agendi , eo ipso , quoniam Esavo quidem Jacobus antepositus , sed libere praerlatus fuit , nulla re divinam potentiam , aliter ut facere poterit , coarctante.

§. 606.

Quantacunque nimirum sit decretorum DEI constantia , est tamen eadem semper cum liberrimo conjuncta arbitrio. Quid tali verbo significamus ? *Certe hoc* , constantiam illam decretorum DEI pertinere duntaxat ad agendi sapientem ordinem , qualis revocari temere nec à nobis , humana sapientibus , solet , non vero ad agendi divinam facultatem : *certe id declarat* , DEum sui facti ac nutius non poenitere , dum vero ipsum non poeniteat ,
pollere

pollere interim aliud agendi viribus : certissimum quidem esse decreti, quippe non revocandi, eventum, sed non necessarium, sed non ita comparatum, ut per DEI potentiam haud aliter præstari potuisset.

§. 607.

Quæ si vera esse non concedas, quin potius divinæ actioni, decretò ejusdem DEI, necessitatem intrudi contendas, certe quidem hypotheticam, vi cujus, formato decreto, vel DEUS ipse aliter agendi potentiam amiserit; nescio sane, quæ vera adhuc, cum exploratissima neges, tibi videantur?

§. 608.

Cum in ea te extrema incursum equidem haud suspicer, sole clarior mihi tecum veritas videatur, ALIUM EVENTUM ESSE CERTUM, ALIUM NECESSARIUM, posse quid irrevocabili (si actionis exercitium spectes) evenire consilio, & tamen liberrimo arbitrio, (si actionis facultatem consideres) ita ut, dum evenit, non evenire potuisset.

§. 609.

Etiamsi igitur Jacobus Esavo antepositus fuerit libere, non tamen sine ratione objectiva, i. e. tali, quæ vel ab ipso Jacobo, vel à Systematis præcipua quadam conformitate, cui Patriarcha Ecclesiæ DEI prærogativam convenientius gessit, quam alius quilibet, petita fuit, Jacobus fratrem ante ire jussus est.

§. 610.

Si in ipso Jacobo (objecto divini decreti) rationem illam, ob quam Populi divini honores consequer-

sequebatur, latere potuisse dico §. 609. non id significo, *vel meriti, vel alterius juris in Jacobo causam fuisse, quæ DEum, fratrem ut fratri anteponeret: potuerit obstringere*: sed id maxime innuo, **convenientiorem forte Jacobum DEo visum, non indigniorem**; major autem illa convenientia, *ad DEI gloriam refertur, non ad illam Jacobi præstantiam*: in magnis enim rebus publicis homines vel ignobiliores huic aut isti exsequendo principis consilio aptiores opulentissimis celebratissimisque esse, quotidiana loquitur Politicorum experientia.

§. 611.

Omnis vero divini consilii rationes objectivas, i. e. ab objecto, circa quod divina voluntas versatur, petitas esse, i. e. esse sapientes; sapientia quippe finibus subordinatæ media, & eo ipso voluntatis objectum respicit, ita ut **NULLA VOLUNTAS POSSIT DECERNERE SAPIENTER, NISI OBJECTIVAS RATIONES SEQUUTA**; id est quod superiori discursu de prædestinatione Sect. II. §. 116. dedi probatum.

§. 612.

Quod cum ita sit, rationes illæ §. 609. voluntati divinæ, quæ libera est; i. e. ad agendum & non agendum, ad præponendum Iacobum & Esavum, petinde comparatæ, nullo adhuc discrimine, suadent, ut, cum adhuc, si vim ipsam agendi spectes, ad utrumque oppositorum indifferens fuerit, nunc eliciat actionem differentem Jacobo magis quam Esavo fauram: ut licet, secundum ipsam

ipsam libertatem in se consideratam sine distinctione uterque potuerit eo honore beari, tamen, ob rationes §. 609. 610. laudatas, non nisi Jacobus, *distincte ab Esavo*, prærogativa mactatus uerit.

§. 613.

Quemadmodum vero ea determinata dicuntur, quæ, *cur ab omnibus aliis rebus ita distinguantur*, luculenter cognovimus: §. 542. ita exploratissimum est determinata se divinam voluntatem, i. e. distincta actione in hoc aut istud ferretur, ut tamen ipsa agendi vis, ulla distinctione, ad solum illum agendi modum, qui eligitur, exclusis cæteris non restringatur.

§. 614.

Determinatio igitur divinæ voluntatis. quæ ex rationibus objectivis nascitur, §. 609. exercitium agendi ad unitatem revocat, non ipsam agendi vim. Cumque id necessarium dicatur, cui aliter eveniendi facultas *erepta est*: Sequitur, quod in tota hac lite decidenda longe momentissimum est, OMNE NECESSARIUM quidem ESSE DETERMINATUM, sed NON OMNE DETERMINATUM ESSE CONTINUO NECESSARIUM.

§. 615.

Quod, si altius ad animum revocassent doctissimi Viri, profecto omnis absolutæ electionis doctrina inculta jaceret, atque deserta.

§. 616.

Nam, quæ ratio est divinæ voluntatis, libertatisque, §. 584. eadem, si ab eo solo, quod in hac infinitum occurrit, discesseris, est etiam voluntatis libertatisque

libertatisque Hominum. Uti primo DEI decretum, suæ, in quam tendit, actioni ne ullam quidem necessitatem intrudit: §. 606. 607, ita nec idem imponit necessitatem actioni humanæ: ea enim ratio, quâ in actionibus humanis divina destinatio necessitatem gigneret, duram isthanc legem divinis quoque præscriberet actionibus. Quod est absurdum.

§. 617.

Uti secundo salva & incolumis persistit libertas divina, licet agendi determinantes § 613, *rationes ab objecto, circa quod illa occupatur, desumi soleant; etiamsi quoque illæ rationes sint alteris, pro non agendo militantibus, fortiores, graviores: §. 612.* ita etiam hominum in operando libertas illibata manet, non destruenda quarundam præpollentium rationum, ad hoc, præ illo, sequendum, accessu: quippe *qui exercitium duntaxat facultatis dirigit, non restringit ipsam agendi facultatem.* vid. §. 606. *determinat duntaxat, non imponit ullam necessitatem: nec enim omne determinans confestim necessarium est.* §. 614.

§. 618.

Quidquid ergo homines LIBERE egerunt, id ita egerunt, ut, non obstante DEI decreto, POTUISSENT, ETIAM NON AGERE, etiamsi rationes pro agendo fortiores fuerint, quam pro omittendo, quæ quippe DETERMINANT modò, NON ulla necessitatis lege constringunt. Quo ipso tandem, facta digressione, ad illud argumentum pro contraria parte allatum §. 602. solutione nostra redimus.

§. 619.

Nimirum, qui fortioribus ad aliquid agendum rationibus ducitur, minime impellitur ratione simili, qua ex declivitate ferreus per precipitia ruit globus. §. 601. Est enim hujus motus causa à rationibus fortioribus, quæ actionem liberi hominis eliciunt magis, quàm extorquent, suadent potius, quam prorudunt, consiliò potius promovent, quam brutò impulsû mechanicò, est, inquam, illa motûs causa ab ejusmodi rationibus **GENERIS DIVERSISSIMI.**

§. 620.

Argumentum Veritatis invictum est in promptu. Omnis necessitas, sive *idearum*, sive *eventuum*, i. e. sive *absoluta*, sive *hypothetica*, aliarum idearum, alterorumque eventuum possibilitatem excludit: sola autem *determinatio* non excludit, ex fortioribus licet rationibus enata. §. 619.

§. 621.

Idearum necessitas, seu absoluta, ex ipsa rerum definitione oritur, ita, ut, quousque **HAC** naturâ, **HAC** definitione contineantur, **ALIA** continere nequeant, nisi velis idearum admittere repugnantiam, contra §. 530.

§. 622.

Necessitas eventuum (naturæ corporeæ) *seu hypothetica*, non ex ipsa rei definitione, & essentia fluit; uti §. 528. sed ex conditione rei extrinseca, quâ posita, res ita contingit, ut nullam habeat alterius eventûs facultatem.

§. 623.

Illius §. 621. exempla sunt, *nullum montem esse sine valle*, *Deum esse omniscium*, *bis duo esse quatuor*:
quæ

quæ prædicata omnia ex subjecti definitione intelliguntur necessario. Hujus vero necessitatis §. 622. specimen: *pluente cælo rivus oriri in vallibus: spirante aquilone existere frigus &c.*

§. 624.

Cum motus existat nullus, nisi viribus corporis agendi, quæ adhuc majoribus obsistentibus retardatæ fuerunt, carcere quasi suo liberatis, & sponte velut effervescentibus; 151. Cap. II. de prædest: neque enim vis minor propellere majorem potest, quin omnes potius vires, si **AGUNT VERSUS LOCUM MINORIS RESISTENTIÆ AGUNT: Sequitur,** omnem corporis naturalis actionem ita fieri, ut, posita **HAC** conditione, **POSITO** hoc resistendi, ab alias opposito, gradu, aliter fieri non possit, ideoque omnem in Natura corporea motum necessitate hypothetica, ex definitione §. 622. excitari.

§. 625.

Ruit globus v. g. per declivem montem: Sed nulla in eo vis inest per acclivitatem ascendendi: cum nulla in eo vis sit gravitate, quæ deorsum nititur, major, in contrarium agens, ideoque globum tollens in acclivia. Materia enim, gravia faciens corpora, quæcunque tandem sit, versus centrum pellit, nulla alia huic obsistente, aut contraria vincente majori in peripheriam.

§. 626.

Similis necessitas est directionis in motu quolibet. Cur corpus motum hanc lineam potius, quam proximam huic, vel aliam quamlibet emittitur? Quia per omnia hujus puncta minor resistendi vis obstitit, quam in alia quacunque vicina. Finge in vicina linea punctum esse B. in quon proclivior corporis

poris motus detur, i. e. quo minori resistendi contra motui se opponat, quam punctum A. illius lineæ, per quam corpus agitari supponis; si illud punctum B. huic A. proximum fit: aut corpus ex A. in B. ruet, quod est contra hypothesein, quam docendi causa tantisper fingimus: aut non movebitur versus locum minoris resistentiæ, contra §. 624.

§. 627.

Quandocunque igitur corpus movetur, secundum OMNES vires movetur, quarum exercitium, circumstantia corpora resistendo non sufflamant: illæ enim corporis vires, quæ non exercentur, ad compensandam existentium reactionem impenduntur. Nihil igitur in corpore virium superest, quam id quod exercetur, aliter ergo moveri non potest, i. e. movetur necessitate hypotheticâ ex definitione. §. 622.

§. 628.

Diversissima vero est Mentis humanæ natura & indoles, quæ sæpe multa omittit, non quia externa quedam corpora, in contrariam partem nitendo obluentantur, quod corporibus quibuslibet obtingit; per §. 627. Sed quia deliberato consilio non vult agere, i. e. quia facultatem agendi non minus quam omittendi habet, certo autem iudicio, ob rationes sibi graviores VISAS non agit, ideoque omittit.

§. 629.

Illæ rationes sive agendi, sive quidpiam omittendi, pro alterutra parte, fortiores, non eripiunt Menti humanæ vires, quas habet agendi pro parte altera ob rationes debiliores VISAS: non enim illæ rationes, id quod circa corporum motus evenit, Mentem circumfundunt, trudent, pellunt, ut nul-

lam majorem haberet resistendi vim, sed docent, suadent, alliciunt, invitant, eblandiuntur, & vires ad utrumque æquales, huc potius, quam illuc dirigunt, id quod secus fit, si corporum motus consideres.

§. 630.

Corpus aut quiescit (coram nostro sensu: *res* vera enim omnis materia subtilior continuo agitur motu) tum ob majorem resistantium, quibus ambitur, vim, quiescit: aut movetur, tum ob vires, quibus resistantia superat, itidem movetur. Major vis cum minori collisa tantum ad minorem compensandam impendit, quanti minor est, ut igitur minor eodem loco habenda sit, ac si non esset, solo majorum virium superpondio in æstimationem veniente. Corpus igitur, quamdiu non movetur, viribus id faciendi caret, quamdiu movetur, vi quiescendi **PER SE** destitutum est.

§. 631.

At dispar humanæ mentis conditio, quæ duabus agendi occasionibus propositis, æqualibus ad utramque prensandam viribus est instructa, etiam ei, quam prætermittit, nulla vis major, quæ facultatem eligendi ademisset, obstitit, uti §. 630. non igitur eam **NON POTUIT**, sed **NON VOLUIT** sequi: rationes pro alterutra anteponenda fortiores, vires ad utramque æquales, ex æquilibrio non trahebant, sed exercitium earum in alterutram inclinârunt partem.

§. 632.

Quid? quod ex eo etiam manifestissima corporum mechanisimi & rationum *agendi* fortiorum, quibus Mens humana movetur, differentia cognoscatur

catur. *Corporum motus causa semper externa est,* (non loquor de elementis corporum, quæ propriis viribus ornantur) *quidquid enim movetur ab alio movetur;* cum MAJOR vis præsto sit, quam eorum, quæ resistunt §. 624. At vero mentis humanæ actio, ac destinatio causam sui extrinsecam non agnoscit: se determinat ipsa, non determinatur aliunde, quod supra satis superque demonstratum est. Nihil foras est, quod mentis vires ad certam mensuram revocaret: ipsum potius Mentis iudicium, rationes in utramque ponderans, SALUIS, AD UTRUMQUE AGENDUM; VIRIBUS; huc potius revocat, quam illuc.

§. 633.

Quæ cum sole mihi clariora videantur, dubium potest esse nullum, quin necessitas hypothetica, sensu, quem §. 622, explicavi à mentis humanæ naturâ abhorreat vehementissime. *Aliud igitur est determinatum, aliud necessarium: determinatae sunt mentis humanæ actiones, non necessaria: illud, ob rationes fortiores, (non dico: digniores) quas semper sequitur: HOC vero, quia nulla ratio fortior aliter agendi facultatem extinguit. Quò observatò, in prædestinationis doctrina, dici vix potest, quantæ difficultates evanescent.*

Hi motus animorum, atque hæc discrimina tanta Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.

vid. catallam DEI assertam Leibnitii. p. 33. §. 103. seqq. &c.

§. 634.

Hæc igitur est illius argumenti, quod §. 629. proponendum suscepi, explicatio, non improbanda

da ab illis, qui, quæ de præfenti negotio supra dixi, paullo attentius meditari non dedignabuntur. Sequitur nunc, ut properante discursu, alia quædam dubia excutiam, quæ decisioni obstant, qua, quod quæstionis caput est, & ad æternam futurorum causam pertinet, hæctenus declaravi.

§. 635.

Peccata ab æterno, inquit, aut volente DEO, futura erant, aut nolente: non hoc: invito enim ac repugnante DEO non potest fieri quidquam: ergo illud verum est, quidquid futurum sit, volente DEO esse. Non vult DEUS aliquid duplici modo: vel ita, ut ei physica opponat impedimenta, quo pacto, quod non vult fieri, aut futurum esse, prorsus non potest: vel sic, ut nulla quidem obstacula ex eo genere objiciat, ne scilicet, iis objectis, majus incommodum admittendum sit, ex alio velut latere, *interim tamen cuius eventum physice non sufflammat, effectumque existere permittit, affectu vehementissime improbet.*

§. 636.

Rem ita semet habere, ex iis intelligitur, quæ §. 614. ostendi. Piorum parentum proles labe hæreditaria inficitur invitissimis illis: nec tamen non Parentes aliquid faciunt, ex quo istam culpam futuram esse certò certius præfentiunt. NOLLE ergo aliquis POTEST ID SERIO, CUJUS IMPEDIENDI PLENISSIMAM HABET POTESTATEM, NEC TAMEN REVERA IMPEDIT. Id quod ad argumentum destruendum sufficit.

§. 637.

Permissio, ajunt præterea voluntati substernitur: si DEUS peccata fieri permittit, aliquo modo vult. Vult utique permissionem eorum, non ipsa peccata.

Qui

Qui vult rem PERMITTERE, non continuo VULT ipsam rem. Nam quæ permittimus, AB ALIIS fiunt: quæ volumus, volumus & agimus ipsi. Sed, quis nescit, nobis quidquam permittentibus, alios, quibus non obſtamus, non illico necessario agere, posse, & nobis permittentibus, non agere. Haud quaquam igitur id volumus, quod à nobis permittitur.

§. 638.

Ne hæc absque argumento dicta videantur, tenemus sequentia. Sæpe horrendi latronis, ad extremum vitæ resipiscenciam contumaciter spernentis, supplicium decernit ultimum pius Magistratus, etiamsi, eo destinato, æternas latronis plagas apud inferos secuturas certissime præſagiat: nec tamen pius Magistratus æternas hominis pœnas VULT, sed PERMISSIONE sua evenire sinit.

§. 639.

Numquid hoc casu ratiocinio tuo ad increpandum ejusmodi sapientissimum Magistratum uteris? Dicesne: *Permissio voluntatis substernitur: cum igitur cruciatus Latroni æternos accidere Judex permiserit, perinde est ac si voluisset, approbasset, & sententiam propterea talem tulisset, ut illud æternum malum, quod ex suo supplicio certissime secuturum prævidit, inevitabili modo consequeretur.*

§. 640.

Licetne contra talem Judicem §. 638. argutari: *aut plaga æterna volente eo secuta sunt, aut nolente: non sane eo nolente, sublato enim mortis supplicio resipiscendi spatium latroni potuisset obtingere, quod cum Judex sua eripuerit sententia, intelligitur, volente eo illam æternam perniciem consecutam?* Quæſo, quis ferat ita contra

homines ratiocinantes, cum Tu vero eo argumento in divinis utaris, nescio qua ratione in divinis verum esse possit, quod in humanis (personis tantum mutatis) falsissimum est, cum tamen eadem ratiocinandi vis maneat, nec personarum variatio ad argumenti robur referatur.

§. 641.

Aut omnia fallunt, quæ vera sunt, aut pro tutendo Magistratu negandum est, idem esse, VELLE aliquid & PERMITTERE: affirmandum potius: *Magistratum* velle permissionem (quæ *SUA EST*) illius mali æterni, idque ob rationes à bono publico aliunde petitas: non vero velle ipsum malum æternum, (quod *ALTERIUS NON MAGISTRATUS VOLUNTATE*) consequitur: etsi enim *Magistratus* permiserit, ut latro in ea rerum serie collocetur, in qua ulterius respiscendi spatium decurtatum plagas æternas comites habet: tamen vel hoc permittente, latro necessario contumax non fuit.

§. 642.

Atqui similem *DEI* causam, idem ejus consilium statuo in circa malum providentia. Tamen si *DEUS* viderit, futurum, ut, si *Judas* in hac rerum serie collocetur, & *Servatorem* proditurus, & sempiternam sibi perniciem maturaturus sit: tamen *DEO* hoc Systema vel maxime creante, & id fieri permittente, *Judas* necessario, ea quæ fecit, non fecit. Erat comprehensus necessario in hac serie, tanquam ejusmodi designans, sed tanquam *LIBERE* designans: uti latro, qui, si hodie plectetur, ad inferos detrudendus est: Sed respicientiam in carcere oblatam non respuit necessario: potuisset, supplicio non obstan-

obstante, æternum evitare malum. Quidquid contra hoc exemplum dixeris, id ad individuas ejus condiciones pertinebit, in quibus ejusdem classis res cum rebus comparate nec debemus, nec possumus: sufficit, iis affectionibus, quæ ad institutum faciunt, quæque ostendunt, **PERMITTI à TE POSSE RES,** alias te obstante non eventuras, **A QUIBUSTAMEN ABHORREAS VEHEMENTISSIME,** exemplum casui nostro exactius respondere.

§. 643.

Id quod causa est, pergunt, causa, dici etiam potest causa effectus: sed causa nostra voluntatis DEUS est: ergo etiam peccatorum, quæ per illam futura sunt. Plus millies ad hoc ab aliis responsum. DEUS est causa nostræ voluntatis, sed non defectuum nostræ voluntatis: defectus enim sunt rerum limites, qui nulli à DEO esse possunt, uti demonstravimus §. 517. seq. Nec qui rem vult. (v. g. hominis voluntatem) continuo ejus defectum **VULT**, sed potius cum **RE ADMITTIT**: quod probavi §. 541. 542. 543. seq. Atqui omnia peccata defectus esse, exploratissimum est.

§. 644.

Peccata ponuntur in eo, quod à rebus, quæ limitatis, omittitur boni. Nam etsi morali significato inter omissiones & actiones plurimum interfit: illud tamen discrimen Ontologia non curat, quidquid mali est, aut designatur, ad rerum defectus revocatura. Jam vero ad id ut aliquid **NON FIAT** divina voluntate perfectissima opus non est, sed imperfecta, sed limitata rei ipsius natura quod ex §. 588. 589. 590. 591. 592. 593. seq. cognoscemus.

§. 645.

Actio, instant, omnis à principio rerum pendet: et DEUS est rerum omnium principium; peccatum est actio: pendet igitur peccatum à DEO. Jam ex parte responsum cap. II. de prædest: ubi de concursu actum. Actio omnis, quâ agendi vires à DEO est: sed quâ vires agendi in exercitio deficiunt à DEO non pendet, nec pendere potest. §. 538. 539.

§. 646.

Si DEUS, verba eorum, qui dissentiunt, recito, aliud de Adamo decreverat, quam quod accidit, aut non fuit omnipotens: cujus consilia satanas turbaverit, aut inconstans, qui mutaverit consilium. Si de pœnis, legum violatorem manentibus tibi sermo sit, voluntate consequente, aliæ omnino Protoplastis evenire non potuerunt, ac DEUS decrevit voluntate eâdem. Hanc autem voluntatis distinctionem ratione solidam niti, cap. II. de prædest: probavi.

§. 647.

Si vero de culpis Adami loqui instituas, respondeo: Accidit Adamo quod DEUS decreverat, non per Adamum facere, sed, quod aliunde ab Adamo faciendum erat, permittere. Pertinet DEI decretum non ad Protoplasti factum, sed ad ejusdem facti permissionem. Bene fundatam vero distinctionem esse inter decretum facti, ac decretum permittendi facti, paginis antecedentibus, ni fallor, §vici. §. 639. 640. 641. 642. seqq.

§. 648.

Hominem DEUS condidit, inquiunt, aut ut staret, aut ut laboretur: non ut staret, alioquin sterisset: Ergo ut laboretur. Perinde ac sic contra Præfectum

Leibnitii §. 581. seq. ratiocinaretis: Milites Præfectus inter se dimicare sivit, aut ut alteruter occideretur, aut ut occideretur neuter: non hoc spectavit, aut spectare Præfectus potuit: aliter enim miles alteruter occisus non fuisset, quod ille, cum potuit, non impedivit: ergo Præfectus eos decertare voluit, alteruter ut necaretur. Quidquid pro Præfecto responderis, tibi à me ad argumentum allatum eodem respondebitur jure.

§. 651.

Quod si DEUS Protoplasti defectionem voluit, cur potentia labendi, antequam laboretur, affectum condidit. Ex dubiis est adversariorum. Si tali Adamum DEUS condidisset potentia labendi, quæ proclivitatem innueret peccandi, certe DEUS in culpæ veniret partem unà: at contrarium ex divina, qua ornatus est, imagine patet. Si labendi vero potentia, vel impotentia denotet libertatem limitatam, cui non repugnat, ob cognitionis limites, rei obiter attendere, eandemque desultorie consideratam, volendo sequi, licet facultatem plenissimam accuratius expendendi objecta habeat, si, inquam, hoc sensu impotentia labendi tribuatur Adamo, ex limitibus finitæ Personæ oriunda, nego inde sequi, voluisse DEUM, ut Protoplastus descisceret à DEO.

§. 652.

Denique sunt, (*) qui ita ratiocinantur: oportuit hominem labi, ut declaranda bonitatis & justitiæ locus aperiretur. Respondet Leibnitius, (*) *Et sane si DEUS maximam hominum partem ideo tantum creasset, ut aeterna eorum malitia miseriæque justitiæ sibi gloriam vindicaret; nec bonitas in eo, neque sapientia, neque ipsa vera justitiæ laudari posset. Et frustra regeritur, nos apud eum nihili, nec plus quam vermiculos,*

apud nos, esse; excusatio enim ista non minueret, sed auget duritatem, omni utique Philanthropia sublata, si non magis DEUS hominum curam gereret, quam nos vermiculorum, quos curare nec possumus nec volumus, &c.

(*) Zvingli. Serm. de Provid. c. 5. 6. Beza Vol. 1. 2. th. 7. Piscator in disp. contra Sch. th. 27.

(**) Leibnitius in causa DEI asserta §. 115. 116. seqq.

CAP. II.

NUM SENTENTIA VIRI ILLUSTRIS, DE ELECTO OPTIMO SYSTEMATE PARTICULARI GRATIÆ

DEI ERGA HOMINES FAVEAT, NEC NE?

§. 551.

NON desiderantur illi, qui propositam quaestionem affirmant, his usi verbis: *Neque facilius mihi quidquam esse potest, quam ex sapientissima, divinisque perfectionibus omnibus dignissima sententia, (Leibnitii) Lutheranam sententiam evertere, soloque aquare.* Quam facile id fieri possit, mox, procedente discursu judicabimus, si partium seponere studia placuerit.

§. 552.

Quod si enim DEUS mundum eum, in quo hunc malorum ordinem cum omnibus antecedentibus & consequentibus accuratissime ab aeterno perspexit, tanquam OPTIMUM elegit, decrevit, produxit: nihil DEUS velle potest ab iis diversum, quae ad hunc optimum mundum pertinent. Responsionis fundamentum §. 599. seqq.

§. 553.

§. 653.

Militiæ præfectus, de quo 681. §. inter duos, quos propositos, & accuratissime perspectos habet, agendi typos, quorum alter cædem militis privati *impediendam*, stationem vero eum utilitatis publicæ detrimento deserendam suadet: alter vero necem illam permittendam, privatim quippe duntaxat *malam*, contra, servata statione, salutem publicam tuendam consulit, hunc OPTIMUM, illi BONO quidem, sed non æquali gradu, agendi typo antepponens, inæqualiter præstantis agendi typi bonum, v. g. militis incolumitatem, eo sensu, etiamsi futura non erat certissime, voluit, adprobavit, quo exploratum est, præfectum, si plura pro militis salute, salvo bono publico, agere potuisset, paratissimum utique futurum fuisse: quò certum est, abhorretere ab illa cæde Virum fortissimum, detestari, execrari illam, quamvis, quod quidem potuit, ob sublimiores rationes sapienter non impedire debuerit.

§. 654.

Falsum igitur est, quod §. 652. habet: *nihil potuisse DEUM velle ab iis diversum, qua in optimo Mundo eventura sunt.* Præfectus militiæ (DEUS) optavit, voluit & illud bonum, quod erat in altero agendi typo, quem non electurus erat, sed prætermisurus ob rationes celsiores.

§. 655.

Fingamus jam porro militiæ præfectum, antequam assignatam ingrederetur stationem, gregatios illos, jam ad funesta jurgia pronos, satis superque monuisse, addidisse pacis inter illos componendæ remedia (restituta pecunia, quam alter ab altero creptam exprobrando litis præbuerat fatalis detestandum

standum fomitem) cogitemus in illo typo, qui gregarii cædem continebat, nihil fuisse omissum quod suscipi à præfecto poterat, ad eam declinandam: ponamus potro præfectum ex utriusque gregarii summo animorum paroxysmo prudentissime conjectasse, immo vero præcivisse, fore, ut, ex eo primum tempore, quo assignatam sit ingressurus stationem, milites sæpe dicti, absentia illa animati, dimicationem singularem sint suscepturi, ideoque alteruter incursum in vitæ periculum: num dicendum hoc casu erit, præfectum ideo militis incolumitatem noluisse, quia eum agendi typum est secutus, qui militis stragem certissime comitem habiturus erat? Equidem non ita sentio.

§. 656.

In eo enim agendi typo, quem Præfectus elegit, tamen militis cædes comprehensa erat, ea tamen omnia inclusa erant, quæ ad stragem futuram devitandam accommodatissime faciebant. Vere igitur dici potest: **INTENDISSE PRÆFECTUM SAPIENTISSE EA, QUÆ NON FUTURA PRÆSENTIEBAT**, æqualem præfecti erga utrumque militem, & pereuntem, fuisse favorem. Similem vero præsentis Systematis conditionem esse, in quo unicuique facultas, (sive propior ac naturam supergressa, sive remotior & pædagogica, apud non christianas gentes) competat, superioribus paginis & Cap. I. & II. satis, opinor, probatum est. Salus igitur & pereuntium, non qua sunt pereuntes, sed qua sunt cum toto mundo amati, Joh. 3. v. 16. DEO cordi est.

§. 657.

Ergo nuda sunt, & febricitantium somnia, per-
gic

git dissentiens Auctor, *qua* Lutherani plenis buccis, proflatisque naribus, satis amanter, & ad pacem postulatam accommodatè, de universali sua misericordia, redemptione, gratia inepte garrunt. Eo ipso enim, quo DEUS hunc mundum OPTIMUM elegit, decrevit produxit, SOLOS illos salvos non potest non velle, qui SOLI in hoc mundo tanquam salutis in Christo per Spiritum S. participes representabantur; neque eorum ullum velle potuit non damnatum, qui tanquam extra Christum propter peccata sua damnati NON MINIMAM HUIUS MUNDI OPTIMI PARTEM constituunt.

§. 658.

Dabo ad hæc dubia primo verba illustris Viri in causa asserta §. 123. Nos igitur rejecta illa odiosissima Misanthropia tuemur merito in DEO summam Philanthropiam, qui NB. OMNES (omnis generis) ad veritatis agnitionem pervenire, OMNES à peccatis ad virtutem converti, OMNES salvos fieri SERIO voluit; voluntatemque multiplicibus gratiis declaravit. Quod vero non semper facta sunt, qua hic voluit, utique repugnanti hominum malitia attribui debet.

§. 659.

Convincimur hoc discursu, saltem ex illius mente, qui mali permissionem ab optimi Mundi ratione repetiit, (quidquid interim sit de re ipsa) nimirum ex Leibnitio, falsum esse, quod, cum DEUS præstantissimum Systema elegerit, idem eos omnes à salute æterna exclusos voluerit, quos Mundi optimi æterna in divino intellectu idea, ut pereuntes representavit. Voluit enim DEUS, secundum hæc verba §. 658. OMNES salvos, OMNES veritatis cogiti-

cognitione illustratos; cur? quia suam voluntatem multiplicibus gratiis declaravit, adeoque etiam ii, qui perierunt, tamen non perire potuissent.

§. 660.

Petgit Vir laudatus l. c. *At hanc inquires superare potuit summa potentia sua. Fateor, inquam, sed ut faceret, nullo jure obligabatur, neque id ratio aliunde ferebat. Instabis: tantam benignitatem, quantam DEO merito tribuimus, progressuram fuisse ultra ea, quæ præstare tenebatur, imo optimum teneri ad optima præstanda, saltem ex ipsa bonitate nature sue. Hic vero tandem ad summa sapientiæ divitias cum Paulo recurrendum est, quæ utique passa non est, ut DEUS vim ordini rerum naturisque sine lege mensuraque inferret, ut turbaretur harmonia universalis; ut alia, ab optima, rerum series eligeretur. In hac autem continebatur, ut OMNES LIBERTATI, atque adeo QUIDAM IMPROBITATI SUÆ relinquerentur.*

§. 661.

Idem Vir celeberrimus §. 111. in causa DEI asserta ita pronuntiat *Etsi enim multi populi nunquam salutarem Christi doctrinam acceperint; nec credibile sit, prædicationem ejus apud omnes, quibus defuit, irritam futuram fuisse; Christo ipso de Sodomâ contrarium affirmante: non ideo tamen necesse est, aut servari aliquem sine Christo, aut damnari, etsi præstitisset, QUICQUID PER NATURAM POSTEST. Neque enim nobis omnes via DEI nota sunt, neque scimus annon aliquid extraordinaria ratione præstetur MORITURIS. Pro certo enim tenendum est, etiam Cornelii exemplo, si qui ponantur bene usi lumine, quod acceperunt,*

ceperere, eis datum iri lumen, quo indigent, quod nondum acceperere, etiamsi in ipso mortis articulo dandum esset.

§. 662.

Ex his manifestissime intelligitur doctrinam, de optimi mundi delectu, longe alio significato à Viro illustri stabilitam, ac Dissidentes eam amplectuntur, quin in toto SUO, quod statuere videntur, OPTIMO Systemate, nescio quid necessitatis velut ferreæ locum habere putant, qui OPTIMUM MUNDUM, necessario, non libere, i. e. cum facultate declinandi, peccaturos, necessario, non cum libere contracta culpa damnandos complexum, sibi imaginantur.

§. 663.

Inde particularis gratiæ cum SUO, NON LEIBNITIANO, optimi Systematis delectu, nexus: inde consequentiâ: *Optimus mundus hos servandos representat, ergo idem reliquis omnibus, qui pereunt, opportunitatem illam, rite adhibendam, denegat; ergo, qui in mundo optimo servantur, EOSDEM SOLOS SERVATOS DEUS non potest non velle.*

§. 664.

Ibimus, allegatis Scriptorum verbis, in rem præsentem. Primo, ut Leibnitius Mundi hujus, *tanquam* optimi doctrinam tenet: ita, si hanc vocem spectes, eandem sententiam suam faciunt Dissidentes, MUNDI OPTIMI toties repetita mentione: unde error natus, convenire Leibnitium inter & eos, qui particularem DEI gratiam tuentur; cum tamen universalem VIR illustris §. 661. statuatur.

§. 665.

Verumenim vero Leibnitius SUA mundi optimi ideâ libertatem hominum, i. e. facultatem non agendi, dum agis, contineri sensit, ex §. 166. item ex Cap. 1. Append. Dissidentes omnem Libertatem in mera spontaneitate collocant. Præterea Vir celeberrimus, omnibus omnino, etiam gentibus non Christianis, modo tantum faciant, **QUANTUM NATURA POSSUNT**, gratiam DEI patere sentit, quod idem significat, ac *omnes percuntes habuisse facultatem non pereundi*: vid. §. 661. Dissidentes verò id negant pernegantque. Puto id ad utrorumque Optimi Mundi discrimen declarandum omnino sufficere.

§. 666.

Primo, ut dixi, certum est, Adversarios nostros **OPTIMI MUNDI** facere mentionem. Zwinglius de provid. ad Phil. magn. cap. 5. *nihil*, inquit, *ab isto bono fieri potest*, non absolutum, perfectum, ac integrum. *Nihil enim non videt etiam prius, quam fiat &c.* In fidei suæ confessione p. 522. *Nihil enim, ait, quam quod bonum, adeoque OPTIMUM est, velle potest. (DEUS) - - quemadmodum mechanicus faber omnia sua instrumenta novit, iisdem utitur - - ita DEUS omnes creaturas agnoscit, exercet.* Illis semper operibus utuntur tanquam similibus, quæ nihil libertatis, dum fabrefacta sunt, habent: ex quo genere est mechanici opus, id quod arguit, eorum de optimo mundo ideam delineationi domus exstruendæ similem esse, quæ quidquid repræsentat, ut primum domus ædificatur, non potest non, sine omni libertate, tali, vel tali existere modo.

§. 667.

§. 667,

Zanchius de natura DEI Cap. II. q. 15. *DEUS jubet id quod novit esse OPTIMUM, ac proinde quod vult, quia sibi probatur &c.* Alibi libr. cit. q. 9. th. 8. *si omnia in sapientia facta sunt: nihiligitur est factum, aut sit sine ratione. Proprium enim sapientie est omnia agere cum ratione. Quare, quod etiam mala volens permittat, non sine summa est ratione, sineque sapientissimo consilio.* BENE hæc de Systemate præstantissimo, ac præclare dicuntur, sed non PLENE, cum in optimo mundo talis hominum natio statuatur, quam DEUS voluit cadere, ideoque, cum divinæ voluntati, secundum dissentientes, resisti nullo pacto possit, natio, quæ non potuit non peccare. Talem optimum mundum nos cum Leibnitio damnamus.

§. 668.

Atqui talem Adversarii imaginantur: Martyr, fol. 236. *DEUM Adamum voluisse cadere, dubitari non potest, alioqui non cecidisset fol. 828. cum DEI agitatione omnes & vivamus & moveamur: opera certe omnia, quæ facimus, necesse est, ut quo quo modo ejus impulsu fiant. Item. DEUS præterea & quidem juste subministrat reprobis occasiones peccandi, & mirabiliter inclinât hominum corda, non tantum ad bona, sed & ad mala.*

§. 669.

Zwinglius de Provid. cap. 6. ita differit: *nec dicat quisquam: innocens est latro: DEO enim impulsore egit: nam contra legem peccavit. At, inquit, coactus est ad peccandum. Permitto, inquam, coactum esse, sed in hoc, ut alter transferretur, alter crucifige-*

retur. Multo aliter sentit Leibnitius, in causs. assert. §. 37. *malum culpa nunquam in DEo objectum est voluntatis in DEo productiva (i. e. prout Zwinglius loquitur: coactivæ) sed tantum aliquando permissivæ; quia ipse nunquam peccatum facit, sed tantum ad summum aliquando pervertit.*

§. 670.

Calvinus in cap. 3. Gen: *Offendit quorundam aures, quum dicitur, DEum voluisse: Sed quid obsecro aliud est ejus permissio, qui prohibendi jus habet, immo cuius in manu res est posita, quam ejus voluntas? Sed nos superioribus paginis, ni fallimur, evicimus, NOLLE peccatum etiam illos, in quorum manu fuisset impedire. & qui nihilominus permittunt. §. 637. 638. 639. 640. 641. 642. Cap. I.*

§. 671.

Beza in Resp. 2. ad acta Coll. Mompelg: p. 177. *quod primi parentes se se nativa illa bonitate privarunt, non nisi ex DEI sic volentis decreto factum fuisse, dixi ac dico. Joh. Piscator in disput. contra Schaffm. th. 27. DEus tales condidit primos parentes, ut labi possent, imo hoc consilio condidit, ut re ipsa laberentur; quippe cum non nisi hac ratione pervenire potuerit ad fines principales, sc. patefactionem justitiae & misericordiae. Aliter sensisse Leibnitium §. 650. probavi.*

§. 672.

In appendice disputat. citat. idem: *Etsi homo per naturam potuit non transgredi, quippe prae datus libero arbitrio, tamen per decretum DEI non potuit non transgredi. Martyr. in Rom. cap. 1. ait:*

1. ait: Deum esse aliquomodo causam peccati, Nolim tamen Viros eruditissimos hujus sententiæ arguere, quâ DEUS causa peccati statuitur: habent enim hujus veneni antidotum, i. e. talem hypothefin, quâ DEUM omnia sine culpæ vitio facere posse credunt, nec iis exceptis, quæ ab hominibus designata satis honeste non fierent, Zanchius de Prov. cap. 6. *Quod DEUS facit, libere facit, & absque peccato, ut Adulterium Davidis, QUOD AD AUCTOREM DEUM PERTINET, non magis DEO sit peccatum, quam cum Taurus totum armentum incendit & implet.*

§. 673.

Quamvis igitur ab hac sententia magnopere abhorreant Viri illustris placitum in causa DEI asserta: §. 117. tamen ex ea intelligi debet, non imputandam esse Dissidentibus horrendam opinionem, qua DEO culparum nostrarum causa tribuitur.

§. 674.

Verba scriptorum allegata luculenter docent, quantum intersit inter Mundi optimi notionem, quam Adversarii, & alteram, quam Leibnitius sibi format. In utrorumque præstantissimi systematis idea malum, quod experientia tristis loquitur, inest: sed ex diversa sententia, diverfo utrinque modo.

§. 675.

Adversariorum conceptu mundus optimus malum complectitur, quia alias ad finem suum DEUS pervenire non potuisset; uti verba habent. §. 671. ac ex Viri illustris mente, si vel maxime homo labis expers mansisset, scopum DEUS suum tamen fuisset assecutus: quod vel simile illud Leibnitii indicat à militiæ præfecto petatum, §. 587. qui scopum suum (tuendam cum salute publica stationem) nihilo-

minus attigisset, et si cædes gregarii, libere commissa, fuisset evitata. Adde quod ibidem vir celebris expresse neget, malum morale voluntatis divinæ objectum esse posse, tametsi bono inservire fini queat.

§. 676.

Dissentientes si audias, in optimo hoc mundo DEUS bona quidem per se, at etiam mala (VERE) vult, propter aliud, i. e. *propter bonum*: uti Zanchius scribit de Natura DEI, alias optimum Systema electum docens; per §. 667. Similis igitur est hic Mundus optimus Medicinæ ad certum finem maxime salutari, quam, præter herbas per se non noxias venena, alias occisura extra compositionem, ingrediuntur; quo casu pharmacopola venenum non tantum admittit, sed & admiscet, i. e. *revera vult, quamvis propter aliud, neque tantum ab aliis admisceri, præter intentionem, finit*: At si Leibnitium consulas, *malum optimo systemati à DEO non propter fines præclaros, additur, id enim fieri nefas esse dixit §. 581; sed optimo mundo, quem creandum sapientia judicat, liberâ malitiâ adpersum invenit*. Uti militiæ præfectus illum agendi typum eligens, qui stationem cum salute publica tuendam repræsentat, alterius typi, non æquo gradu boni, qui cædem militis declinandam docet, malum, i. e. *militis necem non adjunxit, sed libere additam reperit, gavisurus vehementer, si uterque typus combinari potuisset, quod per milites stetit, adeoque & salus publica & privata militis conservari*.

§. 677.

Ex idea igitur optimi mundi, quam Dissentientes figurant, libertas, *quatenus est facultas non agendi, dum agis* (sensu diviso) omnino exulat, substitutâ merâ spontaneitate, ut suo ipsorum, non extrinsecus indito, motu, homines, ut & lubentes agant, quæcunque agunt, impulsî interim, (sic enim loquuntur §. 668. 669.) divinâ efficacîâ, *si non ad vitium, certe tamen ad motum*, cum quo vitium necessario connectitur: inducti per divinum decretum ad violandam legem ita, ut legem non violare non possint: ex § 672. at ex Leibnitiana optimi mundi notione decretum DEI nihil mundo necessitatis addit, sed ut liberos homines scientia ab æterno repræsentavit, ita illud eosdem **UT LIBEROS** existere suo tempore jussit: uti homines ita **EX SE IPSIS** determinatos in agendo §. 542. Cap. 1. append. seqq. salva libertate i. e. *aliter agendi facultate*, etsi *rationes* fortiores, intercurrerint, §. 618. Cap. 1. Append. scientia DEI ab æterno vidit; ita tales & decretum, nihil in illis, quod illi putant, mutaturum, adprobavit, ob sublimiores rationes, & existere jussit.

§. 678.

In idea mundi optimi Dissentientium *malum DEUS vult* §. 672. vel certe vult propter aliud, i. e. bonum. §. 676 in idea mundi optimi Leibnitiana malum DEUS nec per se, nec per aliud *vult*, uti manifestissime intelligitur ex eo, quod negat voluntatis divinæ objectum esse posse morale malum, etiamsi bono cuidam inservire soleat; vid. §. 580. Cap. I. Append. malum potius in optimo Systemate tantum permittitur, inter permissionem vero &

decretum maximum interjacere discrimen, §. 64 I. Cap. I. Append. ex mente Viri illustris satis monstravi.

§. 679.

Parum igitur fundata sunt Verba nuperi Scriptoris: *quidquid DEUS sancte permittere potest, id etiam ob easdem rationes sancte velle ac decernere. Quaecunque excusant DEUM permittentem, eadem etiam excusant decernentem. Quaecunque DEO decernenti obijciuntur, ea omnia etiam ad permittentem pertinent.*

§. 680.

Quam falsa hæc sint, ex §. 574. sole clarius cernere licet. An, si parentes pii ac sapientia præditi, sobolem generaturi, labem hæreditariam illi adhærescentem, permittunt *(suo jure: tamen si non generando obstare possent; ne propagaretur tanta lues, continuo quoque illam labem volunt? An, si Davides jus Regni, armata manu, contra Rebellem Absolonem persecuturus, cruenti ac nefandi Israelitarum belli eventum permisit, quem de jure suo cedendo, impedire potuisset, an, inquam, si hoc sancte & juste permisit, etiamsi obstare potuisset, continuo & sancte rebellionem illam erumpentem, cum strage tot hominum conjunctam, voluit, adprobavit, aut sancte velle potuit? An rebellionem ita voluisse censendus est, ut haberet, in quibus maiestatis suæ rigorem exerceret? An rebellionem voluit propter suam gloriam? Annon distinguendum inter Regis permissionem ac decretum? Nihil ille ad rebellionem volendo spectavit, sed illam, quæ futura ab aliis erat, ut primum jus Regni erat*

defensæ

defensurus, permittit, magno cum dolore. Fal-
lunt igitur invicta illa axiomata.

§. 681.

Similis est ratio idearum, quas utraque pars
sibi de OPTIMO MUNDO format. Uti Davi-
des, ex omnium mente, non voluit rebello-
nem, *sed detestatus est, quamvis eam impedi-*
re potuisset, Absoloni cedendo regnum; sed po-
tius voluit permissionem rebellionis; inter quæ
decreta plurimum interest: nam quæ volo, si ne-
mo obstare volenti potest, ea necessario, alio-
rum respectu, fiunt: contra quæ tantum permitto,
ob rationes sublimiores, ea ab aliis necessario non
fiunt, possent etiam, me licet permittente, ab aliis
omitti: ita DEUS in hoc optimo mundo non vo-
luit peccatum, permissionem potius pecca-
ti voluit, quâ licet à DEO decreta, homines ne-
cessario non peccarunt, in hoc optimo mundo.

§. 682.

In Adversariorum itaque optimo mundo
nemo potuisset servari, quicumque non servatur,
vult enim DEUS malum, quô volente homo non
potest non legem violare, ex §. 672. 681. locum igitur
in HOC SYSTEMATE OPTIMO HABET
NECESSARIO GRATIA PARTICULARIS: in
Leibnitiano mundo optimo, ubi DEUS peccatum
non vult, *sed tantum permittit, quæ duo ma-*
gnopere distinguuntur; ex §. 680. 681. qui vero
permittit, aliis aliter faciendi potentiam non eripit,
homines, qui damnantur, ex permissione divina, po-
tuissent non damnari, locum igitur hîc habere PO-
TEST GRATIA UNIVERSALIS.

§. 683.

In Calvini *de optimo Systemate* conceptu DEUS res præscit, quia tales & tales decrevit, non vero vicissim tales decrevit, quia ex SE IPSIS ita (aliquando, si de humanis actionibus sermo, LIBERE) determinatas præscivit. Libertatem enim cum determinatione, exclusa necessitate, conciliari posse, probavi §. 633. Hæc enim sunt Verba Calvini: *Decretum horribile, fateor: inficiari tamen nemo potest, quin præsciverit DEUS, quem exitum habiturus esset homo, antequam eum conderet, atque ideo præsciverit, quia decreto suo sic ordinaverat.* L. III. instit. sect. 7.

§. 684.

In Leibnitiano Systemate rem DEUS ideo *talens* decernit, quia præscivit: non præscivit, ob decretum. Manent igitur in hoc systemate actiones humanæ, quales ab æterno scientia repræsentavit, i. e. liberæ, nec decretum aliud quid addit, nisi existentiam. *Contra si quid DEUS ideo præscit, quia tale voluit. tum DEI voluntas rei naturam possibilem reddit,* nihil igitur aliter possibile est, quàm uti DEUS voluit, quod summam necessitatem introducit, quæ in eo ponitur, ut alia determinatio sit impossibilis.

§. 685.

Nunc demum probabimus, quod universalis gratia in Leibnitiano systemate non solum locum invenire possit, uti dictum §. 682. sed etiam REVERA INVENIAT. Argumentum metaphysicum hoc est: qui, duobus bonis, pluribusve, propositis, majus eligit, i. e. optimum, is OMNIA certe voluit,

luit, quarundam vero circumstantium rerum concursu impeditus, in majori solo acquievit. Quod nisi ita esset, nulla ratio vel fingi posset, cur non ex æquo elegisset minus bonum, quam majus, majus enim anteponendo declaravit, se eoque bonorum delectu omnium progressurum fuisse, quousque fuissent exhausta, si per res alias obstantes, i. e. ob rationes sublimiores sapienter potuisset fieri.

§. 686.

Non est cur dicas: *eo ipso, quod omnia simul bona impetrari nequeant, sapientem, qua omittenda sunt, velle non posse, nisi stulte volentem cogitaverimus*: nam si sapientem decretoria voluntate, quâ optimum, cum omnia non possint, anteponitur, adhuc in omnia bona anxie ferri diceremus: bene hæc objicerentur; sed id non spectat ratiocinium: verum potius, decretoriæ voluntatis, qua optimum, si omnia non potest, eligit, nullum fundamentum fore, nisi concipiatur voluntas inclinans præcedens, eademque tendens, juxta uniuscujusque mensuram, in bona omnia & singula.

§. 687.

Concinit Leibnitius, in caussa DEI asserta: *Unde patet voluntates etiam antecedentes non omnino irritas esse, sed efficientiam suam habere, etsi, qui effectus earum obtinetur, non semper sit plenus, sed per concursum aliarum voluntatum antecedentium restrictus. At voluntas decretoria ex omnibus inclinatoriis resultans, semper plenum effectum sortitur, quozies potentia non deest in Volente, uti in DEO deesse nequit. Nempe in sola voluntate decretoria locum habet Axioma: qui potest & vult ille facit, quippe cum eo ipso scientiam requisitam ad agendam sub potentia compre-*

bendendo jam nihil intus & extra aëtionî deesse ponatur. Neque vero aliquid felicitati perfectionique volentis DEI decedit, dum non omnis ejus voluntas effectum plenum sortitur: quia enim bona non vult, nisi pro gradu bonitatis, quæ in unoquoque est; tum maxime ejus Voluntati satisfacit, cum optimum resultans obtinetur. §. 677.

§. 688

Cum igitur, *voluntate inclinante*, §. 686. DEUS OMNIA bona velit, vult certe etiam quæ non eligenda à se sunt *voluntate decretoria*, i. e. vult etiam non futura. Cum vero salus reprobî, non tantum in se, sed & DEI respectu bonum sit, gloriæ nimirum ejus velificaturum, vult etiam hanc, suo sensu, etsi, ob rationes in ipso homine, sapienter, contra ordinem publicum, præstari nequeat.

§. 689.

Sapientissimus quidem ea, quæ non futura certissime præsentit, velle non potest, nempe quatenus non futura sunt, non quatenus bona sunt. Nullus spiritus facultate ratiocinandi præditus cogitari potest, quin simul in bonum quoddam feratur, simul atque illud ut tale cognovit. Quando igitur, duobus propositis, altero majori, altero minori, *non unâ impetrabili utroque*, majus eligit, omittit minus: non sane minus prorsus noluit, sed quia minus noluit, quâ comparatum cum majori *postposuit*.

§. 690.

Bonum vero, quâ minus majori comparato postponendum, est inter non futura: itaque DEUS salutem

salutem v. g. reprobis, noluit utique, *non qua est, bonum, qua est salus in se, sed qua cum majori, comparatum bono, sc. cum constituto ordine resipiscentiae & fidei, quam culpose neglexit, ob privatum hominem reprobum, non temere mutando, bonum est minus.* Vult illam salutem reprobis DEUS ut bonum, non vult *ut minus bonum, majori, nempe constituto resipiscentiae ordini, cessurum.*

§. 691.

Mera, inquis, barbara Velleitas, inanis abstractio! Velle DEUM aliquid quia tale, idem tamen nolle, quia alio ex latere velut spectatum. indigna haec non minus DEO, ac vana sunt. Bona verba quæso! Ad prius respondet Leibnitius in causa DEI asserta §. 25. *Voluntas antecedens omnino se: ia est & pura, non confundenda cum Velleitate, (ubi quis veilet, si posset, velletque posse:) qua in DEUM non cadit. Tendit autem Voluntas antecedens in DEO ad procurandum omne bonum, & ad repellendum omne malum, quatenus talia sunt, & proportione gradus, quo bona malave sunt. Quam seria autem hac voluntas sit, DEUS ipse declaravit, cum tanta asseveratione dixit, se nolle mortem peccatoris, velle omnes salvos, odisse peccatum.*

§. 692.

Quod si forte vanas mihi porro exprobres abstractions, quibus DEUM EANDEM REM DIVERSO RESPECTU volentem & nolentem statuas: vitio mihi eas verti nolim. Nam & dissentientes à DEO EUNDEM hominem quodam respectu odio haberi, alio amari contendunt, & re-

&c

de quidem : eundem hominem *ut labe hereditaria infectum* DEO perosum, *ut sine merito electum*, eundem Numini dilectissimum affirmant. Quidni igitur verè dici possit, *idem bonum, qua est bonum*, seu quatenus ponit aliquid in rerum natura, à potenti DEO præstabile, v. g. salutem reprobis, *Deo cordi esse* : quatenus vero ea spectatur in collisione cum bono majori, quod exclusurum esset, si præstaretur, à DEO prætermitti ?

§. 693.

At enim vero quia tamen, inquis, pro bono non futuro, per majus bonum excluso, à se impetrando, DEUS facere sapienter nihil potuit: illa certe voluntas mera velleitas est barbara, quam tamen amoliri à nostro dogmate cupimus. Minime vero. Voluntas DEI etiam pro reprobis salute facit multa. Nisi enim bene cuperet OMNIBUS, non elegisset systema optimum; Contentus eo, in quo & pauciores servati essent.

§. 694.

Itaque, si placet, ad sequens argumentum applica mentem. Qui tale elegit optimum systema, in quo NEMINI, ne ethnicis quidem, facultas desit, sive major, propior, & naturam supergressa, sive minor, remotior, ac pedagogica, declinandi æternam perniciem, ac perveniendi ad salutem, is, opinor, te ipso iudice, in OMNIUM procurandam felicitatem, etiam pereuntium, existitis pronus : atqui, ex Viri illustris mente, de DEO prius verum est, quod ipsius verba docebunt : non igitur Leibnitiana MUNDI OPTIMI idea particularem DEI gratiam infert.

§. 695.

Celeberrimi Viri verba habent: *interim philanthropia DEI universalis, seu voluntas salvandi omnes ex auxiliis ipsis elucet, qua OMNIBUS, etiam NB. REPROBIS, sufficientia, imo per sepe abundantia prestita sunt, etsi in omnibus gratia victrix non sit.* Quid poterat his dici luculentius: quid expressius, quid disertius?

§. 696.

Vult igitur DEUS salutem reprobi inter gentes, cui quippe auxilia patent, *pædagogica quidem, sed tamen certa, i. e. facere quantum natura potes, & extraordinaria gratia, fidem in Christum ingeneratura, esse certum.* Hæc enim est Leibnitii sententia, ut ex causa DEI asserta §. 111. patet, cui adde supra §. 661. 662. Vult DEUS porro omnium, qui inter Christianorum cœtus pereunt, salutem, quibus utique verbum DEI, cum viribus divinis conjunctum, plus, minus patet.

§. 697.

Nec est cur dicas: *gratia si sufficiens datur: cur effectus non sequitur?* sufficiens enim gratia æstimari debet ex viribus, non ex effectu. Gratia, quæ datur, *omnis efficax est, licet, propter obstaculum, non semper sit efficiens.* Non differt gratia *efficax ab efficiente, discrimine interno, sed externo casu: quod, qui illi obexponitur, huic non ponatur, quod eadem gratia in efficacia subsistens, & consecuta effectum, illinc per majorem hominis malitiam magis limitata fuerit, quam id factum hinc.* Vid. verba Leibnitii in causa DEI asserta §. 123. *Quod vero non semper fa-*
cta

Et sint, quæ DEUS gratia auxiliis voluit, utique repugnanti hominum malitia attribuit. Hæc ille.

§. 698.

Gratia potentia est eadem cum gratia effectus: gratia ut possis, gratia ut velis, non discrepat à gratia ut exsequaris, nisi in eo, quod altera magis in iniquitate detineatur, altera non, quod altera munitiorem à prava voluntate aggerem sibi oppositum inveniat, ut intra meram tuam efficaciam cogatur subsistere, altera non item, ut prorumpere, inque animam divinas profundere vires possit.

§. 699.

Quod igitur gratia alia efficiens sit, alia tantum efficax, destituta eventu à repugnantia pendet, quâ homo gratia liberò arbitrio limites ponit, ideoque se, cum gratia IPSE determinat. Nec enim DEUS rebus, quis vel prima creatione conbidit, vel etiamnum redemptionis efficacia præstat, terminos *figere sive solet, sive potest, per ea, quæ evidentissime probavi §. 538. 539. 543. 550. &c. 551.* Uti res ex SE IPSIS habent, ut *primo finitæ, i. e. ab aliis distinctæ sint § 535. secundo ut sint finitæ TALES. §. 547.* ita quoque, ut hic sit reprobis, *distinctus* ab electo, quatenus ita distinguitur, i. e. his limitibus circumscribitur, id non aliunde nactus est, nisi ex SE IPSO.

§. 700.

Cum igitur à tua repugnantia pendeat, si penes te gratia efficax tantum maneat, nec fiat efficiens: §. 699. ulterius quæri potest, pro rite intelligendo UNIVERSALI divino FAVORE, *cur alter, permissense*

tente DEO, gratia accepta obluetur, alter vero non item? Respondet Vir celeberrimus: Essais de Theodic. §. 100. Ainsi le tout revient souvent aux circonstances, qui font une partie de l'enchainement des choses. Il y a une infinité d'exemples des petites circonstances qui servent à convertir, ou pervertir. Rien n'est plus connu que le tolle lege &c.

§. 701.

Idem in caussa asserta: §. 138. *Tutissimum est statueret omnes homines, cum sint spiritualiter mortui, ÆQUALITER esse, at non SIMILITER malos. Itaque pravis inclinationibus different, evenietque ut præferantur, qui per seriem rerum circumstantiis favorabilioribus objiciuntur, in quibus minorem, certe in exitu, exerenda peculiaris pravitatis occasionem (non dicit: NECESSITATEM) majoremque gratiæ recipiendæ congruæ ansam invenerent.*

§. 702.

Aliquando evenit tamen, pergit idem, §. 129. ut DEUS contra maxima obstacula, acerrimamque obstinationem gratia illa triumphatrice utatur, ne de quoquam unquam desperandum putemus, etsi regula inde constitui non debeat.

§. 703.

Dico tamen sunt dubia, ne quid diffideat, quæ me obliquarunt olim, ne his verbis, nondum plene præcederatis, assentum præberem. Alterum est: si ex rerum, homines circumstantium extrinsecus, concursu pendet, ut alter majoris malitiæ, alter vero minoris contumaciæ exercendæ occasionem nactus, illinc gratiæ effectum sufflaminet, hunc non impediat: cur DEUS, horum eventuum multo

multo ante gnarissimus, homines non tali eventuum ordini inseruit, in quo omnes fuissent, minori malignitate gratiæ effectum admissuri? Hoc sine non est **PARTICULAREM** sectari favorem? Omnibus dare vires, periculum evitandi, sed tamen, non omnes ejusmodi factorum ordini objicere, in quo vires exercere velint. Si seria est **UNIVERSALIS GRATIA**, cur inter homines distinguit? Cur alteri occasionem præbet acceptas vires adhibere non velit, alteri, *ne* nolit?

§. 704.

Quæ obiter audita speciem, accuratius expensa, nullum robur habent. Si, qui sunt Absolonem rebellem secuti, Israelitæ, Davidi idem respondissent, quod tu, benev. Lector! nobis forte §. 703. opponis: quomodo, tua ex sententia, Israelitis, hæc exprobrantibus fuisset occurrendum?

§. 705.

Non difficile enim erat, Israelitis rebellibus, tuam orationem §. 703. secutis, culpam secleris à se averfam transferre in Davidem. Oportet Davidem non æquo OMNES subditos amore complecti, qui nostræ rebellionis prudentissimus æstimator, nos ei eventuum seriei objecit, in qua prævidit, fore, ut, etsi omnes rebellionem evitandi vires habeant, tamen non omnes velint rebellionem declinare. *Potuisset nos Davides alii eventuum seriei objicere, in qua rebellionem non modo potuissemus, sed voluissemus cavere: Si scilicet à persequendo regni jure cessasset, si iura imperii reliquisset sponte Absoloni: si se contulisset aliorum, nec arma tulisset adversus proprium filium: quæ, & alia forte,*

forte, si à Davide suscepta fuisset, civile inter nos bellum nequaquam exarsisset. *Si equo Davides cunctos amore complectitur, cur non id egit, ut potuit, ex quo secutum fuisset, ut rebellionem noluissemus?*

§. 706.

Quidquid heic pro defendendo Davide responderimus, & pro tuendo ejusæquali in omnes subditos amore: *idem quoque responsum erit pro liberanda ab illo dubio §. 703. DEi gratia universalis. Dux sunt, quæ exprobrantibus hæc re bellibus satisfacere debent. Alterum, etsi Davides libere talem eventuum seriem elegerit, in qua previdit, fore, ut illi rebellandi sint captaturi occasionem: tamen ille Davidis delectus, illaregis actio nullam consceleratis necessitatem imposuit, ut non potuissent, postquam Rex jus imperii persequeretur, non rebellare: quin potius liberrime adhuc rebellarunt, ne dicam, petulanter: nec illa occasio peccati vel tantilla excusatio est. METIMUR CULPAM VIRIBUS ALIUD AGENDI, NON OCCASIONE INNOCENTI, quam tertius præbet.*

§. 707.

Altera responsio hæc est. Fecit Davides pro suo jure. Qui vero suo jure usus, alteri occasionem peccandi præbet, licet multo ante intelligat, ob eam alios acturos inique, *is certe nullam necessitatem peccandi illis obtrusit, nec objurgari potest, tanquam is, qui alieniore in peccaturos fuerit animo. Partes officii ego explens, si aliis provisam nefarie agendi ansam dederò, nihil tamen vitii mea actio habet.*

§. 708.

Atqui hæc maxime in DEum cadunt, optimi systematis delectu, i. e. sui juris usu (fas est quippe optimum à DEo eligi) occasionem quidem compluribus daturum, ut gratia, cum possint, uti nolint: sed quis id Numini vertet vitio? Primo enim, uti §. 706. dictum, sufficit, homines pollere viribus periculum declinandi, partim pædagogicis, partim divinis & cœlestibus: deinde, quemadmodum §. 707. monui, *iderat velut officii, ac divini juris, i. e. hoc SIBI, omnium officiorum fonti debebat DEus*, ut jus optimi systematis persequeretur, etsi præviderit, fore plerosque in hac terra, qui in illo systemate mala perpetrandi sint pensaturi occasionem. *Sufficit, id nullo fuisse factura fato.*

§. 709.

Particularis gratiæ, ac electionis, conditionibus, ab electo desumptis, solutiæ character falli nescius est, ut, *qui gratia excidant, non possint non excidere, ut, qui ea potuntur, non possint non potiri. Cum primum vero, quidquid discriminis est, ex quadam contumacia pendeat, libere contracta; sicuti §. 706. simulitaque, qui peccârunt, etiam non peccare potuissent, quod de Leibnitiani optimi mundi incolis certum est; per §. 708. profecto cessat fatum, cessat opinio gratiæ, in unos tantum conferenda, non alteros, evanescit denique, quidquid partium studia redolet, omnis periculi causâ revolutâ in ipsos contumaces.*

§. 710.

At enim vero, qui non solum, inquis, præstat id operari,

operari, *verum etiam teste Paulo*, *ſò velle*, is nondum OMNES æquo complexus amore dici potest, tam etsi vires exhibuerit, ut homines possint. Prius gentium Dòctor testatur Phil. 2. v. 13. E. Cum enim non solum à DEo repeti necessum sit, periculum declinare ut possis, verum etiam ut velis, nec vero, teste experientia, quicumque pessum eunt, tantum sint consecuti, ut velint sibi prospicere: manifestum est, eos hanc gratiam, quæ maxime necessaria est, ut velint, à DEo non impetrasse, denegatum igitur esse, quò carere ad vitam æternam non possis, id quod argumento est, misericordiam DEi non pertinere ad universos.

§. 711.

Ambiguitas hoc dubium peperit. Tò velle renati jamjam sanctificatum utique à DEo est: juxta Phil. 2. v. 13. at *ſò velle hominis* sibi relictum, quo in *media pedagogica* fertur, prout potest, ac debet, vel solis naturæ viribus patere, supra de prædestinatione luculenter docui. In tua utique potestate est, velle DEi verbum in publico coetu audire, non velle audire: velle id auditum meditari, non velle meditari: velle insitit à natura luminibus obtemperare, pro virium naturalium modulo, non velle obsecundare. Id ita verum est, ut si neiges, nec profanos scriptores, sine cœlesti, & naturam supergresso possis legere, ac meditari, auxilio. Quod nemo facile dixerit.

§. 712.

Si vero hæc feceris, futurum, ut gratia, quæ cum verbo conjuncta, *absque omni tua in partem tanti operis ventura actione*, te afficiat, intret,

refingat, atque ad divinam reducat frugem, & Confessores celebres docent de libero arbitrio p. 671. ubi verba ita incipiunt: *etsi autem utrumque: &c.* & ipsa sana ratio dicat: *nec enim DEo nos emendanti cum spiritibus Sanctis res est: esset vero id ita comparatum, si te traheret, sive legeres verbum sive non, sive meditareris, sive non: vel si te obtorto collo ad verbi meditationem divinitus raptaret.* Cum igitur in omnium, etiam eorum, qui pereunt, potestate naturali sit, posse *media pedagoga* velle, non velle: &c. quam voluntatem, juxta formulam Concordiæ p. 671. certissime gratiæ effectus secururus est: facile est ju dicatu, reprobos omnes, illis rebellibus Davidis, §. 704. multa licet ogganiensibus similes, nec tamen non potuisse periculum amoliri.

§. 713.

Inter ea dubia, quibus olim me occupatum fuisse §. 601. 602. profitebar, §. 603. alterum hoc est: *Si, qui opportuniorum eventuum ordini à DEo inseruntur, minorem, certe in exitu, malitiam exerendi occasionem, majoremque gratiæ recipiendæ ansam nanciscuntur: consequens est, extrinsecas illas opportunitates gratiam DEI juvare, immo ei addere pondus, sine quo effectum adipisci gratia non possit; quod nihil aliud est, quam res externas ultra potentissimam extollere DEI cœlestem operationem.*

§. 714.

Accedit huic dubio nova confirmatio. Nam si ex Leibnitii mente §. 136. in causâ DEI ass. indubium est, in rationes eligendi apud Sapientem ingredi considerationem qualitatum objecti: sane naturalis ob-
jectorum

jectorum dispositio plurimum ad salutem conferet: qua sententia stante, Pelagianismo lata utique porta aperitur, qui semper in capitalibus christianæ pietatis pestibus numeratus est.

§. 715.

Primo dubitari non debet, si de divina ad gloriam æternam electione sermo sit, Leibnizium nullam aliam causam objectivam admisisse, quàm talem, quæ objecto per gratiam superioris ordinis à Spiritu S. indita sit, i. e. fidem. Hoc indicant clarissime verba Viri celeberrimi, quibus §. 138. significat, omnes homines esse *spiritualiter mortuos*, æqualiter, etsi non similiter malos. Mortuus vero, qua talis, nisi accedat vita, haud quidquam habet, ob quod à sapiente eligi possit. Matth. 22. v. 32. *Omnis igitur eligendi ratio extrinsecus demum addi, adeoque vita quedam (quæ est fides) conferri debet in mortuum*, qui ex tua sententia talis est, nec tamen non eligendus.

§. 716.

Secundo, si de electione ad gratiam (liceat ita loqui) formetur quæstio: i. e. si examinemus, cur, in tanta præsidiorum gratiæ copia, alii fide maestentur, alii non? cum idoneo argumento negari nequit, etiam hujus, ut ita dicam, electionis dari rationes objectivas, quæ uti speciatim variant, ita in eo tamen omnes generatim similes sunt, ut alius pædagogicæ adminicula respuat, alter adhibeat: hanc solam quippe non resistendi facultatem hominis naturæ viribus relinquo, quæ posita in eo est, ut ad verbum DEI possit advertere animum, idemque meditari, non de futuro effectu.

§. 717.

Objectivas à variis rebus circumstantibus petitas rationes semper præsto esse, quando alius fidem concipit, alius non concipit, tam certum est, quam quod certissimum. Tyrii & Sidonii Evangelio paruisse, si incoluisse Capernaumi urbem. Vel sola igitur LOCI circumstantis conditio hic determinavit. *Veteris Testamenti complures gentes*, in tempora Christi seu nostra si incidissent, resipiscentiam, ipso facto, testificaturas fuisse, non est, cur quisquam dubitet. Temporis igitur etiam ratio hîc aliquid valet.

§. 718.

Quis nescit plerosque Christianos, ethnicis si usi parentibus, pollutoque idololatriæ cultu si imbuti fuissent, in socordia & stupore, quo gentes damnantur, fuisse permansuros. Quanti hæreditaria sacra ad ingenerandam, polluentem, minuendam, extinguendam, excludendam fidem, ponderis sint, in præliminari discursu de causis dissensûs in religioso cultu, docui. Plures specialiores rationes vide apud Leibnitium *Essais de Théodicée* §. 100. &c.

§. 719.

Statûs etiam varietas plurimum hîc intercurrit. Nulla ratio est, quamobrem hujus mundi bonis affluentes, Christo auctore passim, fidem difficulter concipiant, quàm divitiarum cumulus, quo animi vires, non obstante verbi monitu, à cœlestibus retrahuntur, ad fluxa, caduca, peritura propediem. Terrestrium igitur rerum quædam hîc ratio est, ad concipiendam fidem.

§. 720.

§. 720.

Hinc rerum adversarum Christianis immittendarum necessitas, ut mentis vires peregrinis intentæ rebus ad vocem divinam magis advertant, & advertentes non præcludant aditum operaturæ gratiæ. Hinc accendendi precum studii opportunitas ab iniquiore pendens fortuna: hinc alia multa profecto oriunda sunt generis ejusdem.

§. 721.

His ita obiter recitatis, apparet, quantum ad ingenerandam fidem res circumstantes valeant, aut non valere possint. Qui dixerit, has opportunitates ad ipsam gratiæ efficaciam non nihil conferre, is perinde sentiet, ac si quis valvas ad augendum solis lumen facere propterea sibi persuaderet, quod, nisi iis remotis, conclave illuminari non potest.

§. 722.

Est hæc Viri celebris sententia: pronuntiat enim §. 138. *homines spiritualiter esse mortuos, &c. seriemque circumstantiarum favorabilium aliis minorem, aliis majorem exercenda malitia, & recipienda gratia (CERTÉ IN EXITU) præbere.* Verba sane hæc majusculis scripta, quid aliud significant, quam res circumstantes non pertinere ad gratiæ VIRES, non ad ejus EFFICACIAM, sed ad EXITUM, cui quippe vel obstant, vel expeditam relinquunt, ut valvarum remotio lumini, viam.

§. 723.

Nunc demum cognoscitur evidentius, quid de illo dubio §. 713. 714. proposito sit habendum? Non enim recte ratiocinaris: positis his externis opportunitatibus gratia attingit effectum, sublatis,

non attingit : ergo opportunitates illæ per se efficaciam habent, aut certe gratiæ DEI vim augent. Fallit omnino hoc ratiocinium. Opportunitates illæ non sunt per se efficaces, sed efficaci gratiæ non obstant : non habent ex se vires, sed Spiritus S. vires hîc & nunc admittunt : non proprie loquendo agunt, sed agentis DEI operationem in animos imperturbatam esse sinunt :

§. 724.

Scilicet externæ opportunitates, *temperamentum humani corporis, Conditio parentum, bonorum hujus seculi copia vel penuria, Pastorum dexteritas, TEMPUS, LOCUS*, aliæque complures commoditates determinant hominem, ideoque & gratiam, ut distinctio modò sit TALIS nec ALIA: nihil autem determinatum, vel distinctum esse potest, nisi sit ex SE IPSO, non concurrente DEI potentiâ; per §. 543. seq. Cap. I. append. opportunitates illæ limitant, circumscribunt gratiam: nihil vero limitatum esse potest per DEI efficaciam, *cùm limites oriantur ex natura finita, quæ, non quâ finita, sed qua natura, à DEO pendet*: uti demonstratum §. 538. seq. Cap. I. App.

§. 625.

Tempore & loco res omnes individuis determinantur conditionibus; individua enim TEMPORE & LOCO ab aliis omnibus, & suæ classis, & alienæ, rebus, §. 546. distinguuntur. Quod vero dentur individua, proprie dicta, à limitatione est, per §. 548. hæ igitur individua conditiones nihil operantur, sed operationem DEI circumscribunt atque desiciunt: nihil igitur conferunt ad
gratiam,

gratiam, sed eam limitant: proinde PELAGIANISMUS hinc remotissimus est.

§. 726.

Ne dicas: *Si illa externa opportunitates efficacie divini verbi non obstant, sequitur; ab iis tolli potius limites, non figi: minime vero: id potius inde intelligitur, limitatam hominum capacitatem, (passivo sensu) in aliis ampliorem, in aliis angustio rem esse, & hanc sæpe oscitantia contractam libera: posse igitur alios subire gratiam, alios, ob arctiores limites, libere interdum contractos, non item. Nihil vero illa limitata capacitas, dum gratiam recipit, operatur, patitur potius omni casu, nisi quod uno casu magis pati possit quam altero, plus recipere queat, quam alio: quidquid vero habet, aut recipit, à DEO habet & recipit.*

§. 627.

Hoc ulterius, ut probem, sequenti utor ratiocinio: aut DEUS limitatam hominum capacitatem, gradu resistendi definitam, in conferenda gratia respicit, aut non respicit: si non respicit, gratia victrix semper ejusmodi erit, ut in quantacunque hominis repugnantia non major existat, quam in conatu obluendani minimo: ita sapientissimus DEUS hoc casu adhibet Vires SUPERFLUAS: si respicit, habemus, quod volumus, nimirum gratia effectum consequetur pro capacitatis limitatæ, pro opportunitatum conformitate, natura, ac indole.

§. 728.

Hoc est contra gratiam, resistendi conatu majorem, quam Dissidententes statuunt, argumentum

Viri celebris in causa asserta. §. 128. *Ceterum non video, inquit, cur necesse sit gratiam, ubi effectum plenum consequitur, consequi eum semper sua natura, seu esse per se effectricem (hic non dicit: efficacem: efficax enim semper suâ natura est:) cum fieri queat, ut eadem gratiæ mensura in uno ob repugnantiam vel circumstantias effectum non consequatur, quem in alio obtinet.*

§. 729.

Nec video, pergic, quomodo vel ratione vel revelatione probari possit, gratiam videlicet semper tantam esse, ut quantamcumque resistantiam & quantamcumque circumstantiarum incongruentias esset superatura. SAPIENTIS NON EST SUPERFLUAS VIRES ADHIBERE &c. Hætenus ille.

§. 730.

Voluntatem itaque antecedentem non meram barbaramque velleitatem, sed efficacissimam esse, partim quia gignat consequentem, §. 686. partim quia & pro reprobis, periculum declinandi eximias opportunitates, systemati optimo addiderit, §. 695. declaratum fuit. **QUÆRITUR ERGO TANTUM CUI BONO DETUR ILLA REPROBORUM OPPORTUNITAS QUÆ NULLUM EST CONSEQUUTURA EFFECTUM?**

§. 731.

Atqui non destituta est effectu omni. Sæpe id nobis exprobras: *an Sapientissimus intendit, quod, se non consequaturum, certissime prævidet?* Non dicam sapientissimos sæpe multa facere, quæ effectu caritura sciunt, modo ut faciant, quantum in se est. Intendimus quippe & ea, ad quæ impetranda tantum facimus, quantum ex officio licet, et si

et si effectum non secuturum certissime sciamus, quod vel ex simili militiæ præfecti intelligitur §. 581. eadem militis, fideli hortatu §. 655. *avertere intendentis, et si non aversum ire prælagitur*, chultrauorumque exemplo cognoscitur, qui summam perfectionem intendere jubentur in hac vita, quam se non impetraturos in hac mortalitate præcari sciunt. Phil. 3. v. 12.

§. 732.

Id solum hac vice respondebo. Quæ reprobis (non qua reprobis, sed qua cum omni mundo amatis Joh. 3. v. 16.) à DEO tribuitur gratia illustrissimo coronatur, eodemque duplici, effectu: quorum alter est, ut homo sit ἀναπολόγητος Rom. 2. v. 1. alter autem, DEUM respiciens, *ut promissorum eius veritas, iudicijque partas appareat*, ut Castellio vertit Pl. § 1. v. 5. Puto hos effectus longe præstantissimos esse,

§. 733.

Insuperabilis, quod deiprædest: monstravi S. II. §. 287. seqq. difficultas est, quæ adversariorum sententiam premit: *aut & reprobi* (non qua tales) *credere in Christum jubentur aut non: non iuberi contra* Matth. 28. 19. *est, ubi ob fidei defectum damnati dicuntur, quotquot damnantur: jubentur igitur: si jubentur vero, nec tamen ulli ipsis ad fidem via patuit, sunt ἀναπολόγητοι.* Quidquid hinc Turretinus rege- rat, quomodocumque se verset, quibuscumque utatur effugiis, efficit tamen nihil: nam QUI FIDELIAM SIBI PRÆCLUSAM HABET, ET TAMEN FIDEM CONCIPERE JUBETUR, est ἀναπολόγητος.

§. 734.

Alter gratiæ reprobis concessæ effectus non minus perillustis est. Non possunt iudiciorum DEI puritatem tueri, quicunque reprobis negant fidei januam patuisse, qui negant, ipsorum malitia fidem fuisse exclusam, substitutâ solâ DEI *indolentiæ*, nisi ad talem justitiæ notionem confugiant, quæ omnis ac tota in Voluntatem DEI resolvatur, ut quidquid DEUS velit, eo ipso, quia velit, continuo justum sit.

§. 735.

Nam si justitia voluntatem DEI præcurrat, nec aliter DEUS quidpiam velit, quam quia DEO justum est, non vicissim: oportet justitiâ, remoto hinc DEI arbitrio, ex SE IPSA sit, quæcunque est: nimirum Promittitudo SUUM CUIQUE TRIBUENDI. Ubi vero est suum cujusque, ibi objectorum convenientia manifestissime respicitur, in quæ aliquid tanquam SUUM cadere, aut non cadere potest. Nemini igitur fidem DEUS denegabit, nisi objecto minus convenienti (talibus vero libere fieri alibi probatum) non merenti, non efficienti, non agenti: nemini porro fidem largietur, nisi similiter convenienti, non merenti, non agenti. Quod ipsum nos contendimus.

§. 736.

Optimum à DEO systema electum suo sensu, à sententia nostra diverso, etiam dixi illos docere posse, qui particulari gratiæ favent: sed neminem negare posse, optimum à DEO electum systema, quin idem electionem omnibus rei electæ conditionibus absolutam faciat, exploratissimam est.

§. 737.

§. 737.

Non optimum à DEO mundum cooptatum, tantisper finge. Omissus igitur est præstantior. Habeat se omissi bonitas ut numerus denarius, electi vero, ut quinarium. Malum est boni defectus. *Qui cum decem bona præstare possit, quinque tantum exhibet, is quinque relinquit, quorum commissio cum ex def. malum sit, malum committit igitur DEUS, ut primum minus bonum anteponit majori.*

§. 738.

Sed cum juxta suam sententiam DEUS, electo non optimo Systemate, malum tamen admisisse non censendus sit: idcirco ab hujus culpa liberabitur vel ideo, quia ipse *voluntate sua bonum facit, non invenit, ita ut, quidquid DEUS velit, eo ipso, quia vult, continuo bonum sit: quod est contra Axioma Cap. I. S. I. de prædest. stabilitum: imo repugnat etiam hypothese, qua fingimus, voluntatem DEI ferri in minus bonum, quod minus maneat, etsi divinæ voluntatis consequatur favorem.*

§. 739.

Dicendum igitur est, DEUM electo minus optimo mundo, *habuisse summam facultatem, agendi ita absque vitio: esse Dominum omni respectu superiorem: nihil ei exprobrandum, quidquid fecerit: idem ergo DEUS hunc hominem reprobare, absque ullo electi intuitu, alterum eligere poterit, pro eadem auctoritate, quam habuit in eligendo non optimo. Sed hæc paulo duriora esse quis non videret. De quibus tandem satis dictum.*

PARS SECUNDA,

CAP. I.

DE THEOLOGIA.

§. 740.

EXpendamus, quid Vir illustris de Theologia generatim spectata senserit. Primo quidem de Scholastica sic ei visum fuit. „Velim Viros doctos in hoc elaborare per partes, & cum magna sit Theologiae Scholasticae utilitas in controversiis sacris, „praesertim quae cum Pontificiis intercedunt, ne quid „de Reformatis dicam, quin & ipsa Theologia positiva hinc illustretur, multumque auri conditum „sit in stercore Scholasticorum; optem egregium aliquem Theologum in horum scriptorum lectione „versatum illam polyhistoris sacri partem supplere, „Scio Himmelium, scio Tribbechovium aliosque „nostros quaedam de Scholasticis attingisse, & corruptionem verae Theologiae illis impuasse. Sane „non male. Sed hoc ipsum refert discernere spinas „à rosis, usum ab abusu, monere nostros, quae cavenda, quae non negligenda.

§. 741.

„Et certe sunt in istis auctoribus, (quemadmodum „ipse agnovit Grotius) quae scire valde interest. Sunt „quae ab aliis pro novis inventis venditantur, licet „petita à Scholasticis, ut illa Cartesii demonstratio „divinae existentiae, quae Anselmo Cantuariensi, inter „Schola-

„Scholasticæ Theologiæ fundatores habendo, debe-
 „tur. Nuper quidem Abbas Gallus, Faydit, in
 „Scholasticos debacchatus est, & libro de Trinitate
 „edito ostendere conatus est, prava dogmata ex
 „Schola in Theologiam fluxisse. Sed male ipsi res
 „cessit; nam nec satis videtur intellexisse Scholasti-
 „cos, & ipse potius, dum Valentinianos propugna-
 „re conatur, & locutionibus utitur parum Schola-
 „sticis, i. e. parum accuratis, in periculo fuit.

§. 742.

„Petavius in dogmatibus Theologicis enarra-
 „dis fere circa Scholasticorum tempora substitit, ea-
 „que ratione opus reliquit imperfectum, futurum
 „etiam si absolvisset, neque id puto Thomassinum
 „supplevisse. Magni autem momenti foret, nosse au-
 „ctores sententiarum, & studia partium, prout cujus-
 „que natio, ordo religiosus aut factio fuit. Ego
 „sæpe versatus fui cum Pontificiis; scio plerisque
 „contemptum nostrorum insedisse, quod Theologiæ
 „scholasticæ mysteria nostris ignota putant. Si
 „quem vero his imburum vident, ut Scherzerum,
 „&c. eum plurimum admirantur, atque etiam
 „verentur.

§. 743.

„Scio vulgus litteratorum nostrorum aliter ju-
 „dicare, præsertim eos, qui sectantur eruditionem
 „quandam (si hoc nomen meretur) quam per jocos
 „appellare soleo galantem, i. e. aliquid speciei, ni-
 „hil aut parum soliditatis habentem. Sed talium
 „suffragia parvam habent auctoritatem, plerumque
 „enim sub velo qualiscunque doctrinæ male tecta
 „tralucet ignorantia; hærent enim ad primam quam-
 „que difficultatem, sed valeant isti. Hæc ille in
 „Hannover. p. 74. seqq.

§. 744.

Quamvis igitur verba celeberrimi Pelissonii non usque quaque improbem, quæ ita habent: Car la Theologie scholastique n'est autre chose, que la doctrine de l'Écriture & des Peres traitée par les organes de la Dialectique & de la Metaphysique: tamen non minus exploratum est, compluribus Theologiam Scholasticam nævis laborare, quos strictim ex mente illustri Viri tetigisse sufficiat.

§. 744.

Abundat primo Scholasticorum doctrina canonicis, quos vocant, Philosophicis, innumeras admittentibus limitationes, ita ut ne decima sæpe pars significationis, quam verba præ se ferunt, vera maneat, locumque adinveniat.

§. 746.

Audiamus verba Viri celeberrimi: *Quoties regula in uno vitatur, perdit officium suum. Officium enim regula est, tranquillare animum, ut certus sit in omnibus speciebus subjecti prædicatum obtinere. Quod si regula habent exceptiones, frustranea sunt, quia fides illis non potest. Quod igitur vulgo jactatum est: Nullam regulam esse sine exceptione, mihi perinde videtur esse ac illud: Nunc ego mentior, vel illud Scepticorum: Nihil scitur, ne hoc quidem, quod nihil scitur. Nam hæc regula se ipsam simul probat ac improbat. Quia enim nulla regula sine exceptione, & hoc ipsum axioma est regula, ideo ipsum quoque non erit sine exceptione. Ergo aliqua regula est sine exceptione. Quia igitur nulla regula sine exceptione est, ideo falsum nullam regulam sine exceptione esse.*

§. 747.

Interea hoc obiter, id pro certo habendum, ignavia, ignorantiaque in dictorio isto latibulum esse. Nam & in Gramaticis unde ortum habet, olim Sanctius, postea Scioppius regulas tales exhibuere, quarum non datur exceptio: Sed quidquid vulgo pro exceptionibus habitum est, aut Ellipsis est, aut pleonasmus alicujus vocabuli. Idem vitium & in philosophicis vulgo regulis regnat

§. 748.

Nam ut Cl. Vir. Jo. Ad. Scherzerus in Manualis philos. præfatione monuit, dicta quedam inter regulas reposita sunt, quæ plures habent limitationes, quarum exempla. v. g. Qualis causa, talis effectus. Quod ubi multis distinctionum sepius defendere conati sunt, tandem tamen hoc recurrunt, scilicet: in causis univocis. Quid autem est causa univoca? Ea nempe, ubi qualis causa, talis est effectus, Regula igitur sic concipienda erit: ubi qualis causa, talis effectus, ibi qualis causa, talis effectus. Spectatum admissi risum teneatis, Amici.!

§. 749.

Interea illas limitationes non est opus regula allinere, quæ ex aliis regulis in eodem libro traditis aut tradendis per combinationem sumuntur, v. g. Qui promisit, præstet, nisi præstiterit, nisi liberatio ei legata sit, nisi compensare possit. Quid hac addere opus est? Per se ex regulis postea tradendis constant, & coacervantur hæc ratione tantum inutiles repetitiones, & grandes libri. Vid. Method. Jurisprud. p. 63. seqq.

§. 750.

Altera Theologiæ scholasticæ labes posita est in
C. c. definit.

definitionibus minus accuratis, quibus vel synonyma, vel metaphoricæ voces, pro veris rerum notionibus, obtruduntur. Ita v. g. *ens* definitur per id quod habet essentiam, præsentia rei, per *adessentiam* eius in loco. Quasi verò definitionis hujus verba non essent definiti Synonyma, Sed uti præsentia genuina notio in doctrinis theologicis magnopere necessaria est, ut exemplô S. epuli constat: Ita eodem negotio intelligitur, nihil opis esse in Theologia scholastica, ad extricandas lites, quæ ob corporis Christi in Cœna præsentiam coortæ sunt.

§. 751.

Præterea pro rerum gravissimarum notionibus Scholastici non nisi verba dant, eademque metaphorica. Sic *affectus* ipsis sunt *animi motus*; cum tamen motûs vocabulum non nisi improprie animo conveniat: Sic *obligatio* est *vinculum agendi*, *caussa* generatim, si eosdem conlulas, *principium à cuius influxu pendet aliud*; cum tamen hæ ipsæ voces metaphoricæ nova explicatione & similitudinali applicatione indigeant.

§. 752.

Illud etiam incommodum est, quod Scholastici ideas, si multum præstant, non nisi claras, rarissime distinctas, suppeditent. Claræ sunt, quum res non distinguimus, nisi in obvio exemplo. Distincta vero idea rationem reddere valet, quâ ipsa rerum exempla continentur. Actio quid sit, exemplis quotidianis cognitum habuerunt, sed ejus distinctam ideam non volverunt animo. Nesciverunt, quis sit ille character, quô omnis actio, quia est actio, dignoscenda venit. Nam quæ est, quæso, aut, quo loco habenda hæc illorum definitio?

Actio

Actio est, qua potentia agendi deducitur in actum.
 Aut hæc definitio in phraſes duntaxat æquipollentes
 refolvitur, aut, ſi multum præſtat, claram ideam
 excitat, loco diſtinctæ, ex quolibet obvio exemplo
 actionis haulendam, vel à viliffimo Ruſtico, qui
 definitionibus non indiget. Atqui actionis germa-
 na idea perneceſſaria eſt ad inveſtigandam ſubſtan-
 tiarum naturam, ideoque animarum immortalita-
 tem, quæ in perpetua agendi vi poſita eſſe ſolet.

§. 753.

Quorum Scholaſtici *Φαινόμενων* cauſas ignorâ-
 runt, eorum nomina pro veris rationibus allegantes,
 ad potentiam facti nudam provocârunt. Sic cauſa,
 cur magneſ ferrum attrahat, in potentia attrahendi
 collocata eſt: Sic ratio, quamobrem certæ plantæ
 certis vel inimicæ vel amicæ ſunt, in quadam Anti-
 pathia ſeu Sympathia ab illis quærebatur, nullo mo-
 do doctioribus factis, qui hæc vocabula audiverunt.
 Ab operatione enim, quæ in *Φαινόμενω* quolibet
 occurrit, ad potentiam operandi, valere conſe-
 quentiam, vel imperitiſſimus quiſque, abſque phi-
 loſophiæ opera, cognofcit. Non eſt igitur, cū
 hic obſervatione traditâ, nos rationem facti inve-
 ſtigaffe, putemus.

§. 754.

Uti Theologia ſcholaſtica definitionum accuratâ-
 tarum inopia laborat; §. 750. ſic diſiſionum innu-
 meratum copia ſuos lectores opprimere videtur. At
 vero, quæ diſiſiones accuratis definitionibus non
 fundantur, eæ non magnopere in ſcientiarum curſu
 inſerviunt. Diſiſiones determinant ſpecialibus qui-
 buſdam definitionum late patentem amplitudinem.
 Quod ſi autem campum ipſum non recte cognofcas,

multo minus varias ejus sectiones per flumina, montes, vias, agros &c. distingues.

§. 755.

Quid de horrenda vocum Scholasticarum barbarie & obscuritate dicam? cum pleraque vocabula vel plane significato destituantur, v. g. *totum esse in toto loco*, ac *totum in qualibet parte loci*, &c. &c. vel adeo obscura sint, ut iis auditis, pene nihil cogitare liceat: v. g. *transcreatio*, *transsubstantiatio*, *forma intentionalis*, *præcisio objectiva*, *formalis*, & quæ sunt alia complura monstra generis ejusdem.

§. 756.

Neque tamen ita rejectanea est Scholasticorum Theologia, quin, quoniam adcuratationem docendi semper sunt sectati, plurimæ remaneant veritates solidæ, singulares, à recentioribus neglectæ, & ad usum scientiarum maxime adcommoandæ. De qua re ita porro Vir illustris: On peut même dire, qu'on y remarquerait quelque propre dans les connoissances. Les Orientaux ont eu de belles & grandes idées de la Divinité, Les Grecs y ont ajouté le raisonnement, & une forme de science. Les Peres de l'Eglise ont rejeté ce qu'il y avoit de mauvais dans la Philosophie des Grecs; mais les Scholastiques ont taché d'employer utilement pour le Christianisme ce qu'il y avoit de passable dans la Philosophie des Payens.

§. 757.

J'ai dit souvent, *aurum latere in stercore illo scholastica barbariei*; & je souhaiterois qu'on put trouver quelque habile homme versé dans cette Philosophie Hibernoise ou Espagnole, qui eut de l'inclination & de la capacité pour en tirer le bon. Je suis

fuis sûr qu'il trouveroit la peine payée par plusieurs belles & importantes veritez. Il y a eu autrefois un Suiffet, qui avoit mathématisé dans la scholastique. Ses ouvrages sont peu connus, mais ce que j'en ai vû m'a parû profond & confiderable. Jules Scaliger en a parlé avec estime. Mais Vivés en a parlé avec mepris. Je me fierois d'avantage à Scaliger, car Vives étoit un peu superficiel. (a)

(a) Rec. T. II. p. 157. seq.

§. 758.

Quantæ lites inter celeberrimos Gallix, Belgii, & Germanix superioris viros de via examinis & auctoritatis ortæ sint, disquirentes, *utra alteri sit anteponenda?* valde tritum est. Allegabimus quædam ejus litis momenta, ut eo rectius pretium decisioni Viri illustris statui possit. Il n'y a point d'homme qui se puisse faire instruire par cette voye d'examen, sans s'assûter en 1. lieu si les passages de l'Écriture, qu'on lui allegue sont tirez d'un Livre canonique. 2. Si elles sont conformes à l'original. 3. S'il n'y a point de diverses manieres de les lire, qui en affoiblissent la preuve. vid. Nicolle prejugués legitimes contre les Calvinistes chap. XIV.

§. 759.

Uti hæc difficultas à viris eruditissimis summo nisu exaggeratur, & variis particularibus modis, quàm fieri potest, speciosissime exponitur: Ita eam malo recitare verbis cujusdam nerveuse & eleganter recitantis, quàm meis: Primo quidem ratione examinantium sequentes difficultates nobis objiciuntur. *Il est à craindre qu'il ne s'eleve un tiers parti, qui enseigner que les hommes ne sont en conduits à la vraie Religion, ni par la voie de l'Autorité, ni par la voie*

de l'examen, mais les unes par l'éducation, les autres par la grace. L'éducation sans la grace & sans examen persuade simplement. La grace avec l'éducation, & quelque fois sans l'éducation & sans examen superficiel persuade salutairement. *Gratia Desum, quod sum*, doit dire chaque Orthodoxe - Je suis orthodoxe par grace, & cela non point de moi, c'est le don de Dieu non point par mes œuvres, par des recherches, par des discussions, afin que nul ne se glorifie. Que l'examen soit facile, ou du moins possible; qu'il soit malaisé ou même impossible, une chose est très certaine c'est que Personne ne s'en sert.

§. 760.

La plupart des gens ne savent point lire : parmi ceux qui savent lire la plupart ne lisent jamais les ouvrages des Adversaires : ils ne connoissent les raisons de l'autre parti que par les morceaux qu'ils en trouvent dans les Ecrits de leur Auteurs. Les morceaux ne représentent qu'imparfaitement & très foiblement les droits du parti contraire. Pour connoître la force des objections il faut les considérer placées dans leur Systeme, liées avec leur principes généraux, & avec leur conséquences, & leur dépendances. Ce n'est point donc examiner les sentiments de son Adversaire, que de comparer simplement la réponse de nos auteurs avec l'objection qu'ils rapportent; c'est juger de la force d'une roue par les seuls effets qu'elle peut produire étant détachée de sa machine.

§. 761.

Pour ce qui est de Docteurs qui mettent leur nés dans les ouvrages de l'Adversaire, ils emploient toutes les forces de leur Esprit, non pas à chercher, s'il y a raison, mais à trouver qu'il a tort, & à chercher inven-

inventer des reponses. Toutes les reponses qu'ils inventent leur paroissent bonnes, par ce, qu'ils ne se defont jamais de la forte persuasion, qu'il est heretique. Cela non plus ne sauroit être nommé examen qu'abusivement. La premiere chose qu'il faudroit faire, si l'on voudroit bien examiner, seroit de douter de sa Religion: mais on croiroit offenser Dieu, si l'on formoit la-dessus le moindre doute; on regarderoit ce doute comme une funeste suggestion de l'Esprit malin: ainsi l'on ne se met point dans l'état, on S. Augustin remarque qu'il se fait mettre; quand on veut bien discerner l'orthodoxie, d'avec l'heretodoxie. Il faut selon lui se deponiller de la pensée, que l'on tient deja la verité.

§. 762.

Ut autem facilius miscscatis, & non inimico animo vobisque pernicioso mihi aduersemini, quovis iudice me impetrare à vobis oportet, ut ex utraque parte omnis arrogantia deponatur. Nemo nostrum dicat jam se invenisse veritatem: sic eam queramus quasi ab utrisque nesciatur. Ita enim diligenter & concorditer queri poterit, si nulla temeraria presumptione inventa & cognita esse credatur.

§. 763.

L'Heretique examine les raisons des Orthodoxes tout plein de cette persuasion qu'il possède la verité, & qu'il offenserait Dieu, s'il s'imaginait que les preuves du parti contraire sont solides. Il croit agir en fidele serviteur de Dieu, s'il regarde ces raisons comme de sophismes, & s'il emploie toute l'attention de son ame à inventer des reponses: & il ne sauroit croire que ses reponses soient mauvaises, puis que selon lui elles combattent l'erreur, & sont destinées, au maintien de la verité.

verité. Il se trompe il s'imagine qu'il a bien examiné le Systeme de l'autre Parti.

§. 764.

Mais, dites moi, je vous prie, les Orthodoxes n'ont y pas une semblable persuasion, quand ils examinent la cause des heretiques? Les uns & les autres sont semblables aux Plaideurs: ils ne trouvent jamais solides les raisons de leur parties: ils ont beau lire & relire les papiers qu'elles produisent, ils croient, que ce ne sont que des chicanes: & apres mêmes que les Juges subalternes & souverains les ont condamnez, ils croient avoir raison, ils en appelleroient à une autre Tribunal s'il y a en avoit.

§. 765.

D'où vient cela? n'est ce pas de ce qu'ils examinent tout avec une forte prevention d'avoir la justice de leur côté? Rien n'est plus capable de nous convaincre de l'inutilité de tout examen qui ne se fait pas sans prevention, que ce qui arrive tout le jour aux Nouvellistes. Ils se persuadent que le Parti qu'ils épousent a la justice de son côté, & ils souhaitent passionnément, qu'il triomphe. Ils sentiroient un chagrin mortel, si quelque lumiere vive se presentoit à leur yeux, qui les convainquit du droit de la bonne fortune du parti contraire. Voici l'effet de ces passions. Ils ne lisent les Manifestes & les relations de l'ennemi, que comme des faussetez, quelque probables que soient ses raisons ils le rejettent: ils appliquent tout leur esprit à considerer ce que bon y peut repondre.

§. 766.

Or pendant qu'ils sont attentifs aux apparences specieuses de la repense, & nullement attentifs au beau côté de l'objection ils n'acquiescent jamais d'autre con-

noissance

noissance que celle qui flatte leur préjugés. S'il court de mauvaises nouvelles ils sont incrédules, ils inventent cent raisons pour les combattre; ils ne s'appliquent qu'à cela. S'il en court de bonnes; leur crédulité n'a point de bornes, les apparences les plus foibles leur tiennent lieu de forte preuve. Ils travaillent ardemment à appuyer ces apparences, ils éloignent de leur imagination les apparences contraires, &c. &c.

§. 767.

Hæc difficultates, ex parte examinantium obvias, sequuntur aliæ, quibus examen ipsum impeditum esse dicitur. Complectar potiora quædam dubia hæc numeris. (1) Examen suscepturo necessitas imposita est in ea primo argumenta omnia inquirendi, quibus verbi cujusdam divini revelatio, & Christianæ religionis veritas probari solet. Pertinet huc haud vulgaris linguarum, Historiæ, & philosophematum notitia; quæ uti à quovis Ecclesiæ Auditore expectari non potest: ita hac ratione patet viæ examinis insuperabilis difficultas. *Vous avez raison, verba sunt Viri celeberrimi, de souhaiter qu'on continue à travailler sur la vérité de la religion chrestienne. Monsieur le Clerc y seroit tres propre. Car il est fort versé dans les langues & dans l'histoire, qui sont necessaires pour cet effet.*

§. 768.

Quod si (1) exploratum est dari cœlestem de divina circa nostram salutem voluntate revelationem, pervestigari demum debet, quibus illa revelatio characteribus contineatur, & an iis omnibus exsplendescat, quibus revelationem dignosci potest, Accedit (3) ut explorandam sit, annon alibi alia revelatio prodita sit, huic, quam invenistis, suis

characteribus, vel derogans, vel plura addens. Sicut enim Principi integrum est, leges, quibus subditos moderatur, augere, minuere, abrogare, pro ratione statûs publici : Ita, quin idem juris DEO competat, nullum est dubium.

§. 769.

Si indubiis argumentis evictum fuit, *unam esse in Mundo revelationem* scriptam, semper sibi consentaneam, novus labor, idemque major, offertur, ut ope Hermenevtices scias eruere verum ejus sensum. Cum enim tot sint de oraculis Scripturæ explorantium opiniones, necesse est perspicias idoneis argumentis, quæ inter multas interpretationes genuina (4) sit, & à Spiritu S. intenta.

§. 770.

Sed nec carere notitia (5) critica possumus in via examinis, quam nostrates tantopere urgent. Investigandum est, qui libri canonici, qui non, qui versus interpolati, qui non? Quæ inter variantes lectiones innumeras Apostolica sit, quæ non, quot capitibus, quot commatis, quot litteris singuli libri, capita, versus aucti sint, atque distincti.

§. 771.

Scire etiam (6) juvat linguæ idiotismos, adagia, allusiones, antiquitates, Tropos, figuras, affectum loquentis, sine quibus omnibus vera verborum significatio obscura manet, & nemini pervia existit. Quid (7) de notitia dicam linguarum originariarum, hebrææ, græcæ, & cognatarum linguarum, quarum ignorantia quicunque laborant, nunquam plene in mentem Spiritûs S. divinam penetrare poterunt.

§. 772.

§. 772.

Quæstio etiam (8) est, *liceatne ex verbo revelato necere consequentias*? Omnis enim homo mendax, etiam in ratiocinando; si aliorum consequentiæ admittendæ, quis me reddit certior, eos non aberrasse à vero? si mihi id officium injunctum est, quibus consequentiis cognoscam, me hoc aut illo casu recte consequentiis usum?

§. 773.

Hæc & plura alia viæ examinis opponi possunt; (non enim omnia recensebo) itaque par est, ut & de solida laboremus responsione. Dimittam celebris auctoris du Traitté de la conscience p. 377. cogitata, quæ his verbis exponuntur: *Afin d'employer avec prudence la voie de l'autorité, il faut connoître quelle est l'Eglise qui possède l'Autorité, mais aussi les de Ms. Nicolle nous conduiront necessairement à la doctrine de la probabilité dans toute son étendue. Ce dernier point seroit fort contraire à Mr Nicolle, qui a combattu si solidement le dogme de la probabilité.*

§. 774.

L'autre point embrasse une infinité de discussions. On ne peut connoître ou résider l'autorité, qu'en examinant quelles sont les marques de l'Eglise, qui la possède. Il faut savoir le nombre précis de ces marques. Il faut savoir non seulement qu'il y en a tant, mais encor qu'il n'y en a encore davantage. Il faut savoir si ceux qui en comptent cent sont plus raisonnables, que ceux qui en comptent quinze ou douze ou dix ou six ou seulement quatre. Quand on aura fixé le nombre des marques, il faudra examiner si elles conviennent à l'Eglise Romaine plû. et qu'à l'Eglise Greque. Tout cela demande un long travail & une suite pénible

de discussions; de sorte qu'ayant voulu éviter la voie de l'examen, on y se retrouve néanmoins nécessairement.

§. 775.

Alia suppetit responsio κατ' ἀλήθειαν formata, quam Vir illustris nobis præbet, his comprehensa verbis : Comme j'aime la sincérité, je n'accorderay pas seulement qu'on ne sçauroit charger toutes les personnes sans distinction, du soin d'examiner exactement les controverses; mais je diray de plus, que parmi les Sçavans même il y en a bien peu qui s'y puissent prendre comme il faut pour s'assurer de la vérité sur des matieres epineuses. Il paroît mesme que nous n'avons pas le moyen de decouvrir la vérité à l'égard de certaines questions relevées.

§. 776.

Quelqu'un dira qu'il n'est pas nécessaire de décider toutes les controverses; mais on peut repliquer qu'il y en a au moins quelques unes, dont la décision est nécessaire, & il sera toujours très difficile au peuple de les examiner à fonds: donc le peuple a besoin d'une marque claire, & infaillible, qui soit à la portée de tout le monde.

§. 777.

Il y a deux reponses qu'on peut opposer à la force de cet argument. La première est qu'il suffit, que les hommes croient la vérité sur quelques points nécessaires, quoy que ces hommes peut être ne soient pas arrivez à la connoissance de la vérité par des raisons explicables assez fortes, & qu'ils ne soient pas servis d'un préjugé infaillible, n'y d'une discussion exacte. Effectivement il y a peu de Chrétiens, qui entrent bien avant dans les preuves de la vérité du Christianisme, & il semble
que

que c'est assez que les Sçavans voient bien les avantages de nostre foy sur les autres Religions, il y aura toujours bien de gens qui seront obligez de croire leur Pasteur sur sa parole. Heureux sont ceux, à qui Dieu a donné des Maitres eclairez, ou qu'il a voulu toucher au moins interieurement au defaut du Ministere d'un bon Maitre exterior. Hann. p. 241. seq.

§. 778.

Alibi ita paucis mentem suam exponit. Il faudroit sur tout eclairer quantité des passages de la sainte Ecriture qui sont sujets à des difficultés. Cependant comme le but de Jesus Christ a été d'élever les hommes à Dieu, le principal est de s'attacher à ce grand point, quand même on ne seroit pas instruit de tous ces points historiques, ou litteraires. Et il n'est que trop vray, que ceux qui sont fort sçavans ne sont pas toujours fort eclairés par la veritable lumiere.

§. 779.

Ex his intelligitur, quomodo dubiis §. 759. 760. seqq. propositis, occurrendum sit? Nimirum tamen etsi sacrarum disputationum examen, obstante vel officii, vel donorum naturalium, vel augusti temporis, vel conditionis tenuis, vel inopiæ in comparandis litterarum præsiidiis, impedimento, paucissimi suscipere queant; tamen sufficit, eos veritatem maxime salutis impetrandæ conducentem cognoscere. Non opus est perspicere veritatem ab omnibus, ut veritatem, cum omni argumentorum pondere; dummodo veritas agnoscat, & credatur sincero animo. Nam aliud est credere veritatem ob quædam argumenta, aliud vero eandem tenere ob omnia

omnia ratiocinia illa , quæcunque pro veritate confirmanda ex omni parte afferri possunt. Quis quæso posterius necessarium judicet factu omnibus etiam simplicissimis ex plebe hominibus ?

§. 780.

Unde nôrunt, inquis, homines litterarum imperiti, sibi à doctioribus proponi veritatem, si de auctoritate horum occipiunt dubitare, an via auctoritatis de novo illis erit commendanda? hoc esset pro uno Pontifice subornare innumeros. Vel an via examinis ingredienda? Atqui ea tam late patet, ut ne unus quidem, idemque eruditissimus ei emetienda toti sufficiat. Quod si Auditores, num veritatem, quam revera possident, habeant, dubitare cœperint, tum ex eo ipso fonte, unde eam hauserunt, suæ cognitionis explorandæ documenta petere debent, i. e. ex Scriptura. Non est, ut multum diuque disquiritant, sitne Scriptura verbum DEI, nec ne? Nam si salutarem veritatem, uti debent, ex animi sententia spectant, ipsum DEI verbum ex se ipso efficiet, ut sentiant, se verum sequi, dummodo veritas i. e. verbum DEI Joh. 17. v. 17. non interpolata ipsis exponatur. Futurum id esse, Christus testatur, Joh. 7. v. 17. Factum etiam esse loquuntur exempla, v. g. illud Actor. 2. v. 57. Nam, auditâ Petri concione, non opus erat illis tribus hominum millibus, v. 41. longa eademque erudita Scripturarum Mosis & Propheticarum litteraria investigatione, an ea, quæ de futuro prædicta servatore divina fuerint, nec ne? Sufficiebat, audivisse veritatem, quæ sua ipsius efficacia animos percellerat.

§. 781.

Aut sacra veritas attente percepta sensum sui ipsius

ius operari potest, aut non potest. Non posse eam sui sensum operari, si dicas, id perinde est, ac si Spiritus S. efficaciam omnem tollas, ideoque DEI verbum vel vilissimorum hominum promissionibus veris æques. Sin autem affirmes, fieri posse, ut sacra veritas sui sensum in animo docili excitet, profecto longa argumentorum serie homines pie simplices superfedere possunt.

§. 782.

Etiamsi non dubitem, firmiorem esse fidem, quæ distinctissima sacrarum veritatum noticia nititur, quam eam, quæ simplici assensu, pluribus argumentis destituta, utitur: Tamen inde nondum consequitur, nos indigere quodam Tribunali, sententias falli nescias, in litibus religionem attingentibus, pronuntiante; sufficit fidem veram posse concipi, absque operoso veritatum omnium examine.

§. 783.

Sed Scriptura, inquis, tot est contrariis explanationibus obnoxia, veritas ergo ipsa anceps, dubia, in partem utramque trahenda: Quis igitur præstabit, ut simplices veritatem etiam nudam sine argumentis agnoscant? Annon opus erit auctoritate falli nesciã? Hoc argumentum etiam potuisset Petro opponi Actor. 2. v. 37. In tot sectas Iudei circa V. T. scripta interpretanda distrahuntur, quis nos docet, explanationem hujus Nazareni, quã ad Iesum Messiam promissis characteres applicantur, veram esse? Quidquid pro Petro respondebis tuendo, tibi erit responsum.

§. 784.

Adde & hoc: Quæ sacra veritas saluti maxime conducit, ut ad fidem primò plantandam perpeccellaria sit, adeo perspicuis in Scriptura verbis declarata

declarata est, ut, si non omnes, tamen pleræque Christianorum sectæ, in eam consentiant. v. g. *Jesus Nazarenus esse unum & verum Servatorem, nos esse innumerabilium culparum reos, à Christo solo veniam earum sperandam, eâ impetrata vitam tanto beneficio dignam agendam, nec eam quemquam posse consequi sine vera mentis respicientia.* Hæc Solis in Scriptura radiis scripta cognoscuntur.

§. 785.

Quamvis igitur reliqua, quæ ad fidem NB. augendam, defendendam, publice docendam, & cum veritatibus cognatis coagmentandam pertinent, innumeris sint obnoxia disputationibus: tamen id non efficit, ut Judice quodam sacrarum liti-um conspicuo, & extra errandi periculum collocato, opus sit, quoniam his incommodis alia via vel prospectum est, vel prospici potest,

§. 786.

Nimirum in tota hæc controversia summo studio cavendum est, ne confundamus Ecclesiæ filios universos, cum singulis, sociatos, qua tales, cum iisdem, quatenus seorsum extra societatem plures considerari possunt. Via examinis ineunda est non singulis sed universis, non ut privatis, sed ut sociatis, non membris separatis omnibus, sed toti corpori. *Non singuli seorsum, sed omnes simul summi evadimus Vir ornatus debita perfectione, cujus cognitio attemperata sit ad mensuram ætatis Christi maturioris.* Ephel. 4. v. 13. Itaque, cum Ecclesia societas sit, eorum, quibus à cæteris laboribus vacat, qui præidiis sunt instructi litterariis, qui judicio pollent singulari, quibus in omni dexterritate non deest bona voluntas, officium merito habetur,

betur, in gratiam reliquorum societatis membrorum in examinanda quævis veritatis momenta incumbere, & suis luminibus cæteris præluere deinceps. Quidquid hi tales faciunt, nomine cæterorum quorumvis faciunt, quia hi consentiunt, quia eorum labores in rem suam vertunt, quia eos sequuntur.

§. 787.

Non omnia possumus omnes. *Totum corpus si oculis compositum foret, desideraretur auditus.* teste Paulo 1. Cor. 12. v. 17. Oculatissimum oportet esse, qui examinis viam ingreditur longam & amplissimam. Quodsi omnes eo debito tenerentur, quis cæteris necessitatibus navaret operam? Sufficit oculorum duorum acumine in reliqua corporis membra uti ita posse, necubi offendantur.

§. 788,

*Quodsi est, ais, postliminso velut revocatur aperiturque obsepta adhuc via auctoritatis. Nam si hoc locum habent, fidei quidem non plantanda primum, §. 784. certe tamen augenda, defendenda, §. 785. facultas tota pendeat à paucis, quos religiosa societas, cæco impetu, cæteris oculatiores esse judicabit, hos se-
Etabitur, hos pluris faciet, præcoci occupata iudicio, hos oculorum instar Corpori Ecclesie esse.*

§. 789.

Erras profecto, si hoc metu nimium percelleris. Qui cæteris perspicaciores in Ecclesia sunt, quique viam examinis emetiuntur, nulla in cæteros pollent auctoritate, sed, quidquid docent, additis rationibus, docent, nec reliqui audiunt, quia hi dixerunt, sed quoniam, quæ dixerunt, ido-

neis corroborare argumentis possunt. *Ita semper calcatur via examinis, etiam ab iis, qui totum nullo tempore emetiri possunt.*

§. 791.

Aliud etiam est, viam adhuc impeditam rupibus, cavernis dissectam, vepretis interstinctam, percurrere, æquare, calcaturis planam & idoneam præstare, aliud vero, jamjam stratae insistere, expeditam ingredi, & per explanatam exspatiari. Qui examen veritatum difficilem primi suscipiunt, magnos utique labores exantlant: sed perruptâ semel glacie, non est tanti, viam ab aliis stratam calcare, & Antecessorum legere vestigia.

§. 791.

Arduum negotium est, argumenta pro veritate Christianæ religionis colligere, cum adversariorum comparare effugiis, ac ob oculos lectorum ponere, in quam partem veritatis momentum inclinet. Impensam operam poscit, variantes scripturarum lectiones congestare, & critico gustu adhibito, discernere à genuinis irreptitia. At vero, cum primum ea de re libri complures magno labore & artificio exarati sunt, non est adeo difficile, legi eos, & intelligi, maximò fidei firmamentò, vel ab hominibus mediocriter judiciosis, modo velint serio omnia expendere, & ad accuratorem mentis revocare trutinam.

§. 792.

Nam qui ulterioribus dubiis indulgere cupit, & v. g. inquirete: *an Scriptores illi ex germanis omnia sua fontibus hauserint, an nihil omiserint eorum, quæ adversariorum causa inserviunt, an fidei fuerint linguarum exoticarum interpretes?* ii, si litteras profi-

tentur,

rentur, & satis otii ad examinanda omnia habent, non reprehendendi quidem sunt: At vero si curiositatis tantum causa, utpote litterarum expertes, in hæc aut illa, dubiis quibusdam vexati, inquirent, profecto æque stolidi sunt, acii, qui de historiarum Scriptoribus dubitant: *An fide germana omnia nar-
traverint, an rerum gestarum fuerint vel ἀυτόπται,
vel auctores & administri, vel an tantum ex aliorum
recensu sua haurientes prorsus indignisint, quibus vel
tantillum fidei habeatur.*

§. 793.

Quamvis enim magnum discrimen inter ipsos historiarum Scriptores interjaceat, aliis majorem, aliis mediocrem, aliis denique exiguam merentibus fidem: tamen, si huic methodo, viam examinis impugnandi, insistendum sit, ne probatissimi quidem ad hoc usque tempus Scriptores posthæc tuto audiri debent; cum omnia illa dubia cujusvis auctoritati opponere liceat, caussandô: *Si huic creden-
dum sit, opus esse illis documentis, quibus Scriptor suo
tempore fuerit usus, illa cum auctoris recensu confæ-
renda, constare prius debere de Auctoris affectu, su-
spectum esse, quod hac aut illa fuerit secutus sacra,
qua, quo minus de hereticis vera scripserit, impedivê-
rint. &c. &c. Si tandem ars de omnibus dubitandi
ad summum evêhetur fastigium.*

§. 794.

Accedit huc præceptum DEI, in cognitione sacra perpetuas accessiones capiendi. Coloss. i. v. 11: Itaque semper aliquid examinandum restat, quô exploratô, notitia possit augeri. Si cognitionis fundamentum sola sit auctoritas, nulla habent notitiæ augmenta vel minimum locum. Nam tamen si di-

cas, in eo posse locupletari rerum sacrarum cognitionem, quod summa illa auctoritas credendum proposuerit: tamen, cum innumeris scriptis sacrum tale tribunal credenda definire soleat, ut vel exemplo Judæorum Talmud cognoscitur, non potest non ea ratione, examinis necessitas, quam evitare volumus, reviviscere, & omne illud redire incommodum, quod viam auctoritatis calcando præterire decrevimus. Itaque in omni humana rerum sacrarum cognitione, quæ divina non est, subinde obscuri quid remanet, semper aliquid explorandum restat, nunquam non cum quadam ignorantia pugnandum, quod officium tamen necessitatem Tribunalis ab omni errore remoti haudquaquam arguit, immo vero, ne notitiam omnem in cæcam credulitatem resolvat, penitus excludit.

§. 795.

His observatis, etiam ea labefactantur, quæ §. 761. opposita sunt: *Neminem posse sine partium studio viam examinis ingredi, nisi qui de sua religione dubitet, & ante rei examen, omnes eodem loco habeat. Cum autem id facturi religionem se violare putent, impossibilem esse viam sapius commemoratam calcatu.* Nam si veritatem ipsius christianæ religionis explores, adversus Judæos, Turcas, aut reliquas Gentes; felicem te prædico, si examen ita suscipias, ut affectu quodam, pro Christi disciplina, adversus omnia extranea sacra, occupatus sis. Non enim hic consultum est, ex animi sententia dubitare, cum statim primo obtutu adpareat; dummodo quis historiam Christi veram judicet, plura divinæ originis criteria in uno hoc concurrere, quam in omnibus

omnibus cæteris, qui nomen & obedientiam sibi arrogant, sacrorum auctoribus.

§. 796.

Quod si vero illas lites explorandas statueris, quæ inter Christianæ religionis sectas agitantur; cum certum sit, in summis quibusdam veritatibus convenire omnes, per §. 784. profecto non est, cur hoc examen suscepturus de religionis maxime necessariis capitibus dubites: v. g. *An Jesus Nazarenus Messias? an in eo peccatorum venia speranda? an respiciendum? an alia sit expectanda vita?* Nam hæc & cognatæ quæstiones omnes ab omnibus Christianorum sectis affirmantur, ut stolidum foret, in pervestiganda veritate de iis rebus ancipitem hærere, in quibus omnes uno ore consentiunt.

§. 797.

Quos Ecclesia in oculis gerit, inquis, errare possunt, tota igitur religiosa societas viam examinis sæpe cum maximo calcat veritatis amittende periculo. Falleris. Nam primo, licet fieri possit, ut error in doctrinam publicam irrepat, nunquam tamen veritas in omnium privatorum animis penitus exstinguitur. Semper sunt, qui dogmatum publicorum labem animadvertunt, improbant, nec vita nec moribus imitantur. *Veritatem igitur Ecclesia ne inferorum quidem horrendi incursus extorquere possunt, Matth. 16. v. 18.* nunquam secundum quævis membra ab omni veritate aberrabit; sed inde non sequitur, publicam doctrinam semper integram, puram, & ab omni errore immunem servatum iri, sufficit manere fontem veritatis, ex quo publica doctrina instaurari, & pristino nitore restitui possit, manebit

semper sua Christi promissionibus dignitas, honor, & existimatio.

§. 798.

Veritas semper est in Ecclesia, sed non semper animadvertitur ab omnibus Ecclesie membris. Deficere potest publica cœtus sacri doctrina, ut exemplo Judæi populi constat, cujus religio mirifice contaminata, à privata adhuc Christi doctrina verissima vehementer abhorruit: sed non deficere potest omnis veritatum doctrina sive privata sive publica. *Quis consulet igitur, inquis, si publica doctrina erroribus infici potest, auditoribus infirmis simplicibus, bona fide errores publicos sequentibus?* Eorum conditio quidem dolenda, sed non plane desperata est. Primo quidem semper, in omni omnino Ecclesiæ periculo, inter tot errorum nebulas, tantum veritatis in omni Cœtu sacro, etiam errante, remansit, quantum ad fidem simplicibus, & bene affectis, ingenerandam suffecit. v. g. *Jesum esse unum Servatorem & optimum, nos culpaxum infinitarum reos, ab his resipiscendum, veniam expectandam à Christo, &c. quanquam hac ad fidem NB. augendam, coagmentandam, defendendam non sufficient,*

§. 799.

Post, uti DEus singulari benignitate gentibus, luminis naturalis pædagogiam non spernentibus, semper adesse censetur, ut ex §. 75. patet: ita nullum est dubium, quin eos etiam sit adjuturus, qui in publica dogmatum depravatione, pro puriori veritate nec voluntatem sinceram, nec exquisitum studium in se desiderari patiuntur. Sed de his satis dictum.

Cap. II.

DE *ÆTERNITATE DEI.*

§. 800.

UTi *temporis & spatii* distinctam & completam notionem, præ cæteris omnibus, Vir illustris, vel solus, cum erudito orbe communicavit: Ita, cum ex nostris, quorum intimo sensu imbuimur, donis, demta imperfectione, de infinitis DEi virtutibus judicemus; §. 244. non male actum erit, si ex idea temporis, quam formare licet, depurgatis cogitatione infirmitatibus, naturam & indolem divinæ æternitatis investigemus.

§. 801.

De temporis idea genuina ita sentit Vir illustris, On ne peut point dire qu'une certaine durée est éternelle; mais on peut dire que les choses qui durent toujours, sont éternelles, engagnant toujours une durée nouvelle. Tout ce qui existe du tems, & de la Duration, etant successif, perit continuellement: & comment une chose pourroit elle exister éternellement, qui à parler exactement n'existe jamais? Car comment pourroit exister une chose, dont jamais aucune partie n'existe? Du tems n'existent jamais que des instans, & l'instant n'est pas même une partie du tems.

§. 802.

Quiconque considerera ces observations, comprendra bien, que le tems ne sauroit être qu'une chose ideale; & l'analogie du tems & de l'Espace fera bien juger, que l'un est aussi ideal quel'autre.

Cependant, si en disant que la duration d'une chose est éternelle, on entend seulement que la chose dure éternellement, je n'ai rien à y redire. Rec. p. III. P.I. §. 809.

Tempus igitur, quatale, non existit sine rebus, &, accurate loquendo, nihil aliud est, quam ordo rerum sibimet invicem succedentium. Ubi nullæ res mutabiles, vicissitudinibusque obnoxia, ibi & nullum tempus. Antea conditum proin mundum nulla fuit ejusmodi duratio. Hinc & *momenta non sunt temporis partes*, accurate loquendo. Nam uti puncta linearum in geometricis pro partibus earum non habentur; cum nihil aliud sine quam *quantitatum in longum expor-rectarum extrema*, qua talia: Sic & momenta temporis, veluti extrema illa esse concipiuntur, quibus, ad instar lineæ fluens successio rerum, in punctis arbitrariis distinguitur, ac discernitur. *

- * Citabo in hanc rem Schvventeri verba, ex erudito mathematico, quæ ita habent: Wenn eine Linie in zwey gleiche Theile getheilet vverden soll geschicht solches durch ein Zeichen nur mit dem Sinn begriffen. Dis ist der Punct. Dieser vveiset nur den Ort, da zwey Linien sich schaiden; benimt aber beeden Linien nichts, dann sie beede zusamen der ersten Linie gleich verbleibe, so zu theilen fürgegeben vworden.

§. 804.

Successionis rerum, qua temporis notio continetur, cogitationem, *non tam successio rerum extra nos, quam perceptionum intra nos existentium vicissitudo existat.* Nequa enim de rerum extra nos successione quidquam perspectum haberemus, nisi quandam idearum successionem in nobis ipsis sentiremus,

tiremus, quam vicissitudini rerum extra nos respondere judicamus. Temporis itaque notionem, conversa in nosmet ipsos attentione, & observatō idearum aliarum alias excipientium ordine, acquirimus.

§. 805.

Tempus est, idearum, quarum sumus conscii, successio: §. 804. quo plura igitur in tali idearum serie distinguimus, eo longiora nobis videntur fluere tempora: ex adverso, quo pauciora discernimus, eo breviori nobis termino tempus videtur coarctatum.

§. 806.

Hinc ratio petitur, quare, quidquid dolorem parit justo longius dolenti adpareat, & impatientiæ præbeat irritamentum. Homines enim, ut recte Lipsius memoriæ prodidit, insectis sunt comparandi, quæ lævibus politisque locis non diu insident, scabris vero inhærescunt. Ita plerumque in rebus, quæ fastidium creant, seu stomachum cient, longe tenacius mentem homines figunt, quam in iis, quæ pariunt voluptatem, levissimo saltu repente transmittendis.

§. 807.

Intelligitur ex his præterea, quamobrem, quod jucunditatem affert, otium, breve videatur, & à Germanis vocitetur: Kurtzweil. Nimirum ex nulla alia causa, quam quia ab una voluptatis idea cupidissime pergentes, bonum, quo fruebamur, non magnopere per partes distinguimus; sed ab una jucunditatis idea ad successuram tanquam volando properamus. Quod contra fit in dolorum partibus expendendis.

§. 808.

Sæpe, qui ætate processerunt, conquerentes

De d s

audias,

audias, actæ ætatis spacia rapide & velociter sibi decursa esse, (ita enim Seneca loquitur) existimare se, quæ multis retro annis facta sint, vix dum heri evenisse. Sed hujus querelæ ratio ex observationibus præmissis, ac notione temporis, maxime pendet. Nam qui spatium præteriti temporis memoria recolit, uno quasi obtutu, omnia antehac gesta distinguere non potest. Inde plura, quæ temporibus valde disjuncta sunt, cum, quæ forte interjecta erant, ex animo sint dilapsa, in idearum de rebus præteritis serie, coivisse videntur, & inter se cohærere, non obstante illo immani intervallo, quod hæc ab illis divisit.

§. 809.

Simile quid usu venit à somno expergefactis, qui si dormiverunt arcto sopore absque somniis, ideoque nullam idearum successionem animadvertent, haud raro ignorant, per quantum tempus somnum extraxerint, initium igitur somni cum ejus fine imaginationi coaluisse videtur.

§. 810.

Quemadmodum longum nobis tempus videtur, quando in aliqua idearum serie plura distinguimus, ac in seriebus cæteris, ita hinc ratio petitur, quare tempora ante magnam fortunæ conversionem incidentia, remotiora nobis videantur, quam re ipsa sunt. Illustris enim temporum periodus, quâ vita nostra distinguitur, propter *χάσµω*, quod nobis inter hanc & illam ætatis partem interjectum repræsentamus, phantasiæ nostræ velut illudit, ut, quæ ante illam periodum contigerunt, antiquiora esse credamus, quia idearum, quibus recordatio continetur,

rinetur, seriem tam norabilis casus distinguit, & illo intervallo, à nobis plus remove videtur.

§. 811.

Ut igitur æternitatis notionem justam formemus, ab idea temporis, ea cogitatione separanda sunt, quæ *imbecilitatis ac imperfectionis* argumentum præbent, *reliqua bona, addita* omnis possibilis in eo genere perfectionis cogitatione, ad DEum adplicanda, quo facto quæsitæ notio comparabitur.

§. 812.

Perfectionis indicium aliquod est, *nos afficere* rum ideis, *tangi conscientia nostri*, quæ à multis rebus abest quam longissime, *distincta verum cogitatione*, i. e. nos *intellectu exornatos esse*. Qui igitur fundamentum notionis, quæ de divina æternitate formanda est, §. 811. jacere discupit, det operam necesse est, *ut addat huic intellectus perfectioni tantam* eius eminentiam, *quanta in hoc genere possibilis est*. i. e. adæquata, & distinctissima *omnium rerum, possibilium, existentium, præteritarum, præsentium, futurarum, representatio, conscientia & cognitio*.

§. 813.

Sed cum temporis idea non ponatur in rerum notionibus, *sed in earundem fluxu, successione, & vicissitudine*, per §. 803. qui idearum fluxus cognitionis particularitatem, (liceat ita loqui) i. e. imperfectionem arguit; nam perfectius est, *primo* omnia, *secundò* simul cognoscere, quam principia quædam duntaxat, deinde alia demum ex aliis, alterum post alterum: perspicuum est, *has imperfectio-*
ones

ones DEO non tribuendas, ideoque *consecratiſſimam omnis perfectionis poſſeſſionem, ſine ulla ſucceſſione, ideoque abſque initio & fine, adpellari divinam æternitatem.*

§. 815.

Hinc quamplurima derivari poſſunt corollaria, Theologiam & naturalem & Chriſtianam illuſtrantia. Dixi, §. 806. quo pluribus diſtinguendi in aliqua idearum ſerie actibus utamur, eo nobis longiora videri tempora. Sed cum DEUS uno obtutu ſimpliciſſimo omnia omnino diſtinctiſſime repræſentet, nec ab una diſcernente noſtione progrediatur ab alteram, §. 812. *nullum illi longum tempus videri poteſt; recte proin Petrus memoriæ prodidit 2. Epist. c. 3. v. 8. mille annos Deo perinde eſſe, ac unum diem, & unum diem ut annos mille.*

§. 815.

Uti porro præteriti, præſentis, & futuri temporis idea ex noſtionum ſucceſſione oritur, ſic, ut perceptio, quæ illam, qua nunc afficio, antecellit in ſerie, præteriti, quæ eam ſequetur, futuri cogitationem excitet: ita exploratiſſimum eſt, cùm in DEO nulla ſit cogitationum ſeries, ſed unus *omnium rerum, idemque accuratiſſimus* obtutus, penes eum ſemper eſſe HODIE, ea, quæ ſub initium Mundi contigerunt, non minus vivide eidem obverſari, imo infinitis modis, perfectius, quàm ea, quæ me hoc momento cogitantem percellunt.

§. 816.

Quoties igitur divinarum actionum, quæ intra DEUM ſubſiſtunt, nec forâs prodeunt, tanquam HODIE ſuſceptarum mentio ſit, uti v. g. loquitur Davi-

Davides Psal. 2. v. 7. per τὸ HODIE aliud nihil intelligi potest, quam æternus DEI, & uno simplicissimo consilio, factus natus, sine serie ulla vel minima plurium actionum. *Alia causa est operum forâs procedentium, quæ mutationem in objecto non in DEO arguunt.* Sic Mundus & non fuit, & nunc existit? sed hæc ipsa mutatio objectum attingit, non DEUM, qui hoc ipsum, inter alia, æterno & uno consiliô, decrevit, *ut mundus existat, quum nondum existit.* Quô observatôsi utilissimæ Scholasticorum objectiones, vel unouctu, prosternuntur.

§. 817.

Si le decret de la creation n'enferme pas un moment particulier, il n'a jamais existé sans la creature ;car on le doit concevoir sur cette phrase, je veux que le monde soit. Il est visible qu'en vertu d'un tel decret le monde a du exister en meme tems, que cet acte de la volonté de Dieu. Or puisque cet acte n'a point de commencement, le monde n'en a point aussi. Disons donc' que le decret fut conçu en cette maniere, je veux que le monde existe en un tel moment, mais comme nous pourrons dire cela, si la durée de Dieu est un point indivisible? Peut on choisir ce moment-là ou ce lui-ci plutot que tout autre dans une telle durée? Il semble donc que si la durée de Dieu n'est point successive, le monde n'ait pu avoir de commencement.

§. 818.

Est qui respondeat: Avant que Dieu fit des decrets de creation, il faut mettre une durée successive.

cessive, qui n'a ni commencement, ni fin, & dont les parties sont aussi distinctes les unes & les autres. Il a laissé dans l'état des choses possibles une partie de cette durée infinie, & il y a fait des decretés pour l'existence de l'autre. Il a choisi tel moment qu'il lui a plu dans cette durée ideale, pour le premier qui existeroit, & il a attaché l'acte par le quel il a decreté de créer le monde. Verum enimvero duratio possibilis successione proprie loquendo caret, quia & existentia destituitur. Est enim duratio possibilis series rerum, quas sibimet mutuo succedere, contradictioni non est obnoxium, si placeat DEO, eam condere. At eo ipso quia nondum placuisse adhuc tantisper fingimus, alienum quoque est, illi seriei successionem affingere. Id modo dicitur ratio, successionem ejusmodi nulla impediri contradictione. Sensus igitur responsionis hic esset: DEUS ex seriebus, quæ nullâ rerum pugná secum ipsis collisæ, & impossibiles erant, elegit primum, secundum, aut tertium &c. successionis gradum, cui mundi futuri initium parallelum erat futurum. Sed cum hic successionis gradus nulli adhuc, quippe tantum possibles, non existentes, sint, idcirco nec comparari possunt, cum existuris & successuris vere. Quid? quod per infinitos, rerum possibles ordines semper anteriorem articulum DEUS eligere, hâc sententiâ stante, potuisset, in quo maturius Mundum quivisset fabricare, sicque tandem infinitis spatiis citius, i. e. ab æterno condi universum potuisset, quod ipse Auctor impugnat.

§. 819.

Meâ sententiâ, *momenta non sunt temporis partes*
 §. 802. multo minus illis DEI æternitas distinguenda est.

est. Interim tempus partes habet, nempe prius & posterius, *DEi aternitas non habet.* Sed argumento §. 817. allato ita occurrendum: Ante mundum conditum nullum est momentum, nulla rerum successio: Itaque nec DEUS decernere ita potuit: *Uolo ut mundus hoc illove momento existat. Unde igitur judicandum, inquis, non potuisse maturius creari, aut non ab aeterno.* Maturius res creatas concipere, est seriem caussarum & effectuum cogitare sine nexu, i. e. fingere nullam. Numquid enim Protoplastus, qui, quia est talis, non potuit in aliis lumbis esse, antiquiores se parentes venerari, & in eorum lumbis simul esse potuit? Id enim fieri necesse esset, si maturius potuisset creari Mundus.

§. 820.

Non est cur dicas, *ipsum Adamum cum primo Mundo potuisse à DEo citius condi:* nam loqueris non consentanea. Quæ nam sunt illa æternitatis momenta alia aliis anteriora, quæ distingui à se possint, ut liceat affirmare: *huic tertio aternitatis momento si equalis Protoplastus fuisset, maturius, quarto si respondisset primæ vitæ habitu, serius fuisset creatus?* Annon DEUS omnia simul possidet, quæcunque possidet? Non igitur mundi successio vel citius vel serius, vel & ab æterno creari potuit.

§. 821.

Ab æterno creare aliquid significat, *formare circulos quadratos, montes sine valle, lignea ferra.* Sed id non probo rationibus, quæ vulgo placent. Nam æternitas est omnium possibilium perfectionum vera possessio sine successione aliarum alias sequentium. §. 813. Atqui, quod creatur, non potest omnes perfectiones habere: Non igitur non potest, nolim dicere,

dicere, IN, sed CUM tempore creati. Sed aliud est, si quæras, *si ne aliquid in tempore, i. e. succedentium sibi rerum ordine ita primum, ut ante se aliud conditum non habeat?* Id ut explores, necesse est intellectûs immensa vi omnem rerum conditarum seriem pervadas, judicaturus, quanta antecedentium rerum præludia requirantur, donec præstentur hæc, quæ nunc sunt præsentia, quæque illis successerunt. Ex sola igitur philosophia non constat, *num illa succedentium series rerum primum aliquod habeat?* nec inde ratiocinandum est, *esse illam seriem successionis ab æterno;* nam eo ipso quia successio est, CUM, vel si quoque placet, IN tempore est.

§. 822.

Consilium igitur creandi mundum ita concipiendum est: *Volo, ut, qui non existit, mundus, occipiat existere.* Non decrevit DEUS, ut hoc aut illo momento existeret, cum ipsius æternitas nulla habeat; §. 813. nec etiam sequitur, mundum, *quia nulla durationis momenta divina illum antecesserint,* esse æternum: partim, quia æternum non est, quod successione afficitur; §. 821. partim, quia, quod non existere debuit ante quidem, quam existeret, nullo modo esse potest æternum, i. e. necessaria omnium perfectionum, sine successione, existentia præditum.

§. 823.

Ceux qui disent que les creatures n'ont pas toujours coëxisté avec Dieu, sont obligez de reconoître que Dieu existoit avant qu'elles existassent. Il avoit donc un avant lors que Dieu existoit seul, il n'est donc pas vrai que la durée de Dieu soit un point

point indivisible, le tems a donc precedé l'existence des creatures. Ces consequences jettent en contradiction ces Messieurs-là. Car si la durée de Dieu est indivisible, *sans passé ni avenir*, il faut que le tems & les creatures aient commenté ensemble; & si cela est, comment peut on dire que Dieu existoit avant l'existence des creatures. Cette phrase est impropre & contradictoire.

§. 824.

Quodsi distinctis subinde ideis uteremur, nec imaginationis phantasmata turbare pateremur nostros conceptus, non impediremur tot perplexitatibus. Dicunt: In DEI æternitate non est prius & posterius, nec præteritum, nec futurum, tempus igitur cœpit cum rebus, & ita quidem cœpit, ut non potuisset rerum hic ordo, i. e. *Unversum citius creari; aliter enim daretur in æternitate citius quiddam, & prius: Ergo ab æterno creatum, quidquid creatum.*

§. 825.

Præter responzionem §. 822: datam distinctionem rerum, *quatenus priorum, aut posteriorum*, notio est evolvenda. Prius aliquid aut posterius appellatur duplici sensu: *Aut enim aliud alio prius est*, quoniam ex existentium statu ad possibilem numeros rediturum succedens relinquit, uti rerum hesternarum idea pedissequam habuit notionem hodiernarum: quo significatu DEUS nunquam ante mundum aut eo prior fuit, cum in nulla sit, aut esse possit succedentium serie. *Aut vero aliud aliò antèrius dicitur*, quia ex uno intelligitur cur alterum existat: quâ antecessione DEUS non

potuit non mundum antevertere: Omnes circa hanc doctrinam errores ex phantasia scaturiunt, quod in æternitate DEi, *si non rerum & actionum*, uti in nobis, *tamen ad analogiam rerum concipiamus fluxum momentorum*, durationis divinæ, *semel invicem excipientium*, quo pacto officiola phantasia durationem tanquam extensam lineam repræsentat, quidquid autem sub extensionis imagine animum subit, matrem veneratur phantasiam, quæ tamen hinc esse debet.

§. 826.

Ipsæ etiam conceptus durationis, non potest, nisi Synonymis definiri, vel potius describi, vocabulis: *permanfione, perseverantia in existendo*, more Scholasticorum, verba sæpe pro conceptibus dantur. §. 750. Si vero ejus definitio genetica, seu origo vera investigetur, cognoscemus, impetrari à nobis durationis notionem observatione *successionis idearum*, quæ in nobis est; intimo enim sensu imbuimur, *durare vitam nostram*, ubi una cogitatio nostra alteram excipiat. Sed cum à DEO ejusmodi successio sit aliena, nec hoc significatu durare potest. Quid? quod temporis duratio, cum æternitate ut comparari possit, tantum abest, quantum abest, ut comparari possit, quod proprie durat, cum eo, quod proprie non durat. Quanta-cunque enim successione tempus præteritum duraverit, non tam simul atque DEUS duravit, quem non durare sæpe dixi. Simul enim *existere dicitur*, quæ ejusdem seriei succedentium rerum articulo continentur. Arbitror sic exhaustas esse difficultates omnes, quotquot objici possunt, inepte crebro subales.

§. 827.

§. 827.

Ex aeternitatis idea § 813 nunc porro intelligitur, quid sentiendum sit de ordine divinatorum decretorum, cui integra Ecclesia suam superstruunt fidem publicam. Omnia Systemata, quotquot decretorum multitudinem & varietatem, si non reapse, certe tamen ordine rationis, distinctam docent, veram aeternitatis notionem conturbant, ac DEO affingunt nonnihil imperfectionis.

§. 828.

Notio aeternitatis poscit, ut DEUS intelligatur possidere perfectiones omnes, easdemque remota omni successione: §. 813. Itaque uno obtutu omnia intelligit vera, uno nutu omnia vult bona. Quemadmodum verò omnia, quæ sunt vera cognoscit, ita etiam bonorum varios gradus, vult igitur bona propensione, quæ respondeat gradui, majora ut majora, minora ut minora, si ullum bonum sive minus, sive majus, nollet, quæ est bonum, tum se ipsum improbareret, bonum enim nihil est, nisi quod cum auctore suo, DEO illustrando consentit.

§. 829.

Quædam etiam certissime non futura bona sunt: Quis enim neget, etiam ea posse gloriam DEI illustrare, quæ non fiunt? Non futura, quæ talia, bona sunt minora, cessura quippe aliis: futura verò, majora, quippe reliquis anteponenda. Respondet igitur omnibus, futuris pariter ac non futuris, per §. 828. DEI propensio. Nempe & non futura DEUS vult; verum non, quæ sunt non futura, i. e. minora, sed quæ sunt in se bona.

Etiamsi enim gradu minora sint, bona tamen sunt.

§. 830.

Si DEUS non futura, quatenus bona sunt, nollet, voluntas, seu eiusdem motus haudquaquam aternus foret. Miraris? Expende æternitatis notionem. Æternum est, non solum quod successione perfectionum caret, sed & quod omnibus præditum est perfectionibus. Atqui voluntas, quæ nutu suo non fertur in bona omnia, perfectissima non est; cum perfectissimum sit, quod omne bonum & perfectum complectitur. Favor ergo DEI est omnium hominum communis, ne uno excepto. Misereatur DEUS etiam pereuntium, sed non (sensu composito) quæ pereuntium, verum quæ hominum.

§. 831.

Negasne, quæ dico? Insiste meditationi æternitatis. Æternum non est, quod uno nutu non omnia, sed quædam duntaxat vult. per §. 825. Non enim aternitas metienda est ex duratione, quam non habet, §. 826, sed ex OMNITUDINE, (sit verbo venia) perfectionum.

§. 832.

Sed nec decretum decreto antè esse potest ordine rationis, nedum successionis. Ordo rationis est, quum aliud DEI consilium ex alio intelligitur, v. g. ex decreto destinationis, propositum executionis. Sed aliud consilium ex alio non potest intelligi, nisi utrumque versetur circa particularia, alterum circa finem, alterum circa media, i. e. nisi utrumque ab æternitate sit destitutum.

§. 833.

Non me fugit, quo obtentu huic meo ratiocinio invicto intercedas? Dicis, *nostro tantum conceptu aliud alio antèrius representari, DEum reapse procul omni dubio, uno nutu prædefinire omnia: Sed infirmitatem tamen nostri intellectus requirere, ut aliud ex alio cogitetur eorum, quæ tamen simul destinata fuerint.* Tuum non est DEo imperfectiones affingere, ut ejus summam perfectionem eò rectius concipere possis. Ipse fateris, *si talis plurium decretorum ordo esset, qualem tu, docendi causa, describis, imperfectum DEum fore: non est igitur doctrina tua publica, figmentis DEo imperfectionem tribuentibus, fulcienda.*

§. 834.

Si non posses aliter destinantem cogitare DEum, quàm representatò variorum consiliorum ordine. siquid inde veritas detrimenti caperet, ubi uno decreto omnia definientem considerasses: condonandus tibi error foret. Sed nulla ejus rei necessitas tibi imposita est. *Quin cogites DEum omnia bona, quotquot in Systemate ordinari possunt, uno nutu, cum omni bonitatis momento, respectu, pretio, causa, decernentem, statuentem.* Quid obstat, quo minus id facias? Scilicet id non conducit hypothèsi, Destinandus primo homo ad salutem consequendam est, *abstracto consilio, ut lapsus, non tanquam unà credens, uno, non omni, quoquo potest considerari, respectu, non in ordine omni, sed ad ordinem, i. e. non in fide sed ad fidem* Quæ, quemadmodum DEi consilia ad quosdam tantum servandorum respectus, *non ad omnes, ex-*

po. *ita regunt*: ita ea quoque privantur sua æternitate. per §. 831.

§. 835.

Si decretum decreto anteponatur, vel tantum rationis ordine, utrumque destituitur ab æternitate, circa quosdam duntaxat, destinandorum respectus, utpote occupatum. Quod probavi. § 832. Sed alia ratio est potentia DEi & sapientia, quæ licet decreta DEi præcurrant; cum tamen illa ad quævis possible, hæc ad cuncta in ordine locabilia exporrigatur, stat sua utrique æternitatis existimatio dignitasque, nec ille ordo rationis, quo decretum unicum præcedunt, nulla quippe affectus successione, tantam laudem sufflammat.

§. 836.

Potentia est fundamentum voluntatis æternæ antecedentis, sapientia basis æternæ consequentis. Illa æterna voluntas est, quia DEus approbat, non quædam, sed omnia bona, quotquot per suam ipsius potentiam præstari possunt, adeoque etiam non futura. Sed quia DEus unà sapiens existit, eadem simplicissima voluntas, sapientia intuitu, consequens est. Hæc efficitur, ut, quia bona diversi ordinis possible sunt, alia aliis majora, minora, postponenda, anteponenda, non nisi majora exsequutioni dentur, & inferantur futurorum numero.

§. 837.

Sed quia sapientia ea, quæ propter potentiam sunt possible, ordinat, i. e. quia voluntas consequens tot futura voluit bona, ut antecedenti omnia volenti possible bona satisfaceret: sequitur, DEum ex omnibus bonis possible tot exhibere creando, quot-

quotquot coordinari poterant ex omnibus, quoad fieri quibat, plurima, amplissima.

§. 838.

Sic aeterna est voluntas, quâ antecedens, quoniam adprobat omnia sine successione, quæcunque per potentiam præstari bona possunt, sive eventura sive minus. Verum eadem etiam voluntas, quâ consequens, æterna manet, quia efficit, quotquot ex omnibus possibilibus, præstantissimô non excluduntur ordine, quod fieri solet, vel per naturalem, vel arbitrarîam bonitatis possibilis limitationem, Systemati non aptandam.

§. 839.

Si DEUS non adprobaret omne bonum possibile, etiam futurorum numero exemptum, tum nec statueret creanda, quoad licuit, plurima, amplissima, præstantissima bona, sed potuisset etiam acquiescere paucioribus, nam vel tantum æquipollenti autu improbata, non fuissent bona, quæ nunc sunt: Sed id destruit aeternitatis notionem; nam nec DEUS volendo bonum facit, nec quædam bona nolle potest; cum aeternitas omnia complectatur: § 813. itaque DEUS adprobat omne bonum, & non futurum, sed certa proportione §. 829.

§. 840.

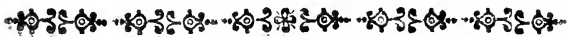
Potentia DEI & naturalis, & in Servatore gratiosa, non solum potest præstare, sed etiam præstat, si non semper commodissimum, tamen præsens administriculum gratiæ, quô servari etiam reprobis posset, nisi alienis objectis mens occupata, i. e. aliter limitata esset, ac ordo salutis requirit. *Ut autem DEUS rectiorem actionum animi limitationem non im-*

probat, §. 838. voluntate antecedente: ita tamen nec ordinem salutis propter pereuntem sapienter mutare debet, ut presens ejus mentis conditio in ordinem illum quadret, voluntate igitur consequente relinquit interitui. Vult igitur salutem reprobi, quia per potentiam suam præstitum est, ut contingere potuisset, sed quia tamen se is libere ita limitavit, ut per salutis ordinem illa non eventura fuerit, permittit imminentes illi pœnas. Limitari autem res ex se ipsis, & occasione Systematis, in quo sunt, pridem dictum.

§. 842.

Quod non futurum est, aut pro bono habendum, aut non. Quod si non est ei numero adscribendum, quo bona esse judicamus: DEUS volendo bona facit, ideoque si pauciora voluisset futura, numerus bonorum etiam fuisset arctior: quod est contra Canonem, C. H. S. I. §. 105. qui docet: DEUM velle res, quia sint bonæ; non esse bonas, quia eas velit. Si vero, quæ non futura sunt, nec erant, v. g. Juda proditoris resipiscentia, & futurum inde gloria divina sempiternum præconium, bonorum classi adscribenda, voluntas DEI ea adprobat, & quantum sapienter, cæteris paribus, fieri potest, efficit, certe quidem intendit; intendere enim est, pro bono tantum facere, quantum sapienter fieri potest. Quod si neges, hæc non futura à divina voluntate intendi, non æternam voluntatem fingis, quippe in quædam tantum bona, non omnia, tendentem. Ubicunque enim particularismus est, ibi æternitas cum tempore commutata est. per §. 813. Si quis dixerit, non futura ideo pro bonis haud habenda,

benda, quia DEus omnia bona, destinans eventui, exhausserit, illi magnum erit impositum onus probandi, *nunquam DEum voluntate beneplaciti approbasse in homine perituro studium divina ignominia evitanda, sed ei officium duntaxat fuisse injunctum eam DEI contumeliam Rom. 2. v. 24. declinandi, cujus officii executionem nunquam DEus seriò intenderit, nec quidquam ad suam ipsius ignominiam avertendam nullo contulerit tempore.* Quæ sine partium expensa studio, à nemine, credo, affirmantur unquam,

CAP. III.

DE SS. TRIADE.

§. 842.

TAmetsi sancta hæc doctrina inter profundissimas, nec uli unquam in hac mortali vita adhuc versato homini pervias, abyssos, numeranda sit, quam nemo, quantumvis præstantissima ratione præditus perscrutabitur: tamen, cum non minima laus sit orthodoxam sententiam, accuratâ notione ac verbis nervosis, complecti, allegabo illustri Viri de hac re sententiam, probaturus, talem ab eo veritatis ideam fuisse formatam, quæ & universæ Ecclesiæ S. S. fidei respondeat exactissimè, & argutiis adversariorum retundendis cumulatisime sufficiens sit.

§. 843.

Premièrement je demeure d'accord que le commandement du culte suprême d'un seul Dieu est le plus important de tous, & doit être considéré

comme le plus inviolable. C'est pourquoi je ne crois pas, qu'on devoit admettre trois substances absolües, dont chacune soit infinie, toute puissante, éternelle, souverainement parfaite. Il paroît aussi que c'est une chose très dangereuse pour le moins de concevoir le Verbe & le S. Esprit comme des substances intellectuelles inférieures au grand Dieu, & néanmoins dignes d'un culte, qui approche du culte que les Payens rendoient à leur Dieux ou qui le surpasse plustôt. Ainsi je crois qu'on ne doit rendre des honneurs divins qu'à une seule substance individuelle, absolüe, souveraine & infinie.

§. 844.

Cependant l'opinion Sabellienne, qui ne considère le Pere, le Fils, & le S. Esprit, que comme trois noms, comme trois regards d'un même être, ne scauroit s'accorder avec les passages de la sainte Ecriture, sans les violenter d'une étrange maniere. Aussi faut-il avouer, que de même les explications, que les Sociniens donnent aux passages sont très violentes.

§. 845.

Quant à nous, lors qu'on dit, le Pere est Dieu, le Fils est Dieu, le S. Esprit est Dieu, & l'un de ces trois n'est pas l'autre, & avec tout cela, il n'y a pas trois Dieux mais un seul; cela pourroit paroître une contradiction, car c'est justement en cela que consiste la notion de la pluralité. Si A est C. & B est C. & si A. n'est pas B. ny B. n'est pas A. il faut dire qu'il y a deux C. c'est à dire; Si Jean est homme & si Pierre est homme, & Jean n'est pas Pierre, & Pierre n'est pas Jean, il y aura deux hommes, ou bien il faut avouer, que nous ne savons pas ce que c'est que deux.

§. 846.

§. 846.

Ainsi dans le Symbole attribué a S. Athanase ou il est dit, que le Pere est Dieu, que le Fils est Dieu, & que le S. Esprit est Dieu, le mot ou terme de Dieu étoit toujours pris au même sens, tant en nommant trois dont chacun est Dieu, qu'en disant qu'il n'y a qu'un Dieu; ce seroit une contradiction insoutenable. Il faut donc dire, que dans le premier cas il est pris pour une personne de la divinité, dont il y en a trois, & dans le second pour une substance absolue, qui est unique.

§. 847.

Je sai, qu'il y a des auteurs scholastiques, qui croient que ce principe de logique ou de Metaphysique: *Qua sunt eadem uno tertio, sunt eadem inter se*, n'a point de lieu dans la Trinité: Mais je crois que ce seroit cause gagnée aux Sociniens en renversant un de premiers principes du raisonnement humain, sans lequel on ne sçauroit plus raisonner sur rien, n'y assurer aucune chose.

§. 848.

C'est pourquoi j'ai été fort surpris de voir que des habiles gens parmi les Theologiens scholastiques ont avoué que ce qu'on dit de la Trinité, seroit une contradiction formelle dans les creatures. Car je crois, que ce qui est contradiction dans les termes, est par tout. On pourroit se contenter sans doute d'en demeurer là & de dire seulement, qu'on ne reconnoit & n'adore, qu'un seul & unique Dieu tout puissant & que dans l'essence unique de Dieu il y a trois personnes, le Pere, le Fils, & le S. Esprit; que ceux trois personnes ont cette relation entre elles, que le Pere est le Principe de deux autres,

tres, que la production éternelle du Fils est appelée naissance dans l'Écriture, & celle du S. Esprit est appelée procession, mais que leur actions extérieures sont communes, excepté la fonction de l'Incarnation avec ce qui en dépend, qui est propre au Fils, & celle de la sanctification, qui est propre au S. Esprit d'une manière tout particulière,

§. 849.

Cependant les objections des Adversaires ont fait, qu'on est allé plus avant & qu'on a voulu expliquer ce que c'est personne. En quoi il a été d'autant plus difficile de réussir que les explications dépendent des définitions. Or ceux qui nous donnent des sciences ont coutumes de nous donner aussi des définitions mais il n'en est pas ainsi des législateurs, & encor moins de la Religion. Ainsi la S. Écriture aussi bien que la tradition nous fournissant certains termes, & nous n'en donnant pas en même tems de définitions précises, cela fait, qu'en voulant expliquer les choses, nous sommes réduits à faire des hypothèses possibles, à peu près comme on en fait dans l'Astronomie. Et souvent les Jurisconsultes sont obligés d'en faire autant cherchant à donner au mot un sens qui puisse satisfaire en même tems à tous les passages & à la raison.

§. 850.

La différence est, que l'explication des mystères de la Religion n'est point nécessaire, au lieu que celle des loix est nécessaire pour juger les différens. *Ainsi en matière de mystère le meilleur seroit de s'en tenir précisément aux termes révélés, autant qu'il se peut.* Je ne sçai pas assez comment s'expliquent Messieurs *Cudworth* & *Scherlok*, mais leur

cru-

erudition qui est si connuë fait, que je ne doute qu'ils n'ayent donné un bon sens, à ce, qu'ils ont avancé.

§. 851.

Cependant j'oserois bien dire, que trois esprits infinis erant posés, comme des substances absolües, ce seroient trois Dieux, non obstant la parfaite intelligence, qui feroit que l'un entendroit tout ce qui se passe dans l'autre. Il faut quelque chose de plus pour une unité numérique, autrement Dieu qui entend parfaitement nos pensées seroit aussi essentiellement uni avec nous jusqu'à faire un même individu. De plus ce seroit une union de plusieurs natures si chaque personne a la sienne, sçavoir si elle a sa propre infinité, sa science, sa toute puissance: & ce ne seroit nullement l'union de trois personnes, qui ont une même nature individuelle, ce qui devoit pourtant être. Vid. Hann. p. 8. seqq.

§. 852.

Subsistamus hîc paulisper. *Unam eandemque naturam Spiritûs metimus conscientia sui perpetua per omnem cogitationum durantium seriem.* Unde novi, me eandem naturam esse, quæ fui ante aliquot lustra: quoniam seriei cogitationum hoc momento agitatarum non aliter conscius sum, quam earum fui, quas decennio adbinc, sensu interno, animadverti, quæque hodiernas non interrupta serie post se reliquerunt. Si quis alius, non minus ac ego, eorum esset omnium conscius, quæ in me aguntur, & ego vicissim eorum sensu intimo imbuerer, quæ ille volvit animo, possemus profecto haberi pro una ejusdem Spiritus natura.

§. 853.

Putant igitur celebres Angli, unam *Patris, Filii, & Spiritus S. numero naturam esse posse*, quoniam se mutuo perfectissime intelligendo penetrant, *nec quidquam eorum aliter vult, quod non arrideat alteri*; licet & Pater & Filius, & Spiritus S. seorsum sine ulteriori complemento alterius existat, ideoque tres personæ sint. Unitatem igitur naturæ perfectissimâ personarum, & mutuâ intelligentia, *judicant*, ternionem vero personarum, separatâ existentiâ, quam alii subsistendi vocabulô insigniunt.

§. 854.

Sed recte, ni fallor, respondet Vir illustris, ubi tria existant infinita, tres substantiæ (liceat Philophorum lingua uti) *futuros tres DEos numero*, nec ad tuendam eandem divinam naturam sufficere, ut una persona cognitione perfecta complectatur, quæ in altera contingunt. Addit argumentum: Quodsi ex eo judicaretur numeri unitas, quâ spiritus continentur, fore, ut & nobiscum idem naturâ esse DEus dicendus sit, quod perfectissime cognoscat, quæ animo agimus.

§. 855.

Sed ne quis tamen Viri illustri opponat, argumentum, quo hanc impugnet sententiam, infirmum esse propterea, quod *natura unitas mutua cognitione spirituum absolvatur, non estimanda ex alterutrius animi scrutinio solo, eosdem igitur naturâ, Patrem, filiumque esse, quod reciproca intelligentia sui consummatissima utantur: cum ex adverso hominem quidem DEus, non DEum homo perfecte intelligat, ideoque*
natura

natura unitas hinc cesset; reponendum erit ex Viri summi philosophia, aliò quòdam modò.

§. 865.

Locum non habere potest natura unitas ubi diversa existunt subjecta, licet se mutuo accuratissime cognoscentia, Quando nihil in A. est, quin reperiatur in B. & vicissim nihil B. competit, quod non tribuendum A. tum A. & B. appellentur idem. A & B. igitur distincta sunt, quando licet in A. videre, quod non sit in B. Fac ergo, teu potius finge, *tria seorsum existere subjecta, à se mutuo distincta.* erit in altero, quod non est in primo, vel vicissim. Alterutrum igitur est finitum, ideoque nulla persona divina. Nam quod in A. desideratur, aut perfectio est aut imperfectio: Si deest perfectio in A. eadem erit in B. itaque A. finitum merito iudicabitur, quodcunque enim perfectione caret finitum est. Si vero, quod in A. desideratur, ac invenitur in B. imperfectio est, tum, quia B. imperfectione laborat, finitum cognoscetur. Itaque aut non dantur tria ejusmodi subjecta, aut, si dantur, unum duntaxat infinitum, & DEUS est, cætera finita.

§. 857.

Non est cur hîc objicias canoni §. 856. tres personas in eodem divinitatis subjecto, dicendò, *tres personas esse à se distinctas, esse in una, quod altera non habeat, nec tamen ullam earum finitam iudicari, itaque nec tria illa subjecta, licet distincta sint, per distinctionem suam finita natura argumentum præbere.* Nam aliud est, res esse diversas, aliud rerum modos. Ubi due res diverse, ibi semper sive utraque, sive altera finita. Similiter ergo de tribus istis subjectis, tanquam rebus, sentiendum. Ac oiu-

demo

dem rei modi, quales divinitatis persone, veritatis arbutio, sunt, distingui possunt, nec tamen non sequi naturam rei, in qua insunt, ideoque in re infinita, manere omnes infiniti.

§. 858.

Antequam ad reliqua Viri illustris de S. S. Triade verba pergam, licebit interserere, quæ de genuina distinctionis notione memoriæ prodidit, & probandis iis, quæ §. 856. tetigi, inserviunt. *Poser deux choses indiscernables; est poser la même chose sous deux noms. &c.* Itaque tria subjecta, quorum omnia communia esse intelliguntur, non tria, sed unum sunt. Ex quo intelligitur, si tria infinita fingantur, duo vel non esse infinita, per §. 333. vel omnia non esse, nisi unum,

§. 859.

Je n'ai point vu non plus ce que Mons. Wallis & le Docteur S. hit, qui ont été cité ici, ont écrit sur ce sujet, & je ne doute point qu'ils ne se soient expliqués d'une maniere conforme à l'orthodoxie; car je connois la penetration de Mr. Wallis qui est un de plus grands Geometres du Siècle, & qui ne se dementira jamais, de quelque coté que son Esprit se puisse tourner; outre que l'auteur de ce livre avoue que l'explication Mr. Wallis a eu l'approbation publique.

§. 860.

Cependant j'ose dire qu'une personnalité semblable à cette dont Cicero a parlé, quand il a dit, *Tres personas unus sustineo*, ne suffit pas. Ainsi suis-je comme assuré, que Mr. Wallis aura encor ajouté autre chose, Il ne suffit pas non plus de dire que le Pere, le Fils & le S. Esprit different par des relati-

ons semblables aux modestels que sont le postures, les presences, ou les absences. Ces sortes de rapports attribué à une même substance, ne feront jamais trois personnes diverses existentes en même tems. Ainsi je m' imagine que ce Mr. S-ht quel qu'il puisse être ne se sera point contenté de cela.

§. 861.

Il faut donc dire qu'il y a de relations dans la substance divine, qui distinguent les personnes, puisque ces personnes ne scauroient être des substances absolues: Mais il faut dire aussi, que ces relations doivent être substantielles qui ne s'expliquent pas assez par de simples modalités. De plus il faut dire, que les personnes divines ne sont pas le même concret sous différentes dénominations ou relations, comme seroit un même homme, qui est Poète & Orateur, mais trois différents concrets respectifs dans un seul concret absolu. Il faut dire aussi, que les trois personnes ne sont pas des substances aussi absolues, que le tour.

§. 862.

Il faut avouer qu'il n'y a aucun exemple dans la nature, qui reponde assez à cette notion des personnes divines. Mais il n'est point nécessaire qu'on en puisse trouver, & il suffit, que ce qu'on en vient de dire n'implique aucune contradiction ny absurdité. La substance divine a sans doute privileges qui passent toutes les autres substances. Cependant comme nous ne connoissons pas assez toute la nature nous ne pouvons pas assurer non plus qu'il n'y a & qu'il n'y a peut avoir aucune substance absolue, qui contienne plusieurs respectives.

§. 863.

Cependant pour rendre ces notions plus aisées par quelque chose d'approchant, je ne trouve rien dans les creatures de plus propre à illustrer ce sujet, que la reflexion des Esprits lors qu'un même Esprit est son propre objet immediat, & agit sur soi meme en pensant à soi même à ce qu'il fait. Car le redoublement donne un image ou ombre de deux substances respectives dans une même substance absoluë; sçavoir de celle qui entend & de celle qui est entenduë, l'un & l'autre de ces etres est substantiel, l'un & l'autre est un concret individuel, & ils different par des relations mutuelles, mais ils ne font qu'une seule & meme une, substance individuelle absoluë.

§. 864.

Je n'ose pourtant pas porter la comparaison assez loin & je n'entreprends point d'avancer que la difference, qui est entre les trois personnes divines n'est plus grande que celle qui est entre ce qui entend & ce qui est entendu, lors qu'un Esprit fini pense à soy d'autant que ce qui est modal, accidentel, imparfait & mutable en nous, est reel, essentiel, achevé & immuable en Dieu. C'est assez que ce redoublement est comme un trace des personalitez divines.

§. 865.

Cependant la S. Ecriture appellant le Fils, Verbe ou λόγος, c'est à dire *Verbe mental* paroît nous donner à entendre que rien n'est plus propre à nous éclaircir ces choses que l'analogie des opérations mentales. C'est aussi pour cela que les Peres ont rapporté l'entendement au Fils, & la puissance au Pere, & la volonté

au S. Esprit, en distinguant le pouvoir, savoir, & le vouloir, ou bien le Pere, le Verbe, & l'Amour. *Hactenus verba Viri illustris.*

§. 866.

Comparabimus nunc ea cum Viri illustris sententia, quæ improbo ausu opposuerunt sanctissimi mysterii Antagonistæ, idque eo faciemus consilio, ut intelligatur, quomodo, ad disjiciendas Adversariorum nebulas, per ac commodatæ sint Viri summi meditationes. Dabimus ipsa Crelli verba, quæ ita habent:

§. 867.

Quidquid contradictionem implicat, id se ipsum evertit. Unum esse DEum, & tres personas realiter inter se distinctas, quarum qualibet sit summus DEus, contradictionem involvit. E. Altera propositio hoc fundamento nititur: quia si per nos DEus unus est summus, & tamen qualibet persona est summus DEus, tres Dii summi sunt. Nec obstat, hos tres esse unum DEum, nisi ita unum esse dicamus, ut tres pluresve Senatores unum esse Senatam dicimus, quo ipso DEorum invehitur multitudo.

§. 868.

Fundamentum solvendi Sophismatis jactum est §. 846. Quicumque DEus summus (*concretum absolutum*) est, idem quoque unus est, atqui Pater, Filius, & Spiritus S. tres hi distincti singuli summus DEus (*concretum respectivum*) sunt: ergo hi tres vel non sunt tres, vel dantur plures Dii. Manifestum est hunc arguendi modum laborare quaternione terminorum, voce (*DEus*) in duabus præmissis, duplici sensu accepto, in vitis artis ratiocinandi regulis: non est ergo cur eo moveamur.

§. 869.

Unus ille DEUS, pergit Crellius, est Pater, Filius ex nostra sententia est unus ille DEUS; E. Filius est Pater. Redit hîc fere ea responsio. Vox (DEUS) in prima propositione ponitur ad significandum aliud concretum respectivum, (sic enim nunc loquendum est) & in secunda ad denotandum aliud. Illinc indicat divinitatem, quâ Patris caractere, hinc qua Filii personali caractere insignitam. Vitium est igitur formæ. Quid? quod etiam prima propositio sit falsa. Quicumque DEUS est, Pater est; nam & Filius & Spiritus S. DEI natura gaudent.

§. 870.

Si recte, inquit, argumentamur: Pater est persona divina; Spiritus est persona divina; Filius est persona divina. E. tres sunt persone, non una: Pariter recte argumentamur: Pater est summus DEUS; Filius est DEUS summus; Spiritus S. est summus DEUS: Ergo tres sunt summi Dii, non unus. Sed fallitur egregie Adversarius. In tribus primis propositionibus persona vox accipitur pro concreto respectivo; In tribus posterioribus vero vox (DEUS) notat concretum absolutum unum idemque. Illinc igitur ad numerum ternarium recte argumentum ducis; hinc non nisi ad monadem. Dispar proin utrobique ratio est. vid. §. 846.

§. 871.

Apertâ semel argutiarum fraude fere semper idem ad reliqua respondere cogimur. DEUS unus, ait, est trinus in personis. Qualibet persona in divinis est DEUS unus; E. qualibet persona in divinis est trina. Ineptiæ! DEUS unus, (concretum absolutum) est trinus in personis. Qualibet persona in divinis
est

est DEUS unus. (*concretum respectivum*) Nihil igitur contra nos argui potest ob quaternionem terminorum. Si vox (DEUS) uno eodemque sensu utrobique acciperetur, tum absurdum emergeret, sed ab eo errore nos sumus tuti. vid. §. 846.

§. 872.

Effugium Auctoris, quo hujus responsionis vim declinare cupit, hoc est: *Si quis distinctione uti velit, ac dicere, Majorem loqui de DEO essentialiter accepto; minorem de DEO personaliter considerato, parum proficiet: Quælibet enim Persona est essentialiter DEUS, quia quælibet universam DEI essentialiter habet.* Enimvero quælibet Persona gaudet divinitate omni sed alia sub hoc respectu ut Patris, alia sub respectu Filii, alia tanquam Spiritus S. Est igitur quælibet naturâ DEUS, sed tamen concretum non absolutum, quin potius respectivum.

§. 873.

Si tota divinitatis natura communicata est cum Persona quælibet, & vero ad totam ternio personarum pertinet; sequitur, quælibet personam trinam personis esse. Occupata erroribus mens quô non cæcitatibus delabitur; Tota divinitatis natura in quælibet utique persona inest; sed non inest in una omni respectu, quatenus communis est personarum omnium; id enim quo minus fingas, impeditis contradictione; sed quælibet persona cum suo caractere peculiari totam possidet divinitatem.

§. 874.

Quæ sunt eadem uni tertio, etiam inter se sunt eadem; sive quæ sunt res eadem cum eodem tertio, inter

Se quoque rem eandem esse oportet, aliâs enim illud tertium simul esset una res & plures. Sed tres persona eadem res, quæ est divinitas ipsa, dicuntur; ergo inter se sunt persona una. Dubium occupatum est §. 845. 846. Ubi & canon; quæ sunt eadem uni tertio &c. à Viro illustri explicatur. Quæ (concreta respectiva) sunt eadem uni Tertio (concreto absoluto) ea non sunt continuo eadem inter se. Ratione hujus concreti quidem absoluti sunt eadem inter se; interim tanquam concreta respectiva diversis adhuc characteribus personalibus possunt distingui. Facilis est ad S. S. Trinitatem applicatio.

§. 875.

Si res aliqua fingitur communicabilis, quæ eadem sit realiter cum tribus realiter distinctis, ut hic Essentia divina, quæ res una sit cum tribus Personis, illa erit simul & una & plures. Uti eademque res erit, si respiciatur tanquam concretum absolutum, terna tam tamen etiam eadem erit, secundum concreta respectiva, quæ complectitur; Nulla heic locum habet contradictio, nulla idearum pugna. Et utinam non recurrerent semper sophismata, quæ plura videntur esse, nec tamen non sunt unum.

§. 877.

Quod numero unum est, non potest esse numero plura, Sed natura divina eadem numero est. Non igitur poterit personis numero diversis multiplicari. Eodem modò, quo quid est numero unum, nequit una esse numero trinum, concedo; Sed non posse quid numero esse unum, & alio respectu, quam quo unum est, simul esse trinum, nego. Concretum absolutum unum idemque terna potest complecti respectiva. vid. §. 862.

§. 877.

Quidquid idem est cum tribus distinctis, tres esse res oportet. Sed natura divina eadem esse dicitur cum tribus Personis reapse distinctis; ergo triplex natura distincta est. Quodcunque (absolutum) idem est cum tribus (respectivis) tres esse res oportet absolutas, nego: contineat, necesse est, tria concreta respectiva, concedo. Ita tandem, quidquid argutiarnm sacro obverti potest mysterio, vel una Viri illustris observatione, tanquam à vento tenuis nubecula, facillime dissipatum destruitur.

§. 878.

Notionem Personæ antiquæ Ecclesiæ Philosophi his ideis tanquam partibus complexi sunt. (1) *Oportet Personam esse intelligentem.* (2) *Individua & reapse existens sit necesse est Persona*, non idea quædam generalis, qualem v. g. humanam naturam judicari cognovimus, quæ non existit ita seorsum, nobis haud cogitantibus; sed in hominibus his aut illis individuis semper invenitur. (3) *Cavendum, ne pro Persona habeatur, quod de pluribus enunciari potest, & eorum sit commune.* Ipsa divinitas, non cogitando de personis, enuntiari potest de Patre, Filio, & Spiritu S. non est igitur Persona. (4) *Que alterius rei partes sunt, pro personis non habentur.* Corpus hominis, aut ejusdem anima, partes quippe hominis, nunquam personarum numero venerunt. (5) *Persona omnis substantia est.* Neque igitur v. g. ratio hominis, quæ substantiæ modus, non substantia est, pro Persona haberi debet.

§. 879.

Si personæ idea mente à re, quæ persona est, sejuncta, i. e. abstracta, tibi obversetur, intelliges,

eam contineri his notionibus veluti partibus: primo quidem, ut aliquid non sit alterius pars, sed ipsum per se totum existat: tum vero ut gaudeat pleno existendi complemento, nec ad aliud demum referatur, in quo plene sit, quod est, i. e. in quod sine ulteriori accessu subsistat. Hinc natura divina, hinc & natura humana Servatoris personæ non sunt; quia illa prædicari potest de pluribus: hæc demum per *Abys* Personam, completur & perficitur. *Persona* igitur, abstractâ cogitatione, si mentem subeat, nihil aliud est, quam modus, vel, ne vox modi limitationis, cuiusdam notionem rebus afferre divinis videatur, *Persona*, sine re, quæ persona est, spectata, indicat ejusmodi existendi rationem, qua sit, ut aliquid per se solum sit, nec amplius referatur ad aliud, nec de pluribus enunciatur.

§. 880.

*S*i tres, inquiunt Adversarii, in divina natura sunt persona, & vero persona omnis substantia est; §. 878. sequitur tres dari in divinitate substantias. Posteriorius est absurdum, ergo & prius. Goslav. L. III. contr. Kekerm. cap. 4. Perinde ac si ita ratiocineris: Duæ sunt in Anima facultates, intellectus & voluntas, quarum unaquæque ipsa anima est, diverso modo operans: ergo dantur duæ animæ. Nimirum, abstracta consideratione, *Persona non substantia, sed ejusdem modus est*: quam si una cum subjecto, quod illo modo afficitur, consideras, substantia est, (in concreto, liceat ita loqui) sed inde non colligi debet, tres esse substantias: quia persona quævis ejusdem substantia modus est, cuius & persona altera est. Tres enim sunt personarum modi in eadem divinâ naturâ.

§. 881.

At enimvero, inquis, si Personarum modi, seorsum à divinitate considerati, non sunt substantiarum numero habendi, nisi natura divina idea animum unà subeat: sequitur eodem jure omnes DEi perfectiones, tanquam divinitatis modos, pro personis haberi posse, nec ullum esse characterem Persona, quin cadat in illas perfectiones. Uti primo divinus intellectus omnium Personarum communis est, sic & idem attingit omnes DEi virtutes, quarum nulla ab intellectu sejuncta est. Agit intelligentissime misericordia, agit justitia, agit sapientia. &c.

§. 882.

Adde porro, quod intellectus & misericordia, (2) si cum subjecto divinitatis spectetur, individua si res, nec idea quedam generalis, qua sine mentis operatione haud existit. (3) Nullus rei pars est misericordia. (4) est ipsa DEi substantia. Sed omittis quintum Personæ κριτήριον, quod in eo ponitur, ut res de pluribus non possit prædicari. Atqui misericordia recte enunciatur de Patre, Filio & SpirituS, non minus ac ipsa DEi natura. §. 878.

§. 883.

Sed gravius obstat dubium, ab erudito Abbate Gallo, propositum: Si quis & Philosophus & Poëta est, & Orator, non minori jure tres in una ejus natura persona locum habere videntur, ac id evenire dicimus in divinis. (1) Es Orator, & Philosophus, & Poëta haud stulte sapit, ideoque intelligens est. (2) Et Orator, & Philosophus, & Poëta est homo individuus, nec notio tantum generalis, & abstracta, qua extra mentis conceptum non existit. (3) Nec Orator, nec Poëta, nec Philosophus de pluribus potest

enunciari. *Quis enim ita pronuntiet? Petrus est idem ille numero Orator, Poeta &c. Paulus est idem Orator &c. &c. Vel quis dicat? Intellectus hominis est Orator, voluntas ejus est Orator &c. (4) Sic nec tres illi, quos homo tuetur, Oratoris, Philosophi &c. Characteres, partes sunt ad constituendum aliquod totum nata & formata. Totus homo est Orator, totus Poeta; &c. cum ex adverso de partibus falsa sit hac sententia: totus homo caput, totus, pes, totus, brachium, totus, anima &c. (5) Sicuti ad extremum Personæ divine, in abstracto, modi sunt, nec nisi, in concreto, demum substantia una eademque: ita non est mirum, characteres illos per se consideratos esse modos; etiamsi certum sit, in concreto esse illos substantiam hominis, quatenus certa ratione affecta est.*

§. 884.

Cum igitur omnes Personæ notiones etiam cadant in triplicem ejusmodi hominis virtutem: aut triplicem ille personam in unâ sustinet natura, eo sensu, quo in divinis id usu venite credimus: aut, si id non credendum, tum nec in una DEi natura tres persone locum invenire queunt. Quas enim Philosophi allegant Personarum notas, vid. §. 878. eas omnes & singulas, Adversarii sine negotio, in triplicem illam hominis eruditionem cadere, probarunt §. 883.

§. 885.

Non est cur dicas, *Oratoria, Poeseos, & Philosophie scientiam non describi à quoquam solere, veluti Personas: contra iis verbis representari tres in DEo personas. Nam aut illi, quibus personam dignoscimus, characteres §. 878. spurii, parumve sufficien-*

tes:

tes: aut & de his eruditionum generibus ea pronuntiari possunt, quæ de Personis prædicamus.

§. 886.

Primo quidem recte Vir illustris §. 849. respondit, non exiguum iis impedimentum occurriffe, qui voluerint Personæ vocem nimis accurata definitione complecti. Nam cum explicationes à definitionibus pendeant, quæ sunt aliquando arbitrariæ; neque vero Scriptura vocum, queis utitur, tradat commodum perfectas expositiones: primum esse, ut in explicando Personæ vocabulo suæ hypothefi aliquis inserviat, quam definitioni arbitrariæ superstruxerit. Etiamfi igitur illi Personæ characteres in rebus conditis genuini sint §. 878. tamen cum summâ divinitas prærogativâ gaudeat, §. 862. non magnopere exploratum est: *annon amplius quiddam contineat divina persone notio, quod nos fugiat, & in obscuro adhuc sit?*

§. 887.

Sed potest quoque solvi dubium ex præmissis, præsertim, quæ §. 879. tradita sunt. Non ideo quis ultimo existendi complemento utitur, quia est Orator, Poeta, & Philosophus; cum & sine hoc eruditionis genere Persona mansisset: *itaque etiam omnis persone idea ab hac triplici litterarum facultate, si quæ est, longissime remota est.*

§. 888.

Id, quod in homine perdurat, & vi agendi continetur, *tanquam fonte mutationum*, proprie loquendo, substantia est; cujus series cogitationum, in omni sua perseverantia, *quatenus non accedit aliud complens*, quod in humana Christi natura

usu venit, dicitur persona. Oratoriæ igitur, Poëseos, & Philosophiæ scientia, vel consideratur prout est facultas, vel prout certis exercitationibus proditur. Illo respectu, nihil est, quàm quædam potentia, qua fieri potest, ut cogitationum series, data occasione, litteras repræsentare possit, quas alii non possunt. At quomodo hoc modo spectata, persona appellari potest? Persona est cogitationum series omnis, quatenus sine alterius complemento perdurare intelligitur. *Litterarum vero notitia est tantum, uti dictum, quædam potentia illius series, non ipsa series tota.*

§. 889.

Quodsi autem Oratoriæ, Poëseos &c. facultatem tanquam variis exercitationibus comprobatam spectes, certum est, *eas in perdurante cogitationum serie fluxas esse ideas, aliquamdiu ex abyssu animi prodeuntes, mox aliis cessuras locum.* Personæ igitur titulo donari non merentur, cum persona primo sit substantia, i. e. vis agendi, ex qua tanquam scaturigine, quidquid agitur, sua prodit sponte, post vero sit substantia non indigens alieno alterius complemento, i. e. sit ex se ipsa perdurans, nec sequenti momento illica peritura, ut interire solent, aliis subinde successuris, mentis notiones omnes.

§. 890.

Si duæ in una numerò hominis natura persona, aut complures, esse possent; tum ex una eademque vi cogitandi, tanquam fonte, prodire oporteres duas idearum series, cœ rivos, simul perdurantes, suis quasque terminis completas, nec à se mutuo interturbatas:

Sed

Sed quo minus id fieri possit, contradictio obstat, *Vis percipiendi finita qualibet ideo una est, quia & eodem tempore, & eodem loco terminata operatur;* Uti vero locum, cui præsentem sumus, ex iis rebus judicamus, quas nostri percipiunt sensus: ita, si in una vi cogitandi duæ percipiendi series esse possent, eadem profecto anima, ex una sua perceptionum serie, se huic loco præsentem, ex altera serie, se illi præsentem, uno eodemque tempore, judicaret, ideoque unius causæ duplex effectus totalis, liceat cum Philosophis loqui, esse posset, quod est absurdum.

§. 891.

Sed alia causa divinitatis adorandæ, quæ infinita vis est purissime agendi, intelligi debet. Nihil heic obstat Personarum ternioni. Est enim in ea profecto omnium perfectionum, quotquot cogitari possunt, consummatissima possessio, Itaque non impedit primo Personarum triadem, quod in homine eam impedit, §. 878. sc. *idearum quedam successio. Hominis persona est tota cogitandi series perdurans. Præter hanc nihil personæ titulo dignem, quidquid enim in illa serie est, non durat semper, sed successuris ideis locum relinquit.*

§. 892.

Nec vero etiam ternioni personarum in divinitate opposita est illa ratio, de qua §. 890. Nam etsi falsissima sit Clerici in Epistolis theologicis prædita memoriæ sententia, *tribus cogitandi seriebus absolvi sanctissimam Triadis in DEO mysterium;* cum cogitandi series idearum successionem arguant, à DEO removendam longissime: tamen

tamen cœleste Numen ita infinitum est, ut ejus im-
mensa agendi vis non sit clausa certo tempore aut
loco, quæ faciunt, *ut una natura duplicem per-
sonam*, (loquimur de sensu proprio, non morali)
sustinere nequeat. §. citat.

§. 893.

Substantia DEi est agendi vis infinita, i. e; *in
qua ratio habetur omnium rerum possibilium, in,
DEo & extra eum, quacunque possibiles sunt.*
Hæc triplici complemento existendi perfecta est.
Quatenus Substantia DEi rationem continet τὸ λόγῳ,
seu sapientiæ substantialis (loquor cum Theologis)
*eatenus in sacris litteris generare dicitur, & præ-
dita esse caractere personali devotissime venerandi
Patris. Quatenus eadem substantia DEi λόγῳ,* seu
substantiali sapientiâ condecoratur, rationem sui in
commemorato Patre nacta, dicitur generata, seu
filius. Denique *quatenus divina substantia in Pa-
tre & Filio rationem sui amoris substantialis,
erga omne bonum publicum, habet, à Patre &
Filio sapienter provisum, Spiritus S. caractere per-
sonali ditata est.* vid. §. 865. sub fin.

§. 894.

Non est hîc Adversariorum dubio locus: *Etiam
in hominibus, Angelisve λόγῳ seu quandam rationem
obviam esse passim. neque tamen persona titulo seam
dignam.* Mirum utique non est aliam esse rerum di-
vinarum, aliam humanarum conditionem. *Ratio
hominis est quædam in cogitandi serie ac vi facultas re-
presentandi veritatum nexus.* Illa facultas vero non
est tota cogitandi serie. sed in exercitio fluxa,
in facultate spectata, quædam tantum illius seriei
pars

pars seu modus. Non potest igitur esse vis ipsa perdurans i. e. substantia, nedum suis completa terminis, quia, *quā facultas*, seriei cogitantis modus est, *quā actus*, fluxa ejus pars. At vero λόγος in divinis non est facultas tantum, aliquando ab agendo cessans, in mera possibilitate (venia sit voci) posita; sed actus purissimus, vis immensa omnia intelligendi, sine idearum fluxa successione, ideoque substantia, sensu eminentissimo; præterea idem λόγος in existendo non completur ab alio, nec à Patre, nec à Spiritu S. ob hanc ipsam causam quia semper existit, quidquid existere potest, nec caractere Patris aut Spiritus S. ita perficitur, sicuti caro perficitur Christi, à divina natura.

§. 895.

At enim, inquis, plures in DEo perfectiones sunt, quæ nulla successione ad majora incrementa utuntur, ideoque existunt, quidquid existere possunt; præterea etiam nec ab aliis perfectionibus ita perficiuntur, ut caro Christi perficitur, quæ personarum caractere destituta est, nec tamen personæ sunt illæ DEi virtutes reliquæ. Verum etiamsi omnes DEi perfectiones maxime sint inter possibles quasvis, nec augmento, sive progressu & seriei ad majores gradus locupletentur: tamen nulla earum est, quæ non existat propter & per illos personarum caracteres, §. 893. ut inde perspicue intelligatur, per hos divinam naturam existere ratione ultima, qui personarum character est.

§. 333.

§. 878.

DEus est æternus. Sed illa quidem virtus, quæ

omnino

omnium omnino perfectionum possessio est, absque successione, §. 108. vere non existeret, nisi DEUS esset fons omnium rerum possibilium, ideoque & principium λόγος; nisi λογος, ceu sapientia substantialis §. 878. typus foret omnium rerum ordinabilium, v. g. mundi fabricandi Prov. 8. v. 22. seqq. reparandæ salutis; ac denique nisi Spiritus S. tanquam substantialis amor ferretur in omnes res desiderabiles, in regno naturæ condendas, Psal. 33. v. 6. in imperio gratiæ, amore in bonum publicum, civitatis DEi, idemque solum, i. e. sanctitate, donandas, His autem tribus, immensa vi, impervestigabili λόγῳ seu ratione, non emetiendô amore continentur omnes perfectiones, nec ulla earum datur, nisi quæ his fundamentis tribus superstructa sit: Per has igitur natura divina ultima ratione existit, ideoque trium personarum characteres habet.

§. 897.

Similis causa est cæterarum DEi perfectionum, DEUS est immensus, i. e. tantis perfectionibus resplendescens, ut nulla mensura excogitari possit, quæ quantislibet vicibus repetita, æquare illas perfectiones possit. Id autem ob eam causam usu venit, quod nulla in DEO desideratur perfectio, quod in eo est Pater omnibus rebus valens, Filius λογος omnia ordinans, & Spiritus S. omnium bonarum rerum amorem spirans. Ad hoc fundamentum triplex revocantur omnia.

§. 898.

Quid est porro justitia DEi, quam, ut supra S. II.

II. probavimus, eximius amor, sed cui præclucet sapientia? Non igitur justitia foret, nisi λόγος, & ille Spiritus foret, quo de Paulus Rom. 5. v. 5. *existit* igitur justitia per *substantialem* sapientiam, & amorem. Quid est *miseriordia* DEI quam amor eorum, quos *sapientia* miseros indicat? Quid *benignitas*, quam amor eorum, eum quibus *Vis infinita* varia *communicat beneficia*? Quid est, *non esse ab alio* *pendentem*, quam vis illa prima, in qua ratio est *omnium possibilium* §. 893. quæ, quatenus rationem λόγος continet, est ipsa *substantia* DEI, personali Patris *character* insignita? §. 893. Quid est, *omnia scire*, *maxima*, *medioxima*, *minima*, quam res intelligere per *causas*, per eos *nexus*, quibus continentur? Id vero propterea locum habet, quòd in DEO est λόγος, *sapientia* *substantialis*, cui omnes *verum nexus* patent; Ebr. 4. v. 12. quòd est *Pater* λόγος *generans* *communicato* cum eodem *divinitatis πληρώματι*. Itaque omnes reliquæ DEI *virtutes* *ultima* *ratione* in illis *tribus personarum* *characteribus* *subsistunt*, *nec hi propter illas*, *sed illæ propter hos existunt*.

§. 899.

Etiamsi Pater quoque λόγος seu sapientia sit; non est tamen quæ genita; §. 893. quamvis amor ipse sit. 1. Joh. 4. v. 8. non est quæ spiratus ab alio: *Gignens* *vero* & *genitus*, *spirans* & *Spiratus*, *reapse differunt*, ideoque tres *Personæ* in una eademque *natura* sunt *distinctæ*.

§. 900.

Forte dicis: *etiam* in *Angelis*, *hominibusque* *videntur* *sui rationem* in *λόγῳ* *vel intellectu* *habere*, *nec*

tamen voluntas generata ab intellectu persona appellari potest. Alienum est, nos res divinas angusto humanæ conditionis modulo metiri. Voluntas hominis rationem quidem sui habet in ejusdem intellectu; sed non quatenus existit, quin potius tantum, quia possibilis est; uti in mathematicis æqualitas radiorum circuli rationem sui in ejus natura habet, cur ita possibilis sit; nunquam cur existat.

§. 901.

At vero λόγος à Patre in divinis habet quoque ut existat, ideoque existentiz suæ rationem in Patre agnoscit. Cumque ille a ctus, quò in vivente vivens naturæ similis suæ existentiz rationem veneretur, generatio appellari solet: proprio utique sensu λόγος à Patre generatus dicitur. Sit ita sane, inquis, habeat à Patre λόγος, ut existat, non magis tamen Persona esse ob illam causam videtur, quàm intellectus hominis esse potest persona, qui DEUM auctorem, cur existat, agnoscit, nec potiori jure generatus à DEO λόγος esse potest, quàm intellectus hominis à DEO generatus fuit.

§. 902.

Primo habet à Patre λόγος, non ut existat *tantum* rei modus, vel attributum, (quarum vocum significationes aliàs distinctas nos hæcenus uno modi nomine, brevitatis causa. sumus complexi) ita enim existit Hominis intellectus, qui animi nostri modus est: sed habet quoque à Patre λόγος ut existat *tantum* substantia, §. 894. i. e. ut illud sit subjectum, in quo omnes, quemadmodum in Patre, divinitatis perfectiones insunt, per quod ratione
ultima

ultima reliqua virtutes DEI qualibet existunt, quod probavi §. 896. 897. 898.

§. 903.

Nam licet minus determinato atque generali sensu DEI substantia sit, in *quaratio* omnium rerum invenitur possibilium in DEO, & extra eum, ideoque, quæ est prima rerum à nulla alia pendens; Licet igitur ob eam causam una tantum substantia sit, cum una tantum prima esse possit, quod suo loco ostendi: tamen determinata ac ultima ratione *DEus non existit, nisi in triplici personarum caractere*, quatenus divinitas generat λόγον, quatenus hic generatur, ideoque ceu genitus à gignente distinctus est, & quatenus denique uterque horum amorem substantialem spirat, i. e. Spiritum S. qui & ipse divinarum perfectionum subjectum est, in quo ultima ratione, DEI natura, tertiæ *persona argumento*, existit. §. 696. 897. 898.

§. 904.

Quodcumque igitur vivens substantiam, quam habet, sive eandem numero, sive diversam, ab alio vivente accipit *id proprie* generatur, si à solo S. Spiritûs ortu, si ita loqui licet, discesseris. cujus viventis, à Patre & Filio, tanquam vivente, processus, spirationis nomine insignitur. Mentem quidem conditæ à DEO quoque tanquam vivo, vitæ naturam suam accipiunt, sed nec eandem diversamque numero, sed specie distinctam. Quo observato satisfactum illi dubium est, §. 901. proposito.

§. 905.

Cum aliquoties, uti personarum, §. 878. ita etiam substantiæ mentionem fecerim, v. g. §. 902. &c. ut, quam explicatiorem eâ voce notionem indicatam velim, intelligatur, consultum erit eruditi Scriptoris verba hic recensere: *Nimirum substantia per se subsistit, quatenus essentia rei existere potest, ut non opus sit alia præexistere, aut concipitur tanquam præexistentia in eodem ente.* confer. 896. 897. 898. Alibi Auctor ita:

§. 906.

Subjectum istud cui omnia insunt, quæ rei convenire observamus, substantiam appellamus: quod dum cogitamus quale sit, nihil eidem tribuere valeamus, omnes quippe qualitates ab eodem removentes, & inter accidentia referentes. Quamobrem dum in subjectum istud imaginationis aciem intendimus, nihil prorsus in eodem videmus, cum contradictorium utique sit, omnia, quæ rei insunt, referre inter accidentia, & tamen adhuc in eodem superesse, quæ insunt. Quamobrem nihil nisi tenebra imaginationi suffunduntur, tanto obscuriores, quanto magis ad aliquid videndum in subjecto illius aciem intendimus.

§. 907.

Unde substantiale rerum ignorari à nobis affirmamus. Caterum nemo non videt fingi hîc, quod non est, ut per imaginem quandam veluti oculis sistere valeamus, quod in eos non incurrit, nempe receptaculum quoddam qualitatum, quod ab iis prorsus evacuatum existere possit. Est adeo notio substantiæ utique imaginaria, consequenter ipsa quoque substantia, qualem vulgo imaginamur, ens imaginarium.

Non

Non datur enim ejusmodi receptaculum rerum modis substans, ac, ut imaginari solemus, tanquam extensum.

§. 908.

Quantum hoc mysterium sit, non solum ex eo cognoscitur, quod nemo unquam mortalium, sine litterarum sacrarum argumento, de tam sublimi doctrina divinasset; verum etiam quia plena tam sancti dogmatis intelligentia, in perfectiori demum vita, ubi DEum coram contuebimur, impetrari poterit.

CAP. IV.

DE IMMORTALITATE ANIMI, DOCTRINISQUE COGNATIS.

§. 909.

Quantum præsidii in Viri illustris philosophia positum sit, in tuenda adversus Antagonistarum disputationes, tam gravi doctrina, non cognoscetur luculentius, quam si dubia Veritatis hostium, eademque ex ore vel calamo facundi & elegantis Scriptoris profecta, vel recensendi, vel opponendi animo, heic, quoad fieri potest, interseramus.

§. 910.

Qui ejusmodi commercium animi & corporis esse volunt, ut alterum alterius physica actione verè afficiatur, plurimum sibi negotii facessent, dum responderint ad sequens Viri celeberrimi dubium: *Mais encore un coup. Permettons à ces Philosophes de bâtir tres mal leur suppositions: servons nous uniquement*

de ce qu'ils enseignent. Ils disent que l'ame des bêtes apperçoit tous les objets des cinq sens externes; qu'elle juge qu'entre ces objets il y a qui lui conviennent, & d'autres qui lui sont nuisibles. - - Je conclus de tout cela que si elle ne produit point d'autres actes aussi nobles que ceux de notre ame, ce n'est point sa faute, ou qu'elle soit d'une nature moins parfaite que l'ame de l'homme; ce seulement que les organes, qu'elle anime ne ressemblent point aux nôtres.

§. 911.

Je demande à ces Messieurs s'ils trouveront bon qu'on dit que l'ame d'un homme est d'une autre espee à l'âge de trente cinq ans qu'à l'âge d'un mois; ou que l'ame d'un pbrénétique, d'un hebéte, d'un vieillard qui tombe en enfance n'est pas substantiellement aussi parfaite que l'ame d'un habile homme. Ils rejetteront sans doute cette pensée comme un erreur tres grossiere, & ils feroient bien: car il est sûr que la même ame qui dans les enfans ne fait que sentir, medite & raisonne tres solidement dans un homme fait; & que la même ame, qui fait admirer sa raison & son esprit dans un grand homme, ne feroit que radoter dans un vieillard, qu'extravaguer dans un fou, que sentir dans un enfant.

§. 912.

On seroit dans un erreur crasse, si l'on pretendoit que l'ame de l'homme n'est susceptible que des pensées qui nous sont connues. Il y a une infinité de sensations & de passions & d'idees dont cette ame est tres capable, quoi qu'elle n'en soit jamais affectée pendant cette vie: si on l'unissoit à des organes differens des nôtres, elle penseroit autrement qu'elle ne fait aujourd'hui;

lui; & ses modifications pourroient être beaucoup plus nobles, que celles que nous éprouvons. S'il y avoit de substances qui dans des corps organisez eussent une suite de sensations, & d'autres pensées beaucoup plus sublimes que les nôtres, pourroit-on dire qu'elles sont d'une nature plus parfaite que nôtre ame? Non sans doute; Car si nôtre ame étoit transportée dans ces corps-là elle y auroit cette même suite de sensations, & d'autres pensées beaucoup plus sublimes que les nôtres.

§. 913.

Il est aisé d'apliquer ceci à l'ame des bêtes. On nous permet qu'elle sent le corps, qu'elle les discerne, qu'elle en souhaite quelques uns, qu'elle en abhorre quelques autres. C'est assez; elle est donc une substance qui pense, elle est donc capable de la pensée en general: elle peut donc recevoir toutes sortes de pensées elle peut donc raisonner. &c. &c. Car comme de ce, que la cire peut recevoir la figure d'un cachet, il s'ensuit manifestement, qu'elle est susceptible de la figure de tout cachet, il faut dire aussi que des qu'une ame est capable d'une pensée, elle est capable de toute pensée.

§. 914.

Il seroit absurde de faire ce raisonnement, Ce morceau de cire n'a reçu l'empreinte que de trois ou quatre cachets, donc il ne peut pas recevoir l'empreinte de mille cachets. Ce morceau d'étain n'a jamais été une assiete, donc il ne peut pas être une assiete, & il est d'une autre nature que cette assiette d'étain que je vois là. On ne raisonne pas ainsi

grand on assure, l'ame du chien n'a jamais eu que des sensations. &c. donc elle n'est point capable des idées de morale, ni des notions de métaphysique. D'où vient qu'un morceau de cire porte l'image du Prince, & qu'un autre ne la porte pas? C'est cause du cachet, qui a été appliqué sur l'un, & non pas sur l'autre. -- Jetez de même cette ame de bête dans le moule des idées universelles & des notions des arts & des sciences, je veux dire unissez-la à un corps humain bien choisi, ce sera l'ame d'un habile homme, & non plus celle d'une bête.

§. 915.

Extimescendum hoc est dubium ad impugnandam immortalitatem animi, si ullum aliud, quam maxime valens. Nam si bestiarum animabus facultas ratiocinandi convenire potest, *adaptato idoneo corpore*, tum *vel ipsæ immortalitatis laude floreant*, vel *tota prerogativa illius ratio*, quæ in nostram animam cadit, *pendebit à corpore*, variis modis *afficiente*, nec nostra anima immortalitatis fontem internum habebit. Quò, quid potest esse dictu periculosius?

§. 916.

Scriptura quidem nobis heic per fuglum præbet, clarissimis testimoniis significans, sempiternis spatiis solutam à corpore victuram animam: at enim vero *subratis*, post quæ Sacrarum litterarum adoranda auctoritas firmata est, *propugnaculis anterioribus*, i. e. *argumentis ex philosophia pro veritate hæc facientibus*, animum hostis paulatim
com-

componet ad majora tentanda, minoribus victorils in illam spem adductus.

§. 917.

Forte istud dubium §. 915. uno tibi halitu difflandum videtur: respondendum putas, *aliam esse naturam animarum, quibus bestia spiritum ducunt, aliam hominum; illam vilioribus occupatam, & tandem aliquando extinguendam; hanc contemplandis Dei operibus natam, nullo unquam tempore vitâ privatam iri.* Honesta quidem oratio, quæ dictu, quam probatu preclivior. Quæro: unde id nôris, *interno discrimine animam brutorum distare à mente humana, neque id discrimen à varietate corporis, extrinsecus animæ adjuncti esse profectum?* Compertum enim ipso usu est, pro varietate organorum corporis, ipsam hominis mentem, jam sola *sentiendi facultate* uti, jam & sublimiori dexteritate ad *ratiocinandum* formata. Quo pacto igitur probas, *plura deesse animabus brutorum, ad consequendam rationis facultatem, quam corporis, humano similis, felicem possessionem?* Sane si nihil præterea desideretur, ad id, ut intellectûs operationes edas, quam æterna *cerebri corporei, reliquaque organa; aut brutorum anima immortales erunt ex æquo ac Tu, aut tua anima non erit, vel casu tantum externo, erit.*

§. 918.

Quod gestat tua anima corpus, morte depositum, ac terrâ sepultum iri, quotidiana mortalitas hominum te satis edocet. Jam si pro *diversitate hujus instrumenti, mens tua, quô primum tempore editus in lucem infans eras, vix tenui rerum*

sensu afficiebatur ; postea maturescente aetate, firmato corpore, majora percipiendi incrementa cepit ; denique virilem consecuta aetatem, in vegeto corporis flore ac robore, promptissima ad ratiocinandum est, ad extremum effœta ætate, ipsa mens ob corporis debilitatem incipit languescere, multa tradere oblivioni, repuerascere, silicernii mores induere ac iudicium ; profecto intelligitur, omnem ratiocinandi vim, quanta quanta est, ad corporis vicissitudines effingi, deposito igitur eo, cessaturam videri, vel nullo majori duraturam jure, quam animas brutorum, quæ ab corporis, quod rexerunt, impedimenta, ulterius percipiendò adspirare non potuerunt.

§. 919.

Difficultas hæc non est exigua, quæ tamen omnis ex eo fonte manat, quod *anima plerasque notiones à corpore extrinsecus oblatas, physica spirituum animalium actione, excipere dicitur, quo pacto utique nullis, vel certe paucis, determinationum suarum domesticis fontibus à brutorum animabus distinguitur, ad omnes corporis juncti actiones excipiendas, quomodocunque se habeant, perinde se habet, nec dissimilis est ceræ, cui, impressione extrinsecus accedente, quæcunque figura affingi potest. Illud igitur systema commercii inter animam & corpus, quò animus indifferenti expectatione, si non omnes suas, cetera tamen plerasque notiones, ab afficientis corporis, organorumque ejus motu, accipere dicitur, intrinsecum, distinguendæ animæ à cæteris animabus bestiarum, fundamentum evertit, mentemque nostram*

fram ceream reddit, in quavis rerum formas, pro corporis natura & agitatione, flecti. Quod, quantum immortalitati detrimentum afferat, ex superioribus sat bene cognoscitur,

§. 920.

Quid hinc respondendum est? Numquid dicemus, animam hominis utique ratione pradam esse exornatamque, non igitur eam à corpore aliter affici, quam modo sua natura consentaneâ. aliam causam bestiarum esse, quarum animas, si vel maxime aliis à corpore perceptionibus tangerentur, ac re quidem vera nunc fieri solet, fore tamen inferiore loco positas. Sed ita recurrimus ad id, quod demum est probandum, quod est *κρυπτόν*. Nam quibus Tu argumentis probas, rationem distinctiōnis, quâ humana mentes, & brutorum anima discrepant, ex interna, nec externa scaturigine esse derivatam? Non est pro explorato tradendum, quod in progressu idoneis demum argumentis explorari debet.

§. 921.

Non me præterit, quæ vulgata hinc sit sententia; Brutorum animam toto genere distinctam esse à mente nostra: illam ex materia conflatam, hanc materie omnis expertem, &, ut loquuntur, spiritalem esse; illam cum corpore interituram, hanc perennem, & ad immortalitatem natam: non igitur posse ullum corpus, quantumvis perfectissimum, illi anima ita adoptari, ut ad facultatem ratiocinandi pervenire posset.

§. 922.

At vero quantum huic responsioni roboris competat, ex sequenti discursu Viri celeberrimi judicatur

re licet: Ils disent que l'ame des bêtes est une forme matérielle, mais que l'ame de l'homme est un Esprit, que Dieu a créé immédiatement. Mais comment prouvent ils cela? Je suppose qu'ils ne raisonnent que sur les principes de la lumière naturelle, sans recourir à l'Écriture aux dogmes de la religion, & je leur demande une bonne preuve que l'ame des bêtes soit corporelle, & que la nôtre ne le soit pas. ils m'allègueront la beauté, & l'étendue des connoissances humaines, & la petitesse la grossièreté & l'obscurité des connoissances animales; & ils concluront qu'un principe corporel sera capable de produire les connoissances des bêtes, mais non pas les reflexions les raisonnemens, les idées universelles, les idées de l'honnête, qui se trouvent dans l'ame de l'homme; & par conséquent que cette ame doit être d'un ordre supérieur à la matière, elle doit être un Esprit.

§. 9 23.

Ne leur disons plus qu'ils assurent témérairement que l'ame des bêtes ne raisonne pas, & qu'elle n'a point d'idée du bien honnête; renonçons à cette objection: disons seulement qu'il est mille fois plus difficile de voir un arbre, que de connoître l'acte par lequel nous le voions; de sorte que si un principe matériel est capable de connoître infinité de choses qui se passent au dehors, il sera beaucoup plus capable de connoître ses propres pensées, de les comparer ensemble, de les multiplier: ainsi les reflexions, & les conclusions, & les abstractions de l'homme ne demandent pas un principe plus noble que la matière.

§. 924.

Car enfin, verba sunt alterius auctoris, qu'est ce qu'une connoissance universelle, si non une con-

noissance

noissance qui convient à plusieurs choses semblables, comme le portrait d'un homme conviendrait à tous les visages qui lui ressembleroient? Qui est ce qu'un raisonnement, si non une connoissance, comme nous voyons qu'un mouvement est produit souvent par un autre mouvement. Certes si l'on met une fois que la pensée, l'intention, & la reflexion peuvent provenir d'un corps animé par une forme, materielle; il sera bien difficile de prouver, que le raisonnement, & des idées de l'homme ne scauroient provenir que d'un corps animé aussi par une forme materielle.

§. 925.

Je prie tous mes lecteurs de prendre garde à la malheureuse situation où se trouvent les scholastiques, par rapport au dogme de l'ame sensitive. Ils alleguent contre Des Cartes les actions les plus surpermanentes des animaux, ils les choisissent exprés pour le confondre plus à coup sur; mais apres cela ils eprouvent qu'ils se sont trop avancez, & qu'ils ont fourni des armes à leur adversaire pour ruiner la difference specifique, qu'ils souhaitent d'establiir entre nôtre ame & celle des animaux. Ils voudroient bien que l'on oubliât tous ces exemples de ruse, de precaution, de docilité, de connoissance de l'avenir, qu'ils ont etalez avec tant de pompe afin de montrer, que les bêtes ne sont pas des automates: Ils voudroient que l'on ne songeât qu'aux actions grossieres d'un bœuf qui ne fait que paître; mais il n'est plus tems d'exiger cela: on emploie ces mêmes exemples à les confondre, & à leur prouver que si une ame materielle est capable de toutes ces choses, elle pourra faire tout ce que l'une de l'homme produit; il faudra seulement donner à l'ame des bêtes plus de degre.

degré de raffinement ; ne faut il pas qu'on suppose, que l'ame d'un chien ou d'un singe est moins grossiere que l'ame d'un bœuf ?

§. 926.

En un mot, s'il n'y a qu'une ame spirituelle qui puisse produire les actions d'un gros lourdaut de païsan, je vous soutiendrai qu'il n'y a qu'une ame spirituelle qui puisse produire les actions d'un singe. & si vous dites qu'un principe corporel est capable de produire tout ce que les singes font, je vous soutiendrai qu'un principe corporel pourra être cause de tout ce, que font les gens stupides, & que pourvu que l'on subtilise la matiere, & qu'on la degage de ce qui s'appelle terreitez, phlegmes, &c. elle sera cause, de tout ce que font les habiles gens.

§. 927.

Docere, ex subtili conflata materia brutorum esse animam, est cuniculis insidiosis imminere fundamento immortalitatis, quâ floret mens humana. Si tanta in materiam præstantia conferri potest, ut ex ea compositæ animæ bestiarum, sensuum, imaginationis, & memoriæ dono auferi queant: profecto ejusdem materiæ capacitate præstari poterit, ut accedat illis facultatibus, materiam ornantibus, intelligendi, meditandi, ratiocinandi potentia.

§. 928.

Intellectus in homine à facultate sensuum non nisi aliquot perceptionis gradibus distinguitur. Quas sensum ope haurimus ideas, ex obviis quibusque exemplis, earum similitudines contemplandô, formamus notions generales, quod officium

ficium intellectus est. *Omnis igitur humanus intellectus sua à sensibus capit initia.* Si nullis homines pollerent sensibus, sane nec intelligendi promittitudinem consequerentur unquam. Quare ii, quos vel natalium, vel singularis casus infelicitas, *uno, duobusve sensibus privavit, v. g. surdi, muti, etiam ad intelligendum aliquantisper hebetes esse cognoscuntur.*

§. 929.

Ipsa igitur naturæ, nobis ingeneratæ, ductu videmur edoceri, *quodcumque sentiendi potentia præditum sit, idem & ulterius evahi, & uno, alterove perceptionis gradu posse augeri, i. e. illud posse ratiocinandi dono, quod ex sentiendi facultate oritur, à Deo tractari.* Quotquot igitur animam brutorum materia subtiliori conflata esse pronuntiant, ii & mentem hominis eadem ex massa componi potuisse, vel inviti concedere coguntur.

§. 830.

Eorum vero imperitia quam maxime reprehendenda est, qui se *Cartesiana sententia* de brutis machinis, *corrugata fronte, rigidos Catones Censoresque præbent; nec tamen bestiarum animas non ex materia quadam tenuissima coaluisse scribunt, continuo post mortem in auram abituras, Hi loquuntur, sed sine ideis, more Præceptorum, quos sequuntur, i. e. Scholasticorum, barbaras voces pro conceptibus oberudentium.* Neque enim Cartesius, si sententiæ fundamentum spectes, à Scholasticis nisi in eo abicit, ut, quæ illi verbis nihil aut parum significantibus, *decebat, hic explicabilis*

bili ratione, dissipato notionum obscurarum fumo, *ex mechanismi legibus, derivaret.*

§. 931.

Id quod, si Scholastici consentanea quidem, nec male coagmentata tradere velint, damnare nec possunt, nec debent. Quomodo enim differat sententia vagis ideis formata, & obscuris proposita vocibus, à se ipsa, quatenus determinata & explicabilis ratione, vocibus perspicue significantibus, exprimitur? Quomodo *eadem aqua* tanquam lutulenta, & tanquam limpida *respici potest, censi, bi contraria*, ita, ut si limpidam improbes, nec unarespuas lutulentam? Inepti igitur sunt, non ideis, sed vocibus, in ratiocinando, alligati, quotquot *negant bruta machinas esse*, sed animam tamen eorum tenuissimo flatu, vel subtilissima materia contineri affirmant. Hoc est sinistra manu ædificare, quod iuxta dextra temere destructum.

§. 932.

Ibimus in rem præsentem. Bruta, quanta quanta sunt, Cartesius machinas esse dictavit. Sed quomodo? *an in crassa tantum corporis organorum materia mechanismum quesivit?* Annon in subtilissima quadam materia, qua crebrum permeatur, & totum animalis corpus? Annon in igneis illis exhalationibus, qui sensus vitali calore accedunt? Non legisse, nec unquam vidisse Cartesii scripta oportet, quicumque hanc ejus mentem fuisse negat.

§. 933.

Quod si ita est, advertamus, quæso, quàm imprudenter scholasticorum Filii Cartesium accusent? *Quid est machina? Est portio materia, sive crassiusculæ,*

culæ, sive subtilioris, sive subtilissimæ, quacunque sit tenuitate, qua interveniunt variarum figurarum, dispositionum, situs, diversorumque motus impulsuum, certis functionibus exsequendis adaptata est. Sic machina est molendinum, ex materia compactum crassa; machina horologium portatile, ex machina subtiliori fabricatum; machina denique tormenta ignivoma, imagines, quæ orto sole, radiis agitatae, in apricum prodeunt. De quibus Sturmus. Quod si animum brutorum similem quis statuatur imaginibus illis, annon ex æquo ex materia conflatam tenuissima, ex machinam pronuntiaret?

§. 934.

Oportet igitur bestiarum animas machinas esse, si quidem ex aura tenui, ut illi volunt, composita est. *Mechanismus enim est ordo, quo continentur materia vicissitudines, ac motus; sine mechanismo proinde rem materia conflatam fingere, est materiam indigestam molem sine ordine mutuam comminisci, vel mortuam inertemque massam, sine omni motu cogitare.* Si propterea juxta Scholasticos anima bestiarum materialis est (sic enim loquuntur) eadem & machina est; nisi stulta imaginatione, id, quod in materia præcipuum est, & eximium, nempe motuum ex varia figura, situ &c. resultantem ordinem tollere, & in conceptum nescio quas *gallimassas* incidere velis, præcipuo divinæ gloriæ specimine, quod in rerum conditarum numero, mensura, pondere, uno verbo: ordine, ponitur, explosio & exhibitio.

§. 935.

Rogo, quotquot huic sententiæ de anima brutorum materiali, (cum illis loquendum est,) adstia-

pulantur, ut sive animo, sive scripto in se ipsi periculum faciant, *liceatne animam ullam ex subtilissima materia coortam cogitare, nec tamen intelligere mechanismo temperatam?* Nam aut anima bruti, quam vocant, *materialis ad certas regulas agit, à Conditore præscriptas, aut non agit.* Hoc si dixerimus, sumus iniqui in Deum, ejusdemque opus, ignorantia præpediti, reprehendimus. Primum vero si placeat, mechanismi definitionem *in anima bruti agnoscamus necesse est.* In quod autem cadit definitio, in id & definitum. *Ordo enim in materia motibus est mechanismus.*

§. 936.

Ex hoc etiam cognoscitur, *Cartesium non mutasse scholasticorum sententiam, sed perfecisse.* Cum enim illi animam materialem brutorum actionibus præficerent, nec exhiberent notiones explicatiores, *quæ fieri possit, ut materia, licet tenuissima, & igneæ velocitatis, tot miris effectibus præstandis par sit;* Cartesius defectum pensaturus, *ex regulis mechanismi & motûs rem exponere est aggressus;* bruta machinas esse affirmans, ringentibus cæteris, qui ignorabant, *subtilissimam quoque materiam, quæ a Pharmacopolis spiritûs nomine cononestatur, non aliis regulis agi, quam vel crassissima molendinorum saxa, quibus grana contunduntur:* ideoque, si anima bruti tenuis aura sit, non posse eam alias agendi leges sequi, quam quas ab initio rerum conditarum Deus præscripsit materiæ omni. Itaque si brutorum animæ ex materia conflatae, profecto & machinæ sunt. Ingeniose

Vir

Vir illustris : Il m'arriva un jour de dire, que le Cartesianisme en ce qu'il y a de bon n'étoit que l'Antichambre de la véritable Philosophie. Un homme de la compagnie qui frequentoit la Cour, qui avoit de la lecture, qui se meloit même de raisonner sur les sciences, poussa la figure à l'allegorie, & peut être un peu trop loin. Car il me demanda la dessus, si je ne croyois point, qu'on pourroit dire sur ce pied-là, que les anciens nous avoient fait monter l'escalier ; que l'école des modernes étoit venue jusque dans l'Antichambre, qu'il me souhaitoit l'honneur, de nous introduire, dans le Cabinet de la nature. Cette tirade de paralleles nous fit tous rire ; & je lui dis, vous voyez, que vôtre comparaison a rejoint la compagnie, mais vous ne vous êtes point souvenû, qu'il y a la chambre d'Audience entre l'Antichambre & le Cabinet, & que ce sera assez si nous obtenons audience sans pretendre de penetrer dans l'interieur. Cartesius igitur sententiam Veterum de anima bestiarum ulterius evexit ; cujus naturam etsi totam intelligendo exhaustire, ejusdemque intimos recessus excutere non liceat ; datur tamen copia ad veritatem propius accedendi, & emendandi, quæ adhuc inculta fuerunt.

§. 937.

Quæritur tandem, quomodo dubiis hætenus propositis fieri possit, quod satis est ? Probavimus § 919. omnes difficultates ex eo fonte scaturire, quod anima plerasque notiones extrinsecus à suo corpore nancisci, ideoque per hujus organa, eorumque varietatem, ad omnis generis ideas excipiendas flexibilis fingatur ; quo pacto non sequi non potest,

minus exploratum esse: *annon mens nostra, si bestia cuiusdam corpore eam affici contingeret: vel, an si bruti anima humani corporis organo uteretur, ad ratiocinandi facultatem fingi, eò factò, posset? id quod tandem eo valet, ut immortalitatis laude vel utriusque generis anima privetur, vel ex æquo condecoretur utriusque generis anima,*

§. 938.

Hæc una igitur superest via ad veritatem enitendi, nimirum ut concedas, *nullam omnino ideam animæ nostræ extrinsecus, à corpore offerrî, nihil in ea aliunde adscitum, omnia ebullire ex fonte domestico, perceptiones, cogitationes, appetitus, motus animi seu affectus, representationes sensuum, electis ab æterno humana mente & corpore tali, cujus illinc ideas, hinc motus, & rationis similitudine, (non dico proportionis) & temporis ordine, & efficacia gradûs, accuratissime consensuros Deus præsenferit.*

§. 939.

Ita fit, ut anima quævis omnium suarum actionum fontem in semetipsa habens, semper aliquid moliens existat, *eoq; ipso domestico discrimine, quo ab omnibus aliis distat, insignita sit, non in quævis formas flecti cerea, non ad omnis generis notiones extrinsecus obtrusas parata, non obnoxia corporum varietati, cum nullum aliud ei adaptari possit, nisi quod pulcherrimo motuum suorum concentu illius ideis exacte respondeat.*

§. 940.

Multis probata est argumentis à Viro celebri hæc sententia, inter quæ & hoc: *J'ai marqué dans*

mon Livre que si M. Des Cartes s'etoit apperçu que la nature ne conserve plus seulement la même force, mais encore la direction totale dans les loix du mouvement, il n'auroit pas crû que l'ame peut changer plus aisément la direction que la direction que la force des corps & il seroit allé tout droit au Systeme de l'harmonie préétablie, qui est une suite nécessaire de la conservation de la force & de la direction tout ensemble. Rec. T. II. p. 135.

§. 941.

Corpus igitur in unaquaq³ anima non est ejus perceptionum effector, sed index; non causa, sed signum. Si corporis machina idearum in mente effectrix foret, appulsû suorum motuum ad animam physicô, tum pro diversitate corporis quidvis in qualibet anima effici posset, ideoque etiam in anima bruti, subornato corpore habili, præstari rationandi facultas & immortalitas: sed id consentaneum veritati non esse, aliquoties dixi. Non est igitur credendum, bruti animam ullo tempore fontem idearum, quibus rationem metimur, in se habuisse; cum potius ab initio, quo primum tempore ex nihilo emicuit, nulla semina, nullam vim complexa fuerit, quam quæ sentiendi actionibus, ordine certo edendis, fuerit idonea. Non ferit igitur illud argumentum. §. 919. seqq.

§. 942.

Vires uniuscujusque animæ ex se ipsis evolvunt, quidquid & sentiendo & intelligendo assequuntur; sunt igitur mentes humanæ, & bestiarum animæ, naturâ suâ, non corporis extrinsecus juncti adjumento, distinctæ. Atque

sicuti bruti anima nunquam eo pertingit, ut intelligendi facultatem nanciscatur: ita propter eandem causam persuasum esse debet, nulla nunquam intelligentiæ semina in eâdem recondita fuisse, *caruisse igitur ex se fundamento immortalitatis*, nec magis ea præstantia potituram esse, quam ex cepa communi *idem procreare potest*, quod ex cepa Tulipæ gignitur,

§. 943.

Nec est cur libertatis, cujus doctrina, fulcrum disciplinæ morum, semper sancta & commendatissima esse debet, *extimescas detrimentum*, Id enim, stante hâc sententiâ, actioni mentis spontaneæ tribuitur, *quod à corpore profectum, animo ceu patienti, illarum credebatur*: Atqui, quantumcunque illud est, libertatis tamen imperio obnoxium non est, sed ad sensuum servitutem, quæ in omni sententiâ salva manet, refertur: Ergo si vel maxime ad ejusmodi perceptiones corpus haud quidquam conferat, sed suis mens ipsa viribus adjuta eas evolvat, libertas incolumis manet, *que nunquam à quoquam in exercitio sensuum quaesita fuit*.

§. 944.

An est in tua potestate sicum, impedire, ne corpus, à quo tuam tangi mentem putas, animam afficiat! Num tu cavere potes, ne sentias, à corpore, ut credis, animo illarum dolorem? num obstare licet, *quo minus audias, videas, subodoreis, delibes &c.* quæ corpori ejusdem organis allabantur? *Aliquando quidem objecta afficientia amoliri, ac declinare licet, nec tamen id semper usu venit,*

nit, nec, si unquam objecta corpori adplicata fuerunt, ut *lumen*, ut *sonus*, ut *sapor* &c. tu is es, quem penes sit facultas præstandi, ne illa perceptionem in mente excitent. *Quidquid igitur à corpore in mentem profectum putas, id libertatis imperio exemptum est.* Cave proin credas, si ea ipsa quoque mens agat, & ex se evolvat, qua adhuc à corpore pati videbatur, minus liberam mentem fore; cum nunquam in eo, quod animus à corpore patitur, sed quod ipsa agit, libertas collocata fuerit.

§. 945.

Cogita de libertatis notione, quæ est facultas NB. agendi (non patiendi) & non agendi, *agendi hoc & illud* &c. & tecum constitue, utra sententia, mea ne, an tua majorem animæ adscribat libertatem? Tu *intellectus*, tantum *voluntatisque* operationes menti adjudicas; ego omnes, & *quæ* sentiendo *absolvuntur*. Tu, cum nexum utique noris inter sensuum nostrorum perceptiones, & ortum inde voluntatis liberæ arbitrium, illas tamen machinæ corporeæ mentem afficienti subjicis; *quamvis eo modo corpori in animam potestas ex obliquo certe possit tributa videri*: ego omnia viribus animæ domesticis, ut nec per ambages nec rectâ via *ullus corpori ad imminuendam libertatem in animam aditus pateat*. Tu forte me reprehendis, quod sensifera à corpore in animam translata, ibidemque sua sponte evoluta, doceam; ego te vicissim objur-gare non ausim, quod alteram perceptionum partem, quæ à voluntate & intellectu cooriuntur,

suâ non minus sponte, ex animo procerudi, & ordine certo surgere; semper palam es professus; cum tamen liberos adpetimus ex anima ipsa evolutos dicere, majus videatur esse periculum. Liberum enim desiderium aliud ex alio subinde nasci, tua ipsius conscientia edoceberis.

§. 946.

Utinam vero egomet intelligere ex æquo possim, quomodo cum tua sententia conciliari libertas hominis possit. (Testor DEum, me nulla contentionis voluptate titillari) Ex tua opinione corpori aditus ad mentem patet, & ad imprimenda ibidem sensuum vestigia; unde nosti, corporis afficientis motus ab ulteriori progressu impeditos, ipsa animi libera decreta attingere & interzurbare non posse? sentio, inquis, me hoc libere, nemine oblectato, voluisse; Sentis utique jucunditatem actionis, in quam te libere ferti caussaris, sed quo tandem sponse certus es: nullam sensûs à corpore profectam suavitatem occultam, quæ animum molliter subierit, imposuisse tibi, ut quam lubens actionem suscipis, eandem & libere susceptam falso credas? Cum enim mens tua corporis motibus fluctibusque, tanquam littus mari, exposita sit, multa irrepere possunt, vel te non opinante, quæ voluntatem in omnes partes flectant, & corporis præsentent mancipium. Non urgeo cætera. Cumprimùm tu & libertatis & immortalitatis laudem, ex tua hypothese, animæ rectius, quam ego, asserere poteris, fidem tibi meam adstrictam cupio, futurum, ut, desertis his partibus, in suffragia tua eam.

§. 947.

Sed nunc satisfaciendum est alteri dubio, ad-
versus immortalitatem proposito, quo vel brevia
in eandem laudis partem trahere, quippe animi
simpliciter gaudentia, vel, si materiae particeps illa
sit, & hominis mentem eo honore privare pro-
pterea contendebant, quod materia, si sensus, pro-
fecto etiam intellectus dono augeri possit. Nimi-
rum anima belluarum, ex Viri celeberrimi suf-
fragio, simplex quidem est, neque habet in se quid-
quam admixtum, compositum, disparsum, ideoque
non potest dividi, vel interire: non tamen id argu-
mento est, eam esse immortalem. Animum adji-
ciamus ad sequentia.

§. 848.

*Je suis en commerce avec cet Auteur, & j'ai
passablement bien compris ses sentimens. Cette for-
ce active primitive, qu'on pourroit appeller la vie
est justement, selon lui, ce qui est renfermé dans
ce que nous appellons une Ame, ou dans la substan-
ce simple. C'est une realité immaterielle, indivisi-
ble, & indestructible: il en met par tout dans le
corps, croyant qu'il n'y a point de partie de la masse,
ou il n'y ait un corps organisé, doué de quelque per-
ception, ou d'une maniere d'Ame. Ainsi ce raison-
nement nous mene directement à la distinction de
l'Ame & de la matiere. - - par ce que les Principes
du mecanisme, dont les loix du mouvement sont les
suites, ne sauroient être tirés de ce qui est purement
passif, geometrique ou materiel, ni prouvés par les
seuls axiomes de mathematique. cit. loc. P. II.
231. seqq.*

§. 949.

Une véritable substance, telle qu'un Animal, est composé d'une Ame immatérielle, & d'un Corps organique ; & c'est le composé de ceux deux qu'on appelle unum per se.. cit. loc. P. II. p. 329. Sed ne quis ex simplici belluarum anima in immortalitatis brutorum opinionem veniat: notanda porro sunt sequentia: Thomas d'Aquin a déjà dit, que les ames des animaux sont indivisibles, d'où il s'ensuit, qu'elles sont incorruptibles. Apparemment, qu'il n'a pas voulu s'expliquer plus ouvertement, & s'est contenté d'avoir posé le fondement. On peut poser que tout cela pourroit être, mais avec fort peu de consolation, car quoique nos ames & celles des autres animaux demeurent, elles ne se resouviennent plus du passé. Mais je suis d'un autre sentiment ; j'avoue qu'après la mort nous ne nous souvenons pas d'abord de ce qui nous avons été, ce qui n'est ni propre ni bienséant à la nature. Je crois cependant, que ce qui est une fois arrivé à une ame, luy est éternellement imprimé. &c. Hann. p. 228.

§. 950.

Dudum observâtunt Viri Doctissimi, simplicem animæ naturam argumento immortalitatis non esse. Omne quidem immortale simplex est, sed non omne simplex est immortale. Si vel maxime brutorum animæ corporibus solutæ suis, non intéreuntes perseverent, nulla tamen rerum ante actarum memoria continuo tanguntur; cum fieri possit, ut eorum recordatione non afficiantur, quæ ab iis, corpore adhuc vestitis, facta. Atqui immortalitas in eo ponitur, ut sentiamus nos eos esse,

esse, qui ante mortem hoc aut illud praclare ^{ve-}improbe fecerimus, pœnæ infligendæ causa, ^{et} culpæ convictos, si iusta quidem est, ferire sole. Itaque immortalitatis ratio à brutis abest.

§. 951.

Homini vero illam prærogativam competere, ex celeberrimi Viri placitis à scriptore doctissimo ita probatur: *Tria debent adtendi. Unum, inquit, quod nulla adsit ratio, quare anima per mortem debeat ex statu spiritualitatis deprimi ad inferiorem. Morte solvitur corpus: Corpus non influit in animum effective: Habet illa principium suarum mutationum intrinsecum in se ipsa: Igitur nulla adest ratio quare non ipsa pergere possit, & pergat in ideis distinctis & ordinatis.*

§. 952.

Non diffiteor huic Viri judiciosissimi argumento obstare dubium, facili tamen negotio solubile. Eadem ratio videtur pertinere ad animam bruti, qua pro immortalitate humane mentis allegata est. §. 917 915. Nulla ratio adest, quamobrem anima bruti, quæ ante mortem variarum rerum sensu affecta fuit, illa facultate exuatur. Interitu corpus tantum bruti destruitur, quod nunquam physico motu ad simplicem belluæ animam appellere, & ei quidquam vicissitudinis inferre potuit. *Habet anima etiam bruti fontem suarum perceptionum, in suis viribus, domesticum: igitur nulla adest ratio, quare non possit pergere. Sentient igitur bruta quoque post mortem; vel si id non placeat, nec hominis mens, propter eam rationem, eò statim esse perget, quo fuit cum corpore*

corpore suo juncta. Quid hîc respondendum sit, paulo post dicemus, dummodo cæteras argumenti partes ex scriptore doctissimo allegaverim: abjunctis dubiis, una solutione submovendis.

§. 953.

Alterum, pergit laudatus scriptor, est, quod Analogia majorum mutationum id persuadeat. Quanti sit argumentum ex Analogia iis in locis, ubi sola sub DEO natura agit, id Astronomi & Physici, Anatomici & Chymici dudum experti sunt, adeo ut non dubitent ex Analogia decidere tamdiu, donec contrarium luculentissime demonstretur. Analogiam autem hîc aduscamus ex eo, quod in magna, qua circa generationem existit, mutatione altius evecta est anima, non depressa profundius; itemque ex eo, quod generaliter res natura in mutationibus suis extantioribus perficiantur potius, quam destruantur. Intercedunt hîc quidem facta & concursus hominum: adeoque non dubito ipsorum culpa corrumpi & imminui effectum à natura intentum: sed in consideratione physica (non specificè, verùm gradualiter) - - admisso discrimen quantum velis. Bene sit anima post mortem aut egre: Potest, quin debet utrinque esse Spiritus.

§. 954.

Huic ab analogia petito ratiocinio obesse iterum videtur belluarum exemplum, quarum animæ, eodem jure, quò hominum, in perfectiorem post mortem statum, traduci, & pluribus augeri donis deberent, si illa quidem philosophandi ratio probata esset. Quotusquisque vero est, qui à se impetrare possit, ut credat, animas bestiarum corporibus evolantes plura & perfectius sensuras, quam nunc quidem fieri intelligimus.

§. 855.

§. 955.

Tertium hoc loco illud est quod Analogia succensurietur ratio perseverationis. Status consequens pendet ex antecedenti. In antecedenti plus rationis est ad producendas posthac ideas distinctas & ordinatas: Nulla autem est impediens aut interrumpens interna. Igitur tanto magis in statu idearum distinctarum anima persistet, quanto plus rationis effectiva internæ ad perseverantiam illam est in anima, quam olim adfuit ad elevationem ex sensitivitate ad spiritualitatem. Manet igitur anima in statu spiritualitatis post mortem.

§. 956.

Si quis quæreret: An & in bruti anima status subsequens pendeat ex antegresso, annon plus rationis effectricis adsit ad continuandas post mortem perceptiones, quam interrompendas, maxime cum ejusmodi animæ ex statu obscurarum perceptionum profecta fuerit ad facultatem perceptionum clararum, i. e. sensuum? Existimo eodem jure respondendum esse affirmando, quô de homine simile ratiocinium §. 954. fuerit propositum.

§. 957.

Ut igitur huic dubio, reliquisque cognatis §. 952. 954. satisfiat, non possum quin plenam Viri illustris sententiam allegem, quæ velim accuratius, si visum est, expendatur; quia solidis Philosophiæ, sed remotioribus fundamentis superstructa est.

§. 958.

Je conviens avec tout le Monde que les animaux ont de veritables ames sensitives, je soutiens même avec la plupart des Anciens que toute la Nature est pleine de force, de vie, & d'ames. Car

on connoit par les moyens des microcospes, qu'il y a une grande quantité de creatures vivantes, qui ne sont pas perceptibles aux yeux, & qu'il y a plus d'ames que de grains de sable ou d'atomes.

§. 958.

Mais je soutiens encore, comme a déjà fait Platon & devant luy Pythagore, qui a tiré cette opinion de l'Orient, qu'il n'y a point d'ame qui perisse, non pas même celle des animaux. Tous les Corps ont de parties, & ne sont rien que des amas & des multitudes, comme des troupeaux des moutons, ou des etangs pleins de gouttes & de poissons, ou comme un montre, qui a plusieurs ressorts, & autres pieces necessaires. Mais comme tous les nombres consistent en un & un, ainsi toutes les multitudes sont composées des unités.

§. 960.

Ainsi les unités sont la véritable source & le siege de tous les êtres, de toutes forces & de tous leur sens, & tout cela n'est autre chose que des ames. D'ou il s'ensuit incontestablement non seulement qu'il ya des ames, mais encor, que tout est plein d'ames, & en quoy consiste véritablement l'ame: Enfin, *pourquoy chaque ame est incorruptible.* Car les unités n'ont pas de parties autrement elles seroient multitudes, & ce qui n'a point de parties, ne peut pas se corrompre.

§. 961.

Mais par ce qu'il ne se fait rien en vain dans la nature, & que rien ne s'y perd, mais que tout tend à sa perfection & à sa maturité, de même chaque image que nôtre ame reçoit, deviendra enfin

un tout avec les choses, qui font à venir, de sorte que nous pourrons tout voir comme dans un miroir, & en tirer ce que nous trouverons plus propre à nôtre contentement, Nous devons donc conclure delà, que nous devons être à present contents, parce qu'à le bien prendre tout ce qui arrive est (par rapport au Dieu) si bien disposé, que nous ne le pourrions pas mieux faire quand même nous serions fort intelligens à ces sortes de matieres.

§. 962.

Nos ames sont capables de sçavoir & de gouverner elles font quasi dans le petit monde ce que Dieu fait dans le grand. Elles sont comme de petits Dieux, qui font des mondes, qui ne perissent pas moins que l'Univers, dont elles sont l'image. De même que le grand monde elles tendent aussi à leur but. D'où il s'ensuit, que les autres ames & les corps doivent servir à celles, qui ont quelque rappott avec la divinité, pour achever leur felicité quoyque en même tems qu'elles servent à ces autres ames, elles tendent aussi à une plus grande perfection, par ce que le Monde est comme un corps qui va sans obstacle à son but; puisque rien ne peut s'empecker soy même, & qu'il n'ya rien hors du monde, qui le puisse empêcher.

§. 963.

Existimandum igitur ipsas brutorum animas in perfectiorem (sed suo tempore) conditionem traductum iri, qualem? quantam? quousque? nos in mortali adhuc vita versantes haud invitos fugis? sufficit enim rem ipsam exploratam esse, cum ex eo, quò omne ab interitu tutum DEi opus, quò numero etiam anima bruti simplex

plex est, §. 954. eat in perfectius, *maximo divina gloria ornamento*; cum vero etiam, *quia ipse sacra littera significare videantur idem, notissimo oraculo, Rom. 8. v. 21. quod quidem variis interpretationibus obnoxium est.*

§. 964.

Argumento pro immortalitate à justitia desumpto opponitur plerumque exemplum corporis, *cujus membra, licet & justitiæ apud alios, & iniquitatis apud alios arma sint, nullam tamen DEI justitiam nec in pœnis nec præmiis experiri, sepulcro quippe obruenda, similem igitur fore DEI circa mentem providentiam, quæ licet perennet, utpote natura simplex, forte non magis sui conscientiam post mortem fore, ac ante nativitatem, quo tempore etiam fuerit simplex, cogitationibus occupata fuerit.*

§. 965.

Malim igitur, quamvis illi argumento pretium statuam, non tam à *peculiaris DEI virtutis, justitiæ, quam omnium ejus perfectionum gloria* argumenta immortalitatis animæ ducere. *Gloria DEI est perfectionum divinarum celebratio & cognitio à spiritibus cunctis, qui DEUM Auctorem habent, profecta. Sed Gloria DEI est æterna, quâ nec antiquius quidquam potuit esse, per §. 819. 8. O. C. II. nec quidquam posterius; nam & leges DEI, si quæ antiquatæ, propter hanc ipsam gloriam DEI antiquatæ sunt. Oportet igitur Spiritus, qui DEO Auctore existunt, ex illo statim tempore, quo quid cognoscere cœperant, perpetuò cognoscere DEUM, ut illorum cognitione, quâ in perfectiones DEI contemplantas, imitandas, feruntur, extinctâ,*

ipse

ipsa gloria DEI obscuretur, quod à Consilio creantis DEI alienissimum est.

§. 966.

Nec argumentum hoc illi dubio, uti priora, exponitur. Non est locus effugio, quod in corpore terra sepeliendo, nec forte premiis, pœnisque remunerando, vulgo solet quæri: sufficit in homine, gloria DEI illustranda causa, semper animam conditoris perfectiones cognoscere posse. Falleris si putas, justitiam, tributis in hac vita premiis & pœnis, vel in altera ad bene longum, sed tamen termino circumscriptum tempus, absolvi posse, tum animam, cui justitia fecit, quod debitum erat, demitti posse in æternum & profundum somnum, quo ante natales sopita fuerit: Cum non ratiociner ex justitiæ divinæ, sed omnium perfectionum DEI gloria, quæ uti sempiterna est, ita etiam admirantes & cognoscentes spiritus postulat sempiternos.

§. 967.

Non potest huic ratiocinio exprobrari, uti exprobratur illi à simplici natura animæ perito, quod probet tantum perennitatem generativam, non vero speciatim perseverantiam in intelligenda: nam æterna DEI gloria non solum naturam perdurantem, sed & intelligentiam desiderat, cum intellectu destituta DEI opera propter intelligentia facta sint, ut hæc & in seipsis, & illis, quanta DEI sit perfectio, cognoscant. Majus est hoc nostrum argumentum eo Cartesiano, à voluntate DEI desumpto, quæ committere non possit, ut opus tam nobile, anima, pereat; cui corporis in terra putrescentis exemplum opponitur, Sed nos

philosophamur non ex nobilitate, quæ in animam & corpus cadit, sed ex cognitionis divinarum perfectionum perpetua necessitate, quæ in solam animam quadrat, nec corporis exemplo confutari potest.

§. 968.

Forte suspicaris, perpetuam DEI gloriam conservari posse, si vel maxime anima, adhuc DEUM cognoscentes, intereant post mortem, dum semper pereuntibus nova substituantur, & alia ex aliis DEO gloria parari possit. Sed si DEUS gloriam suam intendit, universam, totam, integram intendit, non mancã, non mutilam. Atqui ostendit in hac vita disiectos gloriae suae speciminum articulos, non una connexes serie, ex uno tantum angulo intuemur divini honoris testimonia, non adspicimus totam eorum delineationem, velut constituti in loco celso. Multa absurda, hiulca, multa parum bene coagmentata in hac prima divinae providentiæ scena videntur. An igitur putas, nos eo factos consilio, ut conspectis quibusdam viarum, quæ gloria DEI continentur, capitibus, vel extremis vestigiis, reliquo tramitis admirabili flexu & cursu, nubibus adhuc densis, tectò, statim deleamur? Ita profecto vel per infinitos Spiritus, successuros destructis, nunquam attingeretur gloria DEI, i. e. perfectionum ejus cognitio plena, coherens, jucundissima: Sed omnes successuri pereuntibus eadem cognitionis imperfectione laborarent, quâ hi, ac ipse DEUS suarum perfectionum repræsentasset Theatrum, cujus non nisi initium, absque nexu cum sequentibus non satis intellegit.

intelligendum, Spiritibus hanc terram incolentibus voluisset ostentare.

§. 969.

At, inquis, *ratione prestruitur, alias scenas esse secuturas hanc, cui intersumus, hoc est probare idem per idem.* Erras! Nostræ cognitionis imperfectionem sentimus, ac tristi usu edocemur, multas divinatorum operum scenas incoari, non absolvi: jure igitur rationes ita subducimus nostras, cœptam esse divinatorum operum telam, nondum pertexam, gloriæ divinæ tantum initium in hac vita obrinere, non ea, quæ maxime ad virtutes DEI intelligendas & in serie spectandas pertineant.

§. 970.

Si anima hominis, inquiunt hostes immortalitatis, corpus pellit suum, actione physica, atque ejus organis vel bene vel male affectis utitur ad intelligentiam vel insaniam; qui intelligere, quaesivimus, poterit, corpore destructo? Sed nullo unquam passu ab anima corpus moveri posse, probatum est. §. 940. Animæ igitur intelligendi viribus nihil deccedit, etiamsi corpus relinquatur in sepulcro. Cujus accedente motu, mens hominis intellectura quidquam, non eget, eô etiam præclare potest, sine detrimento virium intelligendi, supersedere.

§. 971.

At, inquis, *qui poterit regere corpus mens nostra, quod ipsa non trudit, pellit, dirigit, movet?* At aliud est à mente corpus regi, aliud ab anima idem moveri. Neque qui hoc negat, & illud vocare in dubium censendus

sendus est. An Exercitum non regit Imperator, si milites corporum declinationes vel in sinistram, vel dextram partem facere jubet, si arma deponere, si bombardas humeris imponere, aperire scutulam, pulverem nitratum inferre, & subdito igne, explodere, vult, si ordines contrahere, obliquare, procedere, retrogredi, militari gradu, jubet, si ad unius nutum, vocem, omnes compositi sunt, si vestigiò ne tatum quidem unguem cedunt, nunc provocati, maximo impetu, servatis ordinibus, provolant, invadunt, pugnant, dijectoque gradibus hoste, triumphant, canunt, vociferantur? *Annon regit Imperator, an illius voluntas irrita, vana, effectu cassa est?* Numquid Imperator egit cæco fato, quia ad militum motus, actione physica, ne tantillum contulit? Profecto id non sentis.

§. 972.

Atqui Dux militum, ne unius quidem militis brachium movit, nedum pedes, minime corpus totum, omnium minime universas cohortes, vires harum à DEO sunt, sed ad illius nutum accommodatæ, motus harum ab Imperatore licet non sint excitati, ejus tamen subsunt arbitrio. Sed similis est causa animæ. Totum corpus ad ejus nutum compositum est, quod moderatur, cui imperat, præest, mandata imponit: Sed inde non consequitur, machinæ motus cieri ab illa, posse eam accelerare, retardare partium fabricæ cursus, posse interpolare mechanisimi leges, sufflaminare, protrudere pronos in motum à Cerebro spiritus animales; licet enim corporis Domina

mina sit, non est tamen faber & artitex, licet moderatrix existat, non est tamen morum effectrix.

§. 973.

Si quod inde libertati periculum imminet, quod anima corpus quidem regat, non autem moveat: tum & Imperator turpe Exercitus mancipium est, quod *actione physica* cohortes non ciet, quod suis viribus milites curunt, antrosum retrorsum, sinistrorsum. dextrorsum, strenue pergunt: tum & anima omni non solum exercitio, sed & facultate libertatis privatur, quo primum tempore corpus morbo afflicto, pro lubitu, in omnes partes versare non amplius potest. Sed non credo, quemquam fore, cui ejusmodi philosophandi ratio adprebari possit.

§. 974.

Sub finem addo verba sequentia, quibus hactenus dictis lux affundi potest: j'accorde une existence aussi ancienne, que le Monde, non seulement aux Ames des bêtes, mais généralement à toutes les monades, aux substances simples, dont les Phenomens composez resultent, & je tiens que chaque Ame ou monade est toujours accompagnée d'un corps organique, mais qu'il est dans un changement perpetuel, de sorte que corps n'est pas le même, quoique l'Ame & l'Animal le soit.

§. 975.

Cettes regles ont encore lieu par rapport au Corps humain mais apparemment d'une maniere plus excellente qu'à l'égard des autres animaux,

qui nous sont connus? l'Homme qui doit demeurer non seulement animal; mais encore un personnage & un citoyen de la Cité de Dieu, qui est le plus parfait Etat possible, sous le plus parfait Monarque - - Il y a apparemment une infinité de degrés dans la perception, & par conséquent dans les Vivans; mais ces vivans seront toujours indestructibles, non seulement par rapport à la substance simple mais encore parce qu'elle garde toujours quelque corps organique.

CAP. V.

DE ECCLESIA.

§. 976.

Quid de Ecclesia Vir illustris senserit, paucis expromere nunc libet, interspersis passim quibusdam observationibus. *Romana*, inquit, *Ecclesia unitatem suam mirifice jactat. Ego vero tueri ausim illam unionem non esse veram, sed tantum exteriori aliquo politico syncretismo simulatam. Probo. Magna pars Romanensium non credit articulos fidei in Romana Ecclesia definitos, quia Papa definiit, sed quia ita in antiquitate Ecclesia definiit, sed quia ita in antiquitate Ecclesiastica se reperire putat. Qui autem non credit aliquid verum, quia Papa definiit, is secundum Romanam Ecclesiam non est vere catholicus. Ergo magna pars Romanensium non est verè catholica.*

§. 977.

Assumptum probatur ex facto. Galli vero omnes & ex eorum sententia Wallemburgii, Thomas Albius,

Veronius, hanc quam nunc exsequar Analysin fidei se habere docent (confer Fr. Macedum contra Albi-um, & Wallemburgii notas ad Honoratum Fabri contra Indifferentes manuscriptas) nimirum neminem posse salvari, nisi credat articulos fidei fide divina. Fidem divinam esse, credere, quod DEUS dixit, quia dixit.

§. 978.

Haftenus consensus Ecclesia Romana cum gallicana. Jam sequitur divortium. DEUM dixisse, constare nobis per Christi & Apostolorum praedicationem miraculis confirmatam; Apostolos sic praedicasse, constare nobis ex historia seu Antiquitate Ecclesiastica, vel quod idem est, traditione sive scripta, sive non scripta; Ergo ultima Analysis fidei gallicana, est in Antiquitatis ecclesiasticae historicam traditionem. Haec est ubique analysis Wallemburgii, Veronii, Arnaldi, & Gallorum controversias scribentium prope omnium.

§. 979.

Non possum, quin Virum celebrem ante interpellem, quam reliqua ejus verba proponam. Cum fidei ultimum fundamentum Antiquitas ecclesiastica jaciat, i. e. cum ideo aliquid credamus, tanquam ex ore Servatoris & Apostolorum profectum, quia id testatur Antiquitas; valde diffusum, impeditum, & dubium erit fidei stabilimen; cum Antiquitatis studium totum hominem poscat, cum amplissima lectio in seculo cursu desideretur, & longe major quidem, quam in evolvendo ac tractando sacro Codice, qui nonnisi unus est, multiplicato per infinitum Antiquitatis voluminum numero,

cum ipsa Ecclesia multa olim crediderit, prisca-
rum veritatum titulo superbientia, quæ, exorto
majori Lumine, erroris damnata sunt. Sed de his
suo loco plura.

§. 980.

Nunc intueamur *Analysin Romanam seu curia-
lem, quam et tuentur Jesuitæ.* (vid. Honorat. Fa-
bri libro de una fide contra Indifferentes) & contra
quam proprie concussio Conringii directa est. Unde
nec declinarunt certamen Jesuitæ agnoscentes, quam
oppugnat, sententiam suam esse, quod non fecerunt.
Wallenbourgici, qui non responderunt concussioni, sed
tantum eam retorserunt. *Analysis igitur curialis
est hæc.*

§. 981.

Nemo potest salvari, nisi Articulos fidei credat, fide
divina. Fide divina credere est credere, quia DEUS
dicit. DEUS hodie nihil dicit, nisi per hominem ha-
bentem à DEO donum infallibilitatis. Præter eum
hominem habentem à DEO donum infallibilitatis
non datur alius, qui vel ipse pretendat se id habere
præter solum Pontificem Romanum, ergo nemo potest
salvari, nisi articulos fidei credat, quia definivit Pon-
tifex Romanus. Huc redeunt argumentationes,
Bonartis, Honoratis Fabri, Valeriani Magni.

§. 982.

In hoc sorte est manifestus paralogismus, inseri-
tur enim τὸ *HODIE* in propositione tertia, quasi
necesse sit hodie DEI vocem habere, nec sufficiat pro-
bare, DEUM sic locutum olim. Caterum ex his ap-
paret, *Analysin fidei romane tantum differere ab A-
nalyfi fidei gallicane, quantum Analysis fidei roma-
ne differt ab Analysis fidei Augustane; Et hinc omnes
illos,*

illos, quos etiam politicos Zelote vocant, non veré sacramentorum gratiæ fieri participes, quippe extra Ecclesiam constitutos, & Galliam suis libertatibus inherentem externo tantum politice simulato Syncretismo, quam vero animorum consensu Ecclesia Romana inherere. Hac scilicet est jactata Ecclesie romana unio. Caterum connexio ex hac ipsa illa Analyseon oppositione patet, dicunt enim diserte Honoratus Fabri & alii, salvari non posse, nisi qui potestatem & infallibilitatem Pontificis credat.

§. 983.

Holdenus putat in Analysei fidei non posse errorem obrepere toti Ecclesie, idque uti & Thomas Albius probare conatur, non ex peculiari aliqua assistentia DEI sed ex rationibus naturalibus. Verum earatione sequetur, non posse mundo obrepere errores universales, seu catholicos, quod tamen falsum est. Ecce enim toti mundo, demta unica gente, obrepit error idololatriæ de multitudine Deorum immemoriali traditione propagatus. Toti Occidenti obrepit opinio de grandi Christophoro, de Equite Georgio. Quæ omnia tamen nullus prudens dubitat posse recte refutari ex historiis vetustioribus & recta ratione.

§. 984.

Unde patet, de rebus vetustis non esse satis credendum testimonio universali hominum hodie viventium, nec sufficere ut dicant, quod audierint à Majoribus, qui dixerint se rursus à suis audivisse, nec originem fabulæ ortæ comperire quemquam potuisse. Nam sæpe subito fabulæ quadam dispergitur, & fit universalis, v. g. per certum ordinem conspirantem, per unum librum valde vulgarem, qui legendam aliquam continet, per unius hominis docti auctoritatem,

Et discipulos habentem, quomodo Aristotelis sententia in philosophia facta sunt superioribus seculis apud Scholasticos tam catholica, tam recepta, tam indubitata, ac si articuli fidei essent. Unde illi displicent, qui interrogant nos, voluntque præcise nosse, quo tempore aliqua fabula emerferit, ejus refutandæ causa. Cum tamen talia oriantur sæpe insensibiliter indiesque vires accipiant, & occulto crescit velut arbor ævo.

§. 985.

Latet in hoc Viri celeberrimi discursu artificium disjiciendi arma eorum, qui Ecclesiæ suæ auctoritatem falli nesciam probaturi, sacras litteras criminantur, easdemque obscuras, ancipites, & *litium sacrarum plenas ut & Judice ab erroribus tuto indigentes* pronuntiant, oppositis rogatiunculis, quo primum tempore Ecclesia labascere cœperit, & à vero desciscere, qui Ecclesiæ fuerint Antistites, qui Cæsares, quò anno id factum, quo loco, quæ cum assignari nequeant, fictam esse illam suæ Ecclesiæ depravationem. Sed non est, cur hisce moveamur, cum qui illis dubiis nos aggrediuntur, ex altero latere se *scepticorum insultibus* ipsi, destinaro velut consilio, exponunt, & universalem dubitandi de omnibus artem hostes Veritatis docent.

§. 986.

Prudenter Vir illustris: La droite Raison est un enchainement des Verités. La raison corrompue est mêlée de préjugés & de passions. Et pour discerner l'une de l'autre on n'a qu'à procéder par ordre,

ordre, n'admettre aucune these sans preuve, & n'admettre aucune preuve, qui ne soit en bonne forme selon les regles le plus vulgaires de la Logique.

§. 987.

On n'a point besoin d'autre criterium n'y d'AUTRE JUGE DES CONTROVERSESES en matiere de raison. Et ce n'est que faute de cette consideration, qu'on a donne prise aux NB. Sceptiques, & que même en Theologie Francois Veron & quelques autres, qui ont outre la dispute contre les Protestans, jusqu'à s'abandonner à la chicane se sont jettés à corps perdu dans le Scepticisme, pour prouver la necessité qu'il y a de recevoir un juge exterieur infallible; en quoy ils n'ont point l'approbation des plus habiles gens, mêmes dans leur partie, Calixte & Daillé s'en sont moqués comme il faut, & Bellarmin à raisonné tout autrement Th. §. 777.

§. 988.

Scepticorum arma esse, vel Judæorum, gentiumque à Christi sacris alienarum, quibus pro suæ Ecclesiæ auctoritate quidam particularis cœtus Auditores pugnent, ex sequentibus patebit. Est, nescio quis, obscurissimo loco, & infima sorte natos homines convitiatorum plaustris imitans, qui ingenti Thrasonismo, tanquam invictum, proposuit sequens argumentum. *Aut catholica Christi Ecclesia in errorem incidit, & mille annorum spatio minus conspicua oculis fuit, aut non fuit. Si prius confitemur; profecto DEUS, Servator &c. mendax est, qui perennitatis nunquam interrumpendæ promissum & fidem sanctissimam fecit: Si posterius placeat nobis*

bis, successu Ecclesie ab Ecclesia, purgatis sacris, opus non fuit, qui igitur in partes verum separatas, Impostores, Mimi, & animorum occisores sunt.

§. 989.

Propudiosum est, argumento vulgarissimo, & vel Trivialibus solubili, tanquam omnibus responsionibus majori, in duellum provocare integras Ecclesias, & Philistæa insania, Goliathi vestigia legentem, in militiam DEI congestare opprobria. Quid si hoc argumento populus Iudæus adversus Christum, & ejus Ministros usus fuisset? An in eo fuisset robur? Numquid eo Christi Doctrina erroris, vel in justitiæ, vel temeritatis potuisset coargui? Atqui si valet argumentum, contra ullam Ecclesiam, certe etiam Christo opponi potest, quò nihil potest excogitari indignius. Experiemur.

§. 990.

Aut catholica populi Ebrai in V. T. Ecclesia; (catholicam fuisse, diserte testatur Psalmus 147. v. 20.) in errorem incidit, & multorum annorum decursu oculis erepta fuit, aut non. Si dixerit Jesus Nazarenus cum discipulis suis, tenuibusque Opificibus; contigisse primum, DEum accusat mendacii, qui Abrahamo populi Ebrai avo longe probatissimo fidem fecit, fore, ut æternum cum posteris ejus pactum percuteret, Genes. 17. v. 7. se DEum ipsius futurum, ideoque cum ipso communicaturum gratiam & veritatem omnem, qui jurato pollicitus est familie divi Patriarchæ, Psal. 19. v. 37. æternum fore ipsius semen, nec unquam illi denegatum iri divinum favorem;

rem. v. 34. &c. *Quodsi vero Iesus Nazarenus secundum concesserit, nempe non incidisse in errores nostram Ecclesiam; quid opus est interpolato, cur sacra sibi instauranda sumit, cur nos perversissimarum legis interpretationum accusat? Matth. 5. v. 22. 27. 28. seqq. Fateatur igitur, se temerarium esse, nec quidquam à se susceptum, quod voluntati divine consentaneum fuerit.*

§. 991.

Quidquid hinc, pro defendendo suo Servatore dixerint Ecclesie falli nescie arbitrio freti, id & ipsis opponi poterit, tanto urgentibus opere immunitatem ab erroribus sui factorum Antistitis. Ita ut vel hanc sententiam, de Pontifice, erroribus superiore, missam facere, vel ipsum Christum à similibus hostium telis non defensum relinquere debeant. Quod utrum factum consultum sit, ipsos appellare iudices non dubito.

§. 992.

Non est heic effugio locus: Aliam esse Christi causam. cui, utpote DEO, & Sospitatori, talia opponere gens judea non potuerit, aliam Ecclesie romanam deserentis, vel potius ab ea damnata, cui, quippe schismatis culpa obstricta, iudicium Ecclesie falli nescium omni jure possit obverti. Nam qui ita respondet ad argumentum §. 990. is suum ratiocinium §. 988. propositum delatit, & ceu indubium prastruit, quod ipso illo ratiocinio §. 990. demum probare voluit. Quæ ratio disputandi præcepta logica violat. Nam ab auctoritate falli nescia ille argumentum capit ad omnem factorum instauracionem damnandam; atqui ostendimus ex

eadem causa Christi doctrinam futuram fuisse re-
jectaneam; jam huic responsioni nostræ occur-
sus causatur, *institutum Christi, quo temeratam
Judæorum religionem resinxerit, esse divinum,
voluntatique supremæ consentaneum, illius
vero Ecclesie, quæ à sua discesserit, factum habe-
re culpam: Sed de eo ipso querimus, quod dum
suo ratiocinio probare voluit, non est ipsi lici-
tum, in ratiocinii defensione, tanquam demon-
stratum, præstruere.*

§. 993.

Adde, Judæos non credidisse, *ſesum Nazara-
renum esse DEum.* Cum igitur tam præclaris pro
sui cœtus favore pollicitationibus mactati fuerint,
si legitima foret, quam Antagonistæ adhibent, ars
disputandi, potuissent ea uti adversus optimum
maximum Servatorem, non commovenâ, verif-
sima quidem in se doctrinâ, *Christum esse DEum.*
*Aut alia conditio fuit Judæorum, à quorum erro-
ribus Servator religionem purgavit, quam quæ est
Adversariorum auctoritate ab erroribus tota niten-
tium, aut non est alia.* Si alia est, cur id non pro-
bant, sed in defendendo ratiocinio suo tanquam
probatum sibi sumunt? Hoc est nimirum ratio-
cinando redire in orbem, Si non est alia utro-
rumque conditio, sane quidquid illi nobis objici-
unt, §. 988. idem à Judæis Christo §. 990. potuis-
set exprobrari, quod sine culpa blasphemix ne-
cogitari quidem potest.

§. 994.

*Præbete, inquit, tot fidei vestra firmamenta
editis portentis, quot Christus genti Judæa common-
stravit,*

stravit, non denegabimus jus discedendi in cœtum separatam puriorum Sacrorum obtentu. Uti igitur illo ratiocinio; ossumus contra vos, §, 988' nec tamen Judæi recte id adhibuissent contra Christum. In mea sententia non recte oppesuisent, concedo, in vestra, nego. Veneramur sanctissime Christi ostenta. Sed tamen exploratum est, si vel maxima, talia hodie fieri, sive viribus nostris, sive divina sapientia, vel & virisque consentaneum foret, tantum esse abfuturum, ut illi portentis errorum se convinci paterentur, quantum abfuit, ut Christi doctrinâ Judæi commoti fuerint, ob eandem illam præconceptam opinionem, quâ & Adversarij occupati sunt, & quâ persuasum falso fuit: Ecclesiam (Judæam) errare non posse, fundatam quippe à Mose, non interrupta Antistitum succedentium serie, Mosen divina tradidisse, exploratâ ratione, & Esus unde sua desumerit, non constare similiter, &c. Joh. 9. v. 28. 29.

§. 995.

Ut primum Ecclesiæ errandi periculo superioris persuasio animos occupavit & obliquat, nulla veritas, vel præstantissima, nulla portenta quantumlibet illi opposita quidquam valebunt. Semper Ecclesia quæ sibi donum non errandi concessum caussatur, habebit quod vel divinis consiliis institutisque, emendationem necessariam spectantibus, opponat. Prona in prætextum erit, *veritatem veritati non esse contrariam, nec portenta genuina portentis, vires suas DEum, ad religionem erroribus majorem reformandam, non dare mutuo*, ita ne Christus quidem quidquam efficiet in animis eorum, qui hoc errore ducuntur, &

ita

in quibus singulari operatione alios non excitat sensus. Quod exemplo Judæorum cognitum est, qui negabant Doctrinam suam publicam corrum-
pi posse.

§. 996.

Ut, quantum Adversariorum ratiocinia Judaismo, Gentium idololatriæ, & scepticismo inserviant, ulterius eluceat, aliud obtrektoris, in-
victum, quod putat, argumentum examinabimus. *Aut illa Ecclesia, latinis verbis germanica exprimo, que semet intercessisse dicit publica errorum doctrine, vera Christi, perpetuo conspicua, & erroribus superior Christianorum congregatio est, aut non est. Primum si quis dicat, ostendantur oportet Doctores, qui per omnia inde à Christo clapsa eva illud Evangelium exposuerunt, fidei mysteria illius more dispensarunt, & cum illa fecerunt Ecclesia. Dic quibus in Terris & eris mihi magnus Apollo. Hic piscibus magis muti. Aut vero non est Ecclesia, cui ab erroribus cautum est, quin segregentur à privata synagoga.*

§. 997.

Nihil hoc argumento tritius, nihil vilius, nihil fallacius, quod innumeris modis destructum, & æquatam solo est: sed etiam ejus præcone nemo gloriosior, nemo unquam majoribus Thraconismis fuit refertus. Respondit jam vir illustris. §. 984. Ut intelligamus tamen scepticismo illud latam aperire portam, quod & Vir summus generatim observavit, §. 987. solvemus ratiocinium καὶ θ' ἀνθρώπων.

§. 998.

Quid? si Abrahamo Chaldæi similia expro-
brassent:

brassent: *Aut cœtus eorum qui tecum, Abrahamame! unum coluerunt Deum, conspicua, veritate potita, & erroribus cunctis major congregatio est, aut non est. Si hoc postremum dixeris, qua fronte separata tibi sacra constituis uni Deo destinata, cur non redis ad penates nostros, relictis illis novis & recentibus. Quod si, Abrahamame! illam hominum congregationem tecum idem sentientium veracitatis studiosam, & ab errandi periculo tutam pronunciaveris, tuum profecto erit, per omnia retro eva ad Chamum usque monstrare Doctores, qui unius Dei cultum securi propagarunt, tuum erit notare tempus, quo Majores nostri per idololatriam desciverunt, commutata unius Dei gloria cum honore plurium.*

§. 999.

Faciant heic Adversarii periculum, numquid Abrahamum contra Chaldæos ita defendere possint, ne eodem negotio sibi ipsis, tam temere arguantibus, respondeant. Quidquid dixerint, pro tuendo Abrahamo, idem valebit quoque ad nos contra ipsorum tela muniendos. Si argumentum §. 996. expositum vim habet, contra Patriatcham quoque habet: si nullam vero habet, irriti sunt Adversariorum conatus, *εἰς ἀέρα δέγοντες.*

§. 1000.

Quam dextre Abrahami sint causam acturi, audiamus. *Abrahamus, inquit, dum terris idololatricis exhibat, fecit, quod honestum ac Deo adprobatum erat. Alia causa eorum est, qui factò à nobis discessu, auctoritatem Ecclesie falli nesciam contemserunt.* Egregios scilicet Ratiocinatori-

res! Quod ratiocinio suo demum probare debuerunt, erratum esse discessu, id, responsione nostra compressi, ceu probatum supponunt, quo nihil potest esse in Logica insolentius. Invadunt in nos sequenti argumento: *Spuria vestra doctrina est; cur? quia multis abhinc seculis non duravit publice: respondentibus nobis? nec Abrahami fidem uni Deo addictam, continuâ docentium serie, publicam fuisse: illi regerunt, diversam nostram esse conditionem, quia nostra fides spuria sit, qualis non fuerit Abrahami.* Ita Abrahamum tueri non possunt, quin vel sua ipsorum ratiocinia enervent, vel idem per idem probent.

§. 1001.

Forte Abrahami è Chaldæa exitum adversus scepticorum & idololatrarum, quorum vitulâ arant, insultus, his verbis propugnandum fument: *Patriarcha divino distinctu sede sua evocatus & ad alia colenda unius Dei sacra ire jussus est: ex adverso, qui Antistitis romani gregem deseruerunt, vel potius inde exclusi sunt, sacro proscriptionis fulgure, nullo ad id Dei mandato fuerunt inducti. Quasi vero sacra veritas recuperanda voluntatem & præceptum Dei non argueret, omnem, qui ab ea alienior est, cœtum deferendi. Atqui, inquis, mendacia vos diviserunt, non studia veritatis. Sed quam es infelix disputator? Errorum causa, queis ducamur, nos scissos, tuo ratiocinio probare voluisti, nunc eodem illo ab idololatrâ impetitus, quod erat quæstionis demonstrandæ caput, demonstrationi tanquam*

tanquam fundamentum supponis. *An, quod probandum est, probandi fulcrum esse potest? An ipsa thesis potest esse ratio sui ipsius.*

§. 1002.

Nos ob errores abiisse in partes propterea affirmasti, quod non possint ostendi Doctores NB. PUBLICI, qui ante cœpta nostra sacra, continua serie successionis, nobiscum fecerint. Dixi idem posse Abrahamo exprobrari, idololatriam respuenti, cui ut occurreres, aliam causam nostram esse, quàm illius rationem: Cur? quia nos erremus, ille Chaldæam relinquens non item. Annon sentis, te in defensione argumenti ea præstruere, quæ demum argumento inædificari deberent? Rationis rationem allegaturus thesin probandam appellas; an hæc est legitima probationum analysi? annon eo loco habenda, ac si quis hominis parentes genealogico regressu demonstraturus, loco aviæ nominaret filiam? Non est in analysi rationis supponendum, nos errasse, sed ipsâ illâ probandum. Quod si in assignanda tuæ rationis ratione vel semel errorem à nobis admissum statueris, vitiosa erit disputandi methodus, & reditura in orbem.

§. 1003.

Aut Chaldæorum de Abrahamo lata sententia, quâ veterum sacrorum contemptorem judicabant, Virum, divum, ut in illorum cœtu maneret, devinxit jure, aut non devinxit. Si devinxit, sane vitio verti debet, quod præclarissimum fidei, & imitatoribus propositum specimen erat. Si non devinxit, rogo, quæ ejus immunitatis ratio fuerit?

Numquid illa, quod firmissima veritatis persuasione imbutus erat? Atqui hanc discessus ab Ecclesia causam parum sufficientem Adversarii declarant. Omnes, inquit, Heretici veritatis certissimam cognitionem se pralibasse putant, argumentis in partem contrariam ne tantillum commovendi; privata interim animi persuasio postponenda est publico Ecclesie, de sacris antiquitus receptis, iudicio.

§. 1004.

Sed ea ipsa Adversariorum responsio à Chaldæis in Abrahamum vibrari potuisset. *Tua persuasio falli potest; immo fallitur, cum unius iudicium de religione, plurium sententia publicæ anteponi non debeat; cum probabilius sit oculos plus videre, quam unum oculum, Quomodo heic Abrahamum adversus Chaldæos tuebuntur Adversarii? Num dicere jubebunt: Ego recta unius DEI sacra sequor: Vos plurium Deorum improbos cultus. Atqui hoc consilio idem per idem probandi præceptum Abrahamo imponetur. De eo enim ipso questio agitabatur, Chaldeine, an Abrahamus religionem sectetur puriorem? Forte Auctores Abrahamo erunt, ut, divinitus monitum fuisse, Chaldæis exponat. Atqui tantum abest ut id credituri sint, ut potius, eam ipsam ob causam, quod unius privata sententia plurium damnet publicam, interferturi sint prætextum, monitum illud divinum non fuisse, impostuisse sibi hominem, vel certe fraudem ab alio passum, nunquam enim publica sacra privatis, DEO consentiente, cessura locum.*

§. 1005.

§. 1005.

Videant igitur Adversarii, ut causam Abrahami rectius agant, & perspicue declarent, quo jure, privato cultu constituto, publicum deseruerit? Si dixerint, *auctoritate DEI* vocantis id factum, cui nulla sacrorum publica auctoritas anteponi potuerit; sufficere, *Abrahamum certissime persuasum fuisse, de monentis DEI voluntate*: sci-
ant, *idem & à nobis opponi posse ipsis*. DEI per sacras literas monentis auctoritas, de qua certissime persuasi sumus, nos ad suscipiendum discessum induxit. *Nihil heic interest, sive vox DEI* separata sacra præscribentis cælo demissa attigerit *nostras aures*, sine interventu alterius cujusquam rei, id quod Abrahamo contigit; *sive vox DEI* id mandantis codice certo designata, interventu literarum ad nos delata sit.

§. 1006.

Si, non obstante certissima nostra, quam sentimus, persuasione de cooptatis purioribus sacris, adversariis jus competit, illam vocandi indubium, negandi, *nos mandato divino ex sacris literis intellecto instructos illorum cœtu emigrasse*: cum idem jus & Chaldæis conveniebat, quos nihil movere debuit certissima Abrahami de divino jussu persuasio. Si Antagonistæ regerant: nos opinari *duntaxat, Abrahamum verò scivisse, quæ DEO adprobentur sacra*: idem & Abrahamo opponi potuit à Chaldæis: putas tantum, *te à DEO aliorsum vocari, nos exploratum habemus, te falli*.

§. 1007.

Nunquam defendent Abrahamum, nisi præstruant, quod litis *Κεῖνόμενον* est, nisi supponant, id, de quo adhuc quæritur: nempe, nos discedendo in partes errasse, Abrahamum non errasse. Ineptissimum vero illud ratiocinium esse, quo nihil probatur, nisi jam verum ansea esse fingas, quod probandum est, vel Tyrones in logica norunt, sraque nullum inest in illo argumento, de quo §. 996. robur, nisi præstruas ea, quæ demum per illud probanda sunt.

§. 1008.

Unum adhuc restat, quod cum exigua specie opponi potest. *Abrahamus auctoritate DEI certissime nitebatur, nec illud monitum divinitus immixtum aliter interpretari quisquam potuit, quàm eo modo, qui menti divina consentaneus erat: At nos non æque certa & explorata DEI freti sumus voluntate. Provocamus ad scripturam; sed illa ipsa oracula quibus confidere placet, innumeris sunt obnoxia interpretamentis. Qualibet heresis ad sacras literas provocat. Nec datur ulla tam absurda opinio, cujus Patroni non suum in S. Codice presidium querant. Hinc tot commentariorum plaustra, hinc tot interpretum digladiationes, hinc tot Criticorum emendationes, depravationes, hinc litium sacrarum immensa varietas, gravitas, molestia. Quis emeticetur Critica, Hermeneutica, Polemica Artis per infinita patentem campum? Incerti igitur, dubii ancipites haeremus de vero voluntatis divina sensu, nisi existat auctoritas quedam falli nescia, superior omnibus nebulis, quæ tot dubiorum vapores disjectos*

luci

luci locum condescere cogat. Meis hinc verbis adversariorum argutias nervose contraho, ne eorum prolixas de his rebus orationes, integris voluminibus comprehensas, inferere cogar cum copiae nausea, neve citationum complurium pompâ videar plus inservire cognitioni historica; quam rebus ipsis,

§. 1009.

Quam vera nunc esse cognoscuntur Viri illustri verba: § 987. *Veron & quelques autres, qui ont outré la dispute contre les protestans jusqu'à s'abandonner à la chicane se sont jettés à corps perdu dans le scepticisme.* Argumentum §. 1008. prolatum ex pharetra scepticorum desumptum est. Major propositio ejusdem, disertis verbis, quod in examine sophismatum decet, præmissa hæc potissimum est: *Quidquid multis interpretationibus & dubius obnoxium est; quod Auctores in varias, diversissimasque partes trahunt, negantibus his, affirmantibus illis; ex quocunque absurdissimas opiniones multi probare conantur; quod denique exactissimam diligentiam requirit, ob latissime patentes materias, dum perfecte comprehendatur, ejusmodi est, ut, sine iudice, falli nescio, ei fides haberi tuto nequeat. Atqui sacer codex obnoxius est tot interpretationibus. &c. &c. E.*

§. 1001.

Eximios scilicet Ratiocinantes! *Vera si est prima propositio, nulla nec in sacris nec profanis scientiis vera amplius est propositio. Nam quæ, amabo, veritas sive theologica sive philosophica est, quæ non sit experta Adversarios, & variis lacescita dubiis? Quid est, quod attri-*

deat omnibus? Nulla notio tam evidens, tam certa, tam indubia, de qua non, qui dubitent, existant. *Vigilantes Adversarios*, quæ objiciunt, *prodidisse literis; illorum maxime interest, ut etiam atque etiam affirmant!* *Somnia enim a nobis audienda non sunt; sed quis nescit, scepticos etiam de eo ipso dubitasse, hâc ratione commotos, quod & somniando nobis per quietem sæpe scribere videamur, quum non scribimus.* Pro bent igitur, *se hâc contra nos, sensibus somno non ligatis, perscripisse.* Non audiri vero merentur id probaturi, donec, quæ ipsorum hypothe sis est, auctoritate falli nescia, i. e. sacrorum ejus dam Antistitis, probent, *se scripisse vigilantes.* Legant sui sodalis, celeberrimi Gallix Episcopi Huetii libellum, cognoscent illorum sensui subtilissimas argutias obstare, de la foiblesse de l'entendement humain. Sed quem adeo mente captumingas, qui his dubiis commoveatur?

§. 1011.

Ex scriptura, inquit, absurdissimas opinio nes multi probare audent. Sed & ex philosophia, sunt, qui sententiarum monstra confirmare conan tur. An idcirco Pontifice opus est, lites illas phi losophicas diremturo? *At majoris momenti est com poni lites de religione coortas, quam de rebus phi losophicis: ille salutem eternam attingunt, hæ non item.* Veritas sua luce radiat, cujus cognitio, tan tum abest ut judice falli nescio indigeat, quantum abest, ut auctoritate erroribus superiore, opus ha beam, ad id, ut, *à me solem visum, certo cogno scere liceat.* *Etiamsi enim somniantes etiam,*

in luce se versari, imaginentur; id non obstat tamen, quo minus, qui revera solis splendore afficitur, certissimus sit, se lucem conspiciari. Atram nivem Anaxagoras dicebat, (suo sensu) nec tamen quisquam est, quem hominis sententia, in dijudicando ejusmodi phænomeno, reddat dubium.

§. 1012.

Interpretationes quorumvis oraculorum, quæ fidei dogmata innituntur, innumera sunt, opus igitur est iudice, verum significatum, certissimâ notitiâ, definituro. Quis hæc serio requirat? Nam si oracula tot dubiis vexata intelligi sine iudice nequeunt; profecto & ea, quibus Adversarii, Pontificis sui auctoritatem summam, demonstrare conisuntur, sine iudice in neutram partem, nec illorum, nec nostram, trahi poterunt, donec accedat Arbiter, nec illorum nec nostra addictus causæ, qui sit ab eorum Pontifice, in propria causâ, non iudicaturus, diversus. Sed id ejusmodi est, ut ne Adversarii quidem annuere possint. Agnoscant igitur suarum hypotheseum imbecillitatem.

§. 1013:

Ipsum oraculum Matth. 16. v. 18. variis Ecclesiæ Patrum explicationibus (a) in diversos significatus trahitur. Cum vero ex eodem, Antistitis sui immunitatem ab erroribus, derivare velint, nec nos primi simus, qui de hac illius interpretatione dubitare incipiamus: Sane novus arbiter superveniat huic liti oportet, ostensurus, hoc ipsum oraculum de auctoritate illorum falli nescia agere. Arbiter ille non potest

esse ipse romanae Ecclesiae Pontifex, quippe cujus auctoritas demum ex illo loco, Matth. 16. v. 18. varie exposito, comprobari debet; aliter eorum Antistes auctoritate summa polleret, antequam polleret: Hoc quidem, futuram quippe auctoritatem ex allegato loco demum probaturus; illud autem, ipsam pro se facientem interpretationem, iudicio falli nescio, demonstraturus. Quod longe est absurdissimum.

(*) Augustinus Tract. in Johann. *Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam representavit*, adde & Tr. 124. in Joh. Si vero Ecclesiae tantum. non Antistiti. ab erroribus cautum est, tum romana Ecclesia, utpote non omnes complexa, ideoque particularis, hac praerogativa destituitur. Hilarius L. VI. de Trin. *Super hanc igitur confessionis Petram Ecclesiae aedificatio est.* - - - *Hac fides Ecclesiae est fundamentum.* Superstruitur ergo, ut huic visum est Patri, Ecclesia non cuiquam Antistiti, sed sanctissimae doctrinae, quod Epist. 2. v. 20. confirmatur. L. I. advers. Jovinian. in fine: *at dicis, super Petrum fundatur Ecclesia, licet id in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves regni caelorum accipiant, & ex aequo super eos Ecclesiae fortitudo solidetur.* Launojus Epistol. 2. ad Christ. Favvæum edit. Paris. p. 133. imò veterum patrum nullus est, qui summum Pontificem, cum docet, totam Ecclesiam in his, quae ad fidem pertinent, vel in morum praecipis, quae toti Ecclesiae praescribit, nullo casu errare posse vere affirmateque dixerit, & ad propositionis istius confirmationem loca illa scripturae adhibuerit. scil. Job. 11. *pasce oves &c. Matth. 16. aedificabo.*

§. 1014.

Auctoritas igitur supremi sacrorum iudicis, aut fundamentum habet, aut non habet. Si non habet,

habet, cur ea moveremur? Si habet, tum id vel ſcriptura nititur, vel recta ratione. Recta ratione niti non poteſt, ob ea, quæ Vir illuſtris demonſtravit. v. 983. 984. Itaque, ſi quæ ejuſmodi auctoritas eſt, nititur S. Scriptura. At vero, quomodo huic eſſe ſuperſtructa poteſt? *Ipsi adverſarii infinitis dubiis ſacras litteras obnoxias accuſarunt; §. 1008.* nec poteſt ſacri codicis interpretatio eſſe certa, priuſquam auctoritas quædam falli neſcia accedat, accedere vero pontificis auctoritas nequit, niſi ante ſit demonſtrata per ipſam ſcripturam, quam tantopere obtreçant. Si igitur ob dubiorum infinitam varietatem fides non habenda ſacro codici, tum nec habenda, quum pontificis auctoritas inde confirmanda eſt.

§. 1015.

Claudam diſcurſum verbis Viri illuſtris: *Il faut venir au fait, ſur tout il faudroit remedier effectivement a pluſieurs abus reconnus pas des gens de pieté & de doctrine. Ce ſeroit le vray moyen de lever des obſtracles, autrement pluſieurs s'imaginent, qu'on ne cherche qu'à plaſtrer les choſes, qu'il y a plus de politique, que de zele, & que ceux qui crient le plus, croyent le moins. Il y a autant de maledictions contre ceux qui participient aux abominations, qu'il y en a contre ceux qui rompent l'union: on oppoſe prejugez contre prejugez, nouveantez contre nouveantez, Peres contre Peres; mais la balance propre à les peſer les uns contre les autres n'eſt pas entre les mains de tous les hommes, & n'eſt pas aiſé à manier.*

§. 1016.

L'avoué que je ne dis pas icy des choses fort nouvelles, mais je ne vois pas encore qu'on ait levé ces difficultez. Mr. de Meaux, Mr. Arnaud, Mr. Pellisson, Mr. Nicolle & quelques peu d'autres ont dit des choses admirables; mais il semble qu'ils ne tournent point la medaille, ils approfondissent & cultivent quelque argument avantageux, ils lui donnent de l'eclat; quand on ne voit, que cela, on est frappé. La mesme chose arrive souvent à des juges quand ils n'ont encore ecouté qu'un témoin, mais comme il y a un conflit de raisons, il faut mettre tout en ligne de compte, la recepte, la depense;

§. 1017.

Monsieur de Meaux dans son exposition fait voir que la doctrine du Concile de Trient peut avoir un sens tolerable. Voila qui va bien, & il seroit à souhaiter que les autres Docteurs de son parti parlâssent toujours comme luy. - - - Mr. Arnaud met dans un fort grand jour la croyence des Orientaux sur la presence réelle; il justifie les Catholiques d'Angleterre d'une conspiration imaginaire; il fait valoir les inconveniens des expressions des Reformez qui soustienent l'inamissibilité de la grace. Mons. Pellisson montre excellemment, que les sentimens, ou les experiences interieures ou l'on se doit fier, sont celles, qui sont generales, & que c'est alors la voix de Dieu & de la Nature, qui nous parle; il fait valoir l'autorité du grand nombre la dessus; il releve fortement la necessité d'un pouvoir d'excommunier dans l'Eglise.

§. 1018.

Mr. Nicolle prouve impraticabilité d'un exa-

men particulier exact; & tous ces hommes illustres
 savent trouver merveilleusement le foible de leur
 adversaires, mais ces victoires particulieres ne déci-
 dent point. Il me semble, qu'on voit des braves de-
 fier quelqu'un des ennemis, & le defaire à la vûe des
 deux armées, mais ce n'est pas la bataille. Il faut
 montrer exactement, jusqu'ou va l'auto-
 rité des superieures Ecclesiastiques, & la
 necessité de leur obëir, car elle n'est pas
 illimitée. Et il faut prouver que ce pouvoir s'etend
 sur tout ce qu'on exige de Protestans, ou bien il faut
 se resoudre à la discussion particuliere & abandonner
 une bonne fois des argumens generaux non conclu-
 ans. HANN. p. 294. sqq.

CAP. VI.

DE CULTU IMAGINUM.

§. 1019.

Cultum imaginum imperare, est idololatriam,
 (peccata) imperare; itaque ex impedimentis
 pacis inter duas Ecclesias componendæ, præcepta
 imaginibus supplicatio, præcipuum est.

§. 1020.

Vir illustris de ea re mentem suam ita expo-
 nit: *Imagines infigunt menti humanitatem, ut Dei-
 tatem non cogitet, abducuntque à vero DEI conce-
 ptu, & quid hinc sequitur, ejus amore. Intueri
 imagines inter precandum periculosum est, & à ra-
 tione alienum, quia abducunt mentem à profundis
 cogitatis ad corporales imagines.*

§. 1021.

§. 1021.

Adprobo interpretationem verborum Christi: Joh. 4. v. 24. *DEum adorandum in spiritu*, nempe preces ad eum fundendas, *Spiritus S. adiumento*, non propriis viribus, mente adientâ ac devotâ, non ore tantum: sentio tamen huic explicationi locum non esse, nisi addas, *DEum adorandum solida animi cognitione, que in eum feratur*, ut est spiritus, id innuunt verba antecedentia. Eo pertinet Christi consilium, ut ideam DEI non formes precaturus, quæ respondet speciei humanæ, aliarumque rerum corporearum. *Quantum enim illa Phantasia augetur, tantum demitur honori Numinis, ut Spiritus.*

§. 1022.

Difficile est, ut mens humana DEO sub specie hominis repræsentato tribuat cogitando plura, quàm hominibus virtute ac honoribus pradis, Regibus, Principibus, quorum auxilia implorantur, convenire sentimus. Qui sensus uti à gentium idololatria, *DEOS pro præstantissimis naturis, regibus, geniis, habentium*, proxime abest, ita Christiano quoque judicari debet multo indignissimus.

§. 1023.

Sed imagines, si quæ adorantur, illum de DEO extorem non conservant solum, sed & excitant, ac pariunt. Tutum igitur non est, vultu in eas converso, sacram ad Cæli Arbitrum dirigere orationem.

§. 1024.

Perfectionem DEI propriam, v. g. scientiam
omni-

omnium rerum omni loco, tempore, potentiam præstandi, quacunque optas &c. tribuere rei creata, vel doctrinâ, vel certe tamen quodam facto, quod illud arguit, est committere idololatriam. Quodsi cultus imaginum similem errorem prodit, nulla iniquitate, titulo idololatriæ de decorari potest jac debet.

§. 1025.

Aut honor imagini destinatus ad solum prototypum refertur, profus non attenda imagine; aut etiam refertur ad imaginem. Quodsi illud *animo consilium agitetur, non est cur ante imaginem præcipue in genua procumbamus, facies potius & oratio in Cœlum esset dirigenda, ne id incommodum oriatur, quod §. 1020, 1021. 1022. notatum est. Immo, si id potissimum spectatur, perinde erit, sive imagine præsentem ores, sive absente, sive illas omnes ex templis elimines, sive non, dummodo earum, ubicunque repertarum, vel unico adspectu in memoriam prototypi redeas, quod solum adorare cupis. Quo facto posthæc nec ut in genua procumbas coram imagine, nec ut ad eam vultum precesque dirigas, in officio erit.*

§. 1026.

Quodsi vero imaginem adoraturus honorem quendam imagini destinat, oportet in ea *quandam esse perfectionem, eo cultu dignam; cuiuslibet enim honori, per definitionem, quâ continetur, responderet in honoratis perfectio, sive vera, sive imaginaria.*

§. 1027.

§. 1027.

Perfectio omnis ad tres potest revocari classes, Prima complectitur, quidquid res quælibet naturâ præstantiæ habet, *ut sol splendorem, Terra vim fecundantem, opus singularem artem, vel eximiam materiam, gemmas, aurum, marmor &c.*

§. 1028.

Alterâ perfectionum classis ea sistit, quæ singulari & naturam supergressa operatione DEI in rebus præstantur. Hujus ordinis pietas est, quæ in hominibus S. Spiritus adjumento plantatur. *Huc pertinent divina miracula, quibus exhibetur præclarus quispiam effectus, facultatis ominandi futura in Prophetis, restitutæ valetudinis, in eis, quibus Prophetas, Apostolosque felici successu adire contigit. Huc ea referuntur, quæ triumphantibus in in cælo animis à gloriosæ DEI majestatis adspectu ad beatissime vivendum sempiternis spatiis, tributa sunt.*

§. 1029.

Tertiâ classis perfectionum supremas & DEI unius proprias virtutes comprehendit, quarum numero veniunt, *omnium rerum scientia, ideoque præsentio, quarumlibet suprema potestas & arbitrium, summa justitia, omne suum, cuique rei existenti, studium tribuendi &c.* Benignitas *omne bonum cum omnibus communicandi, quoad per supremam sapientiam licet.*

§. 1030.

Adorantis igitur cultus, si ad imaginem ipsam refertur, trium generum §. 1027. 1028. 1029. vel unius, vel omnes perfectiones prosequitur. Sed primi generis perfectio non fundare cultum potest, qualem

qualem illi imaginibus exhibent. Nam si naturalis rei præstantia tali honore digna est, quodlibet opus à perito Artifice affabre elaboratum, quælibet materia cara pretio, gemmæ, aurum, argentum, sol, Terra frugum feracior, adoranda erit eò modò, eâ animi observantiâ, quâ illi afficiunt imagines. Id quod procul dubio faciendum, vel à se factum esse, perpetuo negabunt.

§. 1031.

Itaque altera forte classis perfectionum, cultûs, quem sub examen vocamus, fundamentum erit? Forſan res, circa quas, aut in quibus miracula à DEO perpetrantur, ejusmodi honoris merita incunt. Imago Mariæ DEUMENIXÆ, eademque portentis celebrata, cultum, de quo dicimus, meretur? Fac, ita esse. *Cur cultum non exhibes Mariæ ipsi? cur imaginis occasione tantum, seu potius indicio admonitus, instrumentum, quod admonet, veneraris, non ipsam effectricem?* An lucernam Aristophanis eodem honore afficiamus, quo ipsum, quia eò in studiis instrumentò usus est? An terram, quæ miraculo dehiscens turbam Koræ, Dathanis & Abirami hausit, eodem cultu prosequimur, quò DEUM, portentis auctorem?

§. 1032.

Aut vis, quâ illa imago miracula edit, conjuncta est cum imagine, aut non est. Si est, non magis sequitur, eam adorantium reverentia dignam, quàm tellus digna est, largos fructus protrudens, singulari divina operatione. Eum quippe si mereret honorem, præclare Gentes, Cererem, i. e.

terram adorando, egissent, nihil enim per Cererem intelligebant, quàm vim ejus fecundantem. Non magis sequitur, *imaginem esse adorandam ob miracula*, quam sol, tempore Christi, miraculo obscuratus, adorandus erat, vel, *quàm Prophetæ in hac adhuc vita degentes adorandi fuerunt, cum quibus facultatem miracula perpetrandi communicaverat, ac conjunxerat DEUS.*

§. 1033.

Ubi vis portenta præstandi non conjuncta est cum imagine, non imagini, sed profecto, illi Auctori, qui præsentem *simulacro*, potestatem suam commonstrat, honor debetur; potest igitur huic deferri, si vel maxime alio loco, absentibus illis signis, corpus prostraveris; immò, *quoniam hoc casu nihil ad miracula effigies conferunt, si ab una earum præsentia discesseris*, consultius erit, *eam non intueri inter precandum*, per § 1020. ne mens gloriam DEI supremam cum imaginis corporeæ idea in animo commutet. contra Rom. I. v. 23.

§. 1034.

Sic nec in secunda perfectionum §. 1028. classe pietas, vel maxima, Spiritus S. auxilio plantata in animis facultatem adorandi legitimam arguit: partim quia non usque quaque exploratum est, quos præcipue vera, ac DEO probata pietas exornet; partim quia omnes, quoscunque & in hac vita sanctos judicamus, vel ante obitum, adorandi forent, quod est absurdum.

§. 1035.

At in cælo triumphantibus forte ejusmodi quid tribuam, quod cultum, de quo quæritur, sibi afferat.

rat. Verum quidquid id primo est, non pertinet ad imagines, de quarum honore anquiritur; deinde non quidam, sed omnes beati adorandi forent, quod nemo Adversariorum dixerit; Denique obstat alia causa gravissima, quæ non infimi momenti est.

§. 1036.

Fac Mariam, illorum iudicio, beatissimam inter omnes, jure adorari, profecto non erit sufficiens quantalibet civium cœlestium perfectio secundæ classis, §. 1028. ad ea divæ Virgini præstanda, quæ requiruntur, ubi à Terræ incolis religioso honore condecoranda est.

§. 1037.

Vel singulis horis, ne dicam, momentis multa hominum millia, ex locis diversissimis, orationem & mentem suam ad Θεολόγον, seu divam Virginem, dirigunt, de rebus necessitatibusque infinite variantibus, nec earum precum, in terris Adversariorum, vel uno die fit intermissio, ut vacaret Virgini tempus, ea, quæ ex innumeris locis, uno momento, à se petita sunt, ordine cogitandi; (res enim diversissimas infinitæ varietatis, ne Angelus quidem, vel generatim beatissimus quisque spiritus finitus, quia finitus est, uno temporis puncto, complecti potest,) itaque quantacunque sit felicitas gloriosissimæ feminæ; non tamen eo exporrigitur, ut illi tot supplicationes, fides, preces, sacra, templorum apparatus, & quod plus est, cogitationes, destinationes arcana, vota suscepta, innumeris locis ab infinitis hominibus, omni temporum tractu, diu noctuque, (sunt enim & apud Antipodes Mariæ

Cultores, orantes, quum nos dulci sommo topiti
(umus) prestita, revelaripessint.

§. 1038.

Quantum abest, ut homo, qui non eadem ali-
ys personâ existit, omnia facta humana plene co-
gnita habeat, sive palam prodita, [sive agitata corde
& animo: *tantum abest, ut* vel Mariæ, vel alteri
cuiquam à DEO revelari possit, singulis momentis,
rerum immensa varietas.

§. 1039.

Cum igitur nec secundæ classis §. 1028. perfe-
ctiones, quantæcunque cogitentur, pares sint illis
operibus exhibendis, quæ ab eo expectas, *quem ado-
randum statuisti* prudenter nec temere; sequi-
tur, omnem cultum vel imaginibus ipsis, vel ea-
rum humanis prototypis exhibitum, *etiamsi* verbis,
ac doctrinâ dissentiat, & *intercedatur*, facto ta-
men, & re ipsa, idololatriam esse, idque per
definitionem. §. 1024. Ipsi enim Adversarii profiten-
tur, *perfectiones soli DEO debitas, non posse sine cul-
pa idololatriæ affingi creatis.*

§. 1049.

Celebris igitur Episcopi in Gallia discursus, quô
non tam sanare hoc ulcus, quam ejus *janem* tegere
constituit, plane non facit quidquam ad curandum
morbum. Confer cum his, paulo ante dictis, sum-
mi Viri verba integra, & si partium ac affectuum
servitute vacuus es, mecum senties idem.

§. 1041.

Concilium, inquit, Tridentinum vetat, ne ima-
ginibus credatur inesse aliqua divinitas, vel virtus,
propter quam sit colenda; vel abs eis aliquid peccatur;
vel

vel figatur in imaginibus fiducia. Vultque honorem omnem, qui eis exhibetur, referri ad prototypa, quæ illa representant.

§. 1042.

Sed pace viri eruditissimi. Non est hæc interpretatio transalpinorum, ubi Ecclesiæ romanæ caput, & sedes princeps fixa est. Aliter Bellarminus de imag. Sanctorum. L. II, c. 21. sub init. p. 828. edit. Colon. Adde Pontificiale Romanum ita pronuntiasse, cujus auctoris, utpote publica, major est privati fide: *Digneris benedicere huic ligno crucis tue, ut sit remedium salutare generi humano.* Quid? quod & alia Episcopi sententiæ obtent, mox indicanda.

§. 1043.

Quæ singula Concilii verba totidem nota sunt, quibus ab Idololatriæ secernamur. cum ab illis dissentiamus credentibus divini quid imaginibus inesse, ut nullam virtutem tribuamus nisi prototyporum in nobis excitande recordationi. Contrarium ex §. 1042. pater. Si de sola prototypi recordatione laboratur, cum quævis littera, quodvis signum in memoriam nostram vocare possit exemplar omne, cum ipsi libri Ecclesiæ Patrum id nobis officii præstent, imo totum hoc mundi theatrum conspicuum DEI cogitationem excitet: Rom. I. v. 20. Cur non aut imaginum honorem omitimus, aut eodem illo, terram, cælum, solem, scripta Veterum, omnia reliqua, veneramur?

§. 1044.

Negari sane non potest Christi crucifixi effigiem ob oculos positam acriorem in nobis excitare memoriam ejus qui dilexit nos &c. Quamdiu præsens oculis imago
L 1 3 *facit*

facit ut in anima dulcissima recordatio perseveret, eo induamur, ut quam simus tanti beneficii memores externis quibusdam signis testemur, nosque coram imagine acmutendo, quantum divinum illius prototypum veneremus, ostendimus. Itaque ut stricta atque ecclesiastica formula loquamur, cum honorem Apostolice Martyris imagini exhibemus, non tam imaginem volumus, quam coram imagine Apostolum aut Martyrem honorare.

§. 1045.

Præsens Servatoris simulacrum cogitationem quidem Christicum affectu, si nihil obstat, conjunctam accendere potest; sed si imago fecit semel quod suum est, i. e. si memoriam Christi in nobis recollit, ille affectus non ineptius omni alio loco, quam coram effigie significatur. Ut qui, libro indice, quæ meditanda sunt, semel intellexit, submotô quoque eô, & absente, institutam meditationem incoare & persequi potest.

§. 1046.

Quid? quod perpetuus inter precandum imaginis adspectus animam sensim à Christi beneficiis ad materiæ præsentis ideam revocare potest, ut vel inopinus ipse, effigiem quandam tot bonorum origine ornata, sibi persuadeat. vid. §. 1020.

§. 1047.

Si memoriæ duntaxat refricandæ causa consecratæ Christo effigies adorantur: quidni possit idem honor, rebus, quæ Christum repræsentant, vivis, iisdemque Episcopi manu consecratis, v. g. agnis, hircis, juvencis, &c. discerni? Cum his enim ipse
sacer

facet Codex Servatorem comparat. Joh. 1. Ebr. 9. Cur hæ res non possint in aris publice collocari, poplite flexo, adorari & Christo honor certus & debitus exhiberi?

§. 1048.

In sacris processibus, magnæ hebdomadis die, quâ optimus Liberator crucis pœnam subiit, nemo magis Christi memoriam refricat, quam qui loris vinctus, militibus stipatus, crucem bajulat & circumgestat. Videas ejusmodi hominem ab omnibus, recto capite, adspici: & quem inanimis, manu factis artificum, efformatisque lignis præstant cultum, denegatum observes homini vivo, ratione prædito, Christum representaturo. Aut igitur illi honorem simulacro destinant verum, nec memoriæ tantum causa prototypo debitum, quod hætenus negant; licet alii non diffiteantur: aut & ejusmodi homo, cujus obtutu quam maxime in Christi memoriam venire licet, præ multis, imo cunctis effigiebus, honorandus est. Quod illi tamen facere magnopere detrectant.

§. 1049.

Convertatur inter preces data opera oculus in homines unâ in templo versatos, continuo animus alienis cogitationibus tentabitur; nunc hoc, nunc illud succurret, attentio interrumpetur, nec unquam fixa in DEO mente orationem poteris absolvere. Idem non posse non fieri, aut usu venire imagines, prostrato corpore, venerantibus irretorto vultu, vel ipse usus docet. Quo enim elegantior, nitidior, pretiosiorque imago, eo major ad illam credulorum est confluxus. per §. 1020.

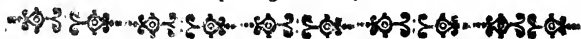
§. 1050.

*Magistratus subditis, utor verbis alienis, pater filiis, nunquam id permittet, ut cum quidquam peti-
turi sunt, ad effigiem magistratus & parentis accedant,
caput coram ea inclinent, oculisque in ea fixis suum ani-
mi desiderium explicent. Si subditi, ac filii se id non
in simulacri honorem, sed majoris tantum attentionis
ergo facere dixerint. - - reponet uterque: Ergone
homines vanissimi, mei estis tam obliti, ut ne per
exiguum quidem temporis spatium loqui mecum pos-
sitis, circa mentis dissipationem, oculis ab effigie aver-
sis? Omitte illas nugas. Non jam cum imagine mea,
sed mecum ipso vobis est negotium.*

§. 1052.

Cum igitur memoriæ causa imagines non
possint dici, cultæ, nisi varia, absurda admitte-
re non dubitemus; §. 1047. 1048. 1049. sequi-
tur in eis ab Adversariorum cœtu vim certam
plantatam credi debere, quæ tanti honoris fun-
damentum sit, quæ, cum non possit esse primi
§. 1030. aut secundi ordinis §. 1031. 1032.
1033. seq. necesse est profiteantur, eam ad ter-
tium referri posse; §. 1029. quo ipso in
tererrimam idololatriam incurritur.

per §. 1024.

CAP. VII.

DE NECESSARIA ANIMI PRÆSENTIA IN ACTIONI-
BUS SACRIS.

§. 1053.

AD finem properantes pauca Viri illustris verba
in hanc rem proponemus. *Il n'y a rien qui soit
absolu-*

absolument en notre pouvoir. Mais il n'y a rien qui le soit plus que nos propres pensées. Et c'est pour cela même que nous en devons rendre compte plus que de tout autre chose.

§. 1054.

Ob animi enim seu cogitationum præsentiam, absentiamve, respectu agendorum, imputatur pars magna ejus, quod imputari potest. Etiam in foro humano, ubi in actionis meritum inquiritur, opera datur, ut ex certis indiciiis consilium, destinatio, intentio, (cogitatio agentis, dum egit) certa æstimatione cognosci queat.

§. 1055.

Itaque propter animi cogitationem in agendo pœna externo operi statuitur. Quidquid ex meo corporis mechanismo, mente alio intenta, quam quo machinæ motus erumpit, proficiscitur, culpa judicatur vacare. Qui tubum plumbeo globo ac pulvere nitrato onustum, in metam defixis oculis dirigit, præter omne consilium discursitantem, ac signo ordinario satis monitum, scopo adstantem custodem, seu Indicem tractam necat, non visum seu observatum, is ab omni homicidii turpitudine absolvi solet.

§. 1056.

Cum tamen humana respublica non sequatur nisi tranquillitatem & commoditatem externam; sequitur, si quid ad eum finem à cive collatum sit, vel non cogitante, absque omni consilio, tamen id haberi ratum, quod ipso opere civitatis scopus attingebatur: at si ab eo fine aberratum, de animo aberrantis constare prius debet, quam decernatur pœna. Homines enim in civi-

tates ituri non consensisse intelliguntur, ut luant id, quod nullo contigit ipsorum consilio, unis mechanisimi, quo corpus humanum in quibusdam motibus regitur, legibus, fatalis eventus causam præstantibus.

§. 1057.

In omni igitur pœna præsentia animi respicitur, in præmiis & præclare gestis non item. Si actioni perpetranda turpi animus præsens sit, i. e. si peccaturus sentiat, & cogitet, se peccare, locum habet DOLUS: si animus quidem præsens non sit, ex officio tamen præsens esse, & factum impedire debuisset, oritur CULPA, lata, levis, levissima, pro oscitantia gradu.

§. 1058.

Civitatis DEi alia conditio est, quàm rerum publicarum hujus Terræ. Cum enim illa sit societas omnium spirituum finitorum, omni tempore, omni loco degenium, sub rectore DEo, cujus conjunctionis finis est, publica *omnium* non solum pax & tranquillitas, quibus mala tantum grandiora depelluntur, nondum obtenta omni perfectione possibili; *sed & harmonia, decor, pulcritudo impetrabilis quælibet*, qua non solum mala declinantur, sed & bona omnia *intenduntur, efficiuntur*, quoad per rebelles sapienter fieri potest: sequitur non solum nullam pœnam, sine civium destinato dolo vel culpa, quod fit in civitatibus humanis §. 2057. sed & ne præmium quidem cuiquam obtingere, nisi existat perfectissima animi cum actione exteriori harmonia

nia & perfectio, i. e. nisi ANIMUS ACTIONI PRÆSENS SIT.

§. 1059.

Recte igitur verbis supra citatis subjungit Vir illustris. *C'est un paradoxe aupres des hommes, qui ont coutume de dire qu'on n'est point reponſable des penſées, mais cela ne se doit entendre que devant eux. Et neanmoins les juges meſmes ne puniſſent que les penſées dans les actions.*

§. 1060.

Confirmatur hoc exemplo pœnarum omnium, cum divinarum §. 1058 tum humanarum, §. 1057 quarum nulla infligitur, nisi ob cogitationes pravas.

§. 1061.

NOUS SOMMES FAITS POUR PENSER. *Il n'est point necessaire de vivre, mais il est necessaire de penser, & nos penſées nous suivront au delà de la mort. Il est vray que nous penſerons eternellement, mais il n'est pas moins vray, que nos penſées futures sont une consequence des penſées presentes.*

§. 1062.

Conditi sumus ob gloriam DEi. Gloria DEi ponitur in perfectionum ipsius manifestatione, repræsentatione & cogitatione à Spiritibus finitis facta: nec res inanimæ gloriæ DEi inserviunt, nisi quia nos de iis cogitantes, ex illis speciminibus, perfectiones DEi intelligimus: Iraque eo fine sumus formati, ut cogitemus. §. 1061.

§. 1063.

Duraturas vero nostras cogitationes vel ultra mortem, inde cognoscitur, quod corpus præsens,

fens, quo mens vestita, animi perceptiones tantum determinat, i. e. per corpus, quod gestamus, efficitur tantum, ut de his rebus, v. g. terrestribus, cogitemus, non vero de aliis, (cœlestibus) ut, ob corporis temperamentum, sic cogitemus, nec aliter, non autem hoc depositô corpore, sequitur, nos non amplius cogituros, nullo modo; manebit potius ipsa vis cogitandi, licet determinatio, quæ interventu mortalis corporis vim cogitandi in res mortales dirigit, cessura sit.

§. 1064.

Sed cui mens non læva est, excussa mortalis corporis, ad res caducas cogitationes restringentis, servitute, tyrocinia res æternas cogitandi, sitiendi, in hac adhuc vita deponit, ut, factô hinc discessu, mens rerum perfectissimarum, earundemque sempiternarum, adspectu frui possit.

§. 1065.

Cogitationes autem futuras post mortem ex iis, quibus nunc ante mortem afficimur, justo ordine prodituras esse, C. IV. de Immortalitate animi probatum est.

§. 1066.

Cette, consideration nous doit porter à redresser & à perfectionner nos pensées presentes, autant, qu'il est possible; non pas qu'il faille negligier d'agir; au contraire on ne pense jamais mieux, que lors qu'un pense à ce qu'on fait.

§. 1067.

Si eo consilio facti à DEO sumus, ut COGITEMUS; §. 1062. tantum abest, ut ea ratione vi-

ta

ta in speculationibus solis exacta, more Monachorum, & Anachoretatum, commendetur, ut potius nunquam nostræ cogitationes rectiores fiant, cum in sacris, tum in profanis, quam si usu rerum agendarum perpetuo fecundentur, ac diffundantur in partes vitæ quam plurimas.

§. 1068.

Quo plura præsentente animo agimus, cum in divino cultu, tum in negotiis reliquis, eo expeditior pariter ac utilior evadit nostra cogitandi vis. Quod contra fit in iis, qui à rebus in vita civili tractandis remoti, & parietibus ædificiorum densis conclusi, & velut captivi vivunt, quos tametsi perpetuæ speculationes, sed ab experientia alieniores, exercent, eorum tamen meditata, nescio quam humilitatem sapiunt, sterilia, abstracta nimis, & ad vitæ usum non accommodanda sunt.

§. 1069.

Cependant il y a certaines grandes & importantes pensées à régler, qui se repandent sur toutes nos actions. On y sauroit penser avec trop d'attention, & c'est, qu'on appelle la véritable Philosophie. Hann. p. 220.

§. 1070.

Præstantissima cogitatio, cujus Vir illustris mentionem facit, & quæ diffundi solet aut potius debet in omnes vitæ partes, tum existit, quum animus in id fertur **QUOD INTEREST CIVITATIS DEI**, i. e. in publicam harmoniam, decorem, perfectionem societatis maximæ, quæ **RECTORE DEO** continetur, & ex qua sapientia, benignitas, potentia Numinis, quæcunque in ipso est, refulget. Ipsum Christi imperium pars illius societatis

societatis est, nempe ipsa DEi civitas, quatenus publica statûs prudentia versatur circa revocandos ad frugem nonnullos rebelles.

§. 1071.

Il faut avouer que les hommes ont fait, des progrès considerables dans peu; Mais il me semble qu'on s'est arrêté en beau chemin quoy qu'il y ait assez d'ouvertures pour aller plus loin. Les Anciens & les modernes sur tout de nôtre siecle ont fait plusieurs reflexions grandes, mais hors ce qu' - avoit mis en systeme, elles n'avoient pas assez d'enchainement.

§. 1072.

Dolendum est, nexûs sacrarum veritatum, in quas intenta cogitatio esse debet, haberi quidem curam aliquam: non enim in Theologia jus aliud ex alio colligendi omnes negant, etiamsi iudex falli nescius ex machina non superveniat; plura tamen negligi, quorum de nexu, si solliciti essemus, accuratius ea intelligerentur.

§. 1073.

Quot v. g. obscuræ notiones obfuscarunt doctrinam de gratia DEi hominem revocatura ad frugem? si nexus veritatum sacrarum & inter se, & cum philosophia saniori expenderetur, si, quæ animi natura & indoles sit, quomodo aliquid velit, nolitve, quid in animo, & quantum fiat præparationis, dum eliciatur appetitus, &c. &c. distinctissime evolverent, nunquam tot lites fidem essent discerpturæ.

§. 1074.

Non quærendæ sunt veritates novæ antiquis opponendæ, (sunt enim connexæ omnes) sed iisdem

dem addendæ, non quibus pristinæ dudum cognitæ subruantur, sed profundius eruantur. Hæreticus non est, qui, missis orthodoxis parum dextre colligatis dogmatibus, (vid. exemplum C. IV. §. 952. seq.) easdem receptas veritates rectius connectit.

§. 1075.

Falluntur, qui existimant, nihil posse in animo à DEO fieri sine cogitatione cum conscientia sui. Agi in mente infinita, quorum nullo sensu distincto tangaris, supra demonstravi §. 10. Sect. I. C. I. *de causis quare in tanta Veritatis luce &c.* Quod si igitur sub DEO natura mentis, vel te inscio, nec animadvertente, tam operosa est, cur non à DEO multa præstari in mente possint, sine naturæ interventu?

§. 1076.

Hinc quid de fide infantum, per baptismum excitanda, sentiendum sit, intelligitur. Si, tanquam in semine futuræ plantæ stamina, eorum omnium notiones in te recens nato complicatæ erant, quæcumque olim percepturus, imò & cogitaturus eras; §. 949. C. IV. Si olim infans vim cogitandi habuisti vel inscius, suo tempore domestico nullo explicandam: profecto & vis quædam plastica bonarum actionum, olim explicandarum, maturiscentis iudicio & ætate, jam inde ab incunabulis tibi regenerari potuit, singulari divina operatione per baptismum edita,

§. 1077.

Si menti cogitationes, imò & sensuum perceptiones quævis exitinsecus offeruntur, ab organorum

norum corporis, quibus tangitur, motu, profecto & fides animum intrare non potest, quàm si, adoleſcente ætate, animam adhuc perceptionibus vacuum, & ad omnes ex æquo paratam, motus nervorum acusticorum ita attingere possunt, ut imprimatur audito verbo divino, cogitatio cum conscientia sui. Tum enim demum fides generabitur, ubi mens ad oracula DEi advertens, cum sui sensu de salute per verbum oblata, cogitare potest. At vero animæ naturam obstare, quo minus à re creata, extrinsecus tacta, perceptiones accipiat, exploratissimis rationibus probari potest. De quibus suo loco.

§. 1078

Dixi consulto (à re creata §. 1077.) Motus enim illi à sono verbi divini, quantumvis viribus divinis stipati cum excitentur, rerum creatarum numero habendi sunt. Alia conditio est DEi conditoris, qui uti animam, potentissimæ operationis argumento, creavit, eidemque indidit complicatam omnium futurarum notionum vim, ita quoque eâdem Conditoris efficacia, præter id quod naturâ mens à DEo habet, potuit addi cœleste semen bonarum cogitationum, suo tempore evolvendum, si homo perfidus baptismi fedus non violaverit, illucescente rationis usu.

§. 1079,

Ex adverso errant ii, qui peracta à sacerdote ceremonia sacrâ, meliores fieri etiam adultos homines posse putant, et si, quid rerum agatur, illi non cogitent. Quod ex opere operato (sic enim loquuntur) factum dicunt.

§. 1080.

§. 1080.

Ad omnes igitur actiones sacras presentis est attendendus animus, si cum fructu quidem susceptas velis adules. Nihil est enim cultui, quem DEO debemus, tam inimicum, quam motus corporis mechanice velut ortus, à quo mens omnis & cogitatio abest.

§. 1081.

Id vero non ita capiendum, perinde ac si DEUS non aliquando homini pio, in facis cum rerum presentium cogitatione semper versanti, imprimat affectus ulterioris gradum, absque distincta beneficii collati, dum confertur, conscientia. Multa enim in anima, ut sæpe dixi, fiunt, quæ facta esse, longâ interposita demum mora, cognoscimus. Argumento sunt omnes habitus sensim contracti.

§. 1082.

Vir illustris in hanc rem ita differit: Meth. Jur. p. 4. *Infusio est vel divina vel diabolica. Divina exempla habemus in dono linguarum apostolico, etsi quidam ultra illam ecstasim durasse non putent, quo sensu non esset habitus, quia non permanens. In historia ecclesiastica simile habemus exemplum de S. Ephraem Syro, qui precibus Basilii Magni subitam linguæ græcæ cognitionem obtinuit. - - Nec hodie infusio divina abesse prætanda est, hoc enim sine divinam nostris studiis benedictionem imploramus.*

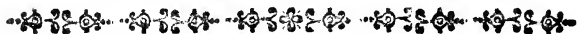
§. 1083.

Si animus igitur plus multa consequitur, vel & inde à primis natalibus comprehendit, quorum conscientiam plane nullam tangitur: quæ tamen nisum, suo tempore explicandum exhibent: Quidni, op-

rante DEO singulari efficacia, mens vel inscia semen cœleste, i. e. ineffabilem in bonas cogitationes, quæ non impeditur aliquando sui sensum excitent, propensionem concipere possit? Aliter nec habitus infusus, qui menti non consciæ donatur, in adulto existeret.

§ 1084.

Non opus est cogitatione distincta cum sui sensu, non attentione, non cognitione in se reflexâ; sufficit ad bene olim cogitandum mentis præparatio præsens, arcana velut vis elastica, pronitas, inclinatio suo tempore actionem protrusura. Existimo neminem eorum, qui sacro fonte abluti, esse, aut fuisse sciuntur, quin, simulatque aurora rationis illucescere cœpit, si fidus gratiæ observator sit, singularem pro cere Christo primum laudato affectum in se queat sentire. Sed de his satis.

CAP. VIII.

DE VITA ÆTERNA.

§. 1085.

IN omni actione Christiana caput rei est, ut futuræ felicitatis, cujus spes in Christo uno nobis proposita, cogitatione, animum ad omnia præclare facta formemus. Cui rei impetrandæ sequenti consilio nos instruit Vir illustris:

§. 1086.

Constat Martyres cruciatibus exquisitissimos sustinuisse non alia ratione, quam forti imaginatione futurae voluptatis, nam alioqui dolori aut voluptati consistere nobis

nobis impossibile est, nisi contrariis oppositis. Sapientis erit semel in universum sibi firmiter imprimere pulchritudinem futurae vitae, id est, DEI, in quo consistit est amor DEI, seu harmoniae rerum.

§. 1087.

Forte animum subit dubitatio, non à phantasia hominis sapientis; sed à Spiritu S. arcessendam tantam mentis firmitatem in subeundis vel acerbissimis doloribus. Verum cave opponas subordinanda. Audito DEI verbo, cum quo Spiritus S. operatur, homo, quæ promissæ sunt, vivaci imaginatione repræsentat, nec quidquam agit, futurarum rerum conceptâ spe immota, nisi quod à Spiritu S. profectum est.

§. 1088.

Hanc si satis fortiter sibi impresserit, si ex hac voluptatem perpetuam capiat, si hæc semper recurrat, deo sequentur; tum ut homo semper agere despiciat finem, tum ut nullis tormentis ab amore DEI separari possit. Adeo ut in tauro Phalaridis beatitudinem unice cogitet, cum Stephano sub lapidibus cælum sibi apertum repræsentat.

§. 1089.

Concinit Paulus, se missis ex animo, inquit, quæ post tergum sint, ad ea consequenda compositum totum, quæ fidei oculis obversentur, persequentem illustrem metam, & brabeum, quod vox cælestis impetrandum proposuerit. Hinc in mediis rerum adversarum turbis de futurarum rerum præstantia cogitare jubemur exemplo, Hebr. 10. v. 34. præcepto Hebr. 12. v. 2.

§. 1090.

Hoc qui poterit omni humana vi superior erit, nec

arte se in stuporem dandi, cum torquetur, indigebit. Hac imaginatio in optima republica ab infanzia usque, omni artificiorum apparatu hominibus sine discrimine, sapientibus non minus quam vulgo, imprimi deberet.

§. 1091.

Quin Paradisus terrestris, cujus cultor Protoplastus fuit, innumerarum suavitatum, cœlestia in memoriam vocantium, abundantia & affluxu, Adami phantasia futuræ felicitatis imagine semper exercuerit, & in obsequio continuerit, dubitari non debet.

§. 1092.

Nam etsi virtus omnis à DEI beneficio profecta in animo radices agat, tamen cum res externæ per sensus animum percellant, & vel dolore conturbent, vel voluptate demulceant: fieri in omni spiritu finito potest, ut, si in rerum externarum tali concussu collocetur, qui doloris vel voluptatis magnitudine firmitatem mentis superet, idem Spiritus desciscat, nulla necessitate, qua facultas perseverandi excluderetur, adactus, sed illis irritamentis tantum inclinatus.

§. 1093.

Itaque quamdiu Protoplastus immensam DEI benignitatem ex tot deliciarum paradisi speciminibus argumentisque, vivaci phantasia, sibi representavit, ab errorum & culpæ periculo tutus fuit: Ut primum verò majorem sibi & imaginariam felicitatem animo finxit, aut mali Genii mendaciis oblatam statuit consequendam, animus ad defectionem præparatus fuit.

§. 1094.

§. 1094.

Quæ causa est, quare nostræ phantasiæ, tot objectis passim in transversum rapiendæ, Christus consuluerit, conspicuâ corporis & sanguinis sui referâ, *sacro epulo*, quo fit, ut hospites digni, cœlestium virium adjumento, incomparabilium beneficiorum, Christi supplicio nobis obtingentium, vivam sibi formet imaginem, quæ meliores subinde reddit, nec unquam finit esse improbos.

§. 1095.

Ex eadem causa intelligitur, quamobrem beatorum sedium incolæ in omni virtutis studio confirmati sint? Nam cum corpus mortale, cujus sensus malorum escas capiunt, hisdemque mentem flexilem contaminant, deponant in sepulcro; contrâ divinis voluptatum generibus posthæc perfundantur: fieri non potest, ut quidquam eorum animos fortius afficiat, quam præsentis rerum concursus tangunt, qui quanti quanti sunt, ad sempiternam DEI laudem & gloriam, i. e. virtutem, accommodati sunt.

§. 1096.

Cave indignum pronunties, *quod finito Spiritus cuicumque, nisi fortissima rerum divinarum idea afficiatur, defectionis à DEO periculum imminere, dixerim; §. 1092. Cave putes, obstarè humanæ Christi naturæ exemplum.* Aliud enim est humanam Christi naturam considerare, quatenus est Christi, aliud generatim, quatenus est humana. Sufficit illo respectu peccatis tentari plane non posse.

§. 1067.

Altero autem respectu si quis humanæ Christi naturæ possibile tribuat peccatum, plus non dicit,

quam hoc, *ex axioma contradictionis*: idem non potest simul esse & non esse, *haud posse demonstrari, quod caro Christi peccatis sit superior*. Quis vero vel hoc neget, vel dictu periculosum existimet? Notum est solius DEI, qua talis, *ἀναμάρτητος* ex principio contradictionis probari posse. *Cum DEus non esset DEus, si quid mali designare posset*. Ex ipsa definitione DEI sanctitas omni possibili culpâ major sequitur.

§. 1098.

Cæterarum naturarum omnium, quæ vel non sunt DEus, vel in DEI persona non existentes considerantur, v. g. *Caro Servatoris generatim spectata*, ea est conditio, ut ex solo principio sufficientis rationis pendeat, quare vel non peccent, *in hac vita*, vel non peccare possint, aut peccare non possint, *in altera*. Sed quidquid non probari potest ex principio contradictionis, *ex rei definitione, & natura interna*, verum duntaxat nititur axioma rationis sufficientis, id illa sua prædicata habet à concursu eventuum extrinsecus naturæ supervenientium, qui quo plures conflant, ut aliquid fiat vel non fiat, eo facultas rei vel est propior, vel remotior, vel si infinita ad rem impediendam concurrunt, ejus rei eventus infinite remotus est. Ita tamen, ut si ab illis extrinsecus accedentibus animum abstrahas, res ex sua definitione non impossibilis esset.

§. 1099.

Verum revertamur ad verba Viri illustris sequentia cit. loc: *Neque hîc sapienti oberit pœmaticis & allegoriis, & fabulis & adumbrationibus, & variegationibus uti, quia ad rem per se optimam omnia me-*
dia

dia recta sunt, & nemo magis indiget his quam sapientes, qui solent alioqui omnium minime affectibus obnoxii esse, ac proinde nec forti imaginatione valere atque hinc doloribus ægre obsistere, ut prorsus credam mulierculam Japonensem, ideis quibusdam etiam forte ineptis de futura vita imbutam, facile profundissimum quemque Theologia Doctorem Europæum constantiâ sperantiam fuisse.

§ 1100.

Lumen animæ est vera sapientia de connectendis præsentibus cum futuris post mortem, sollicita. Ardor autem mentis ponitur in affectuum vehementium nisu. Mira DEi circa dispensandas hominum dotes est providentia. Nam qui Luminis magno splendore per vitæ præsentis fata potiri non possunt, sæpe numero plus ardoris, pro colendo cœlestis gloriæ Domino, JESU, plus affectus, plus Zeli comprobant, quàm intelligentissimi, nec magnopere improbi, rerum divinarum æstimatores.

§. 1101.

Quod si improbos esse peritissimos religionis indagatores contingat, affectuum illa vacuitas, ut Pharisæorum Matth. 11. v. 25. similes sint, præstat eosdemque multum infra simplices & bene affecto, deprimit.

§. 1102.

Sed in una mente difficulter coëant ambodona, nempe fortis imaginatio & affectus, nec non præstantissima cognitio. Hæc requirit animum tranquillum, placidum, motibus superiorem, limpidum ut candidi cœlestis sapientiæ radii ad fundum usque

penetrantes reflecti possint. Concitatio autem affertuum mentem motibus ciet, animat, urget, protrudit, ut, si res deliberatae sint aliunde, nihil accommodatius tali mente existat, ad res difficillimas exsequendas,

§. 1103.

Quibus observatis docemur, quare in magnis Ecclesiae vexationibus animi firmitas contra insultus, vel infimos aequae corroboret, quam sapientissimos Doctores: erudimur porro, dandam operam omnibus, ut in quantacunque sapientia non desit affectus, nec vero etiam in quantolibet affectu desideretur sapientia.

§. 1104.

Fit autem fortis, verba sunt Viri illustris, imaginatio aut picturas, aut sonis, nam ceteris sensibus paulo crassioribus res non aequae significantur. Picturae explicatiores, soni fortiores, quia illic status, hic motus. Verba soni sunt memoriam picturarum imprimis, seu rerum visarum excitantes. Unde verba in carmina in cantiones redacta, quia simul & picturas excitant, & sonos exhibent, incredibilem habent vim movendi. Nec dubito posse hominem cantibus in furorem agi, sopiri, excitari, irritari, ad risum, ad fletum, ad omne genus affectuum commoveri.

§. 1150.

Pertinet huc Saulis, Hebraeorum Regis, exemplum, quem dulces Musicae soni, pulsatis à Davide instrumentis, à furore mentis in sanitatem asseruerunt. Ex eadem ratione mos sacrae cantandi carmina in Templis Christianorum frequentatus est; cum

cùm animata cantionibus phantasia intellectui di-
va oracula meditaturò majorem vim addere co-
gnoscat.

§. 1106.

Et video postremos Religionis instauratores hac arte usos esse, ut plebem cantionibus tota Germania Galliaque ad veriora sacra allicerent, quod quam incredibilem vim habuerit, nôrunt, qui sciunt perpetuis earum repetitionibus plebem tenerrimam nunc quoque voluptate perfundi, & vix esse opificem, vix netricem, quæ non hac sibi jucunditate condiat laborem, ac tadium fallat.

§. 1107.

Ut cœlestia aliis imprimamus menti, idem Paulus fieri jubet. Col. 3. v. 16.

§. 1108.

Unde statuo Poetas non posse melius de republica mereri, quàm si omnibus viribus in æterna felicitate omnium colorum genere pingenda, atque animis imprimenda occupentur.

§. 1109.

Poetarum utilitas triplex est, una longe præstantissima ad felicitatem æternam Christianis cum dulcissimo affectu deprædicandam referri debet, altera hujus vitæ ambitu clausa partim eo spectat, ut linguarum studia promoveantur, quæ sine poësi torpent, partim ut lectores afficiantur jucunditate. *Et prodesse volunt & delectare Poetae.* Utinam prima illa, de qua complures ne cogitant quidem, anteponeretur omnibus.

§. IIII.

Etenim vitia & cantionibus & dramatibus celebrantur, & jam praiudicium Plebis est cantiones amatorias elegantiores esse solere. Quod si commœdiæ ad vitæ æternæ pulcritudinem adumbrandam, & horribiles scelerum pœnas depingendas adhiberentur, melius cum genere humano ageretur.

§. IIII.

Si jam cantiones in animis summus gaudium excitare possunt, si militaribus tubis ad contemnendam mortem animantur milites, si denique omnes affectus arte musica moveri possunt, poterit memoria, quantum fieri potest viva, & expresse musica sibi quisque quoscunque affectus imprimere, & affectuum nonnullorum voluptatem. Sybarita premia ei decernebant, qui nova genera voluptatis reperisset: Ego rempublicam christianam plurimum debituram ei arbitror, qui effecerit, ut summa sit iucunditas in pietate.

§. IIII.

Vitæ æternæ spem his ratiociniis firmat loc. cit. Vir illustris: Somnia hoc distant à vitâ, quod phenomena vitæ sunt ordinata, & quod hinc sequitur universalia: neque enim mea satis ordinata essent, nisi alienis conspirarent, Quia tamen est aliquid in specie inordinatum in hac vitâ, non physice quidem, sed moraliter, consentaneum est superesse aliam vitam, cui collata hæc habet somniis instar, & morte nos evigilantes ad phenomena demum pervenire, in quibus huic quoque perturbationsi remedium afferatur, ubi præmia pœnaeque

que corrigent, que in hac vita distorta VIDENTUR.

Misc. L. p. 179. seqq.

§. III 3.

Somnium est status animæ, in quo varia ei contingere videntur, sine omni nexu, neque phænomenorum inter se, neque cum eventibus vigilantium occurrentibus, neque cum phænomenis aliorum. Quousque igitur phænomenorum nexus desideratur, eousque vere judicamus somnia.

§. III 4.

Quando improbos mortales infinita peccare videas, sine nexu secutæ pœnæ; ubi sine meritis hinc accipientium, ac illinc sine dantium iudicio, multa multos consequi & indulgere cernas; si immerentes opprimi, evedtos ex adverso insolentissimos observes; si omnia pro arbitrio potentissimorum quorumque agi videas, si bella, cædes, tumultus, rumores vel ob unius Principis contumaciam, ambitionemve oriri persentiscas, si rerum maximarum paucissimas à Magnatibus consulto, deliberate, vel certe honeste, sapienter, pie, probe susceptas miseris: SOMNIUM INSTAR HABET, sed suo tempore finiendi, quo phænomena quævis accuratissima coordinabuntur. Coordinabuntur autem post mortem.

§. III 5.

Noli admirari omnia. Aliquid somnii hæc vita habet, etiam quum se vigilare putat, aut revera vigilat. Utrumque homines in Protoplasto perdiderunt veram sapientiam, i. e. facultatem presentia facta accurate connectendi cum rebus prosperis post obitum futuris, vel post hanc vitam eventuris, ex

eo tempore somniis indulgere cœperunt, figmenta, lusus, deliria antepositori factorum veritati, quæ in agendorum sempiterno, nec unquam, exactâ hac scenâ presenti, interrumpendo nexu ponitur.

§. 1116.

Quantum sentimus opera DEI, v. g. ordinatos cœli cursus, dierum noctiumque vicissitudines, temporum periodos statas, telluris pulcherrimo ordine distinctam fecunditatem, corporis nostri, quousque mentis imperio non subsunt, ad mechanismi leges exactissimos motus, tantum revera nos vigilantes judicamus recte: Sed quatenus errores nostri opera divina interstrepunt, quatenus non compositæ imperium phantasiæ in eligendo aut respuendo sequimur, quatenus sensu ad præsentia, fluxa profecto & propediem ruitura, alligati, nexum cum futuris posthabemus: An tu eo vivendi modo nos non somnare credis? Cognosces profecto somnium, ubi, facto per mortem hinc discessu, ad te ipsum reditarus evigilaveris.

§. 1117.

Sed cavendum tibi etiam est, ne tu, secundum plura phænomena *somnians*, §. 1114. temere de DEO judices, qui omnibus suis rebus *invigilat*. Delirium est judicari à somniantem vigilantem. *Cur igitur, inquis, sanctissima Trinum Vigilem Daniel. 4. v. 14. consilia tot maligne febricitantium somnia agitari permittunt?*

§. 1118.

Accipe responsonem à calamo Viri illustis: *Dum in hoc mundo versamur non sumus in vero cen-*

tro. Consideramus miranda DEi opera & creaturas non aliter ac si inter scenas Theatri cujusdem secundum regulas Optices pictas constituti essemus, ubi nihil nisi rudera, figuras inconditas & male coherentes reperimus, & artem Magistri admiramur quidem, sed pulcherrimo prospectu universi frui non possumus. Si quando ad π̄s beatorum perveniemus, totum universum tanquam in vero centro nobis erit aspectabile, miraculum voluptate intuentium.

§. 1119.

De gloriæ æternæ gradibus sic sentit Vir summus: Videbunt pii divinum NUMEN in vita æterna, sed dabuntur perfectiones & gradus in intuen- do, perinde ut multi unam eandemque imaginem contuentur, pars scilicet clarioribus, pars oculis paululum caligantibus, aliis propius, alii longinquius. Omnes cernunt eandem imaginem, sed ad spectus cujuslibet distinctus est, quoad lumen & radios oculorum.

§. 1120.

A nullo spiritu finito abesse possunt sensus. Sensus quippe sunt finitæ cognitionis termini, quod alio scripto probatum hîc non repeto. Cum igitur anima hominis ab hoc crasso corpore separata sensus, & phantasiam, ex sensibus oriundam, habitura sit; iis etiam afficietur in vita æterna.

§. 1121.

Sensus omnes nihil sunt in quolibet spiritu, nisi facultates percipiendi res corporeas, quarum causas & similitudines mutuas investigando, intellectus demum functiones incoantur. Cum igitur
anima

anima separata ubique sensus sibi conjunctos gestura sit, eadem ratione repræsentabit sibi etiam corpus conjunctum, sine cujus idea nulli omnino sensus exerceri possunt. Habebit igitur & anima corpore terrestri soluta quoddam subtile corpus, quo incomparabilem DEi gloriam, cœlestem, inaccessibleque lucem & materiam, 1. Tim. 6. præsentia Majestatis conspicuum signum, jucundissime ferat.

§. 1122.

De quo Vir celebris ita: *Deponemus quidem Corpus sed non totum, ac retinebimus subtilissimam substantiam, (Quintessence) sicut Chymici exaltare possunt corpus, vel massam, defecatissimâ parte remanente. Usus est jampridem similitudine quâdam chymica Aneas Gazæus, ut credibiliorem redderet corporum nostrorum glorificationem futuram. Inducit enim Statuarium, qui circa confractam & disjectam statuam id præstet, ut ejus arte as in aurum vertatur, redeatque aureus Achilles, qui prius fuerat æneus.*

§. 1123.

Sed plurima de præsentî dogmate reservanda experientiæ prorsus novæ & inexplicabili, cum non habeamus illud corpus, illis sensibus vestitum, qui percipiendis tam celsis rebus accommodari erunt. An cæcus de luce, an surdus de sonorum concentu recte judicet? Sine sensuum vero experientia, quæ intellectus principium & occasio est, nullum ratiocinium perfectum oritur.

CAP. IX.

DE POENIS ÆTERNIS.

§. 1124.

ARgumentum Viri illustris pro pœnarum sempiterna duratione hoc est: *Tempus purgationis eam diuturnum est, quamdiu opus est animam in intelligenda satis pristini peccati sui malitia versari, dolor ergo iste consistit in visione peccati ac Diaboli, quemadmodum gaudium cœleste in visione boni & DEi.*

§. 1125.

Visio mali, quam Vir summus appellat, est sensus culpæ vivacissimus, qui quam acerbus, terter, horrendus, acutus, & vehemens sit, eorum, qui, salute desperata, furibundi hinc descendunt, exemplo cognoscitur. Omne peccatum ex se ipso pœnam parat, sed improba obstat securitas, quo minus continuo eam persentiscat.

§. 1126.

Qui in inimicitia erga DEum obeunt, eorum MALUM INFINITUM est, quia voluntas nocendi malum infinitum est. Qui enim nocere vult, non id tantum voluit, quod nocuit, sed & ea omnia, quæ cum non posset, intermisit, quæ sunt infinita. Atque vero nocendi sine voluntate definitam naturam non habet.

§. 1127.

Infinitum apud Mathematicos appellatur, in quo nulli assignari possunt limites, ultra quos non possit ampli-

amplius augeri, Sed ejusmodi est voluntas nocendi in cive rebelli. Nam quicumque da â operâ, & consulto peccat, omni loco, omni tempore, in eodem rerum non individuatarum, sed quoad speciem, concursu, peccasset idem, sed cum illa varietas infinita, i. e. talis sit, ut terminus assignari nullus queat, infinitam nocendi voluntatem fuisse oportet.

§. 1128.

Qui destinato consilio crimen designat, utitur in syllogismo practico majori propositione, quæ ita habet: *Quidquid mihi gloriosius, jucundius, utilius, id facturum jam jam sum, siue DEo adprebetur, siue non.* Sed hujus propositionis venenum per infinitum diffunditur nec enim assignari potest occasionum illarum, quibus æque delicturus esset, ac nunc delinquit Peccator, numerus certo termino definiendus: infinita igitur est nocendi voluntas.

§. 1129.

Sed cum voluntas nocendi infinita sit, §. 1128. cujus pœna in sensu tantæ malitiæ ponitur, §. 1125. nec verò sensus nostri vel subtilissimi nisi aliud ex alio, procedente tempore, percipere possunt: manifestum est, hominem in sensu malitiæ suæ infinitæ per §. 1127. nunquam perventurum ad finem i. e. pœnas sine fine duraturas.

§. 1130.

Aliud argumentum Viri celeberrimi hoc est: *Cette methode de derivier le mal de peine du mal de coulpe, qui ne sauroit être blâmée, sert sur tout pour rendre raison de plus grand mal physique, qui est*

LADAM.

LADAMNATION. Ernest Sonerus - - avec fait un petit discours intitulé, *Démonstration contre d'éternité des peines.* Elle étoit sur ce principe assés débattu, qu'il n'y a point de proportion entre une peine infinie, & une coulpe finie.

§. 1131.

On me la communiqua - - & je répondis, qu'il y avoit une considération à faire, qui étoit échappée à feu M^r. Sonerus, c'étoit qu'il suffisoit de dire, que la DUREE DE LA COULPE CAUSOIT LA DUREE DE LA PEINE; que les damnés demeurant méchans, ils ne pouvoient estre tirés de leur malice; & qu'ainsi on n'avoit point besoin pour justifier la continuation de leurs souffrances, de supposer que le peché est devenu d'une valeur infinie. &c.

§. 1132.

J'ay remarqué que plusieurs habils Theologiens ont rendu raison de la durée des peines des damnés, comme je viens de faire. Jean Gerbard Theologien celebre de la confession d'Augsbourg (in locis Theoi de inferno) allegue entre autres argumens, que les damnés ont toujours une mauvaise volonté, & manquent de la Grace qui la pourroit rendre bonne. Zacharias Ursinus Theologien de Heidelberg, ayant formé cette question: pourquoy le peché merite une peine éternelle, apres avoir allegué la raison vulgaire, que l'offense est infinie, allegue aussi cette seconde raison: quod non cessante peccato, non potest cessare poena.

§. 1133.

Et le Pere Drexelius Jesuite dit dans son livre intitulé Nicetas, ou l'incontinence triomphée, livr. 2. ch. 11. o. 9. Nesc mirum damnatos semper torqueri, con-

tinue blasphemant, & sic quasi semper peccant, semper ergo plectuntur. - - - Mr. Fecht allegue encore plusieurs celebres Theologiens Protestans pour le sentiment de Mr. Gerhard quoiqu'il en rapporte aussi qui sont d'une autre opinion.

§. 1134.

Fieri non potest, quin homo hostili & rebellionem spirante animo hinc discedens morte, illum affectum conservet, cum nulla ratio (gratia DEI extrinsecus superveniens) accedat, quæ mentem aliâ posset propensione mactare: nisi Spiritus S. operationes tandem aliquando ad inferos usque penetraturas dixeris, ideoque palpabili ratione inservias hypothefi.

§. 1135.

Hæc sunt, quæ de præfenti instituto tradere volui. Multo plura, eademque non inutilia potuissent addi, nisi constitutum fuisset, vel ipsam speciem novitatis declinare. Cæterum ab allegando, quod motus hodie est, Scripturum ingenti numero, manum abstinui; cum, ne in alterutram partem forte citatorum affectus irritarem; tum vero etiam quod oculis obversabatur illi à Viri illustri scite dictum:

§. 1136.

Je ne mets entre les perfections que ce qui nous peut rester apres cette vie; Et la connoissance de faits est à peu pres comme celles de rues de Londres, qui est bonne pendant qu'on y demeure. Je fais grande distinction entre les connoissances solides, qui augmentent le Tresor du Genre humain, & entre la notice des faits, qu'on appelle erudition vulgairement, Misc. p. 27. 28.

DIDACTICA.

GENERALIS CÆTERISQUE FACULTATIBUS COMMUNIS.

D E

RATIONE STUDIORUM IN UNIVERSUM.

§. 1137.

Studiorum ratio est species quædam Rationis status, id est, modus perveniendi ad status actionum perfectarum.

§. 1138.

Status autem iste dicitur *Habitus*, quem d. Hier. Agendi promptitudinem acquisitam permanentem.

§. 1139.

Subjectum *Habitus* est, quicquid actionis capax est. Nam & inanimata certis actionibus assuescieri posse, constat: Ita Chymici multis circulationibus spiritum vini volatilissimum reddunt, & multis distillationibus ac cohobationibus cum menstruo, ipsa metalla supra alembicum itura communi consensu docent. Laminas etiam multis flexionibus habitum certo modo resiliendi acquirere, docuit in *Elementis de corpore*. Th. Hobbes.

§. 1140.

Bruta docilia esse, dubitare non potest, qui vel Hier. Rorarii libellum, quod bruta ratione utantur melius homine, vel Pliniana Elephantis funan. buli miracula, vel Elephantis Canisque Panegyricos in

Lipsii Epistolis legit. Quæ omnia credibilia fecit
Viennense nuperum choreas ducentium equorum
specimen.

§. 1141.

Cumque infantes extrinseco rationis usu pri-
mis annis a brutis parum differant, informatores eo-
rum a brutorum doctoribus nonnulla non incom-
mode mutuabuntur. Habent enim peculiaria sua
artificia magistri equorum, canum, avium; in lo-
quendo, canendo, venando.

§. 1142.

Generale autem instrumentum est, *escæ*, cum
parent, copia, cum abnuunt denegatio.

Quis expedit Pfitaco suum *Xatise*,
Corvos quis olim concavum salutare,
Picasque docuit nostra verba conari?
Magister artis, ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.

Ita Balearica gens narratur non prius cibum pueris
præbuisse, quam propositum scopum tetigissent. Et
pueris dant crustula blandi

Doctores, elementa velint ut discere prima.

Ab hoc more restat in nonnullis Scholis convictum
habentibus, pœna jejunii, *das cariven*.

§. 1143.

Licebit hoc artificio ad infantes uti, non vero
in liberalia ingenia jam ratione utentia, quibus
pro pabulo corporis objiciendum pabulum animi,
id est, honor. Unde ortus est classium Locatio-
numque in Scholis Trivialibus, & Promotionum
in Academiis mos. Et olim qui egregie steterant,
a cæterorum puerorum corona cum laude do-
mum

num deducebantur, quod exemplo Ciceronis constat.

§. 1144.

Tantum de Subjecto Habitus, Causa vel modus acquirendi est vel supernaturalis infusio; vel naturalis assuefactio, quæ in sentientibus, qua talia sunt, dicitur Doctrina.

§. 1145.

Infusio est vel Divina, vel Diabolica. Divinæ exempla habemus in dono linguarum Apostolico, etsi quidam ultra illam Ecstasin durasse non putent, quo sensu non esset habitus, quia non permanens. In Historia Ecclesiastica simile habemus exemplum de S. Ephræm Syro, qui precibus Basilii Magni subitam linguæ Græcæ cognitionem obtinuit. Nostris temporibus infusionis Diabolicæ in Mancipia sua, exempla non desunt. Nec hodie omnis infusio divina abesse putanda est, hoc enim sine Divinam studiis nostris benedictionem imploramus.

§. 1146.

Ab Infusione properamus ad Assuefactionem, quæ fit per actionis imprimantis quantitatem. Quantitas autem est vel extensiva, vel intensiva: Extensiva consistit in Actionum multitudine; Intensiva in magnitudine, seu ad habitum imprimendum fortitudine. Prius requisitum etiam vulgo notum est, cum dicunt: Habitum comparari crebris actionibus: de posteriori silent.

§. 1147.

Multitudinis seu crebritatis in agendo, efficacia confirmatur vulgari illo:

Adde parum parvo, magnum cumularis acervum.

Et Ovidius canit

Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu,
Et teritur pressa vomer aduncus humo.

Quo pertinet Æsopi testudo, aquila celerior, & Germanorum proverbium, *Wer langsam geht, kommt auch nach*. Hinc fluxit illud generis humani artificium, rem, si tota oppugnetur, insuperabilem, per partes aggrediendi. Limâ marmora scindimus, montes corribus avehimus, situla lacus exhaustimus. Ita in Arithmericis ingentes summas per partes computamus, & in Geometricis campos in triangula partimur.

§. 1148.

Nata est ex hoc principio repetendi necessitas, a qua præcipue ultimum habitus requisitum, permanentia dependet. Usu enim compertum est, alios figuras celeriter accipere & amittere, ut tabulam æream; alios utrumque tarde, ut æneam. Quemadmodum alii flammâ irarum celeriter accipiunt & amittunt, ut stipula; alii utrumque tarde ut ferrum ignitum. Hinc Pythagoræi negabant quenquam somnum capere debere, antequam,

Omnia totius reperiverit acta diei.

Repetitionem enim nocet esse nimis dilatam in annum usque, ut vulgo in Scholis fit: Sed decet sub noctem diurna studia, exitu septimanæ summam dierum, exitu mensis summam septimanarum, & fine anni summam mensium repetendo, summari, & ex singulis gradibus notatu dignissima ruminari.

§. 1149.

Ex eodem fonte insignis Didacticus Wilhelmus Schikardus mirabile Hebraicam linguam docendi derivavit artificium, quod in Horologio suo ipse exponit, scilicet 12. pueros simul instituit, in hos Grammaticam sic partitus est, ut alii regulas nominis, alii pronominis &c. alii partem hanc, alii aliam Syntaxeos tribueret. Lexicon etiam suum breve in eos distribuit, alii אִי alii אֵי alii אֵי &c. assignando. Ita factum est, ut uno recitante aut respondente, cæteri attendentes portionem ejus tandem ludendo discerent. Et hac ratione hodieque in Scholis deceret non pluribus idem assignari, sed lectionem in singulos distribui, qui simul juncti egregiam tandem harmoniam constituent.

§. 1150.

Et tantum de multitudine actionum, sequitur earum intensio seu magnitudo. Nam sæpe una actio singulari quadam vi imprimendi facta, plus effecit multis repetitionibus, v. g. facti alicujus singularis, joci inexpectati, actionis cum singulari nostra fortuna conjunctæ, v. g. quæ laudem vel pudorem nobis peperit, facile meminimus. Ex hoc principio infra §. 1159. ubi de Mnemonica, ostendamus notas quo sensibiliores sunt, hoc plus memoriam afficere.

§. 1151.

Consultissimum autem est, multitudinem magnitudinemque temperare. Quod fit egregie, si a minimis incipiendo, continue per gradus ad

summa crescat actio. Quod & Chymici circa regim. n. ignis in assuefactione in animatorum jubent. Milo Crotoniata memoratur tali artificio sibi robur comparasse: Vitulum quolibet die semel ad certum usque locum portabat, ita crescente vituli pondere, crescebat insensibiliter quoque robur Milonis: Donec ad extremum grandem taurum in Olympicis ludis, spectante tota Græcia gestavit. Eadem ratione possit & ars bibendi disci, si mensura aliquot septimanis per vitra augeatur. Ita conjecit Gallus ille, qui cum in Acidulis Sualbacensibus cerneret Germanos aquæ bibendæ magis magisque continua auctione assuescere; credidit hunc esse ludum portatorium, *eine Sauff-Schule*, ubi Germani in aqua discant, quod in vino sint præstituri. Infantes quoque à literis per syllabas ad voces tandem legendas veniunt; & in Arithmeticis quanto magis numeri sinistrorsum recedunt, tanto magis in decupla ratione crescunt. De gradibus repetitionis vide quæ §. 1149. diximus. Idem in oratione aliqua verbotenus ediscenda commodissimum; si primo recitetur primum comma, deinde primum & secundum, denique primum secundum & tertium, &c. Quod & in nonnullis muliercularum ludicris usitatum est. Qua ratione mirum, quam facile totum memoriæ imprimatur. Ignoscat mihi severus Lector, quod harum nugarum exemplo utar, quando constat nos in nugis quam seriis docendis ingeniosiores esse.

§. 1152.

Et hæc de Assuefactione seu causa habitus etiam sensu carentibus communi. Veniendum est ad Doctrinam

Strinam. Docere enim est habitum efficere in sentiente, qua tale est, seu per sensum. Unde tota hæc ars dicitur Didactica, nam & qui sponte discunt, se docent, hinc iis *αυτοδιδάκτων* nomen.

§. 1153.

Quemadmodum autem Medicina se habet ad animalis corpus, ita Doctrina ad animam: Cumque Medici sit curare 1. tuto, 2. cito, 3. jucunde; consequens est, idem & in cura animæ requiri, nempe ut doceatur 1. solide, 2. cito, 3. jucunde. Ex quibus primum facit ad esse, reliqua ad bene esse; primum ad ipsum habitum, reliqua ad modum commode introducendi. Primum autem duo continet, tum ut vera doceantur, tum etiam firmiter implantentur, ne cito elabantur, nam & Medicis recidiva cavenda est.

§. 1154.

Et illud quidem, ut bona doceantur, pertinet ad objectum *Habitus*, de quo infra dicemus. Ut vero firmiter implantentur, efficit actionum multitudo, ut cito, efficit magnitudo, quæ sunt causæ habitus inanimatis communes, de quibus §. 1146. seqq. satis dictum est.

§. 1155.

Ultimus vero scopus, ut jucunde doceatur, proprie hujus loci est, qui in animalia tantum cadit. In animalibus enim singularis quædam ratio est ipsa ita assuefaciendi, ut sponte sese ad doctrinam recipiendam capaciora reddant, quod fit voluptatem iis præstando, cum discant, dolorem, cum aures obturant. Idque in brutis fit esca &

blanditiis ; in homine utilitate (tanquam esca) & honore (tanquam blandimento.) De quo jam præoccupavimus dicere §. 1142. 1143.

§. 1156.

Jucunde autem discunt, tum si finis jucundus ipsis proponatur, tum si media discendi sint jucunda. De fine § 1156. dictum est. Media discendi jucunda sunt, si ludendo docentur. Quo mirifice faciunt Comædiæ & Fabulæ. Hoc fine confectæ sunt Chartulæ Lusoriæ Geographicæ, Astronomicæ, Historicæ, Chiromanticæ, &c. & tesserae Alphabetum continentes, quarum meminit Hieronymus ad Paulinam. Item Sales, Epigrammata, Picturæ, Carmina, Memorialia. Quo pertinet Ethica picta egregia, Principi juventutis Altenburgico, quem facta terris tantum ostenderunt, destinata; Emblemata Alciati, Suavedræque Politica; & Hutteni Theologica in Schola Cordis, & Ludus ille artificiosissimus, cujus meminit *Fr. Christian Rosen-Creutz*, in Nuptiis; ubi ad modum Ludi Latrunculorum virtutes in albo, vitiaque in nigro habitu, mira in se invicem arte pugnabant.

§. 1157.

Diximus primum de causa habitus communi, nempe Assuefactione, a §. 1140. ad §. 1151. utrinque inclusive; deinde de causa habitus brutis & hominibus tantum communi; Doctrina a §. 1152. huc usque. Restat, ut dicamus de causa habitus hominibus propria: Institutione.

§. 1158.

Habitus hominibus proprii sunt vel Memoria,

riæ, vel inventionis vel iudicii; unde & Didactica istorum habituum triplex: Mnemonica, Topica, Analytica. Possumus enim propositiones (quippe quæ soli homini propriæ sunt) memorare, facere, iudicare. Topica autem & Analytica una Logicæ voce comprehenduntur, ex quo patet Logicam & Mnemonicam Didacticæ partes esse. Quibus denique Methodologia non immerito addetur. Mnemonica præstat materiam; Methodologia formam, Logica applicationem materiæ ad formam.

§. 1159.

Mnemonicæ fundamentum est res aliqua sensibilis, quæ dicitur Nota cum re memoranda certa relatione iuncta, quæ est vel comparatio: Similitudo nempe & dissimilitudo; vel connexio, qualis est totius & partis, partis & compartis, causæ & effectus, signi & signati. Unde verba inventa sunt, alioqui fuisset hominibus difficillimum, rerum meminisse. Verba enim non tantum signa sunt cogitationis meæ præsentis ad alios, sed & notæ cogitationis meæ præteritæ ad me ipsum, ut demonstravit Th. Hobbes principio Elementorum de corpore. Ex Notis autem illæ maximæ Mnemonicæ sunt, quæ sensibilissimæ, ut sic dicam, adde §. 1150. Uti verba, quæ non audiuntur tantum, sed & cum voluptate, v. g. carmina, termini, ut vulgo vocant, clappantes, quales coniunguntur non sine magna discentium puerorum commoditate in nonnullis vocabulariis. Item Allationes, quo artificio Schickardus in Horologio Hebræico ad imprimendas discentium

ſcentibus radices, uſus eſt. Et mirum eſt, quantum tota harmonia linguarum & vocum congruitas hanc rem juvet. Non tantum autem notæ auditus, ſed & multo magis notæ viſus ad memoriã pertinent. Huc pertinent Hieroglyphica veterum Ægyptiorum, & hodiernorum Sinenſium, de quibus multa Kircheri Oedipus: Item diſpoſitiones rerum per cellulas, in obvia conclauiſa parte, & reliquæ in certa loca diſtributiones, de quibus Autores Mnemonici conſulantur, imprimis Joh. Henr. Alſtedius in Theſauro Mnemonico, & Janus Cæcilius Frey, in via ad ſcientias & artes; addanturque Winckelmannianæ *Historiarum Adumbrationes per picturas*, non utique ſpernendæ.

§. 1160.

Topicæ ſeu artis inventivæ fundamentum ſunt Loci, id eſt, Relationes transcendentcs, ut Totum, Cauſa, Materia, ſimile, &c. Et ex rebus tali aliqua relatione nexis ſiunt propoſitiones per artem combinatoriam, ut ſuſe diximus in noſtra de arte Combinatoria diſſertatione. Nec contemnenda ſunt, quæ in hanc rem contulere Raym. Lullius in operibus variis, & Joh. Henr. Biſterfeldius in *Epitome Artis Meditandi*.

§. 1161.

Analytica ſeu ars iudicandi, mihi quidem videtur duabus fere regulis tota abſolvi: 1. ut nulla vox admittatur, niſi explicata, 2. ut nulla propoſitio, niſi probata. Quas arbitror longe abſolutiores eſſe, quam quatuor illas Cartefianas, in prima Philoſophia, quarum primaria eſt, quicquid
clara

clare distincteque percipio, illud est verum: Quæ infinitis modis fallit.

§. 1162.

Methodologia seu ars disponendi versatur circa methodum. Methodus autem est vel naturalis, cujus hæc est regula, quicquid sine altero cognosci potest, non vero alterum sine ipso, illud alteri præponi debet; vel occasionalis, cujus nulla generalis regula tradi potest, sed variat infinitis modis. Qua de re plura differunt Jacobus Acontius in libello de Methodo, & Epistola Stragematis Satanæ addita; & Joh. Neldelius, & Abrahamus Calovius.

§. 1163.

Et hætenus de Causis habitus tam generalissimis: Actionum multitudine & magnitudine, & generali: iucunditate; quam specialibus: Arte Mnemonica, topica, analytica, methodologia. Sequitur Habitus objectum seu ipsa Actio, cujus est habitus.

§. 1164.

Cujus ratione Habitus est vel corporis vel animi. Habitus corporis vel sunt circa Actionem relinquentem ἀποτέλεσμα, vel sunt facti transeuntis. Artes opus relinquentes vel naturam promouent, applicando agens & patiens, & deinde cessando, uti Agricultura, Horticultura, Ars Pastoritia, antiquissimæ artium; Ars item Medica, Chymica, Veterinaria: vel suum solæ peragunt, totumque opus exequentur, ut omnes illæ, quæ res tam diu jungunt, separant, vel transformant, donec prodeat certa ipsis optata figura. In conjunctione

ctione consistit v. g. Ars pictoria, in separatione Statuaria, in transformatione omnes, quæ rebus primum liquidis, deinde consistentibus certam formam imprimunt, ut Metalli pel Vitri-Fusoria, Pistoria, Typochyfia. Ut nunc non persequar infinitas pro objectorum varietate ex his actibus mixtas, quas fusius explicuit Cl. Erhardus Weigelius in *Analyfi Euclidæ*. Interea certum est, omnes in applicatione agentis naturalis; vel conjunctione vel separatione, vel transformatione rerum, vel his inter se mixtis consistere.

§. 116 §.

Artes facti transeuntis, seu opus non relinquentes, dicuntur vulgo Exercitia, & consistunt vel in promotione alterius, vel simpliciter in motione mei. In promotione consistit Ars navigandi, currum agitandi, equitandi, chartas pictas artificiose miscendi, tesseras ita jactandi, ut quod velis cadat, ars jaculandi, parvæ pilæ vel majores, ludus conorum, ludus tabulæ betulinæ &c. Motio simpliciter est vel totius corporis, vel partis tantum. Totius corporis ut in Arte saltatoria, saliendi, currendi, funam bularia, & si hæc quoque addi posse videtur Ars volandi, cui proportionem respondet Ars natandi. Partis certe motio pro partium variatione varia est, ut in oculis Ars flendi cum velis, in lingua ars distincte eleganterque loquendi vel canendi, ars item discernendi sapes vinorum aliarumque rerum, in gutture ars bibendi, & in stomacho (etsi alioqui viscerum internorum non datur ars) nonnullorum promittudo haustum velint reeffundendi. Ita in labiis, ut alter ex
eorum

eorum formatione velut sermone me intelligat, de quo Helmontius junior in edita nuper Dissertatione de Alphabeto naturæ. Taceo de nonnullorum artibus digitos articulosque aut alia membra singulari aliis inconsumta ratione flectendi; item de arte præstigiatoria, *von der Gaukel-Tasche*, quo pertinet & crumenifecarum celeritas. Ex eodem fonte est Ars Musica organica, quæ vel immediate digitis aut pedibus vel pleetro aliquo mediante fit. Denique omnium inter se & cum re præfenti membrorum harmonia comparatur. Arte Gestuum, de qua præclare scripsit Scipio Claramontius. Quo pertinet Ars Histrionica, quæ etiam olim contempta, hodie tamen etiam apud magnos viros non immerito in pretio habetur.

§. 1166.

Et hi sunt Habitus Corporis, & si inter eos magnum discrimen observari debeat. Quanquam enim mediante corpore, omnes exercentur; nonnulli tamen habitus in ipso corpore, ut ita dicam, ita siti sunt, ut etiam animus omnes regulas pernoveris, artem tamen exercere non possit, nisi accedente corporis assuetudine v.g. in ludo pilæ in saltando in arte Musica tam vocali quam organica &c. & hi proprie sunt Habitus corporis. Habitus vero alii proprie sunt in animo, & corpus tantum distantiam animo parat, nec ipsum quicquam artis contribuit, ut in artibus plerisque ἀποτέλεσμα relinquentibus, & in Ludo Latrunculorum vel Aggerario, aliisque ingenio suis, & in potestate artificis existentibus.

§. 1167.

Habitus animi nunc sequuntur. Omnis autem actio animi est cogitatio, nam velle nihil aliud est, quam cogitare rei bonitatem. Omnis porro cogitatio est alicujus Propositionis. Meri enim termini simplices tantum apud bruta reperiuntur, hominis imaginatio nunquam est sine aliqua reflexione.

§. 1168.

Propositio omnis est vel singularis, hinc Historica v. g. Magnes in Mecha Arabiae sursum trahit loculum ferreum Mahumedis, fingamus enim exempli gratia, hoc ita esse, vel universalis contingens ex inductione singularium pendens, hinc observatio v. g. Magnes trahit ferrum; vel universalis Necessaria ex ipsis terminis demonstrabilis, hinc scientia, v. g. Quicquid movetur ab alio movetur, vel si magnes trahit ferrum, necesse est corporea effluvia ex Magnete in ferrum ire.

§. 1169.

Historia igitur est mater observationum. De cujus natura, constitutione, partitione egregie Fr. Baconius de Verulamio in tractatu incomparabili de augmentis scientiarum, nec minus præclare in novo suo scientiarum organo. Quia vero in eadem materia dantur historiae, observationes, & theoremata (ex quibus scientia conflatur;) v. g. Historia Fabii Maximi, qui sub Cæsare Augusto vixit, uxor fuit garrula, observatio seu Chria: mulieres sunt garrulae, Theorema seu Gnome: Garrulo nihil arcani committendum; ideo jam propositiones in
 univer-

universum non ratione copulæ & signi ut §. 1157: sed ratione terminorum partiemur.

§. 1170.

Termini porro sunt aut simplices aut compositi. Simples sunt qui sunt indeclarabiles per terminos notiores, quia immediate sensui obijciuntur, ipsæ nempe Qualitates sensibiles. Quicquid autem habet Qualitates sensibiles, seu quicquid est sensibile illud dicitur Ens. Et hæc est perfectissima Entis definitio quoties enim probare volumus aliquid esse, probamus ex eo quia nos vel alii senserint, aut ipsummet,ensione immediata; aut saltem aliud quod sine ipso esse non potest, quæ est sensio mediata. Et Qualitates simul sumtæ, (seu imaginabilitas) constituunt Essentiam, Sensibilitas Existentiam, ex cogitatione autem plurium Entium simul, oriuntur Relationes, seu affectiones Entis. Nam ex coimaginabilitate seu coessentia oritur comparatio, huc idem, diversum; simile, dissimile, contrarium; Genus, species; universale singulare. Ex consensibilitate seu coexistentia oritur connexio, huc totum pars; ordo, unum, plura; necessarium contingens, connexum, causa, &c. Hinc fluit Metaphysica universa.

§. 1171.

Qualitates porro sensibiles in specie aliæ mente tantum percipiuntur; aliæ & phantasia, seu mediantebus organis corporis. Mente percipiuntur duæ tantum Qualitates sensibiles, 1. Cogitatio. 2. Causalitas. Cogitatio est Qualitas sensibilis intellectus humani; seu nescio cujus rei in

nobis quam animadvertimus cogitare. Etsi quid sit hoc ipsum: cogitare, explicare non magis possumus, quam quid sit albedo, aut quid sit extensio. Hanc Qualitatem etiam Deo & Angelis inesse demonstratione colligitur. Circa hanc igitur Qualitatem sensibilem, quæ dicitur Cogitatio versatur Logica, post Metaphysicam nobilissima scientiarum, ab Aristotele ad Mathematicorum formam demonstrative tradita.

§. 1172.

Altera Qualitas sola mente sensibilis est causalitas, quando ex effectu per demonstrationem colligitur esse aliquam ejus causam, etsi latentem. Et hæc Qualitas præcisè aliis Qualitatibus, v. g. motu, figura &c. inest causæ Mundi, seu DEO: tum causis mirabilium quorundam factorum in mundo seu angelis, & denique animo nostro tanquam causæ motus corporis. Etsi modum causandi explicare non possumus. Et hæc est doctrina Pneumatica, quæ agit de Entium incorporeorum actionibus ad extra; quemadmodum Logica agit de eorum actione ad intra, seu cogitatione. (quo pertinet & Philosophia Practica seu doctrina de jucundo & utili, & justo, seu eo, quod communiter utile est.) Hujus loci est demonstratio existentiae DEI & attributorum ejus, Angelorum item, & mentis incorporeæ in nobis, seu immortalitatis animæ. In quibus rebus propriis meditationibus mirabili ratione ad Mathematicam certitudinem pervenimus, quod nos longe majoris æstimamus ad tranquillitatem mentis, & fidu-

& fiduciam æternitatis, quam si vel perennem motum vel quadraturam Circuli invenissemus.

§. 1173.

Qualitates organis corporeis sensibiles sunt vel communes pluribus organis, nempe: numerus, (qui omnibus sensibus externis percipitur) h. e. Arithmetica: & extensio ejusque vari modi, (quæ visu solum & tactu percipitur) hinc Geometrica. Porro quicquid præter extensionem & numerum aliam adhuc Qualitatem sensibilem habet, id dicitur Corpus. Quicquid non habet dicitur Vacuum. Hic jam oritur Physica. Sensus autem simplicissimus est tactus, quo percipitur, motus. Quæ explicare est generalis Physicæ: quia ut deinde demonstrandum est in cæteris qualitatibus nihil aliud est, quam subtilis motus per quem assumpta extensione, cæteræ omnes explicari possunt. Sunt & qualitates tactus speciales: soliditas, fluiditas, tenacitas, glabricies &c. Quantum ut & Lucis Colorumque, tum sonorum, odorum, saporum historia diligentissime colligenda est, ut tanto facilius causa per materiam & motum reddi possit.

§. 1174.

Philosophiam abstractam de Qualitatibus sequitur Concreta de Rebus, in quas hæ Qualitates cœierunt. In qua nihil aliud fit quam quod historice rerum Qualitates recensentur, & nihil denuo demonstratur, sed subsumtio tantum fit ex prædemonstratis in Philosophia abstracta. Hic agitur de DEo Angelis, Mente nostra; igne, vaporibus, Meteoris, aqua & speciebus liquorum

uariis; terra, speciebus, vltis terræ seu mineralibus; plantis; denique animalibus. Hic igitur non qualitarum connexio inter se & cum subiectis sed subiectorum connexio cum qualitatibus recensetur. Potest hæc Philosophiæ pars dici: *ἰδωγραφία*. Quem admodum præcedens: *παιδωγραφία*.

§. 1175.

Concludat denique Cosmographia, in qua exponitur subiectorum connexio inter se, quomodo reuera in mundo disposita sunt: historia motuum cælestium spherica & Theorica; Astrognosia, observationesque recentiorum, breuiter Historia Mundi uniuersi rerumque inde usque a creatione ejus memorabilium. Quo pertinet Chronologia, Historia uniuersalis & certarum regionum, nationum, statuum, generum vitæ, &c. Hac mea disciplinarum partitione certus sum omnia exhaustisse; Ipsaque scientiarum elementa breuiter, sed solide adumbrasse.

§. 1176.

Postquam a §. 1163. huc usque de discipulis diximus: excerpamus jam ex iis discenda, modumque studiorum summam delineemus. Primum quod infanti dicendum, est Lingua. Hic deunt opera ut eadem celeritate per usum Latinam, qua patriam imbibat, etsi opus non sit in nominibus simplicium v.g. stirpium, animalium, &c. latinis, nimis distineri, raro enim occurrunt. Hoc fiet si certa diei parte v. g. mane sit inter Pædagogum & condiscipulos latine, a meridie
inter

inter ancillas & conjugem, vernacule loquentes. Hac arte Abericus Gentilis filium suum infantem tres linguas simul docuit. Ipse cum eo loquebatur Latine, conjux Gallice, domestici Anglice, quæ ipsi vernacula erat lingua. Alterum hoc tempore studium sit gestuum, veniat igitur quotidie inter homines moratos cultosque, ita facile spectando proficiet. Tertium sit historiæ tum universalis, tum in specie sacre & status mundi præsentis.

§. 1177.

Cum vero sextum annum attigerit mittatur in ludum publicum, quæ res conversationem & tandem amicitias per vitam duraturas præbet; vivat parum apud parentes, ut discat ad propriam prudentiam refugere; assuescat exercitiis, arti Musicæ, saltatrici, gladiatoris, jaculatoris, pictoris aliisque in vita necessariis vel decoris; in primis vero elegantis verborum. Accedat vero & historiarum veterum specialior cognitio & diligentissima Matheseos cura, Arithmeticæ scilicet, & Geometriæ, & opticæ, & Staticæ, & Astronomiæ. Addantur ex Physica nomina tantum herbarum, mineralium, arborum, animalium, instrumentorum mechanicorum, quo pertinet Comenii orbis sensualium pictus, sed diligentius pingendus & coloribus convenientibus illustrandus. Addatur exercitium styli, non literis tantum, sed & sermone & quidem extemporaneo, ostendantur ei Loci discurrendi, memorandi, inveniendi per artem combinatoriam.

§. 1178.

A duodecimo ad decimum octavum: Liberalius tractetur, præceptoribus non sublit, sed amicis. Monstrentur ei naturæ artisque arcana majora, fundamenta artium mechanicarum, ut ex his saltem, materiam, instrumenta, regulas principales & pretia sciat; item rationem commerciorum per orbem, ut dignoscat inter merces, sciat pretia, loca unde veniunt. Jam discat medicinæ rudimenta, Anatomiam, vires simplicium, rationes præparandi Pharmacopœorum & Chymicorum. Optandum enim quemlibet hominum esse aliquatenus medicum, imo J. Cium & Theologum, scilicet ut Elementa & Theologiam saltem jurisprudentiamque positivam pernoscat. Igitur sciat Statuta suæ Reipublicæ & Leges regni, statum vero publicum non tantum sui Regni, sed & aliquo modo aliorum, ut possit tanto melius peregrinari. Discat Linguas Gallicam & Italicam; utque scripturam ipsam audire possit, Hebraicæ Græcæque tantum, ut intelligere ipsi verus novumque Testamentum liceat. Declamet publice & in comœdias prodeat. Nam, ut recte H. Grotius, Rhetorica artium aliarum coronis, non nisi haustisplerisque accedit. Sit autem exercitium hoc non in latina solum, sed & vernacula. Sed primario exerceatur in ea professione, in qua suas aliquando dotes explicaturus est. Habeat quoque & librorum cognitionem, quæ mirum quantum & ornamenti & utilitatis præstat. Vivat hoc tempore non in Schola, sed Academia vel Aula & alio loco celebri, in quo in magnorum vi-

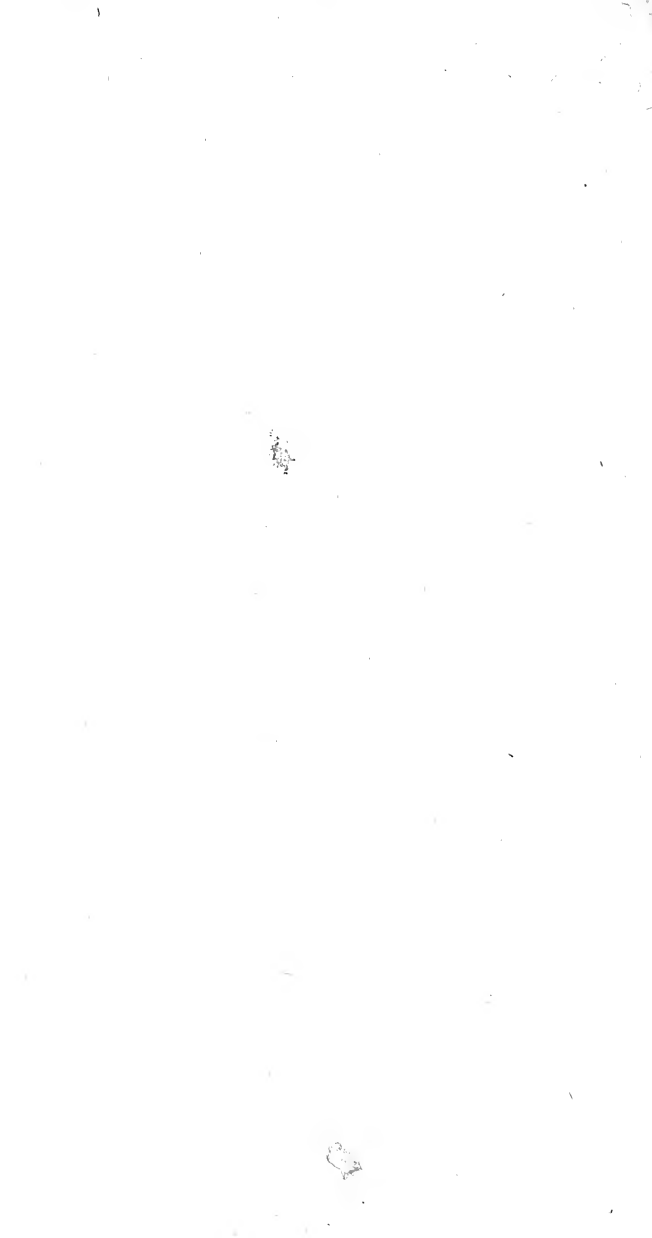
torum

rorum notitiam familiaritatemque venire liceat, quod est fundamentum hodie promotionis. Neque enim amplius facile quisquam ex Academiis ad officia vocatur. Olim mos erat scribere ad Universitatem & egregii alicujus juvenis denominationem ab ea petere; hodie aliis artibus emergendum, unde non decet, Academias esse in locis, minutis & obscuris.

§. 1179.

Tempus omne vero a decimo octavo anno, vel si tardius ingenium sit, vigesimo, usque ad promotionem peregritationi tribuatur, quo pertinet Medici Augustani, cujus nomen nunc non succurrit, elegans tractatus de Medicina peregrinantium; observet notetque commoditates in cibo, potu, ædificiis, vestibus agricultura, mechanicis, quas apud aliquem populum invenit. Observet & leges & consuetudines singulares; ambiat notitiam magnorum Virorum, quæ peregrinis magis quam domesticis patet in primis secretariorum & ministrorum status. Si quas etiam memorabiles historias, si qua singularia naturæ & artis audit, diligenter notet. Ita obtinebitur finis peregrinantium, ut a regione ad regionem non solum mercimonia, sed & artes deportentur. In primis vero si regio aliqua in certis manufacturis excellit, det operam ut artes eorum expiscetur. Plura non est hujus loci dicere, summi Viri præoccuparunt.

F I N I S.

5

~~V. 1000~~

193862

